1590
a

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8 M
21 — E
63
35-E-1

[illegible]

CATECHISMVS EX DECRETO SACROSANCTI CONCILII TRIDENTINI,

Iuſſu PII V. Pont. Max. editus.

NVNC PRIMVM IN CAPITA,
Sectionesq́; diſtinctus, varijsq́; Patrum ſententijs,
& auctoritatibus munitus.

ACCESSERE DVO INDICES,

Quorum alter docet, qua ratione ea, quæ in hoc opere traduntur, ad Euangelia Dominicalia, & aliorum aliquot Feſtorum, poſſint accommodari:

Alter rerum eſt longè ijs locupletior, & ordinatior, qui hactenus editi ſunt.

VENETIIS, M. D. XC.

Ex Officina Damiani Zenarij.

SEPTIMIO
BVRSERIO, I. C.
PROTHONOTARIO
APOSTOLICO,

Et Ill.mi Cardinalis Cremonæ Vicario Generali, Patrono ſuo obſeruandiſs.

Felicitatem Petrus Bozzola exoptat.

CATECHISMVS *Lugduni impreſſus opera Gulielmi Rouilij, menſibus ſuperioribus ad manus meas peruenit. Cui quidem, & Euangeliorum Indicem, quæ feſtis diebus in templis explicari ritè ſolent, ita adiunctum, vt quibus partibus illa conueniant, facile demonſtretur; & multò plura quàm in vllo alio, ex ſacris libris hauſta ad id quod proponitur confirmandum, eius libri margini ſuis locis appoſita extare teſtimonia; & poſtremo in capita, & membra quædam ita diuiſum, & ſectum totum librum animaduerti; vt ab unoquoque, & totius libri, & ſingularum partium argumentum,*

& ordo admirabilis in totius propoſitæ rei diſpoſitione ſeruatus, & quæſtionum partitio, & quibus teſtimonijs ſingula probanda ſint, & denique quæ omnia in ſacris concionibus tractari ſolent, ad aliquem huiuſce Catechiſmi tamquam locum communem reuocari poſſint, videri, ac cerni facillimè queant. Cognita libri vtilitate, putaui anguſti, nimiumq; ieiuni animi eſſe, pati, id in tenebris latere, & paucis admodum impertiri, quod vniuerſæ chriſtianæ Reipublicæ plurimum prodeſſe poſſet. itaque, quo facilius Sacerdotibus ijs, quibus ab Epiſcopis fideli populo exponendi diuina oracula cura impoſita eſt, eius libri copia ſuppeteret, & id, vnde aliquid ad commune commodum poteſt emanare, ad omnium, qui ſunt in Italia, Sacerdotum vtilitatem peruulgaretur; librum hunc omnium, qui fuerint antea editi, vtiliſſimum, & Sacerdotibus noſtris neceſſarium, nulli labori, nulli ſumptui parcens, Venetijs imprimendum curaui. Mihi vero cogitanti hunc, & ex Gallia in Italiam tamquam poſtliminio, & Venetijs in vrbem noſtram tamquam ad proprium domicilium reuertentem, ab aliquo recipiendum eſſe, qui eum quaſi peregrinum, & aduenam hæſitantem excipiens hoſpitio uelit, poſſitq; ab imperitorum incurſionibus, calumnijſq; defendere, ne in conſpectum eruditorum prodire dubitet; tu in primis Septimi Burſeri Patronus ad munus hoc cumulatiſſimè præſtandum aptiſſimus occurriſti. Videbam enim te adduci non poſſe, vt diuini

iuris

iuris ſtudium, quod ſemper ornaſti, relinqueres: & quidem iure, cum illud te, ſi verè loqui volumus, ſemper ornauerit. Huius enim inſignibus honeſtiſsimis exornatus; vt decebat, bonis laborantibus ſape multis nominibus opem ferre contendiſti; primum magnarum rerum doctrina multorum annorum ſtudio collecta; deinde prudentia, quam natura inſitam diuturno rerum maximarum vſu vehementer auxiſti; præterea vitæ integritate, ſine qua prudentia inanis, & doctrina pernitioſa ſolet eſſe; poſtremo ea auctoritate, quam ea perſona poſsit capere, quæ in muneribus grauiſsimis, & dignitatibus honeſtiſsimis, temporibus difficillimis diutiſsimè verſata ſit. Quæ quidem vniuerſa bona in te poſita neceſſe eſt efficere præclarum quiddam, & excellens, cum temporum iniuria per ſe ea ſingula in paucis excellere videamus. Quamobrem non ita nobilitate, & maiorum fumoſis imaginibus, & opibus, quibus tamen tua honeſtiſsima familia ſemper exuberauit, quàm iſtis ſub ſidijs nixus ad maximos honores, ad Principum amicitias, & gratiam viam tibi muniuiſti, & dum Abbas D. Barbaræ in Patria tua declaratus es, & ibidem munus, & dignitatem ampliſsimam ita magna cum laude tua geſsiſti, vt ad eandem poſtea acri iudicio & prudentiſsimi Archiepiſcopi Mediolani, & Illuſtriſsimi atque integerrimi Cardinalis noſtri, in noſtra hac patria ſuſtinendam delectus, & euocatus fueris. Ea vero omnia multis in negotijs gra-

uiſsimis attrectata, & attrita non hebeſcere, non decolorari, ſed ita exacui, & ſplendeſcere perſpeximus, vt non modo probent, te dignum creditis & commiſsis honoribus, ſed etiam in tui ſtudioſis, ſpem excitent maximam, fore aliquando, vt maioribus decoratus, familiam tuam ornamentis, patriam ſplendore, & omnes bonos gaudio incredibili cumules, illuſtres, & augeas. Equidem, quamquam iſtarum rerum commemoratione animum tuum laudabili pudore ſuffuſſum commoueri non ignorem, non inuitus tamen mea cauſſa hæc attigi; cum quia non vereor cum hæc tibi tribuerim, ne quis redarguat, nos hanc falſam laudem vel gratiæ cauſſa, vel errore iudicij tibi affixiſſe; tum etiam quia nec facilior, nec expedita magis mihi patebat via, quàm quæ virtutum tuarum preſsis, & fixis veſtigijs illuſtrata mihi quaſi fores humanitatis ad clientelam tuam recluderet. Quod quidem me tunc conſecutum eſſe arbitrabor, ſi, & Catechiſmus hic noſter tui nominis ſplendore inſignitus, & tuo patrocinio munitus, nullas calumnias exhorreſcens, vt pios, ſtudioſosq; Sacerdotes iuuet, alacris exibit in publicum, & hanc, quæcunque ſit, obſeruantiæ erga te noſtræ ſignificationem, ingratam tibi non fuiſſe comprobabis. Vale.

Cremonæ. Anno M D XC. Kal. Aprilis.

INDEX
EVANGELIORVM
DOMINICALIVM,
ET ALIQVORVM
FESTORVM DIERVM,.

Quo demonſtratur, quodnam huius Catechiſmi argumentum, ad quam partem cuiuſlibet Euangelij referri & accommodari poſſit, iuxta id quòd ab ijs qui hunc Catechiſmum conſuluerunt præcipitur, iam quidem ab ijs editus, qui Burdegalæ huius Catechiſmi Latino gallici edendi auctores fuerunt, nunc verò additis nonnullis alijs Euangelijs ad Romanæ Eccleſiæ vſum Tridentini Concilij decreto emendatum accommodatus: & magna locorum Euangelij & Catechiſmi acceſſione longè copioſior effectus.

Dominica prima Aduentus.

ERVNT *ſigna in Sole, & Luna, &c. Luc. 21.* Hoc Euangelium ad argumentum de iudicio generali traducendum eſt. Quare hic recurrat parochus ad articulum Symboli *inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos,* pag. 89. & ſequen. prout faciendum præcipitur pag. 11. vel ſecundum aliarum Eccleſiarum ritum.

Ecce rex tuus venit tibi., &c. Matth. 21. Hic opportune tractabit parochus ea quæ de incarnatione, & cauſis aduentus Chriſti Domini noſtri habentur art. 2. & 3. Symboli Apoſtolici. pag. 35. 36. & 46. 52. 53.

Inuenietis aſinam alligatam & pullum cum ea, ſoluite, &c. D. Athanaſius in ſermone de verbis huius Euangelij oſtendit ex hoc loco Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus factam eſſe poteſtatem ſoluendi eos, qui inſtar aſinorum, peccatorum pōdere preſſi, ad eos confugerent. Quare hic populo exponet parochus, quæ habentur de confeſſione. pag. 327. & ſequen. & abſolutione pag. 311. & de poteſtate remittendi peccata in Eccleſia. pag. 129. & 130.

Dominica ſecunda.

*Cum audiſſet Ioannes in vinculis, &c. Tu es qui venturus es, &c. Matth.*11. Iſta Ioannis interrogatio tam ſedula, oſtendit quanto cum ſtudio curare debeamus, vt de rebus fidei, & nos, & ij, qui nobis ſubſunt ritè, & à Catholicis doctoribus inſtruamur. Vide quæ huic argumento inſeruiunt initio Catechiſmi vſque ad primum Symboli articulum. pag. 3. 5. 6. & ſequen.

In vinculis. Fides vſque ad vincula, immò ad necem vſque, cùm opus eſt, & à iudice vrgemur, profitenda eſt, nec ſatis eam pectore incluſam habere, quantumuis rectam & ſinceram, vt oſtenditur. pag. 16. & 17. vel *Erunt ſigna in Sole & Luna, &c.* vt Dominica præcedenti.

Dominica tertia.

Confeſſus eſt, & non negauit. Ioan. 1. Ex hoc loco ſimpliciter verum fateri docemur, nec intermiſcere iuſiurandum, ut nobis fides adhibeatur. Vide quando, & ſub quibus pœnis iurare prohibitum. pag. 454. & ſequentibus.

Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus? &c. Agendum hic de miniſtris baptiſmi, de quo pag. 198. & 199. Et quomodo ſeſe habeant in diſpenſatione ſacramentorum Chriſtus Dominus, & miniſter, quantum ad effectum ſacramenti ex pagina 176. 177.

Cuius ego non ſum dignus, &c. Hic monere parochus populum ſibi creditum debet, vt ſeſe pro feſtis natalitijs ad ſacram ſynaxim præparet, & agere de condigna tanti hoſpitis (cuius corrigiam calceamenti ſoluere indignum ſe Ioannes Baptiſta cenſet) ſuſceptione. Vide de præparatione ad Euchariſtiam, pag. 286. & 287. vel, *Cum audiſſet Ioannes in vinculis,* vt in Dominica præcedenti.

Dominica quarta.

Anno decimotertio Imperij Tiberij Cæſaris, &c. Luc. 3. Cur hic principum mundi fiat mentio, eadem ratio afferri poteſt, quæ affertur, pag. 57. de eodem Pontio Pilato.

Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem, &c. Quoniam Ioannes, nonniſi à Deo legitimè vocatus officium verbi Dei prædicandi exercuit, ideo hic de legitima uocatione miniſtrorum Eccleſiæ parochus diſſeret. ex pag. 387. & 389. & ſequen. legitimoſque eos miniſtros non eſſe, dicet qui miſſi non ſunt, vt traditur pag. 3.

In deſerto. Hic de probitate & morum integritate miniſtrorum verbi (qui ſunt ſacerdotes) agatur ex pag. 392. & 393. & de caſti-

caſtitate, quæ eis quando fiunt ſubdiaconi, indicitur, ut habetur pag. 384.

Prædicans baptiſmum pœnitentiæ. Quomodo adulti, qui baptiſmum ſuſcipere debent, aſfecti eſſe debeant, & præteritæ eos uitæ pœnitere, traditur pag. 207. & 208. quomodo hic baptiſmus Ioannis repeti debuit. pag. 178.

Parate viam Domini, rectas facite ſemitas Dei noſtri. Hic de præparatione ad Euchariſtiam, de qua in ſuperiori Dominica, & de neceſſaria mandatorũ Dei obſeruãtia, de qua pag. 424. vel, *Et confeſſus eſt & non negauit*, vt in Dominica præcedenti.

In die Natiuitatis Domini.

Peperit primogenitum filium ſuum, &c. Luc. 2. Explicetur articulus Symboli, *Natus ex Maria virgine.* Quia eſt huius loci maxime proprius, de quo pagina 51. 52. & 53.

Eodem die ad Miſſam maiorem.

In principio erat Verbum, & verbum erat, &c. Ioan. 1. Quoniam hic locus, dum agitur de æterna Chriſti Domini generatione adducitur pag. 41. Hinc parochus petet huius loci expoſitionem.

Et verbum caro factum eſt. Hic exponatur myſterium incarnationis, prout habetur pag. 47. & 48.

Gloriam quaſi vnigeniti à Patre. Quomodo hic vnigenitus ſit etiã frater noſter, vide p. 606.

Dominica infra octauam Natiuitatis.

Tuam ipſius animam pertranſibit gladius, &c. Luc. 2. Ex hac Simeonis prædictione anſam ſumere poterit parochus explicandi, cur Deus fideles iam baptizatos, quos filios habet cariſſimos, non eximat ab incommodis uitæ huius, qua de re agitur pag. 215. & 216. Et quò confugiendum tunc ſit, de quo p. 577. & 578. & 579. & 633. & 688.

Non recedebat à templo ieiunijs, & orationibus, &c. De priuata & publica oratione habes pag. 693. Quomodo ad orationem, ieiunium & eleemoſyna iũgenda ſint. pag. 596. Et quomodo iſta tria conducant ad ſatisfactionem peccatorum. pag. 354. 355. & ſeq.

In Circunciſione Domini.

Et poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circunciderctur puer, &c. Luc. 2. Quoniam circunciſioni ſucceſſit baptiſmus, hic in genere dici poterit de ui, & efficientia ſacramentorum nouæ legis, ſupra antiquæ legis ſacramenta, ut habetur pag. 172. & 312.

Voca-

Vocatum eſt nomen eius IESVS, *&c.* Quàm conuenienter hoc nomen inditum fuerit Chriſto Domino & quare, vide. pag. 37. 38.

Obſeruandum hic etiam eſt pueris nunc in baptiſmo, ut olim in circunciſione nomen eſſe imponendum: cuius rei quænam ſit ratio, & quale nomen puero imponi debeat habes. pag. 228. Denique cum impoſitio nominis ſit una ex ceremonijs in baptiſmo vſitatis, hic de baptiſmi ceremonijs & ritibus apta concio haberi poterit, ex pag. 223. & ſequen.

In die Epiphaniæ.

Vidimus ſtellam eius in Oriente, &c. Matth.2. Quoniã non ineptè per hanc ſtellam philoſophica de Deo ſcientia poteſt intelligi: ſicut per reſponſum ſacerdotum fidei lumen, non male hic adaptari poterunt quæ de differentia ſapientiæ Chriſtianæ à philoſophica notitia habentur. pag. 17.

Et procidentes adorauerunt eum, &c. Matth.2. Hic de adoratione Dei, quæ *Latria* dicitur, & ſimul de veneratione Sanctorum, quæ *doulia* nominatur. Vide in expoſitione Decalogi. pag.432. vſque ad ſecundum præceptum. Hic agi etiam poteſt de Euchariſtiæ veneratione & adoratione. Nam ſi eundem Chriſtum, quem Magi adorauerunt præſentem in Euchariſtia agnoſcimus & confitemur: vt diſertis verbis probatur. pag. 265. ſi pij eſſe volumus, cur non æquè ac Magi eum adorabimus? vide pag.246.

Dominica infra octauam Epiphaniæ.

Secundum conſuetudinem diei feſti, &c. Luc.2. De obſeruatione dierum feſtorum, lege pag. 473. & ſeq.

Et erat ſubditus illis, &c. De officio liberorum erga parentes, vide pag.489.& ſeq.

Dominica ſecunda poſt Epiphaniam.

Nuptiæ factæ ſunt in Chana Galileæ, &c. Ioan.2. De ſacramento matrimonij, vide pa.396. & ſequen.

Hoc fecit IESVS *initium ſignorum ſuorum.* Hæc conuerſio aquæ in vinum, valet plurimum ad confirmandos rudiores in fide Tranſubſtantiationis, quæ ſit in auguſtiſſimo altaris ſacramento: de qua vide pag.273.& ſeq.

Dominica tertia poſt Epiphaniam.

Ecce leproſus veniens adorabat eum. Matth.8. Per lepram hæreſim ſignificari docent patres. Qui verò ſint cenſendi hæretici, & qui à caſtris Eccleſiæ, ut

olim leproſi eijciendi, habetur pag.107.& 152.

Vade, oſtende te Sacerdoti. De honore ſacerdotibus Domini, & Eccleſiæ præfectis exhibendo, vide pag.492.& 493.

Vade oſtende te Sacerdoti, &c. Longè excellentiorem uirtutem noſtris Sacerdotibus tributam docet Chryſoſtomus lib.3.de Sacerd.quam Moſaicis: quòd illi oblatos ſibi leproſos non mundarent, ſed mundatos tantùm eſſe declararent, noſtri verò hominē peccati lepra maculatum, dum abſolutionis beneficium ritè præparato impendunt, verè emundant, & perfectæ ſanitati reſtituunt. Hic de poteſtate clauium Sacerdotibus conceſſa, ut habetur pag.314.315.

Dominica quarta.

Aſcendente IESV *in nauiculam. Matth.*8. Inter multa, quæ Eccleſiam repræſentant eſt nauicula illa ſeu arca Noë de qua pag. 112. Hic ergo de Eccleſia Catholica, & notis, quibus internoſcitur, parochus agere poterit: prout habetur pag. 114. & ſequen.

Domine ſalua nos perimus. Quoniam nullum eſt tempus, in quo ita hominum uita, quam in propinquo animæ exitu, periclitetur: ideo parochus ex hoc loco hortari poterit ſuos ſubditos, vt cum mortis dies inſtabit, ad Deum maximè recurrant, & extremæ unctionis ſacramētum accipiāt, de quo pag.359.& ſeq.

Qualis eſt hic, quia venti & mare obediunt ei. Quomodo creaturæ omnes eum, quem à Deo ab initio acceperūt curſum teneant homine dempto, vide pag. 630.

Dominica quinta.

*Inimicus homo ſuperſeminauit zizania. Matth.*13. In Eccleſia duo ſunt hominum genera, boni, qui tritici nomine deſignantur, improbi nomine zizaniorum, uide pag. 110.111.112. Vel per zizania intelliguntur odia, atque rixæ, quas pater diſſenſionis Diabolus ſeminare conatur in agro filiorum pacis, cuius morbi remedium habes pag. 43.& 606.607.608.

Inimicus homo hoc fecit. De odio dæmonum in nos, & ad tentandum audacia & peruerſitate, vide pag. 676. 677. & ut omnis mali culpæ auctor, mali verò pœnæ ſit exactor, vide pag.694.

Dominica ſexta poſt Epiphaniam.

Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis: Quoniam iuxta Doctores per granum ſinapis fides intelligitur: hic tractanda ſunt, quæ de eius neceſſitate habentur, pag.12. & quomodo ſcrutanda non ſint ea, quæ fide credenda proponuntur, pag. 16.& eius

eius excellentia, & quantum differat Chriſtiana de Deo ſapientia, à philoſophica diuinarũ rerum notitia. pag.17.& 18.

Cum autem creuerit. Fidem augeri poſſe traditur pag.591.

Iterum ſimile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier. Hanc mulierem Eccleſiam interpretantur, quæ in doctrina fidei aut morum (per fermentum deſignata) errare non poſſe traditur pag.121.

Donec fermentatum eſt totum. Hic de cõmunione Sanctorum, & meritorum participatione explicari poſſunt, quæ ſunt pag. 124.125.

Dominica in Septuageſima.

Simile eſt regnum cœlorum Homini Patrifamilias. Matth. 20. Hic paterfamilias eſt Deus, qui cur pater dicatur, habes pag. 23.& 623.

Receperunt ipſi ſingulos denarios. Denarij nomine cœleſtis beatitudo deſignatur, quam hic Pater-familias alacriter & ſincere in vinea ſua, id eſt in cultura mandatorum diuinorum laborantibus præſtat. De hoc vitæ æternæ denario, lege quæ diffusè traduntur pag. 149. & ſequentibus. & 426. & 624. Huius verò beatitudinis conſequendæ certam viam ac rationem habes pag. 158. & 626. 627. 628. Item exhortatio ad colendam hanc vineam mandatorum illuſtris habetur pag. 422. 423. 424.

Singulos denarios, &c. In cœlo tamen varietas eſt mercedis & gloriæ, pro ratione laboris & affectus, quo quis operatur. pag. 146.& 158.

Dominica in Sexageſima.

Exijt qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum, &c. Luc. 8. Semen hoc in terram ſparſum, eſt verbum Dei exponente Domino, de quo vide pag.654.& quomodo ſit audiendum.pag.2.

Venit Diabolus, &c. De dæmonis conatu & impugnatione habes pag.675.& ſeq.

Et à ſollicitudinibus & diuitijs, &c. Quantum diuitiæ & effrænes rerum temporaliũ cupiditates impediant huius diuini ſeminis fructum, habes pag. 563. vbi hæc ipſa verba habentur.

Dominica in Quinquageſima.

Tradetur enim gentibus, & illudetur, &c. Luc. 18. Vt Chriſti milites eius crucem tanquam vexillum ſui ducis contuentes, ad arma pœnitentiæ ſumenda extimulentur: ideo hoc euangelium ineunte Quadrageſima legitur, quod paſſionis dominicæ ſummam complectitur: quo loco non importunè parochus exponet, quæ de paſſione Domini

fuſè traduntur pag. 55. & ſequ. Vel ſi in aliud tempus commodius differre malit hoc argumẽtum: hodie alteram euangelij partem pertractabit, vt ſequitur.

Cæcus quidam ſedebat ſecus viam. Hic cæcus genus humanum denotabat, de cuius poſt peccatum ſtatu miſero, vide pag. 630. 631.

Ieſu fili Dauid miſerere mei. Hic quomodo Deum aliter oremus ac ſanctos ex hac formula demonſtrabis, vt habes pag. 586. Porrò ſi anguſtijs aut tribulationibus premimur, aut re aliqua indigemus, ad Dominum cum hoc cæco nobis recurrẽdum eſt, precibusq; ſollicitandus Deus, vt nobis adſit. Vide de neceſſitate & vtilitate orationis pa. 568. & 569. & 670.

Quid tibi vis faciam. Hic cauſas, ob quas clementiſſimus Deus vult à nobis rogari, etiã ſi ſciat quibus rebus indigeamus, ex pag. 573. proferes.

Feria quarta cinerum.

Cum ieiunatis, &c. Matth. 6. Cum quadrageſimæ Ieiunium eo nomine ſit inſtitutum, vt totius anni peccata hac quaſi ſolemni mulcta redimeremus: hodie parochus excitare fidelẽ populum debebit ad pœnitentiam amplectendam, de cuius neceſſitate ſcribitur pag. 128. & 303. & docere quibus gradibus ad pœnitentiam licet aſcendere. pag. 307. & 308. Et quibus operum generibus pro peccatis ſatisfacere poſſimus. pag. 355. & ſequentibus.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra. Vide aduerſus eos qui opes congerere vndequaque ſtudent. pag. 526. & ſeq. & 550. & 561.

Theſaurizate vobis theſauros in cœlo. Quoniam parochi frequenter fidelem populũ ad eleemoſynas pauperibus erogandas excitare debent: hic hoc ſtudioſè præſtabunt ex his quæ habentur pag. 532. 533. & pag. 95. & 671. 672.

Dominica prima Quadrageſimæ.

Vt tentaretur à Diabolo, &c. Matth. 4. Cum ſit tentatio vita hominis ſuper terram, vt dicit Iob 7. hic de tentatione agendum, de generibus tentationum. ad quid permittantur homines tentari, quibus armis tentationibus reſiſtendum, &c. huiuſmodi, quæ habentur pag. 673. & ſequent.

Non in ſolo pane viuit homo. De pane ſpirituali, de quo hic agit Chriſtus Dominus, vide pa. 653. 654.

Angelis ſuis Deus mandauit, &c. De Angelorum cuſtodia erga homines. pag. 598. 599.

Dominum Deum tuum adorabis. De adoratione Dei, quæ fide,

fide ſpe, & caritate perficitur, vide pag.432.

Dominica ſecunda Quadrageſimæ.

Aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum, & Ioannem, & duxit eos, &c. Matth. 17. Hic afferri poſſunt ea, quæ de loco & tempore quo homines ad diuina contemplanda aptiores ſunt, habentur, pag.428.& 429.

Bonum eſt nos hic eſſe. Hic tractari poſſunt, quę de ſumma eorum dignitate, qui Deo obediũt, habentur pag. 636. Vel de intimis hominum ſanctorum gaudijs. pag. 664. Poterunt etiam Parochi de duodecimo articulo hic habere ſermonem, de quo pag.149.

Hic eſt filius meus dilectus, &c. Hic de æterna filij generatione latiſſimus ſeſe offert dicẽdi campus, de qua pag. 41. & 42. Vel ſecundum aliarum Eccleſiarum ritum.

Miſerere mei fili Dauid. Matth. 15. Hic typum habes perfectæ orationis, quantum ſpectat ad duas conditiones, quæ in oratione maximè deſiderantur, fidem videlicet, & perſeuerantiã, de quibus pag.591. & 594. 595.

Filia mea malè torquetur à Dæmonio, &c. Huius mulieris exemplo, Parentes monẽntur diligentem liberorum curam gerere: de qua pag.497.& 498.

Dimitte eam, quia clamat poſt nos, &c. Si Apoſtoli in hac vita degentes adhuc pro ſe ſolliciti pro Chananea interpellant, & exaudiuntur, in cęlo mutire non audebunt? Inquit D. Hyero.contra Vigilantium. Hic de interceſſione Sanctorum, prout habetur pag.434.& 435.

Dominica tertia.

Erat IESVS *eijciens Dæmonium, & illud erat mutum, &c. Luc.*11. Dęmonis proprium eſt eum, quem poſſidet, reddere mutum, id eſt à confeſſione peccati reuocare. Sed tamen non eſt alia ratio eijciendi Dæmonis, quàm vt linguam ſoluas ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quæ de Confeſſione habentur pag. 328. & ſequent.

Omne regnum in ſeipſum diuiſum deſolabitur. Eccleſia eſt Chriſti regnum, vt habetur pag. 625. Id autem vt in ſeipſum nõ ſit diuiſum, vnum eſſe neceſſe eſt, vnde hic de vnitate Eccleſiæ agendum eſt ex pag.114.115.& ſequent.

Reuertar in domum meam. De relabentium in peccata grauitate.pag.64. Et quid poſt confeſſionem agendum.pag.357.

Tunc aſſumit alios ſeptem ſpiritus nequiores ſe. Hic locus pag. 677. inducitur ad probandum non vnum tantum dæmonem, ſed plures etiam interdum

homi-

hominem tentare: patet autem ex hoc loco Dæmoné acrius eos tentare, qui ab eo defecerunt, vt eſt pag. 673.

Beatus venter qui te portauit. Glorificatione B. Mariæ Virginis hoc Euangelium cócluditur, de qua habes pag. 49. 52. & 584. & 589.

Dominica quarta.

Vnde ememus panes, vt manducent hi, &c. Ioan. 6. Hic apte explicari poterit illa petitio Dominicæ orationis. *Panem noſtrũ quotidianum da nobis.* pag. 633. & ſequen.

Notandum preterea quòd panis iſte vim etiã habebat ſedandi ſitim, vt tenent doctores: Ita & panis Euchariſtiæ laicis pro calice eſt. Lege de communione ſub vna ſpecie. pag. 293. 294.

Hoc autem dicebat tentans eum. Quomodo Deus hominem tentet, vide pag. 679. & 680.

Diſtribuit diſcumbentibus. Chriſtus non diſtribuit, ſed dedit Apoſtolis & illi diſtribuerunt turbæ. Matth. 14. 19. ſic à mundi initio per Patriarchas & Prophetas, & poſtea per Apoſtolos eorumque ſucceſſores Deus verbum Dei & ſacramenta ſubminiſtrat, vt habetur. pag. 2. & 3. & 176. Chriſtus tamẽ eſt qui hæc omnia præcipue efficit. pag. 176. 177.

Hic eſt verè Propheta. De gratiarum actione. pag. 575. & 584.

Dominica in paſſione.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Ioan. 8. Innocentia Chriſti in hodierno Euangelio conueniẽter profertur in medium, vt in promptu ſit nobis cauſa Dominicæ paſſionis, quam hodie repræſentare incipit Eccleſia, nimirum non propria illius delicta, ſed noſtra. De cauſis paſſionis Chriſti habes pag. 63. 64.

Si veritatem dico vobis. Hic à mendacio cauere docemur, de quo multa. pag. 546. 647. 649.

Qui ex Deo eſt, verba Dei audit, &c. De verbo Dei audiendo, pag. 3. 9. & 554.

Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus, &c. Ex hoc loco Parochus anſam poterit arripere ad excitandos ſuos fideles ad iniurias condonandas, qua de re multa habentur pag. 508. & 509. & 510. & 588. & 666. & alibi.

Sed honorifico Patrem, & vos inhonoraſtis me. Chriſtus ſæpe, & à multis grauiter inhonoratur: ſed ab ijs maximè, qui eius verbum vel malè interpretando, vel ad vana conuertendo polluunt, de quo pag. 464.

Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ex hoc loco perſpici poteſt, & tempus & genus

mortis à Chriſto delectum fuiſſe, qua de re pag. 56. 58. 60.

Dominica in Ramis Palmarum.

Euangelium vt in prima Dominica Aduentus, de quo ibidē. Cęterum quoniam ad Euchariſtiam percipiēdam ex præcepto Eccleſiæ eo tempore omnes diſcretione prǫditi obligãtur, ideo ex his Euangelij verbis, *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus*, ad eius ſumptionem fideles hortari poterit Parochus, ex his quę habētur pag. 248. 249. 257. & 286. & 287. & deinceps, & quoniam parētęs, vt plurimum, negligentiſſimi ſunt ad liberos ſuos ad Euchariſtiæ perceptionem repræſentandos: ideo eis maximè Parochus inculcabit, quæ de ætate ad quam pueri ad eam percipiendam tenentur, habentur pag. 292.

In die ſancto Paraſceues.

Hoc die quoniã ſolemnis de myſterio paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti cōcio haberi ſolet: ideo præter ea, quæ in expoſitione artic. 4. Symboli habentur pag. 56. & ſequentibus: hæc inſuper hoc die tractari poſſe videtur. De ſingulari amore, quo Deus genus humanum proſecutus eſt, cùm illud morte vnigeniti filij ſui redimere voluerit, de quo pag. 603. De primi parentis lapſu, & miſerijs, quæ illum conſecutæ ſunt, de quibus pag. 35. & 630. & ſequen. Quomodo ex paſſione Chriſti omnis remiſſio peccatorũ emanarit, de quo pag. 657. & 133. & proinde omnia ſacramenta ex hac Chriſti paſſione virtutem acceperunt, vt eſt pag. 169. De ſacrificio Chriſti tam cruento, quàm incruēto ex pag. 300. De ſatisfactione & merito Chriſti, de quo pag. 353. Deniq; quomodo nulli vnquam patuit, ſed nec patere quidem poteſt aditus ad regnum cœlorum ſine hac de redemptionis humanæ per Chriſtum fide, vt eſt pag. 35. idque eſſe ſummam & cardinem totius Chriſtianæ religionis, ſcire Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, vt habetur pag. 6.

Dominica Paſchæ.

Surrexit non eſt hic, &c. Mar. vltimo. De reſurrectione Domini exponetur art. Symb. Apoſtolici. *Tertia die reſurrexit à mortuis*, pag. 74. & ſeq.

Feria ſecunda poſt Paſcha.

Duo ex diſcipulis Ieſu ibant ipſa die in caſtellum, &c. Luc. 24. Quoniam fieri vix potuit, vt Parochus omnia, quæ ad reſurrectionem Chriſti pertinent, pridie explicuerit, ideo hoc die poterit ea, quæ prætermiſit ex eo loco repetere.

Opor-

Oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam. Hic locus eſt proprius cauſas exponendi, ob quas neceſſe fuit Chriſtum reſurgere, quæ habentur pag. 78. & exemplo Chriſti fideles hortandi, vt omni ſtudio incumbant, vt cœleſti regno potiantur, quod habetur pag. 628. & de commodis tribulationis. pag. 695.

Et factum eſt, dum recumberet cum eis accepit panem. Hic locus proprius eſt ad probandum vtramque Euchariſtiæ ſpeciem laicis neceſſario nõ exhibendam, de quo multa pag. 293.

Feria tertia poſt Paſcha.

Stetit Ieſus in medio diſcipulorum ſuorum. Luc. 24. Hic de quatuor dotibus corporis glorioſi agi poteſt, ut habetur p. 145. 146. & 147.

Pax vobis. Quoniã regnum Dei teſte Apoſtolo pax eſt & gaudium in Spiritu ſancto: hic quale ſit regnum Chriſti in pios tractari poteſt, vt habetur pagina 622. & 623.

Prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum. Quomodo pœnitentiæ prædicatio à Chriſto Apoſtolis iniuncta ſit ex hoc ipſo loco probatur. pag. 128. Vnde potes tam ex expoſitione articuli de remiſſione peccatorum, quàm ex his quæ de ſacramento pœnitentiæ hic habentur longiſſimam habere concionem.

Dominica prima poſt Paſcha.

Cùm ſero eſſet die illa vna ſabbathorum. Ioan. 20. Chriſti reſurrectio noſtræ eſt reſurrectionis exemplar: quam maxime ſtabilire neceſſe fuit, vt pariter noſtra ſtabiliretur: quibus autem tum ſcripturis, tum rationibus noſtra ſtabiliatur reſurrectio, vide pag. 137. & ſequen. Vna ſabbathorum autem quid ſit, vide pag. 472.

Quorùm remiſeritis peccata, &c. Ioan. 20. De poteſtate clauium ſacerdotibus conceſſa. pag. 330. & ſeq. & 129. & ſeq.

Mitte digitum tuum in loca clauorum, &c. Qualia futura ſunt corpora poſt reſurrectionẽ, & cur Chriſtus & martyres cicatrices retinebunt, habes pag. 142. & ſeq.

Dominica ſecunda poſt Paſcha.

Ego ſum Paſtor bonus, &c. Ioan. 10. Paſtorum nomine cõprehenduntur non tantùm Epiſcopi, & animarum rectores, ſed etiam Reges, Magiſtratus, parentes, & magiſtri. Quid verò Paſtores eiuſmodi ouibus debeant, & quid viciſſim oues paſtoribus, habes pag. 492. 493. 494.

Mercenarius autē, & qui non eſt Paſtor. Quis ſit iſte mercenarius & non paſtor, vide pag. 374.

Et fiet vnum ouile & vnus Paſtor. Hic de vnitate Eccleſiæ, de qua pag. 114. & 117. & 118. Vnoque vniuerſali Eccleſiæ paſtore D. Petro, & D. Petri ſucceſſore Romano Pontifice, de quo pag. 114. 115. 116. & 390. 391.

Dominica tertia poſt Paſcha.

Modicum, & non videbitis me, &c. Ioan. 16. Efficax conſolationis genus, dū temporarius mœror pro Chriſto ſuſceptus æternis gaudijs compenſatur. Vide quę de vita æterna habentur pag. 149. & ſeq.

Vos vero contriſtabimini, mundus autem gaudebit. Quare peruerſi minus, pij verò acriùs à dęmonibus infeſtentur: & proinde illi gaudeant, iſti verò triſtentur, vide pag. 677.

Triſtitia veſtra vertetur in gaudium, &c. Spe futurorum bonorū quomodo alacri & conſtanti animo aduerſa omnia tolerare debeamus, vide pag. 149. Et cur Deus ſinat affligi bonos. pag. 674. 675.

Dominica quarta.

Si non abiero paracletus non veniet, &c. Ioan. 16. De Spiritu ſancto, deque admirandis eius effectibus, & donis, habes pag. 98. 99. & ſeq.

Arguet mundū de peccato, &c. Spiritus ſancti proprium munus eſt, corda ad compunctionē mouere, & peccantem intrinſecus arguere. Quæ autem contritio vera ſit, quasque res eam habere debeat. pag. 320. 321. 323. 324. Huc etiam referri poſſunt, ea quæ de peccatis, quæ remitti non poſſunt habentur pag. 315.

Dominica quinta.

Si quid petieritis patrem in nomine meo, &c. Ioan. 16. De oratione, & eius adiunctis hic proprius eſt dicendi locus, de qua pag. 567. & ſeq.

Vſque modo non petiſtis quicquam, &c. Hic proprie de modo quo Deum per Chriſtū orare debemus, de quo pag. 690. Hic etiam locus. pag. 595. Adducitur ad probandum in nomine Chriſti orandum eſſe.

In feſto Aſcenſionis Domini.

Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei, &c. Marc. 16. Hoc in loco articul. Symb. Apoſtolici, qui de Aſcenſione eſt explicabitur, vt habetur pag. 82. & ſeq.

Domi-

Dominica poſt Aſcenſionem.

Cum venerit paracletus, qui à Patre procedit. Ioan. 15. Hic de proceſſione Spiritus ſancti à Patre & filio, ex pagina 103. & 104.

Vt omnis, qui vos interficit, &c. Ioan. 16. Hic præceptum Decalogi, *Non occides*, exponi poterit, de quo pag. 490. & ſequent.

Arbitretur ſe obſequium, &c. De omnibus aduerſis & calamitatibus huius vitæ idem iudicandum eſt, quod de his, quæ Chriſti cauſa patimur, nempe eas eſſe magnum Dei in nos beneuolentiæ ſignum, vt habetur pag. 604.

In feſto Pentecoſtes.

Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, &c. Ioan. 14. Spiritus ſanctus ideò credentibus datur, vt ſermonem Dei, qui Decalogo comprehenditur, ſeruare poſſint, ad quam rem, vt promptiores ſint, adferat Parochus, quæ habentur initio explicationis Decalogi. pagina 427. & ſequentibus. Vel quoniam hic locus adducitur, ad probandum Dei mandata non eſſe impoſſibilia, ideo de hac re aget ex pagina 423. & 424.

Vel hodie exponet quæ traduntur de confirmationis Sacramento. pag. 220. & ſequentibus. Quandoquidem tali die Apoſtolos à Spiritu ſancto confirmatos fuiſſe docent Patres.

Feria ſecunda poſt Pentecoſten.

Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Ioan. 3. Hic locus proprius eſt ad ea populo exponenda, quæ de eximia caritate cœleſtis Patris in genus humanum, in creatione, & gubernatione demonſtrata, ſed multomagis in redemptione: habentur pag. 598. 600. & ſeq.

Vt omnis qui credit in eum non pereat. Hic quomodo fides in Chriſtum omnibus hominibus ab omni æuo neceſſaria fuerit, docendum eſt ex pag. 35. & 36. & 37.

Qui credit in eum non iudicatur. De verbo credere habes. pag. 15. quæ hic accommodare poteris: ex qua etiam dicendi forma Filium Dei verè Deum eſſe demonſtrabis, ex pag. 100. & 123.

Quia non credit in nomine vnigeniti filij. Quomodo Dei filius ſit vnigenitus poteris declarar ex his, quæ habentur pag. 43 & contra, qua ratione hic vnigenitus fratres habeat, vide pagina 606.

Feria tertia poſt Pentecoſten.

Qui non intrat per oſtium in ouile Ouium, &c. Ioan. 10. Hic locus proprius eſt ad ea explicanda, quæ de legitima ordinatione miniſtrorum Eccleſiæ habentur pag.372.373.374. & de legitimo miniſtro ſacramenti ordinis. pag.39.

Et oues vocem eius audiunt. De obedientia & honore, qui debetur Epiſcopis & ſacerdotibus, agitur pag.492.493.

Alienum autem non ſequuntur. Hæreticorũ Miniſtros non eſſe ſequendos, vide pag. 3. qui autem eos ſequuntur non oues ſed hœdi ſunt.pag.680.

In feſto ſanctiſſimæ Trinitatis.

*Data eſt mihi poteſtas in cælo & in terra. Matth.*28. Hic explicãda ſunt quæ de regno Chriſti in pios, & ratione qua regnat in ſuis fidelibus habentur pag. 622.& 623. de regno etiam gloriæ eiuſdem, pag.624. itẽ de poteſtate ipſius in ſacramentis tam inſtituendis quàm cõferendis p. 176.& de poteſtate itẽ clauium eiuſdem, qua remittuntur peccata, pag.132.133.

Baptizantes eos. Hic locus adducitur ad probandum, quo tempore baptiſmus obligare cœperit.pag. 197. & ideo de neceſſitate eiuſdem, & præſertim in infantibus ea proferri poſſunt, quę habentur pag.204.& 205. & deinceps.

In nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Hic de materia & forma baptiſmi. quæ ſunt p. 188. 189. & ſeq. accuratè agendum eſt. Hic etiam de Sanctiſſimæ & glorioſiſſimæ Trinitatis myſterio poterunt agere Parochi, de quo pag.22.23.& 24. docebunt autem præſertim vulgus imperitum Sanctiſſimam Trinitatem pingi & formari non poſſe, atque, adeo ſi quando pingatur, illam picturam proprietates quaſdam illius exprimere, vt habetur pag.440.441.& 442.

Docentes eos ſeruare quæcunque mandaui. Hic de neceſſitate, & poſſibilitate ſeruandæ legis diuinæ proferentur, quæ habentur pag.423.

In eadem Dominica.

Eſtote Miſericordes ſicut & Pater veſter cæleſtis, &c. Luc.6. De hoc Euangelio in Dominica 4. iuxta aliarum Eccleſiarũ morem.

Date & dabitur vobis. Hic de communicandis cum proximis huius vitæ ſubſidijs produci poſſunt, quæ habentur pag. 652.& 653. vel de eleemoſynis, pag.588.& 589.& 596.

Hypocrita, eijce primum trabem. De hypocritis, quorum orationes Dominus reijcit, habes

bes pag.594. Item ſecundum ali quos.

Niſi quis renatus fuerit, &c. Ioan.3. Hic de neceſſitate baptiſmi, qui in nomine ſanctiſſimæ Trinitatis confertur, de eius effectis, & in vniuerſum quicquid de eo habetur pag.184. & ſeq. explicabit.

In feſto corporis Chriſti.

Caro mea vere eſt cibus, &c. Ioan.6. De Euchariſtię ſacramẽto. pag.249. & ſeq.

Dominica ſecunda poſt Pentecoſten, quæ eſt infra octauam corporis Chriſti.

Homo quidam fecit cęnam magnam, &c. Luc.14. Cœnæ nomine, quæ ſub finem diei ſumitur, cœleſtis gloria nobis ſignificatur, quam hic paterſamilias in ipſa vitæ clauſula beatis donabit: In hoc argumentum, vide quæ ponuntur pag.148. & 624. Vel cœnæ nomine cum Paulo 1. Cor.11. intelligitur Sacroſanctum Chriſti corpus in ſacramẽto altaris: de quo vide, vt ſuprà, pag.346.

Et cœperunt omnes ſimul excuſare. Quoniam omnes hæ excuſationes ex mala concupiſcentia proueniunt: ideo hic aduerſus concupiſcentias prauas agendum erit ex pag.560. & ſeq. Simulque miſeria noſtra ob oculos ponenda. qui ea reſpuimus, quæ ſalutaria nobis ſunt, rebus autẽ pernicioſis nos addicimus, vt hi fecerunt, vide p.631. 632.

Villam emi. Vide in ſuperbos, & ambitioſos, qui per hunc deſignantur, quæ habentur pag. 608.

Iuga boum emi quinque. Vide in auaros. pag.525. 526.

Vxorem duxi. Hic deteſtanda libido & commendanda continentia & caſtitas, quæ aditum nobis ad cœlorum regnum facilem præbet, vide pag. 516. 517. vel ſecundum alios.

Homo quidam erat diues qui induebatur, &c. Luc.16. De vanitate in veſtibus fugienda, vide quę habentur pag.520. Et quomodo neceſſarijs tantum rebus ad victum & veſtitum pertinentibus contenti eſſe debeamus. pag.649.

Sepultus eſt in inferno. Ecce quæ pœna maneat improbos qui morte præoccupati ſceleribus pleni decedunt, de qua vide pag.95. & 96.

Vt portaretur ab Angelis. Inter Angelorum officia hoc non poſtremum eſt, vide pag.598.

In ſinum Abrahæ. De receptaculis animarũ poſt mortem habes pag.70.71. & 73.

Dominica tertia poſt Pentecoſten.

Gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agen-

te, &c. Luc. 15. Inter cætera, quæ ad pœnitentiam agendam peccatorem exſtimulare debēt, eſt iſta cælitum lætitia, qua perfruuntur ob peccatoris conuerſionem. Plura habes in hanc ſententiam pag. 129. & ſeq. 302. & ſeq. & 657. & ſeq. vel, *Homo quidam fecit*. Vt in Dominica præcedenti.

Dominica quarta poſt Pentecoſten.

Cùm turba irruerēt in Iesvm *vt audirent verbum, &c. Luc.* 5. Vide exhortationem ad audiendum diligenter verbum Dei. p. 2. & 3. & 6. Et quomodo pro captu cuiuſque tradenda ſit doctrina Euangelij. pag. 8. & 9. Idque præſertim diebus feſtis audiendum. pag. 480.

Aſcendens in vnam nauem, quæ erat Simonis, &c. Petri nauem non alterius ex Apoſtolis ingreſſus eſt Chriſtus: vt hoc ſuo facto inſinuaret Petrū cum ſucceſſoribus caput eſſe, & principem paſtorū Eccleſiæ: de hac re, vide pag. 114. & ſeq. & 390. & ſeq.

Exi à me Domine. Qui ad ſacram ſynaxin accedūt, hoc Petri exemplo & Cēturionis, Math. 8. agnoſcant eſſe ſe tanti hoſpitis præſentia indigniſſimos. Vide quæ de præparatione Euchariſtiæ traduntur pag. 286. & ſeq. vel ſecundum aliarum Eccleſiarum ritum.

Eſtote miſericordes ſicut & pater, &c. Luc. 6. Vt Chriſtus nobis condonet, prius condonare ipſi debemus ijs, à quibus læſi fuerimus. Vide explicationem illius petitionis, *Dimitte nobis debita noſtra, &c.* pag. 657. & ſequen. Vide item de hoc Euang. in com. Tri.

Dominica quinta poſt Pentecoſten.

Audiſtis quia dictū eſt antiquis, Non occides, &c. Matth. 5. Huius loci erit hoc decalogi præceptum exponere, prout habetur pag. 499.

Ego autē dico vobis, omnis qui iraſcitur. Hæc verba exponuntur pag. 504.

Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis, &c. Hic ſimiliter exponatur hoc præceptum, de quo habetur pagina 513. vel, *Cum turba irruerent in* Iesvm. Vt ſuprà.

Dominica ſexta.

Miſereor ſuper turbam, quia ecce iam triduo ſuſtinent me. Mar. 8. Præter ea, quæ notata ſunt in Dominica quarta Quadrageſimæ, poterit Parochus ea huc proferre, quæ de paterna Dei de hominibus cura habentur. pag. 600. 601. & 602.

Si dimiſero eos ieiunos deficiēt in via. Hic de imbecillitate hominum, qui nullum opus Deo gratum

gratum ſine adiumēto Dei poſſunt inſtituere agendum eſt, vt habetur pag. *642*. vel, ***Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non occides***, vt ſuprà.

Dominica ſeptima poſt Pentecoſten.

Attendite à falſis prophetis, &c. Matth. *7*. Hic cauendum præcipitur ab hæreticis. Quis vero cenſendus ſit hæreticus, habes pag. 107. Quomodo autem hi cum in Eccleſia non ſint ab ea puniri poſſint, habes pag. 112. Quibus autem artibus hi falſi prophetæ vtantur ad impia ſua dogmata infundenda, habes pag. 4.

In ignem mittetur, &c. De hoc igne infernali. pag. *96*.

Sed qui facit voluntatem Patris mei, &c. Hæc ſententia eſt veluti methodus breuiſſima, docens qua ratione ad regnum cęlorū peruenire poſſimus. Quare quicunque cupimus illud adipiſci hanc ſententiam præ oculis habere debemus, vide pag. *629*. Et deinceps, vbi hæc tertia petitio, ***Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra***, explicatur. Vel, ***Miſereor ſuper turbam***, vt in prę cedenti Dominica.

Dominica octaua poſt Pentecoſten.

Redde rationem villicationis tuæ. Luc. *16*. De ratione reddenda, cum vnuſquiſque migrat è vita, vide pag. *90*. & *91*.

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ideo diuites à Deo bonis cumulantur, vt pauperibus ea erogent. pag. *655*. Hic ad eleemoſynas ſuos poterit exhortari Parochus, prout eſt pag. 532. 533. 588. Hic etiam locus pro interceſſione Sanctorum facit, de qua pag. 434. & 435. & 585. Vel, ***Attendite à falſis prophetis***, vt in prędecenti Dominica, ſicque deinceps omnia Euangelia quæ conſequenter in reliquis Dominicis proponuntur, in quibuſdā Eccleſijs in præcedenti Dominica legi conſueuerunt, quod notare ſuperſedebimus.

Dominica nona poſt Pentecoſten.

Fleuit ſuper illam. Luc. *19*. Flet Chriſtus, vt nos flere doceat, quomodo vero in pœnitudine erratorum ſint adhibendæ lachrymæ, & quam diligenter procurādæ, habes pag. 318. Vbi de contritione agitur.

Quia ſi cognouiſſes, & tu. Summa eſt ſtatus noſtri miſeria, noſtram miſeriam non agnoſcere, vide pag. *631*.

Quia venient dies in te, & circundabunt te, &c. Hieruſalem in exemplum ponitur eius hominis, qui multis à Deo beneficijs ornatus, male eis in ſui perniciem abutitur, vide pag. *681*.

Dominica decima.

Hæc apud ſe orabat. *Luc.* 18. Quibus virtutibus oratio debeat eſſe comitata, vt Deo placeat, & ab eo exaudiatur, vide pag. 587. 589. & 592. & ſeq.

Deus propitius eſto mihi peccatori. Hoc veri pœnitentis exemplum inter alia proponitur pag. 671. Quare cum iſtius tum aliorum exemplo, qui habentur ibidem, & 322. Ad veram pœnitentiam Parochi fideles excitabunt. Eſt præterea exemplum eorum, qui cum peccatores ſint, Deum orant, & exaudiũtur. pag. 578. Denique quanta humilitate ad Deum precaturi accedere debeamus hic demonſtrat pag. 587.

Qui ſe exaltat, humiliabitur. Chriſti humilitatis exemplum maximum pondus habet ad noſtram ſuperbiam deprimendam. pag. 53.

Dominica vndecima.

Et deprecabantur eum, vt illi imponat manum. *Mar.* 7. Iſtorum exemplo, qui Chriſtum pro muto & ſurdo, ad eum adducto, vt ſanaretur interpellant, monemur pro alijs orare. Quo modo vero id faciendum & pro quibus orandum, habes pagina 581.

Miſit digitos in auriculas eius. Chriſti exemplo pueris in baptiſmo aures, oculi, pectus, humeri ſigno crucis rectè inſigniuntur. Vide de his & alijs baptiſmi ceremonijs, & earum ſignificatione pag. 225. & ſeq.

Suſpiciens in cœlum ingemuit, &c. Cum Deus ſit ubique, cur potius in cœlum quam aliò oculos conuertamus, & cur in cœlis eſſe dicatur, pag. 609. 610. Præterea quoniã ſacræ litteræ nos ſurdos & cæcos, & omnibus membris captos ſæpè appellant: vt habetur pag. 661. Hic de malis quæ peccatum inuehit, vt ibidem habetur diſſerere Parochus commodè poterit.

Dominica duodecima.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. *Luc.* 10. In hanc ſententiam populo proponantur, quæ habẽtur initio explicationis Decalogi, pag. 430. Vſque ad ſecundum præceptum, vel quia hoc Euangelium concurrit cum Dominica decimaſeptima, poſteriorem huius Euangelij partem priori prætermiſſa exponet.

Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem, in Hierico, &c. Hominis huius ita miſerabiliter à latronibus vulnerati nomine Doctores intelligunt humanam naturam poſt Adæ lapſum, quæ quot, qualia, & quanta uulnera acceperit, habes pag. 34. 35. & pag. 620. 621. & 630. 631. 632. & 645. 646. & ſæpe alias.

Sama-

Samaritanus autem infundens oleum, &c. Hic de ſacramentis agat Parochus, quæ à noſtro Samaritano, id eſt, à Chriſto inſtituta ſunt, tamquam remedia contra vulnera humanæ naturæ per Adæ lapſum inflicta, ut habetur pag. 169.

Curam illius habe. Nota genus humanum, & Eccleſiam vni homini à Chriſto commiſſam, qua de re, uide pag. 114. & ſequen.

Quis horum tibi videtur fuiſſe proximus? Ex hoc loco quis ſit proximus explicatur pagina 540.

Dominica decimatertia.

Iesv *præceptor, miſerere noſtri, Luc.* 17. De nomine Iesv, uide pag. 37. & 38.

Ite oſtendite vos Sacerdotibus, &c. Vide quæ in hanc ſententiam dicta ſunt Dominica ſecunda poſt Epiphaniam, vide prætereapag. 331. Vbi nominatim hic locus adducitur. Quomodo item beneficio contritionis peccata remittantur, ex hoc loco probatur. pag. 326. Quæ tamen confeſſionem requirit, ut habetur pag. 328.

Dominica decimaquarta.

Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ, &c. Matth. 6. Quantùm immoderata ſollicitudo congerendarum opum, cæterę́que cupiditates animæ ſaluti obſint, uide pag. 559. 560. 565. Et huius morbi remedium habes pagina 563. 564.

Scit Pater veſter, quòd omnibus his indigetis, &c. Etiamſi Deus ſciat deſideria noſtra & indigentiam, cur ei preces porrigamus. pag. 573.

Primum quærite regnum Dei, &c. De ijs quæ petenda ſunt, & quo ordine, habetur pag. 579. & 612. Porro hic commode ſecunda petitio Dominicæ orationis tota explicabitur, ut habetur pag. 617. 618.

Et hæc omnia adijcientur vobis, &c. Quatenus temporalia petenda. pag. 644.

Dominica decimaquinta.

Et reſedit qui erat mortuus. Luc. 7. Si hic mortuus, & quidam alij ſunt reuocati ad uitã, quomodo intelligendum, quòd Chriſtus primus omnium reſurrexerit, vide pag. 76. Hic tractari poterit artic. Symboli Apoſtolici penult. de carnis reſurrectione. pag. 135. & ſeq.

Dominica decimaſexta.

Si licet Sabbatho curare, &c. Luc. 14. De ſanctificatione dierum feſtorum, & à quibus tunc abſtinendum, quidve agendum ſit, habes pag. 467. & ſequent. & maximè pag. 477. & ſequen.

Cùm

Cùm inuitatus fueris ad nuptias, &c. Hic locus eſt cohortandi Chriſtianos omnes, ne alij alijs ſe præferãt, vt eſt pag. 608. Neve ambitioſi ſint honorumq́; cupidiores, vt eſt pag. 561.

Dominica decimaſeptima.

Diliges dominum Deũ tuum, &c. Matth. 22. Vide Euangeliũ dominicæ 12. vt ſuprà.

Quid vobis videtur de Chriſto, &c. Chriſtus quomodo ſit Dauidis filius, vide p. 51. Quomodo item non ſit filius Dauid ratione diuinitatis, habes pag. 42. & 43.

Dominica decimaoctaua.

Videns autem IESVS *fidem eorum, &c. Matth. 9.* Ecce quantùm fide aliena moueatur Deus ad aliquod donũ alteri non modo non petenti, ſed ne cogitanti quidem impertiendum. Hinc fit vt in baptiſmo infantes regenerationis fiant participes, nõ quia mentis ſuæ aſſenſione credant, ſed quia ſuſceptorum, vel parentum, (ſi fideles fuerint) ſin minus Eccleſiæ Catholicæ (ut ait Auguſtinus) fide muniantur. pag. 206. & de patrinis. pagina 202.

Remittuntur tibi peccata tua, &c. Chriſtum vt hominem primum omnium poteſtatẽ remittendorum peccatorum habuiſſe ex hoc loco probatur. pag. 132. Porro dum ſacerdos iuriſdictionem habens vel ordinariam, vel delegatam, ritè pœnitenti peccata remittit, non minus abſoluitur, quàm hic paralyticus, quantum eſt ex parte ſacramenti. De forma abſolutionis habes pag. 310. 312.

Hic blaſphemat, &c. De blaſphemia habetur pag. 467. Et de iuramento. pagina 453. & ſequent.

Dominica decimanona.

Qui nuptias fecit filio ſuo, &c. Matth. 22. Quibus de cauſis vir & mulier coniungi debeant, vide pag. 403. Et quæ ſponſæ magis ſint quærendæ pag. 405. Et de mutuis viri, & mulieris officijs. pag. 413. Et quod Deũ orandi cauſa certis temporibus à matrimonij officio abſtinere debent. pag. 417. Item de tribus matrimonij bonis. pagina 411.

Contumelijs affectos occiderũt, &c. De contumelia, detractione, murmuratione, cæteriſq́ue vitijs, quibus proximus læditur, vide pag. 543. & ſeq.

Non habens veſtẽ nuptialem. Veſtem hanc nuptialem veſtis candida, vel ſudariolũ, quod baptizatis datur deſignat, de quo pag. 224.

Mittite in tenebras exteriores, &c. De ſententia, & pœna damnatorum. pagina 195. & ſequentibus.

Dominica vigeſima.

Erat quidam Regulus cuius filius infirmabatur. Ioan. 4. Vnde tot miſeriæ & aduerſitates, & quæ quotque illæ ſint.pag.*645. 646.* Quo in malis & rebus aduerſis confugiendum pag. *688. 689.* Hic exponi poterit vltima petitio Dominicę orationis, *Sed libera nos à malo.*pag.*687.* & ſequent.

Dominica vigeſimaprima.

Redde quod debes, &c. Matth. 18. Reſtitutio pœnitenti eſt neceſſaria antequam abſoluatur, quia non dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, vt inquit Auguſtinus. Vide de reſtitutione pag.*557.* & *526.* Item de furto, rapina, vſuris, & alijs illicitis rerum vſurpationibus. pag.*527.528.*& ſeq.

Si non remiſeritis, &c. Hic exponatur petitio illa orationis Dominicę, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus, &c.* pag.*657.*& ſeq.

Dominica vigeſimaſecunda.

Magiſter ſcimus quia verax es, &c. Genus aſſentationis peſſimum, quæ ad proximi calamitatem & perniciem adhibetur. De adulatione habes pag.*544.*

Quia verax es, &c. De mendacio, vide pagina *543.* & *544.* Vbi notatur hoc ipſum teſtimonium, ex hoc Euangelio decerptum.

Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c. Vide quæ debentur principibus & ſuperioribus in poteſtate conſtitutis. pagina *492. 493.*

Dominica vigeſimatertia poſt Pentecoſt.

*Ecce princeps vnus acceſſit & adorabat eum, dicens, &c. Matth.*9. Hic de differentia, qua infideles & Chriſtiani à morbis liberari cupiunt, de qua *690.* & quomodo in morbis ad Deum, non ad præſtigiatorum incantationes ſit recurrendum.ibid. & pag. *691.*

Filia mea modo defuncta eſt. Hic de morte & nouiſſimis, de quibus ſæpè ad populum agendum eſſe præcipitur. pag.*97.* & *359.*

Si tetigero tantùm fimbriam veſtimenti. Hic de reliquijs Sanctorum, & cultu, & veneratione earum aget Parochus ex pagina *438.439.*

Et cum veniſſet IESVS *in domum principis, &c.* Hic de ratione iuuandi mortuos per ſacrificium Miſſæ & orationes, de qua pa.*301.*& *583.* Vel in quibuſdam Eccleſijs legitur Euangeliũ Dominicæ Quartæ Quadrageſimæ, de quo ibidẽ. Si plures ſint Dominicæ inter Pentecoſten

coſten & aduentum, ſeruetur quod de his in breuiarij rubricis habetur.

Dominica vigeſimaquarta poſt Pentecoſten.

*Cùm uideritis abominationem deſolationis ſtantem in loco, Matth.*24. Hic de ſignis præcedentibus diem iudicij agendum eſt, de quibus pag.*94*.

Orate autem ne fiat fuga veſtra, &c. Hic locus ad probandum temporalia à Deo peti poſſe inducitur pag. *648*. vnde de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt: de quo tum ibidem, tum pag.580. agitur.

Sed propter electos breuiabuntur dies illi. Hic de dæmonum poteſtate poterit agi, qui quantùm poſſunt, & quandiu uolunt, homines tentare non poſſunt, vt habetur pag.*678*.

LAVS DEO.

INDEX CAPITVM, ET SECTIONVM HVIVS OPERIS.

PARS PRIMA.

PRÆFATIO agens de Paſtorum in Eccleſia neceſſitate, auctoritate, officio, & præcipuis doctrinæ Chriſtianæ capitibus, diuiſa in ſectiones 13. pagina 1. & ſequentibus.

Cap. I. De fide & ſymbolo fidei, diuiſum in ſectio.4. pag.12. & ſequent.

Cap. II. De primo ſymboli articulo, *Credo in Deum, &c.* diuiſum in ſectio.25.pag.15.

Cap. III. De ſecundo ſymboli articulo, *Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum,* diuiſum in ſectio.12.pag.34.

Cap. IIII. De tertio ſymboli artic. *Qui conceptus, &c.* diuiſum in ſectio.11.pag.46.& ſequen.

Cap. V. De quarto ſymboli artic. *Paſſus ſub Pontio &c.* diuiſum in ſectio.16. pag.55.& ſequen.

Cap. VI. De quinto ſymboli artic. *Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis,* diuiſum in ſectio. 15. pag. 69.& ſequen.

Cap. VII. De ſexto ſymboli artic. *Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis,* diuiſum in ſectio. 9. pag.82.& ſequen.

Cap. VIII. De ſeptimo ſymboli artic. *Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos,* diuiſum in ſectio.11. pag.84.

Cap. IX. De octauo ſymboli artic. *Credo in Spiritum ſanctum,* diuiſum in ſectio.8. pag.98.

Cap. X. De nono ſymboli artic. *Sanctam Eccleſiam &c.* diuiſum in ſect.27. pag.106.

Cap. XI. De decimo ſymboli artic. *Remiſſionem peccatorum,* diuiſum in ſectio.12. pag.129.& ſequen.

Cap. XII. De vndecimo ſymboli artic. *Carnis reſurrectionem,* diuiſum in ſectio.14.pag.135.

Cap. XIII. De duodecimo ſymboli artic. *Vitam æternam,* diuiſum in ſectio.13.pag.148. & ſequen.

PARS

PARS SECVNDA.

Cap. I. De Sacramentis in genere, diuiſum in ſectio. 32. pag. 159. & ſequentibus.

Cap. II. De Sacramento Baptiſmi, diuiſum in ſectio. 76. pag. 184. & ſequen.

Cap. III. De Sacramento Confirmationis, diuiſum in ſectio. 25. pag. 230. & ſequen.

Cap. IIII. De Sacramento Euchariſtiæ, Miſſæ ſacrificio, & Communione, diuiſum in ſectio. 81. pag. 246. & ſeq.

Cap. V. De Pœnitẽtiæ Sacramẽto, & tribus eius partibus, Contritione, Confeſſione, & Satisfactione, diuiſum in ſectio. 80. pag. 302. & ſequen.

Cap. VI. De Sacramento extremæ Vnctionis, diuiſum in ſectio. 16. pag. 359. & ſequen.

Cap. VII. De Sacramento Ordinis ſacri, diuiſum in ſectio. 34. pag. 371. & ſequen.

Cap. VIII. De Sacramento Matrimonij, diuiſum in ſectio. 34. pag. 396. & ſequen.

PARS TERTIA.

Cap. I. De Decalogo, diuiniſq; legibus obſeruandis, diuiſum in ſectio. 14. pag. 419. & ſequen.

Cap. II. De primo legis præcepto, *Ego ſum Dominus, &c.* diuiſum in ſectio. 34. pag. 430. & ſequen.

Cap. III. De ſecundo legis præcepto, *Non aſſumes nomen Domini, &c.* diuiſum in ſectio. 30. pag. 449.

Cap. IIII. De tertio legis præcepto, *Memento, &c.* diuiſum in ſectio. 29. pag. 467.

Cap. V. De quarto legis præcepto, *Honora patrem tuum, &c.* diuiſum in ſectio. 22. pag. 483.

Cap. VI. De quinto legis præcepto, *Non occides,* diuiſum in ſectio. 25. pag. 499.

Cap. VII. De ſexto legis præcepto, *Non mœchaberis,* diuiſum in ſectio. 13. pag. 513.

Cap. VIII. De ſeptimo legis præcepto, *Non furtum facies,* diuiſum in ſectio. 25. pag. 522.

Cap. IX. De octauo legis præcepto, *Non loqueris &c.* diuiſum in ſectio. 22. pag. 538.

Cap. X. De nono & decimo legis præcepto, *Non concupiſces domum, &c.* diuiſum in ſectio. 23. pag. 553.

PARS

PARS QVARTA.

Cap. I. De oratione, eiuſque neceſſitate, diuiſum in ſectio. 4. pag. 567.
Cap. II. De orationis vtilitate, diuiſum in ſect. 11. pag. 569.
Cap. III. De partibus & gradibus orationis, diuiſum in ſectio. 7. pag. 675.
Cap. IIII. De his, quæ petenda ſunt, diuiſum in ſect. 5. pag. 579.
Cap. V. Pro quibus orandum ſit, diuiſum in ſect. 8. pag. 581.
Cap. VI. Quis orandus ſit, diuiſum in ſectio. 4. pag. 585.
Cap. VII. De præparatione adhibenda ad orationem, diuiſum in ſectio. 6. pag. 587.
Cap. VIII. Quæ ratio in orando requiratur, diuiſum in ſectio. 9. pag. 592.
Cap. IX. De proœmio orationis Dominicæ, *Pater noſter qui es in cœlis*, diuiſum in ſectio. 19. pag. 597.
Cap. X. De prima petitione orationis Dominicæ, *Sanctificetur nomen tuum*, diuiſum in ſectio. 9. pag. 611.
Cap. XI. De ſecunda petitione orationis Dominicæ, *Adueniat regnum tuum*, diuiſum in ſectio. 19. pag. 617.
Cap. XII. De tertia petitione orationis Dominicæ, *Fiat voluntas tua*, diuiſum in ſectio. 24. pag. 629.
Cap. XIII. De quarta petitione orationis Dominicæ, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, diuiſum in ſectio. 23. pag. 643.
Cap. XIIII. De quinta petitione orationis Dominicæ, *Et dimitte nobis, &c.* diuiſum in ſectio. 23. pag. 657.
Cap. XV. De ſexta petitione orationis Dominicæ, *Et ne nos inducas in tentationem*, diuiſum in ſect. 19. pag. 673.
Cap. XVI. De ſeptima petitione orationis Dominicæ, *Sed libera nos à malo*, diuiſum in ſectio. 12. pag. 687.
Cap. XVII. De extrema orationis Dominicæ particula, quæ eſt *Amen*, diuiſum in ſectio. 6. pag. 697.
Addidimus in fine Bullam Pij IIII. quæ fidei profeſſionis formulam continet. pag. 702.

DEO GRATIAS.

CATECHISMI ROMANI,

PRÆFATIO,

Agens de Paſtorum in Eccleſia neceſsitate, auctoritate, officio, & præcipuis doctrinæ Chriſtianæ capitibus.

SECTIO I.

Homo nõ poteſt ſuis relictus viribus verã ſapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes conſequi.

EA eſt humanæ mentis, & intelligentię ratio, vt cùm alia multa, quæ ad diuinarum rerũ cognitionẽ pertinent, ipſa per ſe, magno adhibito labore & diligentia, inueſtigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna ſalus comparatur, cuius rei in primis cauſa homo cõditus, atque ad imaginem & ſimilitudinem Dei creatus eſt, naturæ lumine illuſtrata cognoſcere, aut cernere nunquã potuerit. [a] Inuiſibilia quidem Dei, vt docet Apoſtolus, à creatura mũdi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus & diuinitas: verùm [b] myſterium illud, quod abſconditũ eſt à ſeculis, & generationibus, ita humanam intelligentiã ſuperat, vt, niſi manifeſtum fuiſſet ſanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ ſacramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus, nullo ſtudio homini ad eã ſapientiã aſpirare licuiſſet.

Homo ſibi relictus veræ ſapiẽtiæ faſtigiũ cõſcẽdere nõ potuit.

Conſulatur ſexta ſectio primi artic. ſymboli, & 3. ſect. duodecimi cap. de oratione Dominica.

a Roma. 1. 20.

b Col. 1. 26.

Dei gratia fideiq; munere homo verã ſapientiam conſequitur.

2 *Unde tam præclarum fidei munus concipiatur.*

CVM autem [a] fides ex auditu cõcipiatur, perſpicuum eſt, quàm neceſſaria ſemper fuerit ad æternam vitam conſequendam doctoris legitimi fidelis opera, ac miniſterium: ſi quidem dictum eſt, [b] Quomodo audient ſine prædicante? quomodo verò prædicabunt, niſi mittantur; & quidem ab ipſius mundi origine, [c] multifariè, multiſque modis locutus eſt Patribus in Prophetis, eiſque pro temporum conditione ad cæleſtem beatitudinem certum, ac directum iter monſtrauit.

a Ro. 10. 17. b Rom. 10. 14. 15. c Heb. 1. a. Prophetæ. Deus miniſterio docẽtium fidem animis hominum inſtillat. Hoc luculẽter docet B. Auguſt. in libris de doctrina Chriſtiana.

3 *Chriſtus in hunc mundum venit ad docendam fidem, quam poſtea Apoſtoli & ſucceſſores eorum propagarunt.*

SED quoniam prædixerat daturum ſe doctorem iuſtitiæ [d] in lucem gentium, vt eſſet ſalus eius vſque ad extremum terræ; [e] nouiſſimè locutus eſt nobis in filio, quem etiã voce è cælo delapſa à magnifica gloria, iuſſit [f] vt omnes audirent, eiuſque præceptis obtemperarent. Deinde verò filius alios [g] dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios Paſtores, & doctores, qui verbum vitæ anunciarent, [h] ne circumferremur tamquam paruuli fluctuantes omni vento doctrinę; ſed firmo fidei fundamento adhærentes, [i] coædificaremur in habitaculum Dei, in ſpiritu ſancto.

d Iſa. 40. 6. e Heb. 1. 2. Chriſtus is eſt. f 2. Pet. 1. 17. g Ad Eph. 4. 11. Apoſtoli, & diſcipuli quorũ legitimi ſucceſſores ſunt Eccleſiarũ Paſtores hi ſunt. Videatur principium ſeſſionis quintæ Cõcilij Trident. h Eph. 4. 14. i Eph. 2. 22.

4 *Quomodo uerba Paſtorũ Eccleſiæ ſint recipienda.*

AC ne quis [k] verbum auditus Dei ab Eccleſiæ miniſtris, tamquam verbum hominum, ſed ſicut verè eſt, verbum Chriſti acciperet, ille ipſe Sal-

k Theſſal. 2. 13.

uator

uator noſter tantam auctoritatem eorum magiſterio tribuendam eſſe ſtatuit, vt diceret: [a] Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. quod quidẽ non de ijs tantùm quibus cũ ſermo habebatur, intelligi voluit, verùm de omnibus etiã, qui legitima ſucceſſione docendi munus obirent, [b] quibus ſe omnibus diebus vſque ad cõſummationem ſæculi affuturum eſſe pollicitus eſt.

a Lucæ 10. 16.
Quanta ſit auctoritas euangelizantium. Concilium Tridentinũ ſeſſione 23. c. 4. in decreto de ſacro ordinis.
b Matt. 28. 20.

5 *Veritate iam manifeſtata, hodie etiam neceſſum eſt Paſtores verbum Dei prædicare.*

At vero cùm hæc diuini verbi prędicatio nunquam intermitti in Eccleſia debeat, tũ certè hoc tempore maiori ſtudio, & pietate elaborandum eſt, vt ſana, & incorrupta doctrina, tanquam pabulo vitæ, fideles nutriantur, & cõfirmẽtur. [c] exierunt enim falſi Prophetæ in mundum, de quibus dicit Dominus: Nõ [d] mittebam prophetas, & ipſi currebant, non loquebar ad eos, & ipſi prophetabãt, vt [e] varijs doctrinis, & peregrinis Chriſtianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus inſtructa, tam longè progreſſa eſt, vt nullis ferè certis finibus contineri poſſe videatur, ac niſi Saluatoris noſtri præclara illa promiſſione niteremur, qui ſe adeo ſtabile Eccleſiæ ſuæ fundamentum poſuiſſe affirmauit, [f] vt portæ inferi aduerſus eã præualere nunquam poſſint: maximè verendũ eſſet, ne hoc tempore, tot vndique hoſtibus obſeſſa, tot machinis tentata, & oppugnata concideret. Nam, vt omittamus nobiliſſimas prouincias, quæ olim veram, & Catholicam religionem, quam à maioribus acceperant, piè, & ſanctè retinebant, nunc autem

Verbi Dei perpetua eſſe debet in Eccleſia prędicatio.
c 1. Io. 4. 1. Infra de Sacramẽto ordinis ſectione 3. & 4.
d Hier. 23 21.
e Heb. 13. 9.
f Matt. 18. 10.
Hæreſis q̃ latè ſerpſerit.

derelinquentes viam rectam, errauerunt, atque in eo ſe maximè pietatem colere palàm profitentur, quòd à patrum ſuorum doctrina quàm longiſſimè receſſerunt: nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Chriſtianæ Reipub. angulus inueniri poteſt, quò hæc peſtis occultè irrepere non tentarit.

6 *Catechiſmis potiſſimùm hæretici Chriſtianorum animos deprauare ſtuduerunt.*

Quo aſtu hęreticiſint vſi ad impia eorum dogmata infundenda.

QVI enim fidelium mentes corrumpere ſibi propoſuerunt, cùm fieri nullo modo poſſe intelligerent, vt cum omnibus coràm colloquerentur, & in eorum aures venenatas voces infunderent; idem alia ratione aggreſſi, multò faciliùs ac latiùs impietatis errores diſſeminarunt. Nam præter illa ingentia volumina, quibus Catholicam fidem euertere conati ſunt (à quibus tamen cauere, cùm apertam hæreſim continerent, non magni fortaſſe laboris ac diligentiæ fuit) infinitos etiam libellos conſcripſerũt: qui cùm pietatis ſpeciem præ ſe ferrent, incredibile eſt, quàm facilè incautos ſimplicium animos deceperint.

Catechiſmorũ apud hæreticos pnicies.

7 *Peſtilentibus Pſeudoprophetarum uocibus, & ſcriptis occurrendum S. Synodus rectè ſtatuit.*

Trid. Syno. ſeſſio. vltima ſub fin.

QVAMOBREM Patres Oecumenicæ Tridentinæ Synodi, cùm tanto, & tam pernicioſo huic malo ſalutarem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent, non ſatis eſſe putarunt, grauiora Catholicæ doctrinæ capita, contra noſtri temporis hæreſes decernere: ſed illud præterea ſibi faciendum cenſuerunt, vt certam aliquam formu-

Duplex antidotum peſtis graſſantis. Primum. Secũdum.

lam,

lam, & rationem Chriſtiani populi ab ipſis fidei rudimentis inſtituendi, traderent, quam in omnibus Eccleſijs illi ſequerentur, quibus legitimi Paſtoris, & doctoris munus obeundum eſſet.

8 *Neceſſe fuit etiã Oecumenici Concilij ſtudio, ſummique Pontificis auctoritate, poſt tot doctrinæ Chriſtianæ conſcriptas inſtitutiones, nouum Catechiſmum Paſtoribus proponere.*

Mvlti quidem adhuc in hoc ſcriptionis genere, cum magna pietatis, & doctrinę laude verſati ſunt: ſed tamen Patribus viſum eſt maximè referre, ſi liber ſanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, vel omnes alij, quibus docendi munus impoſitum eſt, certa præcepta petere, atque depromere ad fideliũ ædificationem poſſint: Vt quemadmodũ [a] vnus eſt Dominus, vna fides, ita etiam vna ſit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Chriſtianũ erudiendi, communis regula, atque præſcriptio.

Cõparatio huius Catechiſmi cũ alijs Catholicorũ Catechiſmis. Editionis huius Catechiſmi ratio. Vide ſecundam ſectionem primi capitis de ſymb. Apoſtolorum. a Epheſ.4. 5.

9 *Non ſunt exactè vniuerſa noſtræ religionis dogmata hic diſcuſſa.*

Ergo cùm multa ſint, quæ ad Chriſtianæ religionis profeſſionẽ pertinere videantur, nemo exiſtimet, illud Sanctæ Synodi propoſitum fuiſſe, vt omnia Chriſtianæ fidei dogmata, vno libro comprehenſa, ſubtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri ſolet, qui ſe profitentur vniuerſæ religionis inſtitutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti operis fuiſſet, & inſtituto minus conuenire perſpicuum eſt: ſed quoniam parochos, ſacerdoteſque animarum curatores, earum rerum co-

Paſtoribus pcipuè ſeruit hæc inſtructio, &

gnitione inſtruendos ſuſcepit, quæ paſtoralis muneris maximè propriç ſunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantùm in medium afferri voluit, quæ hac in re pium paſtorum ſtudium, ſi in difficilioribus diuinarum rerum diſputationibus non ita verſati fuerint, adiuuare poſſent. Quæ cum ita ſint, antequam ad ea ſigillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ ſumma continetur, inſtitutæ rei ordo poſtulat, vt pauca quædam exponantur, quæ paſtores conſiderare, ſibiq; ante oculos proponere in primis debent.

per eorum miniſteriũ oibus Chriſtianis. Multa, quæ ad Paſtoris officiũ pertinent tractãtur ferè poſteriori parte cuiuſque ſeſſionis Concilij Tridentini, vbi agitur de reformatione.

10 *Cùm Paſtores animarum hic inſtituendi ſuſcipiantur, quid illis potiſſimùm, vt ritè ſuo fungantur munere, ſit conſiderandum.*

IGITVR, Vt ſciant quonam veluti ad finem omnia eorum cõſilia, labores, & ſtudia referenda ſint, quove pacto id quod volunt facilius cõſequi & efficere poſſint, illud primum videtur eſſe, vt ſemper meminerint, omnem Chriſtiani hominis ſcientiam hoc capite comprehendi, vel potius, quemadmodum Saluator noſter ait: [a] Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum. Quamobrem in eo præcipuè Eccleſiaſtici doctoris opera verſabitur, vt fideles ſcire ex animo cupiant, [b] Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: ſibique certò perſuadeant, atque intima cordis pietate, & religione credant [c] aliud nomen non eſſe datum hominibus ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri: [d] ſiquidem ipſe propitiatio eſt pro peccatis noſtris. At verò [e] quia in hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mãdata eius obſeruemus, proximum eſt,

Paſtores omnẽ ſuam doctrinã eò debent primùm referre, vt oẽs intelligãtquãtum beneficium Deus generi humano per Chriſtũ prçſtiterit.

a Ioan. 17. 3
b 1. Cor. 2. 2.
c Act. 4. 12.
d 1. Io. 2. 2.
e 1. Io. 2. 3.

eſt, & cum eo, quod diximus, maximè coniunctum, ˜vt ſimul etiam oſtendat vitam à fidelibus nõ in otio, & deſidia degendam eſſe, verùm oportere, vt [a] quemadmodum ipſe ambulauit, ita & nos ambulemus, [b] ſectemurque omni ſtudio iuſtitiam, pietatem, fidem, caritatem, manſuetudinem: dedit enim [c] ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, quæ Apoſtolus Paſtoribus præcipit, ˜vt loquantur, & exhortentur˜. Cùm autem Dominus, ac Saluator noſter non ſolùm dixerit, ſed etiam exemplo ſuo demonſtrarit, [d] Legem, & Prophetas ex dilectione pendere Apoſtolus deinde confirmarit, [e] caritatem eſſe finem præcepti, ac [f] legis plenitudinem, dubitare nemo poteſt, hoc tanquam præcipuum munus, omni diligentia curandum eſſe, vt fidelis populus ad immenſam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incenſus, ad ſummum illud, & perfectiſſimum bonum rapiatur, cui adhærere, ſolidam, & veram felicitatem eſſe is planè ſentit, qui illud Prophetæ dicere poterit, [g] Quid enim mihi eſt in cęlo, & à te quid volui ſuper terram? Hęc nimirum eſt via illa excellentior, quam idem [h] Apoſtolus demõſtrauit, cùm omnem doctrinę & inſtitutionis ſuæ rationem ad caritatem, quę nũquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, ſiue ſperandum, ſiue agendum aliquid proponatur, ita in eo ſemper caritas Domini noſtri commendari debet, vt quiuis perſpiciat, omnia perfectè Chriſtia-

Secundum quò Paſtores docẽdo debẽt reſpicere, sũt mãdata Chriſti, ad q̃ ſubditi ſunt excitandi.

a 1.Io.2.6.
b 1.Tim.2.22.

Opera eſſe fidei adiungenda, nec quenquam in hac ſola ſibi debere blandiri clare oſtenditur cap. 11. ſeſſionis 6. Concil. Triden. & can. 20. eiuſdẽ.

Paulus præcipit Paſtoribus, vt fideles excitent ad pietatis opera.

c 1. ad Ti. 2. 14.
d Matt. 22. 40.
e 1.Ti.1.5.
f 1.Roma. 13.11.

Solida felicitas hominis eſt Deo integre per amorem adhęrere.

g Pſal. 72 25.
h 1.Corin. 12.31.13.8.

Omnis doctrina Catholico doctori ad caritatem dirigenda. Declaratur quomodo plenitudo legis ſit dilectio. Virtus nulla perfecta ſine caritate.

næ virtutis opera, non aliunde, quàm à dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quàm ad dilectionem ferenda eſſe.

11 *Non ſatis eſt Paſtores ad duos illos fines inter docendum reſpicere, ſed ſe ad captum cuiuſque debent accommodare.*

Paſtori auditorum circonſtantiæ conſiderandæ, & inter docendũ ad captum cuiuſq; reſpiciendum.

CVM autem in omni re tradenda plurimùm interſit, vtrum hoc, an illo modo aliquid doceas, tum verò hoc in Chriſtiani populi inſtitutione maximi momenti exiſtimandum eſt. Obſeruanda eſt enim audientium ætas, ingenium, mores, conditio, vt qui docendi munus exercet, omnia omnibus [a] efficiatur, vt & omnes Chriſto lucrifaciat, & [b] ſeipſum fidelem miniſtrum, & diſpenſatorem probare poſſit, ac [c] veluti ſeruus bonus & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur à Domino. Neque verò unius tantùm generis, homines fidei ſuæ commiſſos, eſſe arbitretur, vt præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem inſtituere æquè omnes fideles poſſit: ſed cùm [d] alij veluti modò geniti infantes ſint, alij in Chriſto adoleſcere incipiant, nonnulli verò quodam modo confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter conſiderare, quibus [e] lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit, ac ſingulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ ſpiritum augeant, [f] donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Id verò Apoſtolus in ſeipſo omnibus obſeruandum indicauit, cùm [g] dixit ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, & inſipientibus debitorem eſſe:

a 1. Cor. 9. 19. 22.
b 1. Cor. 4. 1. 2.
c Matt. 25. 23.
d 1. Pet. 2. 2
e 1. Cor. 3. 2 Heb. 5. 12.
f Eph. 4. 13
Paulus ueri Paſtoris exẽplar.
g Ro. 1. 14.

eſſe: vt videlicet intelligerent, qui ad hoc miniſterium vocati ſunt, ita in tradendis fidei myſterijs, ac vitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligentiam accommodari oportere: vt cùm eorum animos, qui exercitatos ſenſus habent, ſpirituali cibo expleuerint, ne interim paruulos fame perire patiantur, vt [a] qui panem petant, & non ſit qui frangat eis. Neque uerò cuiuſquam ſtudium in docendo retardari debet propterea quòd interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quæ leuiores & humiliores uidentur, nec ſine moleſtia ab ijs potiſſimum tractari ſolent, quorum animus in ſublimium rerum contemplatione verſatur, ac conquieſcit. Nam ſi ipſa eterni patris ſapientia in terras deſcendit, vt in carnis noſtræ humilitate, cæleſtis vitæ præcepta nobis traderet, quem non compellat caritas Chriſti, [b] vt paruus fiat in medio fratrum ſuorum, & tanquam nutrix fouens filios ſuos, ita cupidè proximorum ſalutem deſideret, vt, quod de ſeipſo Apoſtolus teſtatur [c] eis velit non ſolùm Euangelium Dei, ſed etiam animam tradere?

a Thren. 4. 4.

Non eſſe hoc exercitium ob rerum leuitatem côtemnendum.

Ab exêplo Chriſti.

b 1. Theſ. 2. 7.

c ibid. 8.

11 *Cùm Deus viſibilem ſui præſentiam nobis ſubduxerit, Paſtores eius verbum haurient ex Scriptura & traditionibus.*

OMNIS autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda ſit, verbo Dei continetur, quod in ſcripturam, traditioneſq́; diſtributum eſt: itaq; in harum rerũ meditatione Paſtores dies, nocteſq́; verſabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum ſcriptam, omnes, quicunque

Doctrina ſi dei Catholicæ ſcriptura & traditionibus, cõtinetur.

que animarum curæ præpoſiti ſunt, ad ſe pertinere exiſtimabunt. eſt autem hæc admonitio in hũc modũ: [a] Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ; eſt enim [b] omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, vtilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa ſunt & varia, vt nec ita facilè aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehenſa, memoria teneri poſſint, ut cùm ſe obtulerit docendi occaſio, eorum parata ſit, & prompta explicatio, ſapientiſſimè maiores noſtri totam hanc uim, & rationem ſalutaris doctrinæ, in quatuor hæc capita redactam, diſtribuerunt, Apoſtolorum Symbolum, Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem. nam omnia, quæ Chriſtianæ fidei diſciplina tenenda ſunt, ſiue ad Dei cognitionem, ſiue ad mundi creationem & gubernationem, ſiue ad humani generis redemptionem ſpectent, ſiue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem ſigna ſunt, & tanquam inſtrumenta, ad diuinam gratiam conſequendam, hæc ſeptem ſacramentorum doctrina complectitur. Iam verò quæ ad leges referuntur, [c] quorum finis eſt Caritas, Decalogo deſcripta ſunt. Quidquid denique ab hominibus optari, ſperari, ac ſalutariter peti poſſit, Dominica precatione comprehenditur. Quare ſequitur, vt, explanatis quatuor his, quaſi communibus ſacræ ſcripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Chriſtiano homini diſcenda ſunt, deſiderari poſſit.

Qua

a 1.Tim.4.13.
b 2.Tim.3.16.17.

De verbo Dei ſcripto & non ſcripto extat peculiare decretum ſeſſione 4. Cõcilij Tridẽtini.

Traditionũ Eccleſię varietas.

Traditiones in quatuor capita diſtributæ.

Primum.

Secundum.

Tertium.

c 1.Ti.1.5.

Quartum.

Traditionũ quatuor capita sũt ueluti cõmunes ſcripturæ loci, ad quorum aliquod oĩs labor docentis reſpicere debet.

13 *Qua methodo Parochi explicationem Euangelij cum Catechiſmi explicatione coniungent.*

ITAQVE viſum eſt monere parochos, ut quoties vſu uenerit, ut illi aliquē interpretentur Euangelij, vel quemuis alium diuinæ ſcripturæ locum, intelligant, eius loci, quicunque is fuerit, ſententiam cadere ſub vnum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quò, tanquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum ſit, cōfugient. exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud euangelium primæ Dominicæ Aduentus: [a] Erunt ſigna in Sole & Luna, &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita ſunt illo Symboli articulo, Venturus eſt iudicare viuos, & mortuos: quibus inde aſſumptis Paſtor una, eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi & interpretandi munere, hanc conſuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri vniuerſam diuinæ ſcripturæ uim atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis & tempori accommodatus ui debitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui initiandis Chriſto Domino, & in eius diſciplina inſtruendis hominibus, à fidei doctrina initium fecerunt, operæ pretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

Vide indicem nouū, quem huic operi adiūximus.

a Lu.21.25

Paſtores Eccleſiarū debere ſuas cōciones iuxta hui' Catechiſmi doctrinam inſtituere ſtatuitur. c. 7. Decreti de reformatione ſeſſionis 24. Concil. Triden.

A fidei doctrina incipiendum.

De fide, & ſymbolo fidei pars prima.

CATECHISMI ROMANI,

Pars Prima.

De Fide, & Symbolo fidei.

CAPVT I.

1 *Quid ſit Fides hoc loco, & quæ eius ad ſalutem neceſſitas.*

SED quoniam in diuinis literis multiplex eſt fidei ſignificatio: nos hic de ea loquimur, cuius vi omnino aſſentimur ijs, quæ tradita ſunt diuinitus. Hanc autem ad ſalutem cõſequendam eſſe neceſſariam, nemo iure dubitabit, præſertim cùm ſcriptum ſit: [a] Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Cùm enim finis, qui ad beatitudinẽ homini propoſitus eſt, altior ſit, quàm vt humanæ mentis acie perſpici poſſit, neceſſe ei erat ipſius à Deo cognitionẽ accipere. Hęc verò cognitio nihil aliud eſt, niſi fides: cuius virtus efficit, vt id ratũ habeamus, quòd à Deo traditum eſſe ſanctiſſimę matris Eccleſiæ auctoritas comprobarit: nulla enim fidelibus poteſt accidere dubitatio in ijs, quorũ Deus auctor eſt, [b] qui eſt ipſa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem; quam Deo habemus, interſit, & illam, quam humanæ hiſtoriæ ſcriptoribus adhibemus. Fides autem quamquam la-

a Ad Heb. 11. 6.

Quàm ſit fides ad iuſtificationem & ſalutem conſequendam neceſſaria repetatur ex ſeſſione 6. Concilij Tridentini, Decreto de iuſtificatione, præſertim c. 6. 7. 8.

Fidei definitio illuſtratur. Quod autẽ ſit Eccleſiæ de vero ſenſu ſcripturarum, & verbi Dei iudicare, ſeſſione 4. Cõcil. Triden. Decreto de editione & vſu ſacrorum librorum oſtenditur.

b Ioan. 14. 6.

Fides Catholica etſi vna ſit, tamen ex perſonarum qualitate diuerſos habet gradus.

tè pateat,& magnitudine, ac dignitate differat (eſt enim ſic in ſacris literis, [a] Modicæ fidei, quare dubitaſti? & [b] Magna eſt fides tua; &, [c] Adauge nobis fidem: item, [d] Fides ſine operibus mortua eſt: &, [e] Fides, quæ per caritatem operatur) tamen eſt idem genere, & diuerſis fidei gradibus eadem definitionis vis, & ratio conuenit. Quàm verò fructuoſa ſit, & quantam ex ea vtilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur.

a Matt. 14. 31.
b Luc. 17. 5
c Mat. 15. 18.
d Ad Gal. 5. 6.
e Iacob. 2. 17. 20.

2 *Quando, & qua de cauſſa, hæc duodecim fidei capita ab Apoſtolis ſint tradita.*

QVÆ igitur primùm Chriſtiani homines tenere debent, illa ſunt, quæ fidei duces, doctoreſque ſancti Apoſtoli, diuino ſpiritu afflati, duodecim Symboli articulis diſtinxerunt. Nā cùm mandatum à Domino accepiſſent, [f] vt pro ipſo legatione fungentes, in vniuerſum mundū proficiſcerentur, [g] atque omni creaturæ Euangelium prædicarent, Chriſtianæ fidei formulam componendam cenſuerunt, vt ſcilicet [h] idipſum omnes ſentirent, ac dicerent, neque vlla eſſent inter eos ſchiſmata, quos ad fidei vnitatem vocaſſent, ſed eſſent perfecti in eodem ſenſu, & in eadem † ſententia.

f Mat. 28. 20.
g Mar. 16. 15.
h 1. Cor. 1.
† Quamuis vulgata editio habeat ſciētia, Græca tamen, & Syriaca, & Manuſcripta exēplaria habēt ſententia.

3 *Symbolum unde ſit dictum.*

HANC autem Chriſtianæ fidei & ſpei profeſſionem à ſe compoſitam, Apoſtoli Symbolum appellarunt, ſiue quia ex varijs ſententijs, quas ſinguli in commune contulerunt, conflata eſt, ſiue, quia ea veluti nota, & teſſera quadam vterentur, qua deſertores, [i] & ſubintroductos falſos fratres, qui Euangelium adulterabant, ab ijs, qui verè Chriſti

i Gal. 2. 4.

militiæ

militiæ ſacramento ſe obligarent, facilè poſſent internoſcere.

4 *Quæ Symboli huius ſit neceßitas, & quot in partes diuidatur.*

Chriſtiano pͤcipuè credendum eſt quod Deus ſit trinus & vnus.

Credo in Devm. Cùm multa in Chriſtiana religione fidelibus proponantur, quorum ſigillatim, vel vniuersè certam & firmam fidem habere oportet, tum verò illud primò, ac neceſſariò omnibus credendum eſt, quòd veluti veritatis fundamentum, ac ſumma, de diuinæ eſſentiæ vnitate, & trium perſonarum diſtinctione, earumque actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipſe nos docuit. Huius myſterij doctrinam breuiter in ſymbolo Apoſtolorum comprehenſam eſſe, Parochus docebit. Nam, vt maiores noſtri, qui in hoc argumento piè & accuratè verſati ſunt, obſeruauerũt, in tres potiſſimum partes ita diſtributum videtur, vt in vna, diuinæ naturæ prima perſona, & mirum creationis opus deſcribatur: in altera, ſecunda perſona, & humanæ redemptionis myſterium: in tertia, tertia item perſona, caput, & fons ſanctitatis noſtræ, varijs, & aptiſſimis ſententijs concludatur. Eas autem ſententias, ſimilitudine quadam à Patribus noſtris frequenter vſurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis diſtinguũtur: ita etiam in hac fidei confeſſione, quidquid diſtinctè, & ſeparatim ab alio nobis credendum eſt, rectè, & appoſitè articulum dicimus.

Symboli Apoſtolici tres partes tribus perſonis diuinis ſunt accõmodatæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Singulæ ſymboli ſẽtentiæ, quæ ſunt veluti fidei Apoſtolicæ decreta, cur articuli uocati. Quid articulus.

DE

DE PRIMO SYMBOLI ARTICVLO.

CAPVT II.

1 *Explicatur breuiter primus articulus.*

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli, & terræ.

His verbis ea ſententia ſubiecta eſt: certò credo, ac ſine vlla dubitatione profiteor, Deum Patrem, primã ſcilicet Trinitatis perſonam, [a] qui ſua omnipotenti virtute cælum ipſum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit: neque eum ſolùm corde credo, & ore confiteor, verùm ſummo ſtudio ac pietate ad illũ, veluti ſummum & perfectiſſimum bonum, contendo. Hæc igitur ſit breuis quædam primi huius articuli cõprehenſio. Sed quoniam magna myſteria in ſingulis ferè verbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda ſunt: vt quantùm Dominus permiſerit, ad eius maieſtatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Primi articuli breuis expoſitio, q̃ poſtea minutim examinatur.

a Gen. 1. 1. & ſequenti bus Pſalm. 32.6.135.5. Act. 14.15. 17.24.

Sĩgula Symboli verba diligenter ſunt exponenda.

2 *Credendi verbum quid ſignificet.*

Igitvr credendi vox, hoc loco putare, exiſtimare, opinari, non ſignificat, ſed, vt docent ſacræ literæ, certiſſimæ aſſenſionis vim habet, qua mens Deo, ſua myſteria aperienti, firmè cõſtanterque aſſentitur. Quamobrẽ is credit (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid ſine vlla hęſitatione, certum, & perſuaſum eſt. Neque verò exiſtimare quiſquam debet, fidei notitiam minus certam

Verbi huius, Credo, in materia fidei euangelicæ acceptio & profeſſio.

Conferantur hæc cũ ſectione 1. ſuperioris capitis.

Fidei notitiam, propter infallibilem quæ à Deo mentibus infunditur veritatẽ, eſſe certam.

a 2. Cor. 4. 6.

b ibid. 3.

tam eſſe, quòd ea nõ cernantur, quæ nobis credenda fides proponit: etenim diuinum lumen, quò ea percipimus, tametſi rebus perſpicuitatem non afferat, nos tamẽ de his dubitare nõ ſinit. Deus enim, [a] qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, [b] vt non ſit nobis opertum Euangelium, ſicut ijs qui pereunt.

3 *Quæ in Symbolo proponuntur non curioſè ſcrutanda, ſed ſimpliciter aſſerenda ſunt.*

Curioſus veritatis indagator eſt modicæ fidei.

c Ad Rom. 3. 4.

d Pſal. 115. 11.

A minori ad maius.

IAM verò ex ijs quę dicta ſunt, conſequitur eũ, qui cæleſti hac fidei cognitione præditus eſt, inquirendi curioſitate liberũ eſſe. Deus enim cùm iuſſit nos credere, nõ diuina iudicia ſcrutanda, eorumq́; rationẽ, & cauſam perquirendã nobis propoſuit, ſed immutabilem fidẽ præcepit, quæ efficit, vt animus in æternę veritatis notitia cõquieſcat. Ac profectò cũ Apoſtolus teſtetur: [c] Deus verax eſt, [d] omnis autem homo mẽdax: ſi arrogantis, & impudentis hominis eſt, graui ac ſapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea vrgere, vt quòd dixerit, rationibus, aut teſtibus probetur: cuius temeritatis, atq; adeò ſtultitię fuerit, Dei voces audientem cæleſtis, ac ſalutis doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, ſecluſa omni nõ ſolùm ambiguitate, ſed etiã demonſtrandi ſtudio, tenendã eſt.

Fides non fert ambiguitatẽ, nec demonſtrationẽ requirit.

4 *Non ſufficit ad ſalutem credere, ſed etiam fidem profiteri neceſſarium eſt.*

Fidei actus interior & exterior.

Actio fidei interior voce declaranda.

VERVM illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit CREDO, pręterquã quòd intimum mentis ſuæ aſſenſum declarat, qui interior fidei actus eſt, debere id quod animo incluſum habeat, aperta

fidei

fidei profeſſione præ ſe ferre, ſummaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum ſpiritum habere, quo fretus Propheta dixit: [a] Credidi, propter quod locutus ſum: imitari Apoſtolos, qui ad principes populi reſponderũt: [b] Non poſſumus, quę vidimus, & audiuimus, non loqui: Diui Pauli præclara illa voce excitari, [c] Non erubeſco euangelium: Virtus enim Dei eſt, in ſalutem omni credenti. Item, quo maximè huius ſententiæ veritas confirmatur, [d] Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

a Pſal. 115. 10.
b Act. 4. 20
c Ad Rom. 1. 16.
d Ad Rom. 10. 10.

5 *Fidei Chriſtianæ excellentia.*

In Devm. Hinc iam Chriſtianæ ſapientiæ dignitatem, & præſtantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeámus, cognoſcere licet, quibus datum eſt, ſtatim ad rei præſtantiſſimæ, maximeque expetendæ cognitionem quaſi fidei gradibus aſcendere.

Chriſtianæ ſapientiæ, quæ fide, ſpe, & caritate perficitur, dignitas.

6 *Quantùm differat Chriſtiana de Deo ſapientia, à Philoſophica rerum diuinarum notitia.*

Profuerit hęc cõferre cũ ijs quæ de cœleſti & perfectiori Dei cognitione, ſectione 6. artic. 12. explicantur.

In hoc enim multum inter ſe differunt Chriſtiana Philoſophia, & huius ſæculi ſapientia, quòd hæc quidem naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores, vix tandem [c] inuiſibilia Dei cõtemplatur, primamque omnium rerum cauſam & auctorem agnoſcit, atque intelligit: contrà verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, vt in cælum nullo labore penetrare poſſit, atque diuino ſplendore colluſtrata, primùm quidem æternum ipſum luminis fon-

c Ro. 1. 20.

Obſcuram quãdã Dei cognitionẽ philoſophia vix præſtat. Chriſtiana ſapiẽtia ad certam Dei notitiã adducit.

Fidei ſumma Symbolo comprehenſa.

a 1.Pet.2.9

b 1.Pet.1.8.

c Iere. 32. 19.

d 1.Ti.6.16

e Exod.33. 20.

f Acto.14. 16.

Deus ſuam excellentiã & bonitatẽ Ethnicis, quo ſe magis à terrenis ſẽſibus abducerẽt, per ea quæ facta ſunt, oſtentauit.

tem, deinde quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri, [a] vt nos vocatos eſſe de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud Apoſtolorum principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, [b] & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitor fideles primò ſe in Deum credere profitentur, cuius maieſtatem, ex [c] Ieremiæ ſententia, incomprehenſibilem eſſe dicimus: [d] Lucem enim, vt ait Apoſtolus, inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cùm enim ad Moyſen loqueretur, [e] Non videbit me, inquit, homo, & viuet. Nam vt mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat, neceſſe eſt eam omnino à ſenſibus abſtractam eſſe: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita ſint, [f] non reliquit tamen Deus, vt inquit Apoſtolus, ſemetipſum ſine teſtimonio, benefaciens, de cęlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ cauſa fuit Philoſophis, nihil abiectum de Deo ſentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admiſtum eſt, ab eo longiſſimè remouendi, cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, vt ab eo, tanquam à perpetuo quodam, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia, ad omnes creatas res, atque naturas, perfecta bona dimanent: quem ſapientem, veritatis auctorem, & amantem, iuſtum, beneficentiſſimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus ſumma, & abſoluta perfectio continetur: cuius immẽſam & infinitam virtutem omnem complentem locum, & per omnia pertinentem eſſe dixerunt.

xerunt. Hoc ex diuinis literis longè meliùs conſtat, & illuſtriùs, vt illo loco, [a] Spiritus eſt Deus: item, [b] Eſtote vos perfecti, ſicut & Pater veſter cęleſtis perfectus eſt: tum, [c] Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius: & illud, [d] O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: deinde, [e] Deus verax eſt: &, [f] Ego ſum via, & veritas, & uita: pręterea, [g] Iuſtitia plena eſt dextera tua: denique, [h] Aperis tu manum tuã, & imples omne animal benedictione: poſtremò, [i] Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Et, Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernũ, ades: ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, &c. Et, [k] Nunquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna & præclara hæc ſunt: quæ de Dei natura ſacrorum librorum auctoritate conſentanea & conſequentia ex rerum effectarum inueſtigatione Philoſophi cognouerũt: quamquam in eo etiam cæleſtis doctrinæ neceſſitatem cognoſcimus, ſi animaduertamus, fidem non ſolùm hoc præſtare, quemadmodum ſuprà dictum eſt, vt quæ viri tantùm ſapientes longo ſtudio conſecuti ſunt, ea rudibus quoque & imperitis hominibus ſtatim pateant, atque in promptu ſint: verùm vt rerum notitia, quæ fidei diſciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus noſtris inſideat, quam ſi eas ipſas res, humana ſcientia comprehenſas, animus intelligeret. Sed quantò præſtantior diuini numinis cognitio cenſenda eſt, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, ſed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli articulis continetur, qui

Certius & clarius ſe Deus hominib. cognoſcendũ præbuit ſuo verbo.

a Io. 4. 24.
b Matt. 5. 48.
c Heb. 4. 13
d Ro. 11. 33
e Rom. 3. 4
f Io. 14. 6.
g Pſal. 41. 11.
h Pſal. 144. 16. 441. 16.
i Pſal. 138. 7. 8. 9.
k Hier. 23. 24.

Ad Philoſophicã de Deo notitiam cur neceſſària fuerit fidei doctrina.

nobis diuinæ eſſentiæ vnitatem, & trium perſonarum diſtinctionem, tum verò ipſum Deum eſſe vltimum hominis finem aperiunt, à quo cæleſtis, æternaque beatitudinis poſſeſſio expectanda
a Heb. 11. 6 ſit; ſiquidem à Diuo Paulo didicimus, [a] Deum inquirentibus ſe remuneratorem eſſe. Hæc quanta ſint, & an eius generis ſint bona, ad quæ humana
b 1. Cor. 2. 5. 9. cognitio aſpirare potuerit, multò ante eundem [b]
c Iſa. 64. 4. Apoſtolum Iſaias Propheta his verbis oſtendit: [c] A ſæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te.

7 *Vnum Deum eſſe, non plures Deos confitendũ eſt.*

Sed ex his quæ diximus, vnum etiam Deum eſſe non plures Deos confitendum eſt: Nam cùm Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non poteſt, vt id quod ſummum atque abſolutiſſimum eſt, inueniatur in pluribus. Quod ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt: quare nec Dei natura illi conuenit. Hoc autem multis ſacrarum litterarum locis compro-
d Deut. 6. 4. batur, ſcriptum eſt enim, [d] Audi Iſrael, Dominus
e Exo. 20. 3 Deus noſter, Deus vnus eſt. prætereà eſt Domini
f Iſa. 44. 6. & 48. 12. & 47. 4. iuſſum: [e] Non habebis Deos alienos corã me. deinde per Prophetam ſępe admonet: [f] Ego primus,
Apoc. 1. 18. & 21. 13. & ego nouiſſimus, & abſque me non eſt Deus.
g Eph. 4. 5. Apoſtolus etiã palàm teſtatur, [g] Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptiſma.

8 *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur: ſed impropriè.*

Neque verò nos moueat, quòd interdum ſa-

cræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis impo nunt. Nam quòd [a] prophetas, & iudices Deos ap pellarunt,non gentium more factum eſt, quæ ſibi plures Deos ſtultè & impiè finxerunt, ſed quadam loquendi conſuetudine ſignificare voluerunt ex cellentem aliquam virtutem, vel functionem,quę Dei munere illis conceſſa ſit. Deum igitur, na tura, ſubſtantia, eſſentia vnum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in [b] Symbolo Nicæni Concilij dictum eſt, Chriſtiana fides credit, & profitetur,ſed altius etiam aſcendens ita vnum in telligit, [c] vt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneretur: de quo nobis myſterio nunc dicere incipiendum eſt.

a Ex.7.15. & 22. 28. Pſal. 31. 6.

Prophetæ & iudices interdum Dij uocati propter excellentem quandã virtutem, quæ in illis elucebat. Vide ſect.6 vlt. art.

b Symbol. Nicæ. apud Ruf. lib. 1. cap.7.

c Athan. in Symbol.

9 *Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Chriſtianorum pater dicitur.*

SEQVITVR enim in Symbolo, PATREM. ſed quoniam Patris vox non vna ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ ſit magis propria huius loci ſignificatio. Deum nonnulli etiam,quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam ſubſtantiam eſſe intellexerunt, à qua res ortæ eſſent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur,ſuumque ordinem,& ſtatum cōſeruarent. Ex humanis igitur rebus ducta ſimilitudine, quẽ admodum eum, à quo familia propagata eſt, cuiuſque conſilio, & imperio regitur, patrem vocabant: Ita hac ratione factum eſt, vt Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoſcebant, Patrem appellari voluerint. Eodem nomine ſacræ etiam litteræ vſæ ſunt, cùm de Deo loquentes vniuerſorum creationem, poteſtatem, ad-

Deus primaria & generali ratione dicitur hominũ pater, q̃ a eos, vt res cæteras produxit, & ſingulari prouidentia gubernat.

Hac de re plura initio capitis noni de oratione Dominica.

mirabilemq́ue prouidentiam ei tribuendam induce-rent. legimus enim: [a] Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? & alibi: [b] Nunquid non Pater vnus omnium noſtrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? At verò multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præſertim in noui Teſtamenti libris, Deus Pater Chriſtianorum dicitur, qui [c] non acceperũt ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: [d] eam enim caritatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus: [e] quòd ſi filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, [f] qui eſt primogenitus in multis fratribus: [g] nec confunditur vocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, ſiue præcipuam ſpiritualis adoptionis cauſam ſpectes, meritò, fideles Deum Patrem ſe credere profitentur.

a Deut.32. 6. — b Malach. 2.10. — Deus ſecundo peculiarius dicitur pater fideliũ propter adoptionẽ. — c Ad Rom. 8.15. — Quę obiter hic attingũtur, latius ſect. 7. de precatione Dominica explicabuntur. — d 1.Ioan.3. 1. — e Ro.8.17. — f Ibid.29. — g Heb.2.11

10 *Ex hac uoce Patris quæ colligenda myſteria, & de diſtinctione perſonarum in diuinis.*

Pia meditatio circa nomen Pater, in diuinis, & de perſonarum proprietatib.

VERVM, præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito ad altiora myſteria mentem erigendam eſſe Parochus docebit. Quod enim [h] in luce illa inacceſſibili, quam inhabitat Deus magis reconditum, & abſtruſum eſt, quodque humana ratio, & intelligentia non conſequi, aut ne ſuſpicari quidem poterat, id Patris vocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in vna diuinitatis eſſentia non vnam tantùm perſonam, ſed perſonarum diſtinctionem credendam eſſe. Tres enim ſunt in

h 1.Tim.6.16 — Tertio Patris nomen vnius eſſentię pluresq́ ſe perſonas arguit.

vna

vna diuinitate perſonæ: Patris, qui à nullo genitus eſt: Filij, qui ante omnia ſæcula à Patre genitus eſt: Spiritus ſancti, qui itidem ab æterno ex Patre, & Filio procedit. Atqui, Pater eſt in vna diuinitatis ſubſtantia prima perſona, qui cum vnigenito Filio ſuo, & Spiritu ſancto, vnus eſt Deus, vnus eſt Dominus, non in vnius ſingularitate perſonæ, ſed in vnius Trinitate ſubſtantiæ. Iam verò hæ tres perſonæ, cùm in ijs quidquam diſſimile, aut diſpar cogitare nefas ſit, ſuis tãtummodo proprietatibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſiquidem ingenitus eſt: Filius à Patre genitus: Spiritus ſanctus ab vtroque procedit. Atque ita trium perſonarum eandem eſſentiam, eandem ſubſtantiam confitemur, vt in confeſſione veræ, ſempiternęque Deitatis & in perſonis proprietatem, & in eſſentia vnitatem, & in trinitate æqualitatem piè, & ſanctè colendam credamus. Nam quòd Patris primam eſſe perſonam dicimus, hoc non ita accipiendum eſt, perinde ac ſi aliquid in Trinitate prius aut poſterius, maius aut minus cogitemus, abſit enim hæc à fidelium mentibus impietas, cùm eandem æternitatem, eandem gloriæ maieſtatem in tribus perſonis Chriſtiana religio prædicet. Sed Patrem propterea, quòd ipſe ſit principium ſine principio, primam eſſe perſonam, verè, & ſine vlla dubitatione affirmamus: quæ quidem vti Patris proprietate diſtincta eſt, ita in vnam illam præcipuè hoc conuenit, quòd Filium ab æterno genuerit: ſemper enim Deum ſimul & Patrem fuiſſe nobis ſignificatur, cùm Dei & Patris nomina coniuncta in hac confeſſione pronuntiamus. Verùm, quoniam in nullius rei, quàm huius omnium

Præfat. Miſſæ. de S. Trinit.

Trinitas nõ ex diſſimilitudine eſſentiæ, ſed ex terna diſtinctione ꝓprietatũ, quæ in perſonis diuinis inueniũtur, exiſtimanda eſt.

In Trinitate nihil maius, aut minus. Symb. Athan.

Primæ Trinitatis perſonę cur Patris nomen tribuatur.

Patris proprietas filiū ab æterno genuiſſe.

altiſſimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculoſius verſari, aut grauius errare poſſumus, doceat Parochus, religioſè retinenda eſſe eſſentiæ & perſonæ propria vocabula, quibus hoc myſterium ſignificatur, & ſciant fideles vnitatem eſſe in eſſentia, diſtinctionem autem in perſonis. Sed hæc ſubtiliùs exquirere nihil oportet, cùm meminerimus illius vocis: [a] Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria: ſatis enim videri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos à Deo (cuius oraculis non aſſentiri, extremæ ſtultitiæ, atque miſeriæ eſt) ita edoctos eſſe. [b] Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. rurſus: [c] Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. oret tamen aſſiduè, ac precetur Deum & Patrem, qui vniuerſa ex nihilo condidit, [d] diſponitque omnia ſuauiter, qui [e] dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, qui Trinitatis myſterium humanæ menti patefecit, oret, inquam, ſine intermiſſione qui diuino beneficio hæc credit, vt aliquando in æterna tabernacula receptus, dignus ſit, qui videat, quæ tanta ſit Dei Patris fœcunditas, vt ſeipſum intuens, atque intelligens, parem & æqualem ſibi filium gignat: quove modo duorum idem planè & par caritatis amor, qui Spiritus ſanctus eſt, à Patre & Filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indiſſolubili vinculo inter ſe connectat: atque ita diuinæ Trinitatis vna ſit eſſentia, & trium perſonarum perfecta diſtinctio.

Diuinitatis vnitas in eſſentia, Trinitas in perſonis admittenda.

a Prou.25.27.

b Matt.28.19.

c 1.Io.5.7.

Precibus agendum apud Deum, vt altiſſimū Trinitatis myſterium fide hic tātum cōprehenſum aliquando re ipſa deguſtemus.

d Sap.8.1.

e Io.1.12.

Nomine

11 *Nomine Omnipotentis quid hic intelligamus.*

OMNIPOTENTEM. Solent ſacræ litteræ multis nominibus Dei ſummam vim, & immenſam maieſtatem explicare, vt oſtendant quanta religione, & pietate illius ſanctiſſimum numen colendum ſit: ſed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentiſſimè tribui. Ipſe enim de ſe dicit: [a] Ego Dominus omnipotens. & rurſus Iacob, cùm filios ad Ioſeph mitteret, ita illis precatus eſt: [b] Deus autem meus omnipotens, faciat vobis eum placabilem: deinde verò in Apocalypſi ſcriptum eſt: [c] Dominus Deus, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens. & alibi: [c] Dies magnus Dei omnipotentis appellatur. Nonnunquam etiam pluribus verbis illud idem ſignificari ſolet. Atque huc pertinet quod dicitur, [d] Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. [e] Nunquid manus Domini inualida eſt? item: [f] Subeſt tibi, cùm volueris, poſſe: & alia generis eiuſdem, ex quibus varijs dicendi formis id percipitur, quòd vno omnipotentis verbo comprehendi perſpicuum eſt. Intelligimus autem hoc nomine, nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat: etenim non ſolùm hæc, quæ tametſi maxima ſunt aliquo tamen modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum vt omnia ad nihilum recidant, atque vt plures mundi ex nihilo repentè exiſtant, verùm etiam multo maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti & intelligentiæ ſuſpicari non licet.

Dei maieſtas multis nominibus in ſcripturis exponitur.

Omnipotētia Deo frequētius tribuitur.

a Gen. 17. 1

b Gen. 43. 14.

c Apoc. 1. 8

c Apoc. 16. 14.

d Lucæ 1. 37.

e Num. 11. 23.

f Sap. 12. 18

Omnipotēs ideo Deus cēſetur, q̄a omnia pōt, quæ ſummę eius perfectioni nō repugnant.

12 *Cùm Deus ſit omnipotens peccare tamen, vel falli non poteſt.*

Mētiri, fallere, ignorare, vel peccare ſunt actiones imbecillitatis, nō potētię.

NEQVE verò, cùm omnia Deus poſſit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. Hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio eſt: Deus verò, cuius perfectiſſima ſemper eſt actio, ideo hęc nō poſſe dicitur, quia poſſe ea infirmitatis eſt, non ſummæ & infinitæ omniū rerum poteſtatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem eſſe credimus, vt ab eo tamen longè omnia abeſſe cogitemus, quæ perfectæ eius eſſentiæ maximè coniuncta, & conuenientia non ſunt.

13 *Cur alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, prætermiſſis, ſolius omnipotentiæ in Symbolo fiat mentio, quæque ſint eius fidei vtilitates.*

Omnipotētiæ vox quā multa ſuo ambitu cōcludat.

RECTE autem ſapienterque factum Parochus oſtendat, vt prætermiſſis alijs nominibus quæ de Deo dicuntur, hoc vnum nobis credendū in Symbolo proponeretur. Nam cùm Deum omnipotentem agnoſcimus, ſimul etiam fateamur neceſſe eſt, eum omnium rerum ſcientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio ſubiecta eſſe. Cùm verò omnia ab eo fieri poſſe, non dubitemus, conſequens omnino eſt, vt cætera etiam explorata de illo habeamus, quæ ſi deſint, quo modo omnipotens ſit, prorſus intelligere non poſſumus. Prætereà nulla res tam ad fidem & ſpem noſtram confirmandam valet, quàm ſi fixum in animis noſtris teneamus, nihil nō fieri à Deo poſſe: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admi-

Omnipotētiæ perſuaſio fidem & ſpem maximè confirmat.

admirabile ſit, rerumque ordinem ac modum ſuperet, illi tamen facilè humana ratio, poſtquã Dei omnipotentis notitiam perceperit, ſine vlla hæſitatione aſſentitur: quin potius quo maiora ſint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam eſſe exiſtimat. Quòd ſi boni etiam aliquid expectandum ſit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, ſed erigit ſeſe, atque confirmat, ſæpe illud cogitans, nihil eſſe, quòd ab omnipotenti Deo effici non poſſit. Quare hac fide præcipuè munitos nos eſſe oportet, vel cùm admiranda aliqua opera ad proximorum vſum, & vtilitatem edere cogimur, vel cùm à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipſe Dominus docuit, cùm Apoſtolis incredulitatem obijciens diceret: [a] Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. De altero autem Sanctus Iacobus ita teſtatus eſt, [b] Poſtulet in fide, nihil hęſitans, qui enim hęſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur, non ergo æſtimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino. Multa prętere a hæc fides commoda, atque vtilitates nobis præbet: in primis verò ad omnem animi modeſtiam & humilitatem nos inſtituit: ſic enim inquit Princeps Apoſtolorum: [c] Humiliamini ſub potenti manu Dei: monet etiã non eſſe trepidandum, vbi non ſit timor, ſed vnum Deum timendum eſſe, in cuius poteſtate nos ipſi, noſtraque omnia poſita ſint, inquit enim Saluator noſter: [d] Oſtendam vobis, quem timeatis, Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mitte-

Fides omnipotentiæ quando ſic maximè neceſſaria.

a Matt.17.20.

b Iacob.1.6.7.

Omnipotẽtię fides humilitatem & cõfidentiã bonam præſtat.

c 1.Pet.5.6

d Luc. 12.5.

Fidei notitiam, propter infallibilem quæ à Deo mentibus infunditur veritatẽ, eſſe certam.

a 2. Cor. 4. 6.

b ibid. 3.

tam eſſe, quòd ea nõ cernantur, quæ nobis credenda fides proponit: etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametſi rebus perſpicuitatem non affe rat, nos tamẽ de his dubitare nõ ſinit. Deus enim, [a] qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, [b] vt non ſit nobis opertum Euangelium, ſicut ijs qui pereunt.

3. *Quæ in Symbolo proponuntur non curioſè ſcrutanda, ſed ſimpliciter aſſerenda ſunt.*

Curioſus veritatis indagator eſt modicæ fidei.

c Ad Rom. 3. 4.

d Pſal. 115. 11.

A minori ad maius.

Fides non fert ambiguitatẽ, nec demonſtrationẽ requirit.

IAM verò ex ijs quę dicta ſunt, conſequitur eũ, qui cæleſti hac fidei cognitione præditus eſt, inquirendi curioſitate liberũ eſſe. Deus enim cùm iuſſit nos credere, nõ diuina iudicia ſcrutanda, eorumq; rationẽ, & cauſam perquirendã nobis propoſuit, ſed immutabilem fidẽ præcepit, quæ efficit, vt animus in æternę veritatis notitia cõquieſcat. Ac profectò cũ Apoſtolus teſtetur: [c] Deus verax eſt, [d] omnis autem homo mẽdax: ſi arrogantis, & impudentis hominis eſt, graui ac ſapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea vrgere, vt quod dixerit, rationibus, aut teſtibus probetur: cuius temeritatis, atq; adeò ſtultitię fuerit, Dei voces audientem cæleſtis, ac ſalutis doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, ſecluſa omni nõ ſolùm ambiguitate, ſed etiã demonſtrandi ſtudio, tenenda eſt.

4. *Non ſufficit ad ſalutem credere, ſed etiam fidem profiteri neceſſarium eſt.*

Fidei actus interior & exterior.

Actio fidei interior voce declaranda.

VERVM illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit CREDO, prẽterquã quòd intimum mentis ſuæ aſſenſum declarat, qui interior fidei actus eſt, debere id quod animo incluſum habeat, aperta

fidei

fidei profeſſione præ ſe ferre, ſummaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum ſpiritum habere, quo fretus Propheta dixit: [a] Credidi, propter quod locutus ſum: imitari Apoſtolos, qui ad principes populi reſponderũt: [b] Non poſſumus, quę vidimus, & audiuimus, non loqui: Diui Pauli præclara illa voce excitari, [c] Non erubeſco euangelium: Virtus enim Dei eſt, in ſalutem omni credenti. Item, quo maximè huius ſententiæ veritas confirmatur, [d] Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

a Pſal. 115. 10.
b Act. 4. 20
c Ad Rom 1. 16.
d Ad Rom. 10. 10.

5 *Fidei Chriſtianæ excellentia.*

In Devm. Hinc iam Chriſtianæ ſapientiæ dignitatem, & præſtantiam, ex eaque, quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoſcere licet, quibus datum eſt, ſtatim ad rei præſtantiſſimæ, maximeque expetendæ cognitionem quaſi fidei gradibus aſcendere.

Chriſtianæ ſapientiæ, quæ fide, ſpe, & caritate perficitur, dignitas.

6 *Quantùm differat Chriſtiana de Deo ſapientia, à Philoſophica rerum diuinarum notitia.*

In hoc enim multum inter ſe differunt Chriſtiana Philoſophia, & huius ſæculi ſapientia, quòd hæc quidem naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quæ ſenſibus percipiuntur, paulatim progreſſa, non niſi poſt longos labores, vix tandem [e] inuiſibilia Dei cõtemplatur, primamque omnium rerum cauſam & auctorem agnoſcit, atque intelligit: contrà verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, vt in cælum nullo labore penetrare poſſit, atque diuino ſplendore colluſtrata, primùm quidem æternum ipſum luminis fontem,

Profuerit hęc cõferre cũ ijs quæ de cœleſti & pfectiori Dei cognitione, ſectione 6. artic. 12. explicantur.

e Ro. 1. 20.

Obſcuram quãdã Dei cognitionẽ philoſophia vix præſtat.

Chriſtiana ſapiẽtia ad certam Dei notitiã adducit.

Fidei ſumma Symbolo comprehenſa.

a 1. Pet. 2. 9

b 1. Pet. 1. 8.

tem, deinde quæ infra ipſum poſita ſunt, intueri, [a] vt nos vocatos eſſe de tenebris in admirabile lumen, quod eſt apud Apoſtolorum principem, cum ſumma animi iucunditate experiamur, [b] & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primò ſe in Deum credere profitentur, cuius maieſtatem, ex [c] Ieremiæ ſententia, incomprehenſibilem eſſe dicimus: [d] Lucem enim, vt ait Apoſtolus, inhabitat inacceſſibilem, quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cùm enim ad Moyſen loqueretur, [e] Non videbit me, inquit, homo, & viuet. Nam vt mens noſtra ad Deum, quo nihil eſt ſublimius, perueniat, neceſſe eſt eam omnino à ſenſibus abſtractam eſſe: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita ſint, [f] non reliquit tamen Deus, vt inquit Apoſtolus, ſemetipſum ſine teſtimonio, benefaciens, de cęlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ cauſa fuit Philoſophis, nihil abiectum de Deo ſentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admiſtum eſt, ab eo longiſſimè remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, vt ab eo, tanquam à perpetuo quodam, & inexhauſto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia, ad omnes creatas res, atque naturas, perfecta bona dimanent: quem ſapientem, veritatis auctorem, & amantem, iuſtum, beneficentiſſimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus ſumma, & abſoluta perfectio continetur: cuius immẽſam & infinitam virtutem omnem complentem locum, & per omnia pertinentem eſſe dixerunt.

c Iere. 32. 19.

d 1. Ti. 6. 16

e Exod. 33. 20.

f Acto. 14. 16.

Deus ſuam excellentiã & bonitatẽ Ethnicis, quo ſe magis à terrenis sẽſibus abduceret, per ea quæ facta ſunt, oſtentauit.

xerunt. Hoc ex diuinis literis longè meliùs conſtat, & illuſtriùs, vt illo loco, [a] Spiritus eſt Deus: item, [b] Eſtote vos perfecti, ſicut & Pater veſter cęleſtis perfectus eſt: tum, [c] Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius: & illud, [d] O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: deinde, [e] Deus verax eſt: &, [f] Ego ſum via, & veritas, & uita: pręterea, [g] Iuſtitia plena eſt dextera tua: denique, [h] Aperis tu manum tuã, & imples omne animal benedictione: poſtremò, [i] Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Et, Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernũ, ades: ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, &c. Et, [k] Nunquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna & præclara hæc ſunt: quæ de Dei natura ſacrorum librorum auctoritate conſentanea & conſequentia ex rerum effectarum inueſtigatione Philoſophi cognouerũt: quamquam in eo etiam cæleſtis doctrinæ neceſſitatem cognoſcimus, ſi animaduertamus, fidem non ſolùm hoc præſtare, quemadmodum ſuprà dictum eſt, vt quæ viri tantùm ſapientes longo ſtudio conſecuti ſunt, ea rudibus quoque & imperitis hominibus ſtatim pateant, atque in promptu ſint: verùm vt rerum notitia, quæ fidei diſciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mentibus noſtris inſideat, quam ſi eas ipſas res, humana ſcientia comprehenſas, animus intelligeret. Sed quantò præſtantior diuini numinis cognitio cenſenda eſt, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, ſed propriè credentibus fidei lumen aditum pateſecit? Hæc autem Symboli articulis continetur, qui

Certius & clarius ſe Deus hominib. cognoſcendũ præbuit ſuo verbo.

a Io.4.24.
b Matt. 5.48.
c Heb.4.13
d Ro.11.33
e Rom.3.4
f Io.14.6.
g Pſal. 41.11.
h Pſal. 144.16.441.16.
i Pſal. 138.7.8.9.
k Hier.23.24.

Ad Philoſophicã de Deo notitiam cur neceſſaria fuerit fidei doctrina.

nobis diuinæ eſſentiæ vnitatem, & trium perſonarum diſtinctionem, tum verò ipſum Deum eſſe vltimum hominis finem aperiunt, à quo cæleſtis, æternaque beatitudinis poſſeſſio expectanda

a Heb. 11. 6 ſit; ſiquidem à Diuo Paulo didicimus, [a] Deum inquirentibus ſe remuneratorem eſſe. Hæc quanta ſint, & an eius generis ſint bona, ad quæ humana

b 1. Cor. 2. 5. 9. c Iſa. 64. 4. cognitio aſpirare potuerit, multò ante eundem [b] Apoſtolum Iſaias Propheta his verbis oſtendit: [c] A ſæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti expectantibus te.

7 *Vnum Deum eſſe, non plures Deos confitendũ eſt.*

SED ex his quæ diximus, vnum etiam Deum eſſe non plures Deos confitendum eſt: Nam cùm Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non poteſt, vt id quod ſummum atque abſolutiſſimum eſt, inueniatur in pluribus. Quod ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt: quare nec Dei natura illi conuenit. Hoc autem multis ſacrarum litterarum locis compro-

d Deut. 6. 4. e Exo. 20. 3 f Iſa. 44. 6. & 48. 12. & 47. 4. Apoc. 1. 18. & 21. 13. g Eph. 4. 5. batur, ſcriptum eſt enim, [d] Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus vnus eſt. prӕterea eſt Domini iuſſum: [f] Non habebis Deos alienos corã me. deinde per Prophetam ſçpe admonet: [f] Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſque me non eſt Deus. Apoſtolus etiã palàm teſtatur, [g] Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptiſma.

8 *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur: ſed impropriè.*

NEQVE verò nos moueat, quòd interdum ſacræ

cræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis impo nunt. Nam quòd [a] prophetas, & iudices Deos ap pellarunt, non gentium more factum eſt, quæ ſibi plures Deos ſtultè & impiè finxerunt, ſed quadam loquendi conſuetudine ſignificare voluerunt ex cellentem aliquam virtutem, vel functionem, quę Dei munere illis conceſſa ſit. Deum igitur, na tura, ſubſtantia, eſſentia vnum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in [b] Symbolo Nicæni Concilij dictum eſt, Chriſtiana fides credit, & profitetur, ſed altius etiam aſcendens ita vnum in telligit, [c] vt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneretur: de quo nobis myſterio nunc dicere incipiendum eſt.

a Ex. 7. 15. & 22. 28. Pſal. 31. 6. Prophetæ & iudices interdum Dij uocati propter excellentem quandâ virtutem, quæ in illis elucebat. Vide ſect. 6 vlt. art.

b Symbol. Nicæ. apud Ruf. lib. 1. cap. 7.

c Athan. in Symbol.

9 *Deus generali ratione omnium hominum, peculiari autem Chriſtianorum pater dicitur.*

SEQVITVR enim in Symbolo, PATREM. ſed quoniam Patris vox non vna ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ ſit magis propria huius loci ſignificatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam ſubſtantiam eſſe intellexerunt, à qua res ortæ eſſent, & cuius prouidentia omnia guberna rentur, ſuumque ordinem, & ſtatum cōſeruarent. Ex humanis igitur rebus ducta ſimilitudine, quē admodum eum, à quo familia propagata eſt, cuiuſque conſilio, & imperio regitur, patrem voca bant: Ita hac ratione factum eſt, vt Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoſcebant, Patrem appellari voluerint. Eodem nomine ſacræ etiam litteræ vſæ ſunt, cùm de Deo loquentes vniuerſorum creationem, poteſtatem, ad-

Deus primaria & generali ratione dicitur hominū pater, q a eos, vt res cæteras produxit, & ſingulari prouidentia gubernat.

Hac de re plura initio capitis noni de oratione Dominica.

mirabilemque prouidentiam ei tribuendam indicarent. legimus enim: [a] Nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? & alibi: [b] Nunquid non Pater vnus omnium noſtrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? At verò multo frequentius, & peculiari quodam nomine, præſertim in noui Teſtamenti libris, Deus Pater Chriſtianorum dicitur, qui [c] non acceperũt ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: [d] eam enim caritatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus: [e] quòd ſi filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, [f] qui eſt primogenitus in multis fratribus: [g] nec confunditur vocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, ſiue præcipuam ſpiritualis adoptionis cauſam ſpectes, meritò, fideles Deum Patrem ſe credere profitentur.

a Deut.23. 6.
b Malach. 2.10.
Deus ſecundo peculiarius dicitur pater fideliũ propter adoptionẽ.
c Ad Rom. 8.15.
Quę obiter hic attingũtur, latius ſect. 7. deprecatione Dominica explicabuntur.
d 1.Ioan.3. 1.
e Ro.8.17.
f Ibid.29.
g Heb.2.11

10 *Ex hac uoce Patris quæ colligenda myſteria, & de diſtinctione perſonarum in diuinis.*

VERVM, præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito ad altiora myſteria mentem erigendam eſſe Parochus docebit. Quod enim [h] in luce illa inacceſſibili, quam inhabitat Deus magis reconditum, & abſtruſum eſt, quodque humana ratio, & intelligentia non conſequi, aut ne ſuſpicari quidem poterat, id Patris vocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen in vna diuinitatis eſſentia non vnam tantùm perſonam, ſed perſonarum diſtinctionem credendam eſſe. Tres enim ſunt in

Pia meditatio circa nomen Pater, in diuinis, & de perſonarum proprietatib.
h Tim.6.16
Tertio Patris nomen vnius eſſentię plures eſſe perſonas arguit.

vna

vna diuinitate perſonæ: Patris, qui à nullo genitus eſt: Filij, qui ante omnia ſæcula à Patre genitus eſt: Spiritus ſancti, qui itidem ab æterno ex Patre, & Filio procedit. Atqui, Pater eſt in vna diuinitatis ſubſtantia prima perſona, qui cum vnigenito Filio ſuo, & Spiritu ſancto, vnus eſt Deus, vnus eſt Dominus, non in vnius ſingularitate perſonæ, ſed in vnius Trinitate ſubſtantiæ. Iam verò hæ tres perſonæ, cùm in ijs quidquam diſſimile, aut diſpar cogitare nefas ſit, ſuis tãtummodo proprietatibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſiquidem ingenitus eſt: Filius à Patre genitus: Spiritus ſanctus ab vtroque procedit. Atque ita trium perſonarum eandem eſſentiam, eandem ſubſtantiam confitemur, vt in confeſſione veræ, ſempiternęque Deitatis & in perſonis proprietatem, & in eſſentia vnitatem, & in trinitate æqualitatem piè, & ſanctè colendam credamus. Nam quòd Patris primam eſſe perſonam dicimus, hoc non ita accipiendum eſt, perinde ac ſi aliquid in Trinitate prius aut poſterius, maius aut minus cogitemus, abſit enim hæc à fidelium mentibus impietas, cùm eandem æternitatem, eandem gloriæ maieſtatem in tribus perſonis Chriſtiana religio prædicet. Sed Patrem propterea, quòd ipſe ſit principium ſine principio, primam eſſe perſonam, verè, & ſine vlla dubitatione affirmamus: quæ quidem vti Patris proprietate diſtincta eſt, ita in vnam illam præcipuè hoc conuenit, quòd Filium ab æterno genuerit: ſemper enim Deum ſimul & Patrem fuiſſe nobis ſignificatur, cùm Dei & Patris nomina coniuncta in hac confeſſione pronuntiamus. Verùm, quoniam in nullius rei, quàm huius omnium

Præfat. Miſſæ. de S. Trinit.

Trinitas nõ ex diſſimilitudine eſſentiæ, ſed ex terna diſtinctione ꝓprietatũ, quæ in perſonis diuinis inueniũtur, exiſtimanda eſt.

In Trinitate nihil maius, aut minus. Symb. Athan.

Primæ Trinitatis perſonę cur Patris nomen tribuatur.

Patris proprietas filiũ ab æterno genuiſſe. altiſſimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculoſius verſari, aut grauius errare poſſumus, doceat Parochus, religioſè retinenda eſſe eſſentiæ & perſonæ propria vocabula, quibus hoc myſterium ſignificatur, & ſciant fideles vnitatem eſſe in eſſentia, diſtinctionem autem in perſonis. Sed hæc ſubtiliùs exquirere nihil oportet, cùm meminerimus illius vocis: [a] Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria: ſatis enim videri debet, quod fide certum, & exploratum habeamus, nos à Deo (cuius oraculis non aſſentiri, extremæ ſtultitiæ, atque miſeriæ eſt) ita edoctos eſſe. [b] Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. rurſus: [c] Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt. oret tamen aſſiduè, ac precetur Deum & Patrem, qui vniuerſa ex nihilo condidit, [d] diſponitque omnia ſuauiter, qui [e] dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, qui Trinitatis myſterium humanæ menti patefecit, oret, inquam, ſine intermiſſione qui diuino beneficio hæc credit, vt aliquando in æterna tabernacula receptus, dignus ſit, qui videat, quæ tanta ſit Dei Patris fœcunditas, vt ſeipſum intuens, atque intelligens, parem & æqualem ſibi filium gignat: quove modo duorum idem planè & par caritatis amor, qui Spiritus ſanctus eſt, à Patre & Filio procedens, genitorem, & genitum æterno, atque indiſſolubili vinculo inter ſe connectat: atque ita diuinæ Trinitatis vna ſit eſſentia, & trium perſonarum perfecta diſtinctio.

Diuinitatis vnitas in eſſentia, Trinitas in perſonis admittenda.

a Prou.25.27.

b Matt.28.19.

c 1.Io.5.7.

Precibus agendum apud Deum, vt altiſſimũ Trinitatis myſterium fide hic tãtum cõprehenſum aliquando re ipſa deguſtemus.

d Sap.8.1.

e Io.1.12.

Nomine

11 *Nomine Omnipotentis quid hic intelligamus.*

OMNIPOTENTEM. Solent ſacræ litteræ multis nominibus Dei ſummam vim, & immenſam maieſtatem explicare, vt oſtendant quanta religione, & pietate illius ſanctiſſimum numen colendum ſit: ſed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentiſſimè tribui. Ipſe enim de ſe dicit: [a] Ego Dominus omnipotens. & rurſus Iacob, cùm filios ad Ioſeph mitteret, ita illis precatus eſt: [b] Deus autem meus omnipotens, faciat vobis eum placabilem: deinde verò in Apocalypſi ſcriptum eſt: [c] Dominus Deus, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens. & alibi: [c] Dies magnus Dei omnipotentis appellatur. Nonnunquam etiam pluribus verbis illud idem ſignificari ſolet. Atque huc pertinet quod dicitur, [d] Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. [e] Nunquid manus Domini inualida eſt? item: [f] Subeſt tibi, cùm volueris, poſſe: & alia generis eiuſdem, ex quibus varijs dicendi formis id percipitur, quòd vno omnipotentis verbo comprehendi perſpicuum eſt. Intelligimus autem hoc nomine, nihil eſſe, nihil animo, & cogitatione fingi poſſe, quod Deus efficere nequeat: etenim non ſolùm hæc, quæ tametſi maxima ſunt aliquo tamen modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi poteſtatem habet, nimirum vt omnia ad nihilum recidant, atque vt plures mundi ex nihilo repentè exiſtant, verùm etiam multo maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti & intelligentiæ ſuſpicari non licet.

Dei maieſtas multis nominibus in ſcripturis exponitur.

Omnipotẽtia Deo frequẽtius tribuitur.

a Gen. 17. 1

b Gen. 43. 14.

c Apoc. 1. 8

c Apoc. 16. 14.

d Lucæ 1. 37.

e Num. 11. 23.

f Sap. 12. 18

Omnipotẽs ideo Deus cẽſetur, q̃a omnia põt, quæ ſummę eius perfectioni nõ repugnant.

12 *Cùm Deus ſit omnipotens peccare tamen, vel falli non poteſt.*

Mẽtiri, fallere, ignorare, vel peccare ſunt actiones imbecillitatis, nõ potẽtię.

NEQVE verò, cùm omnia Deus poſſit, mentiri tamen, aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt. Hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio eſt: Deus verò, cuius perfectiſſima ſemper eſt actio, ideo hęc nõ poſſe dicitur, quia poſſe ea infirmitatis eſt, non ſummæ & infinitæ omniũ rerum poteſtatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem eſſe credimus, vt ab eo tamen longè omnia abeſſe cogitemus, quæ perfectæ eius eſſentiæ maximè coniuncta, & conuenientia non ſunt.

13 *Cur alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, prætermiſſis, ſolius omnipotentiæ in Symbolo fiat mentio, quæque ſint eius fidei vtilitates.*

Omnipotẽtiæ vox quã multa ſuo ambitu cõcludat.

RECTE autem ſapienterque factum Parochus oſtendat, vt prætermiſſis alijs nominibus quæ de Deo dicuntur, hoc vnum nobis credendũ in Symbolo proponeretur. Nam cùm Deum omnipotentem agnoſcimus, ſimul etiam fateamur neceſſe eſt, eum omnium rerum ſcientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio ſubiecta eſſe. Cùm verò omnia ab eo fieri poſſe, non dubitemus, conſequens omnino eſt, vt cætera etiam explorata de illo habeamus, quæ ſi deſint, quo modo omnipotens ſit, prorſus intelligere non poſſumus. Prætetrea nulla res tam ad fidem & ſpem noſtram confirmandam valet, quàm ſi fixum in animis noſtris teneamus, nihil nõ fieri à Deo poſſe: quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admi-

Omnipotẽtiæ perſuaſio fidem & ſpem maximè confirmat.

admirabile ſit, rerumque ordinem ac modum ſuperet, illi tamen facilè humana ratio, poſtquã Dei omnipotentis notitiam perceperit, ſine vlla hæſitatione aſſentitur: quin potius quo maiora ſint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam eſſe exiſtimat. Quòd ſi boni etiam aliquid expectandum ſit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur, ſed erigit ſeſe, atque confirmat, ſæpe illud cogitans, nihil eſſe, quòd ab omnipotenti Deo effici non poſſit. Quare hac fide præcipuè munitos nos eſſe oportet, vel cùm admiranda aliqua opera ad proximorum vſum, & vtilitatem edere cogimur, vel cùm à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipſe Dominus docuit, cùm Apoſtolis incredulitatem obijciens diceret: [a] Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis. De altero autem Sanctus Iacobus ita teſtatus eſt, [b] Poſtulet in fide, nihil hęſitans, qui enim hęſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur, non ergo æſtimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino. Multa prętereà hæc fides commoda, atque vtilitates nobis præbet: in primis verò ad omnem animi modeſtiam & humilitatem nos inſtituit: ſic enim inquit Princeps Apoſtolorum: [c] Humiliamini ſub potenti manu Dei: monet etiã non eſſe trepidandum, vbi non ſit timor, ſed vnum Deum timendum eſſe, in cuius poteſtate nos ipſi, noſtraque omnia poſita ſint, inquit enim Saluator noſter: [d] Oſtendam vobis, quem timeatis, Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mitte-

Fides omnipotentiæ quando ſit maximè neceſſaria.

a Matt.17. 20.

b Iacob.1. 6.7.

Omnipotẽtię fides humilitatem & cõfidentiã bonam præſtat.

c 1.Pet.5.6

d Luc. 12. 5.

re in

Omnipotētiæ opinio ad laudandum Deum fideles excitat.

a Luc.1.49

re in gehennam. Vtimur deinde hac fide ad immenſa erga nos Dei beneficia cognoſcenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo eſſe non poteſt, quin ſæpius exclamet: [a] Fecit mihi magna, qui potens eſt.

14 *Omnipotentiæ vox non ita Patri hic tribuitur, ut de Filio, uel Spiritu ſancto etiam non dicatur.*

b Athan.in Symb.

SED quòd Patrem omnipotentem in hoc articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, vt arbitretur ita illi hoc nomen tributū eſſe, ut Filio etiam, & Spiritui ſancto commune non ſit. Nam [b] quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum ſanctum; neque tamen tres Deos, ſed vnum Deum eſſe dicimus: ita ęquè Patrem, ac Filium & Spiritum ſanctū omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, ſed vnū omnipotentem eſſe confitemur. At verò pręcipua quadam ratione Patrem, quia omnis originis fons eſt, hoc nomine vocamus, vti etiam Filio, qui eternū Patris verbum eſt, ſapientiam, & Spiritui ſancto, qui vtriuſque amor eſt, bonitatem tribuimus: quamuis hæc & alia huiuſmodi nomina, communiter de tribus perſonis, ex Catholicæ fidei regula, dicantur.

15 *Quo pacto, quaque de cauſa Deus cælum & terram creauerit.*

CREATOREM CÆLI ET TERRÆ. Quàm neceſſariū fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulò antè fidelibus tradi, ex ijs, quæ nunc de vniuerſorum creatione explicanda erunt, perſpici poteſt. Tanti enim operis miraculum faciliùs creditur, quòd nullus de immenſa creatoris poteſtate dubi-

dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus eſt, ſed ex nihilo creauit, idque nulla vi, aut neceſſitate coactus, ſed ſua ſponte, & voluntate inſtituit. Neque verò vlla alia fuit cauſa, quæ illũ ad opus creationis impelleret, niſi vt rebus, quæ ab ipſo effectæ eſſent, bonitatem ſuam impertiretur. nam Dei natura, ipſa per ſe beatiſſima, nullius rei indigens eſt, vt inquit Dauid: [a] Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem ſua bonitate adductus, [b] quęcunque voluit, fecit, ita non exemplum aliquod, aut formam, quę extra ſe poſita eſſet, cùm vniuerſa cõderet, ſecutus eſt: Verum quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id ſummus artifex in ſeipſo intuens, ac veluti imitatus, ſumma ſapiẽtia & infinita virtute, quę ipſius propria eſt, rerum vniuerſitatem initio procreauit: [c] Ipſe enim dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt.

Deus ut ſuam bonitatem alijs communicaret, mundum ex nihilo creauit.

a Pſ.15.2.

Deus in rerũ creatione nulla idea extrinſeca vſ' eſt, ſed ex ſeipſo exẽplar ſumpſit.

b Pſ. 113. 3.

c Pſal.148. 5.

16 *Quid per cælum & terram hoc loco intelligendum ſit,*

VERVM cæli & terrę nomine, quidquid cælum & terra complectitur, intelligendum eſt. Nam præter cęlos, [d] quos opera digitorum eius Propheta appellauit, Solis etiam ſplendorem, lunęque, & cęterorum ſiderum ornatum addidit, atque, [e] vt eſſent in ſigna, & tempora, & dies, & annos, ita cęlorum orbes certo, & cõſtanti curſu temperauit, vt nihil perpetua eorum conuerſione mobilius, nihil mobilitate illa certius videri poſſit.

d Pſal.8.4.

e Gen.1.14

De

17 *De creatione cœlorum ſpiritualium, id eſt Angelorum.*

PRÆTEREA ſpiritualem naturam, innumerabileſque angelos, qui Deo miniſtrarent, atque aſſiſterent, ipſe ex nihilo creauit, quos deinde admirabili gratiæ ſuæ, & poteſtatis munere auxit, atque ornauit. Nam cùm illud ſit in diuinis litteris, [a] Diabolum in veritate non ſtetiſſe: perſpicuum eſt eum reliquoſque deſertores angelos ab ortus ſui initio gratia præditos fuiſſe, de quo ita eſt apud Sanctum Auguſtinum: Cum bona voluntate, id eſt, cum amore caſto, quo illi adhęrent, Angelos creauit, ſimul in eis, & condens naturam & largiens gratiam. Vnde ſine bona voluntate, hoc eſt, Dei amore, nunquam ſanctos Angelos fuiſſe credendum eſt. Quòd autem ad ſcientiam attinet, extat illud ſacrarum litterarum teſtimonium: [b] Tu Domine mi rex, ſapiens es, ſicut habet ſapientiam Angelus Dei, vt intelligas omnia ſuper terram. Poteſtatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis verbis: [c] Potentes virtute, facientes verbum illius. atque ob eam rem ſæpe in ſacris litteris [d] virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cœleſtibus donis ornati fuerint, plurimi tamen qui a Deo parente, & creatore ſuo defecerunt, ex altiſſimis illis ſedibus deturbati, atque in obſcuriſſimum terræ carcerem incluſi, æternas ſuperbiæ ſuæ pœnas luunt, de quibus princeps Apoſtolorum ſcribit in hũc modum: [e] Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari.

a Ioan. 8. 44.

Angeli omnes in gratia creati. Auguſt. lib. 12. de ciuitate Dei. cap. 9.

Sapiẽtes angeli.

b 2. Reg. 14. 20.

c Pſal. 102. 20.

Angeli cur virtutes, vel exercit⁹ Domini dicantur.

d Pſal. 23. 10. & 45. 8. & 58. 6. Na. 6. 3.

Angeli apoſtatę in ęternas pœnas coniecti.

e 2. Pet. 2. 4

De

18 *De terræ creatione.*

At verò, [a] terram etiã ſuper ſtabilitatem ſuam fundatam Deus verbo ſuo iuſſit in media mundi parte conſiſtere, effecitque [b] vt aſcenderent montes,& deſcenderent campi in locum,quem fundauit eis:ac ne aquarum vis illam inundaret, terminum poſuit,quem non tranſgredientur, neq; conuertentur operire terram. Deinde non ſolùm arboribus, omniq́ue herbarum, & florum varietate conueſtiuit, atque ornauit, ſed innumerabilibus etiam animantium generibus,quemadmodum antea aquas,& aera, ita etiam terras compleuit.

a Pſal.103. 5.
Terra orbis centrum.
b Ibid. 8.

Terrę ornatus & plantis, & animantibus.

19 *De creatione hominis.*

Postremo Deus ex limo terræ [c] hominem ſic corpore effectum, & conſtitutum effinxit, vt non quidem naturę ipſius vi, ſed diuino beneficio immortalis eſſet, & impaſſibilis. Quòd autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam formauit, liberumq́ue ei arbitrium tribuit: omnes pręterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, vt rationis imperio nunquam non parerent. Tum originalis iuſtitię admirabile donum addidit, ac deinde cęteris animantibus pręeſſe voluit: quę quidem facilè erit Parochis ad fidelium inſtitutionem ex ſacra Geneſis hiſtoria cognoſcere.

c Ge. 1.27. 28. & 2.7.
Homo immortalis, & impaſſibilis creatus, ẽt ſecũdũ corpus.
Hominis anima liberi arbitrij particeps creata, & in illa ratio domina ſenſitiui appetit' inſtituta.
Anima cũ originali iuſtitia creata.

20 *Cœli & terræ uiſibilia omnia & inuiſibilia comprehenduntur.*

Hæc igitur de vniuerſorum creatione,cœli &

An amiſſa poſt Adæ peccatũ iuſtitia,etiam liberum hominis arbitrium ſit extinctum, declaratur ſeſſio.6.Concil.Triden.can.4.5.& 6. de iuſtificatione.

terræ verbis intelligenda ſunt, quę omnia breuiter quidem Propheta complexus eſt, illis verbis: [a] Tui ſunt cęli, & tua eſt terra: orbem terrę, & plenitudinem eius tu fundaſti: ſed multo etiam breuiùs Patres Niceni concilij, additis in Symbolo duobus illis verbis, viſibilium & inuiſibilium, ſignificauerunt. Quęcunque enim rerum vniuerſitate comprehenduntur, atque à Deo creata eſſe confitemur, ea vel ſub ſenſum cadunt, & viſibilia dicuntur, vel mente & intelligentia percipi à nobis poſſunt, quę inuiſibilium nomine ſignificantur.

[a] Pſ. 88. 12.

Cęli & terræ nomine omnia uiſibilia & inuiſibilia denotantur. Symb. Nic. apud Ruffi. lib. 1. c. 7. & in geſtis cōcilij.

21 *Res Dei uirtute conditæ citra ipſius gubernationem, & prouidentiam ſubſiſtere non poſſunt.*

Res cōditæ Dei virtute & prouidētia ſubſiſtunt & gubernantur. Plura de Dei prouidentia dicētur ſect. 16. c. 9. de precatione Dominica, & ſect. 4. ſecūdæ petitionis.

Nec verò ita Deum creatorem, atque effectorem omniū credere oportet, vt exiſtimemus perfectò abſolutoque opere, ea quę ab ipſo effecta ſunt, deinceps, ſine infinita eius virtute conſtare potuiſſe. Nam quemadmodum omnia vt eſſent creatoris ſumma poteſtate, ſapientia & bonitate effectum eſt: ita etiam, niſi conditis rebus perpetua eius prouidentia adeſſet, atque eadem vi, qua ab initio conſtitutę ſunt, illas conſeruaret, ſtatim ad nihilum reciderent. Atque id Scriptura declarat, cùm inquit: [b] Quomodo poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes, aut quod à te vocatum non eſſet, conſeruaretur?

[b] Sap. 11. 26.

21 *Deus ſua gubernatione ſecundarum cauſarum uim non euertit.*

Deus ita res à ſe conditas guber

Non ſolùm autem Deus, vniuerſa quę ſunt, prouidentia ſua tuetur, atque adminiſtrat, uerùm

etiam

etiam quæ mouentur,& agunt aliquid intima virtute ad motum atque actionem ita impellit, vt quamuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cùm eius occultiſſima vis ad ſingula pertineat, & quemadmodũ Sapiens teſtatur,[a] attingat à fine vſque ad finem fortiter, & diſponat omnia ſuauiter. Quare ab Apoſtolo dictum eſt, cùm apud Athenienſes annunciaret Deum, quem ignorantes colebant: [b] Non longè eſt ab vnoquoque noſtrum, In ipſo enim viuimus,& mouemur,& ſumus.

nat, vt tantum ſecundarum cauſarum uirtutem non euertat, ſed quod hanc etiam præuertat.

Conferatur hic locus cũ ſect. 3. primæ petitio nis Dominicæ oratio nis.

a Sap.8.1.
b Act.17.27.28.

23 *Rerum creatio ſoli Patri tribuenda non eſt.*

ATQVE hæc de primi articuli explicatione ſatis fuerint, ſi tamen illud etiam admonuerimus creationis opus omnibus ſanctæ,& indiuiduæ Trinitatis perſonis commune eſſe: Nam hoc loco ex Apoſtolorum doctrina, Patrem creatorem cæli,& terræ confitemur: in ſcripturis ſacris legimus de Filio, [c] Omnia per ipſum facta ſunt, & de Spiritu ſancto, [d] Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas: & alibi, [e] Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.

Creationis op' toti Trinitati commune eſt. Vide ſect. 3. ar. tertij.

c Ioan.1.3.
d Gen.1.2.
e Pſ.32.6.

DE SECVNDO ARTICVLO.

CAPVT III.

Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum, Dominum noſtrum.

1 *De ſecundo articulo, & de profeſſionis eius vtilitate.*

Côfeſſio æternæ Chriſti Natiuitatis, eſt noſtræ ſalutis fundamentum.
a 1.Io.4.15
b Matt.16.17.

MIRIFICAM, & vberrimam eſſe vtilitatem quæ ex huius articuli fide, & confeſſione confluxit ad humanum genus, & illud ſancti Ioannis teſtimonium oſtendit: [a] Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod à Chriſto Domino tributum eſt principi Apoſtolorũ: [b] Beatus es Simon Barjona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt. Hoc enim fundamentum firmiſſimum eſt noſtræ ſalutis, ac redemptionis.

2 *Vnde magnitudo beneficij hoc articulo propoſiti potiſſimùm cognoſcatur.*

Iuſtitia originalis deperdita per ſolum Dei filium recuperata.
De peccato originali pluribus diſſeretur in tertia petitione orationis Dominicæ, & initio quartæ petitionis.

SED quoniam admirabilis huius vtilitatis fructus maximè ex feliciſſimi illius ſtatus ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, vt fideles communium miſeriarum, & ærumnarum cauſam cognoſcant. Cùm enim à Dei obedientia deſciuiſſet Adam, interdictumque violaſſet illud,

[a] Ex omni ligno paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali, ne comedas: in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris: in ſummam illam incidit calamitatem, vt ſanctitatem & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, & reliqua ſubiret mala, quæ ſancta Tridentina Synodus vberius explicauit. Propterea verò peccatum, & peccati pœnam in vno Adam non conſtitiſſe commemorabit, ſed ex eo tanquam ex ſemine, & cauſa, ad omnem poſteritatem iure permanaſſe.

a Gen. 2. 16 17. Trid. Syno. ſeſſ. 5. ca. 1. & 2. & ſeſſ. 6. c. 1.

Peccatũ Adæ ad poſteros eſt propagatum. Conc. Tri. ſeſſ. 5. ca. 2. & 3.

3 *Nullus præter Chriſtum genus humanum potuit reſtaurare.*

Cvm igitur ex altiſſimo dignitatis gradu concidiſſet noſtrum genus, ſubleuari inde, & in priſtinum locum reſtitui nullo modo poterat, hominum, aut Angelorum viribus: quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum ſubſidium, vt Dei filij infinita virtus, aſſumpta carnis noſtræ imbecillitate, [b] infinitam tolleret peccati vim, [c] & nos reconciliaret Deo in ſanguine ſuo.

Genus humanum nõ potuit vllius creaturæ viribus reſtitui. Vide Conc. Trid. ſeſſ. 6. ca. 1. & 2.

b Io. 1. 29. c Rom. 5. 10

4 *Citra redemptionis fidem nullus unquam ſaluari potuit, & propterea Chriſtus à mundi initio ſæpe prænunciatus eſt.*

Hvivs autem redemptionis fides & confeſſio hominibus ad ſalutem conſequendam neceſſaria eſt, ſemperque fuit, quam Deus initio prœmonſtrauit: nam in illa damnatione humani generis, quæ ſtatim peccatum conſecuta eſt, oſtenſa etiam fuit ſpes redemptionis illis verbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione ho-

Redemptionis fides ad ſalutẽ ſemper neceſſaria, & mox poſt hominis lapſum diuinitus fuit oſtẽſa. Primũ ſub lege naturæ,

a Gen. 3. 15.

minum facturus erat, denunciauit: [a] Inimicitias ponam inter te, & mulierem: ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius: & deinceps eandem promiſſioné ſæpe confirmauit, maioremque ſui conſilij ſignificationem ijs præſertim hominibus dedit, quibus voluit ſingularem beneuolentiam præſtare, inter cæteros verò, cùm [b] Patriarchæ Abrahæ ſæpenumero hoc myſterium ſignificaſſet, tum eo tempore apertius declarauit, cùm ille Dei iuſſis obediens, filium ſuum vnicum Iſaac immolare voluit. inquit enim: [c] Quia feciſti hanc rem, & non peperciſti filio tuo vnigenito, † benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Ex quibus verbis facilè colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immaniſſima Satanæ tyrannide liberatis ſalutem afferret: illum autem Dei filium, natum ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem, fore neceſſe erat. Non ita multò pòſt Dominus, vt eiuſdem promiſſionis memoria conſeruaretur, idem fœdus cum Iacob Abrahæ nepote ſanciuit: [d] nam cùm ille in ſomnis vidit ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælos, Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam, vt teſtatur Scriptura, audiuit etiam Dominum innixum ſcalæ dicentem ſibi: [e] Ego ſum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac: terram in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo, eritque ſemen tuum quaſi puluis terræ. Dilataberis

b Gen. 12. 3 & 17. 19. & 18. 18.

c Gene. 22. 17. 18.

† Propter me. eſt in vulgata editione, quãuis in MS. Hebre. & Cald. exemplaribus nõ ſit, ſed in Grecis hoc reperiatur.

d Gen. 28. 12.

e Gen. 28. 31. 14.

ris ad orientem & occidentem,& ſeptemtrionem, & meridiem, & benedicentur in te & in ſemine tuo cunctæ tribus terræ. Neque poſtea deſtitit Deus eadem ſui promiſſi memoria renouanda, & generi Abraham, & multis præterea hominibus Saluatoris expectationem commonere: ſiquidem Iudæorum republica, & religione conſtituta, notior populo ſuo fieri cœpit. nam & mutæ res ſignificarunt,& homines prædixerunt,quæ & quanta nobis bona Saluator ille, & redemptor noſter Chriſtus Ieſus allaturus eſſet. Ac [a] Prophetæ quidem, quorum mens cæleſti lumine illuſtrata fuit, filij Dei ortum,admirabilia opera,quæ homo natus effecit,doctrinam,mores,conſuetudinem,mortem,reſurrectionem, cæteraque eius myſteria hæc omnia, quaſi tum adeſſent,palam docentes,populo prænunciarunt: ita vt ſi futuri,& præteriti temporis tollatur diuerſitas,nihil iam inter Prophetarum prædicta, & Apoſtolorum prædicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem, & noſtram intereſſe videamus. Sed iam de ſingulis articuli partibus dicendum videtur.

Sub lege ſcripta ſæpius memoria redemptionis humanæ renouata, per ſacrificia, typos & prędictiones Prophetarum.

a Pſal.2. & 21. & 68.& 109. Iſa.7. 15.8.3.9.6. 11.1.53.per totum. Ier. 23.5.30.9. Dan.7.13.9 24. & alij paſſim.

Patriarcharũ, Prophetarum,& Apoſtolorum fides ſola tẽporis circũſtantia differt.

Videatur ſect.1. de fide & Symbolo.c.1.

5 *De Ieſu nomine, & quòd Chriſto propriè conueniat.*

IESVS proprium eſt nomen eius, qui Deus, & homo eſt,quod Saluatorem ſignificat, non quidem fortuitò, aut hominum iudicio, & voluntate, ſed Dei conſilio, & præcepto illi impoſitum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: [b] Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ac deinde Ioſeph virginis ſponſo non ſolùm, vt eo nomine puerum appel-

Ieſus nomẽ humani generis redẽptori Dei pcepto fuit impoſitum.

b Lucæ. 1. 31.

laret, præcepit, ſed etiam, cur ita nominandus eſ-
ſet, declarauit, inquit enim: [a] Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: pariet aũt filium, & vocabis nomẽ eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

a Matth. 1. 20. 21.

6 *Non eſt eadem ratio, cur alijs quibuſdam hominibus idem nomen ſit tributum.*

Ioſue filius Nun a 70. dicitur paſſim Ieſus. Ieſus filius Ioſedech apud Eſdrã, Aggeum & Zachariam ſæpe. Ieſus nomẽ proprijſſimè Christo cõuenit.

MVLTI quidem eo nomine fuerunt in diuinis litteris: nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moyſi ſucceſſit, & populum à Moyſe ex Ægypto liberatum, in terram promiſſionis, quod illi negatum fuerat, deduxit: eodem etiam nomine Ioſedech ſacerdotis filius appellatus eſt. Sed quanto veriùs Saluatorem noſtrum hoc nomine appellandum exiſtimabimus? qui non vni alicui populo, ſed vniuerſis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco vel Babylonico dominatu oppreſſis, ſed in [b] vmbra mortis ſedentibus, & duriſſimis peccati, & diaboli vinculis obſtrictis, lucem, libertatem, & ſalutem dederit: qui eis cæleſtis regni ius, & hæreditatem acquiſiuerit: qui eos Deo Patri reconciliauerit: In illis Chriſtum Dominum obumbratum videmus, à quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatum eſt genus humanum. Quæ præterea nomina [c] prædicta ſunt Dei filio diuinitus imponenda, ad vnum hoc Ieſu nomen referuntur: cùm enim cætera ſalutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum vniuerſæ ſalutis humanæ vim, rationemque complexum eſt.

b Iſa. 9. 2.

c Iſa. 7. 14. & 9. 6. Zac. 6. 12. Ieſu nomẽ ſua amplitudine quicquid alijs nominibus per Prophetas Chriſto fuit attributum complectitur.

Quid

7 *Quid ſibi hic uelit Chriſti nomen, & quot rationibus Ieſu noſtro conueniat.*

Iesv nomini Chriſti etiam nomen additum eſt, quod vnctum ſignificat, & honoris, & officij nomen eſt, nec vnius rei proprium, ſed commune multorum: nam veteres illi [a] patres noſtri Chriſtos appellabant ſacerdotes [b] & reges, quos Deus propter muneris dignitatem vngi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populum aſſiduis precibus Deo commendant, qui ſacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commiſſa eſt: ad eoſque pertinet maximè legum auctoritatem, innocentium vitam tueri, & nocētium audaciam vlciſci. Quoniam igitur vtraque harum functionum Dei maieſtatem referre in terris videtur, ideo qui vel ad regium, vel ad ſacerdotale munus obeundum delecti erant, [c] vnguento vngebantur. Prophetas etiam vngendi [d] mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cæleſtia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores ſalutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati ſunt. At verò cùm Ieſus Chriſtus Saluator noſter in mundum venit, trium perſonarum partes, & officia ſuſcepit, Prophetæ, Sacerdotis, ac Regis, atque ob eas cauſas Chriſtus dictus eſt, & vnctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicuius mortalis opera, ſed cæleſtis Patris virtute, non terreno vnguento, ſed ſpirituali oleo: quippe cùm in ſanctiſſimam eius animam Spiritus ſancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum vberior copia effuſa ſit, quàm

Chriſtus eſt officij & dignitatis nomen.

a 1.Reg.12 3.15. 6. 24. 7.26 9. 1.Par.16.22 Pſal.104.15

Sacerdotũ officium.

b Exo. 29. 6. & 40.13. 1.Reg.9.16

Regum officium.

c Luc.8.11. 12. Num.3.3. 1.Reg.10.1 & 16.22.13 2. Reg.4.3.

d 3.Reg.19 15.

Sacerdotes & Reges quare ſoliti ſint inungi.

Prophetę in uncti.

Filius Dei incarnatus trium perſonarum officia quia ſuſcepit, ideo Chriſtus dictus eſt.

Chriſtus nõ humano auxilio ad ternas illas dignitates eſt euect⁹, nec terreno vnguento inũctus.

vlla alia creata natura capere potuerit, atque id præclarè Propheta oſtendit, cùm redemptorem ipſum affatus diceret: [a] Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea, vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Idem etiã ac multo apertius Iſaias ijs verbis demonſtrauit, [b] Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit Dominus me, ad annunciandum manſuetis miſit me. Itaque Ieſus Chriſtus [c] ſummus Propheta & magiſter fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum Patris cœleſtis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac præſtantius conuenit, quòd omnes quicunque prophetæ nomine dignati ſunt, eius diſcipuli fuerunt, atque ob illam præcipuè cauſam miſſi, ut Prophetam hunc, qui ad ſaluandos omnes venturus erat, prænunciarent. Chriſtus item ſacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in ueteri lege Leuiticæ tribus ſacerdotes extiterunt, verùm ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit, [d] Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Cuius rei argumentum Apoſtolus ad [e] Hebræos ſcribens, accuratè perſecutus eſt. Sed Chriſtum non ſolùm vt Deus, verùm vt homo, ac noſtræ naturæ particeps eſt, regem etiam agnoſcimus: de quo Angelus teſtatus eſt: [f] Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis: quod quidem Chriſti regnum ſpirituale eſt, atque æternum, in terriſque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia ſuæ præſtat Eccleſiæ: Ipſe eam regit, ipſe eam ab hoſtiũ impetu, atque inſidijs tuetur: ipſe ei leges prȩſcribit: ipſe nõ ſolùm ſanctitatem & iu-

a Iſa.44. 8. Heb.1.8.

b Iſa.61. 1. Luc.4. 18.

Chriſtus ꝓphetarũ sũmus.

c Deut. 18. 15.

Chriſtus ſacerdos.

d Pſ.109.4.

e Heb.5.6. 7.3.6.10.& 7.17.18.22. 23.

Chriſtus iuxta utramque naturã eſt Rex.

f Lucȩ 1.33

Chriſti regnum ſpirituale eſt, qđ paulò poſt artic.6.ſect. 5.oſtendet.

Chriſtus q̃bus modis regis officiũ obeat. Videatur ſecunda petitio Dominicȩ oration.

Oẽs homines ad Chri

& iuſtitiam largitur, verùm etiam ad perſeuerandum facultatem, & vires prębet. quanquam autem huius regni finibus tā boni, quàm mali contineantur, atque adeò omnes homines iure ad illud pertineant: ij tamen prę cęteris ſummam regis noſtri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem vitam degunt. neque verò hoc illi regnum hæreditario, aut humano iure obtigit, tametſi genus [a] à clariſſimis regibus duceret, ſed Rex fuit, propterea quòd Deus in illum hominem contulit, [b] quidquid poteſtatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere poſſet. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique, omnia, quod iam fieri cœptum eſt, plenè, [c] perfećteque in die iudicij ſubijcientur.

ſti regnū generali quadam ratione ptinent, peculiarius tamen ſoli boni.

Chriſtus iure diuino ſecūdū humanam ēt naturā, totius mundi Rex.

a Matth. 1. 6.7.8. Luc. 3.31.

b Matt. 28. 18.

c Ioā. 7.46. & 17. 2. Apocal. 17. 14 & 19.16 1. Cor. 15. 27.28.

8 *Quo pacto Ieſum Chriſtum Filium Dei unicum nos credere, & confiteri conueniat.*

FILIVM EIVS VNICVM. His verbis altiora myſteria de Ieſu credenda, & contemplanda fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei eſſe, & verum Deum, ſicuti Pater eſt, qui eum ab æterno genuit. Præterea illum diuinæ Trinitatis ſecundam perſonam alijs duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & diſſimile in diuinis perſonis, aut eſſe, aut fingi animo debet, cùm vnam omnium eſſentiam, voluntatem, poteſtatem agnoſcamus: quod cùm multis pateat diuinæ ſcripturæ oraculis, tum præclariſſimè illud oſtendit Sancti Ioannis teſtimonium: [d] In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Sed cùm Ieſum Filium Dei eſſe audimus, nihil terrenum, aut mortale de

Filius Dei verus Deus eſt, & alijs duabus perſonis omnino æqualis.

d Ioan. 1. 1.

Spūalis filij Dei ex Patre Natiuitas, admirāda potius q̄ ſcrutanda.

eius

eius ortu cogitandum eſt: Verùm ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit, quē ratione percipere, atque perfectè intelligere nullo modo poſſumus, conſtanter credere, & ſumma animi pietate colere debemus, ac veluti myſterij admiratione obſtupefacti, illud cum Propheta di

a Iſa.53.8. cere, [a] Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum eſt, Filium eiuſdem eſſe naturæ, eiuſdem poteſtatis, & ſapientiæ cum Patre, vt in

Symb. Nic. apud Ruff. & in geſtis Conc. Symbolo Nycęno explicatius confitemur: inquit enim, Et in Ieſum Chriſtum, filium eius vnigenitum, & ex patre natum ante omnia ſecula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt.

Sectio 9.

Modus ęternæ Chriſti generationis ſimilitudine declaratus.

E x omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemq́ue æternæ generationis, ſimilitudines afferuntur, illa propius ad rem videtur accedere, quæ ab animi noſtri cogitatione, ſumitur,

b Io.1.1. quamobrem Sanctus Ioannes filium eius [b] Verbum appellat. Vt enim mens noſtra ſeipſam quodam modo intelligens, ſui effingit imaginē, quàm Verbum Theologi dixerunt: ita Deus, quantùm tamen diuinis humana conferri poſſunt, ſeipſum intelligens, Verbum æternum generat, & ſi præſtat contemplari, quod fides proponit, & ſincera mente Ieſum Chriſtum verum Deum, & verum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, vt Deum, ante omnium ſeculorum ætates, ex Patre: vt hominem verò natum in tempore, ex matre Maria virgine. Et quamquàm duplicem eius natiui-

natiuitatem agnoſcamus, vnum tamen filium eſſe credimus. Vna enim perſona eſt, in quam diuina & humana natura conuenit.

Duplex Xp̄i natiuitas nō facit duos filios. Athanaſ. in Symb.

10 *Quomodo Chriſtus fratres habere, vel non habere cenſendus ſit.*

Et, quòd ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cùm ipſe Patris vnicus Filius, [a] nos verò homines, figmentum, & opus manuum eius ſimus. At ſi humanum ortum conſideremus, [b] multos ille non ſolùm fratrum nomine appellat, ſed fratrum etiam loco habet, vt vnà cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiſcantur: ij ſunt, qui fide Chriſtū Dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipſa & caritatis officijs præſtant: quare primogenitus in multis fratribus ab Apoſtolo vocatur.

Plurib. hęc explicantur ſect.9. c.noni, de oratione Dominica.
a Iſa.64.8.
b Heb.2.11
Fratres Xp̄i qui ſint.
Ad Rom. 8. 29.

11 *Chriſtus ſecundùm vtramque naturam Dominus noſter dicitur.*

Dominvm nostrvm. Multa ſunt, quæ de Saluatore noſtro in ſacris litteris dicūtur: quorum alia, vt Deus eſt, alia, vt homo, ipſi conuenire perſpicuum eſt, quoniam à diuerſis naturis diuerſas earum proprietates accepit. Igitur verè dicimus Chriſtum eſſe omnipotentem, æternum, immenſum, quod à diuina natura habet. Rurſus de illo dicimus, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe, quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verùm præter hæc quædā alia vtrique naturæ conueniunt, vt hoc loco, cùm Dominum noſtrum dicimus. Igitur ſi ad vtramque naturam hoc nomen referatur, meritò Dominus noſter prædicādus eſt.

Diuerſę proprietates iuxta diuerſas naturas Chriſto tribuuntur.
Communicatio Idiomatum eſt in Chriſti pſona ratione diuerſarum naturarum.
Chriſtus iuxta utrāque naturā noſter eſt Dominus.

Nam

Nam quemadmodum ipſe æternus Deus eſt, vti Pater, ita etiam omnium rerum æquè Dominus eſt, ac Pater: & quemadmodum ipſe, & Pater non eſt alius, atque alius Deus, ſed idem planè Deus, etiam ipſe, & Pater non eſt alius atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, vt homo eſt, Dominus noſter appellatur. Ac primùm quidem, quoniam ipſe redemptor noſter fuit, atque à peccatis nos liberauit, iure hanc poteſtatem accepit, vt verè Dominus noſter eſſet, ac diceretur: ita enim Apoſtolus docet: [a] humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſu Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. Atque ipſe de ſe poſt reſurrectionem, [b] Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra. Ob eam quoque rem Dominus dicitur, quòd in vna perſona duæ naturæ, diuina & humana, coniunctæ ſint. hac enim admirabili cōiunctione meruit, vt quamuis pro nobis mortuus non eſſet, tamen Dominus conſtitueretur, communiter quidem omnium rerum, quæ conditæ ſunt, præcipuè autem fidelium, qui illi parent, atque ſummo animi ſtudio inſeruiunt.

Symb. Athan.

a Ad Phil. 2.9.10.

b Matt.28. 18.

Vnio hypoſtatica cauſa eſt cur Chriſt⁹ Dominus dicitur.

12 *Chriſtiani ſe totos Ieſu Chriſto, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quantum homo Chriſtianus Chriſto debeat.

QVOD igitur reliquum eſt, Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur, vt ſciat æquiſſimum eſſe præ cæteris hominibus, nos, qui

ab eo

ab eo nomen inuenimus, Chriſtianique vocamur, & quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non poſſumus, ob id maximè, quòd eius munere hęc omnia fide intelligimus, ęquum eſſe, inquam, nos ipſos, non ſecus ac mancipia, redemptori noſtro, & domino in perpetuum addicere, & conſecrare. Et quidem cùm baptiſmo initiamur, ante Eccleſiæ fores id profeſſi ſumus: declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, Et Ieſu Chriſto totos nos tradere. Quod ſi, vt Chriſtianæ militiæ adſcriberemur, tam ſancta, & ſolenni profeſſione nos ipſos Domino noſtro deuouimus, quo ſupplicio digni erimus, ſi, poſtquã Eccleſiam ingreſſi ſumus, Dei voluntatem, & leges cognouimus, poſtquam ſacramentorum gratiam percepimus, ex mundi, & Diaboli præceptis ac legibus vixerimus, perinde ac ſi cùm baptiſmo abluti ſumus, mundo & Diabolo, non Chriſto Domino, ac redemptori nomen dediſſemus? ſed cuius animũ amoris facibus non incendat tanti Domini tam benigna, & propenſa in nos voluntas, qui tametſi nos in poteſtate ſua, & dominatu veluti ſeruos, ſanguine ſuo redemptos habeat, ea tamen caritate complectitur, [a] vt, non ſeruos vocet, ſed amicos, ſed fratres? Hæc profectò iuſtiſſima cauſa eſt, atque haud ſcio an omnium ſit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dominum noſtrum agnoſcere, venerari, & colere.

Quanta ſit indignitas poſt quam nos Deo addiximus, ſeruire Diabolo.

Dominatus Chriſti i redẽptos quã ſit pius.

a Io. 15. 14.

DE

DE TERTIO ARTICVLO.

CAPVT IIII.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.

1 *Tertius fidei articulus quid credendum fidelibus proponat.*

Maximo quidem, & ſingulari beneficio humanum genus à Deo affectum eſſe, qui nos è duriſſimi tyranni ſeruitute in libertatem vindicarit, ex ijs, quæ ſuperiori articulo declarata ſunt, intelligere fideles poſſunt. At verò ſi conſilium etiam & rationem, qua potiſſimùm id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diuina in nos beneficentia ac bonitate illuſtrius, nihil magnificentius eſſe videbitur. Eius igitur myſterij magnitudinem, quod nobis tanquam ſalutis noſtræ præcipuum caput ſacræ litteræ conſiderandum ſæpiſſimè proponunt, Parochus à tertij articuli explicatione oſtendere incipiet: cuius hanc eſſe ſententiam docebit: nos credere, & confiteri, eum ipſum Ieſum Chriſtum, vnicum Dominum noſtrũ, Dei Filium, cùm pro nobis humanam carnem ſuſcepit in vtero virginis, non ex virili ſemine, vt alij homines, ſed ſupra omnem naturæ ordinem [a] Spiritus ſancti virtute conceptum eſſe, ita vt eadem perſona Deus permanens, quod ex æternitate erat, Homo fieret, quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda eſſe, ex ſacri Concilij Conſtantinopolitani

Quo cõſilio & ratione Chriſtus genus humanum liberauerit.

Senſus 3. articuli.

a Matth. 1. 20. Luc. 1. 35.

Symb. Conſtantinopo.

litani confeſſione planè perſpicitur: inquit enim: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis: Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, Et homo factus eſt. Atque id etiam ſanctus Ioannes Euangeliſta explicauit, vt qui ex ipſius Domini Saluatoris pectore, altiſſimi huius myſterij cognitionem hauſiſſet. nam cùm diuini Verbi naturam declaraſſet illis verbis: [a] In Principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: ad extremum concluſit: [b] Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

quod extat cap.7. Canonum eiuſdē Conc. Similia habet Nicæ. conc.

a Ioan. 1. 1.

b Ibid. 14.

2 *Per temporariam natiuitatem nulla facta fuit in Chriſto naturarum confuſio.*

VERBVM enim, quod diuinæ naturæ hypoſtaſis eſt, ita humanam naturam aſſumpſit, vt vna & eadem eſſet diuinæ & humanæ naturæ hypoſtaſis, ac perſona: quo factum eſt, vt tam admirabilis coniunctio vtriuſque naturæ actiones & proprietates conſeruaret, atque vt eſt apud ſanctum Leonem magnum illum Pontificem, Nec inferiorem conſumeret glorificatio, nec ſuperiorem minueret aſſumptio.

Quæ naturæ in una pſona retinēt vtraſq; proprietates. Vide ſecundā ſect. art. quarti.

Leo ſer. 1. de Natiuit. Domini.

3 *Solus Spiritus ſanctus Incarnationis opus non perfecit.*

SED quoniam prætermittenda non eſt verborum explicatio, doceat Parochus, cùm dicimus, Dei Filium Spiritus ſancti virtute conceptum eſſe, vnam hanc diuinæ Trinitatis perſonam incarnationis myſteriū non confeciſſe. Quamuis enim vnus Filius humanam naturā aſſumpſerit, tamen

Quidquid extra tres pſonarū Trinitatis proprietates fit

omnes

diuinitus omnibus perſonis eſt commune.

omnes diuinæ Trinitatis perſonæ, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, huius myſterij auctores fuerunt: ſiquidem illa Chriſtianæ fidei regula tenenda eſt: Omnia, quæ Deus extra ſe in rebus creatis agit, tribus perſonis communia eſſe, neque vnam magis quàm aliã, aut vnam ſine alia agere. Quod autem vna perſona ab alia procedat, hoc vnũ omnibus commune eſſe non poteſt. nam Filius à Patre tantùm generatur, Spiritus ſanctus à Patre, & Filio procedit: quidquid verò extra illas ab ipſis proficiſcitur, tres perſonæ ſine vllo diſcrimine agunt: atque ex hoc genere filij Dei Incarnatio cenſenda eſt. Quamquam verò hæc ita ſe habeant, ſolent tamen ſacræ literæ earum rerum, quæ omnibus perſonis communes ſunt, aliam ijs tribuere: quemadmodum ſummam omnium rerum poteſtatem Patri, ſapientiam Filio, Spiritui ſancto amorem adſcribunt. Et quoniam diuinę incarnationis myſterium ſingularem atque immenſam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui ſancto tribuitur.

Proprietates quæ in tribus perſonis inueniũtur, nõ ſunt omnib. cõmunes.

Incarnatio Patri & Filio Spiritui ſancto etiã tribuenda.

Cur Spiritui ſancto tribuatur.

4 *Omnia ſupra naturæ ordinem in Chriſti conceptione facta non ſunt, ſed plurima.*

In hoc myſterio quædam ſupra naturæ ordinem, quædam naturæ vi effecta eſſe animaduertimus. Nam quòd ex puriſſimo virginis matris ſanguine Chriſti corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoſcimus: cùm illud omnium hominum corporibus commune ſit, ut ex matris ſanguine formentur. Quòd uerò & naturæ ordinem & humanam intelligentiam ſuperat, illud

In incarnatione Chriſti quædam ſecundũ naturam, quædã ſupra naturam facta inueniũtur.

illud eſt, ſimul atque beata virgo Angeli verbis aſſentiens dixit, [a] Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum, ſtatim ſanctiſſimum Chriſti corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta eſt, atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile Spiritus ſancti opus, nemo dubitare poteſt, cùm ſeruato naturæ ordine, nullum corpus, niſi intra præſcriptum temporis ſpatium hominis anima informari queat. Deinde verò illud accedit maxima admiratione dignum, quòd, vt primùm cum corpore anima coniuncta fuit, ipſa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata eſt: quare ſimul corpus formatum, atque animatum eſt, corpori & animæ diuinitas coniuncta: ex quo fit vt eodem temporis puncto perfectus Deus & perfectus homo eſſet, & virgo ſanctiſſima verè, & propriè mater Dei & hominis diceretur, quòd eodem momento Deum & hominem concepiſſet. Hoc autem ab Angelo ei ſignificatum eſt, cùm ait: [b] Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur. Et euentu comprobatum eſt, quod Iſaias prædixit: [c] Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Idem quoque Eliſabeth, cùm Spirituſancto repleta, filij Dei conceptionem intellexiſſet, his verbis declarauit: [d] Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Sed quemadmodum Chriſti corpus ex puriſſimis integerrimæ virginis ſanguinibus, ſine vlla viri opera, vt antea diximus, verùm ſola Spiritus ſancti virtute formatum eſt: ita etiam vt primùm conce-

a Luc. 1. 38

Quo tẽporis articulo credatr Chriſti corp' formatũ in vtero virginis.

Athan. in Symb.

Quãdo diuinitas ſit humanitati coniuncta.

Eodem momento Maria Deũ & hominẽ cõcepit.

b Lucæ 1. 31.

c Iſa. 7. 14.

d Luc. 1. 43

In Chriſti anima fuit plenitudo omnis gratiæ.

ptus eſt, illius anima vberrimam ſpiritus Dei copiam, atque omnem chariſmatum abundantiam accepit. neque enim vt alijs hominibus, qui ſanctitate, & gratia ornantur, ipſi ad menſuram, vt

a Io.3.34.

teſtatur ſanctus Ioannes, [a] dat Deus Spiritum, ſed omnem gratiam tam affluenter in eius animam

b Io.1.16.

infudit, [b] vt de plenitudine eius nos omnes acceperimus.

5 *Chriſtus dici non poteſt filius Dei adoptiuus.*

Chriſtus nequit dici filius Dei adoptiuus.

NEQVE tamen Chriſtum filium Dei adoptiuum appellare licet: quamuis ſpiritum illum habuerit, quo ſancti homines filiorum Dei adoptionem conſequuntur: nam cùm natura filius Dei ſit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo exiſtimandum eſt.

6 *Quid circa primam articuli partem præcipuè meditandum ſit.*

HÆC ſunt quæ de admirabili conceptionis myſterio explicanda viſa ſunt, ex quibus, vt ſalutaris fructus ad nos redundare poſſit, illa in primis fideles memoria repetere, ac ſæpius cogitare cum animis ſuis debent, Deum eſſe, qui humanam carnem aſſumpſit: ea verò ratione hominem factum,

Cur Deus incarnatus.

quam mente nobis aſſequi non licet, nedum verbis explicare: ob eum denique finem hominem fieri voluiſſe, vt nos homines filij Dei renaſceremur. Hæc cùm attentè conſiderauerint, tum verò omnia myſteria, quæ hoc articulo continentur, humili ac fideli animo credant, & adorent: nec curioſè & quod ſine periculo vix vmquam fieri poteſt, illa inueſtigare, ac perſcrutari velint.

Chriſtum

7 *Chriſtum ex Maria virgine natum quid ſit.*

Natvs ex Maria virgine. Hæc altera eſt huius Articuli pars, in qua explicāda Parochus diligenter verſabitur, cùm fidelibus credendū ſit Ieſum Dominum, nō ſolùm cōceptum Spiritus ſancti virtute, ſed etiā ex Maria virgine natum, & in lucem editum eſſe. Cuius myſterij fides quanta cum lętitia, & iucunditate animi meditanda ſit, angeli vox, qui primus feliciſſimū nuncium mūdo attulit, declarat: inquit enim: [a] Ecce euāgelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cæleſtis militiæ cantico: [b] Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: quod angeli cecinerunt, facilè eſt intelligere. Hinc etiam ampliſſimum illud Dei promiſſum ad Abraham impleri cęptū eſt, cui dictū eſt, [c] fore aliquādo, vt in eius ſemine omnes gētes benedicerentur. Maria enim quam vere matrem Dei prædicamus, & colimus, ꝙ eā perſonā, quæ ſimul Deus & homo erat, peperit, [d] à Dauide rege originē duxit.

Natiuitas Chriſti quā tæ lætitiæ cauſa.

a Lucæ 2.10

b Ibidē. 14.

Promiſſio ſeminis æterni Abrahæ facta in Chriſto impletur.

c Gen. 22. 18.

Maria quomodo Deipara ſit.

d Mat. 1. 18

8 *Chriſtus ſecundùm communem naturæ curſum non eſt natus.*

Sed quemadmodū conceptio ipſa naturæ ordinem prorſus vincit: ita in ortu nihil nō diuinum licet cōtemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari poteſt, naſcitur ex matre ſine vlla maternæ virginitatis diminutione, & [e] quomodo poſtea ex ſepulcro clauſo & obſignato egreſſus eſt, [f] atque ad diſcipulos clauſis ianuis introiuit: vel, ne à rebus etiam, quæ natura quotidie fieri videmus, diſcedatur, quo modo Solis radij

Chriſti ortus quā fuerit admirabilis.

e Mat. 28. 2.

f Io. 20. 19. 26.

Similitudo qua oſtēditur Chriſti ortus qualis ſit.

concretam vitri ſubſtantiā penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: ſimili, in quā, & infinitis partibus, altiori modo, Ieſus Chriſtus ex materna aluo, ſine vllo maternæ virginitatis detrimento editus eſt, ipſius enim incorruptam & perpetuam virginitatem veriſſimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus ſancti virtute effectum eſt, qui in filij conceptione, & partu, matri ita affuit, vt ei fœcunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conſeruarit.

Mariæ perpetua virginitas Spiritus ſancti virtute fuit cō ſeruata.

9 *Chriſtus ſecundus Adam, & Maria altera Eua rectè dicitur.*

a Ro. 5. 12. 16. 17. 1. Cor. 15. 21. 22. 45.

Chriſtus Adamo frequenter cō paratus, & ſecūdus Adā dictus.

SOLET interdū [a] Apoſtolus Chriſtū Ieſum nouiſſimum Adam appellare, eumque primo Adam conferre: nā vt in primo omnes homines moriuntur, ita in ſecūdo omnes ad vitā reuocantur: atque vt Adam, quod ad naturalē conditionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Chriſtus gratiæ, & glorię auctor eſt. Ad eum modū nobis etiam licet virginem matrē cum Eua ita cōferre, vt priori Euę ſecūda Eua, quę eſt Maria, reſpondeat, quemadmodū ſecūdum Adam, hoc eſt, Chriſtū, primo Adam reſpondere oſtendimus. Eua enim, [b] quia ſerpēti fidem habuit, maledictū, & mortem in humanū genus inuexit: & Maria poſtquā [c] Angelo credidit, Dei bonitate effectum eſt, vt benedictio, & vita ad homines perueniret. Propter Euam [d] naſcimur filij iræ: à Maria Ieſum Chriſtū accepimus, per quē filij gratię regeneramur. Euę dictū eſt: [e] In dolore paries filios. Maria hac lege ſoluta eſt, vt quę ſalua virginalis pudicitiæ integritate, ſine vllo doloris ſenſu, vt antea dictū eſt, Ieſum filium Dei peperit.

Mariæ cum Eua comparatio, & quō illa ſit altera Eua. Vide cōparationē Mariæ cū Eua apud noſtrū Irenæū lib. 3. cap. 33. & lib. 5. c. 19.

b Gen. 3. 6. c Luc. 1. 45. d Eph. 2. 3. e Gen. 3. 16

10 *Quibus præcipuè figuris ac prophetijs cõceptionis & natiuitatis Chriſti ſacramenta adũbrata ſint.*

CVM igitur tanta, & tam admirãda ſint huius conceptionis,& natiuitatis ſacramẽta, diuinæ prouidentiæ conſentaneum fuit, vt ea multis figuris, & oraculis ſignificarentur. Quare huc pertinere ſancti doctores intellexerunt multa, quæ in varijs ſacræ ſcripturæ locis legimus, præcipuè verò portam illam ſanctuarij,[a] quam Ezechiel clauſam vidit:[b] item lapidem de monte ſine manibus abſciſſum, vt eſt apud Danielem, qui factus eſt magnus mons,& impleuit vniuerſam terrã: deindè[c] Aaron virgam,quæ vna inter virgas principũ Iſraelis germinauit:[d] & rubum,quem Moyſes vidit ardere,& non comburi. Multis verbis ſanctus[e] Euangeliſta Christi natiuitatis hiſtoriam deſcripſit: qua de re nihil eſt quod plura à nobis dicantur, cùm ea lectio Parocho in promptu ſit.

Prophetiæ & figuræ cõceptionis & Natiuitatis Ieſu Chriſti.

a Eze.44.2. Vide Hiero.ad Pammach.
b Dan.2.3.4. & 45. Vide Iren. lib.3.c.23.
c Nu.17.8.
d Exo.3.2.
e Luc.2.per totum fere cap.

11 *Incarnationis myſterium ſæpius populo eſt inculcandum, quidque vtilitatis ex eius meditatione capiatur.*

DANDA autem illi eſt opera,vt hęc myſteria:[f] quæ ad doctrinam noſtram ſcripta ſunt, infixa animo,& mentibus fideliũ hæreãt: primùm quidem, vt tãti beneficij commemoratione aliquã gratiam eius auctori Deo referãt: deinde, vt eximium hoc & ſingulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitãdum proponat. Quid enim nobis vtilius, atque ad animorum noſtrorũ ſuperbiam & elationem comprimendam accommodatius eſſe poteſt, quàm ſæpius cogitare, Deum ita ſeſe humiliare, vt

f Ro.15.4.
Incarnationis myſterium ſępius populo inculcãdum, vt ſint grati tanto bene factori, & eius humilitatem imitentur.

cum hominibus gloriam ſuam cōmunicet, & hominum infirmitatē, fragilitatemq́; aſſumat? Deum hominē fieri ſummamque illam, & infinitā maie-

a Iob 26.11 ſtatem homini miniſtrare? [a] ad cuius nutū columnæ cęli, vt inquit Scriptura, contremiſcunt, & pa-

b Pſ.96.8. uent: eumq́; in terra naſci, [b] quem in cęlis Angeli adorant? Quid igitur, cùm hæc Deus noſtra cauſa faciat, quid inquam, nos, vt illi obſequamur, facere oportet? quàm libēti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præſtare? Videāt fideles, quàm ſalutari doctrina Chriſtus naſcens nos inſtituat, antequā vocem aliquā emittere incipiat. Naſcitur egenus: naſcitur vt peregrinus in diuerſorio: naſcitur in vili præſepio: naſci-

c Lu.2.6.7. tur media hieme, ita enim ſcribit ſanctus Lucas: [c] Factum eſt cum eſſent ibi, impleti ſunt dies, vt pareret, & peperit filium ſuū primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eū in præſepio, quia

†Editio vulgata habet eis, ſed MS. quædam, & Ambro. legūt ei, quos ſecutus eſt auctor.

non erat † ei locus in diuerſorio. Potuitne Euangeliſta humilioribus verbis, omnem cæli & terræ maieſtatem, & gloriā includere? Neque verò ſcribit non fuiſſe locum in diuerſorio, ſed ei non fuiſ-

d Pſ.49.12. ſe, qui dicit: [d] Meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius. Quod etiam alius Euangeliſta teſtatus eſt:

e Io.1.11. [e] In propria venit, & ſui eum nō receperunt. Hæc cùm fideles ſibi ante oculos propoſuerint, tum ve-

Incarnationis filij Dei myſterium, quanto pietatis ſtudio recolendū.

rò cogitent, Deum carnis noſtræ humilitatē, & fragilitatem ſubire voluiſſe, vt humanum genus iu altiſſimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud vnum ſatis declarat excellentem hominis dignita-

Hominis quanta dignitas.

tem, & præſtantiā, quæ illi diuino beneficio tributa eſt, quod homo fuerit, qui idē verus & perfectus

f Gen.2.23 Deus ſit: vt iam gloriari nobis liceat, filiū Dei [f] os

noſtrum,

noſtrum, & carnem noſtrā eſſe: quòd beatiſſimis illis ſpiritibus non licet. nuſquā enim, vt eſt apud [a] Apoſtolum, angelos apprehendit. Præterea cauendū eſt, ne maximo noſtro malo eueniat, vt quemadmodum illi in diuerſorio Bethlehem locus, vbi naſceretur, defuit, ita etiam, quādo iam in carne non naſcitur, locū in cordibus noſtris inuenire non poſſit, vbi in ſpiritu naſcatur. Hoc enim, cùm ſalutis noſtræ cupidiſſimus ſit, vehementer optat. nam vt ille ſpiritus ſancti virtute ſupra naturæ ordinē homo factus, & natus eſt, ſanctusque, atque adeo ſanctitas ipſa fuit: ita nos oportet, [b] non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo naſci, ac deinde veluti [c] nouam creaturam [d] in nouitate ſpiritus ambulare, ſanctitatē illam, ac mentis integritatē cuſtodire, quæ homines ſpiritu Dei regeneratos maximè decet: hac enim ratione ſanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipſis exprimemus, quā fideli animo credimus, & credentes [e] Dei ſapientiā in myſterio, quæ abſcondita eſt, ſuſcipimus, & adoramus.

a Heb. 2. 16
Domiciliū Chriſto in cordib. noſtris parandum.
b Io. 1. 13.
c Gal. 6. 15.
d Rom. 6. 4. 5. & 7. 6.
Filij Dei natiuitatis imago quomodo i nobis ipſis exprimi poſſit.
e 1. Cor. 2. 7

DE QVARTO ARTICVLO.

CAPVT V.

Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.

1 *Articuli quarti cognoſcendi neceſſitas, & eius ſententia.*

QVANTAM habeat neceſſitatem huius articuli cognitio, & quàm diligenter Parochus curare de-

re debeat, vt fideles Dominicæ Paſſionis memoriam ſæpiſſimè animo repetant,[a] docet Apoſtolus, qui nihil aliud ſe ſcire teſtatus eſt, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Quare in hoc argumento omne ſtudium, & opera adhibenda eſt, vt quàm maximè illuſtretur, fideleſque tanti beneficij commemoratione excitati, totos ſe ad Dei erga nos amorem & bonitatem ſuſpiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam de altera poſtea dicetur) illud nobis credendum proponit, Chriſtum Dominum, cùm Pontius Pilatus Tiberij Cæſaris iuſſu Iudæam prouinciam adminiſtraret, cruci affixum eſſe. nam captus, irriſus, varijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem ſublatus eſt.

a 1. Cor. 2. 2

Senſus prioris partis articuli.

2 *Anima Chriſti cruciatus ſenſit.*

Nec verò cuiquam dubitandum eſt, Chriſti animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuiſſe. nam, quod humanam naturam verè aſſumpſit, neceſſe eſt fateri animo etiam grauiſſimum dolorem ſenſiſſe. quare inquit: [b] Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Nam etſi perſonæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilominus paſſionis acerbitatem ſenſit, quàm ſi ea coniunctio facta non fuiſſet, cùm in vna Ieſu Chriſti perſona vtriuſque naturæ diuinæ & humanæ, proprietates ſeruatæ ſint: atque idcirco, quod erat paſſibile, & mortale, paſſibile & mortale permanſit: rurſus verò quod impaſſibile, & immortale erat, qualem eſſe diuinam naturam intelligimus, ſuam proprietatem retinuit.

Anima Chriſti quod ad partem ſenſitiuam attinet, varios experta eſt dolores.

Videatur ſect. 12. huius artic.

b Matt. 26. 38. Mar. 14. 34.

In vna Chriſti perſona duarum naturarum proprietates ſũt ſeruatę. Vide ſecundã ſect. artic. tertij.

Cur

3 *Cur in ſymbolo exprimatur ſub quo Iudææ præſide Chriſtus ſit paſſus.*

QVOD autem hoc loco tam diligenter obſeruari videmus, Ieſum Chriſtũ eo tempore paſſum eſſe, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciã procuraret, id ea re factũ eſſe docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam neceſſarię cognitio exploratior omnibus eſſe poterat, ſi rei geſtę certum, (quod & ab [a] Apoſtolo Paulo factum legimus) tempus deſcriberetur. tum etiam, quia ijs verbis declaratur, illam Saluatoris prędictionem exitu cõprobatam eſſe: [b] Tradent, inquit, eũ gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum.

a Tim.6.13

b Matt.20.19.

4 *Non temerè accidit, quòd Chriſtus in ligno crucis mortem eſt perpeſſus.*

SED quòd potiſſimùm in ligno crucis mortẽ pertulit, hoc etiam diuino cõſilio tribuendum eſt, vt ſcilicet [c] vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret. ſerpens enim, [d] qui in ligno primos parentes vicerat, victus eſt à Chriſto in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes poſſunt, quas ſancti [e] Patres latius perſecuti ſunt, vt oſtendamus conſentaneum fuiſſe, redemptorem noſtrum mortem crucis potiſſimùm ſubire. Verùm ſatis eſſe Parochus admoneat, ſi fideles credant, illud genus mortis à Saluatore delectum eſſe, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius, atque indignius eſſe potuit. Non ſolùm enim apud Gentiles crucis ſupplicium execrandum, & dedecoris, ignominiæque pleniſſimum

c Præfatio Miſſæ de S. Cruce.

d Gen.3.2.3.4.

e Vide inter cæteros Irenæũ lib.5.c.17.

Crucis ſupplicium apud gentiles & Iudęos fuit execrandum.

ſemper

ſemper exiſtimatum eſt, verùm etiam in lege Moyſis, [a] maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

a Deut. 21. 23. Gal. 3. 13.

5 *Hiſtoria paſſionis Chriſti frequentius populo eſt refricanda.*

Quàm neceſſaria huius quarti articuli profeſſio & fides myſterij abſconditi in cruce.

NEQVE verò Parochus huius articuli hiſtoriã prætermittet, quæ diligentiſſimè à ſanctis Euangeliſtis expoſita eſt, vt ſaltem ſumma eius myſterij capita, quæ ad confirmandam fidei noſtræ veritatem magis neceſſaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, Chriſtiana religio, & fides nititur: eoque poſito, reliqua omnia rectè conſtituta ſunt. Nam, ſi quid aliud humanæ menti & intelligentię difficultatem affert: certè, crucis miſterium omnium difficillimum exiſtimandum eſt: vixq; percipi à nobis poteſt, ſalutem noſtram ex cruce ipſa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus eſt, pendere. Sed in hoc, ut docet Apoſtolus, ſummam Dei prouidentiam licet admirari. [b] Nam, quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Quare mirandum non eſt, ſi Prophetæ ante Chriſti aduentum, & Apoſtoli poſt eius mortem, & reſurrectionem, tantoperè laborarunt, vt hominibus perſuaderent hunc eſſe mundi redemptorem, eosque in crucifixi poteſtatem atque obedientiam redigerent. Quare Dominus, cùm nihil tam ab humana ratione remotum eſſet, quàm crucis myſterium, ſtatim, poſt peccatum, nunquam deſtitit tum figuris, tum prophetarum oraculis Filij ſui mortem ſignificare. Atque,

Crucis myſterium creditu omniũ difficillimũ vnde Gnoſtici Chriſtũ negabant Cruci fuiſſe affixum, ſed illius loco Simonem Cyrenæum. Iren. lib. 1. c. 23.

b 1. Cor. 1. 21

Prophetæ, Apoſtoli, & Deus ipſe, cur tantopere inculcarint crucis & paſſionis myſteria.

Figurę mortis Chriſti.

que, vt de figuris pauca quædã attingamus, [a] Abel primum, qui fratris inuidia occiſus eſt, deinde [b] Iſaac ſacrificium, præterea [c] agnus, quem Iudæi cùm è terra Ægypti egrederentur, immolarunt, tum [d] ſerpens æneus, quem Moyſes in deſerto exaltauit, Chriſti Domini paſſionis ac mortis figuram præmonſtrabant. Quòd autem ad prophetas pertinet, quàm multi exſtiterint, qui de ea vaticinati ſunt, id verò multò notius eſt, quàm vt explicari hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, vt [e] Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis noſtræ myſteria in pſalmis complexus eſt, [f] Iſaiæ oracula tam aperta, & clara ſunt, [g] vt rectè dici queat, eum potius rem geſtam expoſuiſſe, quàm futuram prædixiſſe.

a Gen. 4. 8.
b Gen. 22. 6. 7. 8.
c Exod. 12. 5. 6. 7.
d Num. 21. 8. 9. Io. 3. 4.
e Pſal. 2. & 21. & 68. & 109.
f Iſa. 53.
g Hier. in epiſt. ad Paulinum.

6 *Quid hac clauſula, Mortuus & ſepultus, credendum ſignificet.*

MORTVVS ET SEPVLTVS. His verbis Parochus credendum explicabit, Ieſum Chriſtum poſtquam crucifixus eſt, verè mortuum ac ſepultum eſſe. Neque verò ſine cauſa hoc ſeparatim fidelibus credendum proponitur, cùm non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam ſancti Apoſtoli meritò opponendam cenſuerunt: de cuius articuli ueritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes [h] Euangeliſtæ conſentiunt, Ieſum ſpiritum emiſiſſe. Præterea cùm Chriſtus, verus & perfectus homo fuerit, verè etiam mori potuit: moritur autem homo, cùm anima ſeparatur à corpore. Quare cùm Ieſum mortuum eſſe dicimus, id ſignificamus, eius animam

Chriſtus verè in cruce fuit mortuus.
Gnoſtici Chriſtum mortuũ negarũt. Iren. Tertul. lib. de præſcrip. Epih.
h Matt. 27. 50. Mar. 15. 37. Luc. 23. 46. Io. 19. 30.

Morte Chriſti diuinitas à corpore vel anima non fuit ſeparata.

mam à corpore diuiſam eſſe: neque tamen concedimus diuinitatem ſeiunctam à corpore: quin potius conſtanter credimus & confitemur, anima eius à corpore diuiſa, diuinitatem tum corpori in ſepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam ſemper fuiſſe. [a] Decebat autem filium Dei mori, vt per mortem deſtrueret eũ, qui habebat mortis imperium, id eſt, Diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.

a Heb.2.10 14.15.

7 *Inuitus, & coactus mortem Chriſtus non ſubijt.*

Mors Chriſti fuit uoluntaria.

SED illud in Chriſto Domino ſingulare fuit, quòd tunc mortuus eſt, cùm ipſe mori decreuit, & mortem non tam aliena vi illatam, quàm voluntariam obijt. Nec verò mortem ſolùm, ſed locum etiam & tempus in quo moreretur, ipſe ſibi conſtituit. ita enim Iſaias ſcripſit: [b] Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Atque idem Dominus de ſe ante paſſionem dixit: [c] Ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam: Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me ipſo: poteſtatem habeo ponendi eã: & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Quòd autem ad tempus, & locum attinet, cùm Herodes eius vitæ inſidiaretur, ipſe inquit, [d] Dicite vulpi illi, ecce eijcio Dæmonia, & ſanitates perficio hodie, & cras, & tertia die conſummor: veruntamen oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare: quia non capit Prophetam perire extra Hieruſalem. Ille igitur nihil inuitus aut coactus fecit, ſed ipſe ſe volens obtulit, atque inimicis ſuis obuiam procedẽs, dixit: [e] Ego ſum: & ſponte ſua ea omnia ſupplicia pertulit, quibus illum iniuſtè,

b Iſa.53.7.

c Io.10.17. 18.

d Luc.13. 32.33.

e Io.18.5.

& crudeliter affecerunt. quo quidem, nihil, ad commouendos animi noſtri ſenſus maiorem vim habere poteſt, cùm pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam ſi quiſpiam noſtra cauſa omnes dolores patiatur, non quos ipſe ſua voluntate ſuſcipiat, ſed quos vitare nequeat: hoc verò haud magni beneficij loco à nobis ponetur. Verùm ſi noſtro tantùm nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profectò hoc beneficij genus tantùm eſt, vt omnem non ſolùm referendæ, ſed etiam habendæ gratiæ facultatem vel gratiſſimo cuique eripiat: ex quo Ieſu Chriſti ſumma & eximia caritas, eiuſque diuinum & immenſum in nos meritum perſpici poteſt. Magnitudo beneficij paſſionis ex eo quod fuerit vltronea, cõſiderari debet.

8 *Cur Chriſtum non modò mortuum, ſed etiam ſepultum eſſe dicamus.*

IAM verò quòd ſepultum eſſe confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non conſtituitur, quòd nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta ſunt. Nam ſi Chriſtum mortuum credimus, facilè etiam nobis perſuaderi poteſt, eum ſepultum eſſe. Verùm hoc additum eſt, primùm vt minus dubitare de morte liceat: cùm maximo argumento ſit, aliquem mortuum eſſe, ſi eius corpus ſepultum probemus: deinde vt reſurrectionis miraculum magis declaretur atque eluceat. Neque verò hoc ſolùm credimus, Chriſti corpus ſepultum eſſe, ſed illud præcipuè his verbis credendum proponitur, Deum ſepultum eſſe, quemadmodum ex fidei Catholicæ regula, veriſſimè etiam dicimus Deum mortuum, Sepulturæ Chriſti cur expreſſa mẽtio, & quid de illius paſſione meditandum. Deum eſſe mortuũ, & ſepultum, qua ratione aſſeratur.

Chriſtus qđ ſemel aſſūpſit, nūquā dimiſit.

& ex virgine natum eſſe. nam cùm diuinitas nunquam diuiſa fuerit à corpore, quod in ſepulchro cōditum eſt, rectè cōfitemur Deum ſepultum eſſe.

9 *Quæ circa mortem & ſepulturam Chriſti ſint maximè obſeruanda.*

Circa mortem & ſepulturam Chriſti, duo maximè obſeruanda.

a Matt. 27. 58. 596. Marc. 15. 46 Luc. 23. 53. Io. 19. 38. 39

b Pſ. 15. 10. Act. 2. 31.

Quomodo De⁹ nec patiť nec moritur, & tamē rectè dicitur Deus paſſ⁹ & mortuus.

c Athan. in Symb.

Ac de genere quidem, & loco ſepulturæ, illa Parocho ſatis erunt, quæ à ſanctis [a] Euangeliſtis dicta ſunt. Duo verò in primis obſeruanda ſunt. alterum, Chriſti corpus in ſepulcro nulla ex parte corruptum eſſe: de quo Propheta uaticinatus erat: [b] Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Alterum eſt, quod ad omnes huius articuli partes attinet, ſepulturā ſcilicet, paſſionem etiam, & mortem, Chriſto Ieſu, vt homini, non ut Deo conuenire. nam pati & mori, in humanam tātùm naturam cadunt: quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur: quoniam de illa perſona, quæ ſimul [c] perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perſpicuum eſt.

10 *Qua ratione contemplari oporteat paſſionis Chriſti beneficium.*

His cognitis, ea de Chriſti paſſione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti myſterij immenſitatem, ſi non comprehendere, contemplari certè fideles poſſint. Ac primùm quidem conſiderandum eſt, quis ille ſit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere poſſumus.

d Ioan. 1. 1.

Sanctus Ioannes [d] Verbum eſſe dicit, quod erat apud Deum. Apoſtolus magnificis verbis deſcribit in hunc modum:

e Heb. 1. 2. 3

[e] Eſſe eum, quem Deus conſtituit

ſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula, qui eſt ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantię eius, qui portat omnia verbo virtutis ſuæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Atque, vt vno verbo complectamur, patitur Ieſus Chriſtus, Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipſe condidit: patitur Dominus pro ſeruis: patitur is, per quem angeli, homines, cęli, elementa facta ſunt: ille, inquam, [a] in quo, per quem, & ex quo ſunt omnia. Quare mirandum non eſt, ſi eo tot paſſionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concuſſum eſt: nam vt inquit Scriptura, [b] Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt: [c] tenebræ etiam factæ per vniuerſam terram, & Sol obſcuratus eſt. Quòd ſi mutæ etiam res, & ſenſu carentes creatoris ſui paſſionem luxerunt, cogitent fideles, quibus lacrymis ipſi, tanquam [d] viui lapides huius ædificij, dolorem ſuum declarare debeant.

a Rom. 11. 31.

b Matt. 27. 51.

c Lucæ 23. 44.

d 1. Pet. 2. 5

11 *Cur Chriſtus voluerit extrema pati, quidq́, ſentiendum de his ſit, qui Chriſtianiſmum profeſſi, in peccatis ſordeſcunt.*

IAM verò cauſſæ etiã paſſionis exponẽdæ ſunt, vt eò magis diuinæ erga nos caritatis magnitudo & vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ cauſa fuerit, cur Filius Dei acerbiſſimam paſſionem ſubierit, hanc potiſſimum fuiſſe inueniet, (præter hæreditariam labem primorum parentum,) vitia, & peccata, quæ homines à mundi origine vſque ad hanc diem admiſerunt, ac deinceps vſque ad conſummationem ſæculi admiſſuri ſunt. hoc enim in paſſione & morte Filius Dei, Saluator noſter ſpectauit,

Paſſionis Chriſti cauſa, & de grauitate relabentium.

Chriſtus ꝑ peccatis totius mundi ſatisfecit, & ideo paſſus eſt.

ctauit, vt omnium ætatum peccata redimeret, ac
deleret,& pro eis Patri abundè cumulateq; ſatisfa
ceret. Illud etiam accedit ad augendam rei digni-
tatem, quòd non ſolùm Chriſtus pro peccatoribus
paſſus eſt, ſed etiam pœnarum omniũ, quas pertu-
lit, peccatores, & auctores, & miniſtri fuerunt: de
quo Apoſtolus nos admonet, ita ad Hebræos ſcri-
a Hebr. 12. 3. bens: [a] Recogitate eum qui talem ſuſtinuit à pec-
catoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem,
vt ne fatigemini, animis veſtris deficientes. Atque
hac culpa omnes teneri iudicandum eſt, qui in pec
cata ſæpius prolabuntur. nam cùm peccata noſtra
Chriſtum Dominum impulerint, vt crucis ſuppli-
cium ſubiret: profectò qui in flagitijs, & ſceleri-
bus volutantur, rurſus quod in ipſis eſt, [b] crucifi-
b Heb. 6. 6. gunt in ſemetipſis filium Dei, & oſtentui habent.
Quod quidem ſcelus eò grauius in nobis videri po
teſt, quàm fuerit in Iudæis, quòd illi, eodem Apo-
c 1. Cor. 2. 8 ſtolo teſte, [c] Si cognouiſſent, nunquam dominum
gloriæ crucifixiſſent: nos autem & noſſe eum pro
fitemur: & tamen, factis negantes, quodam mo-
do violentas ei manus videmur inferre.

Relabentes ſepius i ſcelera, Deum iterum crucifigunt, & grauius plerumque offendũt quã Iudæi.

12 *Chriſtus à Patre, & à ſemetipſo etiã traditus eſt.*

SED à Patre etiam, & à ſemetipſo Chriſtum
Dominum traditum eſſe ſacræ literæ teſtantur:
d Iſa. 53. 8. inquit enim apud Iſaiam: [d] Propter ſcelus popu-
li mei percuſsi eum. Et paulò antè idem Prophe-
ta, cùm Dominum plagis, & vulneribus affectum,
e Ibid. 6. ſpiritu Dei plenus videret, dixit: [e] Omnes nos qua
ſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam de-
clinauit, & poſuit Dominus in eo iniquitatem om
nium noſtrum. De filio autem ſcriptum eſt:
Si po-

[a] Si poſuerit pro peccato animã ſuam, videbit ſemen longæuum. Sed eandem rem Apoſtolus grauioribus etiam verbis expreſſit, cùm tamen ex altera parte vellet oſtendere, quantùm nobis de immenſa Dei miſericordia & bonitate ſperare liceat: inquit enim. [b] Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo nõ etiam cum illo omnia nobis † donauit?

a Ibid. 10.

b Ro. 8. 32.
† Donabit Græca & Syriaca exemplaria legũt

13 *Chriſtus tormentorũ acerbitatem corpore & animo verè ſenſit.*

SEQVITVR nunc, vt quanta fuerit paſſionis acerbitas Parochus doceat, quamquam ſi memoria teneamus, [c] ſudorem Domini factum, vt guttas ſanguinis † decurrentis in terram, cùm ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulò pòſt afficiendus erat: facilè ex eo vnuſquiſque intelliget, nihil ad illum dolorẽ addi potuiſſe. nam ſi malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, [d] id quod ſanguinis ſudor declarauit: quid ipſam perpeſſionem fuiſſe exiſtimandum eſt?

Acerbitas paſſionis.

c Luc. 22. 44.
† Decurrentes hẽt Græcus textus.

d Ibidem.

Sed tamen Chriſtum Dominũ ſummis tum animi, tum corporis doloribus affectum eſſe conſtat. Ac primùm quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauiſſimas pęnas non ſenſerit. nã & pedes, & manus, clauis cruci affixæ, caput ſpinis compunctum, arundine percuſſum, facies ſputis fœdata, alapis cæſa, totum corpus flagellis verberatum eſt. Præterea omnium & generum, & ordinum homines [e] conuenerũt in vnum, aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtũ eius. [f] Gentes enim & Iudæi paſſionis ſuaſores, auctores, miniſtri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, cęteri omnes deſe-

Xps in corpore quãta pertulit.

e Pſal. 2. 2.
f Matth. 26 & 27.
Marc. 14. & 15.
Luc. 22. & 23.
Ioan. 13. & 19.

Mortis Chriſti genus acerbiſſimũ & ignominioſiſſimũ.

ruerunt. Iam verò in cruce ipſa acerbitatem ne, an ignominiam, an vtrumq; ſimul queremur? Ac profectò nullũ aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici nõ niſi nocẽtiſſimi & ſceleratiſſimi homines conſueuerunt, & in quo ſummi doloris, & cruciatus ſenſum, mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autẽ pęnarum magnitudinẽ ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio, & habitus: quod quidẽ cùm Spiritus ſancti virtute formatũ eſſet, multò perfectius & temperatius fuit, quàm aliorum hominũ corpora eſſe poſſunt: atq; ideo acriorẽ quoque ſentiẽdi vim habuit, & grauiùs tormẽta illa omnia perpeſſum eſt.

Corp' Chriſti perfectiſſimum, & temperatiſſimũ fuit.

Anima Xp̃s quàm graues dolores ſuſtinuit.

An ſancti Martyres tãtam vim pęnarũ in tormentis ſenſerint quã Chriſtus.

a Col. 1. 24.

b 2. Cor. 7. 4

Quod verò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare poteſt, quin ſummus in Chriſto fuerit. ſanctis enim hominibus quicunq; ſupplicia, & cruciatus pertulerunt, nõ defuit animæ ſolatium diuinitùs datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre poſſent: immo verò in cruciatibus plerique intima lętitia efferebãtur: inquit enim Apoſtolus: [a] Gaudeo in paſſionibus pro uobis: & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. & alibi, [b] Repletus ſum cõſolatione, ſuperabũdo gaudio in omni tribulatione noſtra. Verùm Chriſtus Dominus amariſſimæ paſſionis calicẽ, [c] quẽ bibit, nulla ſuauitate permiſta tẽperauit. [d] Humanę enim naturæ, quam aſſumpſerat, ſentire omnia tormẽta permiſit, nõ ſecus, ac ſi homo, nõ etiã Deus fuiſſet.

c Matt. 26. 39.

Calix Chriſti nulla externa ſuauitate fuit pmiſtus.

d Matt. 27. 46.

14 *Quæ potiſſimùm commoda & bona Chriſtiano generi Chriſti paſſio pepererit.*

Reliqvvm modo eſt, vt cõmoda etiã, & bo-

na,

na, quę ex paſſione Domini percepimus, à Parocho accuratè explicētur. Primùm igitur Domini paſſio peccati liberatio fuit: nam vt eſt apud Sanctū Ioannem, [a] dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. & Apoſtolus inquit: [b] Cōuiuificauit vos cum illo donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat, chirographum decreti, quod erat cōtrariū nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde à Dęmonis tyrannide nos eripuit: ipſe enim Dominus inquit: [c] Nunc iudiciū eſt mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me ipſum. Pęnā præterea peccatis noſtris debitā perſoluit. Tum verò, quia nullū gratius, & acceptius Deo ſacrificiū offerri potuit, [d] Patri nos reconciliauit, eumq; nobis placatū, & propitium reddidit. Poſtremò, quoniā peccata ſuſtulit, cęlorū etiam aditum, cōmuni humani generis peccato interclusum nobis patefecit. Atque id Apoſtolus ſignificauit illis verbis: [e] Habemus fiduciā in introitu ſanctorū in ſanguine Chriſti. Neque verò in veteri lege huius myſterij figura, & imago quædam defuit: nam illi, [f] quibus interdictum erat, ne in patriam ante ſummi ſacerdotis mortē reuerterentur, hoc ſignificabant, nemini, quāuis iuſtę & piè uixiſſet, aditum in cęleſtem patriā patere, antequā ſummus ille, atq; æternus ſacerdos Chriſtus Ieſus mortem obiret: qua quidem obita, ſtatim cęli fores patuerunt ijs, qui ſacramentis expiati, fideque, ſpe, & caritate præditi, paſſionis eius participes fiunt.

Primus fructus paſſionis Chriſti.
a Apoc. 1. 5
b Col. 2. 13. 14.
Secundus.
c Io. 22. 31. 32.
Tertius.
Quartus.
d Ro. 5. 10. 2. Cor. 5. 18
Quintus.
e Hebr. 10. 19.
f Num. 35. 25.
Patribus Veteris teſtamenti ante Chriſti mortem cęli aditus non patuit. vide Iren. lib. 5. cap. 31. Tertul. lib. 4. ad Martionē. Orig. in ca. 5. ad Rom.

15 *Vnde vim habuerit Chriſti paſſio ad tanta nobis bona promerenda.*

Hæc autē omnia maxima, & diuina bona Pa-

Perfectiſſima pro omnium peccatis Chriſti fuit ſatisfactio.

rochus docebit ex Domini paſſione ad nos perueniſſe: primùm quidem, quia eſt integra, atque omnibus numeris perfecta ſatisfactio, quã admirabili quadã ratione Ieſus Chriſtus, pro peccatis noſtris Deo Patri perſoluit. Neque verò pretiũ quod pro nobis perſoluit, debitis noſtris par ſolũ, & æquale fuit, verùm ea longè ſuperauit. Deinde ſacrificium Deo acceptiſſimum fuit: quod cùm illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atq; indignationẽ prorſus mitigauit. atque hoc nomine Apoſtolus uſus eſt, cùm inquit: [a] Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationẽ, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Præterea redemptio, de qua eſt apud Apoſtolorum Principem: [b] Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis, de vana veſtra cõuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incõtaminati. & Apoſtolus docet: [c] Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Preciũ perſolutum à Chriſto maius etiã fuit debito.

Chriſti paſſio verũ ſacrificium.

a Ephe. 5. 2.

Redẽptio.

b 1. Pet. 1. 18. 19.

c Gal. 3. 13.

16 *In Chriſti paſſione ſunt omniũ uirtutum exempla.*

Sextus Chriſti paſſionis fructus.

VERVM, præter hęc immenſa beneficia, illud etiam vel maximum cõſecuti ſumus, vt in hac vna paſsione, omnium virtutũ clariſsima exempla habeamus: nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam caritatem, & manſuetudinẽ, & obediẽtiam, & ſummam animi conſtantiam, non ſolùm in perferendis propter iuſtitiam doloribus, ſed etiam in morte oppetenda ita oſtendit, vt verè dicere poſsimus, Saluatorem noſtrum, quæcunque vitæ præcepta toto prędicationis ſuæ tempore verbis nos docuit, ea omnia vno paſsionis die in ſeipſo expreſsiſſe. Atque hæc breuiter de Chriſti Domini ſaluberrima

rima paſsione, & morte dicta ſint. Vtinam verò hæc myſteria in animis noſtris aſsiduè verſentur, & vnà cum Domino pati, & mori, & ſepeliri diſcamus: vt deinde abiecta omni ſorde peccati, ad nouam vitam cum illo reſurgentes, aliquando tandem, ipſius gratia, & miſericordia, digni ſimus, qui cœleſtis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DE QVINTO ARTICVLO.

CAPVT VI.

Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis.

1 *Pars prima huius articuli quomodo ſit intelligẽda.*

MAXIME quidem refert noſſe gloriam ſepulturæ Domini noſtri Ieſu Chriſti, de qua proximè dictum eſt: ſed plus intereſt fidelis populi, cognoſcere illuſtres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & ſpoliatis inferorum ſedibus deportauit: de quibus, ſimulque de reſurrectione dicendum eſt. qui locus etſi ſeparatim per ſe rectè tractari poſſit, nos tamen, ſanctorum Patrum auctoritatem ſecuti, eum cum deſcenſu ad inferos cõiungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendũ proponitur, Chriſto iam mortuo, eius animam ad inferos deſcendiſſe, ibique tamdiu manſiſſe, quamdiu eiuſdẽ corpus in ſepulchro fuit. His autem verbis ſimul etiam confitemur eandem Chriſti perſonam eo tempore & apud inferos fuiſſe, & in ſepulchro iacuiſſe. Quod quidẽ cùm dicimus, nemini

Triumphus Chriſti de inferis.

Prioris partis quinti artic. ſententia.

Chriſtus eodẽ tempore ĩ ſepulchro

cùm potius hoc facto veriſſima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eumq; filium Dei eſſe, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertiſſimè comprobatum ſit. id quod facilè intelligemus, ſi cauſas cur Chriſtus, & alij homines in ea loca venerint, inter ſe cõferamus: Cæteri enim omnes captiui deſcenderant: ipſe verò [a] inter mortuos liber, & victor, ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxam incluſi, & conſtricti tenebantur, deſcendit. Præterea alij omnes, qui deſcenderunt, partim pœnis acerbiſſimis torquebantur, partim verò, vt alio doloris ſenſu carerent, tamen Dei aſpectu priuati, & ſpe beatæ gloriæ, quam expectabant, ſuſpenſi torquebantur. At Chriſtus Dominus deſcendit, non vt aliquid pateretur, verùm vt ſanctos, & iuſtos homines ex miſera illius cuſtodiæ moleſtia liberaret, eiſq; paſſionis ſuæ fructum impertiret. Quòd igitur ad inferos deſcendit, nulla prorſus de ſumma eius dignitate, & poteſtate diminutio facta eſt.

Alia fuit Chriſto cauſa deſcẽdendi ad inferos, quàm alijs hominibus.

a Pſal. 87.6.

6 *Quibus de cauſis Chriſtus ad Inferos deſcendere voluerit.*

His expoſitis docendum erit propterea Chriſtum Dominum ad inferos deſcendiſſe, vt ereptis Dæmonum ſpolijs, ſanctos illos Patres, cæteroſque pios è carcere liberatos ſecum adduceret in cælum, quod ab eo admirabiliter, ſummaq; cum gloria perfectum eſt. ſtatim enim illius aſpectus clariſſimam lucem captiuis attulit: eorumque animas immenſa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam optatiſsimam beatitudinem, quæ in Dei viſione conſiſtit, impertiuit. quo facto id com-

Chriſtus animas inferno extractas mox effecit beatas.

Quomodo latroni promiſſa codẽ

comprobatū eſt, quod latroni promiſerat illis verbis,[a] Hodie mecū eris in paradiſo. Hanc verò piorum liberationem Oſeas tantò antè prædixerat in hunc modū: [b] Ero mors tua, o mors: morſus tuus ero inferne. Hoc etiam ſignificauit Zacharias propheta cùm ait: [c] Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Idipſum deniq; expreſſit Apoſtolus illis verbis, [d] Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palàm, triumphans illos in ſemetipſo. Verùm vt huius myſterij vim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non ſolùm qui poſt aduentum Domini in lucem editi erant, ſed qui illum poſt Adam anteceſſerant, vel qui vſque ad finē ſeculi futuri ſunt, eius paſſionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem antequam ille moreretur, ac reſurgeret, cęli portæ nemini vnquam patuerunt: ſed piorum animæ cùm è viuis exceſſiſſent, vel in ſinum Abrahæ deferebantur, vel quod etiā nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum & perſoluēdum eſt, Purgatorij igne expiabantur. Eſt illa præterea cauſa, cur deſcenderit ad inferos Chriſtus Dominus, vt ibi etiam quemadmodum in cęlo, & in terris, vim ſuam, poteſtatemque declararet: & omnino, [e] vt in nomine eius omne genu flecteretur, cęleſtium, terreſtriū, & infernorum. Quo loco quis ſummam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obſtupeſcat, qui non modò pro nobis acerbiſſimam mortem ſubire, ſed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, vt ſibi cariſſimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

die beatitudo ſit præſtita.

a Lucæ 23. 43.

b Oſe. 13. 14.

c Zacha. 9. 11.

d Col. 2. 15.

Paſſionis Chriſti fructus ad omnium temporum fideles eſt diffuſus.

Purgatoriū ignē Iudęis ante Chriſti mortem fuiſſe perſuaſum colligitur ex 1. Re. 31. 13. & 2. c. 1. 17. Tob. 4. 17. 2 Macha. 12. 43. 46.

Vide Aug. lib. de cura pro mortuis gerēda. c. 1.

e Phil. 2. 10.

Vbi ſint inferi.

Alterius

7 *Alterius partis quinti articuli ſenſus.*

De glorioſo reſurrectiõis Chriſti myſterio

a Tim. 2.8.

SEQVITVR altera Articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apoſtoli verba: [a] Memor eſto, Dominum Ieſum Chriſtũ reſurrexiſſe à mortuis. quod enim Timotheo præcipit, idem etiã reliquis animarum curatoribus præceptũ eſſe, dubitandum nõ eſt. Ea autem articuli eſt ſententia, Poſt quam Chriſtus Dominus ſexta feria, hora diei nona, in cruce ſpiritum emiſit, & eadẽ die veſpere ſepultus eſt ab eius diſcipulis, [b] qui Pilati præſidis permiſſu corpus Domini è cruce depoſitum in propinqui horti monumẽtum nouum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, [c] ſummo mane illius anima corpori iterum cõiuncta eſt: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens diſceſſerat, rediјt, & ſurrexit.

b Io.10.38. 39.40.

c Matt. 28. 1. Mar.16.1. Luc.24.1. Io.20.1.

8 *Non aliena virtute, vt cæteri homines, ſed propria vi Chriſtus reſurrexit.*

Sua vi Chriſtus ab inferis eſt excitatus.

SED reſurrectionis voce non illud ſolùm intelligendum eſt, Chriſtum à mortuis excitatum eſſe, quòd multis alijs cõmune fuit: ſed ſua vi, ac virtute reſurrexiſſe, quod proprium in illo fuit, & ſingulare. Neque enim natura patitur, nec vlli homini cõceſſum eſt, vt ſeipſum poſſit virtute ſua à morte ad vitam reuocare. Hoc verò ſummę Dei poteſtati tantummodo reſeruatũ eſt, vt ex illis Apoſtoli verbis intelligimus: [d] Etſi crucifixus eſt, ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. quæ quoniam neque à Chriſti corpore in ſepulcro, neque ab anima, cùm ad inferos deſcendiſſet, ſeiuncta vnquã fuit, diuina vis

d 2. Cor.13 4.

na vis tum in corpore inerat, qua animę iterum cõiungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti poſſet, qua & licuit ſua virtute reuiuiſcere, atque à mortuis reſurgere. Id verò Dauid ſpiritu Dei plenus, prædixit his verbis: [a] Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Deinde, ipſe Dominus diuino oris ſui teſtimonio confirmauit: [b] Ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam: & poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Iudęis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatẽ dixit: [c] Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametſi de templo illo magnificè ex lapidibus ſtructo intelligerent, ille tamen, [d] vt ſcripturę verbis eodem in loco declaratum eſt, dicebat de templo corporis ſui. Quamuis autem in ſcripturis interdum legamus, [e] Chriſtum Dominum à Patre ſuſcitatum eſſe, hoc ad eum, vt ad hominem, referendum eſt: quemadmodum illa rurſus ad eundẽ, vt Deum ſpectant, quibus ſignificatur eum ſua virtute reſurrexiſſe.

a Pſal.97.2.
b Ioan.10.17.18.
c Io.2.19.
d Ibid.21.
e Act.2.24. & 3.15. Rom.8.11.

9 *Quomodo Chriſtus primogenitus mortuorum dicatur, cùm alij ante ipſum reſuſcitati noſcantur.*

SED illud etiam præcipuum Chriſti fuit, quod ipſe primus omnium hoc diuino reſurrectionis beneficio affectus eſt. Nam in ſcripturis & [f] primogenitus ex mortuis, & [g] primogenitus mortuorum vocatur. Atque, vt eſt apud Apoſtolum, [h] Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes

f Col.1.18.
g Apoc.1.5
h 1.Cor.15.20.21.22.23

Chriſtus qđ ſemel aſsũpſit, nũquã dimiſit.

& ex virgine natum eſſe. nam cùm diuinitas nunquam diuiſa fuerit à corpore, quod in ſepulchro cõditum eſt, rectè cõfitemur Deum ſepultum eſſe.

9 *Quæ circa mortem & ſepulturam Chriſti ſint maximè obſeruanda.*

Circa mortem & ſepulturam Chriſti, duo maximè obſeruanda.

a Matt. 27. 58. 596. Marc. 15. 46 Luc. 23. 53. Io. 19. 38. 39

b Pſ. 15. 10. Act. 2. 31.

Quomodo Deꝰ nec patitũ nec moritur, & tamẽ rectè dicitur Deus paſsꝰ & mortuus.

c Athan. in Symb.

Ac de genere quidem, & loco ſepulturæ, illa Parocho ſatis erunt, quæ à ſanctis [a] Euangeliſtis dicta ſunt. Duo verò in primis obſeruanda ſunt. alterum, Chriſti corpus in ſepulcro nulla ex parte corruptum eſſe: de quo Propheta uaticinatus erat: [b] Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Alterum eſt, quod ad omnes huius articuli partes attinet, ſepulturã ſcilicet, paſſionem etiam, & mortem, Chriſto Ieſu, vt homini, non ut Deo conuenire. nam pati & mori, in humanam tãtùm naturam cadunt: quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur: quoniam de illa perſona, quæ ſimul [c] perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perſpicuum eſt.

10 *Qua ratione contemplari oporteat paſſionis Chriſti beneficium.*

His cognitis, ea de Chriſti paſſione, & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti myſterij immenſitatem, ſi non comprehendere, contemplari certè fideles poſſint. Ac primùm quidem conſiderandum eſt, quis ille ſit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere poſſumus.

d Ioan. 1. 1.

e Heb. 1. 2. 3

Sanctus Ioannes [d] Verbum eſſe dicit, quod erat apud Deum. Apoſtolus magnificis verbis deſcribit in hunc modum: [e] Eſſe eum, quem Deus conſtituit

ſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula,qui eſt ſplendor gloriæ,& figura ſubſtantię eius,qui portat omnia verbo virtutis ſuæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens,ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis. Atque, vt vno verbo complectamur,patitur Ieſus Chriſtus, Deus & homo: patitur creator pro ijs,quos ipſe condidit: patitur Dominus pro ſeruis: patitur is, per quem angeli, homines, cęli, elementa facta ſunt: ille, inquam, [a] in quo,per quem,& ex quo ſunt omnia. Quare mirandum non eſt, ſi eo tot paſſionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concuſſum eſt: nam vt inquit Scriptura, [b] Terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt: [c] tenebræ etiam factæ per vniuerſam terram, & Sol obſcuratus eſt. Quòd ſi mutæ etiam res, & ſenſu carentes creatoris ſui paſſionem luxerunt,cogitent fideles,quibus lacrymis ipſi, tanquam [d] viui lapides huius ædificij, dolorem ſuum declarare debeant.

a Rom. 11. 31.
b Matt. 27. 51.
c Lucæ 23. 44.
d 1. Pet. 2. 5

11 *Cur Chriſtus voluerit extrema pati,quidq́; ſentiendum de his ſit, qui Chriſtianiſmum profeſſi, in peccatis ſordeſcunt.*

IAM verò cauſſæ etiã paſſionis exponẽdæ ſunt, vt eò magis diuinæ erga nos caritatis magnitudo & vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ cauſa fuerit, cur Filius Dei acerbiſſimam paſſionem ſubierit,hanc potiſſimum fuiſſe inuenier,(præter hæreditariam labem primorum parentum,) vitia, & peccata, quæ homines à mundi origine vſque ad hanc diem admiſerunt, ac deinceps vſque ad conſummationem ſæculi admiſſuri ſunt. hoc enim in paſſione & morte Filius Dei, Saluator noſter ſpectauit,

Paſſionis Chriſti cauſa,& de grauitate relabentium.

Chriſtus ꝑ peccatis totius mundi ſatisfecit,& ideo paſſus eſt.

ctauit, vt omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret,& pro eis Patri abundè cumulateq; ſatisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quòd non ſolùm Chriſtus pro peccatoribus paſſus eſt, ſed etiam pœnarum omniũ, quas pertulit, peccatores, & auctores, & miniſtri fuerunt: de quo Apoſtolus nos admonet, ita ad Hebræos ſcribens: [a] Recogitate eum qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem, vt ne fatigemini, animis veſtris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum eſt, qui in peccata ſæpius prolabuntur. nam cùm peccata noſtra Chriſtum Dominum impulerint, vt crucis ſupplicium ſubiret: profectò qui in flagitijs, & ſceleribus volutantur, rurſus quod in ipſis eſt, [b] crucifigunt in ſemetipſis filium Dei, & oſtentui habent. Quod quidem ſcelus eò grauius in nobis videri poteſt, quàm fuerit in Iudæis, quòd illi, eodem Apoſtolo teſte, [c] Si cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent: nos autem & noſſe eum profitemur: & tamen, factis negantes, quodam modo violentas ei manus videmur inferre.

a Hebr. 12. 3.

Relabentes ſepius ĩ ſcelera, Deum iterum crucifigunt, & grauius plerumque offendũt quã Iudæi.

b Heb. 6. 6.

c 1. Cor. 2. 8

12 *Chriſtus à Patre, & à ſemetipſo etiã traditus eſt.*

SED à Patre etiam, & à ſemetipſo Chriſtum Dominum traditum eſſe ſacræ literæ teſtantur: inquit enim apud Iſaiam: [d] Propter ſcelus populi mei percuſsi eum. Et paulò antè idem Propheta, cùm Dominum plagis, & vulneribus affectum, ſpiritu Dei plenus videret, dixit: [e] Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. De filio autem ſcriptum eſt:

d Iſa. 53. 8.

e Ibid. 6.

Si po-

[a] Si poſuerit pro peccato animã ſuam, videbit ſemen longæuum. Sed eandem rem Apoſtolus grauioribus etiam verbis expreſſit, cùm tamen ex altera parte vellet oſtendere, quantùm nobis de immenſa Dei miſericordia & bonitate ſperare liceat: inquit enim. [b] Qui etiam proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo nõ etiam cum illo omnia nobis † donauit?

a Ibid. 10.

b Ro. 1. 23.

† Donabit Græca & Syriaca exemplaria legũt

13 *Chriſtus tormentorũ acerbitatem corpore & animo verè ſenſit.*

SEQVITVR nunc, vt quanta fuerit paſſionis acerbitas Parochus doceat, quamquam ſi memoria teneamus, [c] ſudorem Domini factum, vt guttas ſanguinis † decurrentis in terram, cùm ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulò pòſt afficiendus erat: facilè ex eo vnuſquiſque intelliget, nihil ad illum dolorẽ addi potuiſſe. nam ſi malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, [d] id quod ſanguinis ſudor declarauit: quid ipſam perpeſſionem fuiſſe exiſtimandum eſt?

Acerbitas paſſionis.

c Luc. 22. 44.

† Decurrentes hẽt Græcus textus.

d Ibidem.

Sed tamen Chriſtum Dominũ ſummis tum animi, tum corporis doloribus affectum eſſe conſtat. Ac primùm quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauiſſimas pęnas non ſenſerit. nã & pedes, & manus, clauis cruci affixæ, caput ſpinis compunctum, arundine percuſſum, facies ſputis fœdata, alapis cæſa, totum corpus flagellis verberatum eſt. Præterea omnium & generum, & ordinum homines [e] conuenerũt in vnum, aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtũ eius. [f] Gentes enim & Iudæi paſſionis ſuaſores, auctores, miniſtri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, cęteri omnes deſeruerunt.

Xp̃s in corpore quãta pertulit.

e Pſal. 2. 2.

f Matth. 26 & 27. Marc. 14. & 15. Luc. 22. & 23. Ioan. 13. & 19.

Mortis Chriſti genus acerbiſſimũ & ignominioſiſſimũ.

ruerunt. Iam verò in cruce ipſa acerbitatem ne, an ignominiam, an vtrumq; ſimul queremur? Ac profectò nullũ aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici nõ niſi nocẽtiſſimi & ſceleratiſſimi homines conſueuerunt, & in quo ſummi doloris, & cruciatus ſenſum, mortis diuturnitas vehementiorem efficiebat. Augebat autẽ pęnarum magnitudinẽ ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio, & habitus: quod quidẽ cùm Spiritus ſancti virtute formatũ eſſet, multò perfectius & temperatius fuit, quàm aliorum hominũ corpora eſſe poſſunt: atq; ideo acriorẽ quoque ſentiẽdi vim habuit, & grauiùs tormẽta illa omnia perpeſſum eſt.

Corp' Chriſti perfectiſſimum, & temperatiſſimũ fuit.

Anima Xp̃s quàm graues dolores ſuſtinuit.

An ſancti Martyres tã tam vim pęnarũ in tormentis ſenſerint quã Chriſtus.

Quod verò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare poteſt, quin ſummus in Chriſto fuerit. ſanctis enim hominibus quicunq; ſupplicia, & cruciatus pertulerunt, nõ defuit animæ ſolatium diuinitùs datum, quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre poſſent: immo verò in cruciatibus plerique intima lętitia efferebãtur: inquit enim Apoſtolus: [a] Gaudeo in paſſionibus pro uobis: & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. & alibi, [b] Repletus ſum cõſolatione, ſuperabũdo gaudio in omni tribulatione noſtra. Verùm Chriſtus Dominus amariſſimæ paſſionis calicẽ, [c] quẽ bibit, nulla ſuauitate permiſta tẽperauit. [d] Humanę enim naturæ, quam aſſumpſerat, ſentire omnia tormẽta permiſit, nõ ſecus, ac ſi homo, nõ etiã Deus fuiſſet.

a Col. 1. 24.

b 2. Cor. 7. 4.

c Matt. 26. 39.

Calix Chriſti nulla externa ſuauitate fuit permiſtus.

d Matt. 27. 46.

14 *Quæ potiſſimùm commoda & bona Chriſtiano generi Chriſti paſſio pepererit.*

Reliqvvm modo eſt, vt cõmoda etiã, & bo

na,

na, quę ex paſſione Domini percepimus, à Parocho accuratè explicētur. Primùm igitur Domini paſſio peccati liberatio fuit: nam vt eſt apud Sanctū Ioannem, [a] dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. & Apoſtolus inquit: [b] Cōuiuificauit vos cum illo donans vobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat, chirographum decreti, quod erat cōtrariū nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci. Deinde à Dęmonis tyrannide nos eripuit: ipſe enim Dominus inquit: [c] Nunc iudiciū eſt mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad me ipſum. Pęnā præterea peccatis noſtris debitā perſoluit. Tum verò, quia nullū gratius, & acceptius Deo ſacrificiū offerri potuit, [d] Patri nos reconciliauit, eumq; nobis placatū, & propitium reddidit. Poſtremò, quoniā peccata ſuſtulit, cęlorū etiam aditum, cōmuni humani generis peccato interclusum nobis patefecit. Atque id Apoſtolus ſignificauit illis verbis: [e] Habemus fiduciā in introitu ſanctorū in ſanguine Chriſti. Neque verò in veteri lege huius myſterij figura, & imago quædam defuit: nam illi, [f] quibus interdictum erat, ne in patriam ante ſummi ſacerdotis mortē reuerterentur, hoc ſignificabant, nemini, quāuis iuſtę & piè uixiſſet, aditum in cęleſtem patriā patere, antequā ſummus ille, atq; æternus ſacerdos Chriſtus Ieſus mortem obiret: qua quidem obita, ſtatim cęli fores patuerunt ijs, qui ſacramentis expiati, fideque, ſpe, & caritate præditi, paſſionis eius participes fiunt.

Primus fructus paſſionis Chriſti.

a Apoc. 1. 5

b Col. 2. 13. 14.

Secundus.

c Io. 12. 31. 32.

Tertius.

Quartus.

d Ro. 5. 10. 2. Cor. 5. 18

Quintus.

e Hebr. 10. 19.

f Num. 35. 25.

Patribus Veteris teſtamenti ante Chriſti mortem cęli aditus non patuit. vide Iren. lib. 5. cap. 31. Tertul. lib. 4. ad Marcionē. Orig. in ca. 5. ad Rom.

15 *Vnde vim habuerit Chriſti paſſio ad tanta nobis bona promerenda.*

Hæc autē omnia maxima, & diuina bona Pa-

Perfectiſſima pro omnium peccatis Chriſti fuit ſatisfactio.
Preciũ perſolutum à Chriſto maius etiã fuit debito.
Chriſti paſſio verũ ſacrificium.
a Ephe.5.2.
Redẽptio.
b 1.Pet.1.18.19.
c Gal.3.13.

rochus docebit ex Domini paſſione ad nos perueniſſe: primùm quidem, quia eſt integra, atque omnibus numeris perfecta ſatisfactio, quã admirabili quadã ratione Ieſus Chriſtus, pro peccatis noſtris Deo Patri perſoluit. Neque verò pretiũ quod pro nobis perſoluit, debitis noſtris par ſolũ, & æquale fuit, verùm ea longè ſuperauit. Deinde ſacrificium Deo acceptiſſimum fuit: quod cùm illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atq; indignationẽ prorſus mitigauit. atque hoc nomine Apoſtolus uſus eſt, cùm inquit: [a] Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationẽ, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Præterea redemptio, de qua eſt apud Apoſtolorum Principem: [b] Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis, de vana veſtra cõuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incõtaminati. & Apoſtolus docet: [c] Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

16 *In Chriſti paſſione ſunt omniũ uirtutum exempla.*

Sextus Chriſti paſſionis fructus.

VERVM, præter hęc immenſa beneficia, illud etiam vel maximum cõſecuti ſumus, vt in hac vna paſsione, omnium virtutũ clariſsima exempla habeamus: nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam caritatem, & manſuetudinẽ, & obediẽtiam, & ſummam animi conſtantiam, non ſolùm in perferendis propter iuſtitiam doloribus, ſed etiam in morte oppetenda ita oſtendit, vt verè dicere poſsimus, Saluatorem noſtrum, quæcunque vitæ præcepta toto prędicationis ſuæ tempore verbis nos docuit, ea omnia vno paſsionis die in ſeipſo expreſsiſſe. Atque hæc breuiter de Chriſti Domini ſaluberrima

rima paſsione, & morte dicta ſint. Vtinam verò hæc myſteria in animis noſtris aſsiduè verſentur, & vnà cum Domino pati, & mori, & ſepeliri diſca mus: vt deinde abiecta omni ſorde peccati, ad nouam vitam cum illo reſurgentes, aliquando tandem, ipſius gratia, & miſericordia, digni ſimus, qui cœleſtis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DE QVINTO ARTICVLO.

CAPVT VI.

Deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis.

1 *Pars prima huius articuli quomodo ſit intelligẽda.*

MAXIME quidem refert noſſe gloriam ſepulturæ Domini noſtri Ieſu Chriſti, de qua proximè dictum eſt: ſed plus intereſt fidelis populi, cognoſcere illuſtres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & ſpoliatis inferorum ſedibus deportauit: de quibus, ſimulque de reſurrectione dicendum eſt. qui locus etſi ſeparatim per ſe rectè tractari poſſit, nos tamen, ſanctorum Patrum auctoritatem ſecuti, eum cum deſcenſu ad inferos cõiungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendũ proponitur, Chriſto iam mortuo, eius animam ad inferos deſcendiſſe, ibique tamdiu manſiſſe, quamdiu eiuſdẽ corpus in ſepulchro fuit. His autem verbis ſimul etiam confitemur eandem Chriſti perſonam eo tempore & apud inferos fuiſſe, & in ſepulchro iacuiſſe. Quod quidẽ cùm dicimus,

Triumphus Chriſti de inferis.

Prioris partis quinti artic. ſententia.

Chriſtus eo dẽ tempore ĩ ſepulchro

& apud inferos fuit. Vide ſectio. 6. ſuperioris articuli.

nemini mirum videri debet, propterea quòd, vt ſæpe iam docuimus, quamuis anima à corpore diſceſſerit, nunquam tamen diuinitas, vel ab anima, vel à corpore ſeparata eſt.

2 *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum ſit.*

De multiplici uocis inferni ſignificatiõe.

Inferi quid ſignificent.

SED quoniã articuli explanationi plurimũ lucis afferre poteſt, ſi Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligendum ſit, monere oportet, Inferos hóc loco pro ſepulchro non accipi, vt quidam non minus impiè, quàm imperitè putauerunt. Superiori enim articulo, Chriſtum Dominum ſepultum eſſe, edocti ſumus: nec vlla cauſa erat, cur in fide tradẽda alio, & quidem obſcuriori loquendi genere idem à ſanctis Apoſtolis repeteretur: verùm inferorum nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus animę detinentur, quæ cæleſtem beatitudinem, non ſunt conſecutæ. Ita verò ſacræ litteræ hanc vocem multis in locis vſurparunt. Nam apud Apoſtolum legimus: [a] In nomine Ieſu omne genu flecti, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. & in Actis Apoſtolorum D. Petrus teſtatur, [b] Chriſtum Dominum ſuſcitatum ſolutis doloribus inferni.

a Phil. 2. 10

b Act. 2. 24.

3 *Quot ſint loca, quibus animæ extra beatitudinem conſtitutę, poſt mortem detinentur.*

Receptacula Inferna animarũ nõ ſunt unius generis.

NEQVE tamẽ ea receptacula vnius, & eiuſdem generis ſunt omnia. Eſt enim teterrimus & obſcuriſsimus carcer, [c] vbi perpetuo & inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiã [d] gehenna, [e] abyſſus,

c Matt. 25. 41.

Primus locus damnatorum. d Matth. 5. 20. 29. & 10. 28. e Apoc. 9. 12. & 11. 7.

& propria ſignificatione [a] Infernus vocatur. Prӕterea eſt purgatorius ignis, quo piorũ animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, vt eis in æternam patriam ingreſſus patere poſsit,[b] in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidẽ doctrinæ veritate, quã & Scripturarũ teſtimonijs, & Apoſtolica traditione confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendum erit, quòd in ea tempora incidimus,[c] quibus homines ſanam doctrinam non ſuſtinent. Tertiũ poſtremò receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti Domini aduentum excipiebantur, ibique ſine vllo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtẽtati, quieta habitatione fruebantur. Horum igitur piorum animas, quæ in ſinu [d] Abrahæ Saluatorem expectabant, Chriſtus Dominus ad inferos deſcendens liberauit.

a Lu. 16. 22

b Ap. 21. 27

Secũdus locus animarũ, eſt purgationis, de quo. 5. ſect. poſtremӕ petitionis Dominicæ orationis, quӕdam etiã dicentur. Scriptum ẽt eſt peculiare decretũ de Purgatorio initio Seſſ. 25. Cõc. Tr. cũ quo etiã conferatur ca 30. de iuſtificatione Seſ 5. & ca. 2. de ſacrificio Miſſæ, Seſſ. 22. & Florent. in litt. vnionis

c 2. Ti. 4. 3.

Tertiũ animarũ receptaculũ eſt ſinus Abrahæ.

d Lu. 16. 22. 24.

4 *Anima Chriſti non potentia tantùm, ſed reipſa ad inferos deſcendit.*

Nec verò exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, vt eius tantummodo vis ac virtus, non etiam anima, eò peruenerit. Sed omnino credendum eſt, ipſam animam re & præſentia ad inferos deſcendiſſe: de quo extat firmiſſimum illud Dauidis teſtimonium:[e] Non derelinques animam meam in inferno.

Anima Xp̃i reipſa deſcẽdit ad inferos.

e Pſ. 15. 10. vide Augu. ep. 57. ad Dardanum. & 99. ad Euodium. Ire. li. 5. ca. 31. & alios.

5 *Aliquid dignitati Chriſti ex eius deſcenſu ad inferos detractum non eſt.*

Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque eius ſanctitatis ſplendor macula aliqua aſperſus:

cùm potius hoc facto veriſſima eſſe omnia, quæ de illius ſanctitate celebrata erant, eumq; filium Dei eſſe, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertiſſimè comprobatum ſit. id quod facilè intelligemus, ſi cauſas cur Chriſtus, & alij homines in ea loca venerint, inter ſe cõferamus: Cæteri enim omnes captiui deſcenderant: ipſe verò [a] inter mortuos liber, & victor, ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxam incluſi, & conſtricti tenebantur, deſcendit. Præterea alij omnes, qui deſcenderunt, partim pœnis acerbiſſimis torquebantur, partim verò, vt alio doloris ſenſu carerent, tamen Dei aſpectu priuati, & ſpe beatæ gloriæ, quam expectabant, ſuſpenſi torquebantur. At Chriſtus Dominus deſcendit, non vt aliquid pateretur, verùm vt ſanctos, & iuſtos homines ex miſera illius cuſtodiæ moleſtia liberaret, eiſq; paſſionis ſuæ fructum impertiret. Quòd igitur ad inferos deſcendit, nulla prorſus de ſumma eius dignitate, & poteſtate diminutio facta eſt.

Alia fuit Chriſto cauſa deſcẽdendi ad inferos, quàm alijs hominibus.

a Pſal. 87. 6.

6 *Quibus de cauſis Chriſtus ad Inferos deſcendere voluerit.*

His expoſitis docendum erit propterea Chriſtum Dominum ad inferos deſcendiſſe, vt ereptis Dæmonum ſpolijs, ſanctos illos Patres, cæteróſque pios è carcere liberatos ſecum adduceret in cælum, quod ab eo admirabiliter, ſummaq; cum gloria perfectum eſt. ſtatim enim illius aſpectus clariſſimam lucem captiuis attulit: eorumque animas immenſa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam optatiſsimam beatitudinem, quæ in Dei viſione conſiſtit, impertiuit. quo facto id com-

Chriſtus animas inferno extractas mox effecit beatas.

Quomodo latroni premiſſa eodẽ

comprobatũ eſt, quod latroni promiſerat illis verbis,[a] Hodie mecũ eris in paradiſo. Hanc verò piorum liberationem Oſeas tantò antè prædixerat in hunc modũ: [b] Ero mors tua, o mors: morſus tuus ero inferne. Hoc etiam ſignificauit Zacharias propheta cùm ait: [c] Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Idipſum deniq; expreſſit Apoſtolus illis verbis, [d] Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palàm, triumphans illos in ſemetipſo. Verùm vt huius myſterij vim melius intelligamus, ſæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non ſolùm qui poſt aduentum Domini in lucem editi erant, ſed qui illum poſt Adam anteceſſerant, vel qui vſque ad finẽ ſeculi futuri ſunt, eius paſſionis beneficio ſalutem conſecutos eſſe. Quamobrem antequam ille moreretur, ac reſurgeret, cęli portæ nemini vnquam patuerunt: ſed piorum animæ cùm è viuis exceſſiſſent, vel in ſinum Abrahæ deferebantur, vel quod etiã nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum & perſoluẽdum eſt, Purgatorij igne expiabantur. Eſt illa præterea cauſa, cur deſcenderit ad inferos Chriſtus Dominus, vt ibi etiam quemadmodum in cęlo, & in terris, vim ſuam, poteſtatemque declararet: & omnino, [e] vt in nomine eius omne genu flecteretur, cęleſtium, terreſtriũ, & infernorum. Quo loco quis ſummam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obſtupeſcat, qui non modò pro nobis acerbiſſimam mortem ſubire, ſed infimas etiam terræ partes penetrare voluerit, vt ſibi cariſſimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

die beatitudo ſit præſtita.

a Lucæ 23. 43.

b Oſe. 13. 14.

c Zacha. 9. 11.

d Col. 2. 15.

Paſſionis Chriſti fructus ad omnium temporum fideles eſt diffuſus.

Purgatoriũ ignẽ Iudęis ante Chriſti mortem fuiſſe perſuaſum colligitur ex 1. Re. 31. 13. & 2. c. 1. 17. Tob. 4. 17. 2 Macha. 12. 43. 46. Vide Aug. lib. de cura pro mortuis gerẽda. c. 1.

e Phil. 2. 10.

Vbi ſint inferi.

Alterius

7 *Alterius partis quinti articuli ſenſus.*

De glorioſo reſurrectiõis Chriſti myſterio

a Tim. 2.8.

SEQVITVR altera Articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apoſtoli verba: [a] Memor eſto, Dominum Ieſum Chriſtũ reſurrexiſſe à mortuis. quod enim Timotheo præcipit, idem etiã reliquis animarum curatoribus præceptũ eſſe, dubitandum nõ eſt. Ea autem articuli eſt ſententia, Poſt quam Chriſtus Dominus ſexta feria, hora diei nona, in cruce ſpiritum emiſit, & eadẽ die veſpere ſepultus eſt ab eius diſcipulis, [b] qui Pilati prędidis permiſſu corpus Domini è cruce depoſitum in propinqui horti monumẽtum nouum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, [c] ſummo mane illius anima corpori iterum cõiuncta eſt: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens diſceſſerat, redijt, & ſurrexit.

b Io. 10. 38. 39. 40.

c Matt. 28. 1. Mar. 16. 1. Luc. 24. 1. Io. 20. 1.

8 *Non aliena virtute, vt cæteri homines, ſed propria vi Chriſtus reſurrexit.*

Sua vi Chriſtus ab inferis eſt excitatus.

SED reſurrectionis voce non illud ſolùm intelligendum eſt, Chriſtum à mortuis excitatum eſſe, quòd multis alijs cõmune fuit: ſed ſua vi, ac virtute reſurrexiſſe, quod proprium in illo fuit, & ſingulare. Neque enim natura patitur, nec vlli homini cõceſſum eſt, vt ſeipſum poſſit virtute ſua à morte ad vitam reuocare. Hoc verò ſummę Dei poteſtati tantummodo reſeruatũ eſt, vt ex illis Apoſtoli verbis intelligimus: [d] Etſi crucifixus eſt, ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. quæ quoniam neque à Chriſti corpore in ſepulcro, neque ab anima, cùm ad inferos deſcendiſſet, ſeiuncta vnquã fuit, diui-

d 2. Cor. 13 4.

na vis tum in corpore inerat, qua animę iterum cõiungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti poſſet, qua & licuit ſua virtute reuiuiſcere, atque à mortuis reſurgere. Id verò Dauid ſpiritu Dei plenus, prædixit his verbis: [a] Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius. Deinde, ipſe Dominus diuino oris ſui teſtimonio confirmauit: [b] Ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam: & poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Iudęis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatẽ dixit: [c] Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametſi de templo illo magnificè ex lapidibus ſtructo intelligerent, ille tamen, [d] vt ſcripturę verbis eodem in loco declaratum eſt, dicebat de templo corporis ſui. Quamuis autem in ſcripturis interdum legamus, [e] Chriſtum Dominum à Patre ſuſcitatum eſſe, hoc ad eum, vt ad hominem, referendum eſt: quemadmodum illa rurſus ad eundẽ, vt Deum ſpectant, quibus ſignificatur eum ſua virtute reſurrexiſſe.

a Pſal. 97. 1.
b Ioan. 10. 17. 18.
c Io. 8. 19.
d Ibid. 21.
e Act. 2. 24. & 3. 15. Rom. 8. 11.

9 *Quomodo Chriſtus primogenitus mortuorum dicatur, cùm alij ante ipſum reſuſcitati noſcantur.*

SED illud etiam præcipuum Chriſti fuit, quod ipſe primus omnium hoc diuino reſurrectionis beneficio affectus eſt. Nam in ſcripturis & [f] primogenitus ex mortuis, & [g] primogenitus mortuorum vocatur. Atque, vt eſt apud Apoſtolum, [h] Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto om-

f Col. 1. 18.
g Apoc. 1. 5
h 1. Cor. 15. 20. 21. 22. 23

nes viuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine: primitiæ Chriſtus: deinde ij, qui ſunt Chriſti. Quæ quidem verba de perfecta reſurrectione interpretanda ſunt, qua ad immortalem vitam, omni prorſus moriendi neceſſitate ſublata excitamur. Atque in eo genere Chriſtus Dominus primum locum obtinet. nam ſi de reſurrectione loquimur, hoc eſt, de reditu ad vitam, cui iterum moriendi neceſſitas adiuncta eſt: [a] ante Chriſtum multi alij à mortuis excitati ſunt: qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, vt eis iterum moriendum eſſet: At Chriſtus Dominus ita reſurrexit morte ſubacta & oppreſſa, vt mori amplius nõ poſſet: quod quidem apertiſſimo illo teſtimonio confirmatur: [b] Chriſtus reſurgens ex mortuis iam nõ moritur: mors illi vltrà non dominabitur.

Quomodo Chriſtus primus omniũ cẽſendus ſit reſurrexiſſe.

a 3. Reg. 17. 22. 4. Reg. 4. 34. 35. & 13. 21.

b Rom. 6. 9.

10 *Quomodo, & qua ex cauſa Chriſtus in tertiam diem ſuam reſurrectionem diſtulerit.*

QVOD verò articulo additur, TERTIA DIE, Parocho explanandum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipſos tres dies Dominum in ſepulcro fuiſſe. nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum conſequentis diei in ſepulcro conditus eſt, ob eam rem veriſsimè dicitur triduo in ſepulcro iacuiſſe, ac tertia die a mortuis ſurrexiſſe: ut enim diuinitatem ſuam declararet, reſurrectionem ad finem ſæculi differre noluit: rurſus verò, vt eum verè hominem, vereque mortuum eſſe crederemus, non ſtatim poſt mortem, ſed tertio die reuixit: quod temporis ſpatium ad veram mortem comprobandam ſatis eſſe uidebatur.

Quare

11 *Quare Patres Conſtātinopolitanæ ſynodi huic arti culo clauſulā adiecerint, Secundùm ſcripturas.*

Patres Conſtantinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt Secvndvm Scriptvras, quod quidem ab [a] Apoſtolo acceptum, in fidei Symbolum propterea tranſtulerunt, quòd reſurrectionis myſterium maximè neceſſarium eſſe, nidem poſtolus docuerit ijs verbis: [b] Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, nanis eſt & fides veſtra: Et, ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides ueſtra: adhuc enim eſtis in peccatis ueſtris. Quare D. Auguſt. cùm huius articuli fidem admiraretur, ita ſcripſit: Non magnum eſt credere, quia mortuus eſt Chriſtus, hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credūt: Hoc omnes credunt, quia mortuus eſt: Fides Chriſtianorū, reſurrectio Chriſti eſt: hoc pro magno habemus, quia credimus eū reſurrexiſſe. Ex quo factū eſt, vt frequentiſsimè [c] Dominus de ſua reſurrectione locutus ſit: ac nunquā ferè de paſsione ſua cū diſcipulis collocutus eſt, quin de reſurrectione loqueretur: quare cùm dixiſſet: [d] Filius hominis tradetur gētibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur, & poſtquā flagellauerint, occident eum: ad extremū addidit: Et tertia die reſurget. & cùm Iudæi ab eo peterent, vt aliquo ſigno, & miraculo doctrinam ſuam comprobaret, reſpōdit, [e] nullum aliud ſignum eis datū iri, quàm Ionæ Prophetæ ſignum: [f] ſicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic futurum affirmauit filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Verùm vt huius articuli vim & ſenſum

a 1. Cor. 15. 3.
b 1. Cor. 15 14.
D. Auguſt. in Pſ. 120.
c Matt. 16. 21. & 17. 9. 22. & 20. 19.
d Lucæ 18. 32. 33.
e Matt. 12. 39. 4. & 16. 4. Luc. 11. 29.
f Ioan. 7. 1.

melius perſpiciamus, tria nobis inueſtiganda & cognoſcenda ſunt. Primùm quidem, quare neceſſe fuerit Chriſtũ reſurgere, deinde quis reſurrectionis finis, & ſcopus ſit, & quæ ab ea vtilitates, & cõmoda in nos ſint profecta.

12 *Quas ob cauſas neceſſe fuerit Chriſtũ reſurgere.*

Quod igitur ad primum attinet, neceſſe fuit eum reſurgere, vt Dei iuſtitia oſtenderetur, à quo maximè decebat eum extolli, qui, vt illi obtemperaret, depreſſus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apoſtolus cauſam attulit, cùm ad Philippenſes inquit: [a] Humiliauit ſemetipſum factus obediẽs vſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, vt fides noſtra confirmaretur, ſine qua hominis iuſtitia conſtare non poteſt: illud enim maximo argumẽto eſſe debet, Chriſtum filium Dei fuiſſe, quòd ſua virtute à mortuis reſurrexit. Deinde, vt ſpes noſtra aleretur, atque ſuſtentaretur. Cùm enim Chriſtus reſurrexit, certa ſpe nitimur fore, vt nos etiam reſurgamus: ſiquidem membra capitis ſui conditionem conſequantur neceſſe eſt: ita enim Apoſtolus argumentationem concludere videtur, cùm ad [b] Corinthios, & [c] Theſſalonicenſes ſcribit. & à Principe Apoſtolorum Petro dictum eſt: [d] Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam, regenerauit nos in ſpem viuã, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem. Poſtremo ob eam etiam rem, Domini reſurrectionem neceſſariam fuiſſe docendum eſt, vt ſalutis & redemptionis noſtræ myſterium abſolueretur.

Prima cauſa.
a Philip. 2. 8.9.
Secunda.
Tertia.
b 1.Cor.15 12.13.14.
c 1.Theſ.4. 14.
d 1.Pet.1.3
Quarta.

ſolueretur. Chriſtus enim morte ſua nos à peccatis liberauit: reſurgens verò præcipua nobis bona reſtituit: quæ peccando amiſeramus. Quare eſt apud Apoſtolum dictum: [a] Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ne quid igitur humani generis ſaluti deeſſet, quemadmodum illum mori, ita reſurgere etiam oportuit. a Ro.4.25.

13 *Quæ commoda ex reſurrectione Chriſti ad homines redeant.*

Ex ijs verò quę hactenus dicta ſunt, perſpicere poſſumus, quantũ vtilitatis Chriſti Domini reſurrectio fidelibus attulerit: in reſurrectione enim, Deum eſſe immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli victorẽ agnoſcimus: quod de Chriſto Ieſu ſine vlla dubitatione credendũ, & confitẽdum eſt. Deinde, Chriſti reſurrectio nobis etiam corporis reſurrectionem peperit: tum quia eius myſterij efficiens cauſa fuit, tũ quia ad Domini exemplum, reſurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis reſurrectionem attinet, Apoſtolus ita teſtatur: [b] Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorũ. quæcunque enim Deus in redemptionis noſtræ myſterio egit, ad omnia Chriſti humanitate, tanquã efficienti inſtrumento, vſus eſt. Quare eius reſurrectio inſtrumẽtum quoddam fuit ad reſurrectionem noſtrã efficiendam. Exemplar verò dici poteſt, quoniã Chriſti Domini reſurrectio omnium eſt perfectiſſima. ac quemadmodũ Chriſti corpus reſurgens ad immortalem gloriam immutatum eſt, [c] ita noſtra etiam corpora, quę prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immorta-

Vtilitas reſurrectionis Chriſti. 1. Secundo. b 1.Cor.15 21. c 1.Cor.15. 42.43.

litate ornata reſtituentur. Vt enim Apoſtolus docet,[a] Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ cõfiguratum corpori claritatis ſuæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici poteſt: cui quo pacto Chriſti reſurrectio exemplar proponatur, idem Apoſtolus ijs verbis oſtendit: [b] Quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: Si enim cõ plantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. & paucis interiectis, inquit: [c] Scientes, quòd Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà nõ dominabitur. Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu.

a Phil. 3. 20 21.

Tertio.

b Roma. 6. 4. 5.

c Ibid. 9. 10

14 *Quæ ex Chriſti reſurrectione exẽpla ſint ſumẽda.*

Dvo igitur à Chriſti reſurrectione exẽpla petere debemus. Alterum eſt, vt poſtquam peccati maculas eluimus, nouum vitæ genus inſtituamus, in quo morum integritas, innocentia, ſanctitas, modeſtia, iuſtitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum eſt, vt in eo vitæ inſtituto ita perſeueremus, vt adiuuante Domino, à iuſtitiæ via, quam ſemel ingreſſi fuerimus, non excidamus. Neque verò [d] Apoſtoli verba id ſolùm demonſtrant, Chriſti reſurrectionem ad reſurrectionis exemplum nobis proponi, verùm etiam reſurgendi virtutem nobis præbere, viresque & ſpiritum largiri, quo in ſanctitate, & iuſtitia permaneamus, ac Dei præcepta ſeruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte

d Ro. 6. 45.

Chriſti reſurectio corporalis nos ad ſpiritualem hortatur reſurrectionem.

morte non ſolum peccatis moriendi exemplū capimus, ſed virtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius reſurrectio ad iuſtitiam conſequendam nobis vires affert, vt deinde piè, & ſanctè Deum colentes, in nouitate vitæ ambulemus, ad quam reſurgimus. Hoc enim maximè reſurrectione ſua Dominus effecit, vt qui antea vnà cum illo peccatis, & huic ſæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam vitæ inſtitutionem, & diſciplinam reſurgeremus.

15 *Quibus indicijs colligatur aliquem ſecundùm ſpiritum cum Chriſto reſurrexiſſe.*

Hvivs reſurrectionis quæ potiſſimùm ſigna obſeruāda ſint, Apoſtolus nos admonet. nam cùm inquit: [a] Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: planè oſtendit, eos, qui vitam, honores, otium, diuitias ibi maximè, vbi Chriſtus eſt, habere cupiunt, verè cum Chriſto ſurrexiſſe. cùm verò addit, [b] Quæ ſurſum ſunt, ſapite, non quæ ſuper terram: alteram etiam hāc veluti notam appoſuit, qua perſpicere poſſimus, num verè cùm Chriſto ſurrexerimus. Vt enim corporis affectionē, & valetudinem guſtus indicare ſolet: ita, [c] ſi quæcūque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta alicui ſapiant, isque cæleſtium rerum iucunditatē intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumēto eſſe poteſt, eum, qui ita affectus ſit, ad nouam, & ſpiritalem vitam vnà cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe.

Quæ ſint ſigna reſurrectionis noſtræ ſpiritalis.

a Col. 3. 1.

b Ibid. 2.

c Phili. 4. 8.

DE SEXTO ARTICVLO.

CAPVT VII.

Aſcendit ad cęlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

1 *Huius articuli excellẽtia, & primæ partis ſentẽtia.*

DAVID Propheta, cùm beatam, & glorioſam Domini Aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contẽplaretur, omnes ad eũ triumphum ſumma lætitia & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cùm inquit: [a] Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis: Aſcendit Deus in iubilatione. Ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibiq; diligenter curandum, vt fideles illud nõ ſolùm fide, & mente percipiant, ſed quò ad eius fieri poterit, iuuãte Domino factis etiã, & vita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationẽ attinet, in quo potiſſimùm de diuino hoc myſterio agitur, à priori eius parte incipiendum eſt, & quæ eius ſit vis, atque ſentẽtia, aperiendum. De Chriſto enim Ieſu illud etiã fideles ſine vlla dubitatione credere oportet: eum, perfecto iã & abſoluto redemptionis noſtrę myſterio, vt homo eſt, in cęlum corpore, & anima aſcendiſſe: nam, vt Deus eſt, numquam ab eo abfuit, vt qui diuinitate ſua loca omnia compleat.

a Pſal. 16. 2. 6.

Senſus articuli.

2 *Non ſolùm diuinitatis virtute Chriſtus aſcendit, ſed vi etiam humanitatis.*

ASCENDISSE autem eum ſua virtute doceat, non

non aliena vi ſublatum,quemadmodum [a] Helias, qui igneo curru in cœlum euectus eſt: [b] vel Abacuch propheta, vel [c] Philippus diaconus, qui diuina virtute per aerem delati, lonquinqua terrarum ſpatia permearunt. Neque verò ſolùm, vt Deus, præpotẽti diuinitatis virtute in cęlos aſcendit, ſed etiam, vt homo eſt. Quamuis enim naturali vi id fieri nõ potuerit, tamen virtus illa, qua beata Chriſti anima prædita erat, corpus, vt libuit, mouere potuit: corpus verò, quod iam gloriã adeptum erat, mouentis animæ imperio facilè parebat. Atque hac ratione, vt Deus, & vt homo eſt, Chriſtum in cęlum ſua virtute aſcendiſſe credimus.

a 4. Reg. 2. 11.12.
b Dan. 14. 35.
c Act. 8. 39.

3 *Quo ſenſu Chriſtus poſteriore articuli parte dicatur ſedere ad dexteram Patris.*

In altera articuli parte hæc ſunt: SEDET AD DEXTERAM DEI PRTRIS. quo loco tropum, id eſt, verbi immutationem licet animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cùm humanas affectiones, & membra, ad noſtram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim cùm ſpiritus ſit, quidquam in eo corporeum cogitari poteſt. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorẽ tribui exiſtimamus, qui ad dexteram collocatus eſt: eandem rem ad cęleſtia etiã transferentes ad explicandam Chriſti gloriam, quam vt homo præ cæteris omnibus adeptus eſt, eum in Patris dextera eſſe confitemur.

Deo per tropum multa tribuuntur. vide pter cæteros Dion. Areop. epiſto. 9.

Sedere autem hoc loco non ſitum, & figuram corporis ſignificat, ſed eam regiæ, ſummæque poteſtatis, ac gloriæ firmam & ſtabilem poſſeſſionem, quam à Patre accepit, declarat: de quo ait

Sedere ad dexterã Dei quid denotet. vide Athanaſ. ſer. 1. contra Aria. Baſil. li. de Spiritu ſancto c. 6.

a Epheſ. 1. 20.21. Apoſtolus: [a] Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus, ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro: & [b] omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Ex quibus verbis apparet, hanc gloriam adeò propriam, & ſingularem Domini eſſe, vt cuiuis alij creatæ naturæ conuenire non poſſit. Quare alio loco teſtatur: [c] Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: [d] Sede à dextris meis?

b Pſal. 8. 8.

Sedere ad dexteram Dei, ſoli Chriſto eſt tributum.

c Hebr. 1. 13.

d Pſ. 109. 8.

4 *Quare Aſcenſionis Chriſti hiſtoria frequentius apud populum ſit repetenda.*

Sed articuli ſenſum Parochus latius explanabit, Aſcenſionis hiſtoriam perſequens, quam ſanctus Lucas Euãgeliſta in [e] Actis Apoſtolorum admirabili ordine deſcripſit. In cuius explicatione illud primùm obſeruare oportebit, cætera omnia myſteria ad Aſcenſionem tanquam ad finem referri, in eoque omnium perfectionem & abſolutionem contineri: nam, vt ab Incarnatione Domini omnia religionis noſtræ myſteria initium habent: ita Aſcenſione eius peregrinatio concluditur. Præterea alia Symboli capita, quæ ad Chriſtum Dominum pertinent, ſummam eius humilitatem & contemptionem oſtendunt. neque enim abiectius aut humilius quicquã cogitari poteſt, quàm quòd filius Dei pro nobis humanam naturam & imbecillitatem aſſumpſerit, patique & mori voluerit: At verò, quod tum ſuperiori articulo, à mortuis reſurrexiſſe, nunc verò in cælum aſcendiſſe, & ad Dei patris dexteram ſedere confitemur, nihil ad eius

e Acto. 1. per totũ ferè cap.

Ad Aſcenſionem omnia Chriſti myſteria diriguntur.

eius ſummam gloriam, diuinamque maieſtatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius poteſt.

5 *Cur Chriſtus in cælum aſcenderit, nec in terra potiùs regnum ſuum conſtituerit.*

IAM his expoſitis accuratè docendum eſt, cuius rei cauſa Chriſtus Dominus in cælos aſcenderit. Primùm enim aſcendit, propterea quòd eius corpori, quod immortalitatis gloria in reſurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obſcuræ habitationis locus, ſed altiſſimum & ſplendidiſſimum cęli domicilium conueniret. Nec verò ſolùm, vt eius gloriæ & regni ſoliũ potiretur, quod ſanguine meruerat, verùm etiam vt ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinebant, curaret. Deinde [a] vt regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo reipſa comprobaret. nam mundi regna, terrena & fluxa ſunt, magniſque opibus, & carnis potentia nituntur: Chriſti verò regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, ſed ſpirituale, & æternum: itemque eius opes & diuitias ſpirituales eſſe ipſe oſtendit, cùm ſuam ſedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores exiſtimandi ſunt, qui ea, quæ Dei ſunt, diligentius quærunt: nam & ſanctus Iacobus teſtatur, [b] Deum elegiſſe pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe. Sed illud etiam Dominus noſter in cælum aſcendens efficere voluit, vt nos eum aſcendentem mente & deſiderio proſequeremur. nam quemadmodum morte & reſurrectione ſua moriendi, & reſurgendi ſpiritu,

Chriſti in cœlum aſcẽſionis cauſæ.
Prima.
Secunda.
Tertia.
a Ioan. 18. 36.
Vide ſecundi art. ſect. ſeptimam.
Chriſti regnum non terrenum, ſed Spirituale.
Qui ex hominib. ſint in regno Chriſti ditiores.
b Iacobi. 2. 5.
Quarta.

exemplum nobis reliquerat, ita aſcenſu nos docet,
atque inſtruit, vt in terris poſiti, in cælum nos co-
a He.11.13 gitatione conferamus, [a] confitentes nos peregri-
nos, & hoſpites eſſe ſuper terram, ac patriam in-
b Eph.2.19 quirentes, [b] ciues eſſe ſanctorum, & domeſticos
c Phil.3.20 Dei.[c] Noſtra enim, vt idem inquit Apoſtolus, con-
uerſatio in cælis eſt.

6 *Quæ beneficia ex Chriſti Aſcenſione hominibus ſint collata.*

Quanta re- IAM verò vim & magnitudinem inexplicabi-
c.a. ad nos lium bonorum, quę in nos Dei benignitas effudit,
cōmoda ex diuinus [d] Dauid, [e] Apoſtolo interprete, multo antè
Aſcenſione Domini. cecinerat illis verbis: Aſcendens in altũ captiuam
d Pſal.67.19. duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. nam
e Ephe.4.8 decimo die [f] Spiritumſanctum dedit, cuius virtu-
Primũ mittitSpiritum te, atque vbertate compleuit præſentem illam fi-
ſanctum. f Act.2. per delium multitudinem, & verè tum magnifica illa
totum. promiſſa perſoluit: [g] Expedit vobis, vt ego vadã:
g Io.16.16. ſi enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos:
Secundò. Aduocatũ ſi autem abiero, mittam eum ad vos. Aſcendit
agit. h Heb.2.9. etiam in cęlum ex Apoſtoli ſententia, [h] vt appareat
24. nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem aduo-
i 1.Io.2.1. cati officio fungatur. [i] Filioli mei, inquit ſanctus
Ioannes, hæc ſcribo vobis, vt non peccetis: ſed &
ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Pa-
trem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitia-
Tertiò. tio pro peccatis noſtris. Nec verò quicquam eſt,
Spẽ noſtrã erigit de re vnde fideles maiorem lætitiam & animi iucundi-
miſſione peccatorũ. tatem capere debeant, quàm Ieſum Chriſtum pa-
Quarto. tronũ cauſæ, ac deprecatorem ſalutis noſtræ conſti
tutum eſſe, cuius ſit apud æternũ patrem ſumma
k Io.14.2.3 gratia, & auctoritas. [k] Parauit deniq; nobis locum,
quod

quod etiam ſe facturũ promiſerat, atque omnium noſtrum nomine, caput ipſe Ieſus Chriſtus venit in cæleſtis gloriæ poſſeſſionẽ. nam in cælũ abiens, portas quæ Adami peccato intercluſæ fuerant, patefecit, nobiſque viam muniuit, qua ad cæleſtem beatitudinem perueniremus,[a] quemadmodum ipſe in cœna diſcipulis futurũ prædixerat. quod quidem vt rei etiam euentu apertè comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, ſecũ in æternæ beatitudinis domicilium introduxit.

Locũ amicis apparat, & viam ad cœlum præſtruit.

a Ioan. 16. 34. 37.

Quinto. Captiuã abducit captiuitatem.

7 *Commoda, quæ Chriſtus ſua Aſcenſione nobis intulit.*

HANC cæleſtium munerum admirabilem copiam, ſalutaris illa commodorum ſeries conſecuta eſt. primùm enim, fidei noſtræ merito maximus cumulus acceſſit: nam fides earum rerum eſt, quæ ſub aſpectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ ſunt. Quare ſi Dominus à nobis non diſceſſiſſet, fidei noſtræ meritum minueretur: ſiquidem à Chriſto Domino[b] beati prædicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Chriſti in cælum aſcenſus ad confirmandam ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet. nam quoniam Chriſtum hominem in cælum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei Patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore vt nos etiam, eius membra, illuc aſcendamus, atque ibi cum capite noſtro coniungamur: quod ipſe Dominus his verbis teſtatus eſt.[c] Pater, quos dediſti mihi, volo, vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum. Deinde hoc quoque vel maximum beneficium conſecuti ſumus, quòd amorem

Primò. Fidem noſtram cõfirmat, & merito auget.

b Io. 20. 24.

Secundo. Beatitudinis noſtræ expectationem certã facit.

c Io. 17. 29.

Tertio. Caritatem noſtrã promouet, & affectum à terrenis ad cæleſtia ſuſtollit.

noſtrum ad cęlum rapuit, ac diuino ſpiritu inflammauit: nam veriſſimè dictũ eſt, [a] ibi cor noſtrum eſſe, vbi theſaurus noſter eſt.

a Mat.6.21 Luc.12.34.

8 *Non fuit nobis vtile Chriſtum in terris manere.*

Ac profectò, ſi Chriſtus Dominus in terris verſaretur, omnis noſtra cogitatio in ipſo hominis aſpectu & cõſuetudine defixa eſſet: & illum duntaxat hominem ſpectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumq; terrena quadam beneuolentia proſequeremur: [b] Verùm in cęlum aſcẽdens, amorem noſtrum ſpiritualem reddidit, effecitque, ut quem nunc abſentem cogitamus, eum vt Deum, veneremur & diligamus. Id autem partim Apoſtolorum exemplo intelligimus, quibus dum præſens affuit Dominus, humano ferè ſenſu de illo iudicare videbantur: partim uerò ipſius Domini teſtimonio confirmatum eſt, cùm inquit: [c] Expedit uobis, vt ego vadam. Nam imperfectus ille amor, quo Chriſtum Ieſum præſentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idq; Spiritus ſancti aduentu: quare ſtatim addit: Si enim non abiero Paracletus non veniet ad uos.

b 2.Cor.5. 16.

c Io.16.7.

9 *Poſt Chriſti Aſcenſionem Eccleſia maximè amplificata fuit.*

Accedit etiam quòd in terris, domum ſuã id eſt, Eccleſiam, amplificauit, quæ Spiritus ſancti virtute & ductu gubernaretur. [d] eius verò vniuerſę inter homines Paſtorẽ, & ſummum antiſtitẽ Petrum Apoſtolorum Principem, reliquit: tum verò dedit quoſdam quidem [e] Apoſtolos, quoſdã autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem Paſtores

d Ioan.21. 15.16.17. Petrus vniuerſę Eccleſię Paſtor relictus.

e 1.Cor.12 28. Eph.4.11.

res & doctores: atque ita ad dexterã Patris ſedens, alijs atque alijs diuerſa dona ſemper impertitur. nam teſtatur Apoſtolus, [a] vnicuique noſtrũ datam eſſe gratiam, ſecundùm menſurã donationis Chriſti. Ad extremum verò quod antea de mortis & reſurrectionis myſterio docuimus, idem etiam de Aſcenſu fidelibus cogitandũ eſt: quãuis enim Chriſti paſſioni ſalutem, & redemptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cęlũ aperuit: tamen eius Aſcenſus nõ ſolùm veluti exẽplo nobis propoſitum eſt, quo altè ſpectare, & Spiritu in cęlum aſcendere diſcamus, ſed diuinam etiã virtutem, qua id efficere poſſimus, largitus eſt.

Xp̃s quotidie Eccleſiã ſuis donis auget.

a Eph. 4. 7.

Aſcenſio Chriſti nobis aſcẽden di virtutem præſtat.

DE SEPTIMO ARTICVLO.

CAPVT VIII.

Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

1 *Chriſti tria in ſuam Eccleſiam beneficia, & articuli ſeptimi ſententia.*

TRIA ſunt Domini noſtri Ieſu Chriſti ad ſuã Eccleſiam decorandam, & illuſtrãdam inſignia officia, & munera, redẽptionis, patrocinij, & iudicij. cùm autem ſuperioribus articulis ab eo genus humanũ paſſione & morte redemptum eſſe, aſcenſu etiam in cælum, noſtrã cauſam & patrocinium in perpetuum ſuſceptum conſtet: ſequitur, vt eius iudiciũ hoc articulo declaretur: cuius articuli ea vis eſt & ratio, ſummo illo die Chriſtum Dominum de vniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe.

Chriſti tria inſignia in ſuam Eccleſiam beneficia.

Articuli ſeptimi ſenſus.

Duplex

2 *Duplex eſt Chriſti aduentus.*

SACRÆ enim litteræ duos filij Dei aduentus eſſe teſtãtur, alterum, cùm ſalutis noſtrę cauſa, carnẽ aſſumpſit, & homo in Virginis aluo effectus eſt: alterum, cùm in cõſummatione ſęculi ad iudicandos oẽs homines veniet. Hic aduentus in ſacris litteris [a] Dies Dñi appellatur, de quo Apoſtolus ait: [b] Dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet, & Saluator ipſe: [c] De die autem illa, & hora nemo ſcit. Ac de ſummo iudicio ſatis ſit illa auctoritas Apoſtoli: [d] Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonũ, ſiue malum. Plena .n. eſt ſacra [e] ſcriptura teſtimoniorũ, quæ paſſim Parochis occurrent, ad rem non ſolùm comprobandam, ſed etiã fidelium oculis ſubijciendã: vt, quemadmodum à mundi initio dies ille Domini, quo humanã carnẽ ille induit omnibus optatiſſimus ſemper fuit, quod in eo myſterio liberationis ſuæ ſpem poſitã haberent: ita deinceps poſt filij Dei mortem, & aſcenſum in cęlum, alterum diem Domini vehementiſſimo ſtudio deſideremus, [f] expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei.

3 *Quoties quilibet homo Chriſti iudicis ſententiam coram ſubire debeat.*

SED duo tempora Parochis ad rei explicationem obſeruanda ſunt, in quibus vnicuiq; neceſſe eſt in conſpectum Domini venire, & ſingularum cogitationum, actionum, verborum deniq; omniũ

a 2. Pet. 3. 10. Apoc. 3. 3. & 16.15.
b 1. The. 5. 2.
c Math. 24. 36. Mar. 13. 32.
d 2. Co. 5. 10 Rom. 14. 10.
e 1. Reg. 2. 10. Pſal. 95. 13. & 97. 9. Iſa. 2. 10. 19. & 13. 4. 7. 13. & 26. 21. & 27. 1. & 30. 30. & 66. 15. 24. Ier. 30. 23. Dan. 7. 9. Ioel. 2. 1. 31. Soph. 12. 14. Mal. 4. 1. 4. Mat. 12. 36. & 13. 49. 49. & 16. 27. & 24. & 25. Luc. 17. 24. Act. 1. 11. & 3. 20. Rom. 2. 15. 16. & 14. 10. 1. Cor. 15. 1. Theſ. 1. 4. 16. & 5. 2. 2. Theſ. 1. 7. Apoc. 20. 11. Aug. toto lib. 20. de Ciuitate Dei. Iren. lib. 3. cap. 44. & 4. cap. 46.
f Tit. 2. 13. Duplex cuiuſque hominis iudicium, particulare & generale.

rationem reddere, demumq; iudicis præſentem ſubire ſententiam. Primum eſt, [a] cùm vnuſquiſq; noſtrum migrat è vita: nam ſtatim ad Dei tribunal ſiſtitur, ibique de omnibus iuſtiſſima quæſtio habetur, quæcunque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnquam. atq; hoc priuatum iudicium vocatur. Alterum verò, [b] cùm vno die, atque vno in loco, omnes ſimul homines ad tribunal iudicis ſtabunt, vt, omnibus omnium ſęculorum hominibus inſpectantibus & audientibus, ſinguli, quid de ipſis decretum & iudicatum fuerit, cognoſcant: cuius ſententiæ pronunciatio impijs & ſceleſtis hominibus non minima futura eſt pœnarum & ſuppliciorum pars: rurſus verò pij & iuſti non paruũ ex ea præmium fructumque percepturi ſunt, cùm qualis quiſque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale iudicium appellatur.

a Hebr. 9. 27. Luc. 16.22. 23. Eccle. 11.28 Aug. lib. 2. de anima. cap. 4.

b Matt. 25. 21. 22. & ſeq. Ioel 3.2.3.

4 *Cur neceſſe fuerit priuato iudicio generale ſubijcere.*

De quo illud neceſſariò oſtendendum eſt, cur præter priuatum de ſingulis, alterum etiã de vniuerſis hominibus iudicium exerceretur. Nã, cùm vel ipſis hominibus mortuis interdum ſuperſtites ſint filij parentum imitatores, reliqui ſint liberi ac diſcipuli, exẽplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt: cùm hæc vel vtilitas, vel calamitas ad plurimos pertinẽs, non prius finẽ habitura ſit, q̃ extremus veniat mundo dies: ęquum erat de vniuerſa hac rectè, aut perperam factorum, dictorumq; ratione perfectã quęſtionem haberi: quod fieri non poterat, niſi facto communi omnium hominum iudicio.

Cauſæ ob quas priuato iudicio vniuerſale ſubijciatur. Prima rõ. Mortuorũ p̃mia uel pęnæ augẽtur uirtutibus, & uitijs ſuorum ſectatorum. uide Baſiliũ lib. de Sãcta virginitate ante medium.

Accedit

Secunda, vt laudem pij, ignominiã impij palã conſequantur, hæc ratio ſumitur ex Rom. 2. 6. 7. 8. & 1. Cor. 4. 5.

Accedit etiã, quòd cùm piorum fama ſæpe lęda tur, impij verò innocentię laude cõmendentur, diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, vt pij ereptam iniuria apud homines exiſtimationem, in publico vniuerſorum hominum cõuentu, & iudicio recuperent.

Tertia, vt corpora vel præmiũ vel pęnã cũ animo ex ęquo participent. Tertul. ĩ lib. ð reſur. car. c. 14. & 21.

Deinde verò boni & mali homines, quæcunq; in vita egerunt, cùm non ſine corporibus egerint: omnino ſequitur, vt benefacta, ſiue malefacta ad corpora etiã pertineant, quæ actionum ipſarum inſtrumentum fuerunt. Maximè igitur conueniebat, corporibus vnà cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri: quod quidem neque ſine omnium hominum reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat.

Quarta, vt diuinæ prouidentię ratio omnib. conſtet. hęc ratio ſumitur ex Eccl. 9. 1. 2. 3.

Poſtremò, quoniam in aduerſis & ſecundis hominum rebus, quæ promiſcuè nonnunquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei ſapientia & iuſtitia geri, ac gubernari, par fuit non ſolùm bonis præmia, improbis ſupplicia in futuro ſæculo conſtitui, verùm etiam publico ac generali iudicio decerni: quo omnibus notiora, & illuſtriora fierent, atq; vt Deo iuſtitiæ & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniuſta illa querela, qua ſancti etiam viri deplorare interdum, vt homines, ſolebant, cùm improbos valẽtes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. nam Propheta, [a] Mei, inquit, penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. & paulò pòſt: [b] Ecce ipſi peccatores, & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & caſtigatio

a Pſal. 72. 2. 3.

b Ibid. 12. 13.

gatio mea in matutinis. Atq; hæc frequens querela [a] multorum fuit. Ergo neceſſe erat, vt generale iudicium exerceretur: ne fortè homines dicerēt, [b] Deum circa cardines cęli perambulantem non curare terrena. Hæc autem veritatis formula, iure vna ex duodecim fidei Chriſtianæ articulis conſtituta eſt: vt ſi quorum animi in prouidentia & iuſtitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea propoſito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat: vt cognita Dei iuſtitia, illi ne deficerent, hi a malis æterni ſupplicij metu atq; expectatione reuocarentur. Quare Dominus & Saluator noſter, [c] cùm de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquándo generale iudicium: ſignumq; aduentantis eius temporis deſcripſit: vt, cùm illa viderimus, finem ſæculi prope eſſe intelligamus: ac deinde in cęlum aſcendens, Angelos miſit, qui Apoſtolos eius abſentia mœrentes, his verbis cõſolarentur: [d] Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cęlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cęlum.

a Iob 28.78 Ierem. 12. 1.2. Abac.1.13. b Iob 22.14.

Quinta. vt boni perſeuerarent, & mali reſipiſcerent.

c Mat. 24. 29.30.31.

d Act.1.11.

5 *Iuxta vtramque naturam Chriſto tributa eſt poteſtas iudicandi genus humanum.*

VERVM Chriſto Domino non ſolùm vt Deo, ſed etiam vt homini hoc iudicium datum eſſe, ſacræ litteræ declarant, quamuis enim iudicandi poteſtas omnibus ſanctæ Trinitatis perſonis communis ſit, præcipuè tamen Filio eam tribuimus, quòd ipſi quoque ſapientiam conuenire dicimus. Quòd autem, vt homo, mundum iudicaturus ſit, Domini teſtimonio confirmatur, qui inquit: [e] Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & Filio habere

Chriſtus ēt ut hō iudex omnium cō ſtitutus eſt.

e Ioā.5.26. 27. Aug. in Ioā. tract. 21. & 2. de Trin. ca13.

bere vitam in ſemetipſo, &c. & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.

6 *Cur perinde Patri vel Spiritui ſancto hoc iudicium non aſcribatur.*

Iudex Chriſtus corporeis oculis videbitur. Aug. de verb. Dñi ſer. 64.

DECEBAT autem maximè à Chriſto Domino hoc iudiciũ exerceri, vt, cùm de hominibus decernendũ eſſet, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus ſententiam, quæ proferebatur, audire poſſent, & omnino iudicium illud ſenſibus percipere. Ac præterea ęquiſſimum erat, vt homo ille, qui iniquis hominũ ſententijs condẽnatus fuerat, omniũ deinde iudex ſedere ab omnibus conſpiceretur. Quamobrẽ Apoſtolorum Princeps, cùm in Cornelij domo ſumma Chriſtianæ religionis capita expoſuiſſet, docuiſſetq; Chriſtũ à Iudæis in ligno ſuſpenſum, atq; occiſum, tertia verò die ad vitam reſurrexiſſe, ſubiunxit: [a] Et præcepit nobis prędicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum.

a Act. 10. 42

7 *Quibus indicijs extremum iudicium imminere agnoſcetur.*

Signa iudiciũ pręceſſura. Damaſ. de fide orth. lib. 4. c. 27. b Mat. 24. 14. Aug. de ſer. Domini in mõte lib. 2. & cap. 8. ad Heſich. c 2. Theſſ. 2. 3. Aug. li. 20. de ciu. c. 19.

TRIA hæc præcipua ſigna iudicium anteceſſura eſſe ſacræ litteræ declarant, Prędicationem Euangelij per vniuerſum orbem, Diſceſſionem, Antichriſtum: inquit enim Dominus: [b] Prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc veniet conſummatio. & Apoſtolus nos admonet, ne ab aliquo ſeducamur, quaſi inſtet dies Domini: [c] quoniam niſi venerit Diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit Homo peccati, iudicium non fiet.

Quomodo

8 *Quomodo fiet iudicium, quaque ratione de omnibus feretur ſententia.*

QVÆ aũt iudicij forma & ratio futura ſit, Parochis ex [a] Danielis oraculis, [b] tum ex ſanctorũ Euãgeliorum, [c] & Apoſtoli doctrina facilè erit cognoſcere. Præterea ſentẽtia, quæ a iudice pronunciãda ſit, diligentius hoc loco expendenda erit. Chriſtus enim, Saluator noſter, lætis oculis pios à dextera ſtantes intuens, ita de illis, iudicium ſumma cũ benignitate pronunciabit: [d] Venite benedicti Patris mei: poſſidete regnum, quod paratum eſt vobis à cõſtitutione mundi. Quib. verbis nihil iucundius audiri poſſe illi intelligent, qui ea cum impiorum dãnatione cõtulerint, ac cum animo ſuo cogitauerint, ijs verbis pios & iuſtos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum valle ad ſummum gaudium, a miſerijs ad perpetuam beatitudinẽ, quam illi caritatis officijs promeriti fuerint, vocari.

Iudicij forma.
a Dan. 7.9. 10. 14. 15. 26. & 12.2.3
b Mat. 24. & 25. Marc. 13. Luc. 21.
c 1. Cor. 15. 1. Theſſ. 4.
Iudicis ſnĩa pijs lęta, impijs horribilis.
d Mat. 25. 34. vide Aug. ſer. 37. de Sãctis, & Cyrillũ Alexan. in orat. de exitu animæ.

9 *Quibus pœnarum generibus impij afficientur.*

DEINDE ad eos, qui a ſiniſtra ſtabunt, conuerſus, ſuam iuſtitiam in eos effundet, his verbis: [e] Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Prioribus illis verbis, diſcedite à me, maxima pœna ſignificatur, qua impij plectendi erunt, cùm à Dei aſpectu quã longiſſimè eijcientur: neque vlla ſpes eos conſolari poterit, fore aliquando, vt tanto bono perfruantur. atque hæc quidem à Theologis Pœna damni appellata eſt, quòd ſcilicet impij apud inferos diuinæ viſionis luce perpetuò carituri ſint. Quod verò additur, Maledicti: mirum in modum auget

e Ibid. 41.
Duplex impiorũ pęna, una, quæ dicitur dãni. & altera ſenſus: de pœna dãni uide Chryſo. hom. 23. in Mat. Augu. in Enchiridio c. 112.

illorum

illorum miſeriam & calamitatem: ſi enim, cùm à diuina præſentia expellendi eſſent, aliqua ſaltē benedictione digni haberentur: hoc profectò magno eis ſolatio eſſe potuiſſet. at quoniā nihil huiuſmodi ipſis expectādum eſt, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo, cùm expellentur, diuina iuſtitia eos omni maledictione perſequetur.

10 *De pœna ſenſus & ſocietate damnatorum.*

Pœna ſenſus quanta futura ſit. Augu. ſer. 181. de tēp. & in lib. de triplici habit. ca. 2. Greg. lib. 9. Moral. cap. 46. & lib. 4. dial. c. 28.

SEQVITVR deinde: In ignē æternum: quod quidem alterum pœnarum genus, Pœnam ſenſus theologi vocarunt, propterea quòd ſenſu corporis percipiatur, vt in verberibus & flagellis, aliove grauiore ſuppliciorum genere: inter quæ dubitari nō poteſt, ignis tormēta ſummum doloris ſenſum efficere: cui malo cùm accedat, vt perpetuum tempus duraturum ſit, ex eo oſtenditur, damnatorum pęnam omnibus ſupplicijs cumulandā eſſe. atque hoc magis declarant verba illa, quę in extrema ſententiæ parte poſita ſunt: Qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Cùm enim ita comparatum ſit, vt omnes moleſtias leuius feramus, ſi calamitatis noſtræ ſocium aliquem & conſortem habeamus, cuius prudentia atque humanitate aliqua ex parte iuuari poſſimus: quæ tandem erit damnatorum miſeria, quibus in tantis ærumnis à perditiſſimorum dæmonum ſocietate diuelli nunquam licebit? Et hęc quidem ſententia in impios iuſtiſſimè à Domino Saluatore noſtro referetur: vt qui omnia veræ pietatis opera neglexerint, & eſurienti ac ſitienti nec cibum, nec potum miniſtrauerint, hoſpitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere incluſum, ægrumque non viſitàrint.

Socij pœnarum non lenient pęnas inferni.

Sententiæ illius acerbiſſimæ æquitas.

11 *Iudicij materia ſæpius fidelis populi auribus inculcari debet.*

HÆC ſunt, quæ Paſtores fidelis populi auribus ſæpiſſimè inculcare debent. Nam huius articuli veritas, fide concepta, maximam vim habet ad frenandas prauas animi cupiditates, atque à peccatis homines abſtrahendos. Quare in Eccleſiaſtico dictum eſt: [a] In omnibus operibus tuis memorare noniſſima tua, & in æternum nõ peccabis. Ac profectò vix quiſquam adeo præceps in ſcelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis ſtudium nõ reuocet, fore aliquando, vt ei apud iuſtiſſimum iudicem, omnium non ſolùm factorum, dictorumque, ſed occultiſſimarum etiam cogitationũ ratio reddenda, & pro meritis pæna perſoluenda ſit. Iuſtus verò ad colendam iuſtitiam magis ac magis incitetur, ac ſumma lætitia efferatur, neceſſe eſt, quamuis etiã in egeſtate, infamia, cruciatibus vitam degat, cùm animum ad eum diem refert, quo, poſt ærumnoſæ huius vitæ certamina, victor vniuerſis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cęleſtem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum eſt, hortari fideles oportet, vt optimè viuẽdi rationem comparent, ad omne pietatis ſtudium ſe exerceant, quo poſſint aduentantem magnum illum Diem Domini, maiore cum ſecuritate animi expectare, atque adeò, vt filios decet, cum ſumma cupiditate expetere.

a Eccle. 7. 40. Aug. ſerm. 120. de tempore. Greg. hom. 39. in Euãg. Ber. ſerm. 1. in feſto omnium Sanctorũ & in ſermo. de primordijs, medijs, & nouiſſimis noſtris.

DE OCTAVO ARTICVLO.

CAPVT IX.

Credo in Spiritum ſanctum.

1 *Quanta ſit fidei in Spiritum ſanctum neceſſitas, & fructus.*

HACTENVS, quæ ad primam, & ſecundam ſanctæ Trinitatis perſonam pertinebant, quantùm propoſiti argumenti ratio poſtulare videbatur, expoſita ſunt: ſequitur nunc, vt illa etiã, quæ in Symbolo de tertia perſona, hoc eſt, de Spiritu ſancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne ſtudium, & diligentiam Paſtores adhibebunt, cùm homini Chriſtiano nõ magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus rectè ſentire, quàm de alijs ſuperioribus articulis exiſtimandum ſit. Quare [a] Apoſtolus nõ permiſit Epheſios quoſdam Spiritus ſancti perſonam ignorare, à quibus cùm quæſiſſet, an Spiritum ſanctum accepiſſent, cùm illi ne ſi Spiritus ſanctus quidẽ eſſet, ſe ſcire reſpondiſſent, ſtatim rogauit: In quo ergo baptizati eſtis? quibus verbis ſignificauit, diſtinctam huius articuli notitiam fidelibus maximè neceſſariam eſſe: ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quòd cùm attentè cogitant, [b] ſe quidquid habent, Spiritus ſancti munere & beneficio conſecutos eſſe: tùm verò de ſeipſis modeſtius & humilius ſentire, & in Dei præſidio omnem ſpem ponere incipiunt: qui primus homini Chriſtiano gradus ad ſummã ſapientiam, & felicitatem eſſe debet.

a Acto. 19. 2.3.

Fructus fidei huius articuli.

b 1.Cor.12 3.4.5.

2 *Spiritus ſancti verbum non ita tertiæ perſonę Trinitatis conuenit, vt etiam alijs tribui non poſſit.*

Pater & Filius etiã dicuntur Spiritus ſanctus, quin etiã omnes ſpiritus cœleſtes, ſanctorumque animæ.

HVIVS igitur articuli explanationem à vi, & notione, quæ hoc loco Spiritus ſancti vocabulo ſubiecta eſt, exordiri oportebit. nam cùm illud ęquè de Patre & Filio rectiſſimè dicatur (vterque enim [a] Spiritus eſt, & [b] ſanctus, ſi quidē Deum ſpiritum eſſe cōfitemur) deinde verò hac voce [c] Angeli etiã, & [d] piorum animæ ſignificentur: cauẽdum eſt, ne populus verbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum eſt, in hoc articulo, Spiritus ſancti nomine tertiam Trinitatis perſonam intelligi: quomodo in ſacris litteris tum veteris nonnunquam, tum noui Teſtamenti frequenter accipitur. nam Dauid precatur: Et [e] Spiritum ſanctum ne auferas à me. in libro Sapientiæ legimus: [f] Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris Spiritum ſanctum tuum de altiſſimis? & alibi: [g] Ipſe creauit illam in Spiritu ſancto. In nouo verò teſtamento iubemur [h] baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & ſanctiſſimam virginem [i] de Spiritu ſancto concepiſſe legimus. tum verò à ſancto [k] Ioanne ad Chriſtum mittimur, qui nos in Spiritu ſancto baptizat: ac plurimis præterea alijs in locis ea vox legentibus occurrit.

a Ioã. 4. 24. 2. Cor. 3. 17
b Iſa. 6. 3. Apoc. 4. 8.
c Pſal. 103. 4. Heb. 1. 7.
d Pſal. 145. 4. Eccle. 12. 7.

Tertia Trinitatis perſona propriè dicitur Spiritus ſãctus.

e Pſ. 50. 12.
f Sap 9. 17.
g Eccl. 1. 9.
h Matt. 28. 19.
i Mat. 1. 20. Luc. 1. 35.
k Ioã. 1. 33. Mar. 1. 8.

3 *Quare tertiæ perſonæ Trinitatis perinde ac alijs duabus proprium nomen non ſit tributum.*

Cur Spiritus ſancti cōmune nomen tertiæ perſonę tributum ſit

VERVM nemo mirari debet tertiæ perſonæ, quemadmodum & primæ, & ſecundæ, proprium nomen tributum non eſſe. Nam ſecunda perſona ideo propriũ nomen habet, & Filius dicitur, quia

vide Augu. in 15. de Trin. c. 19. & in Ioan. tract. 99.

eius æternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, vt in ſuperioribus articulis explicatum eſt. Vt igitur ortus ille generationis nomine ſignificatur: ita perſonam, quæ emanat, propriè Filium appellamus, & à qua emanat, Patrem. Nunc cùm tertiæ perſonæ deductioni proprium nomen impoſitum non ſit, ſed ſpiratio & proceſſio appelletur, ſequitur, vt etiam perſona, quæ producitur, ſuo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet, propterea quòd nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: in quibus, quoniã nullam aliam naturæ, & eſſentiæ communicandæ rationem, quàm generandi virtutem agnoſcimus, ob eam cauſam fit, vt rationem qua ſeipſum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non poſſimus. Quare cõmuni Spiritus ſancti nomine tertia perſona appellata eſt. quod quidem illi maximè conuenire, ex eo intelligimus, quia ſpiritalem vitam in nos infundit, ac ſine eius ſanctiſſimi numinis afflatu, nihil æterna vita dignum efficere poſſumus.

Mens humana non aliam eſſentiæ communicandæ rationẽ agnoſcit, quàm per generãdi uirtutẽ.

Tertia perſona cur dicatur Spiritus ſanctus.

Spiritũ ſanctum, omnino Patri & Filio in omnibus æqualem, præter Scripturam docuerunt D. Dion. Areop. lib. de diui. nom. ca. Ite. li. 4. c. 14. 22. & 37. & lib. 5. paſſim, ut etiã D. Baſ. ei⁹ teſtimoniis ad id ꝓbãdum vtatur: omitto reliquos.

4 *Spiritus ſanctus Deus eſt, eiuſdem omninò cum Patre & Filio potentiæ & naturæ.*

VERVM explicata vocabuli ſignificatione, docendus in primis erit populus, Spiritum ſanctum æquè ac Patrem, & Filiũ, Deum eſſe, eiſdem æqualem, æquè omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, ſummum bonum, ac ſapiẽtiſſimum, eiuſdemq; cum Patre & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis, In, cùm dicimus, Credo in Spiritum ſanctum, proprietas ſatis indicat, quæ ad exprimendam fidei noſtræ vim, ſingulis Trinitatis perſonis

Quę ſit hoc in ſymbolo, particulæ, In, energia.

perſonis appoſita eſt. Atque id etiam aperta ſacrarum litterarum teſtimonia confirmant. nam cùm ſanctus Petrus in Actis Apoſtolorum dixiſſet: [a] Anania, cur tentauit Sanatas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, mox inquit: Non es mentitus hominibus, ſed Deo: quem prius Spiritum ſanctum appellauerat, eundem ſtatim Deum vocat. Apoſtolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum ſanctum eſſe interpretatur: [b] Diuiſiones, inquit, operationũ ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. deinde ſubiungit. [c] Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult. Præterea in Actis Apoſtolorum, quod vni Deo Prophetę tribuunt, ille Spiritui ſancto aſcribit. dixerat enim Iſaias: [d] Audiui vocem Domini dicentis, Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne fortè videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat. Quę verba cùm Apoſtolus citaret: [e] Bene, inquit, Spiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam Prophetam. Deinde verò cùm ſcriptura Spiritus ſancti perſonam cum Patre, & Filio coniungit, vt [f] cùm Patris, & Filij, & Spiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit, nullus nobis de huius myſterij veritate dubitãdi locus relinquitur: nam ſi Pater Deus eſt, & Filius Deus: omnino fateri cogimur, etiam Spiritum ſanctum, qui cum eis pari honoris gradũ coniungitur, Deum eſſe. Accedit autem, quòd is, qui in nomine cuiuſuis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum cõſequi poteſt. [g] Nunquid in nomine Pauli, inquit, baptizati eſtis? vt oſtenderet eis nihil ad comparandam ſalutem

a Act.5.3.4
Spiritus ſancti diuinitas pulcherrime confirmatur.
b 1. Cor.12. 6.
c Ibid. 11.
d Iſa.6.8.
e Acto.28. 25.
f Matt.28. 19. 1.Ioan.5.7.
g 1. Cor, 1, 13.
Vide ex hoc loco pulcherrimã rationẽ apud D. Grego. Naz. Orat. 5. de Theol.

profuturum eſſe. Cùm igitur baptizemur in nomine Spiritus ſancti, eum eſſe Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium perſonarum ordinē, quo Spiritusſancti diuinitas cōprobatur, licet animaduertere, tum in epiſtola Ioannis: [a] Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cęlo, Pater, Verbum, & Spiritusſanctus, & hi tres vnum ſunt: tum ex præclaro illo ſanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes, & pſalmi concluduntur, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Poſtremò, quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet, quæcunque Dei propria eſſe credimus, ea Spiritui ſancto conuenire ſacræ litteræ teſtantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, vt cùm Apoſtolus ait: [b] An neſcitis quoniam membra veſtra templū ſunt Spiritus ſancti? Item [c] ſanctificationem, & [d] viuificationem, & [e] ſcrutari profunda Dei, & [f] per Prophetas loqui, & [g] vbique eſſe: quæ omnia diuino tantùm numini tribuenda ſunt.

a 1. Io. 5. 7.
Vide ex hoc loco argumētū apud Aug. l. 1. de Trin. c. 6.
b 1. Cor. 6. 19. 20.
c 2. Theſſ. 2. 13.
1. Pet. 1. 2.
d Ioā. 6. 63.
2. Cor. 3. 6.
e 1. Cor. 2. 10
f 2. Pet. 1. 21
g Pſ. 138. 7.
Sap. 1. 17.

5 *Certò credendum eſt, Spiritusſancti vocabulum tertiam diuinitatis perſonam per ſe ſubſiſtentem ſignificare.*

Sed illud præterea fidelibus accuratè explanandum eſt, Spiritum ſanctum ita Deum eſſe, vt eum tertiam perſonam, in diuina natura à Patre, & Filio diſtinctam, & voluntate productam confiteri oporteat. nam, vt alia ſcripturarū teſtimonia omittantur, baptiſmi forma, [h] quam Saluator noſter docuit, aperriſſimè oſtendit, Spiritum ſanctum tertiam eſſe perſonam, quæ in diuina natura per ſe conſtet, & ab alijs diſtincta ſit. Quod etiam Apoſtoli verba declarant, cùm inquit: [i] Gratia Domini

Spiritū ſanctū perſonā ſubſiſtētem per ſe probāt Patres, qui contra Sabelliū dimicant.
h Matt. 28. 19.
i 2. Cor. 13. 13.

ni noſtri Ieſu Chriſti, & caritas Dei, & communicatio ſancti Spiritus ſit cùm omnibus uobis, Amen. Idem verò multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Conſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonij amentiam addiderunt, Et in Spiritumſanctum Dominum, & viuificantem, qui ex Patre, Filioque procedit: qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur, qui locutus eſt per Prophetas. Quod igitur Spiritumſanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum Angelis antecellat, qui tamen nobiliſſimi ſpiritus à Deo conditi ſunt: illos enim omnes ſanctus [a] Paulus teſtatur eſſe adminiſtratorios ſpiritus, in miniſterium miſſos, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Viuificantem verò appellant: quòd anima cũ Deo coniuncta, magis viuit, quàm corpus animæ coniunctione alitur, ac ſuſtinetur. Quoniam verò Spiritui ſancto [b] ſacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectiſſimè viuificantem Spiritum ſanctum vocari perſpicuum eſt.

Symb. Conſtantin. Cæterum in eo vox, Filioq; nõ fuit, ſed poſtea à latinis addita eſt. quã additionem in Cõc. Lugdunenſi, & Florentino cõfirmarũt Græci.

a Heb. 1. 14. Deus eſt uita animæ. Aug. lib. 19 de Ciuit. ca. 26. & de verb. Apoſt. ſer. 16.

b Rom. 8. 9. 10. & 1. Corin. 12. 12, 13

Spiritũſanctum à filio procedere Greci Patres ſcribunt Atha. in Symbo. & ſer. 4. cont. Ari. Baſil. lib. 2. 3. 5. contra Eun. & alij.

6 Spiritumſanctum à Patre & Filio tanquam ab vno principio procedere declarat.

IAM verò quod ſequitur, Qui ex Patre, Filioque procedit, docendi ſunt fideles, Spiritumſanctum à Patre, & Filio, tanquam ab vno principio, æterna proceſsione procedere: id enim eccleſiaſtica regula, à qua Chriſtiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum, & conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Chriſtus Dominus cùm de Spiritu ſancto loqueretur, dixit: [c] Ille me clarificabit, quia de

Concilium Lateranẽſe c. 1. Lugdunenſe in 6. Decr. li. 1. ti. 1. c. 1. & Florentinũ, in litteris vnionis.

c Io. 16. 14. 15.

meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quòd in ſcripturis ſacris Spiritusſanctus nonnunquam ſpiritus [a] Chriſti, interdum ſpiritus Patris appellatur: modò à Patre, modò à Filio mitti dicitur, vt æquè à Patre & Filio procedere nõ obſcurè ſignificetur. [b] Qui ſpiritum Chriſti non habet, inquit ſanctus Paulus, hic non eſt eius. & idem ſpiritum Chriſti vocat, cùm ad Galatas inquit: [c] Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba, pater. Apud ſanctum Matthæum ſpiritus Patris appellatur: [d] Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri: & Dominus in cęna inquit: [e] Paracletus quẽ ego mittam vobis à Patre ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Tum alibi eundem Spiritum ſanctum à Patre mittendum affirmat his verbis, [f] Quem mittet Pater in nomine meo. Ex quibus uerbis, cùm proceſsionẽ Spiritusſancti intelligamus, perſpicuum eſt, eundem ab vtroque procedere. Hæc ſunt, quæ de Spiritus ſancti perſona tradenda erunt.

a Act. 16.7. 1. Pet. 1.11.
b Rom. 8.9.
c Gal. 4.6.
d Matt. 10. 20.
e Ioan. 15.
f Io. 14.26.

7 *Cùm opera Trinitatis ſint indiuiſa, quare peculiariter quidam effectus, & dona Spirituiſancto tribuantur.*

DOCERE prętere a oportebit, quoſdam eſſe Spiritusſancti admirabiles effectus, & ampliſsima quędã munera, quæ ab ipſo tanquam à perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quãuis enim ſanctiſsimæ Trinitatis opera, quæ extrinſecus fiũt, tribus perſonis communia ſint: ex ijs tamẽ multa Spiritui ſancto propria tribuũtur, vt intelligamus illa in nos à Dei immenſa caritate proficiſci: nam

De admirãdis Spiritus ſancti effectibus & donis vide Auguſt. lib. de ſer. Domini in monte c. 9. & Greg. ho. 19. in Ezechielem.

Trinitatis opera indiuiſa ſunt ad extra. Aug. lib. 1. de Trin. c. 4. & in Io. tract. 20. & paſſim.

cùm Spiritus ſanctus à diuina volũtate, ueluti amore inflãmata, procedat, perſpici poteſt, eos effectus, qui propriè ad Spiritumſanctum referuntur, à ſummo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo cõſequitur, vt Spiritusſanctus donum appelletur, nam doni vocabulo ſignificatur id, quod benignè & gratuitò, nulla ſpe remunerationis propoſita, donatur. Ac prinde quæcunque bona, & beneficia à Deo in nos collata ſunt ([a] quid autem habemus, quod à Deo, ut inquit Apoſtolus, nõ accepérimus?) ea nobis Spiritus ſancti conceſſu & munere data eſſe, pio & grato animo agnoſcere debemus.

Cur peculiariter quædã opera ſpiritui ſancto tribuantur. Spiritus ſanctus cur donum uocetur. Aug. in enchir. c. 37 & in 5. de Trin. c. 11.

a 1. Cor. 4. 7

8 *Qui, qualeſve, & quanti ſint Spiritusſancti effectus.*

EIVS autẽ plures effectus ſunt. nam [b] vt mundi creationem, [c] creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo cõmemorauimus: viuificationem Spirituiſancto propriè tribui paulò antè demonſtratum eſt, & Ezechielis teſtimonio confirmatur: [d] Dabo, inquit, uobis Spiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maximè proprios Spiritus ſancti effectus [e] Propheta enumerat, Spiritum ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilij & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ & pietatis: & ſpiritum timoris Domini: quæ dona Spiritus ſancti uocantur: interdum autem Spiritus ſancti nomen eis tribuitur. Quare ſapienter D. Auguſtinus monet, animaduertendum eſſe, cùm in ſacris litteris huius uocis Spiritus ſancti mentio fit, vt diiudicare poſsimus, utrum ne Trinitatis perſonam, an eius effectus atque operationes ſignificet: nam hæc duo eodem

Plures ſunt Spiritusſancti effectus.

b Iob 33. 4. Pſal. 32. 6. c Sap. 1. 7.

d Eze. 37. 6.

Spiritus ſancti dona.

e Iſa. 11. 2. 3.

D. Auguſtinus li. 15. de Trinitate c. 18. & 19.

inter-

interuallo diſtinguenda ſunt, quò etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda ſunt, quòd ex hiſce Spiritus ſancti donis Chriſtianæ vitæ præcepta haurimus; ſentireque poſſimus, an Spiritus ſanctus in nobis ſit. Verùm præ cæteris eius ampliſſimis muneribus gratia illa prædicanda eſt, quæ nos iuſtos facit, [a] ſignatque ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Hęc enim mentem noſtram arctiſſimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, vt ſummo pietatis ſtudio accenſi nouam vitam inſtituamus, ac [b] naturæ diuinæ participes effecti, [c] filij Dei nominemur, & verè ſimus.

Argumētū, in nobis habitātis Spiritus ſancti ſunt Spiritus ſācti dona.

Iuſtificatio nr̄a eſt Spiritus ſancti ſignaculū, de qua copiose agit ſeſ.6. Cōcil. Tridē. vide etiā de pręſtantia gratiæ Iuſtificātis D. Aug. tract. 72. in Ioan.

a Eph.1.13.
b 2.Pet.1.4
c 1.Io. 3.1.

DE NONO ARTICVLO.

CAPVT X.

Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam, Sanctorum communionem.

1 *Quibus de cauſis nonus articulus omnium frequentiſſime populo inculcandus ſit.*

QVANTA diligentia curare Paſtores debeāt, vt huius noni articuli veritatē fidelibus explicent, ſi duo potiſſimùm conſiderentur, facilè cognoſci poterit. Primùm enim, teſte S. Auguſtino, Prophetæ planius & apertius de Eccleſia, quàm de Chriſto locuti ſunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi poſſe, quàm, in Incarnationis ſacramento præui-

De Eccleſia ex ueterib. ſcripſerunt Aug. & Cypri. lib. de vnitate Eccleſię, & Optatus ſex contra Parmenianū. Cur prophe

præuiderent. Neque enim defuturi erant impij, qui, ad ſimiæ imitationem, quæ ſe hominem eſſe fingit, ſolos ſe Catholicos eſſe profiterentur, & catholicam Eccleſiam apud ſe tantùm, non minus nefariè, quàm ſuperbè affirmarent. Deinde ſi quis hanc veritatem firmo animo cõceptam habuerit, facilè horrendum hæreſis periculum effugiet. Nõ enim, vt quiſque primùm in fide peccarit, Hæreticus dicendus eſt: ſed qui Eccleſiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cùm igitur fieri non poſſit, vt aliquis ſe hæreſis peſte commaculet, ſi ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur: curent omni ſtudio Paſtores, vt fideles cognito hoc myſterio, contra aduerſarij artes muniti, in fidei veritate perſeuerent. Pendet autem hic articulus a ſuperiori: quia cùm iam demonſtratum ſit, Spiritum ſanctum omnis ſanctitatis fontem, & largitorem eſſe, nunc ab eodem Eccleſiam ſanctitate donatam confitemur.

tæ plani de Eccleſia q̃ de Chriſto ſint locuti. Aug.con.2. in Pſal. 30. vide ꝓphetarum teſtimonia apud eũdẽ in lib. de utilitate credendi c. 7.8. & 9. & adhuc ſuſiꝰ in 17. de ciuit. ca.4. 5. 8.16. 20. & lib.18. ferè per totum.

Quis dicendus ſit Hæreticus. vide Aug. li. 18. ciuit. c. 51. & de vtil. creden. c. 1.

Verus noni articuli profeſſor neq; dici Hæreticus.

Nonus articulus ab octauo pendet.

2 *Quid peculiari ratione nomine Eccleſiæ, quidq́; generatim denotetur.*

Ac quoniam Eccleſiæ vocem Latini à Græcis mutuati, poſt diuulgatum Euangelium ad res ſacras tranſtulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum eſt. Significat autem Eccleſia Euocationem, verùm ſcriptores poſtea vſurparunt pro concilio, & concione. Neque verò refert, vtrum populus ille veri Dei, an falſæ religionis cultor extiterit: in Actis enim de Epheſino populo ſcriptum eſt, cùm ſcriba turbas ſedaſſet, dixiſſe: [a] Si quid autẽ alterius rei quæritis, in legitima

Eccleſia eſt euocatio a verbo græco ἐκκαλέω

Eccleſia generatim cœtum ſignificat, ex quo hominũ genere ille ſit cõflatus, nõ refert.

a Act. 19. 39

tima Eccleſia poterit abſolui. Legitimam vocat Eccleſiam populum Epheſinum, Dianę cultui addictum. Neq; ſolùm gentes, quæ Deum non nouerunt, ſed etiam malorum & impiorum hominum concilia, interdum Eccleſia nominantur. [a] Odiui, inquit Propheta, Eccleſiam malignātium, & cum impijs non ſedebo. Communi verò deinde ſacrarum ſcripturarum conſuetudine hęc vox ad remp. Chriſtianam, fideliumq; tantùm congregationes ſignificandas vſurpata eſt: qui ſcilicet ad lucem veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati ſunt, vt, reiectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum verum, & viuum piè & ſanctè colant, illiq; ex toto corde inſeruiant, atque, vt vnico verbo hęc res tota abſoluatur, Eccleſia, vt ait S. Auguſt. eſt populus fidelis per vniuerſum orbem diſperſus.

a Pſal. 25. 5. Eccleſia peculiari & vſitata cōſuetudine ſignificat omniū fideliū multitudinē: cæteræ ſignificationes nominis Eccleſiæ exponētur ſect. 9 huius articuli.

Definitio Eccleſię Auguſt. in pſ. 149, vide Cyprianum epiſt. 69.

3 *Quæ potiſſimùm myſteria in vocabulo Eccleſiæ contemplanda offerantur.*

Nec verò leuia myſteria in hoc vocabulo continentur. Etenim in Euocatione, quā Eccleſia ſignificat, ſtatim diuinæ gratiæ benignitas & ſplendor elucet, intelligimusq; Eccleſiam ab alijs rebus publicis maximè differre: illę .n. humana ratione, & prudentia nituntur, Hęc autem Dei ſapientia & cōſilio conſtituta eſt. vocauit enim nos intimo quidē Spiritus ſancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinſecus autem Paſtorum, & prędicatorū opera, ac miniſterio. Præterea ex hac vocatione, quis nobis finis propoſitus eſſe debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & poſſeſſio, is optimè perſpiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus ſub lege poſitus, ſynagoga, id eſt, congregatio diceretur.

Eccleſia quomodo a cæteris gēti lib. policijs differat.

Deus quomodo ſuam Eccleſiā vocarit.

Duplex Eccleſiæ uocatio.

Finis vocationis uarius, qui eſt æternarū rerum poſt cognitionem poſſeſſio.

diceretur. nam vt docet ſanctus Auguſtinus, hoc ei nomen impoſitum eſt, quia pecudum more, qui bus magis congregari conuenit, terrena & caduca tantùm bona ſpectaret. quare meritò Chriſtianus populus, non ſynagoga, ſed Eccleſia dicitur: quia, terrenis & mortalibus rebus contemptis, cęleſtes & æternas tantummodò conſectatur.

4 *Quibus nominibus Chriſtianorum vniuerſitas in ſacris litteris deſcripta inueniatur.*

MVLTA præterea nomina, quæ plena ſunt myſterijs, ad Chriſtianam rempub. ſignificandam traducta ſunt: nam & [a] domus, & [b] ædificium Dei ab Apoſtolo vocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, vt ſcias quo modo oporteat te in domo Dei conuerſari; quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis. Domus autem Eccleſia idcirco appellatur, quia ſit veluti vna familia, quam vnus paterfamilias moderatur, & in qua eſt bonorum omnium ſpiritualium communio. Dicitur etiam [c] grex ouium Chriſti, quarum ille oſtium eſt, & Paſtor: vocatur & ſponſa Chriſti. [d] Deſpondi vos uni uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto, inquit Apoſtolus ad Corinthios. Idē ad Epheſios: [e] Viri diligite uxores ueſtras, ſicut & Chriſtus diligit Eccleſiam. Ac de matrimonio: [f] Sacramentum hoc, inquit, magnum eſt: ego autē dico in Chriſto, & in Eccleſia. Dicitur deniq; Eccleſia [g] corpus Chriſti, [h] vt ad Epheſios, [i] & Coloſſenſes licet uidere. Et hæc ſingula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut ſe dignos immenſa Dei clementia & bonitate præbeant, qui eos [k] ut populus Dei eſſet, elegit.

Aug. in pſ. 77. & 81.
Eccl'ia quomodo differat a Iudæorum republica.
Domus Eccleſia dicitur.
a Lu. 1. 33. & 6. 48 & 15.25.
1. Tim. 3. 15
2. Tim. 2. 20
Heb. 5. 2. 3. 4.
b Ædificiū. Mat. 16. 18. Rom. 15. 20. 1. Cor. 3. 9. 16.
Domus Dei cur ſit dicta Eccleſia.
Grex ouiū.
c Ioā. 10. 1. 2. 7. 11. 14. 16.
Spōſa Chriſti.
d 2. Co. 11. 2
e Epheſ. 5. 25. Vide Cyprianum ep. 6. lib. 1. & in lib. de vnit. Eccle.
f Ibid. 32.
g Eccleſia ē corpus Chriſti.
Ro. 12. 3. 4.
1. Cor. 12. 12
h Eph. 1. 23
i Col. 1. 24.
k 1. Pet. 2. 9. 10.

5 *Duæ præcipuæ Eccleſiæ partes recenſentur, triumphans vna, militans altera.*

De Eccleſia militante & triũphante. Aug. in enchir. ca. 56. & 1. ciuit. cap. & 10. cap. 7.

HIS verò explicatis, neceſſe erit, ſingulas Eccleſiæ partes enumerare, earumq; differentias docere, quò magis Deo dilectæ Eccleſiæ naturam, proprietates, dona, & gratias, populus percipiat, & ob eam cauſam ſanctiſſimum Dei numen laudare nũquam intermittat. Eccleſiæ autem duæ potiſſimũ ſunt partes, quarum altera triũphans, altera militans vocatur. Triumphans eſt cœtus ille clariſſimus, & feliciſſimus beatorum ſpirituum, & eorũ, qui de Mundo, de Carne, de iniquiſſimo Dæmone triumpharunt, & ab huius vitæ moleſtijs liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans verò Eccleſia, eſt cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris viuunt: quæ ideo militans vocatur, quòd illi cum immaniſſimis hoſtibus, Mundo, Carne, Satana, perpetuum ſit bellum.

Triumphãs Eccl'ia q ſit. Aug. in enchir. c. 57.

Militans Eccleſia.

6 *Eccleſia militans & triumphans vna eſt.*

Aug. lib. 12. de ciui. Dei cap. 9.

NEQVE idcirco tamen duas eſſe Eccleſias cenſendum eſt: ſed eiuſdem Eccleſiæ, vt antea diximus, partes duæ ſunt, quarum vna anteceſſit, & cæleſti patria iam potitur: altera in dies ſequitur, donec aliquando cum Saluatore noſtro coniuncta in ſempiterna felicitate conquieſcat.

7 *In Eccleſia militanti duo hominum ſunt genera, boni ſcilicet & mali.*

In Eccleſia militãti duo ſunt hominũ genera. vide Aug. i breuiculo, collatione tertia.

IAM in Eccleſia militanti duo ſunt hominũ genera, bonorum & improborum: & improbi quidẽ eorundẽ ſacramẽtorum participes, eandẽ quoque, quam

quam boni, fidem profitentur, vita ac moribus diſſimiles: boni verò in Eccleſia dicuntur ij, qui non ſolùm fidei profeſſione & cõmunione ſacramentorum, ſed etiã ſpiritu gratiæ, & caritatis vinculo inter ſe coniuncti, & colligati ſunt: de quibus dicitur: [a] Cognouit Dominus, qui ſunt eius. poſſunt verò etiam homines aliquibus coniecturis opinari quinam ſint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certò autem ſcire, minimè poſſunt. Quare exiſtimandum non eſt, Chriſtum ſaluatorem de hac Eccleſię parte locutum eſſe, [b] cùm ad Eccleſiam nos remiſit, eiq; vt pareamus præcepit. Nam cùm illa ſit incognita, cui certum eſſe poterit ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum ſit? Bonos igitur, & improbos Eccleſia complectitur, quemadmodum [c] & diuinæ litteræ, & ſanctorum virorum ſcripta teſtantur: in quam ſententiam ſcriptum eſt illud Apoſtoli: [d] Vnum corpus, & vnus ſpiritus.

8 *Eccleſia viſibilis eſt, & bonos & malos ſuo ſinu concludit.*

HÆc autẽ Eccleſia nota eſt, [e] vrbiq; ſupra mõtem ſitæ comparata, quę vndiq; conſpicitur. nam [f] cùm illi ab omnibus parendum ſit, cognoſcatur neceſſe eſt. Neq; bonos tantùm, ſed etiam malos complectitur, vt multis parabolis Euangelium docet, veluti cùm [g] regnum cælorum, id eſt, Militantem Eccleſiã ſimile eſſe ſagenæ in mare miſſæ cõmemorat: vel [h] agro in quo zizania ſuperſeminata

a 1. Tim. 2. 19.
Electorũ Eccleſia eſt incerta. Conſulatur cap. 12. ſeſ. 6. Conc. Trid. decreto de iuſtificatione. vide itẽ Aug. tracta. 45. in Ioan.
b Matt. 12. 17.
c Mat. 3. 12. & 13. 17. 24. & 22. 2. & ſequẽtib. & 25. 1. & ſequentibus. 1. Cor. 5. 3. 4. & 2. Tim. 2. 20. Iren. lib. 3. ca. 11. Cypria. lib. 3. ep. 3. Naziã. 3. ord. 1. apol. Chryſ. lib. 3. de ſacer. Hier. cõtra Lucifer. Aug. trac. 6. in Ioan. lib. 18. ciuit. ca. 4. & 9.
d Eph. 4. 4.
e Matt. 5. 15
f Mat. 18. 17
Cęterũ Eccleſiã uiſibilẽ eſſe præter hæc loca, cõfirmãt etiã Num. 20. 4. & 3. Reg. 8. 55. Matth. 16. 18. & Act. 15. 3. & 20. 28. & 1. Cor. 15. 9. & 1. Tim. 3. 15. & Patres. Orig. hom. 30. in Matthæum. Cyprianus lib. de vnitate Eccleſiæ. Chryſ. hom. 4. in cap. 6. Ha. Aug. lib. 3. contra Epiſt. Par. cap. 5. & trac. 1. & 2. in ep. Ioan.
g Matt. 13. 17.
h Matth. 13. 24. 25.

ſunt; vel [a] areæ in qua frumentum cum paleis continetur; vel [b] decem virginibus partim fatuis, partim prudentibus. Sed multò antè etiam in [c] arca Noe, qua non ſolùm munda, ſed etiam immunda animantia concludebantur, huius Eccleſiæ figurã, & ſimilitudinem licet intueri. Quamuis autẽ bonos, & malos ad Eccleſiam pertinere, Catholica fides verè, & conſtanter affirmet: ex iiſdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum eſt, vtriuſque partis diuerſam admodum rationem eſſe: vt enim paleæ cum frumento in area confuſæ ſunt, vel interdum membra variè intermortuo corpori coniuncta; ita etiam mali in Eccleſia continentur.

a Matt. 3. b Matt. 25. 1.2. c Gen. 7.2. 1. Pe. 2.5.

Duarũ Eccleſiæ partium diuerſiſſimam eſſe ſortem. Vide Augu. tracta. 6 in Ioan. & ſer. 107. de tempore, & in Pſal. 47.

9 *Qui nã Eccleſiæ militantis finibus nõ cõtineantur.*

Ex quo fit, vt tria tantummodo hominum genera ab ea excludãtur: primò infideles, deinde Hæretici & ſchiſmatici, poſtremò excommunicati. Ethnici quidem, quòd in Eccleſia nunquam fuerunt, neque eam vnquam cognouerunt, nec vllius ſacramenti participes in populi Chriſtiani ſocietate facti ſunt: Hęretici verò, atque ſchiſmatici, quia ab Eccleſia deſciuerunt, neque enim illi magis ad Eccleſiam ſpectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Eccleſiæ poteſtate ſint, vt qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Poſtremò etiam excommunicati, quòd Eccleſiæ iudicio ab ea excluſi, ad illius communionem non pertineant, donec reſipiſcant. De cęteris autem quamuis improbis, & ſceleratis hominibus, adhuc eos in Eccleſia perſeuerare dubitandum non eſt: idque fidelibus tradendum

Tria hominũ genera ab Eccleſia excludũtur. & primo infideles. 1. Cor. 5. 12. 2. Hęretici. 1. Tim. 1. 19 Tit. 3. 10. 1. Ioan. 1. 19. Iren. lib. 3. c. 3. Ter. lib. de pręſcrip. Cyprian. in ep. ad Iulia. Hier. contra Lucife. Sũt tamẽ in poteſtate Eccleſiæ vt ab ea puniantũ. Deut. 17. 12 Mat. 18. 17. Rom. 13. 4. vnde leges in hæreticos latæ.

dendum aſſiduè, vt ſi fortè Eccleſiæ antiſtitum vita flagioſa ſit, eos tamen in Eccleſia eſſe, nec propterea quidquam de eorum poteſtate diſtrahi certò ſibi perſuadeant.

10 *Nominis Eccleſiæ ſignificationum varietas.*

VERVM vniuerſæ etiam Eccleſię partes, Eccleſiæ nomine ſignificari ſolent, vt cùm Apoſtolus Eccleſiam, [a] quæ eſt Corinthi, [b] Galatiæ, [c] Laodicenſium, [d] Theſſalonicēſium nominat. priuatas etiam fidelium familias Eccleſias vocat: nam [e] Priſcæ, & Aquilę, domeſticam Eccleſiam ſalutari iubet. item alio in loco: [f] Salutant vos, inquit, in Domino multum Aquila, & Priſcilla cum domeſtica ſua Eccleſia. ad Philemonem [g] etiam ſcribens eandē vocem vſurpauit. Interdum quoque Eccleſię nomine eius præſides, ac Paſtores ſignificãtur: [h] Si te non audierit, inquit Chriſtus, dic Eccleſiæ: quo in loco præpoſiti Eccleſiæ deſignantur: [i] ſed locus etiam in quem populus ſiue ad concionem, ſiue alicuius rei ſacræ cauſa conuenit, Eccleſia appellatur. Pręcipuè verò in hoc articulo Eccleſia bonorũ ſimul, & malorum multitudinem, nec præſides ſolùm, ſed eos etiam, qui parere debent, ſignificat.

11 *De Notis verę Eccleſię, & primo cur Vna dicatur.*

APERIENDÆ autem ſunt fidelibus huius Eccleſiæ proprietates, ex quibus licebit agnoſcere, quanto beneficio à Deo affecti ſint, quibus contigerit in ea naſci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum deſcribitur, vt vna

C. de hæretic. l. Manichæos. l. Adriani. l. Quicunque l. Aug. Epiſto. 48. & 50. & 63. Excommunicati non ſunt in Eccleſia. Mat. 18. 17. & 1. Corin. 5. 4. Euſeb. li. 5. hiſt. cap. 24. Epiph. hær. 43. Hilar. in 18. ca. Mat. Antiſtitum dignitati nihil deperit etiam ſi illi mali ſint. Matt. 23. 2. 3. Iren. lib. 4. cap. 43. Orig. hom. 7. in Ezec.

a 1. Cor. 1. 2 & 2. ca. 1. 1.
b Gal. 1. 2.
c Col. 4. 16.
d 1. Theſ. 1. 1

Priuatę fidelium familię Eccleſiæ appellãtur.

e Ro. 16. 4. 5
f 1. Cor. 16. 19.
g Phil. 2. 55
h Matt. 18. 17. Eccleſia pro ipſius prępoſitis & Paſtoribus aliquãdo vſurpatur.

i 3. Reg. 8. 9. 14. Eccleſia pro loco. Deut. 23. 1. & 1. Cor. 12. 13. Hic Eccleſia propriè accipitur pro omniũ fidelium tam bonorũ quàm malorum multitudine.

ſit:[a] Vna enim, inquit, eſt columba mea, vna eſt ſpecioſa mea. Vocatur autem vna tanta hominū multitudo, quæ tam longè lateque diffuſa eſt, ob eas cauſas, quæ ab Apoſtolo ad Epheſios ſcriptę ſunt:[b] Vnum enim Dominum, vnam fidem, vnum Baptiſma tantùm eſſe prædicat: Vnus eſt etiam eius rector, ac gubernator, inuiſibilis quidem Chriſtus, quem æternus pater dedit[c] caput ſuper omnē Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Viſibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri Apoſtolorū Principis legitimus ſucceſſor, tenet.

Prima Eccleſiæ nota eſt, vt ſit vna. a Cant. 6. 8. vide Iren. lib. 1. ca. 3. Cyprian' libro de vnitate Eccleſiæ. b Eph. 4. 4. c Epheſ. 1. 22.

Poſt inuiſibile Eccleſiæ caput, neceſſariò, ſtatui uiſibile caput colligit̄ ex Scriptura, ī qua Eccleſia comparatur Exercitui, Cāt. 6. 3 Corpori humano, in quo eſt caput. Cant. 7. 5. Regno. Dan. 2. 44. Ouili. Ioan. 10. 16. 17. Domui. 1. Tim. 3. 15. Naui ſeu arcæ Noe. 1. Pet. 3. 20. 21. in his autem omnibus uiſibilis rector cernitur, ergo & in Eccleſia cerni dēt.

12 *Quid de Romano Pontifice uiſibili Eccleſiæ Chriſti capite ſentiendum ſit.*

De quo fuit illa omnium Patrum ratio, & ſententia conſentiens, hoc viſibile caput ad vnitatem Eccleſiæ conſtituendam & conſeruandam neceſſarium fuiſſe. quod præclarè & vidit, & ſcripſit ſanctus Hieronymus, contra Iouinianum ijs verbis: Vnus eligitur, vt, capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio. & ad Damaſum: Faceſſat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum ſucceſſore piſcatoris, & diſcipulo crucis loquor. Ego nullū primum, niſi Chriſtū ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, Cathedræ Petri, communione conſocior,[d] ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio.[e] Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt:[f] Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnāte diluuio. quod & longè antea ab Irenęo probatur, & Cypriano, qui de vnitate Eccleſię loquēs

Sanctus Hieronymus in libro 1. con. Ioui. in med. Epiſto. 52. ad Dama. vide item Epiſto. 58. Quoniam vetuſto. d Matth. 16. 18. e Exod. 12. 22. f Gen. 22. 23. Iren. lib. 3. cap. 3 Cypria. de ſimplic. Prælator. ſeu de vnitate Eccleſ. ferè in princ. Eccleſia ſuper Petrum ædificata.

ait: Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ędificabo Eccleſiam meam. Super illum vnum ædificat Eccleſiam: & quamuis Apoſtolis omnibus, poſt Reſurrectionem ſuam, parem poteſtatem tribuat, & dicat: [a] Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum ſanctum: tamen, vt vnitatem manifeſtaret, vnam cathedram conſtituit, & vnitatis eiuſdem originem, ab vno incipientẽ, auctoritate ſua diſpoſuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorãtiæ tibi aſcribi non poteſt, ſcienti in vrbe Roma, Petro primò cathedram epiſcopalem eſſe collatam, in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus: in qua vna Cathedra vnitas ab omnibus ſeruaretur, ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent: vt iam ſchiſmaticus, & † præuaricator eſſet, qui contra ſingularem Cathedram alteram collocaret. Pòſt verò Baſilius ſic ſcriptum reliquit: Petrus collocatus eſt in fundamento: dixit enim: Tu es Chriſtus filius Dei viui: & viciſſim audiuit ſe eſſe petram. licèt enim petra eſſet, non tamen petra erat, vt Chriſtus. Nam Chriſtus verè immobilis petra, Petrus verò propter petram. Dignitates enim ſuas Deus largitur alijs: ſacerdos eſt, & facit ſacerdotes. petra eſt & petram facit, & quæ ſua ſunt largitur ſeruis ſuis. Poſtremò verò Sanctus Ambroſius ait:

a Ioan. 20. 21.22.

Optatus in init. li. 2. ad Parmen.

† Alius codex habet, peccator.

San. Baſil. ho. 29. quæ eſt, de pœnitentia.

Chriſt' ſuas dignitates, vel, vt habet alius codex, ſua axiomata largitur alijs.

Mirari ſatis non potuimus, quid cauſſæ ſit, cur D. Ambroſij verba hic prætermiſſa ſint in his omnibus exemplaribus, quæ nobis, dum librum hunc prælegimus ſuppetebant. Quicquid ſit autem, aliquas ex D. Ambroſio ſententias proferemus, quibus & ſi nobis non certum ſit, an eã quam auctor voluit repoſuerimus,

mus, eum tamen D. Petri primatum ex his agnouiſſe lector intelliget. Sic ergo in Pſalmum 44. ille ſcribit, Cogitur autem & aduerſarius ſanctos Domini ad ſua damna tentare. Dum enim tentat, meliores reddit, ut qui tentatur poſſit alios inſtituere, qui ſibi ipſe inualidus uidebatur. Denique Petrus Eccleſiæ præponitur, poſtquam tentatus à diabolo eſt. Ideoq́; ante Dominus ſignificat quid ſit illud, quod poſtea eum Paſtorem elegit dominici gregis, nam huic dixit, Tu autem conuerſus confirma fratres tuos. Luc. 22. 32. Idem etiam lib. 10. Comment. in Lucam fere extremo ſic ſcribit. Bene conſcius ſui, non ad tempus aſſumptum, ſed iamdudum Deo cognitum, Petrus teſtificatur affectum. Quis eſt enim alius, qui de ſe hoc facilè profiteri poſſit? Et ideo quia ſolus profitetur ex omnibus, omnibus antefertur. & paulò pòſt, denique tertiò Dominus non iam Diligis me, ſed, Amas me? interrogauit, & iam non agnos, ut primò quodam lacte paſcendos, nec ouiculas, ut ſecundo, ſed oues paſcere iubetur, perfectiores, ut perfectior gubernaret. Idem quoque colligi poteſt ex eodem, lib. 3. de Sacramentis cap. 1. ubi ait, Vtique ipſe auctor eſt nobis huius aſſertionis Petrus Apoſtolus, qui ſacerdos fuit Romanæ Eccleſiæ. Porrò Eccleſiam Romanam uniuerſæ Eccleſiæ præeſſe idem indicat ſcribens lib. 2. de uocatione gentium, cap. 6. Gratia Chriſtiana non cõtenta eſt eoſdem limites habere, quos Roma, multoſq́; iam populorum ſceptro crucis illa ſubdiderit, quos armis ſuis iſta non domuit: quæ tamen per Apoſtolici ſacerdotij principatum, amplior facta eſt arce religionis, quàm ſolio poteſtatis. Denique lib. 9. Comment. in Lucam ſcribit. Magna Chriſti gratia, qui omnia prope uocabula ſua diſcipulis ſuis donauit. Ego ſum, inquit lux mundi. Ioan. 8. & id tamen quo ipſe gloriatur

diſcipulis nomen indulſit dicens, Vos eſtis lux mundi. Petra eſt Chriſtus, bibebant enim de ſpiritali conſequente eos Petra, Petra autem erat Chriſtus. 1. *Cor.* 10. *etiam diſcipulo ſuo, huius uocabuli gratiam non negauit, ut & ipſe ſit Petrus, quòd de petra habeat ſoliditatem conſtantiæ, fidei firmitatem. Hæc nos huc inſerenda duximus, ut hanc lacunam, qua poſſumus facultate, expleremus, quæ lector boni conſulat.*

13 *Quomodo præter Chriſtum Eccleſia uno capite uiſibili indigeat.*

Si quis obijciat, Eccleſiã vno capite ſponſo Ieſu Chriſto contentam, prętere a nullum requirere: in promptu reſponſio eſt. Vt enim Chriſtũ Dominum ſingulorum ſacramentorũ non ſolùm auctorem, ſed intimum etiam præbitorem habemus: (nam [a] ipſe eſt qui baptizat, [b] & qui abſoluit, & tamen [c] is homines ſacramentorum externos miniſtros inſtituit) ſic Eccleſiæ, quam ipſe intimo ſpiritu regit, hominem ſuæ poteſtatis vicarium, & miniſtrum præfecit. nam cùm viſibilis Eccleſia viſibili capite egeat: ita Saluator noſter Petrum vniuerſi fidelium generis caput, & Paſtorem conſtituit, [d] cùm illi oues ſuas paſcendas verbis ampliſſimis cõmendauit, vt qui ei ſucceſſiſſet, eandem planè totius Eccleſiæ regendæ & gubernandæ poteſtatem habere voluerit.

a Io.1.33.
b Iſ.43.25.
c 1.Cor.4.1
d Io.21.15.16.17.

In Petro omnes Ro. Pontif. primatum ſuper omnẽ Eccleſiã acceperunt. Iren. lib.5. cap.3. Tertul. de præſcript. Cypr. lib.1. epi.3. & li.4. epiſt.1. & omnes Catholici doctores.

14 *Cur Eccleſia Vna dicatur alias rationes ſubiũgit.*

Vnvs præterea [e] idemque eſt ſpiritus, inquit Apoſtolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris vitã impertitur. Ad quam vnitatem ſeruandã cùm Ephe-

e 1.Cor.12.11.12.

a Epheſ.4. 3.4.

lios hortaretur,inquit: [a] Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in uinculo pacis,unum corpus, & unus ſpiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis conſtat membris, eaque ab vna anima aluntur,quæ oculis viſum,auribus auditum,& alijs ſenſibus diuerſas uires ſubminiſtrat: ita corpus Chriſti myſticum,quod eſt Eccleſia,ex multis fidelibus compoſitum eſt. [b] Vna quoque eſt ſpes, vt in eodẽ loco idem Apoſtolus, teſtatur, ad quam vocati ſumus: ſiquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam ſperamus. [c] Vna eſt denique fides, quę omnibus tenenda eſt, ac præ ſe ferenda. [d] Non ſint,inquit Apoſtolus,in vobis ſchiſmata: Atque unum baptiſma,quod quidem eſt Chriſtianæ fidei ſacramentum.

b Eph.4.4.

c Ibid.5.

d 1.Co.1.10

15 *De ſecunda nota Eccleſiæ, qua dicitur Sancta.*

ALTERA proprietas Eccleſiæ eſt,vt ſit ſancta: quod à Principe Apoſtolorum accepimus eo loco: [e] Vos autem genus electum,gens ſancta. Appellatur autem ſancta,quòd Deo conſecrata,dedicataq; ſit. ſic enim cætera huiuſcemodi, quamquam corporea ſint, ſancta uocari conſueuerunt, cùm diuino cultui addicta, & dedicata ſunt. cuius generis ſunt in lege veteri [f] uaſa, [g] ueſtes, & [h] altaria: in qua primogeniti quoque, [i] qui Deo altiſsimo dedicabantur, ſancti ſunt appellati. Nec mirum cuiquam uideri debet Eccleſiam dici ſanctã, tametſi multos peccatores continet: [k] ſancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti ſunt, quive ſe fide & baptiſmate ſuſcepto, Chriſto conſecrarunt:

e Pet.2.9. Sãctitatem noſtræ Eccleſiæ cõtra Paganos oſtẽderũt Iuſtinus mart. in utraque apologia,& Tertullia.in apologetico. Amb.li. 1.2. & 3.cõtra gentes. Minutius felix in Octauio. Aug.in lib. de ciuitate Dei. Prima ratio cur Eccleſia ſancta dicatur. Omnes fideles generatim dicũtur ſancti. f Nu.31.6. g Exo.28.2. & 29.29. h Exo.29.3. i Exo.37.2. Luc.2.23. k Rom.1.7.

quamquam in multis offendunt, & quæ polliciti ſunt, non præſtant: quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etſi artis pręcepta nō ſeruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Paulus Corinthios [a] Sanctificatos, & ſanctos appellat, in quibus nonnullos fuiſſe perſpicuum eſt, quos ut carnales [b] & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda eſt, quòd veluti corpus cum ſancto capite Chriſto Domino,[c] totius ſanctitatis fonte cōiungitur, [d] à quo Spiritus ſancti chariſmata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur. Pręclarè ſanctus Auguſtinus, interpretans verba illa Prophetæ, [e] Cuſtodi animam meam, quoniam Sanctus ſum, Audeat, inquit, & corpus Chriſti, audeat & vnus ille homo, clamans à finibus terræ, cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, Sanctus ſum: accepit enim gratiam ſanctitatis, gratiam Baptiſmi & remiſſionis peccatorum. Ac paulò pòſt: Si Chriſtiani omnes, & fideles, in Chriſto baptizati, ipſum induerunt, ſicut Apoſtolus dicit: [f] Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ſi membra ſunt facti corporis eius, & dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam, cuius membra ſancta ſunt. Accedit etiam quòd ſola Eccleſia legitimum ſacrificij cultum, & ſalutarem habet ſacramentorum vſum, per quæ tanquam efficacia diuinæ gratiæ inſtrumenta, Deus veram ſanctitatem efficit: ita vt quicūque verè ſancti ſunt, extra hanc Eccleſiam eſſe non poſſint. Patet igitur Eccleſiam eſſe ſanctam, ac ſanctam quidem, quoniam corpus eſt Chriſti, à quo ſanctificatur, cuiuſque ſanguine abluitur.

a 1. Co.1.2. & 2.Cor.1.1.
b 1.Cor.5.1
Secunda ratio.
c Dan. 9.2.
d Eph. 2.21 & 4.6.
S. Auguſt. in Pſal.85.
e Pſal. 85.2. vide etiã Amb.lib.1. cõmmẽt.in Lucam.
f Rom.6.3. Galat.3.27.
Tertia ratio
Gregor.lib. 35. moral. cap.6. Iren. lib.3.ca.49. Aug.contra Fulgẽ. c.18. & epiſt. 50.

16 *Qua ratione Eccleſia Chriſti ſit Catholica.*

TERTIA proprietas Eccleſiæ ea eſt, vt Catholica, nempe vniuerſalis, vocetur: quæ appellatio verè illi tributa eſt: quoniã, vt teſtatur ſanctus Auguſtinus: A ſolis ortu vſque ad occaſum vnius fidei ſplendore diffunditur. Neque enim vt in humanis rebuſpub. aut Hæreticorum conuentibus, vnius tantùm regni terminis, aut vno hominũ genere Eccleſia definita eſt: verùm omnes homines,[a] ſiue illi Barbari ſint, ſiue Scythæ, ſiue ſerui, ſiue liberi, ſiue maſculi, ſiue fęminæ, caritatis ſinu cõplectitur. Quare ſcriptũ eſt, [b] Redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & feciſti nos Deo noſtro regnum. De Eccleſia dicit Dauid [c] Poſtula à me, & dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Item: [d] Memor ero Raab, & Babylonis ſcientiũ me, &c: Homo natus eſt in ea. Pręterea omnes fideles qui ab Adam in hunc vſq; diem fuerunt, qui ve futuri ſunt, quandiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eãdem Eccleſiam pertinent,[e] quæ ſuper fundamento Apoſtolorum fundata eſt, ac Prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Chriſto,[f] qui fecit vtraque vnum,[g] & pacem ijs, qui propè, & ijs, qui longè annũciauit, conſtituti ſunt, & fundati. Vniuerſalis etiam ob eam cauſam dicitur, quòd omnes, qui ſalutem ęternam conſequi cupiunt, eã tenere & amplecti debeant, [h] non ſecus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingreſſi ſunt. Hęc igitur veluti certiſſima regula tradenda eſt, qua vera & falſa Eccleſia iudicetur.

Eccleſiã ab antiquiſſimis tẽporibus vniuerſalem fuiſſe tradunt Egeſ. li. 2. c. 12. Iren. li. 1. ca. 3. Tertul. contra Iudæos S. Auguſt. ſer. 131. & 181. de tempore. vide eundẽ de vnitate Eccl. ca. 2. & de Gen. ad lit. ca. 1. & de Symbo. l. 4. c. 10.

a Col. 3. 11.

b Apoc. 5. 9. 10.

c Pſal. 2. 8. Aug. lib. d. agone Chriſti. c. 29. & epiſto. 161.

d Pſ. 88. 4. 5. Raab pro Ægypto in Scripturis ſumitur, ut Iſa. 51. 9.

e Eph. 2. 20

f Ibid. 14.

g Ibid. 17.

Extra Eccleſiã nulla eſt ſalus. Iren. li. 5. ca. 20. Cypr. d ſimpli. prælat. Auguſt. ſer. 181. de tẽp.

h Gen. 7. 7. 8.

Eccleſiæ veræ à falſa dignoſcendæ certiſſima regula.

17 *Quo pacto Eccleſia Chriſti etiam Apoſtolica dicatur.*

Sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab Apoſtolis ducit, Eccleſiæ veritatem agnoſcimus: ſi quidem eius doctrina, veritas eſt, non recens, neq; nunc primùm orta, ſed ab Apoſtolis iã olim tradita, & in omnem orbem terrarum diſſeminata. Ex quo fit, vt nemo dubitare poſſit, impias hæreticorum voces, longè à veræ Eccleſiæ fide abeſſe, cùm doctrinæ Eccleſiæ, quæ ab Apoſtolis ad hanc diem prædicata eſt, aduerſentur. Quare, vt omnes intelligerẽt, quæ nam eſſet Eccleſia Catholica, Patres in Symbolo illud diuinitùs addiderũt, Apoſtolicam. Etenim Spiritus ſanctus, qui Eccleſiæ præſidet, eam nõ per aliud genus miniſtrorum, quàm per Apoſtolicum, gubernat. Qui Spiritus primùm quidem Apoſtolis tributus eſt, deinde verò ſumma Dei benignitate, ſemper in Eccleſia manſit.

Aug. cont. epiſt. funda menti. c. 4. Apoſtolica Eccleſia noſtra eſt. Eccleſia hæreticorũ nõ poteſt eſſe vera Chriſti Eccleſia. vide Tertul. de pręſcrip. Optat. lib. 2. aduer. Parme. Symb. Conſtant.

18 *Eccleſia in fidei aut morum dogmatibus errare non poteſt.*

Sed quemadmodum hæc vna Eccleſia errare non poteſt in fidei, ac morum diſciplina tradẽda, cùm à Spiritu ſancto gubernetur: ita cęteras omnes, quæ ſibi Eccleſiæ nomen arrogant, vt quæ Diaboli ſpiritu ducantur, in doctrinæ, & morum pernicioſiſſimis erroribus verſari neceſſe eſt.

Ecclia errare non põt. 1. Tim. 3. 15. Tert. de pręſcrip. Aug. lib. 1. cõtra Creſc. c. 33.

19 *Quibus præcipuè figuris Chriſti Eccleſia in veteri Teſtamento adumbrata ſit.*

Sed quoniam magnam vim habent figuræ veteris Teſtamenti ad excitandos fidelium animos,

reuocandamq́ue rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potiſſimùm cauſa Apoſtoli his vſi ſunt: illam quoque doctrinæ partem, quæ, magnas vtilitates habet, Parochi non prætermittent.

Arca Noe fuit Eccleſiæ figura. Gen. 6. 1. Pet. 3. 20. 21. vide Aug. lib. 15 ciuit. c. 26. & 27. Hieruſalē figura Eccl'ię Pſal. 121. 3. Iſ. 33. 20. & 60. & 62. Gal. 4. 26. Extra Eccleſiā Catholicam nō eſt ver' Dei cultus, verumq́ue ſacrificium. Aug. ſer. 181 de temp.

In his autem illuſtrem ſignificationem habet arca Noe; quæ ob eam rem tantùm diuino iuſſu conſtructa eſt, vt nullus dubitandi locus relinquatur, quin Eccleſiam ipſam ſignificet, quam Deus ſic conſtituit, vt quicunque per baptiſmum, illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti eſſe poſſent: qui verò extra illam eſſent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam recepti non ſunt, ſuis ſceleribus obruerentur. Alia figura eſt magna illa ciuitas Hieruſalem, cuius nomine Scripturæ ſæpius ſanctam Eccleſiam ſignificant. Nimirum in illa ſola offerre Deo ſacrificia licebat, quia in ſola etiam Dei Eccleſia, neque extra eam vſquam, verus cultus, verumq́ue ſacrificium reperitur, quod Deo placere vllo modo poſſit.

20 *Qua ratione credere Chriſti Eccleſiam ad articulos pertineat.*

IAM illud etiam extremo loco de Eccleſia docendum erit, quanam ratione, nos credere Eccleſiam, ad fidei articulos, pertineat. Nam etſi quiuis ratione, & ſenſibus percipit, Eccleſiam, id eſt, hominum conuentum, in terris eſſe, qui Chriſto Domino addicti, & conſecrati ſunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus eſſe videatur, cùm nec Iudęi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa myſteria, quę in ſancta Dei Eccleſia contineri partim declaratum eſt,

partim

partim in ſacramento Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illuſtrata, non vllis rationibus conuicta, intelligere poteſt. Cùm igitur hic articulus non minùs, quàm cæteri, intelligentiæ noſtræ facultatem, & vires ſuperet: iure optimo confitemur nos Eccleſiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoſcere, ſed fidei oculis intueri.

21 *Quæ, quot, & quanta ſint, quæ in Eccleſia eſſe credere iubemur.*

NEQVE enim homines huius Eccleſiæ auctores fuerunt, ſed Deus ipſe immortalis, qui eam [a] ſuper firmiſſimam petram ædificauit: teſte Propheta, [b] Ipſe fundauit eam Altiſſimus: quam ob cauſam [c] Hæreditas Dei, & [d] Dei populus appellatur. Nec poteſtas, quam accepit, humana eſt, ſed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ viribus comparari non poteſt: ita etiam fide ſolùm intelligimus in Eccleſia [e] claues regni cælorũ eſſe, eiq; poteſtatem peccata remittendi, [f] excommunicandi, [g] verumq; Chriſti corpus conſecrandi traditam: deinde ciues [h] qui in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, ſed futuram inquirere. Vnam igitur Eccleſiam ſanctam, & Catholicam eſſe, neceſſariò credendum eſt.

a Mat.16.18
b Pſal.86.5.
c Pſal.2.8. & 32.12. & 77.62.
d Pſal.27.8. & 28.11.
e Matt.16.19. & 18.18. Ioã.20.23.
f 1.Cor.5.4
g Luc.22.19
h Hebr.13.14.

Poteſtas Eccleſię a Deo proceſſit.

22 *Non vt in Deum, ita in Eccleſiam credendum eſt.*

TRES enim Trinitatis perſonas Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ita credimus, vt in eis fidem noſtram collocemus. Nunc autem mutata dicendi forma, ſanctam, & non, in ſanctam Eccleſiam credere profitemur, vt hac etiam diuerſa

Credimus Eccleſiam, ſed non in Eccleſiam. vide Aug. tract. 29. in Ioan. & ſer. 61. de verbis Domini.

loquendi

loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus diſtinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Eccleſiam collata ſunt beneficia, diuinæ bonitati accepta referamus.

23 *De extrema huius articuli clauſula, Sanctorum communionem.*

Quanti ſit momẽti hãc particulã ritè explicari.

SANCTORVM COMMVNIONEM. Cùm ſanctus Ioannes Euangeliſta de diuinis myſterijs ad fideles ſcriberet, cur eos in illis erudiret, hãc rationem attulit: [a] Vt & vos, inquit, ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre, & cum Filio eius Ieſu Chriſto. Hæc ſocietas in cõmunione Sanctorum ſita eſt, de qua in hoc articulo ſermo habetur. Vtinam verò in eo explicando eccleſiarum præſides, [b] Pauli & aliorum Apoſtolorum diligentiam imitarentur, eſt enim non ſolùm quædam ſuperioris articuli interpretatio, doctrinaq; vberrimorum fructuum, ſed etiam, quis vſus myſteriorum eſſe debeat, quæ Symbolo continentur, declarat: omnia enim eius rei cauſa peruestiganda ſunt, ac percipienda, vt in hãc tam amplam & beatam ſocietatem Sanctorum admittamur, admiſſiq; conſtantiſſimè perſeueremus, [c] cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine.

a 1. Ioã. 1. 3.

b Rom. 12. 4. 5. & 1. Cor. 12. 12. 13. & 2. Cor. 8. 13. 14. & Eph. 4. 16. uide item Aug. in Ioã. tract. 32.

c Cor. 1. 12.

24 *Explicatio huius particulæ, & in quo conſiſtat Sanctorum communio.*

IN primis igitur fideles docendi ſunt hunc articulum eſſe illius, qui de vna ſancta Eccleſia Catholica antea poſitus eſt, veluti explicationem quandam. Vnitas enim ſpiritus, a quo illa regitur,

efficit,

efficit, vt quidquid in eam collatum eſt, commune ſit. Omnium enim ſacramentorum fructus ad vniuerſos fideles pertinet: quibus ſacramentis, veluti ſacris vinculis, Chriſto connectuntur, & copulantur, & maximè omnium Baptiſmo, quo tanquam ianua, in Eccleſiam ingredimur. Hac autem Sanctorum communione, Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in ſymbolo ſignificant illis verbis, Confiteor vnum baptiſma. Baptiſmum verò in primis, Euchariſtia, & deinceps cætera ſacramenta conſequuntur. nam etſi hoc nomen omnibus ſacramentis conuenit, cùm Deo nos coniungant, illiuſque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant: magis tamen proprium eſt Euchariſtiæ, quæ hanc efficit communionem.

Chriſtianorum cõmunitas.

Sacramenta sũt ſacra vincula. vide Aug. lib. 19. contra Fauſtũ cap. 11.

Sanctorum cõmunio in ſacramentorum cõmunione præcipuè ſpectatur.

Symb. Conſtant.

Euchariſtia Cõmunio cur propriè dicatur Damaſ. li. 4. de fide ortho. cap. 14.

25 *Participatio meritorum eſt in Eccleſia.*

Sed alia etiam communio in Eccleſia cogitanda eſt. Quæcunque enim piè ſanctèque ab vno ſuſcipiuntur, ea ad omnes pertinent, & vt illis proſint, [a] caritate, quæ non quærit, quæ ſua ſunt, efficitur. Id verò cum S. Ambroſij teſtimonio comprobatur, qui locum illum Pſalmi explanans, [b] Particeps ego ſum omnium timentium te, ita, inquit, Sicut membrum particeps eſſe dicimus totius corporis, ſic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Chriſtus eam nobis orandi formam præſcripſit, vt diceremus: [c] Panem noſtrum, non meum: ac reliqua eius generis, non nobis tantùm, ſed omnium ſaluti & commodis proſpicientes. At verò hæc bonorum communicatio, [d] membrorum humani corporis aptiſſima ſimili-

Caritate efficimur participes omnium bonorum, quę in Eccl'ia fiũt.

a 1. Cor. 13.

S. Ambr. in pſ. 118. ſer. 8

b Pſal. 118. 63.

c Mat. 6. 11.

d Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 12. 12 13. Eph. 4. 16.

ſimilitudine in ſacris litteris ſæpe demonſtratur. nam in corpore multa ſunt membra: ſed etſi multa ſunt, vnum tamen corpus conſtituunt, in quo ſingula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec verò omnia eandem dignita-
a 1.Cor.12. 15.16. tem habent, [a] aut æquè vtiles & decoras functiones exequuntur, nulliquе ſuum, ſed totius corporis commodum, atque vtilitas propoſita eſt. Omnia deinde tam apta inter ſe, & connexa ſunt,
b Ibid.26. [b] vt ſi vnum aliquod dolore afficitur, cætera item naturæ cognatione,& conſenſu doleant: ſi contrà bene affectum eſt, communis ſit omnibus ille iucunditatis ſenſus. Atque hæc eadem in Eccleſia licet contemplari: in qua etſi diuerſa ſunt membra, nempe variæ nationes, Iudæorum,Gentium, liberi & ſerui, pauperes & diuites, cùm tamen baptiſmo initiantur, vnum corpus cum Chriſto
c Eph.1.23. Coloſſ.1.18 fiunt, [c] cuius ille caput eſt. Vnicuique præterea in
Fũctionum in Eccleſia varietas. hac Eccleſia ſuum munus aſſignatum eſt. Vt enim alij in ea [d] Apoſtoli, alij Doctores, omnes verò
d 1.Cor.12. 28. Ephe.4.11. publicæ vtilitatis cauſa ſunt conſtituti: ita aliorum eſt præeſſe,ac docere: aliorum item parere, & ſubiectos eſſe.

26 *Scelerati in Eccleſia participatione bonorum ſpiritualium non gaudent.*

Scelerib. capitalib. obſtricti fructũ ſpirituale nõ percipiũt. hoc poteſt colligi ex 1. Ioã. 2. 14. & Aug. ſuper pſ.70. conc.2.

AT verò tot tantiſque muneribus,ac bonis diuinitùs collatis, illi fruuntur, qui in caritate vitam Chriſtianam degunt,iuſtique, & cari Deo ſunt. Membra verò mortua, nimirum homines ſceleribus obſtricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, vt huius corporis membra eſſe deſinant, ſed cùm ſint mortua, fructum ſpiritualem,

tualem, qui ad iuſtos, & pios homines peruenit, non percipiunt, tametſi, cùm in Eccleſia ſint, ad amiſſam gratiam, vitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui ſpiritu viuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes eſſe dubitari non poteſt, qui omnino ab Eccleſia ſunt præciſi.

27 *Gratiæ gratis datæ, & cætera Dei dona toti Eccleſiæ ſunt communia.*

Nec verò tantùm communia ſunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac iuſtos reddunt, ſed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur [a] ſcientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cætera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, ſed publicæ vtilitatis cauſa, ad ædificandam Eccleſiam conceduntur. nam ſanitatis gratia, non illius qui ea præditus eſt, ſed ægroti curandi cauſa tributa eſt. Ac nihil tandem à verè Chriſtiano homine poſſidetur, quod ſibi cum cæteris omnibus commune eſſe non exiſtimare debeat. quare ad ſubleuandam indigentium miſeriam prompti ac parati eſſe debent. nam [b] qui huiuſmodi bonis ornatus eſt, ſi viderit fratrem ſuum egere, nec illi ſubuenerit, is Dei caritatem non habere planè conuincitur. Quæ cùm ita ſe habeant, ſatis conſtat eos, qui in hac ſancta communione ſunt, quadam felicitate perfrui, & verè illud dicere poſſe: [c] Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: &, [d] Beati, qui habitant in domo tua Domine.

Gratiæ gratis datæ in Eccleſia ſunt communes

a 1.Cor.12. 8.9.

b 1.Ioan 3. 17. Iaco. 2. 15. 16.

c Pſal.83.2.

d Ibid.5.

DE DECIMO ARTICVLO.

CAPVT XI.

Remiſſionem peccatorum.

1 *Quomodo neceſſarium ſit credere remiſſionem peccatorum eſſe in Eccleſia.*

Sine certa articulorũ ſymboli fide nemo ſaluatur.

NEMO eſt, qui cùm videat hunc articulum, de remiſſione peccatorum in cæteris fidei articulis numeratum eſſe, dubitare poſſit, eo non ſolùm diuinum aliquod myſterium, ſed etiam ad ſalutem comparandam maximè neceſſarium, contineri. nam antea declaratum eſt, ſine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Chriſtianam pietatem aditum patere. Verùm ſi id, quod per ſe omnibus notum eſſe debet, aliquo etiam teſtimonio cõfirmandum videatur, ſatis illud erit, quod Saluator noſter paulò ante aſcenſum in cælum, de ea re teſtatus eſt, cùm diſcipulis ſenſum aperuit, vt intelligerent Scripturas: [a] Oportebat, inquit, Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma. Quæ verba, ſi Parochi animaduerterint, facilè intelligent, cùm cætera quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda ſint, tum verò præcipuè huius articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino neceſſitatem impoſitam eſſe.

a Luc. 24. 46. 47. Iſa. 53. 5. 6. Dan. 9. 24. Mat. 1. 22. Ioan. 1. 29.

In Eccle-

2 *In Eccleſia veram eſſe remittẽdorum peccatorum poteſtatem.*

MVNVS igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere non ſolùm peccatorum remiſſionẽ in Catholica Eccleſia reperiri: de qua Iſaias prædixerat: [a] Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: ſed etiam poteſtatem [b] peccata remittendi in ea eſſe: qua, ſi ritè, & ſecundùm leges à Chriſto Domino præſcriptas Sacerdotes vtãtur, verè peccata remitti, & condonari credendum eſt.

a Iſa.33.24. b Io.20.23. Cypr. lib.1. epiſto.2. ad Cornelium. Chryſo. lib. 3. de Sacra. Aug. lib.50 hom. 49. Iren. lib.3. cap.13.

3 *Qua ratione peccata in Eccleſia remittantur.*

HÆC autem venia cùm primùm fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeo cumulatè nobis datur, vt nihil aut culpæ delendum, ſiue ea origine cõtracta, ſiue quid propria voluntate omiſſum, vel commiſſum ſit, aut pęnæ perſoluendũ relinquatur. Verùm per baptiſmi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infirmitate liberatur, quin potiùs, cùm vnicuique aduerſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum ſit, vix vllum reperias, qui vel tam acriter reſiſtat, vel tam vigilanter ſalutem ſuam tueatur, vt omnes plagas vitare poſſit.

Culpa omnis, & pœna in baptiſmo remittitur.

Hæc latius vbi de baptiſmo agetur.

Baptiſmo non tollitur concupiſcẽtia. Concil. Trid. ſeſſ. 5. can. 5. Aug. li.2. de peccat. mer. ca. 28. & 1. de Ciui. c. 25.

4 *Præter baptiſmum remitti peccata in Eccleſia virtute clauium oſtenditur.*

CVM igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remittendi, alia etiam ratione, quàm baptiſmi ſacramento, claues regni cęlorum illi concreditæ ſunt, quibus poſſint vnicuique pœnitenti, etiam ſi vſque ad extremũ vitæ diem pec-

caſſet, delicta condonari. Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris litteris habemus: nam apud ſanctum Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur: [a] Tibi dabo claues regni cœlorum, &, quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cęlis: &, quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cęlis. Item: [b] Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cęlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Deinde ſanctus Ioannes teſtatur, Dominum, cùm inſufflaſſet Apoſtolis, dixiſſe: [c] Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta ſunt.

a Matth. 16 19.20.
b Matt. 18. 18.
c Io. 20. 23.

5 *Nullis certis peccatis, & temporibus, poteſtas remittendi peccata circumſcribitur.*

Poteſtatis remittendi peccata amplitudo. Vide Amb. li. 1. de pœnit. cap. 1. & 2. Aug. in enchirid. c. 83.

NEQVE verò exiſtimandum eſt, hanc poteſtatem certis quibuſdam peccatorum generibus definitam eſſe. nullum enim tam nefarium facinus, vel admitti, vel cogitari poteſt, cuius remittendi poteſtatem ſancta Eccleſia non habeat: quemadmodum etiam nemo adeò improbus, & ſceleſtus fuerit, quem, [d] ſi erratorum ſuorum verè pœniteat, certa ei veniæ ſpes propoſita eſſe non debeat. Sed neque hæc eadē poteſtas ita circumſcribitur, vt præfinito ſolùm aliquo tempore ea vti liceat. nam, quacunque hora peccator ad ſanitatem redire voluerit, reijciendum non eſſe docuit [e] Saluator noſter, cùm Principi Apoſtolorum interroganti quoties peccatoribus ignoſcendum eſſet, an ſepties, reſpondit: Non ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.

d Ezech. 18 21.22.
e Matt. 18. 21.22.

6 *Non omnibus Chriſtianis poteſtas remittendi peccata eſt conceſſa.*

VERUM, ſi miniſtros diuinæ huius poteſtatis ſpectemus, ea minus latè patere videbitur. Dominus enim non omnibus, ſed Epiſcopis tantùm, & ſacerdotibus tam ſancti muneris poteſtatē dedit. Idem etiam cenſendum erit, quod ad rationē eius poteſtatis exercendæ pertinet. nam per ſacramenta ſolùm, ſi eorum forma ſeruetur, peccata remitti poſſunt: aliter enim nullum ius à peccatis ſoluendi Eccleſiæ datum eſt, ex quo ſequitur, tum ſacerdotes, tum ſacramenta ad peccata condonanda, veluti inſtrumenta valere: quibus Chriſtus Dominus auctor ipſe, & largitor ſalutis, remiſſionē peccatorum, & iuſtitiam in nobis efficit.

Soli Sacerdotes interuenietibus tamē Sacramētis remittunt in Eccleſia peccata. Cōc. Tri. ſeſ. 14. ca. 6. in doctrina de Pœnitē. Hier. epi. 1. ad Heliod. Aug. lib. 20. de ciui. c. 9. Chriſtus primaria cauſa remiſſionis peccatorū: ſacerdotes autem & ſacramenta inſtrumētales. Conc. Trid. ſeſſ. 6. ca. 7. & ſeſſ. 14. cap. 1. 2. & 6. Clem. epiſto. 4. ad Iulia.

7 *Quantum ſit munus remittendorum peccatorum Eccleſiæ conceſſum.*

VT autem fideles cęleſte hoc munus, quod ſingulari in nos Dei miſericordia Eccleſiæ donatum eſt, magis ſuſpiciant, atque ad eius vſum, & tractationem ardentiori pietatis ſtudio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinē demonſtrare. Ea autem ex hoc potiſſimùm perſpicitur, ſi cuius virtutis ſit peccata remittere, & homines ex iniuſtis iuſtos reddere, diligēter expoſitum fuerit. Conſtat enim, infinita, & immenſa Dei vi hoc effici: quam eandem, in excitādis mortuis, & in mundi creatione neceſſariam eſſe credimus. Quòd ſi etiam, vt Auguſtini ſententia confirmatur, maius opus exiſtimandū eſt, aliquem ex impio pium facere, quàm cælum, & terram ex nihilo

Iuſtificatio peccatorum eſt infinitæ Dei potentię opus. Rom. 8. 33. 1. Cor. 6. 11 D. Auguſt. tract. 72. in Ioan. & colligitur etiā ex Pſ. 144. 9.

creare, cùm ipſa creatio non niſi ex infinita virtute poſſit exiſtere: conſequens eſt, vt multò magis peccatorum remiſſio infinitæ poteſtati tribuenda ſit.

8 *Nullus præter ſolum Deum propria auctoritate peccata remittit.*

Solus Deus peccata remittit, qđ ſimilitudine declaratur. Aug. lib. 1. de peccat. meritis ca. 23. & hom. 23. in li. 50. hom. Amb. lib. 2. de Cain & Abel cap. 4. a Iſa. 43. 2. Matt. 9. 3. Mar. 2. 7. b Mat. 6. 12

QVARE veriſſimas eſſe priſcorum Patrum voces agnoſcimus, quibus confitentur, ab vno Deo peccata hominibus condonari: neque ad alium auctorem, quàm ad ſummam eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum eſſe. [a] Ego ſum, inquit ipſe Dominus per Prophetã, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas. Nã ſcelerum remittendorum eadem ratio videtur eſſe, quam in pecunia debita ſeruare oportet. Quemadmodum igitur à nemine, niſi à creditore pecunia, quæ debetur remitti poteſt: ita, cùm vni Deo peccatis obſtricti ſumus, (ſi quidem quotidie oramus, [b] Dimitte nobis debita noſtra) perſpicuum eſt à nemine, prę ter illum debita nobis condonari poſſe.

9 *Poteſtas remittendi peccata ante Chriſtum natum nulli mortalium conceſſa fuit.*

Chriſtus ut homo poteſtatem habuit remittendi peccata excellenter. vide D. Thomã. in 3. par. 9. 64. c Mat. 9. 6. Mar. 2. 9.

HOC verò admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum eſt. Primus omnium Chriſtus, Saluator noſter, vt homo, cùm idem Deus verus eſſet, hoc munus à cæleſti patre traditum accepit. [c] Vt ſciatis, inquit, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domũ tuam. Cùm igitur homo factus eſſet, vt hominibus hanc peccatorum veniam largiretur, priuſquam in cęlũ aſcenderet,

deret, vt ibi ad dexteram Dei in perpetuũ ſederet,[a] eam poteſtatẽ Epiſcopis, & presbyteris in Eccleſia conceſſit. quamquam, vt antea docuimus, Chriſtus ſua auctoritate, cęteri, vt eius miniſtri, peccata dimittunt. Quamobrẽ ſi, quę infinita virtute effecta ſunt, maximè admirari, & ſuſpicere debemus: ſatis intelligimus, pretioſiſſimũ hoc munus eſſe, quod Chriſti Domini benignitate Eccleſiæ donatũ eſt.

a Io. 20. 23.

10 *Qua virtute homines peccatorum ſuorũ ueniam conſequantur.*

SED ipſa etiam ratio, qua Deus, clemẽtiſſimus Pater mundi peccata delere conſtituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem contemplandam vehementer excitabit: [b] ſanguine enim vnigeniti ſui filij ſcelera noſtra expiari voluit: vt pęnam quam nos pro peccatis commeruimus, vltro ille perſolueret,[c] iuſtusque pro iniuſtis damnaretur, innocens pro reis morte acerbiſſima afficeretur. Quare cùm animo cogitabimus, [d] nos, non corruptibilibus auro, & argento redemptos eſſe, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati: facilè ſtatuemus, nihil nobis ſalubrius contingere potuiſſe, hac remittendi peccata poteſtate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, ſummamque erga nos caritatem oſtendit. ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, neceſſe eſt.

Chriſti ſanguine peccata remitti.

b Rom. 3. 24. 25. & 5. 9. Ephe. 1. 7 Apoc. 1. 5. & 7. 24. c 1. Pet. 3. 18. d 1. Pet. 1. 18. 19.

11 *Quo maximè pacto cernatur amplitudo beneficij, quod in poteſtate clauium offertur.*

NAM qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum [e] ex Chriſti morte, &

Mortalis peccati effectus. e He. 10. 26

a 1. Cor.6. 9. 10. Gal.5.19.20 Apoc.22.15

Quantũ ſit Dei beneficium in poteſtate clauium Eccleſiæ conceſſum.

cruce conſequutus eſt, ſtatim amittit, & [a] omnino paradiſi aditu, quem prius interclusũm Saluator noſter paſſione ſua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cùm in mentẽ venit, facere non poſſumus, quin humanæ miſeriæ cõſideratio vehemẽter ſollicitos nos habeat. Verùm ſi animũ ad hanc admirabilem poteſtatem referamus, quæ Eccleſiæ diuinitus tributa eſt: & huius articuli fide cõfirmati, oblatam vnicuique facultatem credamus, vt poſſit diuina ope adiutus, in priſtinũ dignitatis ſtatum reſtitui: tunc verò cogimur ſummò gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere.

Simile.

Ac profectò, ſi grata, & iucunda medicamenta uideri ſolent, quæ nobis medicorum arte, & induſtria, cùm graui aliquo morbo laboramus, parantur: quãtò iucundiora eſſe debent ea remedia, quæ Dei ſapientia ad animorum curationẽ, atque adeò ad vitam reparandam inſtituit? cùm præſertim, non quidem dubiam ſalutis ſpem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, ſed certiſſimã ijs, qui ſanari cupiunt, ſalutem afferant.

12 *Cur, ac quomodo remedia in poteſtate clauium Eccleſiæ tributa Chriſtiani frequentare debeant.*

Frequẽtandum pœnitentiæ ſacramentum.

ERVNT igitur fideles hortandi, poſtquam tam ampli, & pręclari muneris dignitatẽ cognouerunt, vt illud etiã ſtudeant ad ſuum cõmodum religioſè conuertere. Vix enim fieri poteſt, ut qui re vtili, & neceſſaria nõ vtatur, eam contemnere nõ exiſtimetur: præſertim verò cùm Dominus hãc Poteſtatem remittendi peccata ea re tradiderit Eccleſiæ, ut omnes hoc ſalutari remedio vterentur. nam quemadmodum nemo ſine baptiſmo expiari poteſt: ita,

quicun-

quicunque baptiſmi gratiam mortiferis ſceleribus amiſſam, recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ ſacramentum, confugiat neceſſe eſt. Verùm hoc loco admonendi ſunt fideles, ne, tam ampla veniæ facultate propoſita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad reſipiſcendum tardiores reddantur: in altero enim cùm iniurioſi, & contumelioſi in hanc diuinam poteſtatē manifeſtè deprehendantur, indigni ſunt, quibus Deus miſericordiam ſuam impertiatur: in altero verò, magnoperè verendum eſt, ne morte præoccupati, fruſtra Peccatorum Remiſſionem confeſſi fuerint, quam tarditate, & procraſtinatione meritò amiſerunt.

Propter veniæ facultatē nō peccādū. Eccli.5.5.6.& 21.1. Non differēdam eſſe pœnitentiā uſque ad mortem docet Chriſtus Lucæ 12.39.40. Io.9.4.& 12.35. vide Augu.tract.33. in Ioan. & lib. 50. homi.41.hom. Amb. lib.2. de pœnit.c. 1.& 2.c.11.

DE VNDECIMO ARTICVLO.

CAPVT XII.

Carnis reſurrectionem.

1 *Quantum referat de hoc articulo exploratam habere cognitionem.*

MAGNAM huius articuli vim eſſe ad fidei noſtræ veritatem ſtabiliendam, id maximè oſtendit, quòd [a] diuinis litteris non ſolùm credendus fidelibus proponitur, ſed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cùm in alijs Symboli articulis vix fieri videamus, intelligi poteſt, hoc veluti firmiſsimo fundamento, ſalutis noſtræ ſpē nixam eſſe. nam ut Apoſtolus ratiocinatur: [b] Si mor

Reſurrectionis articulus Scripturis præcipuè eſt cōfirmatus. a Iob 19.26 Iſa. 26. 19. Ezech. 37. Io.11.24. b 1.Cor.15. 14. 15.

tuorum reſurrectio non eſt, neque Chriſtus reſurrexit: quòd ſi Chriſtus nõ reſurrexit inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & ſtudij ponet, quàm in eo euertendo multorum impietas laborarit. magnas enim, & præclaras vtilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulò pòſt demonſtrabitur.

2 *Cur Apoſtoli reſurrectionem hominum, hic Carnis reſurrectionem appellarint.*

Animã immortalẽ eſſe ꝓbat Ire. lib. 2. c.44. ex Gen. 2. 7. & Pſal. 20. 5. & 148. 5. 6. vide item Lactantium li. 7. ca. 8. 9. 10. & 11. & Aug. in 3. ciuit. c. 2.

SED hoc in primis attẽdere oportebit, reſurrectionem hominum in hoc articulo Carnis reſurrectionem appellari. Quod quidẽ ſine cauſa factum non eſt. Nam docere voluerunt Apoſtoli id, quod neceſſariò ponendum eſt, animam eſſe immortalem: quare ne quis fortè eam ſimul cũ corpore interijſſe, vtrumque verò in vitam reuocari exiſtimaret, cùm animã plurimis ſacrarum litterarum locis immortalem eſſe planè conſtet, ob eam rẽ Carnis tantùm ſuſcitandæ mentio in articulo facta eſt. & quamquam ſæpe etiam in ſacris ſcripturis carò integrum hominẽ, vt eſt apud Iſaiam, [a] Omnis caro fœnum: & apud ſanctum Ioannem: [b] Et Verbum caro factum eſt, ſignificet: hoc tamen loco Carnis vox corpus declarat: vt duarum partium animæ & corporis quibus homo conſtat, alteram tantùm, nempe corpus corrumpi, [c] & in puluerem terræ, ex qua compactum eſt, redire, animam verò incorruptam manere, intelligamus. At verò cùm nemo, niſi mortuus fuerit, ad vitam reuocetur, anima propriè non dicitur reſurgere. Carnis quoque mentio facta eſt illius hæreſis confutandæ cauſa,

a Iſa. 40. 6.

b Io. 1. 14.

c Gen. 3. 19.

Corpus ſolum corrũpitur.

Anima cũ nõ intereat, nõ reſurgit.

quæ

quæ viuo [a] Apoſtolo, Hymenæi & Phileti fuit, qui aſſerebant, cùm de reſurrectione in ſcripturis ſacris ageretur, non de corporea, ſed de ſpirituali, qua à morte peccati ad vitam innocentem reſurgitur, accipiendum eſſe. Itaque his verbis planum fit eum errorem tolli, & veram corporis reſurrectionem confirmari.

3 *Quibus potiſſimùm Scripturis doctrina de vera corporum reſurrectione ſtabilienda ſit.*

Verum Parochi partes erunt hanc veritatem illuſtrare exemplis ex veteri, nouoque teſtamento, & ex omni Eccleſiaſtica hiſtoria depromptis. alij enim ab [b] Helia, & [c] Heliſeo in veteri teſtamento, alij præter eos quos [d] Chriſtus Dominus à morte excitauit, à ſanctis [e] Apoſtolis, [f] alijſque permultis ad vitam reuocati ſunt: quæ reſurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. Vt enim plures à morte excitatos credimus: ita vniuerſos ad vitam reuocatum iri, credendum eſt. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex huiuſmodi miraculis capere debemus, ille eſt, vt ſummam fidem huic articulo tribuamus. Sunt multa teſtimonia, quæ Parochis, qui in ſacris litteris mediocriter verſati ſunt, facilè occurrent. Illuſtriora verò loca ſunt in veteri quidem Teſtamento, quæ leguntur apud Iob, [g] cùm ait ſe in carne ſua conſpecturum Deum ſuum: & apud Danielem de ijs, [h] qui in puluere terræ dormiunt, alios in vitam æternam, alios in opprobrium ſempiternum euigilaturos: in nouo autem teſtamento, quæ ſanctus Matthæus, [i] refert de diſputatione, quam Dominus cum Saducæis habuit: præterea,

a 2.Tim.2. 17.18. Errorē hunc Baſilides ſecutus eſt teſte Iren. lib. 1. c.23. & omnis Gnoſticorum fæx, idem lib.2. c.56. contrà verò cùm reſurrectionē aſtruit idē lib. 4. c.34. & 5. c. 2. 3. 5. 6. 7. & 9. vide item Tertullianū Iuſtinum Athenagorā & alios.

b 3.Reg.17. 19.20.

c 4.Reg. 4. 34. 35.

d Mat.9.24. 25. Luc.7.13.14. Ioan.11.32. 34.

e Acto.9.39 4. & 20.10. 11.12.

f Iren.lib.2 c.56.& Euſ. lib.5.c.7. Ambr. ſer. 90. de S.Agnete.

g Iob.19.25 26.

h Dan.12.2

i Matth.22. 31.32. Mar.12.25. 26. Luc.20.33.

a Matt.25. 31.32.& 19. 28. Mar. 13.26. 27. Ioan. 5.28. 28. b 1.Cor.15. 12.13.14. c 1.Teſſ. 5. 13.14. 15.

terea,[a] quæ Euangeliſtæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda ſunt, quæ Apoſtolus [b] ad Corinthios, & ad [c] Theſſalonicenſes ſcribens accurata oratione diſſeruit.

4 *Quibus ſimilitudinibus eadē veritas ſtabiliri poſſit.*

SED quamuis hoc fide certiſſimum ſit, multùm tamen proderit vel exemplis, vel rationibus oſtendere, id quod fides credendum proponit, à natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. itaque Apoſtolus quærenti quomodo reſurgerent mortui, ſic reſpondit: [d] Inſipiens, tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur: & quod ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, vtputà, tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut vult. & paulò pòſt, inquit: [e] Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Ad eam ſimilitudinem multas præterea adiungi poſſe, ſanctus Gregorius oſtendit: Lux enim inquit, quotidie quaſi moriendo oculis ſubtrahitur, & rurſus quaſi reſurgendo reuocatur: &, Arbuſta viriditatem amittunt, & rurſus quaſi reſurgendo reparantur: & ſemina putreſcendo moriuntur, & rurſum germinando reſurgunt.

d 1.Cor.15. 36.37.38.

e Ibid.42.

S.Greg.lib. 14.moral.c. 28.29.& 30

5 *Rationes quibus hæc ipſa veritas comprobatur.*

RATIONES illæ præterea, quæ ab Eccleſiaſticis ſcriptoribus afferuntur, ſatis ad eam rem probandam accommodatæ videri poſſunt. Ac primū quidem, cùm animæ immortales ſint, & tanquam pars hominis ad humana corpora naturalem propenſionem habeant, eas à corporibus ſeiunctas

Hæc rō ſumiť ex Ariſt. in 2. de anima tex.4.& Aug.lib.12. ſuper Gen. c.35. Aīæ præter naturā ppetuo ſeparantur a corpe.

perpetuò manere præter naturam exiſtimandum eſt. Quoniam verò, quod naturæ aduerſatur, ac violentum eſt, diuturnum eſſe non poteſt, conſentaneum fore videtur, vt denuò cum corporibus iungantur: ex quo etiam ſequitur, vt corporum reſurrectio futura ſit. quo quidem argumentandi genere [a] Saluator ipſe noſter vſus videtur, cùm aduerſus Sadducęos diſputans, ex animarum immortalitate, corporum reſurrectionem concluſit.

a Matt. 22. 32.33.

Deinde cùm malis ſupplicia, bonis præmia à iuſtiſſimo Deo ſint propoſita: ex illis verò quamplurimi, antequam debitas pœnas perſoluant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmijs è vita decedant: neceſſe eſt iterum animas cum corporibus coniungi, vt pro ſceleribus, aut rectè factis corpora, quibus veluti peccati ſocijs homines vtuntur, vnà cum anima, pœna aut præmio afficiantur. qui locus diligentiſſimè tractatus eſt a ſancto Chryſoſtomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apoſtolus, cùm de reſurrectione diſſereret: [b] Si in hac vita, inquit, tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Quæ quidem verba nemo ad animę miſeriam referri exiſtimabit: quæ cùm immortalis ſit, quamuis corpora non reſurgerent, in futura tamen vita, beatitudine frui poſſet: verùm de toto homine intelligenda ſunt: niſi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, neceſſe eſt, vt qui, quemadmodum Apoſtoli, tot ærumnas, & calamitates in vita perpeſſi ſunt, omnium ſint miſerrimi. Idem verò multo apertiùs docet ad Theſſalonicenſes his verbis: [c] Gloriamur in Eccleſijs Dei pro patientia veſtra, & fide

Vide hãc rationẽ apud Damaſ. li. 4. de fide ortho. cap. 28. & Ambr. in lib. de fide reſur.

S. Chryſoſ. hom. 49. & 50. ad pop. Antio. vide item hom. 44. in Ioan.

b 1. Cor. 15. 19.

c 2. Theſ. 1. 4.

in omni-

in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicij Dei, vt digni habeamini † in regno Dei, pro quo & patimini: ſi tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui vos tribulãt, & vobis qui tribulamini, requiem nobiſcũ, in reuelatione Domini Ieſu de cælo cum angelis virtutis eius, in flamma ignis dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti. Adde etiã nõ poſſe homines, quamdiu anima à corpore ſeiuncta eſt, plenã felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipiſci. Vt enim quælibet pars, à toto ſeparata, imperfecta eſt: ita etiam anima, quæ corpori non eſt adiũcta: ex quo ſequitur, vt illi ad ſummam felicitatem nihil deſit, corporum reſurrectionem neceſſariam eſſe. His igitur, atq; alijs huiuſmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

† in editione vulgata non eſt in, ſed in quibuſdã exemplarib. MS. inuenitur.

Plena beatitudo hominis non eſt niſi aĩa corpori iungatur.

6 *Nullus homo tunc inuenietur, qui mortis & reſurrectionis ſit expers.*

EXPLICARE præterea diligenter oportebit, ex Apoſtoli doctrina, quinam ad vitam ſuſcitandi ſint, nam ad Corinthios ſcribens, [a] Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumque diſcrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium par conditio futura eſt, reſurgent, [b] qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Cùm autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quàm eos qui morientur. Huic enim ſenten-

De varia reſurgentium cõditione. a 1. Cor. 15. 22.

b Ioã. 5. 29.

Omnes homines morietur antequam iudicio finis imponatur.

ſententię, quæ aſſerit omnes morituros eſſe, nemine excepto, Eccleſiam acquieſcere, ipſamq; ſententiam magis veritati conuenire, ſcriptum reliquit ſanctus Hieronymus. idem ſentit & ſanctus Auguſtinus. Neque verò huic ſententiæ repugnant Apoſtoli verba, ad Theſſalonicenſes ſcripta: [a] Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aera. Nam ſanctus Ambroſius, cùm ea explanaret, ita inquit: In ipſo raptu mors † præueniet, & quaſi per ſoporem, vt egreſſa anima in momento reddatur: cùm enim tollentur, morientur, vt peruenientes ad Dominum, præſentia Domini recipiant animos, quia cum Domino mortui eſſe non poſſunt. Eademque ſententia comprobatur ſancti Auguſtini auctoritate in libro de ciuitate Dei.

Hieron. ep. 152. ad Mineriũ & Alexandrum. Aug. lib. 20. de ciuit. ca. 20.
a 1. Theſ. 4. 16. 17.
S. Amb. in 1. epiſt. ad Theſ. ca. 4.
† Prouenict
Aug. lib. 20 de ciui. Dei cap. 20.

7 *Idem prorſus corpus anima humana in extremo iudicio recipiet.*

Cvm verò multum referat, nobis certò perſuaderi, hoc ipſum, atque adeò idem corpus, quod vniuſcuiuſq; proprium fuit, quamuis corruptum ſit, & in puluerem redierit, tamen ad vitam ſuſcitandum eſſe, illud etiam Parochus accuratè explicandum ſuſcipiet. Hæc Apoſtoli eſt ſententia, cùm inquit, [b] Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea voce, Hoc, proprium corpus apertè demonſtrans. Iob etiam de eo clariſſimè vaticinatus eſt: [c] Et in carne mea, inquit, videbo Deum, † quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipſius reſurrectionis definitione. Eſt enim reſurre-

Idem omnino corp' reſurget. Hieron. in Paulæ epitaph. Greg. li. 14. mor. ca. 29. Idẽ probari põt ex Ire. l. 4. cap. 24. & 5. c. 2. 3.
b 1. Cor. 15. 53.
c Iob 19. 26 27.
† Saluatorẽ meũ addũt Ms. quędã.

Damaſ. li. 4. de orthod. fide, c. 28.

reſurrectio, auctore Damaſceno, ad eum ſtatum vnde cecideris, reuocatio. Denique ſi conſideremus cuius rei cauſa reſurrectionem futuram paulò antè demõſtratum eſt: nihil erit, quod cuiuſquam animum hac in re dubium facere poſsit.

8 *Cuius rei cauſa reſurrectio corporum diuinitùs ſit inſtituta.*

Reſurrectionis cauſas, vide ſect. 5. a 2. Cor. 5. 10.

IDCIRCO autem corpora excitãda eſſe docuimus [a] vt referat vnuſquiſq; propria corporis, prout geſsit, ſiue bonum, ſiue malum. Hominem igitur in eo ipſo corpore, cuius opera vel Deo, vel Dæmoni ſeruiuit reſurgere oportet: vt cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia conſequatur, aut pœnas & ſupplicia miſerrima perferat.

9 *Corpora contractam in hac mortali vita deformitatem non reſument.*

Corporis reſurgẽtis pulchritudo & integritas. S. Augu. li. 22. de ciuit. Dei, ca. 19. & 20. & 21. & Enchir. c. 86. 87. 88. 89. & 90. vide itẽ Hier. in epiſto. ad Pãmachiũ de errorib. Ioãnis Hieroſ.

NEQVE verò corpus tantũ reſurget, ſed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, reſtituendum eſt. Præclarum ea de re ſancti Auguſtini teſtimonium legimus. Nihil tunc vitij, inquit, in corporibus exiſtet: ſi aliqui plus pinguedine obeſi, & craſſi extiterint, non totam corporis molem aſſument, ſed, quod illam habitudinem ſuperabit, reputabitur ſuperfluum: & è diuerſo, quæcunque vel morbus, vel ſenium confecit in corpore, reparabitur per Chriſtum virtute diuina: vt ſi aliqui propter macrorem fuerint graciles: quia Chriſtus non ſolùm nobis corpus reparabit, ſed quidquid per miſeriam huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco: Non reſumet homo capil-

los, quos habuerit, ſed quos decuerit, iuxta illud: [a] Omnes capilli capitis veſtri numerati ſunt, qui ſecundùm diuinam ſapientiam ſunt ſeparandi. In primis verò quoniam membra ad veritatẽ humanæ naturæ pertinent, ſimul reſtituentur omnia. Qui enim vel ab ipſo ortu oculis capti ſunt, vel ob aliquem morbum lumina amiſerunt, claudi, atque omnino manci, & quibuſuis membris debiles, integro ac perfecto corpore reſurgẽt. aliter enim animæ deſiderio, quæ ad corporis coniunctionẽ propenſa eſt, minimè ſatisfactum eſſet: cuius tamen cupiditatem in reſurrectione explendam eſſe, ſine dubitatione credimus. Pręterea ſatis cõſtat, reſurrectionem ęquè, ac creationem, inter pręcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia, à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in reſurrectione futurum omnino affirmare oportet.

Capilli quos homo recipiet. Aug. li. 22. ciuit. ca. 19. & Enchir. ca. 89.

a Matt. 10. 30.

10 *Martyres corporibus integris reſurgentes in eis uulnerum cicatrices geſtabunt.*

NEQVE id de martyribus ſolùm fatẽdum eſt, de quibus ſanctus Auguſtinus ita teſtatur: Non erunt abſque illis membris. non enim poſſet illa mutilatio, non eſſe corporis vitium, alioquin qui capite truncati ſunt, deberent ſine capite reſurgere: verumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis, gladij cicatrices, refulgentes ſuper omne aurum, & lapidem pretioſum, veluti cicatrices vulnerum Chriſti.

Vide li. 22. de ciuitate Dei ca. 20. vbi horum verborũ ſenſus planior eſt.

Cicatrices martyrum relinquẽtur poſt reſurrectionem ad cumulũ felicitatis, in improbis autem contrà ad miſeriã.

11 *Etiam improborum corpora mutilata hic, reſurgent integra.*

QVOD de improbis quoque veriſſimè dicitur,

tur, & ſi illorum culpa membra amputata fuerint: nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum reſtitutio non ad eorum felicitatem, ſed calamitatem, ac miſeriam eſt redundatura: cùm merita non ipſis membris, ſed perſonæ, cuius corpori coniuncta ſunt, aſcribantur. nam ijs, qui pœnitentiam egerunt, ad præmium, illis verò, qui eandem contempſerint, ad ſupplicium reſtituentur. Hæc verò ſi à Parochis attentè conſiderentur, nunquam eis rerum & ſententiarum copia deerit ad excitandos inflammandosque pietatis ſtudio fidelium animos: vt vitæ huius moleſtias, & ærumnas cogitantes, beatam illam reſurrectionis gloriam, quæ iuſtis, & pijs propoſita eſt, auidè expectent.

12 *Corpora hominum poſtquam reſurrexerint qualia ſint futura.*

Corpus iuxta ſubſtātiā idē prorſus reſurget, ſed tamē diuerſa qualitate. Corpora dānatorum in medio igne fore perpetua probat Aug. lib. 21. ciuit. cap. 2. 3. 4.

SEQVITVR nunc, vt fideles intelligant (ſi ea ſpectemus, quæ corporis ſubſtantiam conſtituunt, quamuis illud ipſum, atque idem corpus à mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat) longè aliam tamen & diuerſam eius conditionem fore. Vt enim cætera omittamus, in eo maximè reſurgentiū corpora omnia a ſeipſis different, quòd cùm antea mortis legibus ſubiecta eſſent, poſteaquam ad vitam ſuſcitata fuerint, ſublato bonorum malorumque diſcrimine, immortalitatem aſſequentur. Quam quidem admirabilem naturæ reſtitutionem inſignis Chriſti victoria meruit, quam de morte reportauit, quemād modum ſacrarum litterarum teſtimonia nos admonent:

monent: ſcriptum eſt enim: [a] Præcipitabit mortem in ſempiternum. & alibi: [b] Ero mors tua, o mors. quod explicans Apoſtolus, inquit: [c] Nouiſſima inimica deſtruetur mors.& apud ſanctũ Ioannem legimus:[d] Mors vltra non erit. Decebat autem maximè Chriſti Domini merito, quo mortis imperium euerſum eſt, peccatum Adæ longo interuallo ſuperari. Idem etiam diuinæ iuſtitiæ conſentaneum fuit, vt boni beata vita perpetuò fruerentur, mali verò ſempiternas pœnas luentes,[e] quærerent mortem,& non inuenirent: optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis & malis communis erit.

a Iſa.25. 8.
b Oſe. 13. 14.
c 1.Cor.15. 26.
d Apoc.21. 4.
Immortalitas bonis & malis communis iuſtitiæ Dei conſentanea.
e Apo.9.4.

13 *Cuiuſmodi dotibus beatorum corpora poſt reſurrectionem erunt ornata.*

HABEBVNT præterea Sanctorum rediuiua corpora inſignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura ſint, quàm vnquam antea fuerint. Præcipua verò ſunt quatuor illa, quæ Dotes appellantur, ex Apoſtoli doctrina, à Patribus obſeruatæ. earum prima eſt Impaſſibilitas, munus ſcilicet, & dos, quæ efficiet, ne moleſti aliquid pati, vllove dolore, aut incommodo affici queant: nihil enim aut frigorum vis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obeſſe eis poterit. [f] Seminatur, inquit Apoſtolus, in corruptione, ſurget in incorruptione. Quod autem Impaſſibilitatem, potius quàm Incorruptionem ſcholaſtici appellarint, ea cauſa fuit, vt quod eſt proprium corporis glorioſi, ſignificarent. non enim impaſſibilitas illis communis eſt cum damnatis, quorum corpora licèt incorruptibilia ſint, æſtua-

Quatuor dotes reſurgẽtium corporum in beatis. de quibus poſt Apoſtolũ Auguſt.ſer.99. de tẽp.Am. in cõm. in 1. ad Cor. D.Th.cont. gẽ.l.4 c.86.
Primum ornamentum reſurgentiũ corporũ in beatis, eſt Impaſſibilitas.
f 1.Cor. 15. 41. vide itẽ Iſ. 25.8. & 49.10. Apo. 7.16.& 21. 4.
Damnatorum corpora licèt ſint

Incorruptibilia, pati tamē poſſunt. vide Iſ. 66. 24. Matth. 13. 50. & 25 46.

re tamen poſſunt, atque algere, varijſque cruciatibus affici.

Secundū ornamentum eſt Claritas.

a Matth. 13 43. Sap. 3. 7 Dan. 12. 3.

b Matt. 17. 2.

c Phil. 3. 21.

d 1. Cor. 15. 4.

e Exod. 34. 29. 30.

f 2. Cor. 3. 7

Claritas hæc quid ſit.

Hanc conſequitur Claritas, qua ſanctorum corpora, tanquam ſol fulgebunt. ita enim apud ſanctum Matthæum teſtatur Saluator noſter: [a] Iuſti, inquit, fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Ac ne quis de eo dubitaret, [b] ſuæ transfigurationis exemplo declarauit. Hanc interdum Apoſtolus Gloriam, modò Claritatem appellat. [c] Reformabit, inquit, corpus humilitatis noſtræ cõfiguratum corpori claritatis ſuæ. & rurſum: [d] Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Huius etiam gloriæ [e] imaginem quandam vidit populus Iſrael in deſerto, cùm facies Moyſis ex colloquio & præſentia Dei ita colluceret, [f] vt in eam filij Iſrael oculos intendere non poſſent. Eſt verò claritas hæc, fulgor quidam ex ſumma animæ felicitate ad corpus redundans, ita vt ſit quædam cõmunicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur, quomodo etiam anima ipſa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc verò munere non ęquê omnes, perinde ac primo, ornari credendum eſt: erunt quidem ſanctorum corpora omnia æquè impaſſibilia, ſed eundem ſplendorem non habebunt.

g Cor. 15. 41. 42.

nam vt teſtatur Apoſtolus, [g] Alia claritas Solis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum: ſtella enim à ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum.

Tertium ornamentum Agilitas.

Cvm hac dote coniuncta eſt illa, quam Agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur, facillimeque in quamcunque partem anima voluerit, ita moueri poterit, vt ea motione nihil celerius eſſe queat: quemadmodum

apertè

apertè ſanctus Auguſtinus in libro de ciuita. Dei, & Hieronymus in Iſaiam docuerunt. Quare ab Apoſtolo dictum eſt: [a] Seminatur in infirmitate, † ſurgit in virtute.

Aug. lib. 13 de ciu. c. 18. & 20. & lib. 22. cap. 11. Hier. in ca. 40. Iſa. ſuper illa verba, Mutabunt fortitudinem.

His verò addita eſt, quæ vocatur Subtilitas: cuius virtute corpus animæ imperio omnino ſubijcietur, eique ſeruiet, & ad nutum præſto erit. quod ex illis Apoſtoli verbis oſtenditur: [b] Seminatur, inquit, corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. Hæc ferè præcipua ſunt capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

a 1. Cor. 15. 43.

† Editio vulgata ſurget, ſed MS. & græcũ & Syriacum exẽplar legunt ſurgit, quæ auctor ſecutus eſt.

Quartũ ornamentum Subtilitas.

b 1. Cor. 15. 44.

14 *Quem fructum ex tantis reſurrectionis myſterijs fideles capient.*

Quàm ſalutares ex articulo reſurrectionis capiantur fructus.

Vt autem fideles ſciant, quem fructum ex tot tantorumque myſteriorum cognitione capere poſſint, primùm declarare oportebit, maximas à nobis Deo gratias agendas eſſe, [c] qui hæc ſapientibus abſconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim viri vel prudentiæ laude præſtantes, vel ſingulari doctrina prædit, in hac tam certa veritate cæci planè fuerunt? Quòd igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adſpirare non licebat, eſt quòd ſummam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus.

Primus.

c Matth. 11. 25.

Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione conſequetur, quòd ſcilicet in eorum morte, qui nobis neceſſitudine, vel beneuolentia coniuncti ſunt, facilè tum alios, tum nos ipſos conſolabimur. quo quidem genere conſolationis [d] Apoſtolum vſum eſſe conſtat, cùm ad Theſſalonicenſes de dormientibus ſcriberet.

Secundus.

d 1. Theſ. 4. 13. 14.

Tertius. SED in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ reſurrectionis cogitatio, ſummam nobis doloris leuationem afferet: quemadmodum ſancti Iob exemplo didicimus, [a] qui vna hac ſpe afflictum, & mœrentem animum ſuſtentabat, fore aliquando, vt in reſurrectione Dominum Deum ſuum conſpiceret.

a Iob 19.25 26.

Quartus. PRÆTEREA hoc plurimum valebit ad perſuadendum fidelibus populis, vt rectam vitam, integram, ab omnique prorſus peccati labe puram agere quàm diligentiſſimè curent. ſi enim cogitauerint ingentes illas diuitias, quæ reſurrectionē conſequuntur, ipſis propoſitas eſſe, facilè ad virtutis, & pietatis ſtudia allicientur. Contrà verò, nulla res maiorem vim habitura eſt ad comprimendas animi cupiditates, homineſque à ſceleribus auocandos, quàm ſi ſæpius admoneantur, quibuſnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, [b] qui extremo illo die procedent in reſurrectionem iudicij.

b Io.5.29.

DE DVODECIMO ARTICVLO.

CAPVT XIII.

Vitam æternam.

1 *Cur poſtremo loco hic fidei articulus ſit poſitus, & quantum referat illum frequenter populo explicari.*

Quæ ad vitæ æternæ materiã per SANCTI Apoſtoli, duces noſtri, Symbolum, quo fidei noſtræ ſumma continetur, æternæ vitæ articulo

articulo claudi & terminari voluerunt: tum, quia poſt carnis reſurrectionē nihil aliud fidelibus expectandum eſt, niſi æternæ vitæ præmium: tum verò, vt perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos verſaretur, doceremurque in ea mentem, & cogitationes noſtras omnes defigendas eſſe. Quare Parochi in erudiendis fidelibus nunquam intermittent, præmijs æternæ vitæ propoſitis, eorum animos accendere: vt quæcunque vel difficillima Chriſtiani nominis cauſa ſubeunda eſſe docuerint, facilia, atque adeò iucunda exiſtiment, promptioresque ad parēdum Deo, & alacriores reddantur.

tinent pluribus explicabuntur ſecūda petitione orationis Dominicæ.

Fidelibus difficillima quæque æternæ uitæ intuitu facilia. Matth. 5. 11. & 16. 24. 25. & 19. 28. 29. & 2. Cor 4. 17. 19. & Heb. 11. 9. 10. 11. 12. 13.

2 *Quid hic per Vitam æternam ſignificetur.*

SED quoniam ſub his verbis, quæ ad beatitudinem noſtram declarandam hoc loco vſurpantur, plurima myſteria in occulto latent, ea ſic aperienda ſunt, vt quantum cuiuſque ingenium ferat, omnibus patere poſſint. Admonendi igitur ſunt fideles, his vocibus, Vitam æternam, non magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones, ſceleratique homines addicti ſunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum deſiderium expleat, ſignificari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, [a] qui à Domino Saluatore noſtro, quid ſibi faciendum eſſet, vt vitam æternam poſſideret, in Euangelio quæſiuit, perinde ac ſi diceret: Quænam mihi præſtanda ſunt, vt ad eum locum, vbi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc verò ſenſum ſacræ litteræ hæc verba accipiunt, vt [b] multis in locis licet animaduertere.

Vita æterna ęternā beatitudinē ſignificat. vide Aug. lib. 5. ciuit. cap. 12. & 19. ca. 11. & in pſ. 118. com. 19

a Lu. 10. 25

b Matth. 19 29. & 25. 46 Ioan. 17. 3. Roma. 2. 7. & 6. 22. 23.

3 *Cur vitæ æternæ nomine ſumma illa beatitudo deſignetur.*

Beatitudo nō in rebus corporeis conſiſtit. ui de Aug. li. 19. de ciu. c.4. 5. 6. & 7. & Ariſt. li. 1. Ethic. c.7.8.& 9.

Hoc verò potiſſimùm nomine ſumma illa beatitudo appellata eſt, ne quis exiſtimaret eam, in rebus corporeis, & caducis, quæ æterna eſſe non poſſunt, conſiſtere. Neque enim hæc ipſa Beatitudinis vox ſatis explicare poterat, quod quærebatur; præſertim cùm non defuerint homines inanis cuiuſdam ſapientiæ opinione inflati, qui ſummũ bonum in ijs rebus ponerent, quæ percipiuntur ſenſibus. Hęc enim pereunt, & veteraſcunt: beatitudo verò nullo temporis termino definienda eſt. quin potiùs terrena hæc longiſſimè à vera felicitate abſunt, à qua is quàm maxime recedit, qui mundi amore, & deſiderio tenetur. ſcriptum eſt enim: [a] Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt caritas Patris in eo. & paulò pòſt: [b] Mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Hæc igitur Parochi fideliũ mentibus imprimenda diligenter curabũt, vt mortalia contemnere, nullamque in hac vita, in qua [c] non ciues, ſed aduenę ſumus, felicitatem obtineri poſſe in animum inducant. Quamquam hic etiam ſpe beati meritò dicemur, [d] ſi abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè vixerimus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Hæc autem cùm permulti, [e] qui ſibi ipſi ſapientes videbantur, minus intelligerent, & in hac vita felicitatem quærendam putarent, ſtulti facti ſunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex vi huius nominis, Vitam æternam,

a 1.Io.2.15

b Ibid.17.

c 1.Pet.2.11

Spe in hac vita inchoari poteſt noſtra beatitudo.

d Tit.2.13.

e Ro.1.22.

Beatitudinē æternam eſſe oportere.

æternam, percipimus, ſemel adeptam felicitatem amitti numquam poſſe, vt falsò nonnulli ſuſpicati ſunt: nam felicitas ex omnibus bonis ſine vlla mali admiſtione cumulatur. quę cùm hominis deſiderium expleat, in æterna vita neceſſariò cõſiſtit. neque enim poteſt beatus non magnoperè velle, vt illis bonis, quę adeptus eſt, ſibi perpetuò frui liceat. Quare, niſi ea poſſeſſio, ſtabilis & certa ſit. maximo cruciatu timoris angatur, neceſſe eſt.

Aug. de ci. Dei, lib. 12. c. 20.

Felicitas eſt omniũ bonorũ ſine vlla mali admiſtione iugis poſſeſſio.

Boeth. in 3. de Conſol. proſ. 2.

4 *Aeterna beatitudo verbis, aut mente humana comprehendi non poteſt.*

De inenarrabili ſanctorum gloria, & de prę mijs eſſentialibus, & accidentalibus. vide Aug. lib. 22. de ciu. c. 29 & 30. lib. 3. de libero arbit. c. 25. & ſerm. 64. de verbis Domini, & ſer. 37. de Sanctis.

VERVM quanta ſit beatorum, qui in cęleſti patria viuunt, felicitas, eaque ab ipſis tantùm, præterea à nemine comprehendi poſſit, hę ipſę voces, cùm vitam beatam dicimus, ſatis demonſtrãt. nam cùm ad rem aliquam ſignificãdam eo nomine vtimur, quod cùm multis alijs cõmune eſt, facilè intelligimus, deeſſe propriam vocem, qua res illa planè exprimatur. Cùm igitur felicitas ijs vocibus declaretur, quę non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuò viuant, rectè conueniunt, hoc nobis argumento eſſe poteſt, altiorem, & pręſtantiorem quãdam rem eſſe, quàm vt proprio vocabulo perfectè ſignificare eius rationem poſſimus. nã etſi plurima alia nomina cęleſti huic beatitudini in ſacris litteris tribuuntur: cuiuſmodi ſunt, [a] regnum Dei, [b] Chriſti, [c] cęlorum, [d] paradiſus, [e] ſancta ciuitas, [f] noua Hieruſalem, [g] domus Patris: tamẽ perſpicuum eſt nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandã ſatis eſſe. Quare Parochi hoc loco oblatam ſibi occaſionẽ nõ pręter mittent, fideles tam

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

a Matth. 6. 33. & 21. 31 Mar. 1. 14. Luc. 6. b Io. 18. 36. Epheſ. 5. 5. Col. 1. 13. c Matth. 5. 3. 10. & 7. 21. & 11. 11 12. & 18. 3. d Ezech. 28 13. Luc. 23. 43. 2. Cor. 12. 4. e Iſ. 52. 1. Ap. 21. 2. 10. & 22. 19. f Apo. 3. 12. & 21. 2. g Io. 14. 2,

amplis præmijs, quæ vitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iuſtitiam, & omnia Chriſtianæ religionis officia inuitandi.

Vita magnũ bonũ, & quãtum ab omnib. expetatur. vide Augu. li. 11. ciuit. c.27. & 28.

Vita hęc potius mors dicenda Aug. li.12. Ciuit. cap. 20.

Felicitas malum nullũ admittit & nullũ bonum excludit. Aug. li. 22. deciu. c. 30. Chryſo. in 30. ca ad Theod. lapſum. Anſel. ep. 2. ad Hugonem, & in lib. de ſimilit. c. 47

Conſtat enim vitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari ſolere: atqui hoc potiſſimùm bono, cùm vitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod ſi exigua hac, & calamitoſa vita, quæ tot, & tam varijs miſerijs ſubiecta eſt, vt mors verius dicenda ſit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius eſſe poteſt: quo tandem animi ſtudio, qua contentione æternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & abſolutam bonorũ omnium rationem coniunctam habet?

5 *Beatitudo omnium malorum priuatione, & omnium bonorum adeptione continetur.*

a Apoc. 7. 16. & Iſ. 49. 10.

b Apoc. 21. 4. & Iſ. 25, 8.

Omne bonum cõcludit.

Nam, vt ſancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ felicitas omnium malorũ liberatione, & bonorum adeptione definienda eſt. De malis clariſſima ſunt ſanctarum litterarum teſtimonia. ſcriptũ eſt enim in Apocalypſi: [a] Non eſurient, neque ſitient amplius: neque cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus. & rurſus: [b] Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorũ: & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Iam verò beatorum immenſa gloria, innumeraque ſolidæ letitiæ, & voluptatis genera futura ſunt, cuius gloriæ magnitudinẽ cùm animus noſter capere, aut illa in animos noſtros penetrare nullo modo poſſit: neceſſe eſt, nos in illam, nempe [c] in gaudium Domini, introire, vt eo circumfuſi, mentis deſiderium cumulatè expleamus.

c Matt. 25. 21. Ioan. 15. 11 & 16. 20. 22

Quibus

6 *Quibus præcipuè bonorum generibus beati perfruentur.*

QVAMVIS autem, vt ſanctus Auguſtinus ſcribit, facilius mala, quibus cariturì ſumus, quàm bona, ac voluptates, quas hauſuri ſumus, numerari poſſe videantur: danda tamen erit opera, vt, quæ fideles ſummæ illius felicitatis adipiſcendæ cupiditate inflammare poterunt, breuiter & dilucidè explicentur. Sed illa in primis diſtinctione vti oportebit, quam à grauiſſimis diuinarum rerum ſcriptoribus accepimus. ij enim duo bonorum genera eſſe ſtatuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet, alterum ipſam beatitudinem conſequitur. quare illa eſſentialia, hæc verò acceſſoria bona, docendi cauſa, appellarunt.

S. Aug. ſer. 64. de ver. Dom. Et de Sym. ad Cathec. lib. 3. cap. 11.

Beatitudo duplex, una eſſentialis, altera acceſſoria. de hac diſtinctione uide doctores ĩ 4. ſent. diſt. 49. Thomam ĩ ſuppl. q̃ſt. 96. art. 1.

7 *In quo conſiſtat eſſentialis, & primaria æternæ beatitudinis cauſſa.*

AC ſolida quidem beatitudo, quam eſſentialẽ communi nomine licet vocare, in eo ſita eſt, vt Deum videamus, eiusq́ue pulchritudine fruamur, qui eſt omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. [a] Hæc eſt vita æterna, inquit, Chriſtus Dominus, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: quam ſentẽtiam ſanctus Ioannes videtur interpretari, cùm ait: [b] Cariſſimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. ſignificat enim beatitudinem ex ijs duobus conſtare: tum quòd Deum intuebimur, qualis in natura ſua, ac ſubſtantia eſt, tum quòd veluti

Præmium eſſentiale ẽ Dei viſio. Aug. li. 22. Ciu. c. 29.

a Ioã. 17. 3.

b 1. Io. 3. 2.

Beatitudo hoĩs duob. conſtat.

Dij efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quamus propriam ſubſtantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & propè diuinam formam induũ, vt Dij potiùs, quàm homines videantur.

8 *Beati quomodo Dei formam, & naturam quodammodo induant.*

Beati ad diuinam natură proximè accedunt.

Hoc autem cur ita fiat, ex eo perſpicuum eſt, quòd vnaquæque res, vel ex eius eſſentia, vel ex eius ſimilitudine, & ſpecie cognoſcitur. At quoniã nihil eſt Dei ſimile, cuius ſimilitudinis adiumento ad perfectam eius notitiã peruenire poſſimus: conſequens eſt, vt eius naturam & eſſentiam videre nemini liceat, niſi hæc eadem diuina eſſentia ſe nobis coniunxerit. Atque id Apoſtoli verba ſignificant, [a] Videmus nunc per ſpeculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem. nam, quòd inquit, In ænigmate: interpretatur ſanctus Auguſtinus, in ſimilitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam ſanctus Dionyſius apertè oſtendit, cùm affirmat nulla inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſe: neque enim ex alicuius rei corporeæ ſimilitudine, eius, quæ corpore careat, eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt: cùm præſertim neceſſe ſit, rerum ſimilitudines minus cõcretionis habere, & magis ſpirituales eſſe, quàm res ipſas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facilè experimur. quoniam verò fieri non poteſt, vt alicuius rei creatæ ſimilitudo ęquè pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt, reperiatur: ita fit, vt ex nulla ſimilitudine diuinam eſſentiam perfectè intelligere poſſimus. Accedit etiam quòd omnes creatæ res certis perfe-

a 1. Cor. 13. 12.

S. Aug. lib. 15. de Trin. cap. 9.

S. Dionyſ. c. 1. de diuin. nom.

Vide D. Th. in 1. par. q. 12. art. 2. & ꝯon. gen. li. 3. ca. 51. 52.

perfectionis terminis circumſcribuntur: At Deus infinitus eſt, neque vllius rei creatæ ſimilitudo eius immenſitatem capere poteſt. Quocirca vna illa ratio diuinæ ſubſtantiæ cognoſcendæ relinquitur, vt ea ſe nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam noſtram altiùs extollat, atque ita idonei ad eius naturæ ſpeciem contemplandam reddamur.

9 *Lumine gloriæ beati illuſtrantur, & ad Deum videndum tota ſpe omnes commoueri debent.*

ID verò lumine gloriæ aſſequemur, cùm eo ſplendore illuſtrati, [a] Deum lumen verum in eius lumine videbimus. nam beati Deum præſentem ſemper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præſtantiſſimo, [b] diuinæ eſſentiæ participes effecti, vera & ſolida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, vt eam Dei benignitate, cum certa ſpe, nobis expectandam eſſe, in Symbolo Patrum definitum ſit. inquit enim: Expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi.

a Pſal.35.10 De lumine gloriæ vide S.Tho.in 1. p.q. 12. art. 5.& con. Gen.lib.3. cap.53.
b 2.Pet.1.4.
Sym. Cõſt.

10 *Quomodo in beatitudine homo Deo coniugatur, ſimilitudine explicatur.*

DIVINA hæc planè ſunt, neque vllis verbis explicari, aut cogitatione comprehendi à nobis poſſunt. Verùm, licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus, quæ ſenſu percipiuntur cernere. Nam, quemadmodum ferrum admoto igni ignem concipit, & quamuis eius ſubſtantia non mutetur, fit tamen, vt diuerſum quippiam, nimirũ ignis, eſſe videatur: eodẽ modo, qui in cæle-

A ſimili. Anſelmus hanc tangit ſimilitudinem in lib. de Simil. c. 56.

in cęleſtem illam gloriam admiſſi ſunt Dei amore inflãmati, ita afficiuntur, cùm tamen id quod ſunt, eſſe non deſinant, vt multo magis diſtare ab ijs, qui in hac vita ſunt, meritò dici poſſint, quàm ferrum candens ab eo, quod nullum caloris vim in ſe contineat. Vt igitur rem paucis cõplectamur, ſumma illa, & abſoluta beatitudo, quã eſſentialẽ vocamus, in Dei poſſeſſione conſtituenda eſt. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deeſſe poteſt, qui Deum optimum & perfectiſſimum poſſidet?

11 *Quæ ſint accidentalia bona, quibus beati circumfluent.*

Prçmiũ ſeu bonũ beatitudinis accidentale. Aug. lib. 22. ciuit. ca. 30. a Ro. 2. 10. Qualis gloria beatorũ, ob quam ipſa beatitudo gloria dicitur. Pſal. 83. 12. Rom. 8. 18. Honor beatorum quãtus, ob quẽ ipſi reges Apoc. 5. 10. in Grçco textu nominãtur. b Luc. 12. 4. Io. 15. 13. 14. c Pſal. 21. 23. Io. 20. 17 Hebr. 2. 11. d Ioã. 10. 52. Ro. 8. 14 e Matt. 25. 34. f Pſ. 138. 17.

Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minùs remota ſunt, vehementiùs quoque animos noſtros commouere, & excitare ſolent. Huius generis ea ſunt, de quibus Apoſtolus ad Romanos videtur intelligere: [a] Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa ſolùm, quam tandem eſſentialem beatitudinem, vel cum eius natura maximè coniunctam eſſe oſtendimus: ſed ea etiam, quæ conſtat ex clara, & aperta notitia, quam ſinguli de alterius eximia, & præſtanti dignitate habituri ſunt. At verò quantus ille honor exiſtimandus eſt, qui eis a Domino tribuitur, cùm [b] non amplius ſerui, ſed amici, [c] fratres, ac [d] filij Dei vocentur. quare ita electos ſuos amantiſſimis, & honorificẽtiſſimis verbis Saluator noſter compellabit: [e] Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum: vt meritò liceat exclamare. [f] Nimis honorificati ſunt amici tui Deus:

Deus:[a] ſed laudibus etiam à Chriſto Domino,coram Patre cæleſti,& Angelis eius celebrabuntur. Præterea,ſi hoc cõmune omnibus hominibus deſiderium natura ingenuit honoris,qui à viris ſapientia præſtantibus habeatur, quòd eos locupletiſſimos virtutis ſuæ teſtes fore exiſtiment: quantùm beatorum gloriæ acceſſurum putamus,quòd alius alium ſummo honore proſequetur?

a Matt. 12. 32. Luc. 12. 8.

12 *Quibus bonorum copijs beati in æternis illis ſedibus cumulabuntur.*

INFINITA eſſet omnium oblectationum enumeratio,quibus beatorum gloria cumulata erit,ac ne cogitatione quidem fingere eas poſſumus. Sed tamen hoc fidelibus perſuaſum eſſe debet,quæcũque nobis iucunda in hac vita contingere, vel etiã optari queant,ſiue ea ad mentis cognitionem,ſiue ad corporis perfectum habitum pertineant,earum rerum omnium copijs beatam cæleſtium vitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo,quàm oculus vidit,aut auris audiuit,aut in cor hominis aſcendit, fieri [b] Apoſtolus affirmet. nam corpus quidem,quod antea craſſum, & cõcretum erat,cùm in cælo,detracta mortalitate,[c] tenue, & ſpirituale effectum fuerit, nullis amplius alimẽtis indigebit: anima [d] autem æternæ gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor, tranſiens omnibus miniſtrabit, cum ſumma voluptate exſaturabitur.Quis verò pretioſas veſtes, aut regales corporis ornatus deſiderare poterit, vbi nullus harũ rerum vſus futurus ſit,[e] omneſq; immortalitate, & ſplendore amicti, & [f] ſempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed ſi amplæ etiam, & magnificæ domus

Beatitudo omnib. bonis animi & corporis cõſtat. pſ. 35. 9

b 1. Cor. 2. 9 Iſ. 64. 4.

c 1. Cor. 15. 42. 42.

d Luc. 12. 37.

Terrena vilia erũt beatis.

e 1. Cor. 15. 34. 35. Apoc. 7. 9.

f 1. Cor. 9. 25. 2. Tim. 4. 8

domus poſſeſſio ad humanam felicitatẽ pertinet, quid cęlo ipſo, quod Dei claritate vndiq; cǫlluſtratur, vel amplius, vel magnificẽtius cogitari poteſt? Quare Propheta, cùm eius domicilij pulchritudinem ſibi ante oculos poneret, & ad beatas illas ſedes perueniendi cupiditate arderet, [a] Quàm dilectá, inquit, tabernacula tua Domine virtutum: cõcupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerũt in Deum viuum. Atque vt hic ſit omnium fidelium animus, hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni ſtudio curare debent.

a Pſal. 83.2.3.

13 *Prẹmijs ijſdem citra vllum diſcrimen, beati non afficientur.*

NAM [b] in domo Patris mei, inquit Dominus, manſiones multę ſunt: in quibus maiora & minora præmia, vt quiſq; promeritus erit, reddentur. [c] Qui enim parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare, non ſolùm ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verùm etiam eius conſequendę certam rationem hanc eſſe frequenter monebunt, vt fide, & caritate inſtructi, & in oratione, & ſacramentorum ſalutari vſu perſeuerãtes, ad omnia benignitatis officia in proximos ſe exerceant. ita enim Dei miſericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus ſe præparauit, vt aliquando impleatur, quod dictum eſt per Prophetam: [d] Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

b Ioan. 14.2

c 2. Cor. 9.6

Diuerſa erunt in cęlo meritorum præmia.

Iſa. 56.4.5. Mat. 19.28.29. 1. Cor. 15.42.43. Aug. in 22. Ciu. ca. 30. Cyp. de opere.

d Iſa. 32.18.

CATECHISMI ROMANI,

Pars Secunda.

De Sacramentis in genere.

CAPVT PRIMVM.

1 *Doctrinam ſacramentorum tradere Parocho in primis eſt curandum.*

CVm omnis Chriſtianę doctrinę pars ſcientiam, diligentiamque deſiderat: tum ſacramentorum diſciplina, quæ & Dei iuſſu neceſſaria, & vtilitate vberrima eſt, Parochi facultatem, & induſtriam poſtulat ſingularem, vt eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præſtantiſſimæ, ac ſanctiſſimæ res dignè & ſalutariter impertiri poſſint, & ſacerdotes ab illa diuini interdicti regula non diſcedant: [a] Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas veſtras ante porcos.

De Sacramẽtis in genere tredecim canones Cõci. Trid. ſeſ. 7. p̄ſcripſit.

a Matt. 7.6.

2 *Quidnam ſibi velit Sacramenti vocabulum.*

PRINCIPIO igitur, quoniam vniuersè de toto genere Sacramentorum agendum eſt, ab ipſius nominis vi, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguã ſignificationem explanare, vt quæ huius verbi ſentẽtia hoc loco propria ſit, facilius intelligatur.

Sacramenti vox eſt ambigua. gatur. Quare docendi ſunt fideles Sacramenti nomen, quod ad propoſitam rem attinet, aliter à profanis, quàm à ſacris ſcriptoribus acceptum eſſe. Primò. nam alij auctores ſacramenti nomine obligationē illam ſignificari voluerunt, cùm iurati aliquo ſeruitutis vinculo obſtringimur, ex quo iuſiurandū, quo ſe milites fidelem operam Reip. præſtaturos, pollicentur, ſacramentum militare dictum eſt. atque hæc frequentiſſima huius vocabuli ſignificatio apud illos videtur fuiſſe. Verùm apud Latinos Patres, qui res diuinas ſcriptis tradiderunt, ſacramenti nomen aliquam rem ſacram, quæ in occulto latet, declarat: quemadmodum Græci ad eandem rem ſignificandā myſterij vocabulo vſi ſunt. in eam verò ſententiam ſacramenti vocem accipiendam eſſe intelligimus, cùm ad Epheſios ſcribitur: [a] vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ. Deinde ad Timotheum: [b] Magnum eſt pietatis ſacramentum. Præterea in libro Sapientiæ: [c] Neſcierunt ſacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis licet animaduertere, Sacramentum nihil aliud, niſi rem ſacram, abditam, atque occultam ſignificare.

Latini pro Iureiurādo ſacramentū ſumpſerūt. Cic. in 1. offic. & Veget. li. 2. de re militari. Patres ꝓ re diuina latēte myſterij & ſacramēti nomine uſi ſunt.

a Ephe. 1. 9.

b 1. Ti. 3. 16.

c Sap. 2. 22.

3 *Sacramenti nomen, ad ſigna ſacra ſignificanda à Patribus accommodatum, eſt antiquiſſimum.*

QVARE Latini doctores ſigna quædam ſenſibus ſubiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, ſimul etiam declarant, ac veluti antè oculos ponunt, ſacramenta commodè appellari poſſe exiſtimarunt. Quamquam, vt D. Greg. placet, ob id ſacramenta dici poſſunt, quòd diuina virtus ſub rerum corporearum tegumentis, occultè ſalutem efficiat.

D. Greg. in cap. 16. lib. 1. Regum ſup. illud: Directus eſt ſpiritus Dñi in Dauid.

Nec

Nec verò quiſquam putet hoc vocabulum nuper in Eccleſiam inductum eſſe nam, qui ſanctos Hieronymum, & Auguſtinum legerit, facilè perſpiciet antiquos religionis noſtrę ſcriptores ad eã, de qua loquimur, rem demonſtrandam ſępiſſimè Sacramenti nomine, interdum verò etiam Symboli, vel Myſtici ſigni, vel Sacri ſigni voce uſos eſſe. Atque hæc de Sacramenti nomine dicta ſint: quod quidem ueteris etiam legis ſacramentis conuenit: de quibus nihil opus eſt Paſtoribus pręcepta tradere, cùm ea Euangelij lege, & gratia ſublata ſint.

Sacramenti nomẽ primis Eccleſiæ Patribus ſæpe fuit vſurpatum. vide Tertul. de pręſcr. & lib. 1. aduer. Mar. Cypr. epiſt. 75. & in lib de bapti. Chriſti. Hier. in cõmentar. in Thrẽ. & Mich. Augu. li. 19. cõt. Fauſtum ca. & in Io. tract. 80.

4 *Quam rem Catholicis ſcriptoribus propriè denotet Sacramentum.*

VERVM pręter nominis notionem, quę hactenus declarata eſt, rei etiam vis, & natura diligenter inueſtiganda, & quid Sacramentũ ſit fidelibus aperiendum eſt. Sacramenta enim ex genere earũ rerum eſſe, quibus ſalus, & iuſtitia comparatur, dubitare nemo poteſt. Sed cùm multę rationes ſint, quę ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur: nulla tamen planiùs, & dilucidiùs eam demonſtrat, quàm definitio à D. Auguſtino tradita: quam deinde omnes doctores ſcholaſtici ſecuti ſunt.[a] Sacramentũ, inquit ille, eſt ſignum rei ſacrę: vel, vt alijs verbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt:[b] Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum, ad noſtram iuſtificationẽ inſtitutum.

De propria vi, atque natura ſacramenti.

Sacramentum eſt res qua ſalus & iuſtitia comparatur.

a D. Augu. lib. 10. de ciuit. Dei c. 5. quẽ Mag. in 4. diſt. 1. & de conſ. d. 2. c. ſacrificiũ, & ſententiarij in eod. lib. 4. & D. Tho. in 3. par. q. 60. artic. ſequuntur.

b Hæc definitio quam habet Mag. & Grat. vbi ſupra colligitur ex rug. lib. de catech. rud. c. 26. & ex epiſt. 166.

5 *Rerum ſenſibilium diuiſio, quidque Signi nomine intelligendum ſit.*

QVÆ quidem definitio, vt magis pateat, ſin-

Rerum ſenſibiliũ duo eſſe genera. Aug. lib. 1. de doctrina Chr. c. 2. ex quo etiam eam hauſit Mag. in 1. diſtinct. 1.

gulæ eius partes Paſtoribus exponendæ erunt. atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ ſenſibus percipiuntur, duo eſſe genera: aliæ enim ob id inuentæ ſunt, vt aliquid ſignificent: aliæ non alterius rei ſignificandæ, ſed ſua tantùm cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes penè res, quæ natura conſtant, haberi poſſunt. At verò in priori genere vocabula rerum, ſcriptura, vexilla, imagines, tubæ, & alia huiuſcemodi permulta ponenda ſunt. nam ſi ex vocabulis vim ſignificandi detraxeris, ſublata videtur eſſe cauſa, quamobrem vocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna propriè dicuntur: illud enim ſignum eſſe ſanctus Auguſtinus teſtatur, quod præter rem, quam ſenſibus obijcit, efficit etiam, vt ex ſe alterius rei cognitionem capiamus: ſicut ex veſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem, cuius veſtigium apparet, facilè cognoſcimus.

Auguſt. lib. 2. de doct. Chriſt. c. 1. quē ſequitur. mag. li. 4. diſt. 1. & Grat. de cõſe. d. 2. c. ſignum.

6 Quomodo ſacramenta in genere ſigni reponenda ſint oſtenditur.

Sacramentum cur inter res quæ ſignificāt reponi debet. Augu. lib. 3. de doct. Chriſti. c. 9. & epiſt. 23. ad Bonif. & in lib. de Catech. rud. c. 26. Tertul. in lib. de reſurrect. carnis. Greg. l. 6. cap. 3. in 1. lib. reg.

QVÆ cùm ita ſe habeant, ſacramētum ad hoc rerum genus, quæ ſignificādi cauſa inſtitutæ ſunt, referri, perſpicuum eſt: ſiquidem ſpecie quadam, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris, ſua virtute, quæ ſenſu percipi non poteſt, efficit. Baptiſmus enim (vt, quod docetur, exemplo notius fiat) cùm, adhibitis certis, & ſolēnibus verbis, aqua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat, Spiritus ſancti virtute omnem peccati maculam, & turpitudinem interius elui, & animas noſtras præclaro illo cæleſtis iuſtitiæ dono augeri, atque ornari: ſimulque ea corporis ablutio, vt po-

ſtea

ſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat.

7 *Idem etiam ex Scripturis demonſtratur.*

SED ex Scripturis etiam apertè colligitur, Sacramentum inter ſigna numerandum eſſe. Apoſtolus enim de circumciſione, veteris legis ſacramento, quæ [a] Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos ſcribit: [b] Et ſignum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco, [c] cùm affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe: licet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, [d] Nos conſepultos eſſe cum illo, per baptiſmum in mortem. Neque verò parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit: ita enim fiet, ut quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat, cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac venerandam magis excitetur.

Sacramenta inter res quæ ſignificant eſſe numeranda ex Scripturis colligitur.

a Gen. 17, 10. 11. 12.
b Roma. 4. 11.
c Rom. 6. 3.
d Ibidē. 4.

Vtilitas ex doctrina ſuperiori emanans.

8 *Quot ſunt Signorum genera.*

SEQVITVR nunc, vt verba illa, rei ſacræ, quæ eſt altera definitionis pars, commodè explicentur. Quod quidem, vt commodè fieri poſſit, paulò altiùs repetenda ſunt, quæ, de ſignorum varietate ſanctus Auguſtinus acutè, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ præter ſeipſa alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, anteà demonſtratum eſt) in animis

Sacramentū eſſe rei ſacræ ſignū quo intelligendum, & q triplex ſit ſignorū genus.

Primò naturalia.
Aug. lib. 2. de doctrin. Chri. cap. 1.

animis noſtris gignunt, veluti fumus, ex quo ſtaſtim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſam naturale appellandum eſt, quòd fumus non voluntate ignem ſignificat, ſed rerum vſus efficit, vt, ſi quis fumum tantùm videat, naturam ſimul, & vim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente & cogitatione percipiat. Quædam verò ſigna natura non conſtant, ſed conſtituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, vt & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſa explicare, viciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent cognoſcere. Hæc autem quàm varia, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quòd nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium ſenſum, reliqua ad cæteros ſenſus pertinent. nam cùm aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato vexillo quippiam declaramus, ſatis conſtat, eam ſignificationem, ad oculos tantùm referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui non ſolùm delectandi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipuè ſenſu verba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

Secūdò, hominum cōſenſu, & voluntate inſtituta. Augu. ibid. cap. 3.

9 *De ſignis à Deo inſtitutis tam in veteri, quàm in nouo teſtamento.*

VERVM præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, & voluntate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitùs data, quorum tamen non vnum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tātùm rem à Deo hominibus commendata ſunt, vt aliquid ſignificarent, vel admo-

Signa quædam ſunt diuinitus data. Aug. lib. 3. de doct. Chriſt. cap. 9. & in 3. de Trin. c. 10.

admonerent: cuiuſmodi fuerunt, [a] legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cæremonias pertinebant: alia verò Deus inſtituit, quæ non ſignificandi modò, ſed efficiendi etiam vim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere Sacramenta nouæ legis numeranda eſſe liquidò apparet. Signa enim ſunt diuinitùs tradita, non ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuſpiam ſacræ, quam declarant, efficientiam in ſe continere certò credimus.

Vide de his Leuiticum ferè per totum ſignificationes autem pete ex Cyrillo in l. de adorat. in Spiritu & veritate.

a Exo. 12. 15.18.& 23 15.& 34.18

10 *Res ſacra quomodo in definitione Sacramenti ſit intelligenda.*

SED quemadmodũ ſigna in multiplici varietate eſſe oſtendimus: ita etiam res ſacra non vnius modi exiſtimanda eſt. Quod verò ad propoſitam Sacramenti definitionem attinet, diuinarũ rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quę nos ſanctos efficit, ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat, demonſtrant: huic enim gratię propriam ſacrę rei appellationem tribuendam meritò putarunt, quippe cùm eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur.

Cõcil. Trid. ſeſ. 7. ca. 6. de ſacramẽ.

Gratia Dei ſacra res propriè nuncupatur Mag. in 4. d. 1. D. Thom. in 3. p. q. 60. art. 2. Hugo de ſacramen.

11 *Sacramenti vberior definitio, & qua ratione à reliquis ſignis ſacris illud differat.*

QVARE, vt explicatius quid Sacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quę ex Dei inſtitutione, ſanctitatis, & iuſtitię, tum ſignificandę, tum efficiendæ vim habet: ex quo ſequitur, vt facilè quiuis poſſit intelligere, Imagines Sanctorum, Cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non

ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem veritatis doctrinam facilè erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de Baptiſmo admonuimus, cùm dicebamus, ſolemnem illam corporis ablutionē ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius Spiritus ſancti vi fieret, idem etiam in alijs Sacramentis exercere aliquis velit.

12 *Sacramenta non unam tantùm rem, ſed plura ſignificant.*

Th. in 3. p. q. 60. art. 3. quod probat ex Aug. verbis, quæ citantur de cōſec. diſt. 2. c. hoc eſt quod.

Primò, ſignificant rē præſentem. Secundò, prętéritam. Tertiò, futuram.

IAM verò hiſce myſticis ſignis, quæ à Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipuè conuenit, vt ex Domini inſtitutione non vnam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis Sacramentis licet cognoſcere, quæ non ſolùm ſanctitatem, & iuſtitiam noſtram, ſed præterea duo alia cum ipſa ſanctitate maximè coniuncta declarant, Chriſti ſcilicet redemptoris paſſionem, quæ ſanctitatis cauſa eſt, & vitam æternam, cæleſtemque beatitudinem, ad quam ſanctitas noſtra, tanquam ad finem, referri debet. Quod quidem, cùm in omnibus Sacramentis perſpici poſſit, meritò ſacri doctores vnicuique Sacramentorum triplicem ſignificandi vim tradiderunt, tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat: tum quia aliam præſentem indicet, ac demonſtret: tum quia aliam futuram prænunciet. Neque verò exiſtimandum eſt hoc, ita ab illis doceri, vt etiam ſanctarum ſcripturarum teſtimonio non probetur. Nam cùm Apoſtolus ait: [a] Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, planè oſtendit, idcirco Baptiſmum, ſignum dicendum

Vnū quodque ſacramentū tria ſimul ſignificat.

a Rom. 6. 3

dum eſſe, quòd Dominicæ paſſionis, & mortis nos admoneat. Deinde cùm inquit: Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriã Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: ex ijs verbis perſpicuum eſt Baptiſmum ſignum eſſe, quo cæleſtis gratia in nos infuſa declaratur: cuius munere nobis datum eſt vt nouam vitam inſtituentes, omnia veræ pietatis officia facilè, & libenti animo exequamur. Poſtremò cùm addit: [a] Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: apparet Baptiſmum vitæ etiam æternæ, quam per illum conſecuturi ſumus, non obſcuram ſignificationem dare.

Ibid. 4.

a Rom. 6. 5

13 Sacramentùm non unam tantùm præſentem rem, ſed plures deſignat.

SED præter hæc, quæ commemorauimus, varia ſignificandi genera & rationes, ſæpe etiam euenit, vt Sacramentum non vnam tantùm rem præſentem, ſed plures demonſtret, ac notet. id verò ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum intuentibus facilè eſt intelligere, quo, veri corporis, & ſanguinis Domini pręſentia, nec non gratia, quam, non impurè ſacra myſteria ſumentes percipiunt, deſignatur. Ex ijs igitur, quę dicta ſunt, Paſtoribus argumenta deeſſe non poterunt, quibus oſtendant quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis nouę legis inſint: Vt ea ſumma cum religione colenda, & ſuſcipienda eſſe, omnibus perſuadeant.

Sacramentum aliquã do plures res præſentes dſignat.

Sacramentum Euchariſtiæ quot habeat ſignificationes, vide Dam. lib. 4. de orth. fid. c. 14. & Th. in 3. p. q. 73. ar. 4.

14 *Cur Sacramenta inſtitui apud Chriſtianos oportuerit.*

Cauſæ ob quas inſtituta ſunt ſacramēta Hugo de ſacr. par. 9. ca.2. Magiſt.in4. diſt.1.Tho. in 3.p.q.61 ar.1.

Prima vt humani ingenij imbecillitatem adiuuent.

VERVM ad rectum Sacramentorum vſum docendum nihil accommodatius videri poteſt, quàm diligenter cauſſas exponere, cur Sacramenta inſtitui oportuerit. Plures autem numerari ſolent, quarum prima eſt, humani ingenij imbecillitas: ſi quidem natura ita comparatum videmus, vt ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehenſæ ſunt, niſi per ea, quæ aliquo ſenſu percipiuntur, nemini adſpirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei virtute efficiuntur, facilius intelligere poſſemus, idem ſummus rerum omnium artifex ſapientiſſimè fecit, vt eam ipſam uirtutem, aliquibus ſignis, quæ ſub ſenſum cadunt, pro ſua in nos benignitate declararet. nam, vt præclarè à ſancto Chryſoſtomo dictum eſt: Si homo corporis concretione caruiſſet, nuda ipſa bona, neque vllis integumentis inuoluta ei oblata eſſent: quoniam verò anima corpori coniuncta eſt, omnino opus fuit, vt rerum, quæ ſentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda vteretur.

S.Chry.ho. 83. in Mat. & hom.60. ad pop.Antioch.

Secunda, ut crededi tarditatem erigant. Aug. lib. 4. cont. Donat.c.24

Altera verò cauſa eſt, quòd animus noſter haud facilè commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur credenda. Quare, Deus à mundi exordio, quæ facere inſtituerat, verbis quidem frequentiſſimè indicare conſueuit: interdum verò, cùm opus aliquod inſtitueret, cuius magnitudo promiſſi fidē abrogare poſſet, alia etiam ſigna, quæ nōnunquam miraculi ſpeciem haberent, verbis adiunxit. nam cùm Deus [a] Moyſen ad Iſraelitici populi liberationem mitteret, ille verò, ne Dei quidem præcipientis

a Exod.3. 10. 11.

tis auxilio fretus, timeret, ne onus ſibi grauius imponeretur, quàm ut ſuſtinere poſſet: aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret: [a] Dominus promiſſionem ſuam multa ſignorum varietate firmauit. Quemadmodum igitur in veteri teſtamento Deus fecerat, ut magni alicuius promiſſi conſtantiam ſignis teſtificaretur: ita etiam in noua lege Chriſtus, Saluator noſter, cùm nobis peccatorum veniam, cæleſtem gratiam, Spiritus ſancti communicationem pollicitus eſt, quædam ſigna oculis, & ſenſibus ſubiecta inſtituit, quibus eum quaſi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promiſſis futurum dubitare numquam poſſemus.

a Exod. 4. 2. 3. 4.

Tertia cauſa fuit, vt illa tamquam remedia, ut ſcribit ſanctus Ambroſius, atque [b] Euangelici Samaritani medicamenta ad animarum ſanitatem, vel recuperandam, uel tuendam præſto eſſent. Virtutem enim, quæ ex Paſſione Chriſti manat, hoc eſt, gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per Sacramenta, quaſi per alueum quendam, in nos ipſos deriuare oportet; aliter uerò nemini vlla ſalutis ſpes reliqua eſſe poterit. Quare, clementiſſimus Dominus Sacramenta uerbo ſuo, & promiſſione ſancita relinquere in Eccleſia uoluit, per quæ paſsionis ſuæ fructum nobis reipſa communicari, ſine dubitatione crederemus: ſi modò unuſquiſque noſtrum ad ſe eam curationem piè, & religioſè admoueret.

Tertia, ut parata, & certa ſit medicina ad depellendos animi morbos & ſalutē tuēdam. S. Amb. lib. 5. de ſacramen. cap. 4. b Lu. 10. 34

Sed quarta etiam cauſa accedit cur Sacramentorum inſtitutio neceſſaria uideri poſsit: vt ſcilicet notæ quædam, & ſymbola eſſent, quibus fideles internoſcerentur, cùm præſertim nullus hominum

Quarta, ut ſint Chriſtianiſmi veręque religionis ſymbola & ſancta ſocietatis vincula.

D. Auguſt. li. 19. cont. Fauſt. c. 11. & de uera relig. ca. 17. & Baſil. in exhorta. ad Baptiſ.

cœtus queat, vt etiam à D. Auguſtino traditũ eſt, ſiue veræ ſiue falſæ religionis nomine, quaſi vnum corpus coagmentari, niſi aliquo viſibiliũ ſignorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præſtant nouæ legis Sacramenta, quæ & Chriſtianæ fidei cultores ab infidelibus diſtinguunt, & ipſos fideles ſancto quodam vinculo inter ſe connectunt.

Quinta, sũt teſtimonia noſtrę fidei eiuſque certa declaratio.

a Ro. 10. 10

Præterea aliam etiã iuſtiſſimam fuiſſe cauſam, Sacramenta inſtituendi, ex illis Apoſtoli verbis, [a] Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, oſtendi poteſt. Sacramentis enim fidem noſtram in hominum conſpectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad Baptiſmum accedentes, palàm teſtamur, nos credere eius aquæ virtute, qua in Sacramento abluimur, ſpiritualem animæ purgationem fieri.

Sexta, ut ſint incitamenta fidei & caritatis.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non ſolùm ad fidem in animis noſtris excitandam, & exercendam, ſed etiam eam caritatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cùm arctiſsimo nos vinculo colligatos, & vnius corporis membra effectos eſſe ex ſacrorum myſteriorum communione recordamur.

Septima, ſunt humilitatis excitãdæ inſtrumenta.

Poſtremò, quod in Chriſtianæ pietatis ſtudio plurimi faciendum eſt, humanæ mentis ſuperbiam edomant, ac comprimunt: noſque ad humilitatem exercent, dum ſenſibilibus elementis ſubijcere nos cogimur, vt Deo obtemperemus, à quo antea impiè defeceramus, vt mundi elementis ſeruiremus. Hæc ſunt quæ potiſsimùm de Sacramenti nomine, natura, inſtitutione, fideli populo tradenda eſſe viſa ſunt: quæ poſteaquam à Paſtoribus accuratè expoſita fuerint, docere

Epilogus ſuperiorum.

deinceps

deinceps oportebit, quibus ex rebus ſingula Sacramenta conſtent, quæue ſint illorũ partes,ac præterea,qui ritus, & cætemoniæ additæ illis fuerint.

15 *Partes ad conſtituendum unumquodque Sacramentum neceſſariæ.*

PRIMVM igitur explicandum eſt, rem ſenſibilem, quæ ſupra in Sacramenti definitione poſita eſt, non vnam tantum eſſe, quamuis vnum ſignum conſtitui credendum ſit. Duo enim ſunt,ex quibus quodlibet Sacramentum conficitur: quorum alterum materiæ rationem habet, atque Elementum dicitur: alterum formę vim, & Verbum communi vocabulo appellatur: ſic enim à Patribus accepimus. qua in re notum eſt, atque apud omnes peruulgatum illud ſancti Auguſtini teſtimonium: Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum. Rei igitur ſenſibilis nomine, tum materiam, ſiue elementum intelligunt, vt in ſacramento Baptiſmi aquam, Confirmationis chriſma,& Extremæ vnctionis oleum, quæ omnia ſub aſpectum cadunt: tum præterea verba, quę formę rationem habent,atq; ad aurium ſenſum pertinẽt. Apoſtolus verò vtrumque apertè indicauit, cùm inquit: [a] Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Quo in loco materia, & forma Sacramenti exprimitur.

Duobus qđ libet ſacramentũ conſtat, Mag. in 4. d. 1. lit. d D. Thom. 1 3. par. q. 60. art. 4. 5. 6.

S. Auguſt. tract. 80. in Ioan.

a Eph. 5. 26.

Materia & forma Sacramentorum ex ſcripturis trahuntur.

16 *Cur elemento uerba addita fuerint.*

ADDENDA autem erant verba ad materiam, vt apertior, clariorque rei, quæ gerebatur ſignificatio fieret. Verba enim inter omnia ſigna maxi-

Verborũ in ſacris virt⁹. Augu. lib. 8. de doctr. Chriſt. c. 3.

maximam vim habere perſpicuum eſt: ac ſi ipſa deſint, planè obſcurum erit, quidnam materia Sacramentorum deſignet, ac demonſtret. Nam, vt in Baptiſmo licet videre, cùm aqua non minus refrigerandi, quàm abluendi vim habeat, & vtriuſq; rei ſymbolum eſſe poſſit, niſi verba addantur, vtrum horum in Baptiſmo ſignificet, aliquis fortaſſe coniectura aliqua dijudicabit: nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit, at cùm verba adhibentur, ſtatim intelligimus, abluendi vim, & ſignificationem habere.

17 *Excellentia Sacramentorum nouæ legis.*

Sacramēta legis veteris formā definitam non habebant. hoc colligitũ ex Scripturis, in quib. veterũ ſacramentorũ fit mentio. Forma ſublata rō ſacramēti tollitur.

IN hoc autem noſtra Sacramenta antiquæ legis ſacramentis plurimùm præſtant, quòd in illis adminiſtrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma ſeruaretur, quo etiam fiebat, vt incerta admodum, & obſcura eſſent: noſtra verò formam verborum ita præſcriptam habent, vt, ſi fortè ab ea diſcedatur, Sacramenti ratio conſtare non poſſit: ob eamque rem clariſſima ſunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæc igitur ſunt partes, quæ ad naturam, & ſubſtantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus vnumquodque Sacramentum neceſſariò conſtituitur.

18 *Quæ ſit cæremoniarum in Sacramentis virtus, & natura.*

Videatur c. 13. de ſacramētis in genere, Seſ. 7. Conc. Trid.

HIS accedunt cæremoniæ: quæ tametſi prætermitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud facere ipſa neceſſitas cogat: tamen, ſi quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui credendum eſt.

Ac meritò quidem à primis vſque Eccleſię tempo ribus illud ſemper ſeruatum eſt, vt Sacramenta ſolemnibus quibuſdam cæremonijs miniſtrarentur. Primùm enim maximè decuit ſacris myſterijs eum religionis cultum tribuere, vt ſancta ſancti tractare videremur: prætereа, quæ Sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipſæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum ſanctitatem in animos fidelium altius imprimũt. Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obſeruant, ad ſublimium rerum cogitationem erigunt, fidemq; in eis, & caritatem excitant, quò maior cura, & diligentia adhibenda erit, vt fideles vim cęremoniarum, quibus ſingula Sacramenta conficiuntur, cognitam & perſpectam habeant.

Cęremoniarũ antiqtas. Dio. Areop. in li. de Eccl. Hier. c. 2. Clem. ep. 3. Tert. đ cor. mil. Cyp. c. 73. Baſ. de Spir. Sãcto. c. 27. Conc. Trid. ſeſ. 22. cap. 4. & 5. in fid. doct.

Cæremoniarũ effectus. Cyrill⁹ hier. in catech. 1. 2. 3. & 4. Rabanus Maurus lib. 1. de inſti. cler. c. 27. Iſid. lib. de offic. Eccle. cap. 20.

19 *Quot ſint Catholicæ Eccleſiæ Sacramenta.*

SEQVITVR, vt Sacramentorum etiam numerus explicetur, quæ quidem cognitio hanc vtilitatem affert, quòd populus eò maiori pietate omnes animi ſui vires, ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos ſingularem beneficentiam conuertet, quò plura ſalutis, ac beatæ vitæ adiumenta nobis diuinitùs parata eſſe intellexerit. Catholicæ igitur Eccleſiæ Sacramenta, quemadmodum ex [a] Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & [b] Conciliorum teſtatur auctoritas, ſeptenario numero definita ſunt.

De neceſſitate, numero, & utilitate ſacramentorum.

a Prou. 9. 1. Zach. 3. 9. & 4. 2. Apo. 1. 16. & 5. 1. 6. fuerũt deſignata ſeptẽ Eccleſię ſacramẽta. ſed đ his fuſius poſtea.

b Seſ. 7. Cõcil. Triden. can 1. de ſacramẽtis in gñe Conc. Cõſt. ſeſ. 15. Florent. in decreto dato Armenis.

20 *Cur nec maiori, nec minori numero Sacramenta concludantur.*

CVR autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per ſimilitudinem

Naturam ipſam docere ſacramẽta ſeptenario numero eſſe definienda. Humano generi ſeptem eſſe neceſſaria ad vitam cõmodè traducendam. Concil. Cõſtan. ſeſ. 15. Florent. in decreto dato Armenis. Tridẽt. ſeſ. 7. Tho. in 3. par. q. 65. art. 1. & S. con. Gẽt. c. 58.

dinem à naturali vita ad ſpiritualem transferuntur, probabili quadam ratione oſtendi poterit. Homini enim ad viuendum, vitamque conſeruandam, & ex ſua, reique publicæ vtilitate traducendam, hæc ſeptem neceſſaria videntur, vt ſcilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, ſi in morbum incidat, ſanetur, imbecillitas virium reficiatur: deinde, quod ad remp. attinet, vt magiſtratus nunquam deſint, quorum auctoritate, & imperio regatur: ac poſtremò, legitima ſobolis propagatione ſeipſum, & humanum genus conſeruet. Quæ omnia quoniam vitę illi, qua anima Deo viuit, reſpondere ſatis apparet, ex ijs facilè Sacramentorum numerus colligetur.

21 *Septem Sacramenta eſſe ex Scripturis demonſtrantur.*

Primvs enim eſt Baptiſmus, veluti cæterorum ianua, quo [a] Chriſto renaſcimur: deinde Confirmatio, cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam Apoſtolis, vt D. Auguſtinus teſtatur, inquit Dominus: [b] Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Tum Euchariſtia, qua, tanquam cibo verè cæleſti ſpiritus noſter alitur, & ſuſtinetur. de ea enim dictum eſt à Saluatore: [c] Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sequitur quarto loco Pœnitentia, [d] cuius ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati vulnera accepimus. Poſtea verò Extrema vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur: ſiquidem D. Iacobus, cùm de hoc Sacramento loqueretur, ita teſtatus eſt: [e] Et, ſi in peccatis

a Ioan. 3. 5. Tit. 3. 5.
D. Auguſt. epiſt. 108.
b Luc. 24. 49. Acto. 1. 8. & 2. 2.
c Io. 6. 55.
d Io. 20. 22. 23.
e Iacob. 5. 14. 15.

catis ſit, remittentur ei. Sequitur [a] Ordo, quo publica Sacramentorum miniſteria perpetuò in Eccleſia exercendi, ſacraſque omnes functiones exequendi poteſtas traditur. Poſtremò additur [b] Matrimonium, vt ex maris & feminæ legitima, & ſancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conſeruationem procreentur, & religiosè educentur.

a Act. 13. 2. 3. 1. Tim. 4. 14. & 2. Tim. 1. 7.
b Eph. 5. 31 32.

22 *Aequalis non eſt omnium Sacramentorum vel neceſſitas, uel dignitas.*

ILLVD verò maximè animaduertendum eſt, quamuis omnia Sacramenta diuinam, & admirabilem virtutem in ſe cõtineant, tamen non parem omnia, & æqualem neceſſitatem, aut dignitatem, aut vnam, eandemque ſignificandi vim habere. Atque ex ijs tria ſunt, quæ tametſi non eadem ratione, tamen præ cæteris neceſſaria dicuntur: Baptiſmum enim vnicuique ſine vlla adiunctione neceſſarium eſſe, Saluator his verbis declarauit: [c] Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei. Pœnitentia verò illis tantummodo neceſſaria eſt, qui ſe poſt Baptiſmum aliquo mortali peccato obſtrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, [d] niſi eos admiſſi peccati ritè pœnituerit. Ordo prętèrea, etſi non ſingulis fidelibus, [e] toti tamen Eccleſiæ omnino neceſſarius eſt. Verùm ſi dignitas in Sacramentis ſpectetur, Euchariſtia ſanctitate, & myſteriorum numero, ac magnitudine, longè cæteris antecellit. quæ omnia facilius intelligentur, cùm ſuo loco ea, quæ ad ſingula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

De præſtãtia, & differentia ſacramẽtorum.
Tria ſunt ſacramẽta prę cæteris neceſſaria.
Thom. 3. p. q. 65. ar. 4
Can. 3. & 4. Cõc. Trid. de ſacramẽtis in genere, ſeſſ. 7.
Baptiſmi neceſſitas.
c Ioan. 3. 5.
d Pęnitẽtię neceſſitas.
Apoc. 2. 5. Luc. 13. 3.
Ordinis neceſſitas.
e Prou. 11. 14.
Euchariſtię dignitas.
Dion. li. de Eccle. Hier. cap. 3. Tho. in 3. p. q. 65 art. 3.

A quo

23 *A quo hæc ſacra, & diuina myſteria ſint accepta, principaliterq́; diſpenſetur.*

Cã efficiens ſeu auctor ſacramentorũ Deus eſt p Chriſtũ, idemq́; præcipuè intus diſpenſat. Amb.lib.4. de ſacra. c. 4. Tho.in 3. p.q.64. Seſ.7. de ſacramẽtis in gñe, can.1. Conc.Trid. a Rom.8.33 Propriũ eſt Dei illabi ĩ animã hominis ĩ lib. de Eccleſ. dogm. & Caſſian.collat.7.c.13.

DEINCEPS videndum eſt, à quo hæc ſacra, & diuina myſteria acceperimus, neque enim dubitandum eſt, quin prçclari alicuius muneris dignitas, eius, à quo donum ipſum profectum eſt, dignitate, & præſtantia, quammaximè augeatur. Sed ea quæſtio difficilem explicationem habere non poteſt. Nam cùm Deus ſit, [a] qui homines iuſtos efficiat: ipſa verò Sacramenta iuſtitiæ adipiſcendæ mirifica quædam inſtrumenta ſint: patet, vnum, eundemque Deum in Chriſto Iuſtificationis, & Sacramentorum auctorem agnoſcendum eſſe: Præterea Sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cùm verò vnius Dei potentiæ proprium ſit in corda, & mentes hominum illabi: ex hoc etiam perſpicitur, Sacramenta à Deo ipſo per Chriſtum inſtituta eſſe; quemadmodum ab eo quoque intus diſpenſari, certa, & conſtanti fide tenendum eſt. hoc enim teſtimonium de illo ſe accepiſſe ſanctus Ioannes affirmat, cùm ait: [b] Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcẽdentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto.

b Ioã.1.33.

Diſpenſat Deus ſacramenta per homines. c 1.Cor.4.1 Hebr. 5. 1. Thom. ĩ 3. p.q.64. ar.4 Cõc. Trid. ſeſſ. 7. can. 10.

24 *Quibus miniſtris vtatur Deus in Sacramentis diſpenſandis.*

SED quamuis Deus Sacramentorum auctor, & diſpenſator ſit, [c] ea tamen non per Angelos, verùm per homines miniſtrari in Eccleſia voluit. non minus enim miniſtrorum officio, quàm materia,

teria, & forma, ad Sacramenta conficienda opus eſſe, perpetua ſanctorum Patrum traditione confirmatum eſt.

25 *Miniſter, ſua prauitate gratiæ Sacramentalis virtutem impedire non poteſt.*

ATQVE hi quidem miniſtri, quoniam in ſacra illa functione non ſuam, ſed Chriſti perſonam gerunt, ea re fit, vt, ſiue boni, ſiue mali ſint, modò ea forma, & materia vtantur, quam ex Chriſti inſtituto ſemper Eccleſia Catholica ſeruauit, idque facere proponant, quod Eccleſia in ea adminiſtratione facit, verè Sacramentum conficiant, & conferant: ita, vt gratiæ fructum nulla res impedire poſſit, niſi qui ea ſuſcipiunt, ſeipſos tanto bono fraudare, & Spiritui ſancto velint obſiſtere. Hanc verò in Eccleſia certam, & exploratam ſententiam ſemper fuiſſe, ſanctus Auguſtinus in ijs diſputationibus, quas aduerſus Donatiſtas conſcripſit, clariſſimè demonſtrauit. Quòd ſi etiam ſcripturæ teſtimonia quęrimus, ipſum Apoſtolum his verbis loquentem, audiamus: [a] Ego, inquit, plantaui: Apollo rigauit: ſed Deus incrementum dedit. neque enim qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus. Ex quo loco ſatis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obeſt eorum improbitas, quorum manu ſatæ ſunt: ita nihil vitij aliena culpa contrahi illis poſſe, qui malorum hominum miniſterio Chriſto inſiti ſunt. Quare, vt ex D.[b] Ioannis Euangelio ſancti Patres noſtri docuerunt, Iudas etiam Iſcariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuiſſe legimus: ita vt præclare

Miniſtrorũ quæ ſit ratio. ſeſſ. 7. Cõci. Trid. de Sacramẽtis in genere can. 11. & 12. Vide Gregor. Naz. in Orat. in S. Bap. Amb. de his qui myſt. init. c. 5. Chry. ho. 8. in 1. Cor. Augu. con. Creſcen. li. 4 c. 20. & 4. cont. Dona. c. 4. & lib. 2. cont. liter. Petil. ca. 47.

a 1. Cor. 3. 6. 7.

b Ioan. 4. 2.

D. Auguſt. tracta. 5. in Ioan.

a Act.19.5.

D. Auguſtinus ſcriptum reliquerit: Dedit Baptiſmum Iudas, & non baptizatum eſt poſt Iudam: dedit Ioannes, [a] & baptizatum eſt poſt Ioannem. quia, quod datum eſt à Iuda, Baptiſma Chriſti erat: quod autem à Ioanne datum eſt, Ioannis erat: non Iudam Ioanni, ſed Baptiſmum Chriſti etiam per Iudæ manus datum, Baptiſmo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato, rectè præponimus.

26 *Quid de illis ſentiendum ſit, qui impura conſcientia Sacramenta adminiſtrant.*

Sacramenta nouæ legis impura conſcientia miniſtrare quã perniciosũ ipſis ſit miniſtris. Th. in 3.p. q.64 art.4. ex Diony. li. de Eccleſ. Hie. c. 1. & ex epi. ad Demoph. cõſentit Augu. lib.2. cont. epiſto. Parm. c.10. & tract.5. in Io. & lib.3. cont. Creſc. ca.6.

b 2. Reg. 6. 6. 7. & 1. Paral. 13. 9. 10.

c Iſ.12. 11.

d Pſ.49.16. 17.

Seſ.7. Concil. Trid. de ſacramentis in genere can.6.

NEQVE verò paſtores, alij ve Sacramentorum miniſtri, cùm hæc audiunt, ſatis ſibi eſſe arbitrentur, ſi poſthabita morum integritate, ac conſcientiæ munditia, illud tantùm cogitent, quomodo Sacramenta ab illis ritè miniſtrentur. id enim etſi diligenter curandum eſt, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, poſita nõ ſunt. Meminiſſe autem ſemper debent, Sacramenta diuinam quidem virtutem, quæ illis ineſt, nunquam amittere, [b] at verò impurè ea miniſtrantibus æternam perniciem, & mortem afferre. [c] Sancta enim, quod ſemel, atque iterum, ac ſæpius admonere oportet, ſanctè, & religiosè tractanda ſunt. [d] Peccatori, vt eſt apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? tu verò odiſti diſciplinam. Quòd ſi homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo ſcelus concipi exiſtimandum erit, qui ſibi multorum ſcelerum conſcius eſt, nec tamen ſacra myſteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus ſumere, contrectare, atque alijs porrigere, & mi-

niſtrare vereatur? Cùm præſertim apud Sanctum Dionyſium ſcriptum ſit, malis ſymbola (ita enim Sacramenta appellat) ne contingere quidem permiſſum eſſe. Sanctitatem igitur ſacrarum rerum miniſtri in primis ſectentur, purè ad Sacramenta miniſtranda accedant, atque ita ſe ad pietatem exerceant, vt ex eorum frequenti tractatione, & vſu, vberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, conſequantur.

S. Dionyſ. de Eccl. Hierar. c. 1.

27 *De duobus præcipuis Sacramentorum effectibus.*

SED iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam Sacramentorum effectus ſit: id enim Sacramenti definitioni, quæ ſupra tradita eſt, non parum lucis allaturum videtur. Hi autem duo præcipuè numerantur. Ac principem quidem locum meritò gratia illa obtinet, quam, vſitato à ſacris doctoribus nomine, Iuſtificantem vocamus: ita enim Apoſtolus apertiſſimè nos docuit, cùm inquit, Chriſtum [a] dilexiſſe Eccleſiam, & ſeipſum tradidiſſe pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, † in verbo. Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis per Sacramētum efficiatur, vt quemadmodum S. Auguſtini ſententia celebratum eſt: Aqua corpus abluat, & cor tangat: id quidem humana ratione atque intelligentia comprehendi non poteſt. Conſtitutum enim eſſe debet, nullam rem ſenſibilem, ſuapte natura, ea vi præditam eſſe, vt penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoſcimus, omnipotentis Dei

De Sacramētorū primo effectu, qui eſt gratia iuſtificans.

Seſ. 7. Concil. Trid. de ſacramentis in genere. can. 6. 7. & 8.

Auguſt. tracta. 26. in Ioan. & lib. 19 cōtra Fauſt. c. 16. & 17. & in Pſ. 77. Tho. in 3. p. q. 62. art. 1. 2. & 3.

a Epheſ. 9. 25. 26.

D. Auguſt. tract. 80. in Ioannem.

† Duo noſtra MS. exēplaria legunt in verbo vitæ, & ita hic locus citatus eſt ſupra eodem capit. ſect. 15. ſed Græca exemplaria & Syriaca non habent vocem vitæ, Louanienſia Biblia cùm in textu habeant in verbo, margini adiunxerunt vocem vitæ.

virtutem in Sacramentis ineſſe, qua id efficiant, quod ſua vi res ipſæ naturales præſtare non poſſunt.

28 *Quomodo effectus Sacramenti initio naſcentis Eccleſiæ ſint mirabiliter deſignati.*

Sacramentorũ uis miraculis declarata naſcentis Eccleſiæ. Augu. libro quæſt. vete. & noui teſta. quæ. 93.

QVOCIRCA, ne vlla vnquam huius effectus dubitatio in animis fidelium reſideret, cùm miniſtrari Sacramenta cœptum eſt, voluit clementiſſimus Deus, quid illa interius efficerent, miraculorum ſignificationibus declarare: vt eadem perpetuò interius fieri conſtantiſſimè crederemus, quamuis longè à noſtris ſenſibus remota eſſent. Itaque vt omittamus Saluatore noſtro in Iordane baptizato, [a] cœlos apertos eſſe, & Spiritum ſanctum columbæ ſpecie apparuiſſe: vt admoneremur eius gratiam, cùm ſalutari fonte abluimur, in animam noſtram infundi: vt hoc inquam omittamus (magis enim ad baptiſmi ſignificationem, quàm Sacramenti adminiſtrationẽ pertinet) nonne [b] legimus cùm Pentecoſtes die Apoſtoli Spiritum ſanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandum fidei veritatem, adeundaque pro Chriſti gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cœlo ſonitu, tanquam aduenientis Spiritus vehementis, apparuiſſe illis diſpertitas linguas, quaſi ignis? ex quo intellectum eſt, ſacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, eaſque vires addi, quibus poſſimus Carni, Mundo, & Satanæ, perpetuis ſcilicet hoſtibus noſtris, fortiter repugnare, & reſiſtere. Atque [c] hæc miracula quoties Apoſtoli Sacramenta iſta miniſtrarẽt, initio naſcentis Eccleſiæ aliquamdiu

a Mat. 3. 16. Mar. 1. 10. Lucæ 3. 21. 22.

b Act. 2. 3. 4

c Act. 8. 17. 17. & 45. & 19. 6.

diu viſa ſunt, donec firmata iam fide, & corroborata, fieri deſierunt.

29 *Quanta ſit Sacramentorum nouæ legis ſupra veteris legis ſacramenta excellentia.*

Ex ijs igitur, quæ de priori ſacramentorum effectu, gratia ſcilicet iuſtificante, demonſtrata ſunt, illud etiam planè conſtat, excellentiorem & præſtantiorem uim Sacramentis nouæ legis ineſſe, quàm olim veteris legis ſacramenta habuerunt. quæ cùm [a] infirma eſſent, egenaque elementa, [b] inquinatos ſanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. quare, vt ſigna tantùm earum rerum, quæ myſterijs noſtris efficienda eſſent, inſtituta ſunt. At verò Sacramenta nouæ legis ex Chriſti latere manantia, [c] qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundant conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti, atque ita eam gratiam, quam ſignificant, Chriſti ſanguinis virtute operantur. Quocirca ſi ea cum antiquis ſacramentis conferamus, præterquam quòd plus efficaciæ habent, & vtilitate vberiora, & ſanctitate auguſtiora eſſe inueniuntur.

Præſtantiora eſſe legis nouæ Sacramenta ueteribus docet Aug. lib. 19. cont. Fauſt. ca. 13. & in Pſ, 83. Ambr. lib. de Sacra. c. 4.
a Gal. 4. 9.
b Heb. 9. 13
Sacramenta nouæ legis ex Chriſti latere manarunt.
Aug. lib. 2. de ſymb. c. 6. in Ioan. tra. 15. & lib. 15. ciui. cap. 26
c Hebr. 9. 14.

30 *Quæ Sacramenta Characterem imprimant, & quid ſit Character.*

Alter verò Sacramentorũ effectus non quidem omnibus communis, ſed trium tantummodò proprius, Baptiſmi, Confirmationis, & Ordinis ſacri, eſt Character quem animæ imprimunt. nam cùm Apoſtolus ait: [d] Vnxit nos Deus, qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris:

Secũdus Sacramentorũ effectus eſt characteris ſacri in animam impreſſio.
Seſ. 7. Concil. Trid. de Sacramẽtis in genere, can. 9.
d 2. Cor. 1. 21. 22.

ſtris: voce illa, Signauit, non obſcurè Characterem deſcripſit, cuius proprium eſt, aliquid ſignare, & notare. Eſt autem Character veluti inſigne quoddam animæ impreſſum, quod deleri nunquam poteſt, eique perpetuò inhæret: de quo ita apud S. Auguſtinum ſcriptum eſt: An minus fortè ſacramenta Chriſtiana, quàm corporalis hæc nota, qua ſcilicet miles inſignitur, poterunt? Illa namque militi ad militiam, quam deſeruiſſet, reuertenti, non noua imprimitur, ſed antiqua cognoſcitur, & approbatur.

D.Augu. li. 2. con. epiſt. Parmen. ca. 13. Et epiſt. 50. circa medium & tract. 6. in Ioã. & lib. 1. cont. Creſc. c. 30. vide item D. Tho. in 3 p. q. 63.

31 *Quis ſit Characteris effectus, & quomodo Sacramenta Characterem imprimentia iterari non debeant.*

Characteris vſus duplex Tho. in 3. p. q. 63. art. 2.

Character baptiſmi qd efficiat.

Character Cõfirmationis qd præſtet.

Character ſacramenti Ordinis, qd ſignet.

IAM verò Character hoc præſtat, tũ vt apti ad aliquid ſacri ſuſcipiẽdum, vel peragendum efficiamur, tum vt aliqua nota alter ab altero internoſcatur. Ac Baptiſmi quidem charactere vtrũque conſequimur, vt ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus à gentibus, quæ fidem non colunt, diſtinguatur. Idem autem in charactere Confirmationis, & ſacri Ordinis licet agnoſcere: quorũ altero veluti Chriſti milites, ad eius nominis publicam confeſſionẽ, & propugnationem, ac contra inſitum nobis hoſtem [a] & ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus armamur, atque inſtruimur, ſimulq; ab ijs, qui nuper baptizati, [b] tã quam modò geniti infantes ſunt, diſcernimur: alter verò, tum poteſtatem Sacramenta conficiendi, & miniſtrandi cõiunctam habet; tum eorum, qui huiuſmodi poteſtate præditi ſunt, à reliquo fidelium cœtu diſtinctionem oſtendit. Tenenda igitur

a Eph. 6. 12.

b 1. Pet. 2. 2

eſt

eſt Catholicæ Eccleſiæ regula, qua docemur tria hæc Sacramenta Characterem imprimere, neque vllo vnquam tempore iteranda eſſe. Hæc ſunt, quę generatim de Sacramentis tradenda erunt.

Tria tãtum Sacramenta Characterẽ imprimiunt, quę nec unquã iterantur.

32 *Quibus rationibus aſſequętur Paſtores, vt populus Sacramenta veneretur, & his religioſè vtatur.*

Concilium Florent. in Decre. Eug. & Trid. ca. 9. ſeſſ. 7.

In Sacramẽtorũ doctrina duo præcipuè obſeruanda.

IN cuius argumenti explicatione Paſtores duo potiſſimùm efficere omni ſtudio conentur. Primum eſt, vt fideles intelligant, quanto honore, & cultu, & veneratione hæc diuina, & cęleſtia munera digna ſint: alterum verò, vt, quoniam à clementiſſimo Deo, ad communem omnium ſalutem propoſita ſunt, ijs piè & religioſè vtantur, atque ita Chriſtianæ perfectionis deſiderio exardeſcant, vt ſi Pœnitentiæ præſertim, & Euchariſtiæ ſaluberrimo vſu aliquandiu careant, plurimum damni ſe feciſſe exiſtiment. Hęc autem facilè Paſtores aſſequi poterunt, ſi quæ de Sacramentorum diuinitate, & fructu ſupra dicta ſunt, auribus fidelium ſæpius inculcabunt: primum à Domino Saluatore noſtro, à quo nihil niſi perfectiſſimum proficiſci poteſt, inſtituta eſſe: præterea cùm miniſtrantur, Spiritus ſancti intima cordis noſtri permeantis efficacíſsimum numen præſto eſſe: deinde admirabili, & certa curandarum animarum virtute prędita eſſe: tum per ea immenſas illas Dominicæ paſsionis diuitias ad nos deriuari. Poſtremo verò oſtendant totum Chriſtianum ædificium, [a] firmiſsimo quidem lapidis angularis fundamento inniti: Verùm niſi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum vſu vndique fulciatur, magnoperè verendum eſſe, ne magna ex parte labefactatum

Euchariſtiæ & Pœnitentiæ vſus frequenter populo inculcandus.

a Iſ. 28. 16. Rom. 9. 33. 1. Petr. 27.

Sacramẽtis, & verbi Dei doctrina Eccleſiam maximè fulciri.

concidat: vt enim per Sacramenta in vitam ſuſcipimur: ita hoc veluti pabulo alimur, conſeruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

CAPVT II.

1 *Cur expediat doctrinam Baptiſmi frequenter populis fidelibus inculcari.*

Doctrina ſacramentorũ quàm ſit vtilis & neceſſaria.

Ex ijs quidem, quæ hactenus de Sacramentis vniuersè tradita ſunt, cognoſci poteſt, quàm neceſſarium ſit ad Chriſtianæ religionis, vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum ſingulis credenda Eccleſia Catholica proponit. ſed ſi quis diligentius [a] Apoſtolum legerit, ſine dubitatione ita ſtatuet, perfectam Baptiſmi cognitionem à fidelibus magnoperè requiri: adeo non ſolùm frequenter, ſed grauibus verbis, & Spiritu Dei plenis, eius myſterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo redemptoris noſtri mortem, ſepulturam, & reſurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad imitandum cõſtituit. Quare, Paſtores nũquam ſe ſatis multam operam, & ſtudium in huius Sacramenti tractationè collocaſſe arbitrentur.

a Rom. 6.3. 4. 5. & 1. Cor. 6. 11. & ca. 12. 13. & Gal. 3. 27. Eph. 5. 26.

Baptiſmi vis quàm ſerio omnibus ſit expendẽda.

2 *Quando potiſſimùm Parocho ſermo de Baptiſmo ſit inſtituendus.*

Verum præter eos dies, in quibus more maiorum,

iorum, diuina, Baptiſmi myſteria potiſſimùm explananda eſſent, in Sabbato magno Paſchæ, & Pentecoſtes, quo tempore Eccleſia ſumma cum religione, maximisq; cæremonijs hoc Sacramentum celebrare conſueuerat, alijs etiam diebus occaſionem captent de hoc argumento diſſerendi. Atque illud in primis tẽpus maximè oportunum ad eam rem videri poterit, ſi interdum, cùm Baptiſmus alicui miniſtrandus ſit, fidelis populi multitudinem conueniſſe animaduerterint. Tunc enim facilius multò erit, ſi minus liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentum attinent, proſequi, vnum ſaltẽ, aut alterum docere, cùm fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, ſimul etiam ſacris Baptiſmi cæremonijs expreſſam uident, pioque, & attento animo cõtemplantur. Ex quo deinde fiet, vt vnuſquiſque ijs rebus admonitus, quæ in alio geri videat, ſecum recordetur, qua ſe ſponſione Deo obligarit, cùm Baptiſmo initiatus eſt: ſimulque illud cogitet, an vita, & moribus talem ſe præbeat, qualem ipſa Chriſtiani nominis profeſſio pollicetur. Vt igitur quæ docenda erunt, dilucidè exponantur: quænam ſit Baptiſmi natura & ſubſtantia, aperiendum eſt: ſi prius tamen ipſius vocis ſignificatio explicetur.

Solẽnis Baptiſmus Sabbato Paſchę & Pentecoſtes agi ſolitus. Tertul. lib. de Bapt. ca. 19. Baſil. in exhorta. ad bapt. Amb. in li. de myſter. paſ. & alij.

Vtilitas inculcatę d Baptiſmo doctrinæ. Qua ſe ſpõſione quiſque in Baptiſmo obligauit. vide Tertu. in li. de ſpectac. & de præſ. & de Bapt.

3 *Quid Baptiſmi nomen propriè denotet.*

Ac Baptiſmum quidem Græcum eſſe nomen nemo ignorat: quod etſi in ſacris litteris non ſolùm eam ablutionem, quæ cum Sacramento coniuncta eſt, [a] ſed etiam omne ablutionis genus, [b] quod aliquando ad paſſionem tranſlatum eſt, ſi-

Octo Baptiſmi genera vide apud Dam. lib. 4. de fid. orth. c. 10. Ablutio Sacramẽtalis.

a Eſa. 24. 23. Mar. 7. 4. Heb. 9. 10. b Mar. 10. 38. Luc. 12. 50. 1. Corin. 15. 29.

gnificat: tamen apud Eccleſiæ ſcriptores non quã-uis corporis ablutionem declarat, ſed eam quæ cum Sacramento coniungitur, nec ſine præſcripta verborum forma miniſtratur, qua quidem ſignificatione [a] Apoſtoli ex Chriſti Domini inſtituto frequentiſſimè vſi ſunt.

a Ro.6.3.4. 13.1.Cor.12. Gal.5.17. Epheſ.4.5. Col.2.12. 1.Pet.3.21.

4. *Quibus præterea nominibus ablutionem Sacramentalem Patres expreſſerunt.*

De varijs baptiſmi nominibus vide Gregor. Nazian. in orat. in ſancta lumina & Clemen. Alex. lib.1. pæda. ca.6. Aug. epiſt. 23 5. Dionyſius Areop. c.3. de Ecc. Hierar. Illuminationē uocauit. b Heb. 10. 32 & 6.4. S.Chry. to. 5. Expurgatio Sepultura. Crux Chriſti. Plantatio. c 1. Cor. 5. 7. d Rom.6.4. 5.6. S. Dionyſ. de Ecc. Hierar.c.2.p.1.

Alia quoque nomina ad eandem rem ſignificandam ſancti Patres vſurparunt. Sacramentum enim fidei appellari, quòd illud ſuſcipientes, vniuerſam Chriſtianæ religionis fidem profiteantur, D.Auguſtinus teſtatur. Alij verò, quia fide corda noſtra illuminantur, quam in Baptiſmo profitentur, hoc Sacramentum, Illuminationem vocarunt. nam & Apoſtolus ita inquit: [b] Rememoramini priſtinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, ſignificans. Chryſoſtomus præterea in oratione, quam ad Baptizãdos habuit, tum expurgationem, quia per Baptiſmum [c] expurgamus vetus fermentũ, vt ſimus noua conſperſio, tum ſepulturam [d] tum plantationem, tum crucem Chriſti nominat: quarum omnium appellationũ cauſam ex epiſtola ad Romanos ſcripta licet colligere. Cur autem D.Dionyſius principium ſanctiſſimorum mandatorum vocauerit, perſpicuum eſt: cùm hoc Sacramentum veluti ianua ſit, qua in Chriſtianæ vitæ ſocietatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperandi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

Qua

5 *Quæ ſit Baptiſmi definitio.*

QVOD autem ad rei definitionem attinet, etſi multæ ex ſacris ſcriptoribus afferri poſſunt, illa tamen aptior, & commodior eſſe videtur, quam ex verbis Domini apud Ioannem, & Apoſtoli ad Epheſios licet intelligere. nam, cùm Saluator dicat: [a] Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & † Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei: & Apoſtolus, cùm de Eccleſia loqueretur: [b] Mundans eam lauacro aquæ, in verbo: ita fit, vt rectè, & appoſitè definiatur, Baptiſmum eſſe Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. [c] Natura enim ex Adam filij iræ naſcimur: per Baptiſmum verò in Chriſto filij miſericordiæ renaſcimur: ſiquidem [d] dedit hominibus poteſtatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

Definitiões Baptiſmi vide apud Alex. in 4. p. queſt. 11. & Tho. in 3. p. q. 66. ar. 1.

a Ioan. 3. 5. † & Spiritu sãcto legũt MS. & Aug. ſed Biblia Louaniẽſia Græca exẽplaria ſequẽtia habẽt ſolum & ſpiritu.

b Eph. 5. 26

c Eph. 2. 3.

d Ioan. 1. 13. 14.

6 *Qua ratione Baptiſmi Sacramentum perficiatur.*

SED quibuſcunq; tandẽ verbis Baptiſmi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc Sacramentũ confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris inſtituto certa, & ſolemnia verba neceſſariò adhibentur, quemadmodum ſemper ſancti Patres docuerunt. quod apertiſſimo illo D. Auguſtini teſtimonio demonſtratur. Accedit Verbũ ad Elementũ, & fit Sacramentum. Id verò eò diligentius monere oportebit, ne fortè fideles in eũ errorem inducantur, vt exiſtiment, quod vulgo dici ſolitũ eſt, aquam ipſam, quę ad conficiendũ Baptiſmum in ſacro fonte aſſeruatur, Sacramẽtum eſſe.

Baptiſmus ablutiõe, & forma uerborum perficitur.

Chryſoſto. hom. 24. in Ioan. Aug. lib. 6. cont. Donat. c. 25 Concil. Floren. & Tri.

D. Auguſt. tract. 80. in Ioan.

tunc

Aqua nõ poteſt dici Sacramẽtum, ſed ablutio.

tunc enim Sacramentum Baptiſmi dicendum eſt, cùm aqua ad abluendum aliquem additis verbis, quæ à Domino inſtituta ſunt, reipſa vtimur. Iam verò quoniam ſingula Sacramenta, ex materia, & forma conſtitui initio diximus, cùm generatim de omnibus Sacramentis ageretur, idcirco, quæ vtraque ſit in Baptiſmo, à Paſtoribus declarandum erit.

7 *Quæ ſit propria Baptiſmi materia.*

De materia Baptiſmi ſeſſ. 7. Cõc. Trid. de Baptiſmo can. 2. Cõc. Florẽ. Tho. 3. p. q.56. art.5. a Ioan. 3.5. b Eph.5.26 c 1.Ioã.5.8. d Act.8.36. & 10.47. Heb.10.22. & 1. Pet.3. 20.

MATERIA igitur, ſiue elementum huius Sacramenti, eſt omne naturalis aquæ genus, ſiue ea maris ſit, ſiue fluuij, ſiue paludis, ſiue putei, aut fontis, quæ ſine vlla adiunctione aqua dici ſolet. nam & Saluator docuit: [a] Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei. & Apoſtolus inquit: [b] Eccleſiam lauacro aquæ mundatam eſſe. Et in B. Ioannis epiſtola ſcriptum legimus: [c] Tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & ſanguis. Quod etiam [d] alijs ſacrarum litterarum teſtimonijs comprobatur.

8 *Locus D. Matthæi de Baptiſmo ignis exponitur.*

e Mat. 3.11 Sic exponit Hier. i Mat. f Act. 2.3. Seſ.7. Cõc. Trid. de Baptiſmi can. 1. g Act.1.5.

QVOD verò à Ioanne Baptiſta dictum eſt, uenturum eſſe Dominum, [e] qui baptizaret in Spiritu ſancto, & igne: id quidem nullo modo de Baptiſmi materia intelligendum eſt: ſed uel ad intimũ Spiritus ſancti effectum, vel certè ad miraculum referri debet, [f] quod die Pentecoſtes apparuit, cùm Spiritus ſanctus è cælo in Apoſtolos ignis ſpecie delapſus eſt: de quo alio loco Chriſtus Dominus noſter prædixit: [g] Ioannes quidem baptizauit

uit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.

9 *Quibus figuris, & Prophetijs uis aquarum Baptiſmi ſit oſtentata.*

VERVM idem quoque à Domino, tum figuris, tum Prophetarum oraculis ſignificatum eſſe ex diuinis ſcripturis animaduertimus. Diluuium enim [a] quo mundus purgatus eſt, quòd [b] multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum, huius aquæ figuram,& ſimilitudinem geſſiſſe, Apoſtolorũ Princeps [c] in priori Epiſtola oſtendit. Et [d] maris rubri tranſitum eiuſdem aquæ ſignificationem habuiſſe, [e] D.Paulus ad Corinthios, ſcribens expoſuit: vt interim omittamus, [f] tum Naaman Syri ablutionem, [g] tum probaticæ piſcinæ admirabilem vim, & alia id genus multa,in quibus huius myſterij ſymbolum ineſſe facilè apparet.

a Gen.64. 5 Diluuiũ olim Baptiſmum repræſentauit. b Gen.6.5. c 1. Pet. 3. 20. Mare rubrũ d Exod.14. 22. e 1.Cor.10. 1. Naaman ablutio. f 4. Reg. 5. 14. g Ioan.5.2. Probatica piſcina.

De prædictionibus autem dubitare nemo poteſt,quin aquæ illæ,ad quas tam liberaliter [h] Iſaias Propheta omnes ſitientes inuitat, [i] vel quas à templo egredientes Ezechiel in ſpiritu vidit: tũ [k] prętere a fons ille, quem domui Dauid & habitantibus Hieruſalem paratum in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ Zacharias prænunciauit, ad ſalutarem Baptiſmi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant.

Vim aquarũ baptiſmi præuidit Iſaias. h Iſa. 55.1. i Eze.47. 1. k Zach. 13. 1.

10 *Cur aqua ad Baptiſmum conficiendum nos potius uti uoluerit Deus, quàm alia materia.*

QVANTVM verò Baptiſmi naturæ, & virtuti conſentaneũ fuerit, vt eius propria materia aqua inſtitue-

Aquæ vſus ĩ baptiſmo quã ſit na-

turæ cōſentane' & cōueniens. S. Hier. ep. 83. to. 2. vide D. Tho. in 3. p. q. 66 art. 3.

inſtitueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum ſcribens, demonſtrauit. Sed quod ad hunc locum attinet, Paſtores docere in primis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus ſine vlla exceptione ad conſequendam vitam neceſſarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ nunquam non præſto eſt, atque ab omnibus facilè parari poteſt, maximè idoneam fuiſſe. Deinde aqua effectum Baptiſmi maximè ſignificat, vt enim aqua ſordes abluit, ita etiam Baptiſmi vim, atque efficientiam, quo peccatorum maculę eluuntur, optimè demonſtrat. Accedit illud, quòd quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptiſſima eſt, ſic Baptiſmo cupiditatum ardor magna parte reſtinguitur.

Prima ratio

Secunda ratio.

Tertia ratio.

II *Aquæ ſimplici, & naturali quare Chriſma adijciatur.*

Aquæ ſimplici & naturali, cur chriſma adijciatur. vide Amb. li. 1. de ſacr. c. 2. & 3. c. 1. & Innoc. li. 1. decret. ti. 15. ca. cum veniſſet.

ILLVD verò animaduertendum eſt, quamuis aqua ſimplex, quę nihil aliud admixtum habet, materia apta ſit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties ſcilicet Baptiſmi miniſtrandi neceſſitas incidat, tamen ex Apoſtolorum traditione, ſemper in Catholica Eccleſia obſeruatum eſſe, vt cum ſolemnibus cæremonijs Baptiſmus conficitur, ſacrum etiam Chriſma addatur; quo Baptiſmi effectum magis declarari perſpicuum eſt. Docendus quoque erit populus, etſi aliquando incertum eſſe poteſt, vtrum hæc, an illa vera aqua ſit, qualem Sacramenti perfectio requirat: hoc tamen pro certo habendum eſſe, nunquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, Baptiſmi Sacramentum, vlla ratione confici poſſe.

Quare

12 *Quare promiſcuè omnibus fidelibus perfecta Baptiſmi forma clarè exponenda ſit.*

SED duarum partium, ex quibus Baptiſmus conſtare debet, poſtquam altera, hoc eſt materia, diligenter explicata fuerit, ſtudebunt Paſtores eadem diligentia formam etiam tradere, quæ eſt altera eius pars maximè neceſſaria. In huius autem Sacramenti explicatione, eò maiori cura, & ſtudio elaborandum putabunt, quòd tam ſancti myſterij notitia non ſolùm ſua ſponte fideles vehementer delectare poteſt, quod quidem in omni diuinarum rerum ſcientia communiter euenit, verùm etiam ad vſus ferè quotidianos ſummoperè expetenda eſt. Cùm enim ſæpè incidant tempora, quemadmodum ſuo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum ſæpiſſimè à mulierculis Baptiſmum miniſtrari oporteat, ita fit, vt promiſcuè omnibus fidelibus ea, quæ ad huius Sacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita & perfecta eſſe debeant.

Quàm ſæpè & quāta cura Baptiſmi natura ſit inculcanda.

13 *Quæ ſit perfecta, & abſoluta huius Sacramenti forma.*

QVARE dilucidis, & apertis verbis, quæ facilè percipi ab omnibus poſſint, Paſtores docebunt hanc eſſe perfectam, & abſolutam Baptiſmi formam. Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ita enim à Domino, & Saluatore noſtro traditum eſt, cùm Apoſtolis apud Matthæum præcepit: [a] Euntes docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ex illo autem verbo, Baptizantes,

Aug. lib. 6. cont. Don. c. 25. & 4. c. 15. Tho. in 3. p. q. 66 art. 5.

Baptiſmi forma.

a Matt. 28. 19.

Actio miniſtri î Baptiſmo ex Chriſti verbo eſſe neceſſaria colligit. Catholica Eccleſia diuinitùs edocta optimè intellexit, in huius Sacramenti forma actionem miniſtri exprimendam eſſe: quod quidem fit, cùm dicitur, Ego te baptizo. At quoniam, præter miniſtros, Perſona q̃ baptizatur. tum illius perſonam, qui baptizatur, tum principalem cauſam, quæ Baptiſmum efficit, ſignificare oportebat, iccirco illud pronomen Te, & diſtincta diuinarum perſonarum nomina adduntur, vt abſoluta Sacramenti forma ijs verbis concludatur, quę Principalis cauſa ſanctificationis ē S. Trinitas. modò expoſita ſunt. Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti. Neque enim ſola Filij perſona, de quo à Ioanne ſcribitur: [a] Hic eſt a Ioã. 1. 33. qui baptizat, ſed ſimul omnes ſanctæ Trinitatis perſonæ ad Baptiſmi ſacramentum operantur. Quod autem in Nomine, non in Nominibus dictum eſt, hoc planè declarat vnam Trinitatis naturam, & diuinitatem. Etenim hoc loco Nomen ad In forma baptiſmi quid nomē ſignificet. perſonas non refertur, ſed diuinam ſubſtantiam, virtutem & poteſtatem, quæ vna, & eadem eſt in tribus perſonis, ſignificat.

14 *An in forma Baptiſmi uerba omnia perinde ſint neceſſaria.*

SED in hac forma, quam integram, & perfectam eſſe oſtendimus, obſeruandum eſt, quædam prorſus neceſſaria eſſe, quæ ſi omittantur, Sacramentum confici non poteſt: quædam verò non ita neceſſaria, vt ſi deſint, Sacramenti ratio non conſtet: cuiuſmodi eſt vox illa, Ego: cuius vis in verbo Baptizo continetur: immo verò in Eccleſijs Græ- Gręcorũ Baptizãdi rõ. corum variata dicendi ratione prætermitti conſueuit: propterea quòd nullam fieri oportere miniſtri mentionem iudicarunt: ex quo factum eſt, vt in

Baptiſmo

Baptiſmo hac forma paſſim vtantur, Baptizatur ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, à quibus tamen perfectè ſacramentum miniſtrari, ex Concilij Florentini ſententia, & definitione apparet: cùm ijs verbis ſatis explicetur id, quod ad Baptiſmi veritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc reipſa peragitur. Concil. Florẽt. in doct. de Sacramentis.

15 *Quomodo Apoſtoli in nomine Chriſti baptizauerint.*

QVOD ſi etiam aliquãdo tempus fuiſſe dicendum eſt, cùm Apoſtoli [a] in nomine tantùm Domini Ieſu Chriſti baptizarent: id quidem Spiritus ſancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet, vt initio naſcentis Eccleſiæ Ieſu Chriſti nomine, prædicatio illuſtrior fieret, diuinaque, & immenſa eius poteſtas magis celebraretur. Deinde verò rem penitiùs introſpicientes, facilè intelligemus, nullam earum partium in ea forma deſiderari, quæ ab ipſo Saluatore præſcriptæ ſunt. [b] qui enim Ieſum Chriſtum dicit, ſimul etiã Patris perſonam, à quo vnctus eſt, & Spiritum ſanctum, quo vnctus eſt ſignificat. Tho. in 3. p. q. 66. ar. 6 a Act. 2. 38. & 8. 12. & 10. 48. & 19 5. b Amb. li. 1 de Spiritu ſancto c. 3. Baſ. lib. de Spiritu ſancto 1. ca. 12.

16 *Apoſtolos in nomine Chriſti, tacitis alijs duabus perſonis Trinitatis, nunquam baptizaſſe credendum eſt.*

QVAMQVAM dubium fortaſſe alicui videri poteſt, an huiuſmodi forma Apoſtoli aliquem baptizauerint, ſi Ambroſij, & Baſilij ſanctiſſimorũ, & grauiſſimorum Patrum auctoritatem ſequi volumus, qui ita Baptiſmum in nomine Ieſu Chriſti interpretati ſunt, vt dixerint, ijs verbis ſignificari

Baptiſmum, non qui à Ioanne, ſed qui à Chriſto Domino traditus eſſet: tametſi à communi, & vſitata forma, quæ diſtincta trium perſonarum nomina continet, Apoſtoli non diſcederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epiſtola ad Gala-
a Gal. 3. 27. tas vſus videtur, cùm inquit: [a] Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: vt ſignificaret in fide Chriſti, nec alia tamen forma, quàm idẽ Saluator & Dominus noſter ſeruandam præceperat, baptizatos eſſe. hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptiſmi ſubſtantiam maximè pertinent, fideles docere ſatis fuerit.

17 *Quo pacto in hoc regenerationis myſterio fieri debeat ablutio.*

Ablutio baptiſmi tribus modis fieri poteſt. Tho. in 3. par. quæſt. 66. art. 7.

QVONIAM verò in hoc Sacramẽto conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationẽ ſeruari oportet, iccirco eius quoque partis doctrina à Paſtoribus tradenda eſt, atque ab eis breuiter explicandum, communi Eccleſiæ more, & conſuetudine receptum eſſe, vt Baptiſmus vno aliquo ex tribus modis confici poſſet. Nam qui hoc ſacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aſperſione tinguntur. Ex his autem ritibus, quicunque ſeruetur, Baptiſmum verè perfici credendum eſt: aqua enim in Baptiſmo adhibetur, ad ſignificandam animæ ablutionem, quam efficit: Quare Baptiſmus ab [b] Apoſtolo lauacrum appellatus eſt. Ablutio autem non magis fit, cùm aliquis aqua mergitur, quod diu à primis temporibus in Eccleſia obſeruatum animaduertimus: quàm vel aquæ effuſione, quod nunc in frequenti vſu poſitum videmus, vel aſperſione,

b Tim. 3. 5. Ephe. 5. 26. Lauacrũ regenerationis. Trina merſio fuit in vſu Aug. tẽpore.

ſione, quemadmodum [a] à Petro factum eſſe colligitur, cùm vno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizauit. a Act.2.31.

18 *Vnicane ablutio requiratur, an trina.*

VTRVM verò vnica an trina ablutio fiat, nihil referre exiſtimandum eſt. Vtrouis enim modo & antea in Eccleſia Baptiſmum verè confectum eſſe, & nunc confici poſſe, ex D. Gregorij Magni epiſtola, ad Leandrum ſcripta, ſatis apparet. Retinendus eſt tamen à fidelibus is ritus, quem vnuſquiſque in ſua Eccleſia ſeruari animaduerterit.

Vnane, an trina ablutio fieri debeat, Tho. in 3. par. q. 66. artic. 8. B.Greg.lib. 1. regiſ.epi. 41.

19 *Quare caput hic potiſſimùm abluatur.*

ATQVE illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partẽ, ſed potiſſimùm caput, in quo omnes tum interiores, tum externi ſenſus vigent, abluendum, ſimulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut poſt ablutionem verba Sacramenti, quæ formam continent, ſed eodem tempore, quo ablutio ipſa peragitur, pronuncianda eſſe. His expoſitis conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, Baptiſmum, quemadmodum & reliqua Sacramenta, à Chriſto Domino inſtitutum eſſe.

Tho. in 3. par. quæſt. 66. artic.7. ad 3.

Verba Sacramenti, eodem tẽpore quo abluitur caput, pronuncianda ſunt.

20 *Chriſtus ne Baptiſmum ante, an poſt paſſionem inſtituerit.*

HOC igitur Paſtores frequenter docebunt, explicabuntque duo diuerſa tempora Baptiſmi notanda eſſe: alterum cùm Saluator eum inſtituit: alterum, cùm lex de eo ſuſcipiendo ſancita eſt. Ac, quod ad primum attinet, tunc à Domino hoc

Duo tempora inſtitutionis baptiſmi. Tho. in 3. par. q. 66. art. 2.

Quādo Xp̄s baptiſmum inſtituerit. a Mat.3.16 D. Gregor. Nazian. orat. in natal. Saluat. circa finē. Aug.ſer. 29 36.&37.de tempore.

Aquæ uis per Chriſtū eſt aucta. Tota Trinitas in baptiſmo Chriſti præſens ſuū numen declarauit. b Mat.3.26 27. Mar. 1. 10.11.Luc. 3.21. 22. Hier.in cō. in 3.capit. Matth. 5. Aug. ſerm. 36.de tēp.

Baptiſmus ante Chriſti paſſionē fuit quidē vſitatus, poſtea tamen vim ſuā accepit.

Sacramentum inſtitutum eſſe perſpicitur, cùm ipſe à [a] Ioanne baptizatus ſanctificandi virtutē aquę tribuit. teſtantur enim ſancti Gregorius Nazianzenus, & Auguſtinus, eo tempore aquæ vim generandi, in ſpiritualem ſcilicet vitam, datam eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, ſed tactu mundæ carnis aquas mundans, vt uim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tūc ſanctiſſima Trinitas, in cuius nomine Baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit. [b] Vox enim Patris audita eſt: Filij perſona aderat: & Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: præterea cęli aperti ſunt, quò nobis iam per Baptiſmum licet aſcendere. Quòd ſi quis ſcire cupiat, qua nam ratione tanta, & tam diuina virtus a Domino aquis tributa ſit, id quidem humanam intelligentiam ſuperat. Hoc verò ſatis percipi à nobis poteſt, Baptiſmo à Domino ſuſcepto ſanctiſſimi, & puriſſimi eius corporis tactu, aquam ad Baptiſmi ſalutarem vſum, conſecratam eſſe: ita tamen, vt hoc Sacramentum, etſi ante Paſſionem inſtitutum fuerit, à Paſſione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxiſſe credendum ſit.

21 *Quando lex Baptiſmi homines obligare cœperit.*

Lex de Baptiſmo ſuſcipiendo quando lata fuerit.

SED de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de Baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur: nam inter ſacros ſcriptores conuenit poſt Domini Reſurrectionem, cùm Apoſtolis præcepit:

cepit: [a] Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erant, lege de Baptiſmo teneri cæpiſſe. Quod quidem ex Apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cùm inquit: [b] Regenerauit nos in ſpem viuam per Reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. Idemque ex illo Pauli loco: [c] Seipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, (cùm de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in verbo, licet cognoſcere. vterque enim Baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutum eſt, videtur retuliſſe: vt dubitandum nullo modo ſit, verba etiam illa Saluatoris, [d] Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei, id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſſionem futurum erat.

a Matt.28.19. Mar.16.15.16.

Quando baptiſmus homines obligare cœpit.

b 1.Pet.1.3

c Epheſ.5.26.

d Ioan.3.5.

22 *Sacramentum Baptiſmi in quanta ueneratione habendum.*

Ex ijs igitur, ſi accuratè à Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate venerentur, præſertim verò, cùm cogitarint, præclara illa, & ampliſſima munera, quæ, cùm Chriſtus Dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis cùm baptizantur, intima Spiritus ſancti virtute donari, atque impertiri. Vt enim, ſi quemadmodum [e] Eliſæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, vt cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus

Quāta munera in baptiſmo conferantur, ex his quæ in Chriſti baptiſmo euenerunt docet D.Tho. in 3.par. q.39. art.5.& 6.

e 4.Reg.6.17.

dus eſſet, quem diuina Baptiſmi myſteria in maximam admirationem non traducerent: cur idem etiam euenturum non exiſtimemus, cùm à Paſtoribus huius Sacramenti diuitiæ ita expoſitæ fuerint, vt eas fideles, ſi non corporis oculis, at mentis acie fidei ſplendore illuminatæ, contemplari queant?

23 *Quot hominum genera Baptiſmum adminiſtrare poſſint.*

Qui proprij ſint miniſtri Baptiſmi. vide D. Tho in 3. p. q. 67.

IAM verò, à quibus miniſtris hoc Sacramentum conficiatur, non vtiliter modò, ſed neceſſariò tradendum videtur: tum vt ij, quibus præcipuè hoc munus commiſſum eſt, illud ſanctè, & religioſè curare ſtudeant, tum vt nequis tanquam fines ſuos egreſſus, in alienam poſſeſſionē intempeſtiuè ingrediatur, vel ſuperbè irrumpat: cùm in omnibus ordinem ſeruandum eſſe [a] Apoſtolus admoneat. Doceantur igitur fideles triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & Sacerdotes collocandos eſſe: quibus datum eſt vt iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. ijs enim in Apoſtolis præceptum eſt à Domino: [b] Euntes baptizate: quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deſerere cogerētur, [c] Baptiſmi miniſterium Sacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quòd verò Sacerdotes iure ſuo hanc functionem exerceant, ita vt præſente etiam Epiſcopo miniſtrare Baptiſmum poſſint, ex doctrina Patrum, & vſu Eccleſiæ conſtat. nam cùm ad Euchariſtiam conſeruandam inſtituti ſint, [d] quæ eſt pacis, & vnitatis Sacramentum: conſentaneum fuit poteſtatem ijs dari omnia

a 1. Cor. 14. 40.

Triplex ordo miniſtrorum Baptiſmi.

Primus ordo eſt Epiſcoporū, & ſacerdotū. Iſid. li. 2. de offic. Eccle. cap. 24.

b Matt. 28. 19.

c 1. Co. 1. 17

Sacerdotū propriū eſt Baptiſmum cōferre Th. in 3. p. q. 67 art. 2.

d 1. Cor. 10. 17.

nia illa adminiſtrandi, per quæ neceſſariò huius pacis, & vnitatis quilibet paticeps fieri poſſet. Quòd ſi aliquando Patres ſacerdotibus ſine Epiſcopi venia, baptizandi ius permiſſum non eſſe dixerunt: id de eo Baptiſmo, qui certis anni diebus ſolemni cæremonia adminiſtrari conſueuerat, intelligendum videtur.

Vide Leonē epiſt. 88. & Damaſum, ep. 4.

Secundum miniſtrorum locum obtinent Diaconi, quibus ſine Epiſcopi aut Sacerdotis conceſſu, non licere hoc Sacramentum adminiſtrare, plurima ſanctorum Patrum decreta teſtantur.

Secundus ordo eſt Diaconorum. Diaconi ſine neceſſitate baptizare non poſſunt. Gelaſ. in epiſt. ad Epiſ. per Lucaniam conſtitutos. c. 9. & diſt. 93. c. diaconos. Thom. in 3. p. q. 67 art. 1. & de conſec. d. 4. c. cunctas.

24 *Qui Sacramentum Baptiſmi in caſu neceſſitatis conferre poſſint.*

EXTREMVS ordo illorum eſt, qui cogente neceſſitate, ſine ſolemnibus cæremonijs baptizare poſſunt: quo in numero ſunt omnes, etiam de populo, ſiue mares ſiue feminæ, quamcunque illi ſectam profiteantur. Nam & Iudæis quoque, Infidelibus, & Hæreticis, cùm neceſſitas cogit, hoc munus permiſſum eſt: ſi tamen id efficere propoſitum eis fuerit, quod Eccleſia Catholica in eo adminiſtrationis genere efficit. Hæc autem cùm multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum verò à ſacra Tridentina ſynodo anathema in eos ſancitum eſt, qui dicere audeant Baptiſmum, qui etiam datur ab Hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia non eſſe verum Baptiſmum. In quo profectò

Quilibet in neceſſitate baptizare poteſt.

Seſ. 7. Conſil. Triden. de baptiſmo can. 4. & Nicolaus ad cō ſulta Bulg. can. 104. & habetur de conſ. diſt. 4 c. a quodā. Idem docet Aug. li. 7. de vnico Baptiſ. ca. 53. & habet ibid. c. Solet etiam. & lib. 3. cont. Donat. cap. 10. & habetur ibid. ca. Non eſt. & lib. 2. contr. Parmen. cap. 13. quod item habetur 91. q. 1. c. quod quidam Conc. itē Later. c. 1. & habetur de ſummà Trin. c. firmiter. & Cōc. Flor. in decretis Eugenij.

ſummam Domini noſtri bonitatem, & ſapientiam licet admirari. nam cùm hoc Sacramentum neceſſariò ab omnibus percipiendum ſit: quemadmodum aquam eius materiam inſtituit, qua nihil magis commune eſſe poteſt, ſic etiam neminem ab eius adminiſtratione excludi voluit: quamuis, vt dictum eſt, non omnibus liceat ſolemnes cæremonias adhibere: non quidem quòd ritus, aut cæremoniæ plus dignitatis, ſed quòd minus neceſſitatis, quàm Sacramentum habeant.

Populares non debent ſolemnes cæremonias in Baptiſmo adhibere. Tho. in 3. p. q. 67. ar. 3.

25 *Quis ordo in Baptizando à fidelibus ſeruãdus ſit.*

Tho. in 3. p. q. 67. ar. 4.

NEQVE verò hoc minus ita omnibus permiſſum eſſe, fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem miniſtrorum inſtituere maximè deceat. mulier enim, ſi mares adſint, Laicus item præſente clerico, tum clericus coram Sacerdote, Baptiſmi adminiſtrationem ſibi ſumere non debent. Quamquam obſtetrices, quæ baptizare conſueuerunt, improbandæ non ſunt, ſi interdum præſente aliquo viro, qui huius Sacramenti conficiendi minimè peritus ſit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipſæ exequantur.

26 *Cur præter eos qui baptizant in regenerationis myſterijs Patrini adhibeantur.*

De patrinis Baptizãdorum, agit Tertu. li. de Bapt. c. I. vbi eos Sponſores, & li. de corona

ACCEDIT autem ad eos miniſtros, qui, vt hactenus declaratum eſt, Baptiſmum conficiunt, aliud etiam miniſtrorum genus, qui ad ſacram, & ſalutarem ablutionem celebrandam ex vetuſtiſſima Catholicæ Eccleſiæ conſuetudine adhiberi ſolent:

lent: ij nunc Patrini, olim Suſceptores, Sponſores, ſeu Fideiuſſores, communi vocabulo, à rerum diuinarum ſcriptoribus vocabantur. De quorum munere, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Paſtoribus agendum erit, vt fideles intelligant, quæ potiſsimùm ad illud rectè perficiendum neceſſaria ſint. in primis verò explicare oportet, quæ cauſa fuerit, cur ad Baptiſmum præter Sacramenti miniſtros Patrini etiam, & Suſceptores adiungerentur. quod quidem optimo iure factum eſſe, omnibus videbitur, ſi meminerint, Baptiſmum eſſe ſpiritualem regenerationem, per quam filij Dei naſcimur. de ea enim ita loquitur diuus Petrus: [a] Sicut modo geniti infantes † rationabiles, ſine dolo, lac concupiſcite. Vt igitur poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam neceſſe eſt, vt qui ex Baptiſmi fonte vitam ſpiritualem viuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, à quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem inſtitui poſſint, atque ita paulatim in Chriſto adoleſcere, donec tandem viri perfecti, iuuante Domino, euadant: cùm præſertim Paſtoribus, qui publicæ Parochiarũ curationi præpoſiti ſunt, tantùm temporis non ſuperſit, vt priuatam illam curam pueros in fide erudiendi ſuſcipere poſſint. Huius autem vetuſtiſsimæ conſuetudinis præclarum teſtimonium à Diuo Dionyſio habemus, cùm inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim Apoſtolos vocat) in mentem venit, & viſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundùm iſtum ſanctum modum,

milit. vbi eos Suſceptores nominat.

Tho. in 3. p. q. 67. ar. 7

a 1. Pet. 2. 2

† Sic habẽt biblia Louan. ſed in mar. notãt legi in MS. Ro. & Græcis exẽplaribus, rationabile.

Patrinorũ adhibendorũ quàm vetuſta ſit cõſuetudo.

S. Dion. de Eccleſ. Hierarchia ca. 7. par. 3.

dum, quòd naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, veluti pædagogo traderent, ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanctę ſuſceptore reliquum vitæ puer degeret. Eandem verò ſententiam confirmat Higinij auctoritas.

Higin. PP. de con. diſt. 4 ca. in Cathechiſmo. & ibid. ca. non plures, & c. in Baptiſmate, & 30. q. 1. cap. peruenit, & ſequētibus.

27 *Cognatio ſpiritualis in Baptiſmo contracta matrimonium impedit & dirimit.*

De affinitate in Baptiſmo contracta.

QVAMOBREM ſapientiſſimè à ſancta Eccleſia conſtitutum eſt, vt non ſolùm is, qui baptizat cum baptizato, ſed etiam ſuſceptor cum eo, quem ſuſcipit, & cum eius veris parentibus affinitate deuinciantur: ita vt legitima nuptiarum fœdera inter hos homines iniri non poſſint, atque inita dirimantur.

Seſſio. 24. Concil. Tri. de reformatione matrimonij capite ſecundo. 30. quæſt. 1. vide itē, & de cognat. ſpirituali. in 6.

28 *Quæ ſint Patrinorum partes, quidque ab illis exigatur.*

Patrinorū officium. Thom. in 3. p. q. 67. ar. 8

PRÆTEREA docere oportet fideles, quæ ſint Suſceptoris partes. Etenim hoc munus adeò negligenter in Eccleſia tractatur, vt nudum tantùm huius functionis nomen relictum ſit: quid autem ſancti in eo contineatur, ne ſuſpicari quidem homines videantur. Hoc igitur vniuersè Suſceptores ſemper cogitent, ſe hac potiſsimùm lege obſtrictos eſſe, vt ſpirituales filios perpetuò commendatos habeant, atque in ijs, quæ ad Chriſtianæ vitæ inſtitutionem ſpectant, curent diligenter, vt illi tales ſe in omni vita præbeant, quales eos futuros eſſe ſolemni cæremonia ſpoponderunt. Audiamus quid ea de re ſanctus Dionyſius ſcribat, verba Sponſoris exprimens: *Spondeo puerum inductum, cùm ad ſacram intelligentiam venerit,*

Dion. loco ſupra citato.

ſedulis

ſedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omninò, profiteatur, peragatque diuina, quę pollicetur. Item Diuus Auguſtinus: Vos inquit, ante omnia tam uiros, quàm mulieres, qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, ut cognoſcatis fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos uiſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profectò decet maximè, eum qui aliquod officium ſuſcepit, in eo diligenter exequendo nunquam defatigari: & qui ſe alterius pædagogum, & cuſtodem profeſſus eſt, minimè pati illum eſſe deſertum, quem ſemel in fidem, & clientelam ſuam recepit, donec illum opera, & præſidio ſuo egere intellexerit. Quæ autem filiis ſpiritualibus tradenda ſint, paucis Diuus Auguſtinus comprehendit, cùm de hoc ipſo Suſceptoris officio loqueretur, inquit enim: Debent eos admonere, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, caritatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiam, & quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta.

D. Aug. ſer. 163. de tempore & ſer. 215. ſimilia habet, quæ autē hic habentur referūtur de cōſecr. diſt. 4. ca. vos aut.

Quid ſuſceptores filios ſuos ſpirituales docere debeant fuſius Aug. ſer. 163. de tēpore, ſed hæc habentur de conſecr. diſt. 4. c. vos autē.

29 *Quiuis promiſcuè ad Suſceptoris munus non eſt admittendus.*

QVÆ cùm ita ſe habeant, facilè intelligimus, cuinam hominum generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit, nimirum ijs, qui eam gerere, aut fideliter nolint, aut ſedulò, & accuratè non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, vt ex eo magis appareat, quantum hæc ſpiritualis educatio à carnali diſtet, Hæretici in primis, Iudæi, Infideles, ab hoc munere omnino prohi-

Quales Patrini ſunt aſſumendi.

Parētes naturales filios ſuos ſuſcipere non poſſunt. 30. q. 1. cap. peruenit Tho. in 3. p. q. 67 art. 8. ad 2.

Neq; Infideles & hære-

prohibendi ſunt, vt qui in ea cognitione & cura ſemper verſentur, vt fidei veritatem mendacijs ſemper obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatem euertant.

tiei ex Cōc. Mog. de cō ſecr. diſt.4. cap. in baptiſmate.

30 *Quis Patrinorum numerus eſſe debeat.*

Patrinorū numerus. Seſſione.24 Conc. Trid. de reformatione matrimonij cap. 20. & idem habetur de cōſecr. diſt. 4. cap. Non plures. & de cogn. ſpirituali c. quāuis ī D. Th. ibid.

PLVRES quoque ne baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant, ſed vt vnus tantùm, ſiue vir, ſiue mulier, vel ad ſummum vnus, & vna, Tridentino Concilio ſtatutum eſt: tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo à multitudine magiſtrorum perturbari poterat: tum quia prouidere oportebat, ne inter plures huiuſmodi affinitates coniungerētur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij vinculo hominum inter homines ſocietas latius diffunderetur.

31 *Baptiſmus ad ſalutem omnibus neceſſarius.*

a Ioan. 3.5. Matt. 28. 9. Clemēs Ro. epi.4. Aug. in Ioā. trac. 13. & de Eccleſ. dogm. cap. 24. Amb. de ijs qui myſter. initiantur. cap.4. Cōc. Late. cap. 1.

Citra Baptiſmū nullus omninò ſaluari pōt. Conc. Trident. de Baptiſmo can. 5. & ſeſſ. 6. de iuſtificatione ca. 4.

SED cùm cæterarum rerum cognitio, quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus vtiliſſima habenda ſit, tū verò nihil magis neceſſarium videri poteſt, quàm vt doceātur omnibus hominibus Baptiſmi legem [a] à Domino præſcriptam eſſe, ita vt, niſi per Baptiſmi gratiam Deo renaſcantur, in ſempiternā miſeriam, & interitum à parentibus, ſiue illi fideles, ſiue infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius à Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtam legitur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

32 *Infantes omninò ſunt baptizandi.*

De Baptiſmo paruu-

QVAM legem non ſolùm de ijs, qui adulta ætate ſunt, ſed etiam de pueris infantibus intelligendam

gendam eſſe, idq; ab Apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia, & auctoritas confirmat. Præterea credendũ eſt, noluiſſe Chriſtum Dominum Baptiſmi Sacramentum; & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: [a] Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium eſt enim regnum cęlorum, [b] quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde cùm [c] legimus totam aliquam familiam à Paulo baptizatam eſſe, ſatis apparet pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde Circunciſio, quæ figura fuit Baptiſmi, eum morem maximè commẽdat. [d] Pueros enim octauo die circũcidi ſolitos, nemo eſt qui ignoret. Ac quibus [e] circumciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iiſdem Baptiſmum, qui eſt [f] circumciſio Chriſti non manufacta prodeſſe perſpicuum eſt.

Poſtremò vt Apoſtolus docet, [g] ſi vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Cùm itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint: multò magis per Chriſtum Dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam cõſequi, vt regnent in vitam: quod quidem ſine Baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Chriſtianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam eſſe. nam, [h] vt à Sapiente præclarè dictum eſt: Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.

lorũ. ſeſſ. 5. Conc. Triden. decreto de peccato originali, & ſeſſ. 7. de baptiſmo cap. 12. 13. & 14. Dionyſ. Areop. de Eccl. Hier. ca. 7. Cypr. epi. 59. ad Fidum. Aug. epiſt. 28. & li. 1. de peccat. merit. & remiſſ. c. 23. Chryſo. hom. de Adã & Eua. Concil. Mileuit. c. 2. vide itẽ multa c. de conſecr. diſt. 4.

a Mat. 18. 3 & 19. 14.

b Mar. 10. 16. Luc. 18. 15.

c 1. Cor. 1. 16

d Gen. 17. 11. 12. Leuit. 12. 3. Luc. 1. 59. & 2. 2.

e Eph 2. 11.

f Col. 2. 11.

g Rom. 5. 17 Tho. in 3. p. q. 68. art. 8.

h Pro. 22. 6 Dio. Areop. in 7. ca. lib. de Hier. Eccie. hãc etiã rationem habet.

33 *Infantes in Baptiſmo gratiam ſpiritualem percipiunt.*

Infantes ẽt ĩ Baptiſmo gratiã accipiũt. Tho. ibidẽ. vide etiã Clem. 1. de ſumma Trinit. D. Auguſt. epiſt. 23. ad Bon.

NEQVE enim dubitare licet, quin Infantes fidei Sacramenta, cùm abluuntur, accipiant: non quia mentis ſuæ aſſenſione credant: ſed quia parentum fide, ſi parentes fideles fuerunt, ſin minus, fide (vt D. Auguſtini verbis loquamur) vniuerſæ ſocietatis ſanctorũ muniuntur. etenim ab ijs omnibus rectè dicimus eos Baptiſmo offerri, quibus placer, vt offerantur, & quorum caritate ad communionem ſancti Spiritus adiunguntur.

34 *Infantum Baptiſmus non differendus.*

Infantes mox ad Baptiſmũ ſunt deferendi.

Aug. lib. 3. de orig. animæ c. 9. & li. 1. de peccat. mer. & rem. ca. 23. & ep. 28. ad Hieron.

HORTANDI autem ſunt magnoperè fideles, vt liberos ſuos, cum primùm id ſine periculo facere liceat, ad Eccleſiam deferendos, & ſolemnibus cæremonijs Baptizandos curent. Nam cùm pueris infantibus nulla alia ſalutis comparandæ ratio, niſi eis Baptiſmus præbeatur, relicta ſit: facilè intelligitur, quàm graui culpa illi ſeſe obſtringãt, qui eos Sacramenti gratia diutiùs, quàm neceſſitas poſtulet, carere patiantur: cùm præſertim propter ætatis imbecillitatem, infinita pænè pericula illis impendeant.

De Baptiſmo adultorum. vide Aug. in lib. de fide & operibus. c. 9. Tertul. li. de pœnit. c. 6. & de præſcrip. c. 41. Cyp. ep. 13. & de coſec. diſt. 4. cap. ante Baptiſmũ & c. ante viginti.

35 *Adulti quomodo ante Baptiſmum inſtruendi ſint.*

DIVERSAM verò rationem in ijs ſeruandam eſſe, qui adulta ætate ſunt, & perfectum rationis vſum habent, qui ſcilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Eccleſiæ conſuetudo declarat. nam Chriſtiana quidem fides illis proponenda eſt, atque omni ſtudio ad eam ſuſcipiẽdam cohortandi, alliciendi,

ciendi, inuitandi ſunt. Quòd ſi ad Dominum Deũ conuertantur: tum verò monere oportet, ne vltrà tempus ab Eccleſia præſcriptum, Baptiſmi Sacramentum differant. nam cùm ſcriptum ſit: [a] Non tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem: docendi ſunt perfectam conuerſionem in noua per Baptiſmũ generatione poſitam eſſe: præterea, quò ſeriùs ad Baptiſmũ veniunt, eò diutiùs ſibi carendũ eſſe cæterorum Sacramentorũ vſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cùm ad ea ſine Baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex Baptiſmo percipimus: ſiquidem non ſolùm omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam, & ſordes Baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit, ſed diuina gratia nos ornat, cuius ope, & auxilio in poſterum etiam peccata vitare poſſumus, iuſtitiamque & innocentiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianę vitæ conſtare, facilè omnes intelligunt.

a Eccl. 5. 8.

Baptiſmi quãta ſit virtus.

36 *Adultis Baptiſmũ differendum eſſe demonſtratur.*

Sed quamuis hęc ita ſint, non conſueuit tamẽ Eccleſia Baptiſmi Sacramentum huic hominũ generi ſtatim tribuere, ſed ad certum tempus differẽdum eſſe conſtituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, coniunctum habet: cùm illis, qui rationis vſu præditi ſunt, Baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium, & malè actæ vitæ pœnitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſſint. Contrà verò hæc dilatio aliquas videtur vtilitates afferre. Primùm enim quoniam ab

Propoſitũ Baptiſmi in neceſſitate ad ſalutem ſufficit Auguſt. in lib. q̃ſt. in Leu. q. 84. Amb. in li. de obitu Valent. Tho. in 3. par. q. 68. art. 2.

Eccleſia

Quãdo Xp̄s baptiſmum inſtituerit.

a Mat.3.16 D. Gregor. Nazian. orat. in natal. Saluat. circa finē. Aug.ſer.29 36.&37.de tempore.

Aquæ uis per Chriſtū eſt aucta.

Tota Trinitas in baptiſmo Chriſti præſens ſuū numen declarauit.

b Mat.3.26 27. Mar. 1. 10.11.Luc. 3.21. 22. Hier.in cō. in 3. capit. Matth. 5. Aug. ſerm. 36.de tēp.

Baptiſmus ante Chriſti paſſionē fuit quidē vſitatus, poſtea tamen vim ſuā accepit.

Sacramentum inſtitutum eſſe perſpicitur, cùm ipſe à [a] Ioanne baptizatus ſanctificandi virtutē aquę tribuit. teſtantur enim ſancti Gregorius Nazianzenus, & Auguſtinus, eo tempore aquæ vim generandi, in ſpiritualem ſcilicet vitam, datam eſſe. Et alio loco ita ſcriptum reliquit: Ex quo Chriſtus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptizatur Dominus, non mundari indigens, ſed tactu mundæ carnis aquas mundans, vt uim abluendi habeant. Atque ad eam rem illud maximo argumento eſſe potuit, quod tūc ſanctiſſima Trinitas, in cuius nomine Baptiſmus conficitur, numen ſuum præſens declarauit. [b] Vox enim Patris audita eſt: Filij perſona aderat: & Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie deſcendit: præterea cęli aperti ſunt, quò nobis iam per Baptiſmum licet aſcendere. Quòd ſi quis ſcire cupiat, qua nam ratione tanta, & tam diuina virtus a Domino aquis tributa ſit, id quidem humanam intelligentiam ſuperat. Hoc verò ſatis percipi à nobis poteſt, Baptiſmo à Domino ſuſcepto ſanctiſſimi, & puriſſimi eius corporis tactu, aquam ad Baptiſmi ſalutarem vſum, conſecratam eſſe: ita tamen, vt hoc Sacramentum, etſi ante Paſſionem inſtitutum fuerit, à Paſſione tamen, quæ omnium Chriſti actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxiſſe credendum ſit.

21 *Quando lex Baptiſmi homines obligare cœperit.*

Lex de Baptiſmo ſuſcipiendo quando lata fuerit.

Sed de altero etiam, quo ſcilicet tempore lex de Baptiſmo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur: nam inter ſacros ſcriptores conuenit poſt Domini Reſurrectionem, cùm Apoſtolis præcepit:

cepit: [a] Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ex eo tempore omnes homines, qui ſalutem æternam conſecuturi erant, lege de Baptiſmo teneri cæpiſſe. Quod quidem ex Apoſtolorum Principis auctoritate colligitur, cùm inquit: [b] Regenerauit nos in ſpem viuam per Reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis. Idemque ex illo Pauli loco: [c] Seipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, (cùm de Eccleſia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in verbo, licet cognoſcere. vterque enim Baptiſmi obligationem ad tempus, quod mortem Domini conſecutum eſt, videtur retuliſſe: vt dubitandum nullo modo ſit, verba etiam illa Saluatoris, [d] Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei, id ipſum tempus ſpectaſſe, quod poſt paſſionem futurum erat.

a Matt.28.19. Mar.16.15.16.

Quando baptiſmus homines obligare cœpit.

b 1.Pet.1.3

c Epheſ.5.26.

d Ioan.3.5.

22 *Sacramentum Baptiſmi in quanta ueneratione habendum.*

Ex ijs igitur, ſi accuratè à Paſtoribus tractentur, haud dubium eſſe poteſt, quin fideles maximam in hoc Sacramento dignitatem agnoſcant, ac ſumma animi pietate venerentur, præſertim verò, cùm cogitarint, præclara illa, & ampliſſima munera, quæ, cùm Chriſtus Dominus baptizaretur, miraculorum ſignificationibus declarata ſunt, ſingulis cùm baptizantur, intima Spiritus ſancti virtute donari, atque impertiri. Vt enim, ſi quemadmodum [e] Eliſæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, vt cæleſtes res intueri poſſemus, nemo adeo communi ſenſu carere putandus

Quãta munera in baptiſmo conferantur, ex his quæ in Chriſti baptiſmo euenerunt docet D.Tho. in 3.par. q. 39. art.5.& 6.

e 4.Reg.6.17.

dus eſſet, quem diuina Baptiſmi myſteria in maximam admirationem non traducerent: cur idem etiam euenturum non exiſtimemus, cùm à Paſtoribus huius Sacramenti diuitiæ ita expoſitæ fuerint, vt eas fideles, ſi non corporis oculis, at mentis acie fidei ſplendore illuminatæ, contemplari queant?

23 *Quot hominum genera Baptiſmum adminiſtrare poſſint.*

Qui proprij ſint miniſtri Baptiſmi. vide D. Tho in 3. p. q. 67.

IAM verò, à quibus miniſtris hoc Sacramentum conficiatur, non vtiliter modò, ſed neceſſariò tradendum videtur: tum vt ij, quibus præcipuè hoc munus commiſſum eſt, illud ſanctè, & religioſè curare ſtudeant, tum vt nequis tanquam fines ſuos egreſſus, in alienam poſſeſſionē intempeſtiuè ingrediatur, vel ſuperbè irrumpat: cùm in omnibus ordinem ſeruandum eſſe [a] Apoſtolus admoneat. Doceantur igitur fideles triplicem eſſe eorum ordinem: ac in primo quidem Epiſcopos, & Sacerdotes collocandos eſſe: quibus datum eſt vt iure ſuo, non extraordinaria aliqua poteſtate, hoc munus exerceant. ijs enim in Apoſtolis præceptum eſt à Domino: [b] Euntes baptizate: quamuis Epiſcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deſerere cogerētur, [c] Baptiſmi miniſterium Sacerdotibus relinquere ſoliti eſſent. Quòd verò Sacerdotes iure ſuo hanc functionem exerceant, ita vt præſente etiam Epiſcopo miniſtrare Baptiſmum poſſint, ex doctrina Patrum, & vſu Eccleſiæ conſtat. nam cùm ad Euchariſtiam conſeruandam inſtituti ſint, [d] quæ eſt pacis, & vnitatis Sacramentum: conſentaneum fuit poteſtatem ijs dari omnia

a 1. Cor. 14. 40.

Triplex ordo miniſtrorum Baptiſmi.

Primus ordo eſt Epiſcoporū, & ſacerdotū. Iſid. li. 2. de offic. Eccle. cap. 24.

b Matt. 28. 19.

c 1. Co. 1. 17

Sacerdotū propriū eſt Baptiſmum cōferre Th. in 3. p. q. 67 art. 2.

d 1. Cor. 10. 17.

nia illa adminiſtrandi, per quæ neceſſariò huius pacis, & vnitatis quilibet paticeps fieri poſſet. Quòd ſi aliquando Patres ſacerdotibus ſine Epiſcopi venia, baptizandi ius permiſſum non eſſe dixerunt: id de eo Baptiſmo, qui certis anni diebus ſolemni cæremonia adminiſtrari conſueuerat, intelligendum videtur.

Vide Leonē epiſt. 88. & Damaſum, ep. 4.

Secundum miniſtrorum locum obtinent Diaconi, quibus ſine Epiſcopi aut Sacerdotis conceſſu, non licere hoc Sacramentum adminiſtrare, plurima ſanctorum Patrum decreta teſtantur.

Secundus ordo eſt Diaconorum. Diaconi ſine neceſſitate baptizare non poſſunt. Gelaſ. in epiſt. ad Epiſ. per Lucaniam conſtitutos. c. 9. & diſt. 93. c. diaconos. Thom. in 3. p. q. 67 art. 1. & de conſec. d. 4. c. cunctas.

24 *Qui Sacramentum Baptiſmi in caſu neceſſitatis conferre poſſint.*

EXTREMVS ordo illorum eſt, qui cogente neceſſitate, ſine ſolemnibus cæremonijs baptizare poſſunt: quo in numero ſunt omnes, etiam de populo, ſiue mares ſiue feminæ, quamcunque illi ſectam profiteantur. Nam & Iudæis quoque, Infidelibus, & Hæreticis, cùm neceſſitas cogit, hoc munus permiſſum eſt: ſi tamen id efficere propoſitum eis fuerit, quod Eccleſia Catholica in eo adminiſtrationis genere efficit. Hæc autem cùm multa veterum Patrum, & Conciliorum decreta confirmarunt, tum verò à ſacra Tridentina ſynodo anathema in eos ſancitum eſt, qui dicere audeant Baptiſmum, qui etiam datur ab Hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia non eſſe verum Baptiſmum. In quo profectò

Quilibet in neceſſitate baptizare poteſt. Seſ. 7. Conſil. Triden. de baptiſmo can. 4. & Nicolaus ad cōſulta Bulg. can. 104. & habetur de conſ. diſt. 4 c. a quodā. Idem docet Aug. li. 7. de vnico Baptiſ. ca. 53. & habetē ibid. c. Solet etiam. & lib. 3. cont. Donat. cap. 10. & habetur ibid. ca. Non eſt. & lib. 2. contr. Parmen. cap. 13. quod item habetur 91. q. 1. c. quod quidam Conc. itē Later. c. 1. & habetur de ſummā Trin. c. firmiter. & Cōc. Flor. in decretis Eugenij.

ſummam Domini noſtri bonitatem, & ſapientiam licet admirari. nam cùm hoc Sacramentum neceſſariò ab omnibus percipiendum ſit: quemadmodum aquam eius materiam inſtituit, qua nihil magis commune eſſe poteſt, ſic etiam neminem ab eius adminiſtratione excludi voluit: quamuis, vt dictum eſt, non omnibus liceat ſolemnes cæremonias adhibere: non quidem quòd ritus, aut cæremoniæ plus dignitatis, ſed quòd minus neceſſitatis, quàm Sacramentum habeant.

Populares non debent ſolemnes cęremonias in Baptiſmo adhibere. Tho. in 3. p. q. 67. ar. 3.

25 *Quis ordo in Baptizando à fidelibus ſeruãdus ſit.*

Tho. in 3. p. q. 67. ar. 4.

NEQVE verò hoc minus ita omnibus permiſſum eſſe, fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem miniſtrorum inſtituere maximè deceat. mulier enim, ſi mares adſint, Laicus item præſente clerico, tum clericus coram Sacerdote, Baptiſmi adminiſtrationem ſibi ſumere non debent. Quamquam obſtetrices, quæ baptizare conſueuerunt, improbandæ non ſunt, ſi interdum præſente aliquo viro, qui huius Sacramenti conficiendi minimè peritus ſit, quod aliàs viri magis proprium officium videretur, ipſæ exequantur.

26 *Cur præter eos qui baptizant in regenerationis myſterijs Patrini adhibeantur.*

De patrinis Baptizãdorum, agit Tertu. li. de Bapt. c. 1. vbi eos Sponſores, & li. de corona

ACCEDIT autem ad eos miniſtros, qui, vt hactenus declaratum eſt, Baptiſmum conficiunt, aliud etiam miniſtrorum genus, qui ad ſacram, & ſalutarem ablutionem celebrandam ex vetuſtiſſima Catholicæ Eccleſiæ conſuetudine adhiberi ſolent:

lent: ij nunc Patrini, olim Suſceptores, Sponſores, ſeu Fideiuſſores, communi vocabulo, à rerum diuinarum ſcriptoribus vocabantur. De quorum munere, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Paſtoribus agendum erit, vt fideles intelligant, quæ potiſsimùm ad illud rectè perficiendum neceſſaria ſint. in primis verò explicare oportet, quæ cauſa fuerit, cur ad Baptiſmum præter Sacramenti miniſtros Patrini etiam, & Suſceptores adiungerentur. quod quidem optimo iure factum eſſe, omnibus videbitur, ſi meminerint, Baptiſmum eſſe ſpiritualem regenerationem, per quam filij Dei naſcimur. de ea enim ita loquitur diuus Petrus: [a] Sicut modo geniti infantes † rationabiles, ſine dolo, lac concupiſcite. Vt igitur poſtquam aliquis in hanc lucem editus eſt, nutrice & pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur: ita etiam neceſſe eſt, vt qui ex Baptiſmi fonte vitam ſpiritualem viuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, à quo Chriſtianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem inſtitui poſſint, atque ita paulatim in Chriſto adoleſcere, donec tandem viri perfecti, iuuante Domino, euadant: cùm præſertim Paſtoribus, qui publicæ Parochiarũ curationi præpoſiti ſunt, tantùm temporis non ſuperſit, vt priuatam illam curam pueros in fide erudiendi ſuſcipere poſſint. Huius autem vetuſtiſsimæ conſuetudinis præclarum teſtimonium à Diuo Dionyſio habemus, cùm inquit: Diuinis noſtris ducibus (ſic enim Apoſtolos vocat) in mentem venit, & viſum eſt ſuſcipere infantes, ſecundùm iſtum ſanctum modum,

milit. vbi eos Suſceptores nominat.

Tho. in 3. p. q. 67. ar. 7

a 1. Pet. 2. 2
† Sic habẽt biblia Louan. ſed in mar. notãt legi in MS. Ro. & Græcis exẽplaribus, rationabile.

Patrinorũ adhibendorũ quàm vetuſta ſit cõſuetudo.

S. Dion. de Eccleſ. Hierarchia ca. 7. par. 3.

dum, quòd naturales parentes pueri eum cuidam doĉto in diuinis, veluti pædagogo traderent, ſub quo, ſicut ſub diuino patre, & ſaluationis ſanĉtę ſuſceptore reliquum vitæ puer degeret. Eandem verò ſententiam confirmat Higinij auĉtoritas.

Higin. PP. de con. diſt. 4 ca. in Cathechiſmo. & ibid. ca. non plures, & c. in Baptiſmate, & 30. q. 1. cap. peruenit, & ſequētibus.

27 *Cognatio ſpiritualis in Baptiſmo contracta matrimonium impedit & dirimit.*

De affinitate in Baptiſmo contraĉta.

Sesſio. 24. Concil. Tri. de reformatione matrimonij capite ſecundo. 30. quæſt. 1. vide itē, & de cognat. ſpirituali. in 6.

QVAMOBREM ſapientiſſimè à ſanĉta Eccleſia conſtitutum eſt, vt non ſolùm is, qui baptizat cum baptizato, ſed etiam ſuſceptor cum eo, quem ſuſcipit, & cum eius veris parentibus affinitate deuinciantur: ita vt legitima nuptiarum fœdera inter hos homines iniri non poſſint, atque inita dirimantur.

28 *Quæ ſint Patrinorum partes, quidque ab illis exigatur.*

Patrinorū officium.

Thom. in 3. p. q. 67. ar. 8

PRÆTEREA docere oportet fideles, quæ ſint Suſceptoris partes. Etenim hoc munus adeò negligenter in Eccleſia traĉtatur, vt nudum tantùm huius funĉtionis nomen reliĉtum ſit: quid autem ſanĉti in eo contineatur, ne ſuſpicari quidem homines videantur. Hoc igitur vniuersè Suſceptores ſemper cogitent, ſe hac potisſimùm lege obſtriĉtos eſſe, vt ſpirituales filios perpetuò commendatos habeant, atque in ijs, quæ ad Chriſtianæ vitæ inſtitutionem ſpeĉtant, curent diligenter, vt illi tales ſe in omni vita præbeant, quales eos futuros eſſe ſolemni cæremonia ſpoponderunt. Audiamus quid ea de re ſanĉtus Dionyſius ſcribat, verba Sponſoris exprimens: Spondeo puerum induĉturum, cùm ad ſacram intelligentiam venerit,

Dion. loco ſupra citato.

ſedulis

ſedulis adhortationibus meis,ut abrenunciet contrarijs omninò,profiteatur,peragatque diuina,quę pollicetur. Item Diuus Auguſtinus: Vos inquit, ante omnia tam uiros,quàm mulieres,qui filios in baptiſmate ſuſcepiſtis, moneo, ut cognoſcatis fideiuſſores apud Deum extitiſſe pro illis, quos uiſi eſtis de ſacro fonte ſuſcipere. Ac profectò decet maximè, eum qui aliquod officium ſuſcepit, in eo diligenter exequendo nunquam defatigari: & qui ſe alterius pædagogum, & cuſtodem profeſſus eſt, minimè pati illum eſſe deſertum, quem ſemel in fidem, & clientelam ſuam recepit, donec illum opera,& præſidio ſuo egere intellexerit. Quæ autem filiis ſpiritualibus tradenda ſint,paucis Diuus Auguſtinus comprehendit,cùm de hoc ipſo Suſceptoris officio loqueretur,inquit enim: Debent eos admonere, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, caritatem teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiam, & quæ ſint prima Chriſtianæ religionis rudimenta.

D.Aug. ſer. 163. de tempore & ſer. 215. ſimilia habet, quæ autē hic habentur referūtur de cōſecr. diſt. 4. ca. vos aut.

Quid ſuſceptores filios ſuos ſpirituales docere debeant fuſius Aug. ſer. 163. de tēpore, ſed hæc habentur de conſecr. diſt. 4. c. vos autē.

29 *Quiuis promiſcuè ad Suſceptoris munus non eſt admittendus.*

QVÆ cùm ita ſe habeant, facilè intelligimus, cuinam hominum generi ſanctæ huius tutelæ adminiſtratio committenda non ſit, nimirum ijs, qui eam gerere, aut fideliter nolint, aut ſedulò, & accuratè non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem ſuſcipere, vt ex eo magis appareat, quantum hæc ſpiritualis educatio à carnali diſtet, Hæretici inprimis, Iudæi, Infideles, ab hoc munere omnino prohi-

Quales Patrini ſunt aſſumendi.

Parētes naturales filios ſuos ſuſcipere non poſſunt. 30. q. 1. cap. peruenit Tho. in 3. p. q. 67 art. 8. ad 2.

Neq; Infideles & hæreti-

tici ex Cōc. Mog. de cō ſecr. diſt.4. cap. in baptiſmate.

prohibendi ſunt, vt qui in ea cognitione & cura ſemper verſentur, vt fidei veritatem mendacijs ſemper obſcurent, atque omnem Chriſtianam pietatem euertant.

30 *Quis Patrinorum numerus eſſe debeat.*

Patrinorū numerus. Seſſione.24 Conc.Trid. de reformatione matrimonij cap. 20.& idem habetur de cōſecr.diſt. 4.cap. Non plures.& de cogn. ſpirituali c.quāuis ī D.Th. ibid.

PLVRES quoque ne baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant, ſed vt vnus tantùm, ſiue vir, ſiue mulier, vel ad ſummum vnus, & vna, Tridentino Concilio ſtatutum eſt: tum quia diſciplinæ, atque inſtitutionis ordo à multitudine magiſtrorum perturbari poterat: tum quia prouidere oportebat, ne inter plures huiuſmodi affinitates coniungerētur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij vinculo hominum inter homines ſocietas latius diffunderetur.

a Ioan. 3.5. Matt.28. 9. Clemēs Ro. epi.4. Aug. in Ioā. trac. 13. & de Eccleſ.dogm. cap. 24. Amb.de ijs qui myſter. initiantur. cap.4. Cōc. Late.cap.1.

31 *Baptiſmus ad ſalutem omnibus neceſſarius.*

Citra Baptiſmū nullus omninò ſaluari pōt. Conc. Trident. de Baptiſmo can. 5. & ſeſſ.6. de iuſtificatione ca. 4.

SED cùm cæterarum rerum cognitio, quæ hactenus expoſitæ ſunt, fidelibus vtiliſſima habenda ſit, tū verò nihil magis neceſſarium videri poteſt, quàm vt doceātur omnibus hominibus Baptiſmi legem [a] à Domino præſcriptam eſſe, ita vt, niſi per Baptiſmi gratiam Deo renaſcantur, in ſempiternā miſeriam, & interitum à parentibus, ſiue illi fideles, ſiue infideles ſint, procreentur. Igitur ſæpius à Paſtoribus explicandum erit, quod apud Euangeliſtam legitur: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non poteſt introire in regnum Dei.

32 *Infantes omninò ſunt baptizandi.*

De Baptiſmo paruu-

QVAM legem non ſolùm de ijs, qui adulta ætate ſunt, ſe[illegible]am de pueris infantibus intelligendam

gendam eſſe, idq; ab Apoſtolica traditione Eccleſiam accepiſſe, communis Patrum ſententia, & auctoritas confirmat. Præterea credendũ eſt, noluiſſe Chriſtum Dominum Baptiſmi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: [a] Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium eſt enim regnum cęlorum, [b] quos amplexabatur, ſuper quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde cùm [c] legimus totam aliquam familiam à Paulo baptizatam eſſe, ſatis apparet pueros etiam, qui in illorum numero erant, ſalutari fonte ablutos eſſe. Deinde Circuncisio, quæ figura fuit Baptiſmi, eum morem maximè commẽdat. [d] Pueros enim octauo die circũcidi ſolitos, nemo eſt qui ignoret. Ac quibus [e] circumciſio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, iiſdem Baptiſmum, qui eſt [f] circumciſio Chriſti non manufacta prodeſſe perſpicuum eſt.

Poſtremò vt Apoſtolus docet, [g] ſi vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Cùm itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint: multò magis per Chriſtum Dominum poſſunt gratiam, & iuſtitiam cõſequi, vt regnent in vitam: quod quidem ſine Baptiſmo fieri nullo modo poteſt. Quare docebunt Paſtores infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Chriſtianæ religionis præceptis ad veram pietatem informandam eſſe. nam, [h] vt à Sapiente præclarè dictum eſt: Adoleſcens iuxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.

lorũ. ſeſſ. 5. Conc. Triden. decreto de peccato originali, & ſeſſ. 7. de baptiſmo cap. 12. 13. & 14. Dionyſ. Areop. de Eccl. Hier. ca. 7. Cypr. epi. 59. ad Fidum. Aug. epiſt. 28. & li. 1. de peccat. merit. & remiſſ. c. 23. Chryſo. hom. de Adã & Eua. Concil. Mileuit. c. 2. vide itẽ multa c. de conſecr. diſt. 4.

a Mat. 18. 3 & 19. 14.

b Mar. 10. 16. Luc. 18. 15.

c 1. Cor. 1. 16

d Gen. 17. 11. 12. Leuit. 12. 3. Luc. 1. 59. & 2. 2.

e Eph 2. 11.

f Col. 2. 11.

g Rom. 5. 17 Tho. in 3. p. q. 68. art. 8.

h Pro. 22. 6 Dio. Areop. in 7. ca. lib. de Hier. Eccle. hãc etiã rationem habet.

33 *Infantes in Baptiſmo gratiam ſpiritualem percipiunt.*

Infantes ĕt ĩ Baptiſmo gratiā accipiūt. Tho. ibidē. vide etiā Clem. 1. de ſumma Trinit. D. Auguſt. epiſt.23. ad Bon.

NEQVE enim dubitare licet, quin Infantes fidei Sacramenta, cùm abluuntur, accipiant: non quia mentis ſuæ aſſenſione credant: ſed quia parentum fide, ſi parentes fideles fuerunt, ſin minus, fide (vt D. Auguſtini verbis loquamur) vniuerſæ ſocietatis ſanctorū muniuntur. etenim ab ijs omnibus rectè dicimus eos Baptiſmo offerri, quibus placet, vt offerantur, & quorum caritate ad communionem ſancti Spiritus adiunguntur.

34 *Infantum Baptiſmus non differendus.*

Infantes mox ad Baptiſmū ſunt deferendi.

Aug. lib. 3. de orig. animæ c. 9. & li. 1. de peccat. mer. & rem. ca. 23. & ep. 28. ad Hieron.

HORTANDI autem ſunt magnoperè fideles, vt liberos ſuos, cum primùm id ſine periculo facere liceat, ad Eccleſiam deferendos, & ſolemnibus cæremonijs Baptizandos curent. Nam cùm pueris infantibus nulla alia ſalutis comparandæ ratio, niſi eis Baptiſmus præbeatur, relicta ſit: facilè intelligitur, quàm graui culpa illi ſeſe obſtringāt, qui eos Sacramenti gratia diutiùs, quàm neceſſitas poſtulet, carere patiantur: cùm præſertim propter ætatis imbecillitatem, infinita pænè pericula illis impendeant.

De Baptiſmo adultorum. vide Aug. in lib. de fide & operibus. c. 9. Tertul. li. de pœnit. c. 6. & de præſcrip. c. 41. Cyp. ep. 13. & de cōſec. diſt. 4. cap. ante Baptiſmū & c. ante viginti.

35 *Adulti quomodo ante Baptiſmum inſtruendi ſint.*

DIVERSAM verò rationem in ijs ſeruandam eſſe, qui adulta ætate ſunt, & perfectum rationis vſum habent, qui ſcilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Eccleſiæ conſuetudo declarat. nam Chriſtiana quidem fides illis proponenda eſt, atque omni ſtudio ad eam ſuſcipiēdam cohortandi, alli-

ciendi,

ciendi, inuitandi ſunt. Quòd ſi ad Dominum Deũ conuertantur: tum verò monere oportet, ne vltrà tempus ab Eccleſia præſcriptum, Baptiſmi Sacramentum differant. nam cùm ſcriptum ſit: [a] Non tardes conuerti ad Dominũ, & ne differas de die in diem: docendi ſunt perfectam conuerſionem in noua per Baptiſmũ generatione poſitam eſſe: præterea, quò ſeriùs ad Baptiſmũ veniunt, eò diutiùs ſibi carendũ eſſe cæterorum Sacramentorũ vſu, & gratia, quibus Chriſtiana religio colitur, cùm ad ea ſine Baptiſmo nulli aditus patere poſſit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex Baptiſmo percipimus: ſiquidem non ſolùm omnium ſcelerum, quæ antea admiſſa ſunt, maculam, & ſordes Baptiſmi aqua prorſus eluit, ac tollit, ſed diuina gratia nos ornat, cuius ope, & auxilio in poſterum etiam peccata vitare poſſumus, iuſtitiamque & innocentiam tueri: qua in re ſummam Chriſtianę vitæ conſtare, facilè omnes intelligunt.

a Eccl. 5. 8.

Baptiſmi quãta ſit virtus.

36 *Adultis Baptiſmũ differendum eſſe demonſtratur.*

SED quamuis hęc ita ſint, non conſueuit tamẽ Eccleſia Baptiſmi Sacramentum huic hominũ generi ſtatim tribuere, ſed ad certum tempus differẽdum eſſe conſtituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere ſupra dictum eſt, coniunctum habet: cùm illis, qui rationis vſu præditi ſunt, Baptiſmi ſuſcipiendi propoſitum, atque conſilium, & malè actæ vitæ pœnitentia ſatis futura ſit ad gratiam, & iuſtitiam, ſi repentinus aliquis caſus impediat, quo minus ſalutari aqua ablui poſſint. Contrà verò hæc dilatio aliquas videtur vtilitates afferre. Primùm enim quoniam ab

Propoſitũ Baptiſmi in neceſſitate ad ſalutem ſufficit Auguſt. in lib. qſt. in Leu. q. 84. Amb. in li. de obitu Valent. Tho. in 3. par. q. 68. art. 2.

Eccleſia

Cur expediat in adultis baptiſmum differri.

Eccleſia diligenter prouidendum eſt, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & ſimulato animo accedat, eorum voluntas qui Baptiſmum petunt, magis exploratur, atque perſpicitur. cuius rei cauſa, in antiquis conciliis decretum legimus, vt qui ex Iudæis ad fidem Catholicam veniunt, antequam Baptiſmus illis adminiſtretur, aliquot mēſes inter Catechumenos eſſent: deinde in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Chriſtianæ vitæ inſtitutionibus erudiuntur perfectius. Præterea maior religionis cultus Sacramento tribuitur, ſi conſtitutis tantùm Paſchæ & Pentecoſtes diebus ſolemni cæremonia baptiſmum ſuſcipiant.

Cõcil. Agaten. c. 34. & habetur de cõſecr. diſt. 9. ca. Iudæi. uide item Cõc. Brach. 2. cap. 1. & Laod. c. 46.

37 *Baptiſmus non ſemper eſt adultis differendus.*

Qn̄ nõ diu differri debeat Baptiſmus.

SED interdum tamen baptiſmi tempus iuſta aliqua & neceſſaria de cauſa differendum non eſt, velut ſi vitæ periculum inſtare videatur: ac præſertim, ſi illi abluendi ſint, qui iam fidei myſteria plenè perceperint. Quod quidem Philippum, & Apoſtolorum Principem feciſſe ſatis cõſtat, [a] cùm alter Candacis reginæ Eunuchum, [b] alter Cornelium nulla interpoſita mora, ſed ſtatim, vt ſe Fidem amplecti profeſſi ſunt, baptizauit.

[a] Act. 8. 38.
[b] Act. 10. 48

38 *Quomodo affecti eſſe debeant qui ſunt baptizãdi.*

Primum in Baptizãdis propoſitum requiritur.

DOCENDVM præterea, ac populo explicandũ erit, quomodo affecti eſſe debent, qui baptizandi ſunt. In primis itaque opus eſt, vt velint, propoſitumque ſit illis baptiſmum ſuſcipere. nam cùm vnuſquiſque [c] in baptiſmo peccato moriatur, & nouam uitæ rationem & diſciplinam ſuſcipiat, æquum eſt, non inuito cuiquam, aut recuſanti,

[c] Ro. 6. 2. 3. Aug. in lib. de pœnit. medic. c. 2. Tho. in 3. p. q. 68. ar. 7

ſed

ſed illis tantùm, qui ſponte ſua, & libenti animo accipiunt, Baptiſmum præberi. Quare ex ſancta traditione ſemper ſeruatum animaduertimus, vt nemini Baptiſmus miniſtretur, niſi prius interrogatus fuerit, an velit Baptizari. Nec verò in pueris quoque infantibus eam voluntatem deeſſe exiſtimandum eſt, cùm Eccleſiæ voluntas, quæ pro illis ſpondet, obſcura eſſe non poſſit.

39 *Amentes quando poſſint, vel non poſſint Baptizari.*

PRÆTEREA amentes, & furioſos, qui cùm aliquando compotes mentis eſſent, in inſaniã deinde inciderunt, vt qui eo tempore nullam Baptiſmi ſuſcipiendi voluntatem habeant, niſi vitæ periculum immineat, Baptizandos non eſſe: cùm autem in vitę diſcrimine verſantur, ſi antequam furere inciperent, eius voluntatis ſignificationẽ dederunt, abluendi ſunt: ſin minus, à Baptiſmi adminiſtratione abſtinendum eſt. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. Quòd ſi in mentis poteſtate nunquam fuerunt, ita vt nullum rationis vſum habuerint, eos in fide Eccleſiæ nõ ſecus, ac pueros, qui ratione carent, Baptizandos eſſe, Eccleſiæ auctoritas, & conſuetudo ſatis declarat.

Thom. in 3. p. q. 68. art. 12. & colligitur ex Auguſt. lib. 4. Conf. ca. 4.

40 *Quæ præterea ad Baptiſmum ſuſcipiendum requirantur.*

VERVM præter Baptiſmi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum eſt, ad conſequendam Sacramenti gratiam maximè neceſſaria eſt. Etenim Dominus & Saluator noſter docuit: [a] Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſal-

In baptizandis fides requiritur. vide D. Th. q. 9. ar. 8.

a Mar. 16.

uus erit. Deinde vt quemlibet admiſſorum ſcelerum, & malè actæ vitæ pœniteat, atque vt idem in poſterum à peccatis omnibus abſtinere ſtatuat, opus eſt. aliter enim, qui ita Baptiſmum peteret, vt tamen peccandi conſuetudinem nollet emendare, omninò repellendus eſſet. nihil enim Baptiſmi gratiæ, & virtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & conſilium, qui nullum vnquam peccandi finem ſibi conſtituunt. Cùm itaque Baptiſmus ob eam rem expetendus ſit,[a] vt Chriſtum induamus, & cum eo coniungamur: planè conſtat, meritò à ſacra ablutione reijciendum eſſe, cui in vitijs, & peccatis perſeuerare propoſitum eſt: præſertim verò, quia nihil eorum, quæ ad Chriſtum, & Eccleſiam pertinent, fruſtra ſuſcipiendum eſt, inanemque Baptiſmum, ſi iuſtitiæ, & ſalutis gratiam ſpectemus, in eo futurum eſſe, ſatis intelligimus,[b] qui ſecundùm carnem ambulare, non ſecundùm ſpiritum, cogitat: etſi, quod ad ſacramentum pertinet, perfectam eius rationem ſine vlla dubitatione conſequitur, ſi modò, cùm ritè baptizatur, in animo habeat id accipere, quod à ſancta Eccleſia adminiſtratur. Quamobrem Princeps apoſtolorum magnæ illi hominum multitudini, qui, vt ait Scriptura, compuncti corde, ab eo & à reliquis Apoſtolis, quid ſibi faciendum eſſet quæſiuerant, ita reſpondit:[c] Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. & alio loco:[d] Pœnitemini, inquit, & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra. Item beatus Paulus ad Romanos ſcribens apertè oſtendit, ei,[e] qui baptizatur, omninò moriendum eſſe peccatis: quare nos monet,[f] ne exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis

Tertiò requiritur pœnitentia. Th.ibi.ar.4

a Galat. 3. 27.

Vbi fruſtra adhiberi Sacramēta videntur, ibi abſtinendū eſt.

b Rom. 8. 1.

Verus Baptiſmus eſſe poteſt ī impœnitente ſed non ſalutaris.

c Act. 2. 38.

d Act. 3. 19

e Ro. 6. 11.

f Ibid. 13.

tatis

tatis peccato, ſed exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viuentes.

41 *Quantum de his ſermonem habere conferat.*

Hæc verò ſi fideles ſæpè meditati fuerint, primùm quidem ſummam Dei bonitatem vehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam ſingulare, & diuinum Baptiſmi beneficium, ſola ſua miſericordia adductus tribuit: deinde cùm ſibi ante oculos proponent, quàm aliena eſſe debeat ab omni crimine eorum vita, qui tanto munere ornati ſunt, illud etiam in primis à Chriſtiano homine requiri facilè intelligent, vt quotidie tam ſanctè, & religioſè traducere vitam ſtudeant, perinde ac ſi ea ipſa die Baptiſmi Sacramentum, & gratiam conſecuti eſſent. quamquam ad inflammandos veræ pietatis ſtudio animos, nihil magis proficiet, quàm ſi Paſtores accurata oratione explicauerint, quinam ſint Baptiſmi effectus.

42 *Præcipuus Baptiſmi effectus quis ſit.*

De his igitur, quoniam ſæpe agendum eſt, ut fideles magis perſpiciant, ſe in altiſſimo dignitatis gradu poſitos eſſe, nec ſe ab eo deijci vllis aduerſarij inſidijs, vel impetu, ullo unquam tempore patiantur, hoc primùm tradere oportet, peccatum, ſiue à primis parentibus origine contractum, ſiue à nobis ipſis cōmiſſum, quamuis etiam adeo nefarium ſit, ut ne cogitari quidem poſſe uideatur, admirabili huius Sacramenti uirtute remitti, & condonari. Id verò multo ante ab Ezechiele prænunciatum eſt, per quem Dominus Deus ita loquitur:

De eximijs Baptiſmi effectibus. Tho. in 3. p. quæſt. 69. Primus, ac pcipuus Baptiſmi effectus eſt. cuiuſcunque peccati remiſſio. Th. lib. artic. 1. Concilium Trid. ſeſ. 5. de peccato originali.

loquitur: [a] Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Et Apoſtolus ad Corinthios, poſt longam peccatorum enumerationem, ſubiecit: [b] Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Atque hanc doctrinam perpetuò à ſancta Eccleſia traditam eſſe, perſpicuum eſt. Sanctus enim Auguſtinus in libro, quem De baptiſmo paruulorum conſcripſit, ita teſtatur: Generante carne tantùm contrahitur peccatum originale, regenerante autem Spiritu, non ſolùm originalium, ſed etiam voluntariorum peccatorum fit remiſſio. & ſanctus Hieronymus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptiſmate condonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, poſt aliorũ Conciliorum definitionem, ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit; cùm anathema in eos decreuit, qui aliter ſentire auderent, qui ve aſſeuerare non dubitarent, quamuis peccata in Baptiſmo remittantur, ea tamen prorſus nõ tolli, aut radicitùs euelli: ſed quodam modo abradi, ita vt peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneãt. Namque vt eiuſdem ſanctæ Synodi verbis vtamur, in renatis nihil odit Deus: quia [c] nihil damnationis eſt his, qui [d] verè conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſma in mortem: qui non ſecundùm carnem ambulant: ſed [e] veterem hominem exuentes, & [f] nouum, qui ſecundùm Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt.

a Ezech. 36. 25.
b 1. Cor. 6. 11.
D. Aug. lib. 1. de pecca. merit. & remiſſ. ca. 15. Vide eundẽ lib. 1. cõtra duas epiſt. Pelag. c. 13. & lib. 3. c. 3. & in Ench. capit. 64. Greg. lib. 9. epiſto. 39.
S. Hierony. tom. 2. ad Occea. epi. 83. ànte medium.
Conc. Vien. & Floren. in Doct. de Sacramentis.
Tridentina Synodus ſeſſio. 5. de peccato originali.
c Rom. 8. 1.
d Rom. 6. 4.
e Col. 3. 9. 10.
f Eph. 4. 24
Aug. de Gẽ. ad Litt. lib. 6. cap. 14. & habetur de Pœnit. d. 2. c. quomodo renouari.

43 *Concupiſcentia in Baptizatis an ſit peccatum.*

Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco

ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem remanere: ſed illa verè peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Auguſtini ſententia, [a] In paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur. Atque idem alibi teſtatur: [b] Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet: concupiſcentia enim quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans: qui tamen motus ſi voluntatis conſenſum, aut negligentiam coniunctam non habeat, à vera peccati natura longè abeſt. Ac cùm S. Paulus inquit: [c] Concupiſcentiam neſciebam niſi lex diceret, [d] Non concupiſces: ex his, non ipſam concupiſcendi vim. ſed voluntatis vitium intelligi voluit. Eandem doctrinam tradit S. Gregorius ita ſcribens: Si qui ſunt, qui dicant, peccata in baptiſmo ſuperficietenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius? cùm per fidei Sacramentum anima peccatis radicitùs abſoluta, ſoli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demonſtrandam Saluatoris noſtri teſtimonio vtitur, cùm apud ſanctum Ioannem ait: [e] Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet, ſed eſt mundus totus.

De concupiſcētia in baptizatis remanente. Concil.Trident.de peccato originali. ſeſſ. 5. Quid cōcupiſcentia. a D. Augu. li.1.de peccato meri. & remiſſ. c.39 & li. 3. cōt. 2. epiſt. Pelagi.c.3. b Idē.lib.1. de nupt. & conc.ca. 23. & 25. & cōtra Iulia. li. 6.ca.5. li.1. retract. cap. 15. & de verb.Apoſt. ſer.6. c Rom.7.7. d Exod. 20. 17. Deut.5. 21. B.Greg lib. 9. regiſt. epiſt. 30. e Io.13.10.

44 *Omnia peccata Baptiſmo tolli iterum demonſtratur.*

QVOD ſi cui expreſſam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat ſibi ad contemplandum Naaman Syri leproſi hiſtoriam: [f] qui cùm ſepties Iordanis aqua ſe abluiſſet, teſtante Scriptura, ita à lepra mundatus eſt, vt eius caro,

f 4.Reg.5. 14.

caro pueri videretur. Quare Baptiſmi proprius effectus eſt peccatorum omnium, ſiue originis vitio, ſiue noſtra culpa contracta ſint, remiſſio: cuius rei cauſa à Domino,& Saluatore noſtro inſtitutum eſſe clariſſimis verbis Apoſtolorum Princeps, vt alia teſtimonia omittamus, explicauit, cùm inquit: [a] Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum.

a Act. 2.38 & 22.16.

45 *Vt culpa, ita etiam pœna omnis Baptiſmo remittitur.*

Secundus Baptiſmi effectus eſt omnium pęnarum, quę peccatis debebãtur cõdonatio.

Tho. in 3. p. q. 69. art. 2. ex Ambroſio in 11. c. epiſt. ad Ro. cui cõſentit Aug. lib. 1. de nuptijs, & concup. ca. 34. & in Ench. c. 43.

IAM verò in Baptiſmo non ſolùm peccata remittuntur,ſed peccatorum etiam,& ſcelerum pœnæ omnes à Deo benignè condonantur. nam etſi omnibus Sacramentis hoc commune eſt,vt per illa virtus paſſionis Chriſti Domini communicetur: de ſolo tamen Baptiſmo dictum eſt ab Apoſtolo, [b] nos per ipſum Chriſto commori, & ſepeliri. ex quo ſancta Eccleſia ſemper intellexit, ſine maxima Sacramenti iniuria fieri non poſſe, vt ei, qui Baptiſmo expiandus ſit, eiuſmodi pietatis officia, quę vſitato nomine ſancti Patres Opera ſatisfactionis vocarunt, imponantur. Nec verò,quæ hoc loco traduntur,veteris Eccleſiæ conſuetudini aduerſantur: quæ olim Iudæis, cùm baptizarentur, præcipiebat, vt quadraginta continuos dies ieiunarẽt. neque enim illud inſtitutum ad ſatisfactionẽ pertinebat: ſed qui baptiſmum percepiſſent,ea ratione admonebantur, vt Sacramenti dignitatem venerantes, ieiunijs & orationibus aliquamdiu ſine intermiſſione operam darent.

b Rom. 6. 3. 4. 5.

Iam recens baptizato non eſt imponenda ſatisfactio.

Tho. in 3. p. q. 68. ar. 5 Greg. lib. 7. regiſt. epiſt. 24. indict. 1 & habetur de cõſec. diſt. 4. c. ne quod abſit.

Baptizandis cur aliquãdo ieiuniũ ſit impoſitũ.

46 *Non liberatur mox baptizatus à pœnis ciuilibus.*

SED quamquam in Baptiſmo pęnas peccatorum condonari exploratum eſſe debet, ab eo tamen pęnarū genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod ſcelus perſoluendæ ſunt, nemo liberatur, ita vt, qui morte dignus ſit, per baptiſmum à pęna, quæ legibus conſtituta eſt, eripiatur: tametſi vehementer laudanda eſſet eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduerſionem, vt Dei gloria in ſuis Sacramentis illuſtrior fieret, ſontibus remitterent, ac condonarent. Tho. in 3. p.q.69. art. 2. ad 3.

47 *Remittuntur in Baptiſmo pœnæ, quæ poſt hanc uitam inferri ſolent.*

EFFICIT præterea Baptiſmus poſt huius vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum conſequuntur, liberationem: ſi quidem merito mortis Domini factum eſt, vt hæc cōſequi poſſemus. Baptiſmo autem, ut ſupra dictum eſt, ei cō morimur. [a] Si enim, vt inquit Apoſtolus, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Pœnæ inferni in Baptiſmo remittuntur. a Rom.6.5.

48 *Quare per Baptiſmum integræ naturæ ſtatus non ſtatim reddatur.*

QVOD ſi quærat aliquis, cur ſtatim poſt Baptiſmū in hac etiam mortali vita, his incōmodis non careamus, atque ad perfectum illum vitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatum collocatus fuerat, ſacræ ablutionis virtute non transferamur: id quidem dua- Cur poſt Baptiſmū huius vitæ pœnæ remaneant. Tho. in 3.p. q.69. ar. 4.

bus potiſſimùm de cauſis,factum eſſe reſpondebitur. Quarum prima eſt,quòd nobis,[a] qui per Baptiſmum Chriſti corpori coniuncti,atq; eius membra effecti ſumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipſi capiti noſtro tributum eſſet. Cùm igitur Chriſtus Dominus,etſi ab initio ortus ſui,[b] gratiæ & veritatis plenitudinem habuit,tamen humanæ naturę fragilitatem,quam ſuſcepit, non antè depoſuit, quàm paſſionis tormenta,& mortem pertulit,ac deinde ad immortalis vitæ gloriam reſurrexit: quis miretur,cùm videat fideles, qui iam per Baptiſmum cæleſtis iuſtitiæ gratiam adepti ſunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore veſtiri, vt poſtquàm multis laboribus pro Chriſto perfuncti,morte obita denuò ad vitam reuocati fuerint, tandem digni ſint,qui cum Chriſto æuo ſempiterno perfruantur?

a Ro.6.3.4.
b Io.1.14.

Secunda ratio, vt per ea qua patimur nobis merendi ſit occaſio.

Altera verò cauſa,cur in nobis poſt Baptiſmum infirmitas corporis,morbus,dolorum ſenſus,concupiſcentiæ motus relinquatur, illa eſt, vt ſcilicet, tanquam ſegetem, & materiam virtutis haberemus, ex qua deinde vberiorem gloriæ fructum,atque ampliora præmia conſequeremur. nam cùm patiēti animo vitæ incommoda omnia toleramus, prauasq; animi noſtri affectiones ſub rationis imperium diuina ope ſubijcimus,certa ſpe niti debemus, fore, vt ſi cum Apoſtolo[c] bonum certamem certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus,repoſitam quoque iuſtitię coronam reddat nobis Dominus in illa die iuſtus iudex. Sic verò etiam cum filijs Iſrael videtur Dominus egiſſe,[d] quos etſi ab Ægyptiorum ſeruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerſo liberauit; tamen

c 2.Ti.4.7.
d Exo. 14. 24. 25.

tamen non ſtatim in beatã illam promiſſionis terram introduxit,ſed prius in multis,varijsque caſibus exercuit: ac deinde cùm eos in promiſſæ terræ poſſeſſionem miſiſſet,cæteros quidem incolas è patrijs ſedibus exturbauit, [a] quaſdam verò nationes reliquas fecit,quas delere non potuerunt, vt populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occaſio nunquam deeſſet.

a Iud.3.2.3

Huc accedit quòd ſi per Baptiſmum,præter dona cæleſtia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari meritò poſſet, quin multi, præſentis potius vitæ commoda, quàm futuræ ſperatam gloriam cõſectantes ad Baptiſmum venirent: cùm tamen non falſa hæc, & incerta, [b] quæ uidentur, ſed uera, atque æterna,quæ non uidentur, bona Chriſtiano homini ſemper propoſita eſſe debeant.

Tertia ratio ne videlicet quis ob bona tempora lia colendũ ſibi Deum putaret.

b 2.Cor.4.18.

49 *Renati inter huius vitæ miſerias ſolida animi oblectatione non deſtituuntur.*

SED interim tamen huius vitæ conditio, quæ miſeriarum plena eſt, in his,qui [c] dignè ambulant ſua vocatione,ſuis voluptatibus & lætitijs non caret. Quid enim nobis,qui iam per Baptiſmum [d] veluti palmites, inſiti ſumus in Chriſtum, iucundius, aût optabilius eſſe poteſt,quàm,cruce in humeros noſtros ſublata, eum ducem ſequi, nulliſq; aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus [e] ad præmium ſupernæ vocationis Dei, omni ſtudio contendamus, [f] alij virginitatis lauream, alij [g] doctrinæ, & prædicationis coronam, [h] alij martyrij palmam, alij alia virtutum decora à Domino accepturi? Quæ quidem pręclara laudis inſignia

Renati inter huius vitæ miſerias ſuam habẽt lætitiam.

c Eph.4.1.

d Io.15.5.

e Phi.3.14.

f Apoc.14.4.

g Dan.12.3

h Apoc.7.9

inſignia nemini darentur, niſi prius nos ipſos in huius ærumnoſæ vitæ ſtudio exercuiſſemus, atque in acie inuicti ſtetiſſemus.

50 *Quid præter culpæ, & pœnæ remiſſionem, Baptiſmo, homini præſtetur.*

Tertius Baptiſmi effectus gratiæ Dei largitio. Tho. 3. p. q.69.ar.4. a 1.Io. 3.7. b Ioan.1.12 c Rom.8.17 d Mar. 16. 16. Quomodo p Baptiſmũ filij Dei effi ciamur pulchrè declarabitur.ſ.9. de precati. Dominica. e Eph.5.26 Quid ſit gratia. Tho.in 1.2. q.110.art.2 Seſ.6.Cõc. Trid.de iuſtificatiõe. cap.7. Aug. lib. 1. de peccat. mer. & remiſ.cap.10. & de ſpiritu & litt. c. 28. f Rom. 5.5. g 2. Cor. 1. 22. & 5. 5.

SED vt ad Baptiſmi effectus oratio redeat, expo nendũ erit, huius Sacramẽti virtute nos, nõ ſolùm à malis, quæ verè mala dicenda ſunt, liberari, verũ etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noſter diuina gratia, repletur, qua [a] iuſti, & [b] filij Dei effecti [c] ęternæ quoq; ſalutis hæredes in ſtituimur. nam vt ſcriptum eſt: [d] qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: [e] mundatamq; Eccleſiam lauacro aquæ in verbo, Apoſtolus teſtatur. Eſt autem gratia, quemadmodũ Tridentina Synodus, ab omnibus credẽdum, pœna anathematis propoſita, decreuit, non ſolũ per quam peccatorũ fit remiſſio, ſed diuina qualitas in anima inhęrẽs, ac ve luti ſplendor quidã, & lux, quę animarũ noſtrarũ maculas omnes delet, ipſasq; animas pulchriores, & ſplendidiores reddit. Atque id ex ſacris litteris apertè colligitur, cùm [f] gratiam effundi dicãt, [g] eãque Spiritus ſancti pignus ſoleant appellare.

51 *Gratiæ diuinæ, quæ Baptiſmo infunditur, adduntur veluti pediſſequæ virtutes.*

HVIC autem additur nobiliſſimus omniũ virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitùs infunduntur. Quare, cùm Apoſtolus ad Titum ait: [h] Saluos nos fecit per lauacrũ regene-

Virtutũ infuſio in Baptiſmo. Chryſt.hom.ad Neoph. & ad Baptiz. Damaſ.lib.4. de fid.orth.cap.1. Lactan.lib.3.diui.inſti.cap.25. h Titum.3.5.

rationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum, D. Auguſtinus verba illa, Abundè effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remiſſionem peccatorum, & copiam virtutum.

Sic hēt glo. ordina. & ſimile Proſper. li. 1. de voca. gent. cap. 18. Aug. epiſt. 23. Ber. in ſer. de cœ. Dom. Aug. lib. 1 de Bapt. paruul. c. 26. Tho. in 3. par. q. 69. ar. 5. de conſ. diſt. 4. c. ad hæc.

52 *Per Baptiſmum Chriſto incorporamur.*

IAM verò per Baptiſmum etiam Chriſto capiti tanquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat, qua ſingulæ corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas mouentur: ita etiam ex [a] Chriſti Domini plenitudine in omnes, qui iuſtificantur, diuina virtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Chriſtianæ pietatis officia habiles reddit.

a Ioā. 1. 16.

53 *Qui fiat, vt tot virtutibus in Baptiſmo cumulati adeò tardè pietatem exerceant.*

NEQVE verò mirum cuiquam videri debet, ſi cùm tanta virtutum copia inſtructi, & ornati ſimus, tamen non ſine magna difficultate, & labore, pias, honeſtasque actiones inchoamus, vel certè abſoluimus. id enim ob eam rem euenit, quòd virtutes, à quibus actiones ipſæ proficiſcuntur, Dei beneficio nobis donatæ non ſint: ſed [b] quoniam poſt Baptiſmum acerrima cupiditatis pugna aduerſus ſpiritum relicta eſt: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Chriſtianum hominem non decet: cùm Dei benignitate freti, optima ſpe niti debeamus, fore vt quotidiana rectè viuendi exercitatione, [c] quæcunque pudica ſunt, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, eadem etiam facilia, & iucunda videantur: hæc

b Rom. 7. 15. 16. Gal. 5. 17. Aug. lib. 5. cōtra Iulia. cap. 3. & 5. & lib. 1. de pec. mer. & rem. ca. 39.

Virtutes exercitio augentur, & faciles euadunt.

c Phil. 4. 8.

hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, [a] vt Deus pacis ſit nobiſcum.

a 2.Cor.13.11.

54 *In Baptiſmo character indelebilis imprimitur.*

Alius Baptiſmi effectus eſt characteris impreſſio. Aug. lib. 6. d Bapt. cōt. Don. c. 1. & tracta. 5. in epiſt. Ioan. Conc. Trid. ſeſ. 7. can. 9. de ſacram. in genere.

PRÆTEREA, per Baptiſmũ conſignamur charactere, qui ex anima deleri nunquã poteſt, de quo nihil eſt, vt plura hoc loco diſſerantur: cùm liceat ex his, quæ ſupra dicta ſunt, cùm vniuersè de Sacramentis ageretur, ſatis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

55 *Baptiſmum iterari nunquam poſſe demonſtratur.*

Baptiſmum ſine ſacrilegio iterari non poſſe. Seſ. 7. Cōc. Trid. de Baptiſmo, cano. 11. & 13 & ſeſ. 14. de ſacr. pœnit. cap. 21. itẽ 1. Conc. Carthag. can. 1. & Vien. ut hab. in cle. 1. titu. de ſum. Trin.

b Eph. 4. 5.

c Ro. 6. 10.

Cur Baptiſmus ſemel tantũ ſuſcipiendus ſit. Syn. Conſtãtinop.

D. Auguſt. tract. 11. in Ioann. Beda in cap. 3. Ioan. Leo mag. ep. 37. & 79. & ca. ne ſanct. Bapt. iter. l. ſi quis. Thom. in 3. p. q. 66. art. 9.

SED quoniam ex characteris vi, & natura ab Eccleſia definitum eſt, Baptiſmi Sacramẽtum nulla ratione iterandum eſſe, ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, ſæpè, & diligenter à Paſtoribus admonendi ſunt. Hoc verò docuit Apoſtolus inquiens: [b] Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptiſma. Deinde cùm Romanos hortatur, vt mortui per Baptiſmum in Chriſto, cauerent ne vitam, quam ab illo, accepiſſent, amitterent, cũ inquit: [c] Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: hoc videtur apertè ſignificare: ſicut ille mori iterum non poteſt, ita nobis denuò mori per Baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe vnum Baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturæ, & rationi vehementer conſentaneum eſſe ex eo intelligitur, quòd Baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute ſemel tantùm generamur, & in lucem edimur: atque, vt D. Auguſtinus ait: vterus non poteſt re-

peti,ſic etiam vna eſt ſpiritualis generatio, nec Baptiſmus vllo vnquam tempore iterandus eſt.

56 *Illi iteratò non baptizantur, qui certa conditione interpoſita abluuntur.*

NEQVE verò quiſquam putet, eum ab Eccleſia iterari, cùm adhibita huiuſmodi verborum formula,aliquem abluit, de quo incertum eſt,an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es,te iterũ non baptizo: ſi verò nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij,& Spiritus ſancti. ita enim non impiè iterari, ſed ſanctè cum adiunctione Baptiſmum adminiſtrari,dicendum eſt.

Licet aliqñ baptizare ſub cõditione Alex. 3. de baptiſ. & eius effect.cap.de quibus.

57 *Baptiſmus conditionalis ſemper circa vllum diſcrimen vſurpandus non eſt.*

QVA in re tamen diligẽter à Paſtoribus aliqua prouidenda ſunt, in quibus ferè quotidie non ſine maxima Sacramenti iniuria peccatur: neq; enim deſunt, qui nullũ ſcelus admitti poſſe arbitrentur, ſi quemuis ſine delectu, cum adiunctione illa baptizent:quare ſi infans ad eos deferatur,nihil prorſus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit: ſed ſtatim ei Baptiſmum tribuunt.quin etiam quã uis exploratum habeant, domi Sacramentum adminiſtratũ eſſe, tamen ſacram ablutionẽ in Eccleſia,adhibita ſolemni cæremonia, cùm adiũctione, repetere non dubitant. quod quidem ſine ſacrilegio facere non poſſunt: & eam maculã ſuſcipiunt, quam diuinarũ rerum ſcriptores Irregularitatem vocant.Nam ea Baptiſmi forma ex Alexãdri Papæ auctoritate,in illis tantùm permittitur,de quibus, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, an Baptiſmum

Parochi q̃tum errẽt, dum cũ cõditione ſine diſcrimine baptizãt

Qui rebaptizãt ſunt irregulares. De Apoſtatis & reiter. bapt. c.ex literarũ & de conſe. diſt. 4.c.eos qui. Lib. 3. decretal. de baptiſmo & eius effectu ca.de quib.

Baptiſmum ritè ſuſceperint, aliter verò nunquam fas eſt, etiam cum adiunctione Baptiſmum alicui iterum adminiſtrare.

58 *Quis ſit poſtremus fructus, qui virtute Baptiſmi hominibus confertur.*

Quintus baptiſmi effectus eſt cæli, quod peccato intercluſum fuerat, apertio. Beda in c.3 Euang. ſecūdū Luc. Tho.in 3.p. q.69. ar.7. a Mat.3.16 Mar. 1. 10. Luc. 3. 21. 22.

Baptiſmi fructus, etſi omnib. hominib. ſint cōes, non æquè tamē ad oēs perueniunt. Tho.in 3.p. q.69.ar.8.

PRÆTER cætera verò, quæ ex Baptiſmo conſequimur, illud veluti extremum eſt, quò reliqua omnia videntur referri, quòd ſcilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusũm, vnicuiq; noſtrum patefacit. Hæc autē, quæ in nobis Baptiſmi virtute efficiuntur, ex ijs planè intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris Baptiſmo contigiſſe Euangelica auctoritas confirmauit. Etenim [a] cæli aperti ſunt, & Spiritus ſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum Dominum deſcendens apparuit, ex quo ſignificatum eſt, eis, qui baptizantur, diuini numinis chariſmata impertiri, & cælorum ianuam reſerari, non quidem, vt ſimul atq; baptizati ſunt, ſed vt magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriā, cū omnium miſeriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non poſſunt, pro mortali cōditione immortalitatem aſſequentur. Atq; hi quidem ſunt Baptiſmi fructus: quos, ſi quidem Sacramēti vim ſpectemus, æquè ad omnes pertinere dubitari non poteſt: ſin autem, quo quiſq; animo affectus ad illum ſuſcipiendū acceſſerit, conſideremus, plus minuſue cæleſtis gratiæ & fructus ad vnū aliquem, quàm ad alium peruenire, omninò fateri oportet.

59 *Quæ ſit cæremoniarum Baptiſmi vis, & utilitas.*

De precationibus, ritibus, & cæ-

RESTAT nunc, vt quæ de huius Sacramenti precationibus, ritibus, & cæremonijs tradenda ſint,

ſint, apertè, & breuiter explicentur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cùm inquit: [a] Sine fructu eſſe, quæ aliquis loquitur, ſi à fidelibus non intelligantur: idem ferè ad ritus, & cæremonias transferri poteſt. Imaginem enim, & ſignificationem earum rerum præ ſe ferunt, quæ in Sacramento geruntur. quòd ſi illorum ſignorũ vim, & poteſtatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cæremoniarum vtilitas futura eſſe videbitur. Danda eſt igitur Paſtoribus opera, vt eas fideles intelligant, certoque ſibi perſuadeãt, ſi minus neceſſariæ ſint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore eſſe oportere. Id verò tum inſtituentium auctoritas, qui ſine controuerſia ſancti Apoſtoli fuerunt: tum finis, cuius cauſa cæremonias adhiberi voluerunt, ſatis docet. ita enim Sacramentum maiori cum religione, ac ſanctitate adminiſtrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fideliũ immenſa Dei beneficia magis imprimi, perſpicuum eſt.

[Margin: remonijs Baptiſmi. — a 1.Cor.14. — Ritus ſunt uelut imagines effectuũ cuiuſcunque Sacramenti. — Rituum Eccleſiaſticorum auctores Apoſtoli. quare de his Patres ſcripſerunt. Dion. Areop.cap. 2. de Eccle. Hier. Clem. Rom. ep.3. Tertu. de cor. mil. & de bapt. Orig. hom. 12 in Numeros. Cypria. epiſt. 70. ad Ioan. uide item de cõſecr. diſt.4.]

60 *Quotuplices ſint Baptiſmi ritus.*

SED omnes cæremoniæ, & precationes, quibus in Baptiſmi adminiſtratione Eccleſia vtitur, ad tria capita redigendæ ſunt, vt in ijs explicandis certus ordo à Paſtoribus obſeruari poſſit, & quæ tradita ab illis fuerint auditorum memoria faciliùs retineantur. Ac primum quidem illarum genus eſt, quæ antequam accedatur ad Baptiſmi fontem, ſeruantur. Alterum earum, quæ, cùm ad ipſum fontem ventum eſt, adhibentur: Tertium, earum, quę peracto iam baptiſmo addi ſolent.

[Margin: Rit' baptiſmi ſunt triplices. — Primum genus eſt eorũ rituum, q̃ ante Baptiſmũ adhibentur.]

Quo

61 *Quo tempore aqua ad Baptiſmum neceſſaria communi ritu ſit conſecranda.*

Conſecrari aquā ad Baptiſmū teſtis eſt Cypr. epiſt. 70. & Baſil. lib. de Spiritu ſancto. cap. 27. & de cō ſecr. diſt. 4. c. ī Sabbato

Quę ſunt tē pora Baptiſmi conferē di pcipua. Leo epi. 4. ad Epiſc. Siciliæ.

In primis igitur aqua paranda eſt, qua ad baptiſmum vti oportet. Conſecratur enim baptiſmi fons, addito myſticæ vnctionis oleo, neq; id omni tempore fieri permiſſum eſt: ſed more maiorum, feſti quidam dies, qui omnium celeberrimi, & ſanctiſſimi optimo iure habēdi ſunt, expectantur, in quorū vigilijs ſacrę ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantùm diebus, niſi neceſſitas aliter facere coegiſſet, in veteris Eccleſiæ more poſitum fuit, vt baptiſmus adminiſtraretur. Sed quamuis Eccleſia hoc tempore, propter communis vitæ pericula, eam conſuetudinem retinendam non iudicarit; tamen ſolemnes illos dies Paſchæ, & Pentecoſtes, quibus baptiſmi aqua conſecranda eſt, ſumma cum religione adhuc obſeruauit.

62 *Baptizādi cur mox in Eccleſiā non admittantur.*

Nō admitti baptizādos in Eccleſiā ſignāt Tertul. lib. de cor. mil. c. 3. pet. Cyril. Hieroſ. catech. 1.

Post aquę conſecrationem, alia deinceps quę baptiſmum antecedunt explicare oportet. afferuntur enim, vel etiam adducuntur, qui baptiſmo initiandi ſunt, ad Eccleſiæ fores, atq; ab eius introitu omnino prohibentur, quòd indigni ſint, qui domū Dei ingrediantur, antequam à ſe turpiſſimæ ſeruitutis iugum repulerint, & totos ſe Chriſto Domino, eiuſque iuſtiſſimo imperio addixerint.

63 *Cur baptizandi quid petant, interrogentur, & inſtruantur.*

Hinc baptizandi cōpe tētes dice-

Tvm verò Sacerdos ab eis exquirit quidnam ab Eccleſia petant, quo cognito, primū eos Chri-

ſtianæ

ſtianæ fidei doctrinam, quã in Baptiſmo profiteri debent, inſtituit: id autẽ Catechiſmo efficitur. cuius inſtitutionis morẽ à Dominĩ Saluatoris præcepto manaſſe, nemo dubitare poteſt, cùm ipſe Apoſtolis iuſſerit, [a] Ite in mundũ uniuerſum, & docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docẽtes eos ſeruare omnia, quæcunq; mandaui vobis. Ex quo licet cognoſcere, Baptiſmum non eſſe adminiſtrandũ, priuſquam ſumma ſaltẽ religionis noſtræ capita exponantur.

64 Quo pacto ex ueteri Eccleſiæ inſtituto Catechizari debeant rudiores.

QVONIAM verò Catechiſmi ratio ex multis interrogationibus conſtat, ſi is, qui inſtituitur adulta ætate fuerit, ad ea quæ rogantur ipſe per ſe reſpondet: ſi autem infans ſit, pro illo ſponſor ritè reſpondet, ſolemnemque ſponſionem facit.

65 Quis ſit Exorciſmi vſus.

SEQVITVR exorciſmus, qui ad expellẽdũ diabolum, eiuſq; vires frangendas, & debilitandas, ſacris, & religioſis verbis, ac precationibus cõficitur.

66 Cur eius, qui baptizatur, ori ſal admoueatur.

ACCEDVNT ad exorciſmum aliæ cerimoniæ, quarum ſingulæ, vt quæ myſticæ ſint, propriam, atque illuſtrem ſignificationem habent. Nam cùm ſal in illius os, qui ad Baptiſmum adducendus eſt, inſeritur, hoc ſignificari perſpicuum eſt eum fidei doctrina, & gratiæ dono conſequuturum eſſe, vt à

banẽ, quod ſimul baptiſmũ peterent.

Aug. li. 1. retract. ca. 17. & epiſt. 155 & alibi paſſim.

Cathechiſmũ præceſſiſſe Baptiſmum eſt notiſſimũ. uide Aug. de fide & operibus ca. 9. Clem. Roma. epiſt. 3.

a Matt. 28. 19. 20. Mar. 16. 15.

Catechizandi ratio ex multis interrogationib. conſtat.

Exorciſmi vſus & cæremoniæ: cuius meminerunt Tertul. de præſc. adu. hæret. cap. 41. Cypr. ep. 2. Aug. lib. 2 de gr̃a Dei, & pecca. origi. ca. 40. & lib. 2. de nupt. & concupi. c. 19. Optat. li. 4. contra Parmen.

Salis ſignificatio in baptiſmi cuius meminerunt Beda in lib. 1. Eſdræ. cap. 9. & habetur. de conſe. d. 4. cap. ſal. Iſid. lib. 2. de offi. Eccl. cap. 20. & Aug. lib. 1. Conf. cap. 11.

peccatorum putredine liberetur, ſaporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ ſapientiæ pabulo delectetur.

67 *Quid ſibi uelit Crucis ſignum multis corporis partibus adhibitum.*

Signum crucis in baptiſmo adhiberi ſolitũ ſcribũt Tertul. in li. de Reſur. carnis. Baſ. lib. de Spiritu ſanc. Chryſo. lib. cõtra Gent. & alij.

OBSIGNANTVR præterea ſigno crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptiſmi myſterio ſenſus Baptizati aperiri, ac roborari, vt Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac ſeruare poſſit.

68 *Quare nares, & aures Baptizãdi ſaliua liniãtur.*

a Ioan. 9. 7.

Saliuæ ſignificatio in baptiſmo, cuius rei meminit Amb. lib. 1. de ſacram. cap. 1. & de iis qui myſt. init. cap. 1. & de conſec. diſt. 4. c. poſtea.

POSTEA verò illi nares & aures ſaliua liniuntur, ſtatimq; ad Baptiſmi fontẽ mittitur, vt quemadmodum [a] cæcus ille Euangelicus, quem Dominus iuſſerat oculos luto illitos Siloes aqua abluere, lumen recuperauit, ita etiam intelligamus ſacræ ablutionis eam vim eſſe, vt menti ad cæleſtem ueritatem percipiendam, lumen afferat.

69 *Quid doceat abrenunciatio illa Satanæ facta ab illo, qui Baptizandus offertur.*

Baptizandi Satanę abrenũciabant. Tertul. lib. d coro. mil. cap 13. & de Spectac. ca. 4. & de Idol. cap. 6. Cypr. epiſto. 7. 54. & alij.

HIS peractis, ad Baptiſmi fontem ueniũt, ibiq; aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur: ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere: Sacerdos enim, ter cõceptis verbis, eum, qui Baptizandus eſt interrogat, Abrenuntias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? At ille, aut eius nomine Patrinus, ad ſingulas interrogationes, reſpondet, Abrenuncio. Igitur, qui Chriſto nomen daturus eſt, hoc primùm ſanctè, & religioſè polliceri debet, ſe Diabolũ, & mundũ deſerere,

Quæ ſit uis abrenunciationis.

ac nullum

ac nullum vnquam tempus fore,in quo vtrumque veluti hoſtem teterrimum non deteſtetur.

70 *Quomodo Baptizãdus fidei ſuæ profeſſionẽ faciat.*

DEINDE ad ipſum Baptiſmi fontẽ conſiſtens, interrogatur à ſacerdote hoc modo: Credis in Deũ Patrem omnipotentẽ? Cui ille reſpondet, Credo, Atque ita deinceps de reliquis ſymboli articulis rogatus, fidem ſuam ſolemni religione profitetur. Quibus ſanè duabus ſponſionibus, omnẽ Chriſtianæ legis vim,& diſciplinã contineri perſpicuũ eſt.

Quomodo baptizãdus fidem ſuam profiteri debeat. Cyril. Hier. catech. 1. & 2. Aug. lib. 7. conf.

71 *Cur ab eo, qui aqua ſalutari proximè tingendus eſt, petitur, num Baptizari uelit.*

SED cùm iam Baptiſmũ adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo, qui Baptizandus eſt, nũ Baptizari velit,quo quidem per ſe,vel eius nomine,ſi infans ſit, Patrino annuente, ſtatim in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti ſalutari aqua eũ abluit. Quemadmodum enim [a] homo ſua voluntate ſerpenti obediens, meritò damnatus eſt: Ita Dominus neminem ad ſuorum numerum, niſi voluntariũ militẽ adſcribi uoluit, vt diuinis iuſſis ſponte obtemperans,æternam ſalutẽ conſequeretur.

a Gen.3.6.

Nemo ſaluatur inuitus.

72 *Quam ob rem Baptizati caput mox chriſmate inungatur.*

IAM poſtquam Baptiſmus abſolutus eſt,ſacerdos ſummum Baptizati verticem chriſmate perungit, vt intelligat ſe ab eo die Chriſto capiti tam quam membrum coniunctum eſſe, atque eius corpori inſitum,& ea re Chriſtianum à Chriſto, Chriſtum verò à chriſmate appellari. Quid verò chriſ-

Vnctionis poſt baptiſmum memi nerunt Dionyſ. Areop. Eccl. Hier. cap. 2. & 3. Cyril. Hier. Catech. 3. Baſil. lib. de Spiritu ſanc. cap. 27.

D. Amb. li. 1. de ſacra. ca. 2. & lib. 2. cap. 7.

ma ſignificet, ex ijs ſatis intelligi, quæ tunc ſacerdos orat, diuus Ambroſius teſtatur.

73 *Quid deſignet ueſtis candida, uel album ſudariolum, quo Baptizatus donatur.*

Veſtis candidæ in baptiſmo dari ſolitæ meminit Dion. vbi ſupra. Amb. de iis qui myſt. init. ca. 7. & alij.

Indvit poſtea ſacerdos Baptizatum veſte alba, dicens, Accipe veſtem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt habeas vitam æternam. infantibus verò, qui veſtitu non vtuntur, iiſdem verbis ſudariolum datur. Quo ſymbolo ſancti Patres ſignificari docent, tum reſurrectionis gloriam, ad quam per Baptiſmum renaſcimur, tum nitorem & pulchritudinem, qua dilutis peccatorum maculis, anima in Baptiſmo ornatur, tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita Baptizatus ſeruare debet.

74 *Quæ ſit ratio ardentis cerei, qui à Baptizato tenetur.*

Et deinde cereus ardens in manum traditur, vt oſtendat fidem, caritate inflammatam, quam in Baptiſmo accepit, bonorum operum ſtudio alendam, atque augendam eſſe.

75 *Quare, ac cuiuſmodi nomen Baptizato ſit imponendum.*

Lucernarũ ardentium quæ dabantur in manibus baptizatorum meminit Greg. Nazian. ſer. de baptiſm. Gregor. Turon. lib. 5. c. 11. Niceph. Hiſt. Eccle. lib. 3. c. 11.

Ad extremum verò nomen Baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo ſumendũ eſt, qui propter excellentẽ animi pietatẽ, & religionem in Sanctorum numerũ relatus eſt: ita enim facilè fiet, ut quiuis nominis ſimilitudine, ad ſanctitatis, & virtutis imitationem excitetur: ac præterea, quẽ imitari ſtudeat, eum quoq; precetur, & ſperet ſibi aduocatum,

uocatum,tum ad ſalutem animi, tū corporis defendendam,venturū eſſe. Quare reprehendendi ſunt, qui Gentilium nomina,& eorum pręcipuè,qui ſceleratiſſimi fuerunt,tam diligenter conſectantur,& pueris imponunt:cùm ex eo intelligi poſſit,quanti Christianæ pietatis ſtudium faciēdum exiſtiment, qui impiorum hominum memoria tantoperè delectari videntur, vt uelint fidelium aures huiuſmodi profanis nominibus undique circumſonare. Gentilium nominibus abſtinendum.

76 *Summa eorum, quæ de Baptiſmi myſterijs ſunt tradita.*

Hæc de Baptiſmi Sacramento, ſi à Paſtoribus explanata fuerint, nihil eorum ferè prætermiſſum eſſe uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maximè pertinere exiſtimāda ſunt. Demonſtratū eſt enim, quid ipſum Baptiſmi nomen ſignificet,quę ſit eius natura,& ſubſtantia, tum ex quibus partibus conſtet. Dictum eſt,à quo inſtitutus fuerit, qui miniſtri ad conficiendum Sacramētum neceſſarij ſint, quosue tanquam pædagogos ad ſuſtentandā Baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum eſt etiam quibus, & quemadmodū animo affectis Baptiſmus adminiſtrari debeat,quæ ſit eius uirtus, & efficientia: poſtremò qui ritus, & cæremonię ſeruentur, quantum propoſita ratio poſtulabat, ſatis copioſè explicatum eſt. Quæ omnia ob eam præcipuè cauſam docenda eſſe Paſtores meminerint, vt fideles in hac cura, & cogitatione perpetuò uerſentur, ut in ijs, quæ adeò ſanctè & religioſè ſpoponderunt, cùm Baptiſmo initiati ſunt, fidem ſeruent,atque eam uitam inſtituant,quæ ſanctiſſimæ Chriſtiani nominis profeſſioni reſpondeat. Epilogus.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAPVT III.

1 *Cur hodie quammaximè Confirmationis virtus ſit explicanda.*

Quantũ Sacramẽti cõfirmationis cõtẽptus irrepſerit.

SI in Confirmationis Sacramento explicando Paſtorum diligentia vnquam requirenda fuit, nũc certè opus eſt illud quammaximè illuſtrare, cùm in ſancta Dei Eccleſia hoc Sacramentum a multis omnino prętermittatur, pauciſſimi verò ſint, qui diuinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere ſtudeant. Quare fideles ita de huius Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecoſtes quo pręcipuè die adminiſtrari ſolet, tum alijs etiam diebus, cùm id Paſtores cõmodè fieri poſſe iudicauerint, docendi erunt: vt intelligant non ſolùm negligendum non eſſe, ſed ſumma cum pietate, & religione ſuſcipiendum: ne ipſorum culpa, maximoque malo eueniat, ut fruſtra in eos diuinum hoc beneficiũ collatum eſſe videatur.

Cõfirmatio quando præcipuè fieri debeat.

2 *Quare Eccleſia hoc Sacramentum Confirmationem vocarit.*

Hoc Sacramẽtum eſt polyonymũ apud veteres: ſed Cõfirmatio ab Eccleſia dicitẽ ob verba Chriſti. Luc. 24. 49.

SED vt à nomine initium ſumatur, Confirmationem ab Eccleſia hoc Sacramentum iccirco vocari docendum eſt, quoniam, qui baptizatus eſt, cùm ab Epiſcopo ſacro chriſmate vngitur, additis ſolemnibus illis verbis, Signo te ſigno crucis, &c, Confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij,

& Spiri-

& Spiritus ſancti, niſi aliud efficientiam impediat, nouæ virtutis robore firmior, atque adeò perfectus Christi miles eſſe incipit.

Act. 1. 18. ſicque vocatū eſt a Conc. Aur. c. 3. & Flo. & alijs.

3 *Confirmatio uerum eſt nouæ legis Sacramentum.*

In Confirmatione autem veram, & propriā Sacramenti rationē Catholica Eccleſia ſemper agnouit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiam alij ſanctiſſimi, & vetuſtiſſimi Pontifices apertè declarant. Ac ſanctus Clemens eius veritatis doctrinam grauiori ſententia comprobare non potuit: Inquit enim: Omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo, & demum ab Epiſcopo conſignari, id eſt, ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti percipere, cùm alioqui perfectus Chriſtianus nequaquam eſſe poſſit is, qui iniuria, & voluntate, non autem neceſſitate compulſus, hoc Sacramentum prætermiſerit, vt a B. Petro accepimus, & cæteri Apoſtoli præcipiente Domino, docuerunt. Hanc verò eandem fidem doctrina ſua confirmarunt, qui eodem ſpiritu pleni pro Chriſto ſanguinem profuderunt, [a] Vrbanus, [b] Fabianus, [c] Euſebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perſpicere.

Cōfirmationem verè eſſe Sacramētum ex traditione Pōtificū oſtēdit Melch. in epiſto. ad Epiſ. Hiſpa. cap. 2. & habetur de cōſe. diſt. 5. c. Spiritus, & ca. de his vero. S. Clemens Papa epiſto. 4 ad Iulia. & Iul. epiſ.

S. Petrus de Cōfirmatione doctrinā tradidit.

a Vrban. in ep. 1. ad omnes Chriſtianos. c. 7. & habetur de conſec. diſt. 5. ca. omnes fideles.

b Fabia. in ep. 2. ad omnes Orient. Epiſ. cap. 1.

c Euſeb. in epiſto. 3. ad Epiſ. Tuſ. & Cāp. & hab. de conſecr. diſt. 5. c. manu.

4 *Sacri Doctores, qui huius Sacramēti meminerunt.*

Accedit præterea ſanctorum Patrum conſentiens auctoritas: inter quos [d] Dionyſius Areopagita, Athenarū Eps, cùm diceret, qua rōne hoc ſacrū vnguentū conficere, eoq; vti oporteret, ita inquit, Baptizatū Sacerdotes induunt veſte congrua munditiæ, vt ad Pontificē ducant: ille verò ſacro, atque prorſus diuino vnguento Baptizatū ſignans, ſacra-

d Diony. de Eccle. Hier. cap. 2.

tiſſimæ communionis participem facit. [a] Euſebius quoque Cæſarienſis tantum huic Sacramento tribuit, vt dicere non dubitarit: Nouatum Hæreticum Spiritum ſanctum promereri non potuiſſe: quia, cùm baptizatus eſſet in graui ægritudine, ſignaculo chriſmatis non eſt ſignatus. Sed clariſſima habemus huius rei teſtimonia, tum à diuo [b] Ambroſio in eo libro, quem de ijs qui initiantur inſcripſit, tum à D. [c] Auguſtino in libris, quos aduerſus Petiliani Donatiſtæ epiſtolas edidit: quorũ vterque adeò de huius Sacramenti veritate nihil dubitari poſſe exiſtimauit, vt eam ſcripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem verba illa Apoſtoli, [d] Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis: Alter verò, tum quod in pſalmis legitur, [e] Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron: tum illud eiuſdem Apoſtoli: [f] caritas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis: ad Confirmationis Sacramentum referri teſtatus eſt.

a Euſeb. li. 6. Hiſt. Eccleſ. ca. 20. hoc habet ex epi. Cornelii Romani.
b D. Ambr. in lib. de ijs q myſt. init. c. 7. & lib. 2. de Sacram. ca. 2. & lib. de Spiritu ſan. c. 6.
c D. Aug. li. 2. cont. litt. Petil. ca. 10. & 15. de Trinit. c. 26. in epiſt Ioan. tract. 3. & 6. & in Pſ. 26. ſed præter illos meminerunt huius Sacramenti Tertul. in li. de reſurr. car. Cypr. epi. 7. & in epi. ad Iulianum Orig. Hom. 9. in Leuit. Hier. contra lucifer. Cyril. Hier. Catech. 3. & alii.

5 *Quæ ſit Confirmationis & Baptiſmi differentia.*

QVAMVIS autem à Melchiade dictum ſit, Baptiſmum Confirmationi maximè coniunctum eſſe: non idem tamen Sacramentum, ſed ab altero longè diſiunctum, exiſtimandum eſt. conſtat enim varietatem gratiæ, quam ſingula Sacramenta tribuunt, & rei ſenſibus ſubiectæ, quæ ipſam gratiam ſignificat, efficere, vt varia quoque, & diuerſa

Cõfirmatio verbi Dei au ctoritate cõ firmatur.
d Ephe. 4. 30.
e Pſal. 132.
f Rom. 5. 5

S. Melc. PP. in med. epiſt. ad Epiſc. Hiſp. & citat. de conſecratione diſt. 5. c. de his vero. Concil. Flor. in doct. de Sacr. Pet. Dam. in ſet. dedicat Eccl. Vnde diſtinctio Sacramentorum ſit petenda. D. Thom. in 3. p. q. 72. art. 1.

Sacramenta ſint. Cùm igitur Baptiſmi gratia homines in nouam vitam gignantur: Confirmationis autem Sacramento, qui iam geniti ſunt, uiri euadant,[a] euacuatis,quæ erant paruuli; ſatis intelligitur, quantùm in naturali uita generatio ab incremẽto diſtat,tantundem inter ſe differre Baptiſmum, qui regenerandi uim habet, & Confirmationem, cuius virtute fideles augeſcunt, & perfectum animi robur aſſumunt.

[a] 1.Cor.13. 11.

Præterea quoniam nouum, atque diſtinctũ Sacramenti genus conſtituendum eſt, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facilè perſpici poteſt, quemadmodum Baptiſmi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maximè conducere, fidelium animos alia gratia confirmari,ut nullo pœnarum,ſuppliciorum,mortis periculo, aut metu, à ueræ fidei confeſſione deterreantur. quod quidem,cùm ſacro Confirmationis chriſmate efficiatur, ex eo apertè colligitur, huius Sacramenti rationem à Baptiſmo diuerſam eſſe. Quare Melchiades Pontifex utriuſque diſcrimen accurata oratione perſequitur,ita ſcribẽs: In Baptiſmate homò ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte Baptiſmatis Spiritus ſanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem,perfectionem ad gratiam miniſtrat: in Baptiſmo regeneramur ad uitam,poſt Baptiſmum ad pugnam Confirmamur: In Baptiſmo abluimur, poſt Baptiſmum roboramur: regeneratio per ſe ſaluat in pace Baptiſmum recipientes, Confirmatio armat, atque inſtruit ad agones. Verùm hæc iam non ſolùm ab alijs Concilijs tradita, ſed præcipuè ſacra ſynodo

Alia ratio differentiæ Baptiſmi & Confirmationis, quæ ex D.Th.in 3.p.q.72.arti.9.colligitur.

S. Melch. PP.in epiſt. ſup. citata cuius verba haben. de conſe. diſt. 5.c.Spiritus ſanctus.

Cõc. Laod. cano. 48. Meld. ca.6. Florent. & Conſtant.

Synodus Tridentina ſeſ. 7 de confirmatione.

ſynodo Tridentina decreta ſunt; vt iam de ijs non ſolùm aliter ſentire, ſed ne dubitare quidem vllo modo liceat.

6 *Quis Sacramenti Confirmationis ſit auctor.*

Chriſtus cõfirmationis auctor Tho. in 3. par. 72. S. Fab. PP. in initio. ep. 2. quæ eſt ad Epiſc. oriẽt. tom. 1. Côc. Omnia Sacramenta à Chriſto ſunt inſtituta. Tho. in 3. p. q. 64. art. 2. Amb. lib. 4. de Sacram. cap. 4.

QVONIAM verò ſupra demonſtratum eſt, quàm neceſſarium eſſet communiter de omnibus Sacramentis docere, à quonam ortum habuerint; idem etiam de Confirmatione tradere oportet, ut fideles huius Sacramenti ſanctitate magis afficiantur. Igitur à Paſtoribus explicandum eſt, Chriſtum Dominum non ſolùm eius auctorem fuiſſe, ſed ſancto Fabiano Pontifice Romano teſte, chriſmatis ritum, & verba, quibus in eius adminiſtratione Catholica Eccleſia utitur, præcepiſſe. quod quidem ex ijs facilè probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum eſſe confitentur, cùm ſacra omnia myſteria, humanæ naturę vires ſuperẽt, nec ab alio, quàm à Deo poſſint inſtitui. Iam verò quæ ſint eius partes, ac primùm quidem de materia dicendum eſt.

7 *Quæ ſit ſacri huius myſterij materia.*

De materia Confirmationis. Aug. in Pſ. 44. & lib. 13 de Trinita. ca. 26.

Quid ſit Chriſma apud ſacros auctores. Vide Tho. in 3. p. q. 72 ar. 2. Gre. in 1. ca. Cant.

HÆC autem chriſma appellatur; quo nomine à Gręcis accepto, etſi profani ſcriptores quodlibet vnguenti genus ſignificant: illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi conſuetudine ad illud tantummodo vnguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balſamo, ſolemni Epiſcopi conſecratione conficitur. Quare duæ res corporeæ permiſtæ, Confirmationis materiam præbent: quæ quidem diuerſarum rerum compoſitio, quemadmodum multiplicem Spiritus ſancti

gratiam, quæ Confirmationi tribuitur, declarat, ita etiam ipſius Sacramenti excellentiam ſatis oſtẽdit. Quòd autem ea ſit huius Sacramenti materia, cùm ſancta Eccleſia, & Concilia perpetuò docuerunt, tum à ſancto Dionyſio, & complurimis alijs grauiſſimis Patribus traditum eſt, in primiſq; à Fabiano Pontifice, qui Apoſtolos chriſmatis con fectionem à Domino accepiſſe, nobiſque reliquiſſe teſtatus eſt.

Conc. Laodic. ca. 48. & Carth. 2. cap. 3. & 3. cap. 36. S. Dionyſ. de Eccleſ. Hierarchia cap. 2. & 4. S. Fab. PP. in 2. epi. ad Epiſc. oriẽt. & citat de cõſecr. diſt. 3. cap. lit. veſtris. Cypr. epiſt. 70. ad Ianu. & in lib. de vnctione Chriſmatis

8 *Quid oleum in materia Confirmationis ſignificet.*

NEQVE verò vlla alia materia, quàm chriſmatis, aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc Sacramẽto efficitur. Oleum enim quòd pingue ſit, & natura ſua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit: quę per Spiritum ſanctũ à Chriſto capite in alios redundat, atq; effunditur, ſicut vnguentum [a] quod deſcendit in barbam Aaron, vſq; in oram veſtimenti eius: [b] vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ cõſortibus ſuis, ac [c] de plenitudine eius nos omnes accepimus.

Significatio chriſmatis. Olei ſignificatio ex Ambr. ſup. Pſal. 118. & in lib. de ſpir. ſanct. cap. 3. Hier. ad Principiã. a Pſal. 132. 2. b Pſal. 44. 8. c Ioan. 1. 16.

9 *Quid Balſamum oleo admixtum hic admoneat.*

BALSAMVM verò, cuius [d] odoratus iucundiſſimus eſt, quid aliud ſignificat, quàm fideles, cùm Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium ſuauitatem effundere, vt illud Apoſtoli queant dicere: [e] Chriſti bonus odor ſumus Deo? Habet præterea Balſamum eam vim, vt, quicquid eo circumlitum fuerit, putreſcere non ſinat. quod quidem ad huius Sacramenti virtutem ſignificandam valdè accommodatum videtur, cùm planè conſtet, fidelium animos cæleſti

Significatio balſami. d Eccli. 24. 11. e 2. Cor. 2. 15.

 gratia,

gratia, quæ in Confirmatione tribuitur, præparatos, facilè à ſcelerum contagione defendi poſſe.

10. *Cur neceſſe ſit Chriſma ab Epiſcopo conſecrari.*

Qñ Chriſt' cōfectionē Chriſmatis docuerit.

S. Fab. PP. ĩ ep. citata. Tho. in 3. par. q. 72. ar. 4.

CONSECRATVR autem chriſma ſolemnibus cæremonijs ab Epiſcopo, ita enim Saluatorem noſtrum docuiſſe in extrema cœna, cùm chriſmatis conficiendi rationem Apoſtolis commendaret, Fabianus Pontifex ſanctitate, & Martyrij gloria clariſſimus tradidit. quamquam cur ita fieri debuerit, ratione etiam oſtendi poteſt. Etenim in pleriſque alijs Sacramentis Chriſtus ita eorum materiam inſtituit, vt ſanctitatem quoque illi tribuerit, non ſolùm enim aquam elementum Baptiſmi eſſe voluit, cùm inquit: [a] Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei: ſed cùm ipſe baptizatus eſt, effecit, vt ea deinceps vi ſanctificandi prædita eſſet: quare dictum à ſancto Chryſoſtomo: Aqua Baptiſmi purgare peccata credentium non poſſet, niſi tactu Dominici corporis ſanctificata fuiſſet. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam vſu ipſo, & tractatione non ſacrauit, neceſſarium eſt, vt ſanctis, & religioſis precationibus conſecretur: neque ad alium ea confectio, niſi ad Epiſcopum pertinere poteſt, qui eiuſdem Sacramenti ordinarius miniſter inſtitutus eſt.

a Ioan. 3. 5.

Refertur de cōſecr. diſt. 4. c. Nūquā. & ſimile habeĩ ho. 4. ope. impe. ĩ Matth. hoc autē Chromatio ĩ nouo decreto Gregoriano tāquam uero auctori in Matt. c. 6. eſt attributum.

11 *Quæ ſit huius Sacramenti forma.*

Chriſt' nō attactu corporis ſui, ſed uerbis ſanctis materiā Cōfirmationis ſacrari uoluit

SED explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacramentum conſtituitur, forma ſcilicet, & verba, quæ ad ſacram vnctionem adhibentur: monendique fideles, vt in hoc Sacramento ſuſcipiendo,

do,tunc maximè,cùm ea pronuntiari animaduertunt,ad pietatem, fidem,& religionẽ, animos excitent, ne quid cæleſti gratiæ impedimenti eſſe poſſit. His igitur verbis forma Confirmationis abſoluitur: Signo te ſigno crucis,& cõfirmo te chriſmate ſalutis,in nomine Patris, & Filij,& Spiritus ſancti.Sed tamẽ ſi ad veritatem,rationem quoq; reuocemus, idẽ facilè probari poteſt.Etenim Sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipſius Sacramenti naturam,& ſubſtantiam explicant.

Conc. Florẽt. ĩ doctrina de Sacra. Thom. in 3.par.q. 72. ar 4.

Sacramenti cuiuſq; forma qualis eſſe deat.

12 *Hanc eſſe perfectam huius Sacramenti formam quomodo confirmetur.*

ATQVI maximè hæc tria in Confirmatione obſeruanda ſunt, diuina poteſtas,quæ vt principalis cauſa in Sacramento operatur, tum robur animi, & ſpiritus, quod per ſacram vnctionem fidelibus ad ſalutem tribuitur, deinde ſignum, quo notatur is, qui in certamen Chriſtianæ militiæ deſcẽſurus eſt. Ac primum quidem verba illa:In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quæ extremo loco poſita ſunt: Alterũ,ea, Confirmo te chriſmate ſalutis: quæ in medio ſunt: Tertiũ quæ in principio formæ locantur, Signo te ſigno crucis: ſatis declarant. Quamquam, ſi etiam ratione aliqua probari non poſſit,hanc eſſe huius Sacramenti veram & abſolutam formam,Eccleſiæ Catholicæ auctoritas, cuius magiſterio ita ſemper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quicquam dubitare.

Tria ſunt ĩ Cõfirmatione obſeruãda. Tho.ibid.

Cõfirmationis forma ex auctoritate Eccleſiæ retinenda.

13 *Quis ſit proprius Sacramenti Confirmationis miniſter.*

DOCERE etiam Paſtores debent: quibus potiſſimùm

tiſſimùm huius Sacramenti adminiſtratio cõmiſſa ſit. Nam cùm multi ſint, [a] vt eſt apud Prophetã, qui currant, neq; tamen mittantur, neceſſe eſt, qui veri & legitimi eius miniſtri ſint, tradere: vt fidelis populus Confirmationis Sacramentum, & gratiam conſequi poſſit. Solum itaq; Epiſcopũ huius Sacramenti conficiendi ordinariam poteſtatẽ habere, ſacræ litteræ oſtendunt. Nam in Actis apoſtolorum legimus, [b] cùm Samaria verbum Dei accepiſſet, Petrum & Ioannem ad eos miſſos eſſe, qui orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritum ſanctũ: nondum enim in quemquam illorum † venerat, ſed baptizati tantùm erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizauerat, quòd tantùm eſſet Diaconus, Confirmandi poteſtatem nullam habuiſſe, ſed munus illud perfectioribus miniſtris, hoc eſt Apoſtolis, reſeruatum eſſe. Quin etiam [c] vbicunque ſacræ ſcripturę huius Sacramenti mentionem faciunt, idem obſeruari poteſt.

13 *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis oſtenditur.*

NEQVE ad eam rem demonſtrandam deſunt ſanctorum Patrum, atq; Pontificum [d] Vrbani, [e] Euſebij, [f] Damaſi, [g] Innocentij, [h] Leonis, clariſſima teſtimonia: quemadmodum ex eorum decretis perſpicuũ eſt. D. quoq; [i] Auguſtinus grauiter queritur de corrupta Ægyptiorũ, & Alexandrinorum conſuetudine, quorũ ſacerdotes audebant Confirmationis Sacramentũ adminiſtrare. Ac iure quidẽ

De miniſtro Confirmationis vide Tho. in 3. par. q. 72. art. 11.
a Hier. 23. 21.
Epiſcopi ſoli ſunt miniſtri Confirmationis ſeſ. 7. Cõci. Trid. de Cõfirmatione can. 3. & ſeſſio. 23. de Sacramẽto ordinis c. 4. & can. 7.
b Actor. 8. 14. 15. 16. 17
† MS. vnum exẽplar, & Ro. & Græ. habẽt ſuper uenerat.
c Vt Act. 19
d In fi. epiſ. ad oẽs Chriſtianos.
e Epiſ. 3. ad Epiſco. Tuſciæ & Cãpaniæ.
f Circa medi. epi. 4. ad Proſp. & cęteros Epiſ. orthod.
g Epiſ. 1. ad Veren. c. 3.
h Epiſt. 88. ad Germanię & Galliæ Epiſ. his adde Melchiadem in epiſt. ad Epiſc. Hiſp. & Clem. Rom. epiſt. 4. & Conc. Vuormacienſe. cap. 8. & Floren. in doctrina de ſacram. i Aug. in quæſt. noui teſtam. quæſt. 42. docet ſolum epiſcopum huius Sacramenti ordinarium eſſe miniſtrum.

hoc factum eſſe, vt eiuſmodi munus ad Epiſcopos deferretur, hac ſimilitudine poſſunt Paſtores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etſi fabri, qui inferiores miniſtri ſunt, cementa, calcẽ, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, abſolutio tamen operis ad architectum ſpectat: ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti ſpiritnale ædificium perficitur, à nullo alio, niſi à ſummo ſacerdote, adminiſtrari opus erat.

14 *Cur in Confirmatione Patrini aſſumantur, & quę in Confirmatione affinitas contrahatur.*

ADDITVR verò etiam Patrinus, quemadmodum in Baptiſmo fieri demonſtratum eſt. Nam ſi qui gladiatoriam dimicationem ſubeunt, alicuius indigent, cuius arte, & conſilio doceantur, quibus ictibus, & petitionibus, ſaluis ipſis conficere aduerſarium poſſint: quanto magis fideles cùm Sacramento Confirmationis, quaſi firmiſſimis armis tecti, ac muniti, in ſpirituale certamen, cui æterna ſalus propoſita eſt, deſcendunt, ducis ac monitoris indigebunt? Rectè igitur ad huius quoque Sacramenti adminiſtrationem Patrini aduocandi ſunt, quibus cum eadem ſpiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, quemadmodum antea docuimus, cùm de Patrinis ageretur, qui ad Baptiſmum adhibendi ſunt.

De Patrinis in Cõfirmatiõe agitur 30. q. 1. c. ſi quis. & ca. dictũ eſt. & cap. de his qui. & de cõſec. diſt. 4. c. in Catechiſmo & cap. nõ plures. & ca. in Baptiſmate. & Tho. in 3. par. q. 72. ar. 2. 10.

In Cõfirmatione quanta affinitas cõtrahatur. Seſ. 24. Cõcil. Trid. de reformatione mrimonij cap. 2. vide idem in 6. de cogn. ſpir. cap. nedum. & ca. quamuis.

15 *Confirmationis Sacramentum non eſt abſolutè neceſſarium, non tamen prætermittendum.*

SED quoniam ſæpe euenit, vt fideles in hoc Sacramento ſuſcipiendo, aut præpropera feſtinatione, aut diſſoluta quadam negligentia, & cun-

ctatione

ctatione vtantur: (nam de ijs,qui ad eum impietatis gradum venerunt, vt illud contemnere, & aſpernari audeant, nihil eſt quod dicamus) aperiendum eſt etiam Paſtoribus, qui,qua ætate,quo pietatis ſtudio præditi eſſe debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum eſt, hoc Sacramentum eiuſmodi neceſſitatem non habere, vt ſine eo ſaluus quis eſſe non poſſit. quamquam verò neceſſarium non eſt, à nemine tamen prætermitti debet: ſed potius maximè cauendum eſt, ne in re ſanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus communiter ad ſanctificationem Deus propoſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expetendum eſt.

Cõfirmatio nis ſacramẽtum quibus dãdum ſit, Tho. in 3. p.q.72.ar.8 oſtendit.

Cõfirmatio etſi ad ſalutẽ omnino non ſit neceſſaria, à nullo tamẽ prætermitti debet.

Melchia. epi.ſupra citata. & habetur de cõſec.diſ. 5.c. Spiritus ſanctus. Hugo item de S. Victore. li. 2.de Sacra. par.7. c.30. Vrban⁹ PP. ep.1.c.7. & habetur de conſe. diſt. 5. cap. oẽs. Cõc.Aurel. cap.3.

16 *Confirmationis Sacramentum ab omnibus ſuſcipiendum demonſtratur.*

Ac ſanctus quidem Lucas, cùm admirabilem illam Spiritus ſancti effuſionem deſcriberet, ita inquit: [a] Et factus eſt repente de cælo ſonus tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: [b] Et repleti ſunt omnes Spiritu ſancto. Ex quibus verbis licet intelligere: quoniam domus illa ſanctæ Eccleſiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentum, cuius initium ab eo die ductum eſt, pertinere. Atque id etiam ex ipſius Sacramenti ratione facilè colligitur. illi enim ſacro chriſmate Confirmari debent, quibus ſpirituali incremento opus eſt, & qui ad perfectum Chriſtianæ religionis habitum perdu-

a Act.2.2.

b Ibid. 4. Eccl'iæ Chriſti clarũ initium.

perducendi ſunt. at nulli id non maximè conuenit. vt enim hoc ſpectat natura, vt qui in lucem eduntur adoleſcant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam ſi interdum, quod vult minus aſſequatur: ita communis omnium mater Catholica Eccleſia vehementer optat, vt in ijs, quos per Baptiſmum regenerauit, Chriſtiani hominis forma perfectè abſoluatur. id autem quoniam myſticæ vnctionis Sacramento efficitur, perſpicuum eſt, eam ad vniuerſos fideles æquè pertinere.

Sacramento Cõfirmationis Chriſtiani hominis forma perfectè abſoluitur.

17 *Qua ætate Chriſtiani ad hoc Sacramentum ſint admittendi.*

In quo illud obſeruandũ eſt, omnibus quidem poſt Baptiſmum Confirmationis Sacramentũ poſſe adminiſtrari: ſed minus tamen expedire hoc fieri, antequã pueri rationis vſum habuerint, quare, ſi duodecimus annus expectandus non videatur, vſque ad ſeptimum certè hoc Sacramẽtum differre, maximè conuenit. Neque enim Confirmatio ad ſalutis neceſſitatem inſtituta eſt, ſed vt eius virtute optimè inſtructi, & parati inueniremur, cùm nobis pro Chriſti fide pugnandum eſſet: ad quod ſanè pugnæ genus pueros, qui adhuc vſu rationis carẽt, nemo aptos iudicarit.

Ad hoc facit Cap. Aurel. conc. ſupra citatũ, quod hab. de conſ. diſ. 5. ca. ut ieiuni.

18 *Quo pacto, qui iam ætate ſunt prouectiores, ſe ad hoc Sacramentum præparare debeant.*

Ex iam dictis illud etiam efficitur, vt, qui adulta iam ætate Confirmandi ſunt, ſiquidem huius Sacramenti gratiam, & dona conſequi cupiant, eos non ſolùm fidem, & pietatem afferre, ſed grauiora etiam peccata, quæ admiſerunt, ex animo

Confirmandi peccatorum cõmiſſorum pœniteant. ex D. Tho. in 3. p. q. 72. arti. 7. ad 2. & cõfirmatur ex cap. ut ieiuni. de conſe. diſt. 5.

dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandum eſt, vt peccata etiam prius confiteantur, & Paſtorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera ſuſcipienda incitentur, admoneanturque laudabilem illam antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem renouandam eſſe, vt non niſi ieiuni, hoc Sacramentum ſuſciperent, quod quidem fidelibus facilè perſuaderi poſſe exiſtimandum eſt, ſi huius Sacramenti dona, admirabileſque effectus intellexerint.

Conc. Aur. cap. 3.

19 *Qui ſint Confirmationis effectus.*

De Confirmationis effectibus uide Tho. in 3. p. quæſt. 72. 7. Conc. Florent. in Doct. de ſacramen.

ITAQVE Paſtores docebunt Confirmationem hoc cum cæteris Sacramentis commune habere, vt, niſi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hæc ſacra, & myſtica ſigna eiuſmodi eſſe, demonſtratum eſt, quæ gratiam declarant, atque efficiunt: ex quo ſequitur, vt peccata etiam condonet, ac remittat, quoniam gratiam ſimul cum peccato, ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum alijs communia cenſenda ſunt, primùm quidem illud propriè Confirmationi tribuitur, quòd Baptiſmi gratiam perficit. qui enim per Baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt, [a] quaſi infantes modò geniti teneritatem adhuc, & mollitiem quandam habent, ac deinde Chriſmatis ſacramento aduerſus omnes Carnis, Mundi, & Diaboli impetus robuſtiores fiunt: & eorum animus in fide omnino cōfirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo etiam nomen ipſum inuentum eſſe nemo dubitat.

Eſſe in gratia & manere ĩ peccato repugnant.

Clem. epi. 4 ad Iulium. Melch. in epiſt. ad Epiſco. Hiſp.

a 1. Pet. 2. 2.

Ratio nominis initio huius capitis propoſita hic illuſtratur.

Con-

20 *Confirmationis nomen unde ductum ſit.*

NEQVE enim, vt quidam nõ minus imperitè, quàm impiè finxerũt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quòd olim, qui infantes Baptizati erant, cùm iam adulti eſſent, ad Epiſcopũ adducebantur, vt fidem Chriſtianam, quã in Baptiſmo ſuſceperant, confirmarent: ita vt Confirmatio nihil à Catecheſi differre videatur: cuius conſuetudinis nullum probatum teſtimonium afferri poteſt: ſed ab eo nomen rei impoſitum eſt, quòd huius Sacramenti virtute Deus in nobis [a] id confirmat, quod Baptiſmo operari cepit: noſq́; ad Chriſtianę ſoliditatis perfectionem adducit: nec verò confirmat ſolùm, ſed auget etiã. de quo Melchiades ita teſtatur, Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas Baptiſmi ſalutiſero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam: Deinde, non auget modò, ſed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrimè indumenti tranſlatione Scriptura ſignificauit, & expreſſit: inquit enim Dominus Saluator, cùm de hoc Sacramento loqueretur: [b] Sedete in ciuitate, quoaduſque induamini virtute ex alto.

Conci. Tri. ſeſſ. 7. can. 1. de cõfir.

a Pſ. 67. 29.

Melch. PP. loco ſup. citat. & habetur de conſecr. diſt. 5. ca. Spiritus. & Euſeb. Emiſſ. in ho. in die Pent.

b Lucæ. 24. 49.

21 *Virtus Confirmationis ex his, quæ Apoſtolis euenerunt declaranda.*

QVOD ſi Paſtores voluerint diuinã huius Sacramenti efficientiã oſtendere, (hoc verò ad commouendos fidelium animos maximam uim habiturum eſſe, dubitari non poteſt) ſatis erit, quid ipſis Apoſtolis euenerit, explicare. Illi enim ante paſſionem, vel ſub ipſam paſſionis horam adeò

 infirmi

a Matt. 26. 56. b Matt. 16. 18. c Matt. 26. 33. 35. d Ibid. 69. Ioã. 18. 25. e Io. 20. 19 f Act. 2. 14. 15. & 4. 13. g Act. 5. 41.

infirmi & remiſſi fuerunt,[a] vt cùm Dominus comprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam coniecerint: Petrus verò,[b] qui Eccleſiæ petra,& fundamẽtum deſignatus erat, [c] & ſummam conſtantiam,excelſiq; animi magnitudinem præ ſe tulerat, [d] vnius mulierculæ voce perterritus, ſe Ieſu Chriſti diſcipulũ eſſe,non ſemel,aut iterum, ſed tertiò negauerit, ac poſt reſurrectionẽ omnes [e] propter metum Iudęorum,incluſi domi ſe continuerint. At verò in die Pentecoſtes tanta Spiritus ſancti virtute omnes repleti ſunt,vt,[f] dum Euangelium,quod eis commiſſum erat,non ſolùm Iudęorum regione,ſed vniuerſo orbe audacter,& liberè diſpergerẽt,nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimauerint, quàm [g] quòd digni haberentur, qui pro Chriſti nomine contumeliam,vincula,tormenta,cruces perferrent.

22 *Confirmatio Characterem imprimit, & iterari non poteſt.*

Confirmationis caracter.

h 2. Cor. 1. 2 Epheſ. 1. 13 i Conc. Terrac. ca. 6. & habe. de cõſecr. diſt. 5. ca. dictum eſt. Greg. 3. epiſto. 4. & hab. ibid. c. de homine Tho. in 3. par. quæſt. 72. art. 5.

HABET præterea Confirmatio eam vim, [h] vt characterem imprimat, quo fit, [i] vt nulla vnquam ratione iterari poſſit, quod etiã in Baptiſmo ſuprà obſeruatum eſt: ac de Sacramento ordinis quoque ſuo loco planius exponetur. Hæc igitur, ſi à Paſtoribus ſępe,& accuratè explicata erunt, vix fieri poterit,quin fideles,cognita huius Sacramẽti dignitate,atq; vtilitate, illud ſumma cũ diligentia ſanctè, & religioſè ſuſcipere ſtudeant. Reſtat nunc,vt aliqua ẽt de ritibus,& cęremonijs,quibus in hoc Sacramento adminiſtrãdo Catholica Eccleſia vtitur, breuiter perſtringantur. quæ explicatio quãto vſui futura ſit, Paſtores intelligent, ſi, quæ antea dicta ſunt,cùm hic locus tractaretur,repetere voluerint.

De ritibus cõfirmationis.

Quare

23 *Quare eorum qui Confirmantur frons ad modum crucis inungatur.*

Qvi igitur Confirmantur, ſacro chriſmate in fronte vnguntur. Nam hoc Sacramento Spiritus ſanctus in animos fidelium ſeſe infundit, in eiſq; robur, & fortitudinem auget, vt in ſpirituali certamine viriliter pugnare, & nequiſſimis hoſtibus reſiſtere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut verecundia, quarum affectionum ſigna maximè in fronte ſolent apparere, à libera Chriſtiani nominis confeſſione abſterrendos eſſe. Præterea nota illa, qua Chriſtianus à cæteris veluti miles inſignibus quibuſdam ab alijs diſtinguitur, in illuſtriori corporis parte imprimenda erat.

Frons quare ungatur. Baba. lib. 1. de inſt. cler. cap. 30. & habetur. de conſec. d. 5. ca. nouiſſime. Aug. in Pſal. 141. Thom. in 3. par. quæſt. 72. art. 9.

24 *Quo potiſſimum tempore hoc Sacramentum conferatur.*

Sed illud quoque ſolemni religione in Eccleſia Dei ſeruatum eſt, vt in Pentecoſte pręcipuè hoc Sacramentum adminiſtraretur, quòd hoc maximè die [a] Apoſtoli Spiritus ſancti virtute roborati, & confirmati ſint, cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque myſteria in ſacra vnctione cogitanda eſſent.

Pētecoſtes tēpore præcipuè admi niſtratur.

a Act. 2. 2. 3

Alapa quid ſignificet.

25 *Cur Epiſcopus alapam infringat, & pacem Confirmato imprecetur.*

Deinde verò, qui iam vnctus, & Confirmatus eſt, vt meminerit ſe tanquam fortem athletam paratum eſſe oportere ad omnia aduerſa, inuicto animo pro Chriſti nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Epiſcopo cæditur. Poſtremò autem

Pacis imprecatio.

pax ei datur, vt intelligat ſe gratiæ cæleſtis plenitudinem, [a] & pacem, quæ exuperat omnem ſenſum, conſequutum eſſe. Atque hæc ſumma eorum ſit, quæ de Chriſmatis Sacramento à Paſtoribus, non tam quidem nudis verbis, & oratione, quàm inflammato quodam pietatis ſtudio explicāda ſunt, vt ea in animis, intimiſque fidelium cogitationibus inſerere videantur.

a Phil.4.7.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

CAPVT IIII.

1 *Quare myſteria Euchariſtiæ ſumma cum reuerentia tractari & ſuſcipi debeant.*

QVEMADMODVM ex omnibus ſacris myſterijs, quæ nobis tanquam diuinæ gratiæ certiſſima inſtrumenta Dominus Saluator noſter commendauit, nullum eſt, quod cum ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius ſceleris animaduerſio à Deo metuenda eſt, quàm ſi res omnis ſanctitatis plena, uel potius, quæ ipſum ſanctitatis auctorem, & fontem cōtinet, neque ſanctè, neque religioſè, à fidelibus tractetur. Id verò Apoſtolus & ſapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit. Nam cum declaraſſet, quanto illi ſcelere obſtricti eſſent, qui corpus Domini non diiudicarent, ſtatim ſubiecit: [b] Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cùm cæleſti huic Sacramento diuinos honores tribuendos eſſe intellexerit, & gratiæ vberes fructus capiat, & iuſtiſſimam

Sacramentum Euchariſtiæ omnium eſt Sacramentorū maximū. Dio. in lib. de Eccleſ. Hier. ca. 7. Thom. in 3. p. q. 65. ar. 3 Alexander PP. epi. 1. & habet. de conſc. diſt. 2. ca. nihil. In Euchariſtiç irreuerētia quātum ſit peccatū. b 1. Cor. 11. 30.

mam Dei iram effugiat, illa omnia à Paſtoribus diligentiſſimè exponenda erũt, quæ eius maieſtatem magis illuſtrare poſſe uideantur.

2 *Qua de cauſa, & quando Euchariſtiæ Sacramentum ſit inſtitutum.*

QVA in re opus erit, vt,[a] Pauli Apoſtoli rationẽ ſecuti, qui ſe, quod à Domino acceperat, Corinthijs tradidiſſe profeſſus eſt, in primis huius Sacramenti inſtitutionẽ fidelibus explicent, ita verò geſtam rem eſſe, ex Euãgeliſta perſpicuè colligitur.[b] Cùm enim Dominus dilexiſſet ſuos, in finem dilexit eos: cuius quidẽ amoris, vt diuinũ aliquod, atque admirabile pignus daret, ſciens horã iam aduenisſe,[c] vt tranſiret ex hoc mũdo ad Patrem:[d] ne vllo unquam tempore à ſuis abeſſet, inexplicabili conſilio, quod omnem naturę ordinẽ, & conditionem ſuperat, perfecit. Etenim,[e] celebrata cũ diſcipulis agni Paſchalis cęna, vt figura veritati, vmbra corpori cederet, panẽ accepit, Deoq; gratias agens benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit:[f] Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis tradetur: Hoc facite in meã commemorationem. Similiter & calicem accepit poſt quam cœnauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: Hoc facite quotieſcunque bibetis in meam commemorationem.

a 1.Cor.11. 23. De inſtitutione Sacramenti Euchariſtiæ. Seſ.13.Concil.Trid. de Euchariſtia ca.2. b Io. 13. 1. Cauſa inſtitutionis. Chri. hom. 41. in Ioan. c Ioã.13. 1. d Matt. 28. 20. e Luc.22.19 Tempus inſtitutionis. Leo. ſer. 7. de Paſ. Domini. Euſeb. Emiſ. hom.4 & habet. de conſ. diſt.4. ca. quia corpus. Tho. in 3. p.q.73.ar.5. f Matt. 20. 20. Luc.22. 19. 20. Marc.14.22 1.Co.11.24 25.

3 *Cur hoc Sacramentum Euchariſtia vocetur.*

HVIVS ergo admirabilis Sacramenti dignitatem atque excellentiam, cùm ſacri ſcriptores fieri nullo modo poſſe intelligerẽt, vt vno uocabulo demonſtrarent, pluribus eam nominibus exprimere

Dignitas Sacramẽti pluribus vocabulis explicatur.

Euchariſtia cur dicatur. Chryſ. ho. 24. in 1. ad Cor. ſup. illud : Calix benedictionis. Tho. in 3. p. q. 73. art. 4. a Ro. 6. 23. b Ioã. 1. 14. 16. 17. uide item Cypr. in li. de lapſis. Amb. li. 5. de Sacramen. cap. 3. Magi. in 4. diſ. 8. litt. a. c Orig. li. 8. contr. Celſum. d Matt. 26. 26. 27. Marc. 14. 22. 23. Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. e Pſ. 110. 5. f Ibid. 4. Concil. Nicæ. c. 14.

conati ſunt. interdum enim Euchariſtiã appellant, quod verbũ, vel bonam gratiam, vel gratiarũ actionem Latinè reddere poſſumus. Ac rectè quidẽ bona gratia, dicendum eſt, tum quia vitã æternam, de qua ſcriptum eſt, [a] Gratia Dei, vita ęterna, præſignificat: tum quia Chriſtũ Dominum, [b] qui vera gratia, atque omniũ chariſmatum fons eſt, in ſe continet. Nec verò minus aptè gratiarum actionem interpretamur: [c] ſi quidem cùm hanc puriſſimam hoſtiam immolamus, immenſas quotidie gratias pro vniuerſis in nos beneficijs Deo agimus: atq; in primis pro eius gratię tam excellenti bono, quã nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipſum etiam nomen, cum ijs, quæ à Chriſto Domino geſta eſſe in hoc myſterio inſtituẽdo legimus, optimè cõuenit. Etenim [d] panem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoq; cùm huius myſterij magnitudinem contemplaretur, antequã carmen illud pronunciaret; [e] Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dominus, eſcã dedit timentibus ſe: gratiarum actionem præponẽdam exiſtimauit, cùm inquit: [f] Confeſſio, & magnificẽtia opus eius.

4 *Quare hoc Sacramentum Communio, pacis & caritatis Sacramentum nominetur.*

Cõmunio cur nominetur. g 1. Cor. 10. 16. h Damaſ. li. 4. orth. fid. cap. 14. Idẽ fere habet Iren. li. 5. c. 2. Chry. hom. 45. in

FREQVENTER etiam nomine ſacrificij declaratur, de quo myſterio paulò pòſt latiùs dicendum erit. Vocatur præterea Communio: quod verbum ex illo Apoſtoli loco ſumptũ eſſe liquet, vbi ait, [g] Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? Nam, [h] vt Damaſcenus explanauit, hoc

hoc Sacramentũ Chriſto nos copulat,atq; eius carnis, & deitatis participes efficit, noſq; inter nos in eodem Chriſto conciliat, ac coniungit, & veluti vnum corpus coagmentat. Ex quo factum eſt, vt [a] Sacramentum etiam pacis,& caritatis diceretur: vt intelligeremus, [b] quàm indigni ſint Chriſtiano nomine,qui inimicitias exercẽt: odiaq́ue,diſſidia, & diſcordias, vt teterrimas fideliũ peſtes omninò exterminandas eſſe: cùm præſertim quotidiano religionis noſtræ ſacrificio, nihil nos ſtudioſiùs ſeruare,quàm pacem & caritatem profiteamur.

Io.Cyr.lib. 7. ĩ Io.c.13. Cyri. Hier. catech. 4. a Aug.trac. 26.in Ioan. Seſ.13.Cõcil.Trid.de Euchariſtia in p̃fatione Cõci.Nicę. c.21. & Carthag.4.cap. 77. & 78. Aurẽſicũ c. 6. & 26. q. 6. c. ſi quis de.& c.qui recedunt & c 15. q & c. de his verò. b 1.Cor.11. 24.

5 *Qua ratione idem Sacramentum Viaticum & Cœna dicatur.*

SED Viaticũ etiam frequenter à ſacris ſcriptoribus appellatur, tũ quia ſpiritualis cibus eſt, quo in huius vitæ peregrinatione ſuſtentamur, tũ quia viam nobis ad æternam gloriam, & fœlicitatẽ munit. Quare ex veteri Eccleſiæ Catholicæ inſtituto ſeruari videmus,vt nemo fidelium ſine hoc Sacramento è vita excedat. Ac vetuſtiſſimi quidem Patres [c] Apoſtolorum auctoritatem ſecuti,Cœnæ etiã nomine ſacram Euchariſtiam interdum vocarunt; quòd in illo nouiſſimæ cœnæ ſalutari myſterio à Chriſto Domino ſit inſtituta.

c Cęna à Cypr. hoc Sacramẽtũ dr̃ in li. de cœna Domini.

6 *Euchariſtia cibo, aut potu ſumpto confici, & ſumi non poteſt.*

A ieiunis cõficiẽda & ſumẽda eſt Euchariſtia D.Aug. ep. 118. cap. 6. Conc. Carthag.3.can. 29.& de cõſecr. diſt. 1. cap. Sacramenta altaris.

NEQVE verò propterea à cibo,aut potione illã cõficere, aut ſumere licet,quòd ab Apoſtolis ſalutariter introducta cõſuetudo,quemadmodũ veteres ſcriptores memoriæ prodiderũt,perpetuò retenta, ac ſeruata eſt,vt à ieiunis tantùm perciperetur.

Eucha-

7 *Euchariſtia veri nominis Sacramentum eſt.*

SED explicata nominis ratione, docendũ erit, hoc verum eſſe Sacramentum, atq; vnum ex illis ſeptẽ, quæ ſancta Eccleſia ſemper religiosè coluit, ac venerata eſt. nam cũ calicis conſecratio fit, myſterium fidei appellatur. Præterea, vt infinita penè ſacrorum ſcriptorum teſtimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta numerandũ eſſe, perpetuò ſenſerunt, ex ipſa ratione, & natura Sacramẽti, idẽ conuincitur. Etenim in eo ſigna ſunt externa, & ſenſibus ſubiecta. Habet deinde gratiæ ſignificationem, & efficientiam. præterea de Chriſti inſtitutione,[a] neq; Euangeliſtæ, neq; [b] Apoſtolus dubitãdi locum relinquunt. Quæ omnia cùm in vnum conueniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis alijs argumentis opus eſſe perſpicitur.

Seſ.13.Cõcil Trid. de Euchariſt. cap.3. Aug. lib. 3. de Trin.ca. 4.& lib.20. cõt. Fau. c. 13.Amb.li. 2.offic.cap. 28. lib.1.de ſacr c.2.vide itẽ Tho. in 3.par. q. 73.ar.1.

a Matt.26.26. Luc.22.19.20. Mar.14.22.

b 1.Cor 11.14.25.

Verba ſunt Lãfrã.cont. Berẽg. quæ ſub nomine Aug. citat. de conſecr. diſt.2. c. hoc eſt. quib.ſimil. habet. Aug.de catec. rud.ca. 16. ſimilia item habet Iren. lib.4. cap.34.

8 *Multa eſſe in hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen conueniat.*

SED illud Paſtoribus diligẽter obſeruandũ eſt, multa in hoc myſterio eſſe, quibus aliquando Sacramenti nomẽ ſacri ſcriptores tribuerunt: Interdũ enim & Conſecratio, & perceptio, frequenter verò & ipſum Domini corpus, & ſanguis, qui in Euchariſtia cõtinetur, Sacramentũ vocari conſueuit: inquit enim D. Auguſtinus, Sacramentum hoc duobus conſtare, uiſibili, ſcilicet, elementorũ ſpecie, & inuiſibili carne, & ſanguine ipſius Domini noſtri Ieſu Chriſti. Atq; ad eundẽ modum hoc Sacramẽtum adorandum eſſe, nimirũ corpus, & ſanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verùm hæc omnia minus propriè dici Sacramẽta perſpicuum

Euchariſtia adoranda. Seſ.13. Cõcil.Trid. de Euchariſt. cap.5. ibid. can.6.

cuum eſt. Ipſæ autem panis & uini ſpecies, ueram, & abſolutam huius nominis rationem habent.

9 *Quomodo differat Euchariſtia à reliquis omnibus Sacramentis.*

SED quantum hoc Sacramentũ à reliquis omnibus differat, facilè colligitur. Nam cætera Sacramẽta, materiæ uſu perficiuntur, dũ, ſcilicet, alicui adminiſtrari ea contingit: Baptiſmus enim Sacramẽti naturam tunc adipiſcitur, cùm re ipſa homo aqua abluitur. at uerò ad Euchariſtiæ perfectionẽ ſatis eſt ipſius materiæ conſecratio: † utrumque enim Sacramentum eſſe non deſinit: quamuis in pyxide aſſeruetur. Deinde in conficiendis alijs Sacramentis, nulla fit materiæ atq; elementi in aliã naturam mutatio. Etenim Baptiſmi aqua, aut Chriſmatis oleum, cùm illa Sacramenta adminiſtrantur, priorem aquæ & olei naturam non amittunt: In Euchariſtia uerò, quod panis, & uinum ante Conſecrationem erat, confecta Conſecratione, verè eſt corporis & ſanguinis Domini ſubſtantia.

10 *Duplex Euchariſtiæ materia duo Sacramenta non conſtituit.*

LICET autem duo ſint elementa, panis ſcilicet & uinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, ſed vnum tantùm eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim ſeptenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque à Concilijs [a] Lateranenſi, Florentino, & Tridentino decretum eſt, conſtare non poterit. nam cùm huius Sacramenti gratia unum corpus

Euchariſtię ſpecies propriè dicunt Sacramẽtũ

Mag. in 4. diſ. 10. lit. c. Thom. in 3. par. q. 73. art. 3.

Seſ. 13. Cõc. Trid. de Euchariſta, c. 2. & can. 4.

Hęc differẽtia colligi, põt ex Aug. in 3. lib. de Trinit. c. 4. & Amb. li. 4. de ſacr. c. 4. vt habetur de conſecr. diſt. 4. c. Panis eſt. vide item Tho. in 3. p. q. 73. art. 1. ad 3.

† Verum enim, legẽdũ putarem non vtrumque.

Vnũ Euchariſtiæ Sacramentũ non duo. uide Tho. ĩ 3. p. q. 73. ar. 2.

a Lateranẽſe Conciliũ magnũ nõ recenſet ſeptẽ ſacrã ex eo tamẽ in

myſticum efficiatur, vt Sacramentum ipſum rei, quam efficit, conueniat: vnum eſſe oportet, atque vnum quidem, non quia indiuiduum ſit, ſed quia vnius rei ſignificationem habet. Nam quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diuerſæ res ſunt, ad vnam tantũ rem adhibentur, vt ſcilicet vires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas Sacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneũ fuit, quę cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinẽtur, & recreantur. Quare à Domino Saluatore dictũ eſt: [a] Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Sed diligenter explicandũ eſt, quid Euchariſtiæ Sacramentum ſignificet: vt fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant.

c. 1. & alijs colligi poſſunt; ſicut ex capit. ad Abolẽdam. tit. de hęreticis. Concilium autem Cõſtãtien. ſeſ. 15. Florent. in doctrina de ſacram. & Trident. ſeſ. 7. c. 1. ca. definiunt.

a Ioan. 6.

Sacramẽtũ Euchariſtię ſignãt, & efficit unionẽ membrorũ Eccleſiæ.

Seſ. 13. Cõc. Trid. de Euchariſtia in proemio, & cap. 8.

11 *Quarum rerum ſignificatio hoc Sacramento includatur.*

TRIA verò ſunt, quæ nobis hoc Sacramento indicantur. Primum eſt Chriſti Domini paſſio, quæ iam præterijt: ipſe enim docuit: [b] Hoc facite in meam commemorationem: & Apoſtolus teſtatus eſt: [c] Quotieſcunq; manducabitis panẽ hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Alterum eſt diuina, & cæleſtis gratia, quæ pręſens ad animam alendam, & conſeruandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptiſmo in nouam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, vt Satanæ repugnare, & palàm Chriſti nomen profiteri poſſimus: ita Euchariſtiæ Sacramento alimur, ac ſuſtentamur. Tertium eſt, quod futurum prænuntiat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quos in cæleſti patria

Euchariſtię Sacramẽtũ tria ſignificat myſteria. Thom. ea. q. ar. 4.

Primũ pręteritum.

b Lu. 22. 19.

c 1. Cor. 11. 26.

Secundum, pręſens.

Tert. in lib. d̃ reſur. car. Conc. Florẽt. in doct. de ſacr. Th. ea. q. art. 1.

Tertium, futurum.

tria ex Dei promiſſione capiemus. Hæc igitur tria quæ inſtantis, præteriti, & conſequentis temporis varietate diſtingui perſpicuum eſt, ſacris myſterijs ita ſignificantur, vt totum Sacramentum quamuis ex diuerſis ſpeciebus conſtet, ad ſingula horum declaranda, tanquam ad vnius rei ſignificationem, referatur.

12 *Quæ ſit huius Sacramenti materia, & cuiuſmodi panis eſt conſecrandus.*

SED inprimis cognoſcenda eſt huius Sacramenti à Paſtoribus materia, tum vt ipſi ritè illud poſſint conficere: tum etiam vt fideles admoneantur, cuius rei ſymbolum ſit, atque eius rei, quam ſignificat, ſtudio, & deſiderio exardeſcant. Duplex itaque eſt huius Sacramenti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera poſtea dicendum erit. Nam vt docent Euangeliſtæ, [a] Matthæus, [b] Marcus, & [c] Lucas, Chriſtus Dominus panem in manus accepit, benedixit, & fregit, dicens: Hoc eſt corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noſter ſeipſum panem appellauit, cùm inquit: [d] Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Cùm autem varia ſint panis genera, vel quia materia differunt, vt cùm alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, cæteriſque terræ fructibus, confectus eſt: vel quia diuerſis qualitatibus prædíti ſunt, (vni enim fermentum additur, alter verò fermenti omnino expers eſſe poteſt) quod ad primum attinet, Saluatoris verba oſtendunt, panem ex tritico confici oportere: communi enim loquendi conſuetudine, cùm panis abſolutè dicitur, panem

Materia Euchariſtię duplex.

Alex. 1. in epi. ad omnes orthodoxos 1. ca. 4 & hab. de conſ. diſt. 2. cap. 1. Cyp. lib. 2. ep. 3. ad Cæciliũ. & hab. ibidem cap. 2. & ex Conc. Mar. ca. 55. ibidem ca. nõ oportet. Iren. itẽ lib. 4. cap. 34. & lib. 5. c. 2.

a Matt. 26. 20.

b Marc. 14. 22.

c Luc. 22. 19.

d Ioã. 6. 11.

Panis Triticeus eſt propria huius Sacramenti materia. Thom. in 3. p. q. 74 ar. 3

ex tritico intelligi ſatis conſtat. Id etiam veteris teſtamenti figura declaratur. [a] Præceptum enim à Domino fuerat, vt panes propoſitionis, qui hoc Sacramentum ſignificabant, ex ſimila conficerentur.

a Leuit.24.5.6.

13 *Panem ex quo Euchariſtia conficitur azymum eſſe conueniens eſt.*

SED quemadmodum nullus panis, niſi triticeus, apta ad Sacramentum materia putandus eſt (hoc enim Apoſtolica traditio nos docuit, & Eccleſiæ Catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam ex ijs, quæ Chriſtus Dominus geſſit, azymum eſſe debere, facilè intelligitur. ipſe enim [b] primo azymorum die, [c] quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque inſtituit.

Honorius 3. Brixienſi epo, vt habetur de celeb. miſſar. cap. fin. & Tho. in 3. p.q.74.ar.4

b Matt. 26. 17. Marc. 14.12 Luc. 22.7.

c Exo.12.19

Quòd ſi quis Ioannis Euangeliſtæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia [d] ante diem feſtum Paſchæ acta eſſe commemorat, ea ratio facilè diſſolui poteſt. Etenim, quem primum azymorum diem cæteri Euangeliſtæ appellatunt, quòd feria quinta veſperi dies feſti azymorum inciperent, quo tempore Saluator noſter Paſcha celebrauit, eum ipſum diem Ioannes pridie Paſchæ fuiſſe deſcribit, vt qui diei naturalis ſpatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum exiſtimarit. Quapropter D. etiam Chryſoſtomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quòd ad veſperam azyma comedenda eſſent. Sed azymi panis conſecratio, quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apoſtolo docemur,

d Ioan.13.1

D. Chryſo. hom. 82. in Matth.

cemur, cùm inquit: [a] Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi: Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. itaque epulemur non in fermẽto veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & veritatis.

a 1. Cor. 5. 7. 8.

14 *Panis azymus ad Euchariſtiam non omnino neceſſarius.*

NEQVE tamen ea qualitas adeò neceſſaria exiſtimanda eſt, vt, ſi illa pani deſit, Sacramentum confici non poſſit: vtrumq; enim panis genus veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, vel potius temeritate, laudabilem Eccleſiæ ſuæ ritum immutare. Atq; eò minus id facere Latinis Sacerdotibus permiſſum eſt, quibus prӕterea Pontifices Max. præceperunt, vt ex azymo tantùm ſacra myſteria conficerent. Atq; hæc de altera huius Sacramenti materia expoſuiſſe ſatis ſit: in quo tamẽ illud animaduertendum eſt, quàm multa materia ad Sacramentum conficiendum vti oporteat, definitum non eſſe, cùm illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut poſſint, aut debeant ſacra myſteria percipere.

Flor. Conc. ſeſ. vltima. Tho. ibid. Euchariſtia in pane fermẽtato con fici poſſet, ſed nõ licet Lib. 3. decr. ti. de celeb. ca. litteras. Quã multa materia cõſecrari debeat nõ eſt definitum. Tho. ead. q. art. 2.

15 *Quæ materia ſit vſurpanda ad Conſecrationem ſanguinis Domini.*

SVPEREST, vt de altera huius Sacramẽti materia, & elemẽto dicatur. eſt autẽ vinũ ex vitis fructu expreſſum, cui modicũ aquę permiſtũ ſit. Nam Dominum ſaluatorem vino in huius Sacramenti inſtitutione vſum eſſe, Catholica Eccleſia ſemper docuit,

Vinũ vitis aqua mixtũ, ad cõſecrationem ſãguinis neceſſariũ eſt. Thom. ead. q. art. 5.

a Matt. 26. 29. Marc. 14. 25 S Chryſoſ. hom. 83. in Matth.

docuit, cùm ipſe dixerit: [a] Non bibam amodò de hoc genimine vitis vſq; in diem illum. Quo in loco Chryſoſtomus, De genimine, inquit, vitis, quæ certè vinum, non aquam produxit. vt tanto antè illorum hæreſim, qui aquam ſolam in hiſce myſterijs adhibendam ſenſerunt, conuellere videretur.

Thom. ead. q. ar. 6. Alexan. I. ī epi. ad omnes fideles ca. 4. & habetur de cōſ. diſt. 2. c. I. Concil. Flo. Carth. 3. ca. 24. Aqua ſola ī hoc Sacramēto nō eſt cōſecrāda. Seſ. 22. Concil. Trid. de Sacramēto miſſæ ca. 7. & can. 9. † S. Cypri. lib. 2. epiſt. 3. ad Cecilium. b Ioan. 19. 34. c Apoc. 17. 15.

16 *Aqua in Sacramento uino eſt admiſcenda.*

AQVAM verò Dei Eccleſia vino ſemper admiſcuit: primùm, quòd id à Chriſto Domino factum eſſe Conciliorum auctoritate, & ſancti † Cypriani teſtimonio comprobatur. Deinde, quòd ſanguinis, & aquæ, [b] quæ ex eius latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum verò aquę, vt in [c] Apocalypſi legimus, populum deſignant: quare aqua vino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. Atque hoc ex Apoſtolica traditione perpetuò ſancta Eccleſia ſeruauit.

Cypr. lib. 2. epi. 3. ad Cęciliū. Tho. q. ead. ar. 6. Honor. lib. 3. decre. tit. de miſſa. celeb. cap perniciouſus.

Cur aquæ parua quātitas eſſe debeat.

17 *Non eſt neceſſarium abſolutè aquam adhiberi, & minor aquæ, quàm uini quantitas eſſe debet.*

SED quamuis aquæ admiſcendæ rationes ita graues ſint, vt eam ſine mortali peccato prætermittere non liceat: ea tamen ſi deſit, Sacramentū conſtare poteſt. Illud autem ſacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſterijs aquam vino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe, nam Eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in vinum conuertitur. Quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Pernicioſus in tuis partibus inoleuit abuſus, videlicet, quòd maior quantitas aquę, in ſacrificio, quàm

quàm vini adhibetur, cùm, ſecundùm conſuetudinem rationalem Eccleſiæ generalis longè plus vini, quàm aquæ adhibendum ſit. Huius igitur Sacramenti hæc duo tantùm elementa ſunt: ac meritò pluribus decretis ſancitũ eſt, ne quid aliud præter panem, & vinum, quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed iam videndum eſt, hæc duo panis, & vini ſymbola, quàm apta ſint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta eſſe credimus, & confitemur.

De conſecr. diſt. 2. ca. 1. 2. & ſequ.

18 *Quot, & quantas res panis & vini ſymbola in hoc Sacramento repræſentent.*

PRIMVM enim Chriſtum nobis ſignificant, vt vera eſt hominum vita. ipſe enim Dominus ait: [a] Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Cùm igitur corpus Chriſti Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius Sacramentum purè, & ſanctè ſuſcipiunt: rectè ijs potiſſimùm rebus conficitur, quibus hæc vita continetur: vt fideles facilè poſſint intelligere, pretioſi corporis, & ſanguinis Chriſti communione, mentem animumque ſaturari.

Panis & uini ſymbola Chriſtũ in hoc ſacramento vt ſignificent. Tho. in 3. p. q. 74. ar. 1. a Ioã. 6. 55.

Nonnihil etiam hęc ipſa elementa ad id valent, vt eam cognitionem accipiant homines, eſſe in Sacramento corporis, & ſanguinis Domini veritatem. nam cùm panem & vinum in humanam carnem, & ſanguinem quotidie vi naturæ immutari animaduertamus, faciliùs adduci poſſumus hac ſimilitudine, vt credamus panis, & vini ſubſtantiam in veram Chriſti carnem, verumque eius ſanguinem, cæleſti benedictione conuerti.

Ex ipſis elementis quo modo fideles ad huius Sacramenti veritatẽ cognoſcẽdam venire poſſint. Dama. lib. 4. de fide orthod. ca. 14.

Affert etiam aliquid adiumenti hæc admira-

Quæ fiat ex ſumptione huius ſacramenti in anima mutatio. vide ca. cũ Marthæ. de celebra. Miſſ. §. quæ ſiuiſti.

bilis elementorum mutatio ad adumbrandum; quod fit in anima. Vt enim, etſi nulla extrinſecùs panis & uini mutatio apparet, tamen eorum ſubſtantia in carnem & ſanguinem Chriſti verè tranſit: ita etiam, tametſi in nobis nihil immutatum videtur, interiùs tamen ad vitam renouamur, dum ueram uitam Euchariſtiæ Sacramento accipimus.

Quomodo hæc ſymbola Eccleſiæ vnitatẽ deſignent.
a Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 10. 17. & 12 cap. 12.

Accedit ad hæc, quòd cùm [a] unum Eccleſiæ corpus ex multis membris compoſitum ſit: nulla re magis elucet ea coniunctio, quàm panis viniq; elementis. panis enim ex multis granis conficitur, & uinum ex multitudine racemorum exiſtit. atque ita nos, cùm multi ſimus huius diuini myſterij vinculo arctiſſimè colligari, & tamquam vnum corpus effici, declarant.

19 *Qua forma ad conſecrandum panem uti oporteat.*

De forma conſecrationis huius Sacramenti agit Mag. ſ. in 4. diſt. 8. lit. c. & D. Tho. q. 78. in 3. par. & probatur ex Amb. lib. 4. de Sacram. cap. 4.
b Matt. 26. 26. Mar. 14. 22.
c Luc. 22. 19
d 1. Cor. 11 24.

SEQVITVR nunc vt de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat agatur: Non quidem eius rei cauſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur: (eos enim qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne formæ ignoratione, in Sacramento conficiendo à ſacerdotibus turpiſſimè peccetur. itaque à ſanctis Euãgeliſtis, [b] Matthæo & [c] Luca, itemq; [d] ab Apoſtolo docemur illam eſſe formam, HOC EST CORPVS MEVM. Scriptum eſt enim, Cœnantibus illis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit. Accipite, & manducate. Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem Conſecrationis forma, cùm à Chriſto Domino ſeruata ſit, ea perpetuò Catholica

lica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco [a] ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & [b] Concilij Florẽtini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu eſt, cùm præſertim ex illis Saluatoris uerbis: [c] Hoc facite in meam commemorationem: idem liceat cognoſcere. Nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolùm ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad verba maximè pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi, quàm ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facilè perſuaderi poteſt: nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc Sacramento efficitur. cùm autem hæc verba, id quod fit, ſignificent, ac declarent, hoc eſt, panis conuerſionem in verum Domini noſtri corpus, ſequitur formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quam ſententiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt, [d] Benedixit, licet accipere. perinde enim videtur intelligendum, ac ſi dixiſſet: accipiens panem benedixit, dicens: Hoc eſt corpus meum.

20 *Non omnia uerba, quæ ex conſuetudine Eccleſiæ ad Conſecrationem adhibentur ſunt neceſſaria.*

QVAMVIS enim Euangeliſta verba illa, [e] ACCIPITE, & COMEDITE, præpoſuerit, illis tamen non materiæ conſecrationem, ſed uſum tantummodò ſignificarì, perſpicuum eſt. quare à ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad Sacramentum conficiendum omnino neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur cõiunctio illa, ENIM, in corporis & ſanguinis conſecra-

a Amb. li. 4. de Sacram. 4. & 5. Chr. ho. de prodit. Iudæ. Aug. lib. 3. de Trin. c. 4. Iren. lib. 4. cont. hær. c. 34. Orig. li. 8. cont. Celſum Heſich. lib. 6. in Leuit. c. 22. Cyril. Alex. in ep. ad Caloſyriũ Epi. Tertul. li. 4. cont. Marc. Hiero. ep. 1. ad Heliod.

b Conc. Floren. in decr. de Sacram. Triden. ſeſ. 13. cap. 1.

c Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24.

Hãc eſſe verã huius Sacramẽti formam demõſtrat Tho. ead. q. ar. 2.

d Matt. 26. 26.

Sic exponit Thom. ead. q. ar. 1. ad 1.

e Matth. 26. 26.

ſecratione: aliter enim fiet, vt, ſi hoc Sacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem: cùm tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ verbis Domini, aptam panis materiam verè conſecret, quamuis deinde contingat, vt nulli vnquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur.

21 *Quæ ſit forma conficiendi ſanguinis.*

De forma Cõſecrationis vini, uide cap. cum Matthæ. de celeb. Miſſarum. IAM verò quod ad vini, quæ eſt altera huius Sacramenti materia, Conſecrarionem attinet, ob eandem cauſam, quàm ſuprà commemorauimus, opus eſt, vt ſacerdos eius formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendi certò credẽdum eſt. HIC EST CALIX SANGVINIS MEI, NOVI, & ÆTERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDEI, QVI PRO VOBIS, & PRO MVLTIS EFFVNDETVR, IN REMISSIONEM PECCATORVM. Ex quibus verbis plura quidem à ſacris ſcripturis colliguntur: quædam verò in Eccleſia ex Apoſtolica traditione conſeruata ſunt.

Forma conſecrandi uinum.

a Luc. 22. 20. 1. Cor. 11. 25. Nam quod dicitur: [a] Hic eſt calix: à D. Luca, & ab Apoſtolo ſcriptum eſt. quod verò ſequitur: Sanguinis mei, vel ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remiſſionem peccatorum: partim à [b] D. Luca, partim à D. Matthæo dictum eſt: Verba autem illa, Æterni, &, Myſterium fidei, ſancta traditio Catholicæ veritatis interpres, & cuſtos, nos docuit.

b Luc. 22. 20. Matth. 26. 28.

Quod

22 *Quod hæc ſit vera conſecrationis forma oſtenditur.*

VERVM de hac forma nemo dubitare poterit, ſi, quod antea dictum eſt, de forma conſecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. conſtat enim ijs verbis,quę vini ſubſtantiam in ſanguinem Domini conuerti ſignificant,huius elementi formam cõtineri. Quare cùm verba illa hoc apertè declarent,perſpicuum eſt, aliam formam conſtituendam non eſſe. exprimunt autem præterea quoſdam effuſi ſanguinis in paſſione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc Sacramentum maximè pertinent. Vnus eſt aditus [a] ad æternam hæreditatem,quæ noui,atque æterni Teſtamenti iure ad nos venit. Alter eſt, aditus ad iuſtitiam per myſterium fidei: [b] Ieſum enim per fidem in ſanguinem eius † propitiatorẽ Deus propoſuit, [c] vt ipſe ſit iuſtus,& iuſtificans eum, qui ex fide eſt Ieſu Chriſti. Tertius eſt [d] remiſſio peccatorum.

Thom.qu. ead.ar.3.

Sanguinis Chriſti effectus triplex.

a Heb. 10. 19.
b Roma.3. 25.
† Quamuis in textu legatur propitiationẽ tamen MS. exemplaria & Ambr.& Syr. habent propiciatorem, & ſic poſſunt grę ca verti.
c Rom.3.26
d Heb.9.14

23 *Forma Conſecrationis ſanguinis exponitur.*

QVONIAM verò hæc ipſa Conſecrationis verba plena myſteriorum ſunt, aptiſſimeque ad rem conueniunt, diligentius perpendere ea oportet. Quod verò dicitur: HIC EST CALIX SANGVINIS MEI, ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Rectè autem, & appoſitè dum ſanguis hic, vt eſt fidelium potus conſecratur,calicis mentio facienda eſt. neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare videretur, niſi vaſe aliquo exceptus eſſet.

Expoſitio conſecrationis vini ſumpta ex cap. Cum Marthæ de celebra. Miſſar. & Tho. vbi ſupra.

Forma con ſecrādi ſanguinis explicatur.

Sequitur deinde, NOVI TESTAMENTI: quod quidem ob eam rem additum eſt, vt intelligeremus Chriſti Domini ſanguinem nō figura, quemadmodum in veteri Teſtamēto fiebat,(de eo enim apud Apoſtolum ad Hebræos legimus, [a] ſine ſanguine Teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uerè,& reipſa hominibus tradi, quod ad nouum Teſtamentum pertinet. Quare Apoſtolus inquit: [b] Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, vt morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt, æternæ hæreditatis. Verbum verò, ÆTERNI, ad hæreditatem æternam, quæ Chriſti Domini æterni teſtatoris morte, ad nos iure peruenit referendum eſt.

a Heb.9.18

b Heb.9.15

Quomodo vinum conſecratum ſit myſterium fidei.

Quòd ſubiungitur, MYSTERIVM FIDEI, non rei ueritatem excludit, ſed, quod occultè latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa verò hiſce verbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt, ab ea, quam habent, cùm Baptiſmo etiam tribuuntur, Nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus, Myſterium fidei dicitur. At Baptiſmus quoniam vniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis myſterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione ſanguinem Domini fidei myſterium dicimus, quòd ſcilicet in eo maximè, plurimum difficultatis,& negotij humana ratio experiatur, cùm nobis fides credēdum proponit, Chriſtum Dominum verum Dei filium, ſimulq́ue Deum, & hominem mortem pro nobis pertuliſſe; quæ quidem mors ſanguinis Sacramento dēſignatur.

Baptiſmus cur fidei Sacramentum dicatur. vide Tho. in 1.2.q.102. ar.5.ad 3.& in 3.1.q.39. ar.5.& 66. art.1.& 70. ar.1.& Augu. epiſ.23. ad Bonif.& de conſ.diſ. 2. c.hoc eſt.

Cur

24 *Cur maximè in ſanguinis Conſecratione mortis mentio fiat.*

QVAPROPTER hoc loco appoſitè potius, quàm in conſecratione corporis, paſſio Dominica commemoratur. his verbis, QVI EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM. Sanguis enim ſeparatim conſecratus, ad paſſionem Domini, & mortem, & paſsionis genus ante omniū oculos ponendum, maiorem vim & momentum habet. Sed verba illa quę addūtur: PRO VOBIS, & PRO MVLTIS, à [a] Matthæo, & Luca, ſingula ſingulis ſumpta ſunt, quæ tamen ſancta Eccleſia Spiritu Dei inſtructa, ſimul coniunxit: pertinent autem ad paſsionis fructum, atque vtilitatem declarandam. Nam ſi eius virtutem inſpiciamus, pro omniū ſalute ſanguinem à Saluatore effuſum eſſe fatendum erit: ſi verò fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, ſed ad multos tantùm eam vtilitatem peruenire, facilè intelligemus. Cùm igitur PRO VOBIS, dixit: eos, qui aderant, vel delectos ex Iudæorum populo, quales erant diſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cùm autem addidit, PRO MVLTIS, reliquos electos ex Iudęis aut gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factum eſt, vt, pro vniuerſis non diceretur, cùm hoc loco tantummodò de fructibus paſsionis ſermo eſſet, quæ ſalutis fructum delectis ſolùm attulit. Atque huc ſpectant verba illa Apoſtoli: [b] Chriſtus ſemel oblatus eſt, ad multorum exhaurienda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem inquit: [c] Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, ſed pro his,

a Matt. 26. 28. Luc. 22. 29.

Cur in cōſecratione calicis dicatur pro uobis, & pro multis.

b Heb. 9. 28

c Io. 17. 9.

quos dediſti mihi,quia tui ſunt. Plurima alia in hu ius Conſecrationis verbis latent myſteria; quæ Paſtores aſſidua rerum diuinarũ meditatione, & ſtudio,ipſi per ſe iuuante Domino facilè aſſequentur.

25 *Non expedit in hoc Sacramento ſenſuum adhibere iudicium.*

Sed iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur: quæ vt à fidelibus ignoretur, nullo modo committendum eſt. Ac quoniam Apoſtolus admonet, grauiſſimum ſcelus admitti ab ijs, [a] qui non dijudicant corpus Domini: hoc in primis doceant Paſtores animum, atque rationem omni ſtudio à ſenſibus auocandam eſſe. ſi enim fideles ea tantùm in hoc Sacramento contineri ſibi perſuaſerint, quæ ſenſibus percipiunt,in ſummam impietatem adducantur neceſſe eſt: cùm nihil aliud, præter panis, & vini ſpeciem oculis, tactu, odoratu, guſtu ſentiẽtes,panem tantummodo,ac vinum in Sacramento eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt,vt fidelium mentes,quàm maximè fieri poteſt à ſenſuum iudicio abſtrahantur, atque ad immenſam Dei virtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

a 1.Cor.11 29.

In hoc Sacramẽto ſẽſuum iudiciũ reijciendum eſt. vide Tho. opuſ.58.ca.5

26 *Quid myſticæ conſecrationis virtute in hoc Sacramento potiſſimùm efficiatur.*

Tria enim ſunt maximè admiranda, atque ſuſpicienda, quæ in hoc Sacramento verbis Conſecrationis effici, fides catholica ſine vlla dubitatione credit, & confitetur, Primum eſt, Verum Chriſti Domini corpus, illud idẽ, quod natum ex virgine, in cælis ſedet ad dexteram Patris, hoc Sa-

Tria per cõſecrationẽ ĩ hoc Sacramẽto effici.

Corpus Xp̃i verum eſt in hoc Sacramento.

cramento

cramento contineri. Alterum eſt, nullam in eo elementorum ſubſtantiam remanere, quamuis nihil à ſenſibus magis alienum, & remotum videri poſſit. Tertium eſt quod ex vtroque facilè colligitur, & ſi verba conſecrationis id maximè exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur aut alijs ſenſibus percipiuntur, ſine vlla re ſubiecta eſſe, mira quadam, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, & vini accidentia omnia licet uidere: quæ tamen nulli ſubſtantiæ inhærent, ſed per ipſa conſtant, cùm panis, & vini ſubſtantia, in ipſum Domini corpus, & ſanguinem ita mutetur, vt panis, & vini ſubſtantia omnino eſſe deſinant.

27 *Certum eſt idem Chriſti corpus, quod natum eſt de Maria virgine, in Euchariſtia contineri.*

VERVM, vt prius de primo agamus, conentur Paſtores explicare quàm perſpicua, & clara ſint Saluatoris noſtri verba, quæ corporis eius ueritatem in Sacramento demonſtrant. Nam cùm inquit:[a] HOC EST CORPVS MEVM: HIC EST SANGVIS MEVS: nemo, qui modò ſanæ mentis ſit, ignorare poteſt quid nobis intelligẽdum ſit, præſertim cũ de humana natura ſermo habeatur, quam in Chriſto verè fuiſſe Catholica fides dubitare neminem patitur: vt uir ſanctiſſimus, atque doctiſſimus Hilarius præclarè ſcripſerit, De veritate carnis, & ſanguinis Chriſti, Cùm ex ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra, Caro eius verè ſit cibus, relictum non eſſe ambigendi locum.

Dion. de Eccle. Hier. c. 3 Ignat. epiſt. ad Smyrn. Iuſtin. Apolog. 2. Iren. li. 4. c. 34. & 5. c. 2. & oẽs alij quotquot vnquã fuerunt Scriptores Catholici.

Tranſubſtãtiatio eſt antiquiſſima Eccleſiæ doctrina. idem qui ſupra. Cyp. de cœna Domini Euſe. Emiſ. homi. 5. de Paſch. Cyril. Hier. catec. 1. 3. & 4 Amb. lib. 4. de Sacram. ca. 4. Chryſ. hom. 83. in Matt. & 60. ad po. Antio. Concil. Late. Mag. ca. 1. & innumerabiles alij.

a Marc. 14. 22. Luc. 22. 19. 20. 24. Matth. 26. 26. 28.

Veritas corporis Chriſti in Sacrõ ex ſcripturis oſtenditur. Seſſ. 13. Concil. Triden. de Euchariſt. ca. 1. ibidem. can. 1. S. Hila. 8. lib. de Trini. tractans illud, Vt ſint vnum, & c. vide Thom. in 3. par. q. 75. ar. 1. & 76. per totum. & in opuſ. 58. & 4. cont. Gen. cap. 61.

28 *Quomodo item uerum Chriſti corpus in Euchariſtia eſſe conuincatur.*

VERVM alter præterea locus à Paſtoribus enucleandus eſt, ex quo apertè licet cognoſcere, verum Domini corpus, & ſanguinem in Euchariſtia contineri. Nam Apoſtolus poſteaquàm commemorauit panem & vinum à Domino conſecratum, & ſacra myſteria Apoſtolis ſuis adminiſtrata eſſe, ſubiungit: [a] PROBET AVTEM SEIPSVM HOMO, AC SIC DE PANE ILLO EDAT, ET DE CALICE BIBAT: QVI ENIM MANDVCAT, ET BIBIT INDIGNE, IVDICIVM SIBI MANDVCAT, ET BIBIT, NON DIIVDICANS CORPVS DOMINI. Quòd ſi vt hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandũ eſſet præter memoriam, & ſignum paſſionis Chriſti, quid opus erat tam grauibus verbis fideles hortari, vt ſeipſos probarent? Graui enim illa IVDICII voce, declarauit Apoſtolus nefarium aliquod ſcelus ab eo admitti, qui impurè ſumens corpus Domini, quod in Euchariſtia occultè latet, ab alio ciborum genere non diſtinguit. quod etiã ſuprà in eadẽ epiſtola vberius explicauit Apoſtolus his verbis: [b] Calix benedictionis, cui benedicimus, nònne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nònne participatio corporis Domini eſt? Quæ quidem verba verã corporis, & ſanguinis Chriſti Domini ſubſtantiã demonſtrant. Hæc igitur ſcripturæ loca à Paſtoribus explicanda erunt, atque in primis docendũ, nihil in ijs dubij, aut incerti relictum eſſe, præſertim cùm hæc Eccleſiæ Dei ſacroſancta auctoritas interpretata ſit.

a 1. Cor. 11. 28. 29.

Refutatur. Zuinglianiſmus, & Caluiniſmus.

b 1. Cor. 10. 16.

Eccleſiæ

29 *Eccleſiæ Chriſti ſententia de ſenſu ſcripturarum, & ueritate corporis Domini in Eucharistia, quomodo ſit perquirenda.*

Ad cuius ſententiæ cognitionem duplici via, & ratione poſſi-mus peruenire. Prima eſt, cùm Patres, qui ab initio Eccleſiæ, atq; omni deinceps ętate floruerunt, & Eccleſiaſticæ doctrinæ optimi teſtes ſunt, conſulimus. hi verò, ſummo conſenſu omnes huius dogmatis veritatem apertiſſimè tradiderunt, quorum ſingula teſtimonia afferre, quoniam operoſi laboris eſſet, ſatis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudicium de cæteris facilè fieri poterit. Primus igitur D. Ambroſius fidem ſuam proferat, qui in libro de ijs, qui initiãtur myſterijs, teſtatus eſt, verum Chriſti corpus in hoc Sacramento ſumi, ſicut verum ex virgine ſumptum eſt, idq; certiſſima fide tenẽdum eſſe. & alio loco docet ante conſecrationem, panem ibi eſſe, poſt conſecrationem autem carnem Chriſti. Accedat alter teſtis diuus Chryſoſtomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cũ multis alijs in locis hanc ipſam veritatem profitetur, & docet, tũ verò præcipuè Homilia 60. de ijs, qui ſacra myſteria impurè ſumunt, itemque Homilia 44. & 45. in ſanctũ Ioannem: inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus, licèt vel cogitationibus, vel oculis noſtris videatur aduerſari quod dicitur: Ipſius enim ſermo infallibilis eſt, ſenſus noſter facilè ſeducitur. His verò omni ex parte conſentiunt, quæ diuus Auguſtinus, acerrimus Catholicæ fidei propugnator, ſemper docuit: atque in primis titulum Pſalmi 33. exponens: Portare ſe in manibus

Primo ingrendus eſt Patrũ & doctorũ Eccleſiæ per omnia conſenſus.

D. Amb. de ijs q myſt. init. ca. 9 & de cõſ. diſt. 2. ca. Sicut verus. & ca. in illo. & c. reuera.

Lib. 4. de ſacr. cap. 4. & de cõſe. diſt. 2. c. panis ẽ. Chry. ad pop. Antioch. hom. 60. 61.

S. Aug. con. 1. tracta. illud: ad 1. Reg. 21. ſecund. 70. legitur, Et ferebat ſe in manib. ſuis.

bus ſuis, homini impoſſibile eſt, ſolique Chriſto conuenire poteſt: ferebatur enim ille in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum, ait: HOC EST CORPVS MEVM. Ac Cyrillus, (prætereo Iuſtinum, & Irenæum) adeò apertè libro 4. in Ioannem veram Domini carnem in hoc Sacramento eſſe affirmat, vt eius verba nullis poſſint fallacibus, & captioſis interpretationibus obſcurari. Quòd ſi Paſtores alia etiam Patrum teſtimonia requirerent, facilè erit ſanctos [a] Dionyſium [b] Hilarium, [c] Hieronymum, [d] Damaſcenum addere, innumerabileſque alios, quorum de hac re grauiſſimas ſententias doctorum, & piorum hominum induſtria, & labore in vnum congeſtas, paſſim legimus.

S.Cyril.lib. 4. in Ioan. c. 13. 14.& lib.10.c.13. Iuſti. apolog.2.ſub finē ad Antoninū pium. B.Iren. lib. 5.cont.Hæret.c.2.

a c.3. Eccl. Hier.
b Lib.8.de Trin.
c Iren. li.4. c.34. Hier. epiſt.ad Damaſ. de filio prodig. Et epiſ. ad Hebr. q. 2.
d Lib.4.de Orth. fi.ca. 14. vide de côſe. diſ.2. Caniſij op' Catech. de ſacr. Euch. Garetiū & alios.

30 *Quoties contraria opinio in Concilijs Eccleſiæ condemnata ſit.*

ALTERA reſtat via, qua ſanctæ Eccleſiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinent, inueſtigare liceat, contrariæ ſcilicet doctrinæ, & opinionis dānatio. At verò conſtat, ſemper corporis Chriſti veritatem, in ſancto Euchariſtię Sacramento, ita per vniuerſam Eccleſiam diffuſam, & diſſeminatam eſſe, & conſentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, vt, cùm ante quingentos annos Berengarius id negare auſus eſſet, ibique ſignum tantummodò eſſe aſſereret, ſtatim in Vercellenſi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium ſententijs condemnatus, ipſe hæreſim ſuam anathemati addixerit: qui poſtea cùm ad eandem impietatis inſaniam rediſſet, tribus alijs Cōcilijs Turonenſi, & duobus Romanis, quorum

Secūdò veritas corporis Chriſti ī Euchariſtia per contrariæ ſentētię damnationē Eccleſiaſticā potuit cognoſci.

Berēgarius ſententiam ſuā in Vercellenſi Cō cilio abiurauit, ut conſtat ex cap.

rum alterum Nicolaus II. alterũ Gregorius VII. Pontifex Max. conuocarunt, damnatus eſt. Eam poſtea ſententiam Innocentius III. in Concilio Lateranenſi magno confirmauit: ac deinceps à Florentina, & Tridentina Synodis eiuſdem veritatis fides apertius declarata, ac ſtabilita eſt. Hæc igitur, ſi Paſtores diligenter expoſuerint, (vt nihil dicamus de ijs qui erroribus obcæcati, nihil magis quàm veritatis lucem oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes ſumma quadam lætitia, & voluptate afficere poterunt.

Ego Berengarius de conſ. diſt. 2. imò etiã alterã abiurationẽ fecit, quã Surius tom. 3. cõc. edidit. Cõcil. Late. c. 1. & hab. de ſumma Trinit. & fide Cath. ca. firmiter. Cõc. Florent. in doct. de ſacra. cap. 4. & can. 22. Cõci. Trid. ſeſ. 13. Tho. in 2. 2. q. 1. ar. 8.

31 *Quomodo in ſymbolo dogma de veritate corporis Chriſti in hoc Sacramento includatur.*

CVM præſertim fidelibus dubitare non liceat, quin inter cæteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehendatur. Nam, cùm Dei ſummam omnium rerum poteſtatem credunt, & confitentur, credant etiam neceſſe eſt, poteſtatem ei non defuiſſe maximi huius operis efficiendi, quod in Euchariſtiæ Sacramento admiramur, & colimus. Deinde cùm credunt ſanctam Eccleſiam Catholicam, neceſſariò ſequitur, vt ſimul credant eam eſſe, quam explicauimus, huius Sacramenti veritatem.

32 *Quanta ſit Eccleſiæ militantis dignitas ex huius myſterij maieſtate.*

Dignitas Sacramẽti Euchariſtię, & eccleſię propter illud. Hęc hẽt magna ex parte Tho. in 3. par. q. 75. ar. 1.

SED nihil eſt profectò, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi poſſit, cùm huius altiſſimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primùm enim intelligunt, quanta ſit Euangelicæ legis perfectio, cui datum eſt, id reipſa habere,

quod

quod ſignis tantùm, & figuris, Moſaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitùs dictum eſt à Dionyſio, Eccleſiam noſtram mediam eſſe inter Synagogam, & ſupremam Ieruſalem, ac propterea vtriuſque participem. Ac profectò ſatis mirari fideles nunquam poterunt, ſanctæ Eccleſiæ perfectionem, eiuſque gloriæ altitudinem, cùm inter eam, & cæleſtem beatitudinem, vnus tantùm gradus intereſſe videatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune eſt, vt vtrique Chriſtum Deum, & hominem præſentem habeamus: ſed, quo vno gradu ab ijs diſtamus, illi præſentes beata viſione perfruuntur; nos præſentem, & tamen ab oculorum ſenſu remotum, ſacrorum myſteriorum admirabili integumento ſe occultantem, firma, & conſtanti fide veneramur. Præterea, fideles hoc Sacramento Chriſti Saluatoris noſtri perfectiſſimam caritatem experiuntur. eius enim bonitatem maximè decuit, naturam, quam à nobis ſumpſerat, à nobis nunquam ſubtrahere, ſed quantum fieri poſſet, eſſe, verſarique nobiſcum velle, vt illud omni tempore verè, & propriè dictum videretur: [a] Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum.

S. Dion. de Eccle. Hierar. c.5.p.1.

a Prouerb. 8.31.

33 *Oſſa, nerui, & quæcunq; ad hominis perfectionem pertinent, unà cum diuinitate hic uerè adſunt.*

De cõcomitantia partium corporis Chriſti i hoc Sacramento. de conſ diſt.2. cap. ſinguli. & cap. ubi

IAM verò hoc loco etiam explicandum eſt, non ſolùm verum Chriſti corpus, & quicquid ad veram corporis rationem pertinent, veluti oſſa, & neruos, ſed etiam totum Chriſtum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Chriſtum, nomen eſſe Dei, & hominis, vnius

ſcilicet

ſcilicet perſonæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta ſit. quare vtramque ſubſtantiam, & quæ vtriuſque ſubſtantiæ conſequentia ſunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & ſanguine etiam conſtat, complectitur: quæ omnia in Sacramento eſſe credendum eſt. Nam cùm in cælo tota humanitas diuinitati in vna perſona, & hypoſtaſi, coniuncta ſit, nefas eſt ſuſpicari, corpus, quod in Sacramento ineſt, ab eadem diuinitate ſeiunctum eſſe.

panis eſt. Amb. I lib. de ijs qui myſt. init. c. 9. & hab. ead. c. ante bñdictionē Tho. in 3. p. q. 76. art. 1.

Chriſtus nomē Dei, & hominis ē.

34 *Sanguis, anima, & diuinitas, non eodem modo in Euchariſtia, quo corpus Chriſti, ſunt.*

In quo tamen paſtores animaduertant, neceſſe eſt, non omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento cōtineri. Quædam enim ſunt, quæ ex vi, & efficientia Conſecrationis, in Sacramento eſſe dicimus. nam cùm verba illa efficiant quicquid ſignificant, id eſſe in Sacramento ex vi Sacramenti, diuinarum rerum ſcriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur. ita ſi contingeret, vt aliquid ab alijs rebus omnino ſeiunctum eſſet, id ſolum, quod forma ſignificaret, in Sacramento eſſe, cætera non item eſſe docuerunt. quædam verò, in Sacramento continentur, quòd illis rebus coniuncta ſint, quæ forma exprimuntur. nam cùm forma, quæ ad panem conſecrandum adhibetur, corpus Domini ſignificet, cùm dicitur: [a] HOC EST CORPVS MEVM, ipſum Chriſti Domini corpus ex vi Sacramenti in Euchariſtia erit. At quia corpori ſanguis, anima, & diuinitas coniungitur: hæc quoque

Ex concilio Epheſino I epiſt. ad Neſtoriū, & refertur de conſ. diſt. 2. c. neceſſario hoc colligit.

D. Tho. loco ſupra citato.

Quid in ſacramēto Euchariſtiæ vi ipſius Sacramēti efficiatur, & præſens adſit, quidq; adſit ex concomitantia. Seſ. 13. Cōc. Trid. de Euchariſtia c. 3.

a Matt. 26. 26.

in

in Sacramento erunt omnia, non quidem ex Conſecrationis virtute, ſed, vt ea quæ corpori coniuncta ſunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento eſſe dicuntur, qua ratione totum Chriſtum in Sacramento eſſe perſpicuum eſt. Si enim duo aliqua inter ſe reipſa coniũgantur, vbi vnum ſit, ibi etiam alterum eſſe neceſſe eſt. Sequitur itaque, totum Chriſtum uſqueadeò tam in panis, quàm in uini ſpecie contineri, ut, quemadmodum in panis ſpecie non corpus modò, ſed etiam ſanguis, & totus Chriſtus uerè ineſt, ſic contrà in uini ſpecie non ſolùm ſanguis, ſed corpus, & totus Chriſtus uerè inſit.

Sub altera Euchariſtię ſpecie totũ Chriſtũ per concomitãtiam contineri.

35 *Cur in Euchariſtia duplex fiat conſecratio.*

Tho. in eadẽ q. art. 2.

SED quamquam hæc ita ſe habere omnibus fidelibus certum, & perſuaſiſſimum eſſe debet: optimo tamen iure inſtitutum eſt, vt ſeparatim duæ Conſecrationes fierent. Primo enim ut paſſio Domini, in qua ſanguis à corpore diuiſus eſt, magis referatur, cuius rei cauſa in conſecratione ſanguinem effuſum eſſe meminimus. Deinde maximè conſentaneum fuit, vt, quoniam Sacramento ad alendam animam utendum nobis erat, tanquam cibus, & potus inſtitueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum conſtare perſpicuum eſt.

36 *Totus Chriſtus in quauis vtriuſque ſpeciei particula præſens adeſt.*

De hoc articulo vide D. Tho. q. ead. ar. 3.

NEQVE verò illud prætermittendum, non ſolùm in utraque ſpecie, ſed in quauis utriuſque ſpeciei particula totum Chriſtum contineri, ſic enim

enim Auguſtinus ſcriptum reliquit: Singuli accipiunt Chriſtum Dominum, & in ſingulis portionibus totus eſt, nec per ſingulos minuitur, ſed integrum ſe prębet in ſingulis. Atque id pręterea ex Euangeliſtis facile colligi poteſt. neque enim credendum eſt, ſingula panis fruſta propria verborum forma à Domino Conſecrata eſſe, ſed eadem ſimul omnem panem, qui ad ſacra myſteria conficienda, atque Apoſtolis diſtribuenda ſatis futurus eſſet. id quod de calice factum eſſe apparet, cùm ipſe dixit:[a] Accipite, & diuidite inter uos. Hactenus quæ explicata ſunt, eò pertinent, ut oſtendant Paſtores, verum Chriſti corpus, & ſanguinem in Euchariſtiæ Sacramento contineri.

De cōſ.diſt. 2.ca.ſinguli hab.in Miſ. Ambr.pręf. Domin.5. poſt Epiph. idque citāt Guid.mundus li.1.cōtra Bereng. & Algerus, & Iu.concordat, c. vbi pars ca.d. Iſtud paulò poſt fuſius explicatur Seſ.3. Concil.Trid.ca. 3.&ca.3.& ſeſ.21. de cōm. ſub vtraque ſpecie cap.1.

a Luc. 22. 17.

37 *Poſt Conſecrationem nulla materiæ huius Sacramenti remanet ſubſtantia.*

De tranſubſtātiatione. Seſ.13 Concil.Trid. de Euchar.c.4. &can. 2.

NVNC, quod alterum erat propoſitum, docebunt etiam panis & vini ſubſtantiam in Sacramento poſt Conſecrationem non remanere. Hoc verò quamuis maximam admirationem meritò habere poſſit, tamen cum eo, quod prius demonſtratum eſt, neceſſariò coniungitur. Etenim ſi eſt verùm Chriſti corpus ſub panis & vini ſpecie poſt Conſecrationem, omnino neceſſe eſt, cùm ibi antea non eſſet, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipſum conuerſione factum eſſe. At verò fieri non poſſe conſtat, ut corpus Chriſti in Sacramento ſit, quod ex vno in alium locum venerit. ita enim fieret, ut à cæli ſedibus abeſſet: quoniam nihil mouetur niſi locum deſerat, à quo mouetur. Creari autem corpus Chriſti minus credibile eſt, ac ne in cogitationem qui-

Quomodo corpus Chriſti in Euchariſtia eſſe incipiat. Tho.in 3.p. q.75.ar.2.

Non per loci mutationem.

Nō per creationem.

Adeſt per panis conuerſionem.

dem cadere hoc poteſt. relinquitur ergo, vt in ſacramento ſit corpus Domini, quòd panis in ipſum cõuertatur, quare nulla panis ſubſtantia remaneat, neceſſe eſt.

38 *Tranſſubſtantiatio à Concilijs approbata in Scripturis fundamentum habet.*

Lat. cõ. ca. 1. Eugen. 4. in epiſt. ad Arm. data approbata à Conc. Flor. Trid. Syno. ſeſſ 13. 4. decret.

Hac ratione adducti Patres, & maiores noſtri in Concilijs, Lateranenſi magno, & Florentino huius articuli veritatem apertis decretis cõfirmarunt. à Tridentina verò ſynodo explicatius ita definitum eſt: Si quis dixerit in ſacroſancto Euchariſtiæ Sacramento remanere ſubſtantiam panis, & vini, vna cum corpore, & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti, anathema ſit. Hæc verò ex teſtimonijs ſcripturarum facilè fuit colligere: primùm, quòd in eius Sacramenti inſtitutione, ipſe Dominus dixit: [a] Hoc eſt corpus meum: vocis enim, Hoc, ea vis eſt, vt omnem rei præſentis ſubſtantiam demonſtret. quòd ſi panis ſubſtantia remaneret, nullo modo verè dici videretur: Hoc eſt corpus meum. Deinde Chriſtus Dominus apud Ioannem, [b] Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: panem videlicet carnem ſuam vocans. Ac paulò pòſt ſubiecit: [c] Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. & rurſus: [d] Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Cùm ergo tam claris, & perſpicuis verbis carnem ſuam panem, & verum cibum: ſanguinem item verum potum nominauerit, ſatis videtur declaraſſe, nullam in Sacramento ſubſtantiam panis, & vini remanere.

Tranſſubſtãtiatio Scripturis ſtatuitur.

a Matth. 26. 26. Marc. 14. 2. Luc. 22. 2. 1. Cor. 11. 24.

b Io. 6. 51.

c Ibid. 53.

d Ibid. 57.

Quomodo

39 *Quomodo Patres in hoc Sacramento Tranſſubſtantiationem agnouerint.*

ATQVE hanc perpetuò ſanctorũ Patrum conſentientem fuiſſe doctrinam, qui eos euoluerit, facilè intelliget. D. quidem Ambroſius ita ſcribit: Tu fortè dicis: Meus panis eſt vſitatus: ſed panis iſte, panis eſt ante verba Sacramentorum: vbi acceſſerit Conſecratio, de pane fit caro Chriſti. quod quidem vt faciliùs probare poſſet, varia deinde affert exempla, & ſimilitudines. Alibi verò cùm verba illa interpretaretur, [a] Omnia quæcunque Dominus voluit, fecit in cœlo, & in terra, Licèt, inquit, figura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud, quàm caro Chriſti, & ſanguis poſt Conſecrationem credendum eſt. Atque iiſdem ferè verbis eandem ſententiam ſanctus Hilarius exponens docuit, quamuis extrinſecus panis & uinum uideatur, verè tamen corpus, & ſanguinem Domini eſſe.

Transſubſtãtiatio ex cõſenſu Patrum oſtenditur.
D. Amb. li. 4. de Sacramen. ca. 4. & habetur de conſecr. diſt. 2. ca. panis eſt. uide quæ ſup. annotauimus.
a Pſ. 134. 6.
Ex lib. 4. de Sacra. cap. 4 & 6. habet. De conſec. diſt. 2. cap. Omnia.
Paſchaſius autẽ id habet lib. de Euch. ca. 1. & Rabanus cap. 3.
Citatur ex Hilar. ead. diſt. cap. corpus, & Algerus hoc citat. ex Aug. de Sacram. Altar.

40 *Qua ratione Euchariſtia poſt Conſecrationem etiam panis dicitur.*

SED moneant Paſtores hoc loco, mirandũ non eſſe, ſi poſt Conſecrationem, panis etiam vocetur, hoc enim nomine Euchariſtia appellari cõſueuit, tum quia panis ſpeciem habeat, tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, quæ panis propria eſt, adhuc retineat. Eam autem eſſe ſacrarum literarum conſuetudinem, vt res ita appellet, cuiuſmodi eſſe uideantur, ſatis oſtendit, quod in Geneſi dictum eſt, [b] tres uiros Abrahæ apparuiſſe, qui tamen tres Angeli erant. [c] Et duo illi,

b Gen. 18. 2.
c Act. 1. 10.

VideD.Th. in 3.p.q.75. ar.3.& 4.

qui Apoſtolis, aſcẽdente in cælũ Chriſto Domino, apparuerunt, cùm eſſent Angeli, viri dicuntur.

40 *Quomodo ſiat tam admiranda ſubſtantiarum conuerſio.*

Quã admirabilis ſit cõuerſio.

a D. Ambr. lib.4. de Sacram.c.4.& hab. de con ſecr. diſt.2. c.Panis eſt. vbi notatũ eſt quędam exemplaria habere, ut quæ erant, in aliud cõmutentur. vbi trãſubſtantiatio maxime adſtruitur.

b Hab.ea c. nos autẽ, ex Proſperi ſẽtentijs, ſed notatur hoc a Lanfrãco ex Augu. in li.de cathechizãdis rudibus citari: vbi etiã legi dicitur, inter ſacrandũ verò cõuerti I Chriſti carnem, & ſanguinem, quas vtraſq; res benedictio cõſecrauit.

DIFFICILLIMA eſt omninò huius myſterij explicatio, ſed tamen conabuntur Paſtores, ijs, qui magis in diuinarum rerũ cognitione profecerunt, (Nam qui adhuc imbecilliores ſunt, verendum eſſet, ne rei magnitudine opprimerẽtur) conabũtur, inquam, tradere huius admirabilis conuerſionis modum: quæ ita fit, vt tota panis ſubſtantia, diuina virtute in totam corporis Chriſti ſubſtantiã, totaque vini ſubſtantia, in totam ſanguinis Chriſti ſubſtantiam, ſine vlla Domini noſtri mutatione cõuertatur. Neque enim Chriſtus, aut generatur, aut mutatur, aut augeſcit, ſed in ſua ſubſtantia totus permanet. quod myſterium cùm D. [a] Ambroſius declararet. Vides, inquit, quàm operatorius ſit ſermo Chriſti. Si ergo tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe, quæ non erant, mundus ſcilicet: quanto magis operatorius eſt, vt ſint ea, quæ erant, & in aliud commutentur? In quam ſententiam, alij etiam veteres, & grauiſſimi Patres ſcriptum reliquerunt: D. quidem Auguſtinus, [b] Fideliter fatemur ante conſecrationem panem eſſe, & vinum, quod natura formauit, poſt conſecrationem verò, carnem Chriſti, & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit. Damaſcenus: [c] Corpus ſecundùm veritatem coniunctum eſt diuinitati, corpus ex ſancta uirgine, non quod ipſum

Cæterum hoc caput apud Caſſiodorum in pſal.109. Alg. lib.1.cap.7. Iuo. par.2. cap.9.habetur. c Dam.lib.14.de orth.fide cap.14.

corpus aſſumptum de cælo deſcendat, ſed quod ipſe panis, & vinum in corpus, & ſanguinem Chriſti tranſmutentur.

41 *Stupendæ huic conuerſioni commodum nomen impoſitum eſt Tranſſubſtantiatio.*

Hæc itaque admirabilis conuerſio, conuenienter, & propriè à ſancta Catholica Eccleſia Tranſſubſtantiatio eſt appellata, quemadmodum ſacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quòd forma in ea mutatur, rectè, & propriè transformatio dici poteſt: ita etiam, quòd in Sacramento Euchariſtiæ tota vnius rei ſubſtantia in totam alterius rei ſubſtantiam tranſeat, verbum Tranſſubſtantiationis rectè, & ſapienter à maioribus noſtris inuentum eſt.

Tridē. Syn. ſeſ. 13. can. 4. quod nomen primo auctoritate Later. Cōc. magni receptum eſt, c. 1. & habetur de ſum. Trin. & fide Cath. cap. 1 conſule D. Tho. in 3. p. q. 75. ar. 4 & cap. cum Marthæ. de celeb. Miſſarum.

42 *Modus Tranſſubſtantiationis, & loci, quo Chriſtus eſt in hoc Sacramento curioſius non inquirendus.*

Sacroſanctū Euchariſtiæ Sacramentū piè credendum nō curioſè ſcrutādum.

Sed illud ſæpiſſimè à ſanctis Patribus repetitum, fideles admonendi ſunt, ne curioſiùs inquirant, quo pacto ea mutatio fieri poſſit: nec enim percipi à nobis poteſt, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipſa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. verùm, quid hoc ſit, fide cognoſcendum eſt: quo modo fiat, non curioſiùs inquirendum. Non minorem verò cautionem Paſtores adhibeant, oportet, in eo etiam myſterio explicando, quo modo Chriſti Domini corpus in minima panis particula, totum contineatur. uix enim unquam huiuſmodi diſputationes inſtituendæ erunt: ſed tamen, quando Chriſtiana caritas

Quomodo Chriſti corpus in minima panis particula totum contineatur. vide D. Tho. in 3. p. q. 76. articulo 3. & Concil. Tri. ſeſ. 13. ca. 3. & de conſ. diſ. 2. ca. ſinguli. & Florēt. Conc. in decre. de Sacramen.

tas hoc poſtulauerit, primùm quidem, meminerint fidelium animos illa uoce præmunire, [a] Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

a Luc. ca. 1. 37.

43 *Chriſti corpus in Euchariſtia non eſt, vt in loco.*

Chriſtus in Sacramẽto nõ eſt vt in loco, ſeu vt magnus, vel paruus, ſed vt ſubſtantia, quæ integra æquè in paruo, & magno ſpatio continetur. Th. in ead. q. ar. 5.

Deinde verò doceant, Chriſtum Dominum in hoc Sacramento, vt in loco, non eſſe. etenim locus res ipſas conſequitur, vt magnitudine aliqua præditæ ſunt: Chriſtum verò Dominum ea ratione in Sacramento eſſe non dicimus, ut magnus, aut paruus eſt, quod ad quantitatem attinet, ſed ut ſubſtantia eſt: ſubſtantia enim panis in Chriſti ſubſtantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem conuertitur. nemo verò dubitat, ſubſtantiam æquè in paruo, atque in magno ſpatio contineri. nam & aeris ſubſtantia, totaque eius natura ſic in parua, ut in magna aeris parte; itemque tota aquæ natura non minus in vrnula, quàm in flumine, inſit, neceſſe eſt. Cùm igitur panis ſubſtantiæ, corpus Domini noſtri ſuccedat; fateri oportet, ad eundem planè modum in Sacramento eſſe, quomodo panis ſubſtantia ante Conſecrationem. ea verò, utrum ſub magna, an ſub parua quantitate eſſet, nihil ad rem omnino pertinebat.

44 *In hoc Sacramento nulla eſt ſubſtantia, cui accidentia panis & uini inhæreant.*

De ſubſiſtẽtia accidentium panis & vini ſine aliqua re ſubiecta.

Tertium reſtat, quod in hoc Sacramento maximum, atque admirabile videatur: quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius à Paſtoribus tractari poſſe exiſtimandum eſt; panis videlicet,

licet, & uini ſpecies in hoc Sacramento ſine aliqua re ſubiecta conſtare. Nam cùm antea demonſtratum ſit, corpus Domini, & ſanguinem verè in Sacramento eſſe, ita, vt amplius nulla ſubſit panis, & uini ſubſtantia: quoniam ea accidentia Chriſti corpori, & ſanguini inhærere non poſſunt: relinquitur, vt ſupra omnem naturæ ordinem; ipſa ſe nulla alia re niſa ſuſtentent. Hæc perpetua, & conſtans fuit Catholicæ Eccleſiæ doctrina: quæ etiam facilè eorum teſtimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum eſt, nullam reſidere in Euchariſtia panis, aut vini ſubſtantiam.

Colligi hoc poteſt ex c. nos autē de conſ. diſt. 8. & cap cum Marthæ. de celeb. Miſſarū. §. quæ ſiuiſti. & ꝓbat D. Tho. 3. par. q. 75. ar. 2. & q. 77 art. 1. & ſæpè alibi, & Conc. Conſtan. ſeſſ. 8.

45 *Quare Chriſtus ſub panis, & vini ſpecie, corpus, & ſanguinem ſuum tradere uoluerit.*

SED nihil magis fidelium pietati conuenit, quàm, omiſſis ſubtilioribus quæſtionibus, huius admirabilis Sacramenti maieſtatem uenerari, & colere, ac deinde in eo ſummam Dei prouidentiam ſuſpicere, quòd ſacroſancta myſteria ſub panis & uini ſpecie adminiſtranda inſtituerit. nam cùm à communi hominum natura maximè abhorreat, humanæ carnis eſca, aut ſanguinis potione veſci, ſapientiſſimè fecit, ut ſanctiſſimum corpus, & ſanguis ſub earum rerum ſpecie, panis, inquam, & vini, nobis adminiſtraretur, quorū quotidiano, & communi alimento, maximè delectamur. Adiunctæ verò etiam ſunt duæ illæ vtilitates: quarum prima eſt, quòd ab infidelium calumnia liberati ſumus, quas facilè effugere non poſſemus, ſi Dominum ſub propria ſpecie comedere videremur: altera eſt, quòd dum corpus, & ſanguinem

Vide Cyrillum li. 4. in Io. c. 22. Cypria. de cœna Domini. Augu. tract. 27. in Ioan. Tho. in 3. par. q. 74. ar. 1. & 75. ar. 1

Prima ratio.

Secunda ratio.

guinem Domini ita ſumimus,ut tamen, quod uerè fit ſenſibus percipi non poſſit, hoc ad fidem in animis noſtris augendã plurimùm ualet: quæ quidem, vt ſancti Gregorij ſententia peruulgatum eſt,ibi non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem,quæ hactenus expoſita ſunt, non niſi magna adhibita cautione,pro audientium captu, & temporum neceſſitate explicanda erunt.

S.Greg.Pō. ho.26. ſup. Euangelia.

46 *Quid boni conſequantur, qui corpori, & ſanguini Domini dignè communicauerint.*

De multiplici & admirabili fructu tanti Sacramẽti agitur Seſ. 13. Conci. Tri. de Euchar. c.2. & ca.5. vide Iren.libr.4. ca.34. Cyril. lib.4 in Io. c.11. & 14.Chry. hom. 84. in Ioan.Th.in 3.par. q.79. per totã, & alibi.

VERVM quæ de huius Sacramenti admirabili virtute, & fructibus dici poſſunt, nullum eſſe genus fidelium exiſtimandum eſt, ad quos earum rerum cognitio non pertineat,quibus maximè neceſſaria uideri non debeat. Vt enim Euchariſtiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potiſſimùm cauſam,quę de hoc Sacramento tam multis verbis diſſeruntur, cognoſcenda ſunt. Sed quoniam immenſæ eius utilitates,& fructus nulla oratione explicari poſſunt, unus aut alter locus à Paſtoribus tractandus erit, vt oſtendant quanta in ſacroſanctis illis myſterijs bonorum omnium copia, & affluentia incluſa ſit. hoc verò aliqua ex parte ita aſſequentur, ſi omnium Sacramentorum vi,atque natura patefacta, Euchariſtiam fonti, cætera riuulis comparauerint. verè enim, ac neceſſariò fons omnium gratiarum dicenda eſt; cùm fontem ipſum cæleſtium chariſmatum, & donorum, omniumq; Sacramentorum auctorem Chriſtum Dominum admirabili modo in ſe contineat, à quo, tanquam à fonte, ad alia Sacramenta quid-

quid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ fonte ampliſſima munera, quæ nobis hoc Sacramento impertiuntur, facilè colligi poterunt.

47 *Quæ commoda Panis & vinum corpori, ea Euchariſtia animæ affert.*

COMMODE etiam fieri videbitur, ſi panis, & vini natura, quæ huius Sacramenti ſymbola ſunt, perpendatur. nam quos vſus corpori panis & vinum affert, eos omnes animæ ſaluti, iucunditati, meliori quidem, ac perfectiori ratione, Euchariſtiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in ſubſtantiam noſtram, vt panis, & vinum mutatur, ſed nos quodammodo in eius naturam conuertimur: vt rectè illud D. Auguſtini ad hunc locum transferri poſſit: Cibus ſum grandium, creſce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me.

Amb. lib. 5. de Sacr. ca. 4. & Chryſ. hom. 45. in Ioan.

Per Euchariſtiam nos Deo & Deus nobis coniungitur. Conferatur hic locus cũ ſect. 6. vlt. artic. ſymb.

S. Aug. lib. 7. confeſ. c. 10.

48 *Quomodo per hoc Sacramentum gratia conferatur.*

QVOD ſi [a] gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt, in animam quoque influat, eſt neceſſe, cùm eum purè, & ſanctè accipit, qui de ſe ſeipſo dixit, [b] Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem in me manet, & ego in illo. nam qui pietatis, & religionis ſtudio affecti, hoc Sacramentum ſumunt, nemini dubium eſſe debet, quin ita filium Dei in ſe admittant, vt eius corpori tanquam viua membra inſerantur; ſiquidem ſcriptum eſt: [c] Qui manducat me, & ipſe viuet

a Ioan. 1. 17.

b Ioã. 6. 56.

c Ibidẽ. 57.

a Ibid. 51.

B. Cyr. li. 4. in Io. c. 12. 14. & epiſ. 10. ad Neſt.

uiuet propter me, item: [a] Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei uerbũ uniens ſeipſum propriæ carni fecit ipſam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per ſacram eius carnem, & pretioſum ſanguinem, quæ accipimus in benedictionem uiuificatiuam in pane, & uino.

49 *Homo peccatis fœdatus, ac mortuus, Euchariſtiæ ſumptione non uiuificatur, etiam ſi hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

Quõ hoc ſacramẽtũ ſit gratię cauſſa. Tho. in 3. p. q. 79. ar. 3. vide li. de Eccl. dogm. cap. 53. Cóc. Triden. ſeſ. 13. c. 7. & can. 11. & de cõſec. diſt. 2. c. qui ſcelerate, & cap. timorem & c. Quid eſt Chriſtũ. & cap. ſicut Iudas.

b 1. Cor. 11. 29.

VERVM quod dicitur, Euchariſtia gratiam tribui, Paſtores admoneant, oportet, ita intelligendum non eſſe, perinde ac neceſſe non ſit, ut, qui re ipſa hoc Sacramentum vtiliter percepturus eſt, gratiã antea adeptus fuerit. Conſtat enim quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodeſt, ita etiam animæ, quæ ſpiritu non uiuit, ſacra myſteria non prodeſſe. ac propterea panis & uini ſpeciem habent, ut ſignificetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, ſed in uita cõſeruandæ cauſa, inſtituta eſſe. Verùm hoc ideo dictum eſt, quoniam prima etiam gratia, (quã omnes præditos eſſe oportet, antequam ſacram Euchariſtiam ore contingere audeant, [b] ne iudicium ſibi manducent & bibant) nemini tribuitur, niſi hoc ipſum Sacramentum deſiderio, & uoto percipiant. Eſt enim omnium Sacramentorum finis, & Eccleſiaſticæ unitatis, ac coniunctionis ſymbolum: neque extra Eccleſiam conſequi gratiam ullus poteſt.

Quomodo

50 *Quomodo anima hoc ſpirituali cibo reficiatur & augeatur.*

DEINDE quoniam, vti corpus cibo naturali non conſeruatur modò, ſed etiam augetur, guſtuſque nouam quotidie ex eo voluptatem, & ſuauitatem percipit: ita etiam ſacræ Euchariſtiæ cibus, non ſolùm animam ſuſtentat, ſed vires illi addit, efficitque, vt ſpiritus diuinarum rerum delectatione magis commoueatur: ob eam cauſam fit, vt gratiam hoc Sacramento tribui, rectè & veriſſimè dicatur. Iure enim [a] mannæ comparari poteſt, ex quo omnis ſaporis ſuauitas percipiebatur.

Quō hoc ſacramētū ſit de neceſſitate ſalutis ſaltē in voto, uide apud Thom. in 3. par. q. 73. art. 3. & q. 79. art. 1. ad 1.

a Sap. 16. 20 Ioan. 6. 49.

51 *Per Euchariſtiam peccata leuiora dimittuntur.*

REMITTI verò Euchariſtia, & condonari leuiora peccata, quę venialia dici ſolent, nō eſt quod dubitari debeat. Quicquid enim cupiditatis ardore anima amiſit, dum leui aliqua in re parū offendit, totū Euchariſtia, eas ipſas minores culpas abſtergens, reſtituit: quemadmodū etiam (neq; enim à propoſita ſimilitudine diſcedendū videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimēto ſentimus. Quare meritò à D. Ambroſio de hoc cæleſti Sacramento dictum eſt: Iſte panis quotidianus ſumitur, in remedium quotidianæ infirmitatis. Verùm hæc de ijs peccatis intelligenda ſunt, quorum ſenſu, & delectatione animus non permouetur.

Inno. 3. lib. 4. de myſt. alta. ca. 44. Tho. in ea. q. 79. art. 4. Bern. ſer. de cœna Dñi. Cyr. li. 4. in Ioan. c. 17. & lib. 3. ca. 37.

D. Ambro. lib. 4. de ſacra. ca. 6. & lib. 5. cap. 4.

52 *Per hoc item Sacramentum anima à futuris malis præſeruatur.*

ILLA præterea in ſacris myſterijs vis eſt, vt

nos

Thom. ea. q.79. art.6. ex Ioan.ca. 6. 50. Aug. tract. 26. in Ioan.

nos à criminibus puros, & integros, atque à tentationum impetu incolumes ſeruet, ac tanquam cæleſti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis veneno facilè inſici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam cauſam, vt

S.Cypr.lib. 1. epi. 2. ad Cornel.

teſtatur Cyprianus, cùm olim à tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Chriſtiani nominis confeſſionem vulgò raperentur, ne illi fortè dolorum acerbitate victi, in ſalutari certamine deficerent, vetus in Eccleſia Catholica mos fuit, vt eis ab Epiſcopis Dominici corporis, & ſanguinis Sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim caritatis igne animos magis incendit, concupiſcentiæ ardorem extinguat neceſſe eſt.

53 *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

Tho. in 3. p.q.79. art. 2. Chryſoſ. de ſacerd. lib. 6.

POSTREMO, vt vno verbo omnes huius Sacramenti vtilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum eſt, ſacrę Euchariſtiæ ſummam vim eſſe ad æternam gloriam comparandam: ſcriptum

a Ioan.6.54

eſt enim: [a] Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Huius videlicet Sacramenti gratia fideles, dum hanc vitam degunt, ſumma conſcientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur. Deinde eius virtute recreati, non ſecus atque Elias,

b 3.Reg.19. 8.

[b] qui, ſubcinericij panis fortitudine ambulauit vſque ad montem Dei Horeb, cùm ex vita emigrandi tempus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem aſcendunt. Hæc omnia à Paſtoribus latiſſimè explicabuntur, ſi vel D.Ioā-

nis cap. VI. in quo multiplices huius Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum ſumpſerint, vel admiranda Chriſti Domini facta percurrentes, oſtenderint, cùm eos iure, ac meritò beatiſſimos fuiſſe exiſtimamus,[a] in quorum tecta mortalis receptus eſt, vel qui illius[b] veſtis, aut fimbriæ tactu ſanitatem recuperarunt, multò nos beatiores, & fæliciores eſſe, in quorum animam immortali gloria prǽditus ingredi non grauetur, vt eius vulnera ſanet omnia, eamque ampliſſimis muneribus ornatam, ſibi coniungat.

a Matth. 8. 14. & 9. 10. Luc. 10. 38.
b Mat. 9. 1

54 *Quot modis corpori, & ſanguini Domini communicemus.*

VERVM docendum eſt, à quibus ingentes illi ſacræ Euchariſtiæ fructus, qui modò commemorati ſunt, percipi poſſint, neque vnam tantùm eſſe communicandi rationem, vt fidelis populus diſcat meliora chariſmata æmulari. Rectè igitur, & ſapienter maiores noſtri, ut in[c] Triden. ſynodo legimus, tres huius Sacramenti ſumendi rationes diſtinxerunt. Alij enim tantùm Sacramentum accipiunt, ut peccatores, qui ſacra myſteria impuro ore, & corde accipere non uerentur, quos Apoſtolus ait[d] indignè manducare, & bibere, corpus Domini. De his D. Auguſtinus ita ſcribit: Qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio non manducat ſpiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uiſibiliter premat dentibus Sacramenta corporis & ſanguinis. Qui itaque hoc modo affecti ſacra myſteria accipiunt, non ſolùm ex his nullum capiunt fructum, ſed ipſo[e] Apoſtolo teſte, iudicium ſibi mandu-

De modis recipiendi Euchariſtiã vide.
c Tri. Cõc. ſeſ. 13. ca. 8.
d 1. Cor. 11. 29.
Aug. de cõſecr. diſt. 2. ca. quid eſt, & in tract. 26. in Ioan. & lib. 5. de bapt. cont. Donat. c. 8. & Mag. in 4. diſt. 9. lit. b. & Tho. in 3. p. q. 80 art. 1.
Triplici modo ſumitur euchariſtia.
Sacramẽtaliter tãtùm & corporaliter.
e 1. Cor. 11. 16.

Spiritualiter tãtùm.

manducant, & bibunt. Alij verò ſpiritu tantummodò Euchariſtiam ſumere dicuntur: ij ſunt, qui deſiderio, & voto, propoſitum cæleſtem illum panem comedunt fide vera incenſi, [a] quæ per dilectionem operatur: ex quo, ſi non omnes, maximos certè vtilitatis fructus conſequuntur. Alij denique ſunt, qui Sacramento & ſpiritu ſacram Euchariſtiam percipiunt, qui, cùm ex Apoſtoli doctrina [b] prius ſe probauerint, ac [c] veſte nuptiali ornati ad diuinam hanc menſam acceſſerint, ex Euchariſtia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus fructus. Quare perſpicuum eſt, eos ſe maximis, & cæleſtibus bonis priuare, qui cùm ad corporis Domini Sacramentum etiam ſumendum parati eſſe poſſint, ſatis habent ſpiritu tantùm ſacram communionem accipere.

a Gal. 5.6.

Sacramẽtaliter & ſpiritualiter ſimul.

b 1. Cor. 11. 28.

c Matt. 22. 11.

Qui cõmunicare Sacramentaliter negligũt, quãtis ſe priuent fructibus.

55 *Antequam quis ad Euchariſtiam accedat præparandus animus eſſe oſtenditur.*

De præparatione ad Euchariſtiam.

SED iam docendum eſt, qua ratione præparatos fidelium animos eſſe oporteat, antequam ad Sacramentalem Euchariſtiæ perceptionẽ veniant. Ac primum quidem, vt pateat, eam præparationẽ maximè neceſſariam eſſe, Saluatoris noſtri exemplum proponendum eſt. Nam antequam Apoſtolis pretioſi corporis, & ſanguinis ſui Sacramenta daret, quamuis iam mundi eſſent, [d] Pedes eorum lauit, vt declararet omnem diligentiam adhibendam eſſe, ne quid nobis ad ſummam animi integritatem, & innocentiam deſit, cùm ſacra myſteria percepturi ſumus. Deinde verò fideles intelligant, quemadmodum, ſi optimè affecto & præparato animo Euchariſtiam aliquis ſumat, ampliſſimis

Seſ. 13. Cõc. Trid. de Euchariſtia c. 7. & can. 11. vide Baſil. q. 172. ĩ reg. breuio. & ſer. 2. de bapt. Cypr. in ſer. de lap. Chry. hom. 83. in Mat. Aug. ſer. 1. de tem.

d Ioã. 13. 5.

mis cæleſtis gratiæ muneribus ornatur: ita contrà, ſi imparatus accipiat, non ſolùm nihil commodi, ſed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maximè ſalutaribus hoc proprium eſt, vt, ſi in tempore ijs vtamur, vehementer proſint: ſin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandum non eſt, ingentia quoque, & præclariſſima Dei dona, cùm bene conſtituto animo accipiuntur, ad cæleſtem gloriam conſequendam maximo nobis adiumento eſſe: at vero, cùm ijs nos ipſos indignos præbemus, ſempiternam mortem afferre. Id verò arcæ Domini exemplo comprobatur. [a] arca enim fœderis, qua nihil præſtãtius Iſraeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, à [b] Philiſtæis ablata, ſummam illis peſtem, & calamitatem, cum æterno dedecore coniunctã importauit. ſic etiã cibi, qui ore accepti, in ſtomachũ bene affectum illabuntur, corpora alunt & ſuſtentant; qui verò in ſtomachum vitioſis humoribus plenum infundi ſolent, graues morbos efficiunt.

Vide Tho. in p.3.q.80. art.4.

a Exo.26.21 22.

b 1. Reg. 5. per totum.

56 *Quo pacto animus ad Euchariſtiam ſit præparandus.*

PRIMAM itaque illam præparationem fideles adhibeant, vt diſcernant menſam à menſa, hanc ſacram ab alijs profanis, cæleſtem hunc panem à communi. atque hoc fit, cùm certò credimus præſens eſſe verum corpus, & ſanguinem Domini, [c] quem in cælo Angeli adorant, [d] ad cuius nutum columnæ cæli contremiſcunt, & pauent, cuius [e] gloria plenum eſt cælum & terra. Hoc nimirum

Ad dignam Euchariſtiæ ſumptionẽ primo diſcernendus eſt cæleſtis panis à cõmuni.

c Pſal.96.8. Hebr.1.6.

d Iob.26.11

e Iſ.6.3.

a 1. Cor. 11. 29.

Secũdo reconciliatio cum inimicis faciẽda eſt.

eſt dijudicare corpus Domini, quod [a] Apoſtolus admonuit: cuius tamen myſterij magnitudinem venerari potius oportet, quàm in diſputationibus eius veritatem curioſius perquirere.

b 1 Ioan. 3. 14.
c Matth. 5. 24. 25.

† Reconciliare legunt ſex MS. Ro. Græ. & Syria. exemp.

Altera verò illa præparatio maximè neceſſaria eſt, vt vnuſquiſque à ſeipſo quærat num pacem cũ alijs habeat, [b] num proximos verè atque ex animo diligat. [c] Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius † reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

Tertio conſcientia per Sacramẽtũ pœnitẽtiæ à capitalibus vitijs eluenda eſt. Chryſoſt. hom. 30. in Gen. & 10. ĩ Matth.
Cypr. ĩ ſer. de lap.
Syn. Tridẽ. ſeſ. 13. can. 13.

Deinde conſcientiam noſtram ſcutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato contaminati ſimus, cuius pœnitere neceſſe ſit, vt prius contritionis, & Confeſſionis medicamento illud eluatur. Definitum eſt enim à ſancta Tridentina Synodo: nemini licere, quem peccati mortalis conſcientia ſtimulet, ſi Sacerdotis facultas data ſit, antequam ſe Sacramentali confeſſione purgarit, quantumuis ſibi contritus eſſe videatur, ſacram Euchariſtiam accipere.

Quartò præmittẽda eſt humilis de ſeipſo exiſtimatio.
d Mat. 8. 10.
e Ibid. 8.
Quinto eſt videndũ an vera charitate ſimus p̄diti.
f Ioan. 21. 15.
g Matt. 22. 11.

Præterea, taciti cum animis noſtris cogitemus, quàm indigni ſimus, quibus diuinũ hoc beneficiũ à Domino tribuatur: Quare illud Centurionis, [d] de quo idẽ ipſe Saluator teſtatus eſt, ſe nõ inueniſſe tantã fidem in Iſrael, ex animo dicendum eſt, [e] Domine, nõ ſum dignus vt intres ſub tectũ meũ. Exquiramus etiã à nobis ipſis, an illud Petri vſurpare nobis liceat, [f] Dñe, tu ſcis quia amo te. Meminiſſe enim oportet, eũ, qui ſine [g] veſte nuptiali in conuiuio Domini accubuerat, in tenebroſum carcerem coniectũ, ſempiternis pœnis addictũ fuiſſe.

Etiam

58 *Etiam corporis aliqua ratio, communicare uolenti eſt ſuſcipienda.*

NEQVE verò animi ſolùm, ſed etiã corporis prę paratione opus eſt, nã ieiuni ad ſacrã menſam accedere debemus, ita vt ſaltem à dimidia antecedentis diei nocte, vſque ad illud tẽporis punctum, quo ſacram Euchariſtiã accipimus, nihil omnino comederimus, aut biberimus. Poſtulat etiã tanti Sacramẽti dignitas, vt qui matrimonio iuncti ſunt, aliquot dies à concubitu vxorũ abſtineant,[a] Dauidis exemplo admoniti, qui cùm panes propoſitionis à ſacerdote accepturus eſſet, purum ſe, & pueros ſuos ab uxorum conſuetudine tres ipſos dies profeſſus eſt. Hęc ferè ſũt, quę maximè obſeruari à fidelib. oportet, vt ſe ad ſacra myſteria vtiliter accipienda antea parent: reliqua enim, quæ hac in re prouidẽda eſſe videantur, adhæc ipſa capita facilè redigi poterunt.

Ieiunos cõmunicantes eſt neceſſe eſſe. Au. ep. 118. cap. 6. & habetur de cõſeç. diſtin. 2. ca. liquido. Item caſtos vide Greg. in reſpõ. ad Aug. & cap. vir cum propria. 31. q. 4 & ca. Omnis homo. ã conſecr. diſ. 2. Augu. ſer. 2. de temp. & 244.

a 1. Reg. 21. 5.

59 *Chriſtiani omnes Euchariſtiam ſumere ſaltem ſemel in anno tenentur.*

SED, ne fortè aliqui ſegniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quòd tantam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant, fideles ſæpè admonendi ſunt, omnibus eam legem propoſitam eſſe, vt ſacram Euchariſtiam accipiant. Præterea conſtitutum eſt ab Eccleſia, vt qui ſemel ſaltem ſingulis annis in Paſchá non communicauerit, ab Eccleſia arceatur.

Conc. Late. ca. 21. & habetur de pęni. & remiſſion. c. Omnis. Seſ. 13. Concil. Triden. de Euchariſtia, cano. 9.

60 *Quoties, & quibus temporibus percipienda ſit Euchariſtia.*

NEQVE tamen fideles ſatis habeant, ſe, huius

Sæpius cõicandum.

T decreti

decreti auctoritati obtemperantes, ſemel tantummodò corpus Domini quotannis accipere, verùm ſępius iterandam Euchariſtiæ Communionem exiſtiment. Vtrùm autẽ ſingulis menſibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula pręſcribi nõ poteſt. veruntamen illa eſt ſancti Auguſt. norma certiſſima, Sic viue, ut quotidie poſſis ſumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebrò adhortari, vt, quemadmodũ corpori in ſingulos dies alimentum ſubminiſtrare neceſſariũ putant: ita etiam quotidie hoc Sacramẽto alendæ, & nutriendæ animæ curam non abijciant. neque enim minus ſpirituali cibo animam, quàm naturali corpus, indigere perſpicuũ eſt. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, vt antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ Sacramentali Communione conſequimur. Illa etiam figura erit addenda,[a] cùm ſingulis diebus corporis vires Manna reficere oportebat; Itemq́; ſanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius Sacramenti perceptionem magnoperè commendant. neq; enim vnius ſancti Patris [b] Auguſtini ea fuit ſententia, Quotidie peccas, quotidie ſume: ſed, ſi quis diligẽter attenderit, eundem omnium [c] Patrum, qui de hac re ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe facilè comperiet.

S. Auguſt. de ver. do. ſer. 28. qui deſumptus eſt ex Ambr. lib. 5. de ſac. cap. 4. vide item Aug. in lib. 50. ho. 41. hom. & de bono perſeuer. cap. 14. & epi. 118. ad Ianuar. vide itẽ ca. peracta. & c. quotidie, & c. ſi quotieſcunque & c. ſi non tanta ſunt. de conſ. diſtin. 2.

a Exod. 16. 15.

b D. Augu. ſer. 28. de verbis Domini.

c Ignat. in epiſt. ad Epheſ. Baſil. ad Cæſariã Patr. Amb. lib. 3. de ſacr. cap. 4. Chry. hom. 61. ad pop. Antioche. Cypr. ſer. 6. de orat. Domin. Hier. ad Luci. epiſ. 28. Cyr. lib. 3. in Io. c. 37.

61 *Communicandi morem in Eccleſia olim frequentem fuiſſe demonſtratur.*

Ac tempus quidẽ olim fuiſſe, cùm fideles quotidie Euchariſtiam acciperent, ex [d] Apoſtolorum actis intelligemus. omnes enim, qui tunc fidem Chriſtianam profitebãtur, vera, & ſyncera caritate

d Actor. 2. 42. 46.

ita

ita ardebãt, vt cùm ſine intermiſſione orationibus, & alijs pietatis officijs vacarent, quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda, parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quæ intermitti videbatur, Anacletus, ſanctiſſimus Martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, vt miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio intereſſent, communicarent, quòd ab Apoſtolis cõſtitutum eſſe affirmaret. diu etiam in Eccleſia ille mos fuit, vt Sacerdos, peracto ſacrificio, cùm Euchariſtiã ſumpſiſſet, ad populum, qui aderat, conuerſus, his verbis ad ſacram menſam fideles inuitaret: Venite fratres ad Communionem. tunc qui parati erant, ſumma cum religione ſacroſancta myſteria ſumebant. Sed cùm deinde caritas, & pietatis ſtudium adeò refrixiſſet, vt raro admodum ad Communionem fideles accederent, ſancitũ eſt à Fabiano Pontifice, vt ter quotannis, Natali Domini, & Reſurrectione, & Pentecoſte omnes Euchariſtiam ſumerent. id quod poſtea à multis Concilijs, præſertim verò ab Agathenſi primo confirmatum eſt. Ad extremum, cùm eò res adducta eſſet, vt non modò ſancta illa, & ſalutaris præceptio non ſeruaretur, ſed in plures etiam annos ſacræ Euchariſtiæ Communio differretur, decretũ eſt in Lateranenſi Concilio, vt ſemel ad minus ſingulis annis in Paſcha fideles omnes ſacrum Domini corpus acciperent, qui verò id facere neglexiſſent, Eccleſię aditu prohiberentur.

S. Anac. ep. 2. & citat. de conſ. diſtin. 1. c. Epiſcopus, & diſtin. 2. c. pertacta. uide Dionyſ. Areo. de Eccle. Hierar. cap. 3. par. 2. Quotidie in Eccleſia Rom. ſolere cõmunicari notat. D. Hier. in epiſt. 28. ad Luciniũ, & Greg. lib. 2. dial. ca. 23. S. Fa. epiſt. 3. ad Hil. Epiſc. & habe. de conſ. diſtinc. 2. c. Et ſi.

Præcipitur vt fideles ter in anno cõmunicent. Turo. Cõc. 3. capit. 50. Concil. Agat. cap. 38. & Cabil. 2. Cõc. Later. cap. can. 21. & citat de pœn. & remiſ. capi. Omnis. & Triden. ſeſ. 13. cano. 9.

Præcipitur vt fideles ſemel vt minimum cõmunicent.

62 *Pueris nondum ratione utentibus Euchariſtiam adminiſtrare non conuenit.*

VERVM quamuis hæc lex Dei, & Eccleſiæ

Infantibus Euchariſtia non eſt adminiſtrãda. Conc. Trid. Seſs. 21. de cõmunione ſub vtraque ſpecie ca. 4. & can. 4. Tho. in 3. p. q. 80. ar. 9. a Matt. 26. 26. Vide Cypr. ſer. 5. de lapſis poſt medium.

auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat, docendum eſt eos tamen excipi, qui nondum rationis vſum propter ætatis imbecillitatem habent. Si enim neque ſacram Euchariſtiam à communi, & profano pane ſciunt diſcernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre poſſunt. Atque id etiam à Chriſti Domini inſtitutione alieniſſimum videtur, inquit enim:[a] Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non eſſe, qui accipiant, & comedant, ſatis conſtat. Vetus quidem illa fuit in quibuſdam locis conſuetudo, vt infantibus etiam ſacram Euchariſtiam præberent: ſed tamen tum ob eas cauſas, quæ antea dictæ ſunt, tum ob alias Chriſtianæ pietati maximè conſentaneas, iamdiu eiuſdem Eccleſiæ auctoritate id fieri deſijt.

63 *Qua ætate pueris ſacra myſteria danda ſint.*

QVA verò ætate pueris ſacra myſteria danda ſint, nemo melius cõſtituere poterit, quàm Pater, & Sacerdos, cui illi confitentur peccata: ad illos enim pertinet explorare, & à pueris percunctari, an huius admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & guſtum habeant.

64 *Licet inſanos aliquando ad Communionem admittere.*

Cõc. Arau. c. 3. & habet. 26. q. 6. c. qui recedunt. Tho. ibid. Concil. Carth. 4. ca. 76. & hab. 26. q. 6. cap. 15. qui per pœnitentiam.

AMENTIBVS præterea, qui tunc à pietatis ſenſu alieni ſunt, Sacramenta dare minimè oportet: quamuis, ſi, antequã in inſaniam inciderint, piam & religioſam animi voluntatem præ ſe tulerint, licebit eis in fine vitæ ex Concilij Carthaginẽſis decreto, Euchariſtiam adminiſtrare, modò vomitionis,

nis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum ſit.

Laicis niſi accedat Eccleſiæ aucto ritas ſub altera tãtum ſpecie cõicãdum eſt. Videat Cap. de Sacramẽto ordinis, vbi agitur de miniſterio diaconi. Tr. Synodus ſeſſio. 21. de cõmu. ſub vtraque ſpecie c. 1. 2. 3. can. 1. 2. 3. & quidẽ vnius tãtum ſpeciei vſum veteribus cõſuetũ declarat Tertul. lib. 2. ad vxorẽ. Cypr. ſer. 5. de lapſis. Orige. hom. 13. in Ex. Baſ. 1. ep. ad Cęſar. patr. Aug. epi. 86. ad Caſul. Hier. in apol. ad Pãm. Chr. hom. 41. oper. im per. ĩ Matt. a Io. 6. 51.

65 *Laicis ſub utraque ſpecie communicãdum non eſt.*

QVOD verò ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi ſanctæ Eccleſiæ lege interdictum eſſe, ne quis ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate, præter ſacerdotes, corpus Domini in ſacrificio conficientes, ſub utraque ſpecie ſacram Euchariſtiam ſumat. Nam, vt à Tridentina Synodo explicatum eſt, quamuis Chriſtus Dominus in vltima cœna altiſſimum hoc Sacramentum in panis & vini ſpeciebus inſtituerit, & Apoſtolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Saluatore conſtitutam eſſe, vt omnibus fidelibus ſacra myſteria ſub vtraque ſpecie adminiſtranda ſint. Etenim idem Dominus noſter, cùm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantum ſpeciei ſæpius meminit, vt cùm inquit: [a] Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: &, Qui manducat hunc panem viuet in æternum.

66 *Rationes ob quas Eccleſia alterius tantùm ſpeciei vſum laicis conceſſerit.*

Cur Eccleſia alterius ſpeciei vsũ Laicis tantũ permiſerit.

MVLTIS verò, & ijs quidem grauiſſimis rationibus adductam eſſe Eccleſiam patet, vt hanc potiſſimùm ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinem non ſolùm approbaret, ſed etiam decreti auctoritate firmaret.

Prima ratio Conc. Cõſt. ſeſſ. 13. Baſ. 3. Tri. ſe. 21.

Primùm enim maximè cauendum erat, ne ſanguis Domini in terram funderetur: quod quidem

Secunda ratio.

Conc. Nic. can. 12. Arc. cano. 12. & Aurel. can. 24. & Chry. lib. 6. de ſacer.

facilè vitari poſſe non videbatur, ſi in magna populi multitudine, eum miniſtrare oportuiſſet.

Præterea, cùm ſacra Euchariſtia ægrotis præſtò eſſe debeat, magnoperè timendum erat, ne, ſi diutiùs vini ſpecies aſſeruaretur, coaceſceret.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Permulti præterea ſunt, qui vini ſaporem, ac ne odorem quidẽ, perferre vllo modo poſſint: Quare ne, quod ſpiritualis ſalutis cauſa dandum eſt, corporis valetudini noceret, prudentiſſimè ſancitum eſt ab Eccleſia, vt panis tantummodò ſpeciem fideles acciperent.

Totũ Chriſtum in Euchariſtia cõtineri ſcribunt Baſ. ad Cęſar. patr. Cyril. ad Caloſyr. & in Io. lib. 4. c. 14. Euſeb. Emiſ. hom. 5. de Paſch.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus prouincijs ſumma vini penuria laboratur: neque id aliunde ſine maximis impenſis, ac non niſi longiſſimis, ac difficillimis itineribus conuehi poteſt.

Deinde, quod maximè omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæreſis, qui negabant ſub vtraque ſpecie totum Chriſtum eſſe, ſed corpus tantùm exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub vini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo conſilio alterius ſpeciei, hoc eſt, panis communio inducta eſt. Sunt & aliæ rationes ab ijs collectę, qui de hoc argumento diſſerunt, quæ, ſi opus eſſe videbitur, à Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id à nemine ferè ignorari poſſit, agendum eſt, ne quid prætermiſſum ſit, quod ad huius Sacramenti doctrinam pertinere videatur.

a Chryſ. li. 6 de ſacerdo. & hom. 60. ad popul. Anth. Hiero. epi. 1. ad Helio. & cõtra Lucifer. Victor li. 2. de perſ. Vã. Cyp ep. 54. ad Concil. & c. perlectis diſt. 25. & c. peruenit de cõſe. diſ. 2. c. Th. in 3. p. q. 82 ar. 1. & 3.

67 *Proprius huius Sacramenti miniſter eſt ſacerdos.*

Miniſter Euchariſ. ſolus ſacerdos.

ITAQVE tradendũ eſt ſolis Sacerdotibus poteſtatem datam eſſe,[a] vt ſacrãm Euchariſtiam conficiant,

ficiant, ac fidelibus diſtribuant; eum autē morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, vt fidelis populus à ſacerdotibus Sacramenta acciperet, ſacerdotes autem ſacra facientes ipſi ſe communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicauit: oſtenditq́; hanc Conſuetudinem tamquam ab Apoſtolica traditione profectam, religioſè retinendam eſſe; cùm pręſertim huius rei nobis illuſtre exemplum Chriſtus Dominus reliquerit, qui & ſanctiſſimũ ſuum corpus cõſecrauit, & [a] Apoſtolis ſuis manibus porrexit. Verùm, vt, quacunque ratione, tanti Sacramenti dignitati conſuleretur, non modò eius adminiſtrãdi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiam Eccleſia vetuit, ne quis, niſi conſecratus eſſet, ſacra vaſa, lintea, & alia inſtrumenta, quæ ad illius confectionem neceſſaria ſunt, tractare auderet, modò grauis aliqua neceſſitas non incideret.

Trid. Syno. ſeſ.13.c.10.
a Matt. 26. 26. Mar.14.22.

Laicis non licet res ſacras ad conſecrationẽ Euchar. neceſſarias attingere. diſ. 23. c. ſacratas & c. nõ oportet, & cap. non liceat & Sixtus 1. epi. 2. & citat. de cõſe. d. 1. c, In ſancta.

68 *Poteſt Euchariſtia per improbos ſacerdotes vel conſecrari, vel adminiſtrari.*

Ex quo tum Sacerdotes ipſi, tum reliqui fideles intelligere poſſunt, quanta religione, & ſanctitate prǽditos eſſe oporteat, qui ad Euchariſtiam vel conſecrandam, vel adminiſtrandam, vel ſumendam accedunt. Quamquam, quod antea de cæteris Sacramentis dictum eſt, ea non minus ab improbis adminiſtrari, ſi, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, ritè ſeruentur, idem valet in Euchariſtiæ Sacramento. neque enim hæc omnia miniſtrorum merito niti, ſed Chriſti Domini virtute, & poteſtate geri credendum eſt. Hæc ſunt, quæ de Euchariſtia vt Sacramentum eſt, explican-

Aug. in lib. de verb. do. ſer. 11. & lib. 1. contr. Parm, c. 10. Hier. cõtra Lucifer. & c. intra Catholicam. 1, q. 1. & c. utrum ſub figura de cõſecr. diſt. & Tho. in 3. p. q. 82. ar. 5 vide item Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 6. & can. 10.

De Euchariſtia, ut eſt ſacrificium ſeſſ. 22. Concil. Trid. in princ.

da erunt: Nunc, quod reſtat dicendum, vt ſacrificium eſt, oportet explanare; vt intelligant Parochi, quæ potiſſimùm de hoc myſterio, quemadmodum ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant.

69 *Euchariſtia peculiare noui teſtamenti ſacrificium Deo eſt acceptiſſimum.*

Sacramenti & ſacrificij diſcrimē innuitur. Euchariſtię ſacrificium quā ſit Deo gratum. vide Iſ. ca. 56.7. & 61.7. Iere. 33.18. Mal. 1.10.12. Iuſtinum contra Try. Aug. lib. 20 cont. Fauſt. c. 21.

ETENIM hoc ſacramentum non ſolùm theſaurus eſt cæleſtium diuitiarum, quo, ſi benè utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: ſed in eo quædam præcipua ratio ineſt, qua ei pro immenſis in nos collatis beneficijs, aliquam gratiam referre poſſimus. At uerò hæc victima, ſi ritè & legitimè immoletur, quàm grata, & accepta Deo ſit, ex hoc intelligitur: Si enim veteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptum eſt, [a] Sacrificium & oblationem noluiſti: & iterum, [b] Si voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique, holocauſtis non delectaberis: ita placuerunt Domino, vt [c] Scriptura Deum odoratum eſſe odorem ſuauitatis, id eſt, grata ei & accepta fuiſſe teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio, in quo ille ipſe immolatur atque offertur: de quo cæleſtis uox bis audita eſt, [d] Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur, myſterium Parochi diligenter exponent, vt cùm fideles ad rem diuinam conuenerint, attentè, & religioſè ſacra, in quibus interſunt, meditari diſcant.

a Pſal. 39.7 b Pſal. 50.8 c Gen. 8.21 d Matth. 3.17. & 17.5.

70 *Quæ ſint cauſæ, ob quas Euchariſtia à Chriſto Domino inſtituta eſt.*

Euchariſtiā à Chriſto eſ

IN primis igitur docebunt Euchariſtiam duabus

bus de cauſis inſtitutam eſſe. Altera eſt,[a] vt cæleſte animæ noſtræ alimentum eſſet, quo vitam ſpiritualem tueri, & conſeruare poſſemus: Altera, vt Eccleſia perpetuum ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, & cæleſtis Pater ſceleribus noſtris ſæpe grauiter offenſus, ab ira ad miſericordiam, à iuſtæ animaduerſionis ſeueritate ad clementiam, traduceretur. Huius rei figurā, & [b] ſimilitudinem in agno Paſchali licet animaduertere, qui, vt ſacrificium & Sacramentum à filijs Iſrael offerri, & comedi conſueuerat. Nec verò cùm Saluator noſter Deo Patri ſeipſum in ara crucis oblaturus eſſet, vllam ſuæ erga nos immenſæ caritatis illuſtriorem ſignificationem dare potuit, quàm cùm nobis viſibile ſacrificium reliquit, quo cruentum illud, ſemel in cruce paulò pòſt immolandum, inſtauraretur, eiuſque memoria vſque in finem ſæculi, quotidie ſumma cum vtilitate, ab Eccleſia per vniuerſum orbem diffuſa, coleretur.

ſe inſtitutā cùm vt ſit ſacramētum, tum vt ſit ſacrificium.
a Prou.9.2. Io.6.35.48. 49.50.51. 1.Cor.10.16 & 11.26. Seſ.22. Cōcil. Triden.
ā Sacrificio miſſæ.c.1.2. Dion.li.Eccle. Hier.c.3. Ignat. ad Smyrnen. Tert. in lib. d orat. Iren. lib.4.ca.32. Aug. li. 10. de ciuit. ca. 20. & 17. c. 20. & 18. c. 35. & 19. c. 23. & 22. c. 8. & paſſim.
Similitudo agni Paſch.
b Exo.12.3. 4.

71 *Quomodo Sacramentum à Sacrificio ſecernatur.*

DIFFERVNT autem plurimum inter ſe hæ duæ rationes. Sacramentum enim conſecratione perficitur: omnis verò ſacrificij vis in eo eſt, ut offeratur. Quare, ſacra Euchariſtia dum in pixide continetur, vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificij rationem habet: Deinde etiam, ut Sacramentum eſt, ijs qui diuinā Hoſtiam ſumunt, meriti cauſam affert, & omnes illius vtilitates, quę ſuperius cōmemoratæ ſunt: vt autem ſacrificium eſt, non merendi ſolùm, ſed ſatisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam vt Chriſtus Dominus in paſſione ſua pro nobis meruit, ac ſatisfecit: ſic

Diffuſius Sacramenti & ſacrificij diſcrimen exponitur.

qui hoc ſacrificium offerunt, quo nobiſcum communicant, Dominicæ paſſionis fructus merentur, ac ſatisfaciunt.

72 *Quo tempore iſtud noui teſtamenti ſacrificium ſit inſtitutum.*

Sacrificium noui teſtamenti quãdo ſit inſtitutum. Trid. Syno. ſeſ. 22. de ſacrificio miſſæ c. 1. & cano. 1. & 2. a Luc. 22. 19 1. Co. 11. 24 Iren. lib. 4. c. 32. Euſe. de demon. Euãg. lib. 1. c. 10. Augu. lib. 10. ciui. Dei. ca. 20.

Iam de huius ſacrificij inſtitutione nullum ambigendi locum ſancta Tridentina Synodus reliquit. declarauit enim in [a] extrema cæna à Chriſto Domino inſtitutum eſſe, ſimulq; anathemate eos damnauit, qui aſſerant verum, & proprium ſacrificium Deo nõ offerri: aut offerre, nihil aliud eſſe, quàm Chriſtum ad manducandum dari.

73 *Non licet Sanctis, aut ulli creaturæ ſacrificium offerre.*

Soli Deo ſacrificium in Miſſa offerri. Seſ. 22. Concil. Trid. ca. 3. & can. 5. Aug. lib. 10 cont. Fauſt. c. 21. & li. 8. ciuit. ca. 27. Verba ſunt orationis, qua S. Trinitati offertur ſacrificium.

Nec verò illud prætermiſit, quin diligenter explicaret vni Deo ſacrificium fieri. Nam etſi Eccleſia interdũ Miſſas in memoriã, & honorem Sanctorum celebrare conſueuit: nõ tamen illis ſacrificiũ, ſed vni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec ſacerdos vnquã dicere ſolet, Offero tibi Sacrificiũ Petre, vel Paule: ſed dũ uni ſoli Deo immolat, gratias illi agit, pro beatiſsimorũ Martyrum inſigni uictoria, eorũq; patrociniũ ita implorat, vt ipſi pro nobis intercedere dignetur in cęlis, quorum memoriã facimus in terris.

74 *Unde doctrina illa ſacrificij, & ſacerdotij nouæ legis hauritur.*

Eccleſiæ Catholicę d̃ ſacrificio doctrina ſcripturis confirmatur.

Hæc autem quæ de huius ſacrificij ueritate à Catholica Eccleſia tradita ſunt, ex Domini verbis accipit: cùm extrema illa nocte hæc ipſa ſacra

mysteria

myſteria Apoſtolis commendans, [a] Hoc facite, inquit, in meam cõmemorationẽ. eos enim quemadmodum à Synodo definitum eſt, tunc ſacerdotes inſtituit, præcepitque, vt ipſi, & qui eis in ſacerdotali munere ſucceſſuri eſſent, corpus eius immolarent, & offerrent. Atq; id etiam Apoſtoli verba ad Corinthios ſcripta ſatis demõſtrant, cùm ait: [b] Nõ poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſę Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum menſa, altare, in quo eis immolabatur, intelligendum eſt, ita etiam (vt, quod Apoſtolus proponit, probabili argumẽtatione concludatur) menſa Domini, nihil aliud, niſi altare, in quo ſacrificium Domino fiebat, ſignificare poteſt.

75 *Quibus potiſſimùm figuris, & prophetijs iſtud ſacrificium olim ſignificatum fuerit.*

SI ex veteri teſtamento huius ſacrificij figuras, & oracula requiramus: Primùm quidẽ de eo Malachias apertiſſimè vaticinatus eſt, his verbis: [c] Ab ortu Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnũ eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea hæc Hoſtia tam antè, quàm poſt latam Legem, varijs ſacrificiorum generibus prænũciata eſt. Etenim bona omnia, quæ in ijs ſacrificijs ſignificabantur, hæc vna victima, tanquã omnium perfectio, & abſolutio cõplexa eſt. Veruntamen nulla in re eius imaginem magis expreſſam licet videre, quàm [d] in Melchiſedec ſacrificio. ipſe enim Saluator [e] Sacerdotem ſecũdùm ordinem

a Luc. 26. 19. 1. Cor. 11. 24.
Apoſtoli quã ſacerdotes ſint ĩſtituti. Seſ. 22. Cõcil. Triden. de ſacrificio miſſæ. cap. & can. 2.
b 1. Cor. 10. 21.
Euchariſtię ſacrificiũ figuris & prophetijs veteris teſtamenti prædictum.
c Malach. 1. 10. 11.
Martin. in epi. ad Burdeg. cap. 3. Iuſt. contra Tryp. Iren. lib. 4. c. 32. 33. 34. Chryſoſ. in pſ. 96. Aug. ſer. 8. 18. c. 35. & 19. de ciu. Dei c. 23. Auguſ. lib. 10. de ciuit. c. 20. & lib. 6. cõt. Fau. cap. 5.
d Gen. 14. 18. Heb. 7. 8.
e Pſal. 109. 4. Cypr. ep. 63. Euſeb. lib. 3. de demonſt. c. 3. Hier. ep. 17. & 126. Aug. in pſ. 33.

Melchiſedec, ſe in æternum conſtitutum declarãs, corpus, & ſanguinem ſuum in extrema cœna ſub ſpeciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

76 *Idem ſacrificium quod in cruce fuit oblatum in Miſſa peragitur.*

Vnum eſt Chriſti ſacrificium & Eccleſiæ. vide de ſumma Trinitate ca. firmiter. Auguſt. lib. 10. de ciuit. cap. 20. & ſerm. 4. Seſ. 22. de ſacrificio Miſſæ c. 2.

VNVM itaque, & idem ſacrificium eſſe fatemur, & haberi debet, quod in Miſſa peragitur: & quod in cruce oblatũ eſt: quemadmodũ vna eſt, & eadẽ hodia Chriſtus, videlicet Dñs noſter, qui ſeipſum in ara crucis ſemel tãtummodò cruentũ immolauit. Neq; enim cruẽta, & incruẽta hoſtia, duę ſunt hoſtiæ, ſed vna tantũ: cuius ſacrificium poſtquam Dñs ita præcepit: [a] Hoc facite in meã cõmemorationem, in Euchariſtia quotidie inſtauratur.

Cruenta & incruẽta hoſtia vnã tantùm hoſtiã efficiunt.

77 *Eſt etiam vnus vtrinque ſacerdos.*

a Luc. 22. 9. 1. Cor. 11. 24

Chriſtus & q offert & cõſecrat ꝓpriè. Chry. hom. 2. in 2. epiſt. ad Tim. & in homil. de ꝓdit. Iudæ. Amb. lib. 4. de ſacr. c. 4.

SED vnus etiam, atq; idẽ ſacerdos eſt Chriſtus Dominus. nam miniſtri, qui ſacrificium faciũt non ſuam, ſed Chriſti perſonã ſuſcipiunt, cùm eius corpus, & ſanguinem conficiunt. id quod & ipſius Cõſecrationis verbis oſtenditur. neq; enim ſacerdos inquit: Hoc eſt corpus Chriſti, ſed, Hoc eſt corpus meum. perſonam, videlicet, Chriſti Domini gerẽs, panis & vini ſubſtantiam, in veram eius corporis & ſanguinis ſubſtantiam conuertit.

78 *Miſſa vt laudis, ita etiam propitiationis eſt ſacrificium.*

Miſſam eſſe non ſolũ laudis, ſed propitiationis ſacrificiũ. Seſ. 22. Conc. Tri-

QVÆ cùm ita ſint, ſine vlla dubitatione docẽdum eſt, id, quod etiam ſancta Synodus explicauit, ſacroſanctum miſſæ ſacrificium eſſe non ſolũ laudis, & gratiarum actionis, aut nudã cõmemo-

rationem ſacrificij, quod in cruce factum eſt: ſed verè etiam propitiatorium ſacrificium, quo Deus nobis placatus,& propitius redditur. Quare,ſi puro corde,accenſa fide,& intimo ſcelerum noſtrorũ dolore affecti hanc ſanctiſſimam hoſtiam immolemus, & offeramus, dubitandum non eſt, quin miſericordiam à Domino conſequuturi ſimus, & gratiam in auxilio opportuno.huius enim victimę odore ita delectatur Dominus,vt gratiæ,& Pœnitentiæ donum nobis impertiens, peccata condonet.Quamobrem & ſolemnis eſt illa Eccleſiæ precatio; Quoties,huius hoſtiæ commemoratio celebratur,toties opus noſtræ ſalutis exercetur: nimirum vberrimi illi cruentæ hoſtiæ fructus per hoc incruentum ſacrificium ad nos manant.

79 *Pertingit etiã ſacrificij Miſſę fructus ad defunctos.*

DEINDE verò huius ſacrificij eã vim eſſe Parochi docebunt,vt non ſolùm immolanti,& ſumẽti proſit,[a] ſed omnibus etiam fidelibus,ſiue illi nobiſcũ in terris viuant,ſiue iam in Domino mortui, nondũ planè expiati ſint.Neq; enim minus ex Apoſtolorum certiſſima traditione pro his vtiliter offertur,quàm pro viuorũ peccatis,pęnis, ſatisfactionibus,ac quibuſuis calamitatibus, & anguſtijs.

80 *Nulla Miſſa, ex communi vſu Eccleſię celebrata, dicenda eſt priuata.*

Ex quo facilè perſpicitur, omnes miſſas communes cenſendas eſſe,vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem,& ſalutem pertinent.

dẽt.de ſacrific. Miſ. ca. 2.& can.3.
Fruct⁹ ſacrificij miſſæ vide Mart. epi.ad Burdeg. cap. 5. Cyp. ſer.de cœn. Dom. Iac. Baſ. & Chryſ.in li. Iur.Hier.in cap.1. epiſ. ad Titum. Amb.lib.offic. cap. 48. Aug. li. 24. ciuit. ca. 8.
Ad He.4.16
Prodeſt viuis.
Secret. Dominicæ 9. poſt Pente.
Tridẽ. Syn. ſeſ.22. c.26 Alex. Papa ep. ad orth. cap.4. Naz. inuect. 1.in Iuli. Augu. ſer.4.de innoc. Conc. Bracar.
a Cypr. lib. 2.epi.66.ad Cler.& popul. furnit. Chry.hom. 45. in 1.ep. ad Cor. Auguſt.lib. de cur. ꝓ mor. ca. 1. & de verbis Ap. ſer. 34. lib. 9.confeſ.c. 11 12.&13.
Epiph.cont.Aer.hær.75. Prodeſt defunctis. Nulla miſſa priuata dicenda eſt Seſ. 22.Concil.Trid. de ſacr.miſſæ,cap.6.& can.8.

2 *Quàm varia ſit verbi Pœnitentiæ ſignificatio.*

VT autem rem ipſam aggrediamur, prius explicanda eſt varia huius nominis poteſtas, & notio: ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Pœnitentiam pro Satisfactione accipiunt. Alij, à Catholicæ fidei doctrina longiſſime remoti, cùm arbitrentur Pœnitentiam nullam præteriti tēporis rationē habere, nihil aliud, quàm nouam vitam eſſe definiunt. Docendum eſt igitur multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem.

Verbi Pęnitentiæ multiplex ſignificatio.

Prima.

Primùm enim pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid diſplicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis bonumne, an malum fuerit. Sic omnes pœnitet, [a] quorum triſtitia ſecundùm ſæculum eſt, non ſecundùm Deum, cuiuſmodi pœnitentia non ſalutem affert, ſed mortē.

a 2. Cor. 7. 10.

Secunda.

Altera eſt pœnitentia, cùm quis ex ſcelere admiſſo, quod quidem antea placebat, dolorem, nō Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit.

Tertia.

Tertia eſt, cùm non ſolū admiſſi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod ſignum damus, verùm vnius Dei cauſa in eo mærore ſumus. Ac ſingulis quidem pœnitentiæ generibus, quæ commemorata ſunt, Pœnitentiæ vox propriè conuenit.

b Gen. 6. 6. 1. Reg. 15. 11. Pſal. 40. 45. Hier. 26. 3. 13. 19.

Deū impropriè alicuius rei pęnitet.

Nam cùm in [b] ſacris litteris Deum pœnitere legimus, id per tranſlationem dici perſpicuum eſt. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum eſt, ſacræ litterę vtuntur, cum Deum mutare aliquid cōſtituiſſe declarant: quod non aliter facere videatur, quàm homines, quos ſi alicuius rei pœniteat, eam cōmutare omni ſtudio laborant.

laborant. Sic ergo ſcriptum eſt,[a] pœnituiſſe eum, quòd hominem feciſſet. & alio loco: [b] quòd Saul Regem conſtituiſſet.

a Gen. 6. 6.
b Reg. 15. 11.

4 *Quod ſit inter Pęnitentię ſignificationes diſcrimen.*

VERVM inter has Pœnitentiæ ſignificationes magnũ diſcrimen obſeruare oportet. Prima enim in vitio ponenda eſt: altera eſt, quædam commoti, & perturbati animi affectio: tertia tũ ad uirtutem pertinere, tum Sacramentum eſſe dicimus. quæ ſignificatio huius loci propria eſt. ac primùm quidem de ipſa, ut uirtutis parte agendum eſt, non ſolùm, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus à Paſtoribus inſtitui debet: ſed etiam, quia huius virtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pęnitentię Sacramentũ uerſatur, ac, niſi prius, quæ ſit pęnitentiæ uirtus intelligatur, Sacramenti etiam uim ignorari neceſſe eſt.

Actiones pęnitentiæ obtinent locũ materiæ in hoc quarto Sacramẽto. Seſs. 14. Cõcil. Triden. de pœn. c. 3 & cano. 4. Vide Tho. de pœn. uirtute. q. 85.

5 *Quid ſit interior Pœnitentia.*

QVARE in primis monendi, hortandiq; ſunt fideles, vt omni contentione, & ſtudio in intima animi pœnitentia, quam virtutem dicimus, elaborẽt, ſine qua, ea quæ extrinſecus adhibetur, parum admodum profutura eſt. intima autem pęnitentia eſt illa, cùm ad Deum nos ex animo conuertimus, & commiſſa à nobis ſcelera deteſtamur, & odio habemus, ſimulq; illud nobis certum, & deliberatum eſt malam uitæ conſuetudinem, corruptosq; mores emendare, non ſine ſpe ueniæ à Dei miſericordia conſequendæ. Hanc verò dolor, & triſtitia, quæ perturbatio, & affectio eſt, & paſſio à multis vocatur, conſequitur, ueluti comes peccatorum,

Duplex eſt pœnitentia interior, & exterior. Ambro. in ſerm. de pę. & hab. de pœn. diſt. 3. c. pęnitẽtia & Aug. in lib. de vera & falſa pę. c. 8. & habetur 16. c. pœnitẽtia 12. Greg. hom. 34. in Euãg. & lib. 9. ep. 39.

Infantibus Euchariſtia non eſt adminiſtrāda. Conc. Trid. Seſs. 21. de cōmunione ſub vtraque ſpecie ca.4. & can. 4. Tho. in 3. p. q.80. ar.9.
a Matt. 26. 26.
Vide Cypr. ſer.5. de lapſis poſt medium.

auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat, docendum eſt eos tamen excipi, qui nondum rationis vſum propter ætatis imbecillitatem habent. Si enim neque ſacram Euchariſtiam à communi, & profano pane ſciunt diſcernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre poſſunt. Atque id etiam à Chriſti Domini inſtitutione alieniſſimum videtur, inquit enim:[a] Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non eſſe, qui accipiant, & comedant, ſatis conſtat. Vetus quidem illa fuit in quibuſdam locis conſuetudo, vt infantibus etiam ſacram Euchariſtiam præberent: ſed tamen tum ob eas cauſas, quæ anteà dictæ ſunt, tum ob alias Chriſtianæ pietati maximè conſentaneas, iamdiu eiuſdem Eccleſiæ auctoritate id fieri deſijt.

63 *Qua ætate pueris ſacra myſteria danda ſint.*

QVA verò ætate pueris ſacra myſteria danda ſint, nemo melius cōſtituere poterit, quàm Pater, & Sacerdos, cui illi confitentur peccata: ad illos enim pertinet explorare, & à pueris percunctari, an huius admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & guſtum habeant.

64 *Licet inſanos aliquando ad Communionem admittere.*

Cōc. Arau. c. 3. & habet. 26. q.6. c. qui recedunt.
Tho. ibid.
Concil. Carth.4. ca.76. & hab. 26. q.6. cap.15. qui per pœnitentiam.

AMENTIBVS præterea, qui tunc à pietatis ſenſu alieni ſunt, Sacramenta dare minimè oportet: quamuis, ſi, antequā in inſaniam inciderint, piam & religioſam animi voluntatem præ ſe tulerint, licebit eis in fine vitæ ex Concilij Carthaginēſis decreto, Euchariſtiam adminiſtrare, modò vomitionis,

nis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum ſit.

Laicis niſi accedat Eccleſiæ auctoritas ſub altera tãtum ſpecie cõicãdum eſt. Videat Cap. de Sacramẽto ordinis, vbi agitur d̃ miniſterio diaconi. Tr. Synodus ſeſſio. 21. de cõmu. ſub vtraque ſpecie c. 1. 2. 3. can. 1. 2. 3. & q-dẽ vnius tãtum ſpeciei vſum veteribus cõſuetũ declarat Tertul. lib. 2. ad vxorẽ. Cypr. ſer. 5. de lapſis. Orige. hom. 13. in Ex. Baſ. 1. ep. ad Cęſar. patr. Aug. epi. 86. ad Caſul. Hier. in apol. ad Pãm. Chr. hom. 41. oper. imper. ĩ Matt. a Io. 6. 51.

65 Laicis ſub utraque ſpecie communicãdum non eſt.

QVOD verò ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi ſanctæ Eccleſiæ lege interdictum eſſe, ne quis ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate, præter ſacerdotes, corpus Domini in ſacrificio conficientes, ſub utraque ſpecie ſacram Euchariſtiam ſumat. Nam, vt à Tridentina Synodo explicatum eſt, quamuis Chriſtus Dominus in vltima cœna altiſſimum hoc Sacramentum in panis & vini ſpeciebus inſtituerit, & Apoſtolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem à Domino Saluatore conſtitutam eſſe, vt omnibus fidelibus ſacra myſteria ſub vtraque ſpecie adminiſtranda ſint. Etenim idem Dominus noſter, cùm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantum ſpeciei ſæpius meminit, vt cùm inquit: [a] Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita: &, Qui manducat hunc panem viuet in æternum.

Cur Eccleſia alterius ſpeciei vſũ Laicis tantũ permiſerit.

66 Rationes ob quas Eccleſia alterius tantùm ſpeciei vſum laicis conceſſerit.

MVLTIS verò, & ijs quidem grauiſſimis rationibus adductam eſſe Eccleſiam patet, vt hanc potiſſimùm ſub altera ſpecie communicandi conſuetudinem non ſolùm approbaret, ſed etiam decreti auctoritate firmaret.

Prima ratio Conc. Cõſt. ſeſſ. 13. Baſ. 3. Tri. ſe. 21.

Primùm enim maximè cauendum erat, ne ſanguis Domini in terram funderetur: quod quidem

Secunda ratio.

facilè vitari poſſe non videbatur, ſi in magna populi multitudine, eum miniſtrare oportuiſſet.

Conc. Nic. can. 12. Arc. cano. 12. & Aurel. can. 24. & Chry. lib. 6. de ſacer.

Præterea, cùm ſacra Euchariſtia ægrotis præſtò eſſe debeat, magnoperè timendum erat, ne, ſi diutiùs vini ſpecies aſſeruaretur, coaceſceret.

Tertia ratio.

Permulti præterea ſunt, qui vini ſaporem, ac ne odorem quidẽ, perferre vllo modo poſſint: Quare ne, quod ſpiritualis ſalutis cauſa dandum eſt, corporis valetudini noceret, prudentiſſimè ſancitum eſt ab Eccleſia, vt panis tantummodò ſpeciem fideles acciperent.

Quarta ratio.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus prouincijs ſumma vini penuria laboratur: neque id aliunde ſine maximis impenſis, ac non niſi longiſſimis, ac difficillimis itineribus conuehi poteſt.

Quinta ratio.

Totũ Chriſtum in Euchariſtia cõtineri ſcribunt Baſ. ad Cęſar. patr. Cyril. ad Caloſyr. & in Io. lib. 4. c. 14. Euſeb. Emiſ. hom. 5. de Paſch.

Deinde, quod maximè omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæreſis, qui negabant ſub vtraque ſpecie totum Chriſtum eſſe, ſed corpus tantùm exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub vini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei Catholicæ veritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo conſilio alterius ſpeciei, hoc eſt, panis communio inducta eſt. Sunt & aliæ rationes ab ijs collectę, qui de hoc argumento diſſerunt, quæ, ſi opus eſſe videbitur, à Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id à nemine ferè ignorari poſſit, agendum eſt, ne quid prætermiſſum ſit, quod ad huius Sacramenti doctrinam pertinere videatur.

a Chryſ. li. 6 de ſacerdo. & hom. 60. ad popul. Anth. Hiero. epi. 1. ad Helio. & cõtra Lucifer. Victor li. 2. de perſ. Vã. Cyp ep. 54. ad Concil. & c. perlectis diſt. 25. & c. peruenit de cõſe. diſ. 2. c. Th. in 3. p. q. 82 ar. 1. & 3.

67 *Proprius huius Sacramenti miniſter eſt ſacerdos.*

Miniſter Euchariſ. ſolus ſacerdos.

ITAQVE tradendũ eſt ſolis Sacerdotibus poteſtatem datam eſſe,[a] vt ſacram Euchariſtiam conficiant,

ficiant, ac fidelibus diſtribuant; eum autē morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, vt fidelis populus à ſacerdotibus Sacramenta acciperet, ſacerdotes autem ſacra facientes ipſi ſe communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicauit: oſtenditq; hanc Conſuetudinem tamquam ab Apoſtolica traditione profectam, religioſè retinendam eſſe; cùm præſertim huius rei nobis illuſtre exemplum Chriſtus Dominus reliquerit, qui & ſanctiſſimū ſuum corpus cōſecrauit, & [a] Apoſtolis ſuis manibus porrexit. Verùm, vt, quacunque ratione, tanti Sacramenti dignitati conſuleretur, non modò eius adminiſtrādi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiam Eccleſia vetuit, ne quis, niſi conſecratus eſſet, ſacra vaſa, lintea, & alia inſtrumenta, quæ ad illius confectionem neceſſaria ſunt, tractare auderet, modò grauis aliqua neceſſitas non incideret.

Trid. Syno. ſeſ.13.c.10. a Matt. 26. 26. Mar.14.22. Laicis non licet res ſacras ad conſecrationē Euchar. neceſſarias attingere. diſ. 23. c. ſacratas & c. nō oportet, & cap. non liceat & Sixtus 1. epi. 2. & citat. de cōſe. d. 1. c, In ſancta.

68 *Poteſt Euchariſtia per improbos ſacerdotes vel conſecrari, vel adminiſtrari.*

Ex quo tum Sacerdotes ipſi, tum reliqui fideles intelligere poſſunt, quanta religione, & ſanctitate præditos eſſe oporteat, qui ad Euchariſtiam vel conſecrandam, vel adminiſtrandam, vel ſumendam accedunt. Quamquam, quod antea de cæteris Sacramentis dictum eſt, ea non minus ab improbis adminiſtrari, ſi, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, ritè ſeruentur, idem valet in Euchariſtiæ Sacramento. neque enim hæc omnia miniſtrorum merito niti, ſed Chriſti Domini virtute, & poteſtate geri credendum eſt. Hæc ſunt, quæ de Euchariſtia vt Sacramentum eſt, explican-

Aug. in lib. de verb. do. ſer. 11. & lib. 1. contr. Parm, c. 10. Hier. cōtra Lucifer. & c. intra Catholicam. 1, q. 1. & c. utrum ſub figura de cōſecr. diſt. & Tho. in 3. p. q. 82. ar. 5 vide item Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 6. & can. 10.

De Eucharistia, ut eſt ſacrificium ſeſ.22. Concil. Trid. in princ.

da erunt: Nunc, quod reſtat dicendum, vt ſacrificium eſt, oportet explanare; vt intelligant Parochi, quæ potiſſimùm de hoc myſterio, quemadmodum ſancta Synodus decreuit, Dominicis & feſtis diebus fideli populo tradere debeant.

69 *Euchariſtia peculiare noui teſtamenti ſacrificium Deo eſt acceptiſſimum.*

Sacramenti & ſacrificij diſcrimē innuitur. Euchariſtiæ ſacrificium quā ſit Deo gratum. vide Iſ. ca. 56.7. & 61. 7. Iere. 33. 18. Mal. 1. 10.12. Iuſtinum contra Try. Aug. lib. 20 cont. Fauſt. c.21. a Pſal. 39.7 b Pſal. 50.8 c Gen. 8.21 d Matth. 3. 17. & 17.5.

ETENIM hoc ſacramentum non ſolùm theſaurus eſt cæleſtium diuitiarum, quo, ſi benè utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: ſed in eo quædam præcipua ratio ineſt, qua ei pro immenſis in nos collatis beneficijs, aliquam gratiam referre poſſimus. At uerò hæc victima, ſi ritè & legitimè immoletur, quàm grata, & accepta Deo ſit, ex hoc intelligitur: Si enim veteris legis ſacrificia, de quibus ſcriptum eſt, [a] Sacrificium & oblationem noluiſti: & iterum, [b] Si voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique, holocauſtis non delectaberis: ita placuerunt Domino, vt [c] Scriptura Deum odoratum eſſe odorem ſuauitatis, id eſt, grata ei & accepta fuiſſe teſtetur: quid nobis ſperandum de eo ſacrificio, in quo ille ipſe immolatur atque offertur: de quo cæleſtis uox bis audita eſt, [d] Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur, myſterium Parochi diligenter exponent, vt cùm fideles ad rem diuinam conuenerint, attentè, & religioſè ſacra, in quibus interſunt, meditari diſcant.

70 *Quæ ſint cauſæ, ob quas Euchariſtia à Chriſto Domino inſtituta eſt.*

Euchariſtiā à Chriſto eſ

IN primis igitur docebunt Euchariſtiam duabus

bus de cauſis inſtitutam eſſe. Altera eſt,[a] vt cæleſte animæ noſtræ alimentum eſſet, quo vitam ſpiritualem tueri, & conſeruare poſſemus: Altera, vt Eccleſia perpetuum ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur, & cæleſtis Pater ſceleribus noſtris ſæpe grauiter offenſus, ab ira ad miſericordiam, à iuſtæ animaduerſionis ſeueritate ad clementiam, traduceretur. Huius rei figurã, & [b] ſimilitudinem in agno Paſchali licet animaduertere, qui, vt ſacrificium & Sacramentum à filijs Iſrael offerri, & comedi conſueuerat. Nec verò cùm Saluator noſter Deo Patri ſeipſum in ara crucis oblaturus eſſet, vllam ſuæ erga nos immenſæ caritatis illuſtriorem ſignificationem dare potuit, quàm cùm nobis viſibile ſacrificium reliquit, quo cruentum illud, ſemel in cruce paulò pòſt immolandum, inſtauraretur, eiuſque memoria vſque in finem ſæculi, quotidie ſumma cum vtilitate, ab Eccleſia per vniuerſum orbem diffuſa, coleretur.

Sacramentum inſtitutũ ſe inſtitutã cùm vt ſit ſacramẽtum, tum vt ſit ſacrificium. a Prou. 9.2. Io.6.35.48. 49.50.51. 1.Cor.10.16 & 11.26. Seſ.22. Cõcil. Triden. d̃ Sacrificio miſſæ.c.1.2. Dion.li.Eccle. Hier. c. 3. Ignat. ad Smyrnen. Tert. in lib. d̃ orat. Iren. lib.4.ca.32. Aug. li. 10. de ciuit. ca. 20. & 17. c. 20. & 18.c. 35. & 19. c. 23. & 22.c. 8. & paſſim. Similitudo agni Paſch. b Exo.12.3. 4.

71 *Quomodo Sacramentum à Sacrificio ſecernatur.*

DIFFERVNT autem plurimum inter ſe hæ duæ rationes. Sacramentum enim conſecratione perficitur: omnis verò ſacrificij vis in eo eſt, vt offeratur. Quare, ſacra Euchariſtia dum in pixide continetur, vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificij rationem habet: Deinde etiam, vt Sacramentum eſt, ijs qui diuinã Hoſtiam ſumunt, meriti cauſam affert, & omnes illius vtilitates, quę ſuperius cõmemoratæ ſunt: vt autem ſacrificium eſt, non merendi ſolùm, ſed ſatisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam vt Chriſtus Dominus in paſſione ſua pro nobis meruit, ac ſatisfecit: ſic

Diffuſius Sacramenti & ſacrificij diſcrimen exponitur.

qui

qui hoc ſacrificium offerunt, quo nobiſcum communicant, Dominicæ paſſionis fructus merentur, ac ſatisfaciunt.

72 *Quo tempore iſtud noui teſtamenti ſacrificium ſit inſtitutum.*

Sacrificium noui teſtamenti quãdo ſit inſtitutum.

Trid. Syno. ſeſ. 22. de ſacrificio miſſæ c. 1. & cano. 1. & 2.

a Luc. 22. 19
1. Co. 11. 24
Iren. lib. 4. c. 32. Euſe. de demon. Euãg. lib. 1. c. 10. Augu. lib. 10. ciui. Dei. ca. 20.

IAM de huius ſacrificij inſtitutione nullum ambigendi locum ſancta Tridentina Synodus reliquit. declarauit enim in [a] extrema cæna à Chriſto Domino inſtitutum eſſe, ſimulq; anathemate eos damnauit, qui aſſerant verum, & proprium ſacrificium Deo nõ offerri: aut offerre, nihil aliud eſſe, quàm Chriſtum ad manducandum dari.

73 *Non licet Sanctis, aut ulli creaturæ ſacrificium offerre.*

Soli Deo ſacrificium in Miſſa offerri.

Seſ. 22. Concil. Trid. ca. 3. & can. 5.
Aug. lib. 10 cont. Fauſt. c. 21. & li. 8. ciuit. ca. 27.

Verba ſunt orationis, qua S. Trinitati offertur ſacrificium.

NEC verò illud prætermiſit, quin diligenter explicaret vni Deo ſacrificium fieri. Nam etſi Eccleſia interdũ Miſſas in memoriã, & honorem Sanctorum celebrare conſueuit: nõ tamen illis ſacrificiũ, ſed vni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec ſacerdos vnquã dicere ſolet, Offero tibi Sacrificiũ Petre, vel Paule: ſed dũ uni ſoli Deo immolat, gratias illi agit, pro beatiſsimorũ Martyrum inſigni uictoria, eorũq; patrociniũ ita implorat, vt ipſi pro nobis intercedere dignẽtur in cęlis, quorum memoriã facimus in terris.

74 *Unde doctrina illa ſacrificij, & ſacerdotij nouæ legis hauritur.*

Eccleſiæ Catholicę dẽ ſacrificio doctrina ſcripturis confirmatur.

HÆC autem quæ de huius ſacrificij ueritate à Catholica Eccleſia tradita ſunt, ex Domini verbis accipit: cùm extrema illa nocte hæc ipſa ſacra

myſteria

myſteria Apoſtolis commendans, [a] Hoc facite, inquit, in meam cõmemoratione͂. eos enim quemadmodum à Synodo definitum eſt, tunc ſacerdotes inſtituit, præcepitq́ue, vt ipſi, & qui eis in ſacerdotali munere ſucceſſuri eſſent, corpus eius immolarent, & offerrent. Atq; id etiam Apoſtoli verba ad Corinthios ſcripta ſatis demõſtrant, cùm ait: [b] Nõ poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſę Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum menſa, altare, in quo eis immolabatur, intelligendum eſt, ita etiam (vt, quod Apoſtolus proponit, probabili argume͂tatione concludatur) menſa Domini, nihil aliud, niſi altare, in quo ſacrificium Domino fiebat, ſignificare poteſt.

a Luc. 26. 19. 1. Cor. 11. 24. Apoſtoli qñ ſacerdotes ſint ĩſtituti. Seſ. 22. Cõcil. Triden. de ſacrificio miſſæ. cap. & can. 2. b 1. Cor. 10. 21. Euchariſtię ſacrificiũ figuris & prophetijs veteris teſtamenti prædictum.

75 *Quibus potiſſimùm figuris, & prophetijs iſtud ſacrificium olim ſignificatum fuerit.*

SI ex veteri teſtamento huius ſacrificij figuras, & oracula requiramus: Primùm quide͂ de eo Malachias apertiſſimè vaticinatus eſt, his verbis: [c] Ab ortu Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnũ eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea hæc Hoſtia tam antè, quàm poſt latam Legem, varijs ſacrificiorum generibus prænũciata eſt. Etenim bona omnia, quæ in ijs ſacrificijs ſignificabantur, hæc vna victima, tanquã omnium perfectio, & abſolutio cõplexa eſt. Veruntamen nulla in re eius imaginem magis expreſſam licet videre, quàm [d] in Melchiſedec ſacrificio. ipſe enim Saluator [e] Sacerdotem ſecũdùm ordinem

c Malach. 1. 10. 11. Martin. in epi. ad Burdeg. cap. 3. Iuſt. contra Tryp. Iren. lib. 4. c. 32. 33. 34. Chryſoſ. in pſ. 96. Aug. ſer. 8. 18. c. 35. & 19. de ciu. Dei c. 23. Auguſ. lib. 10. de ciuit. c. 20. & lib. 6. cõt. Fau. cap. 5. d Gen. 14. 18. Heb. 7. 8. e Pſal. 109. 4. Cypr. ep. 63. Euſeb. lib. 3. de demonſt. c. 3. Hier. ep. 17. & 126. Aug. in pſ. 33.

Melchiſedec, ſe in æternum conſtitutum declarãs, corpus, & ſanguinem ſuum in extrema cœna ſub ſpeciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

76 Idem ſacrificium quod in cruce fuit oblatum in Miſſa peragitur.

Vnum eſt Chriſti ſacrificium & Eccleſiæ. vide de ſumma Trinitate ca. firmiter. Auguſt. lib. 10. de ciuit. cap. 20. & ſerm. 4. Seſ. 22. de ſacrificio Miſſæ c. 2.

VNVM itaque, & idem ſacrificium eſſe fatemur, & haberi debet, quod in Miſſa peragitur: & quod in cruce oblatũ eſt: quemadmodũ vna eſt, & eadẽ hodia Chriſtus, videlicet Dñs noſter, qui ſeipſum in ara crucis ſemel tãtummodò cruentũ immolauit. Neq; enim cruẽta, & incruẽta hoſtia, duę ſunt hoſtiæ, ſed vna tantũ: cuius ſacrificium poſtquam Dñs ita præcepit: [a] Hoc facite in meã cõmemorationem, in Euchariſtia quotidie inſtauratur.

Cruenta & incruẽta hoſtia vnã tantùm hoſtiã efficiunt.

77 Eſt etiam vnus vtrinque ſacerdos.

a Luc. 22. 9. 1. Cor. 11. 24

Chriſtus & q offert & cõſecrat ꝓpriè. Chry. hom. 2. in 2. epiſt. ad Tim. & in homil. de ꝓdit. Iudæ. Amb. lib. 4. de ſacr. c. 4.

SED vnus etiam, atq; idẽ ſacerdos eſt Chriſtus Dominus. nam miniſtri, qui ſacrificium faciũt non ſuam, ſed Chriſti perſonã ſuſcipiunt, cùm eius corpus, & ſanguinem conficiunt. id quod & ipſius Cõſecrationis verbis oſtenditur. neq; enim ſacerdos inquit: Hoc eſt corpus Chriſti, ſed, Hoc eſt corpus meum. perſonam, videlicet, Chriſti Domini gerẽs, panis & vini ſubſtantiam, in veram eius corporis & ſanguinis ſubſtantiam conuertit.

78 Miſſa vt laudis, ita etiam propitiationis eſt ſacrificium.

Miſſam eſſe non ſolũ laudis, ſed propitiationis ſacrificiũ. Seſ. 22. Conc. Tri-

QVÆ cùm ita ſint, ſine vlla dubitatione docẽdum eſt, id, quod etiam ſancta Synodus explicauit, ſacroſanctum miſſæ ſacrificium eſſe non ſolũ laudis, & gratiarum actionis, aut nudã cõmemo-

rationem

rationem ſacrificij, quod in cruce factum eſt: ſed verè etiam propitiatorium ſacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare, ſi puro corde, accenſa fide, & intimo ſcelerum noſtrorũ dolore affecti hanc ſanctiſſimam hoſtiam immolemus, & offeramus, dubitandum non eſt, quin miſericordiam à Domino conſequuturi ſimus, & gratiam in auxilio opportuno. huius enim victimę odore ita delectatur Dominus, vt gratiæ, & Pœnitentiæ donum nobis impertiens, peccata condonet. Quamobrem & ſolemnis eſt illa Eccleſiæ precatio; Quoties, huius hoſtiæ commemoratio celebratur, toties opus noſtræ ſalutis exercetur: nimirum vberrimi illi cruentæ hoſtiæ fructus per hoc incruentum ſacrificium ad nos manant.

79 Pertingit etiã ſacrificij Miſſę fructus ad defunctos.

DEINDE verò huius ſacrificij eã vim eſſe Parochi docebunt, vt non ſolùm immolanti, & ſumẽti proſit,[a] ſed omnibus etiam fidelibus, ſiue illi nobiſcũ in terris viuant, ſiue iam in Domino mortui, nondũ planè expiati ſint. Neq; enim minus ex Apoſtolorum certiſſima traditione pro his vtiliter offertur, quàm pro viuorũ peccatis, pęnis, ſatisfactionibus, ac quibuſuis calamitatibus, & anguſtijs.

80 Nulla Miſſa, ex communi vſu Eccleſię celebrata, dicenda eſt priuata.

Ex quo facilè perſpicitur, omnes miſſas communes cenſendas eſſe, vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem, & ſalutem pertinent.

dẽt. de ſacrific. Miſ. ca. 2. & can. 3. Fruct⁹ ſacrificij miſſæ vide Mart. epi. ad Burdeg. cap. 5. Cyp. ſer. de cœn. Dom. Iac. Baſ. & Chryſ. in li. Iur. Hier. in cap. 1. epiſ. ad Titum. Amb. lib. offic. cap. 48. Aug. li. 24. ciuit. ca. 8. Ad He. 4. 16 Prodeſt viuis. Secret. Dominicæ 9. poſt Pente. Tridẽ. Syn. ſeſ. 22. c. 26 Alex. Papa ep. ad orth. cap. 4. Naz. inuect. 1. in Iuli. Augu. ſer. 4. de innoc. Conc. Bracar. a Cypr. lib. 2. epi. 66. ad Cler. & popul. furnit. Chry. hom. 45. in 1. ep. ad Cor. Auguſt. lib. de cur. ꝓ mor. ca. 1. & de verbis Ap. ſer. 34. lib. 9. confeſ. c. 11 12. & 13.

Epiph. cont. Aer. hær. 75. Prodeſt defunctis. Nulla miſſa priuata dicenda eſt Seſ. 22. Concil. Trid. de ſacr. miſſæ, cap. 6. & can. 8.

81 *Quonam huius ſacrificij cæremoniæ pertineant.*

Ritus miſſę quò pertineant. Seſ.22.Concil. Trid. c. 5.& can.7. vide Dion. Areop. lib. de Eccleſ. Hier.cap.3. Iuſt. apol.2 Aug.ep.59. & 118. & 158.& alibi vide D.Thomam in 3. p.q.83. art. 5. & opuſ. 65. & 60.

HABET autem hoc ſacrificium multos, eoſq; maximè inſignes, ac ſolemnes ritus, quorũ nullus ſuperuacaneus, aut inanis exiſtimandus eſt, verùm omnes eò ſpectant, vt, & tanti ſacrificij maieſtas magis eluceat, & ſalutaribus myſterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo ſacrificio occultæ ſunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil eſt, vt plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorem explicationem poſtulare videtur, quàm propoſitæ inſtitutioni conueniat, tum quia innumerabiles penè libellos & cõmentarios, qui de hac re à pijs, & doctiſſimis viris conſcripti ſunt, ſacerdotes in prõptu habebunt: Hactenus igitur ſatis fuerit, earũ rerum quæ ad Euchariſtiam, tum qua Sacramentum, tũ qua Sacrificium ſit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino expoſuiſſe.

De pœnitẽtia ex veterib. ſcripſerũt Tertul. lib. de pęn. Cypr. ep. ad Antonianũ ac lib. de lapſis. Ambr. li. duos. Pacianus li. vnũ. Chryſ. hom. 10. & Aug. ſępe & lib. de pęnit. remed. & de uera & falſa pœnit. conſule itẽ ſeptẽ de pęn. diſt. in Decreto.

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

CAPVT V.

1 *Accuratè ac frequenter doctrina Pœnitentiæ Chriſtianis auribus eſt inſerenda.*

QVEMADMODVM humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota eſt, eamque in ſeipſo quiſque facilè experitur: ita, quantã habeat neceſſitatem Pœnitentiæ Sacramentum, ignorare nemo poteſt. Quòd ſi diligentiam, quæ à Parochis in vnoquoque argumento adhibenda eſt, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet:

oportet: omnino fatebimur, eos nunquam in loci huius explicatione adeò diligentes futuros eſſe, vt ſatis videri poſſit: quin etiam de hoc Sacramento, quàm de Baptiſmo eò accuratius agẽdum eſt, quòd Baptiſmus ſemel tantùm adminiſtratur, nec iterari poteſt: Pœnitentiæ verò, toties locus datur, eiusque repetendæ toties neceſſitas impoſita eſt, quoties poſt Baptiſmum peccare contingat. ita enim à Tridentina Synodo dictum eſt, Sacramentum Pœnitentiæ non ſecus lapſis poſt Baptiſmum, ac Baptiſmum nondum regeneratis, ad ſalutem neceſſarium eſſe: vulgataque illa ſancti Hieronymi ſententia, ab omnibus, qui deinceps res ſacras tradiderunt, magnoperè comprobatur, Pœnitentiam eſſe ſecũdam tabulam. Vt enim confracta naui, vnum vitæ ſeruandæ perfugium reliquum eſt, ſi fortè tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, poſt amiſſam Baptiſmi innocentiam, niſi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, ſine dubio de eius ſalute deſperandum eſt. Hæc autẽ, non ad Paſtores ſolùm, ſed ad reliquos etiam fideles excitandos, dicta ſint, ne fortè in eis rei maximè neceſſariæ incuria reprehendatur. Primùm enim communis fragilitatis memores omni ſtudio optare debent, vt diuina ope adiuti, ſine caſu, aut prolapſione aliqua in via Domini progredi poſſint. Quòd ſi nonnunquam offenderint, tum verò ſummam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam [a] bonus paſtor ouium ſuarum vulnera obligare, eisque mederi ſolet, hoc ſaluberrimum Pœnitentiæ medicamentum nunquam in aliud tempus differendum eſſe cogitabunt.

Accuratius de pœnitẽtia, quàm de Baptiſmo docendum eſt.

Tridentina Syn. ſeſ. 6. de iuſtific. c. 14. & ſeſ. 14. de pœnit. cap. 2. Tert. in lib. de pœnit. Hier. 13. c. Iſa. ſuper illud: Ruit & Hieruſalẽ, & in epi. 8. Pacianus in epi. ad Sympr. Amb. ad virg. lapsã. Mag. in 4. d. 14. litt. a. & de pœn. diſt. 1. cap. ſecunda.

a Ioan. 10. 11. Ezech. 34. 10.

Quàm

2 *Quàm varia ſit verbi Pœnitentiæ ſignificatio.*

Vt autem rem ipſam aggrediamur, prius explicanda eſt varia huius nominis poteſtas, & notio: ne aliquis ambiguitate vocis in errorem inducatur. Nonnulli enim Pœnitentiam pro Satisfactione accipiunt. Alij, à Catholicæ fidei doctrina longiſſime remoti, cùm arbitrentur Pœnitentiam nullam præteriti tẽporis rationẽ habere, nihil aliud, quàm nouam vitam eſſe definiunt. Docendum eſt igitur multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem. Primùm enim pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid diſplicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis bonumne, an malum fuerit. Sic omnes pœnitet, [a] quorum triſtitia ſecundùm ſæculum eſt, non ſecundùm Deum, cuiuſmodi pœnitentia non ſalutem affert, ſed mortẽ. Altera eſt pœnitentia, cùm quis ex ſcelere admiſſo, quod quidem antea placebat, dolorem, nõ Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit. Tertia eſt, cùm non ſolũ admiſſi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod ſignum damus, verùm vnius Dei cauſa in eo mærore ſumus. Ac ſingulis quidem pœnitentiæ generibus, quæ commemorata ſunt, Pœnitentiæ vox proprie conuenit.

Verbi Pęnitentiæ multiplex ſignificatio.

Prima.

a 2. Cor. 7. 10.

Secunda.

Tertia.

Nam cùm in [b] ſacris litteris Deum pœnitere legimus, id per tranſlationem dici perſpicuum eſt. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum eſt, ſacræ litterę vtuntur, cum Deum mutare aliquid cõſtituiſſe declarant: quod non aliter facere videatur, quàm homines, quos ſi alicuius rei pœniteat, eam cõmutare omni ſtudio laborant.

b Gen. 6. 6. 1. Reg. 15. 11. Pſal. 10. 45. Hier. 26. 3. 13. 19.

Deũ improprie alicuius rei pęnitet.

laborant. Sic ergo ſcriptum eſt,[a] pœnituiſſe eum, quòd hominem feciſſet. & alio loco: [b] quòd Saul Regem conſtituiſſet.

a Gen. 6. 6.
b 1. Reg. 15. 11.

4 *Quod ſit inter Pęnitentię ſignificationes diſcrimen.*

VERVM inter has Pœnitentiæ ſignificationes magnũ diſcrimen obſeruare oportet. Prima enim in vitio ponenda eſt: altera eſt, quædam commoti, & perturbati animi affectio: tertia tũ ad uirtutem pertinere, tum Sacramentum eſſe dicimus. quæ ſignificatio huius loci propria eſt. ac primùm quidem de ipſa, ut uirtutis parte agendum eſt, non ſolùm, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus à Paſtoribus inſtitui debet: ſed etiam, quia huius virtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pęnitentię Sacramentũ uerſatur, ac, niſi prius, quæ ſit pęnitentiæ uirtus intelligatur, Sacramenti etiam uim ignorari neceſſe eſt.

Actiones pęnitentiæ obtinent locũ materiæ in hoc quarto Sacramẽto. Seſs. 14. Cõcil. Triden. de pœn. c. 3 & cano. 4. Vide Tho. de pœn. uirtute. q. 85.

5 *Quid ſit interior Pœnitentia.*

QVARE in primis monendi, hortandiq; ſunt fideles, vt omni contentione, & ſtudio in intima animi pœnitentia, quam virtutem dicimus, elaborẽt, ſine qua, ea quæ extrinſecus adhibetur, parum admodum profutura eſt. intima autem pęnitentia eſt illa, cùm ad Deum nos ex animo conuertimus, & commiſſa à nobis ſcelera deteſtamur, & odio habemus, ſimulq; illud nobis certum, & deliberatum eſt malam uitæ conſuetudinem, corruptoſq; mores emendare, non ſine ſpe ueniæ à Dei miſericordia conſequendæ. Hanc verò dolor, & triſtitia, quæ perturbatio, & affectio eſt, & paſſio à multis vocatur, conſequitur, ueluti comes peccatorum,

Duplex eſt pœnitentia interior, & exterior.
Ambro. in ſerm. de pę. & hab. de pœn. diſt. 3. c. pęnitẽtia & Aug. in lib. de vera & falſa pę. c. 8. & habetur 16. c. pœnitẽtia 12. Greg. hom. 34. in Euãg. & lib. 9. ep. 39.

deteſtationi adiuncta, quamobrem apud plures ex ſanctis Patribus Pœnitentiæ definitio huiuſmodi animi cruciatu declaratur.

Seſ.14. Concil. Trid. de Pœnitentia c.3. & ca.4.

6 *Fides Pœnitentiæ pars non eſt.*

Veram animi Pœnitẽtiã eſſe uirtutem.

VERVM in eo, quem pœnitet, fides Pœnitentiam antecedat, neceſſe eſt. neq; enim poteſt quiſquam ſe ad Deũ cõuertere, qui fide careat: ex quo fit, vt nullo modo Pœnitẽtiæ pars rectè dici poſſit.

a Matth. 3. 2. & 4. 17. Marc.1.11. Luc.15.3. Thom. in 3 p.q.35.ar.1

7 *Intima animi pœnitentia virtus eſt cenſenda.*

Lex Dei imperat duntaxat actiones virtuti coniunctas.

QVOD autem intima hæc pęnitentia, vt antea diximus, ad virtutem pertineat, apertè oſtendunt multa, [a] quæ de pęnitentia tradita ſunt, præcepta. Lex enim de ijs tantùm actionibus, quæ ſuſcipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare præterea nemo poteſt, quin dolere quando, quomodo, & quatenus oportet, virtutis ſit. Hoc autem vt rectè fiat pęnitentiæ virtus præſtat. Interdum enim euenit, vt ex admiſsis ſceleribus minorem, quàm par eſt, dolorem homines capiant. quin etiam, vt à Salomone ſcriptum eſt, [b] nonnulli ſunt, qui cùm malefecerint, lætantur. rurſus verò, alij ita ſe mœrori animi, & ægritudini dedunt, vt de ſalute etiã prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim videri poteſt, qui ait: [c] Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. & qualis certè Iudas fuit, [d] qui pęnitentia ductus, ſuſpendio vitam, & animam amiſit. Vt igitur modum in dolore tenere poſsimus, Pęnitentiæ uirtute adiuuamur.

Dolòr tripliciratione virtus cenſeri poteſt.

Prima ratio eſt, ſi nõ peccetur defectu.

b Proue.2. 14.

Secunda ratio, ſi non peccetur exceſſu.

c Gen.4.13

d Matth.27 45. Act.1.18.

Tertia rõ, ſi bono fine ſit ſuſcept', quod fit tripliciter.

8 *Quomodo is, quẽ uerè pęnitet, affectus eſſe debeat.*

SED idem etiam, ex ijs rebus colligi poteſt,

quas

quas ſibi tanquam finem proponit is, quem verè peccati pœnitet. Primùm autem hoc ei propoſitum eſt, ut peccatum aboleat, omnemque animæ culpam, & maculam abſtergat. Alterum eſt, ut pro ſceleribus admiſsis Deo ſatisfaciat: quod quidem ad iuſtitiam referri perſpicuum eſt. Nam etſi inter Deum & homines propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cùm tam longo interuallo inter ſe diſtent: aliquam tamen eſſe iuſtitiam conſtat, cuiuſmodi eſt inter Patrem & filios, inter Dominum & ſeruos. Tertium eſt, vt homo in Dei gratiam redeat, in cuius offenſionē, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc verò omnia ſatis declarant, Pœnitentiam ad virtutem ſpectare.

Chryſoſ. de pœn. & ha. de pœn. di. 3. ca. perfecta.

Quomodo iuſtitia inter Deum & homines eſſe poſſit ex Ariſt. in 5. Ethic. ca. vltimo, docet D. Tho. in ea. q. ar. 3

9 *Quibus ueluti gradibus ad diuinam illam Pœnitentiæ uirtutem aſcendatur.*

SED docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam virtutem liceat aſcendere. Primùm itaque Dei miſericordia nos præuenit, cordaque noſtra ad ſe conuertit. quod cùm præcaretur Propheta: [a] Conuerte, inquit, nos, Domine, ad te, & conuertemur.

Quæ de pœnitentiæ virtute hic tradũtur, habẽtur de iuſtificatione in Cōc. Tri. ſeſſ. 6. ca. 6.

a Thre. 15. 21.

Deinde hoc lumine illuſtrati, per fidē ad Deum animo tendimus: [b] Credere enim oportet accedentem ad Deum, vt Apoſtolus teſtatur, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.

Primus gradus gratia p̄ueniens.

Secundus gradus fides.

b Heb. 11. 6

Præterea motus timoris conſequitur, & ſuppliciorum acerbitate propoſita, animus à peccatis reuocatur. Atque huc videntur ſpectare illa Iſaiæ verba: [c] Sicut quæ concipit, cùm appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis, ſic facti ſumus. Huc deinde accedit [d] ſpes impe-

Tertius gradus, timor.

c Iſa. 26. 17

Quartus gradus ſpes.

d Mat. 9. 2.

trandæ à Deo miſericordiæ, qua erecti vitam, & mores emendare conſtituimus. Poſtremò caritate corda noſtra accenduntur, ex qua liberalis ille [a] timor, probis, & ingenuis filijs dignus oritur, atque ita vnum illud veriti, ne qua in re Dei maieſtatem lædamus, peccandi conſuetudinem omnino deſerimus. Hiſce igitur quaſi gradibus ad hanc prçſtantiſſimam Pœnitentiæ virtutem peruenitur.

Quintus gradus, caritas.
a Eccl. 1. 17.

10 *Quis ſit præcipuus uirtutis Pœnitentiæ fructus.*

Fructus pœnitētiæ præcipu' eſt vita æterna.
b Matth. 3. 2. & 4. 17.
c Ezech. 18 21.
d Ezech. 33 11.

QVÆ prorſus diuina, & cæleſtis virtus exiſtimanda eſt, cui ſcilicet regnum cęlorum ſacræ litteræ pollicentur. Nam apud ſanctum Matthæum ſcriptum eſt: [b] Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. & apud Ezechielem: [c] Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, uita uiuet. tum alio loco: [d] Nolo mortem impij, ſed ut conuertatur impius a via ſua, & viuat. Quod quidem de æterna, & beata uita intelligendum eſſe, planè conſtat.

11 *Quid de externa pœnitentia ſentiendum ſit, quaque de cauſa Chriſtus eam in numerum Sacramentorum referri uoluerit.*

Quid exterior pœnitentia, & quod Sacramenti ratio in illa conſiſtat.
Th. in 3. p. q. 34. art. 1.

DE externa verò Pœnitentia docendum eſt, eam eſſe, in qua Sacramenti ratio conſiſtit, habereque externas quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiũt. In primis autem explanandum fidelibus videtur, quare factum ſit, vt Chriſtus Dominus Pœnitentiam in numerum Sacramentorũ referri voluerit.

Huius autem rei illa omnino cauſa fuit, vt nobis de remiſſione peccatorum, quam Deus pollicitus eſt, cùm ait: [a] Si impius egerit pœnitentiam, & cætera, minus dubitare liceret. vehementer enim pendere animo de intima pœnitentia opus eſſet, cùm de ſuo cuique iudicio in ijs, quæ agit, meritò timendum ſit. Vt igitur Dominus huic noſtræ ſollicitudini ſubueniret, Pœnitentiæ Sacramentum inſtituit, quo per ſacerdotis abſolutionẽ peccata nobis remiſſa eſſe confideremus, conſcientiæque noſtiæ ob fidem, quæ Sacramentorum virtuti meritò habenda eſt, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda eſt vox ſacerdotis peccata nobis legitimè condonantis, quàm Chriſti Domini, qui ait paraclytico, [b] Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Deinde verò cùm nemo ſalutem niſi per Chriſtum, eiuſque paſſionis beneficio, conſequi poſſit, conſentaneum, nobiſque vtiliſſimum fuit, eiuſmodi Sacramentum inſtitui, cuius vi, & efficientia Chriſti ſanguis ad nos defluens, peccata poſt Baptiſmum admiſſa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi vni Saluatori noſtro, acceptum referre profiteremur.

[a] Ezech. 18. 11.
Prima ratio eſt, ut fides noſtra de remiſſione peccatorũ, eorum iudicio quorum eſt diſcernere inter lepram, & lepram magis confirmaretur, & conſcientiæ noſtræ pacatiores redderentur.
[b] Matt. 9. 2.
Secunda ratio eſt, vt hominibus in promptu eſſet inſtrumentũ quo peccata poſt Baptiſmum cõtracta in ſanguine Chriſti eluerentur.
Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 1. Innoc. 1. epiſt. 91. inter ep. Aug. Conc. Lat. cap. 1. Tho. ibid. Aug. lib. de adul. coniu. c. 28.

12 *Quo Pacto pœnitentia uerum ſit nouæ legis Sacramentum.*

QVOD verò Pœnitentia Sacramentum ſit, Paſtores ita facilè oſtendent. vt enim Baptiſmus Sacramentum eſt, quia [c] peccata omnia, ac prǽſertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione Pœnitentia, [d] quæ peccata omnia poſt Baptiſmum uoluntate, vel actione ſuſcepta tollit, verè,

Seſ. 14. Cõcil. Trid. de pœn. c. 1. & can. 1.
[c] Act. 2. 38.
[d] Act. 8. 22.

Dilucidè exponit quomodo pœnitentia ſit ſacræ rei ſignum.

Aug. lib. 8. de ciu. Dei. c. 10.

Actio Sacerdotis abſoluentis nititur auctoritate verbi Dei.

a Matth. 16 18.

& propriè Sacramentum dicendum eſt. Deinde, quod caput eſt, cùm illa, quæ extrinſecus à pœnitente, tum à ſacerdote fiunt, declarent ea, quæ intErius efficiuntur in anima, quis neget Pœnitentiam vera, & propria Sacramenti ratione prĕditam eſſe? ſiquidem Sacramentum ſacræ rei ſignum eſt: peccator autem, quem pœnitet, rerum, & verborum notis planè exprimit ſe animum à peccati turpitudine abduxiſſe, itemque ex ijs, quæ à ſacerdote geruntur, & dicuntur, miſericordiam Dei peccata ipſa remittentis, facilè cognoſcimus. Quamquã hoc apertè indicant illa Saluatoris verba: [a] Tibi dabo claues regni cœlorum, &c. Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Abſolutio enim, ſacerdotis verbis enuntiata, remiſſionem illam peccatorum ſignat, quam in anima efficit.

13 *Pœnitentiæ Sacramentum iterari poteſt.*

Seſ. 14. Concil. Trid. de Pœn cap. 2.

b Mat. 18. 22

Qũo deſperantes cõſolandi ſint.

Chryſ. to. 5 in epiſt. ad Theod. lap. hab. de Pę. d. 3. c. talis. Ambroſ. de pę. li. 1. c. 1. & 2. uide Aug. in lib. de vera. & fal. Pęn. c. 5. citatũ ea. c. adhuc iſtãt.

NEQVE verò ſolùm fideles docendi ſunt Pœnitentiam in numero Sacramentorum habendam eſſe, ſed eorum etiam, quæ iterari poſſunt. Quærenti enim Petro num ſepties venia peccati danda eſſet, Dominus reſpondit: [b] Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties. Quare, ſi cum eiuſmodi hominibus agendũ ſit, qui ſummæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere videantur; confirmandus erit illorum animus, atque ad ſpem diuinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facilè conſequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in ſacris litteris permulti occurrent: tum verò ijs rationibus & argumentis, quæ ex ſanctorum Chryſoſtomi libro de lapſis, & Ambroſij libris de Pęnitentia, petere licebit.

Mate-

14 *Materia Pœnitentiæ quæ & qualis.*

IAM quoniam nihil fideli populo notius eſſe debet, quàm huius Sacramenti materia, docendum eſt in eo maximè hoc Sacramentum ab alijs differre, quòd aliorum Sacramentorum materia, eſt res aliqua naturalis, vel arte effecta, Sacramenti verò Pœnitentiæ, quaſi materia ſunt actus pœnitentis, nempe Contritio, Confeſſio, & Satisfactio, vt à Tridentina Synodo declaratum eſt: qui, quatenus in pœnitente, ad integritatem Sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remiſſionem, ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione partes Pœnitentiæ dicuntur. Neque verò hi actus quaſi materia à ſancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant, ſed quia eius generis materia non ſint, quæ extrinſecus adhibeatur, vt aqua in Baptiſmo, & Chriſma in Confirmatione. Quòd autem ab alijs dictum eſt, peccata ipſa huius Sacramẽti materiam eſſe, nihil planè aduerſum dici videbitur, ſi diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam, ligna eſſe dicimus, quæ vi ignis conſumuntur, ita peccata, quæ pœnitentia delentur, rectè huius Sacramenti materia vocari poſſunt.

De materia Sacramenti Pœnitẽtiæ, quodq; hic ſit alia eius cõſideratio quàm in alijs Sacramentis.

Tres actus Pœnitentiæ, qui ſunt loco materiæ, quo modo eiuſdem Sacramẽti partes eſſe dicantur.

Triden. Syno. ſeſſ. 14. de pœnitentia, cap. 3. & can. 4. Conciliũ item Florent. in doctrina de Sacram.

Chryſoſ. in ſerm. de Pœnit. & habetur de Pœn. d. 3. c. perfecta.

Peccata ipſa quomodo Sacramẽti materia dici poſſint.

Thom. ea. art. 2.

15 *Quæ ſit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

SED formæ etiam explicatio Paſtoribus prætermittenda non eſt, quòd eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiẽdam ſumma cum religione huius Sacramenti gratiam. Eſt autem

De forma Sacramenti Pœnitentiæ, ſeſſ. 14. Concil. Trident. de pœniten. cap. 3. Concil. Florent. & Thom. ead. artic. 3. & opuſ. 22.

forma, EGO TE ABSOLVO: quam non ſolùm ex illis verbis licet colligere, [a] Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis: ſed ex eadẽ Chriſti Domini doctrina ab Apoſtolis traditam accepimus. Ac quoniam Sacramenta id ſignificant, quod efficiunt, illa, EGO TE ABSOLVO: oſtendunt peccatorum remiſſionem huius Sacramenti adminiſtratione effici; planum eſt, hanc eſſe Pœnitentiæ perfectam formam. ſunt enim peccata tanquam [b] uincula, quibus conſtrictæ animæ tenẽtur, & ex quibus Pœnitentiæ ſacramento laxãtur. quod quidem non minus uerè de illo etiam homine ſacerdos pronuntiat, qui prius ardentiſſimę contritionis ui, accedente tamen Confeſſionis uoto, peccatorum ueniam à Deo conſequutus ſit.

a Matt. 18. 18.

Effectus proprius Sacramenti Pęnitentiæ.

b Pro. 5. 22. Iſ. 5. 18.

Vi ſolius cõtritionis accedente tñ Confeſſionis voto interdũ peccata remitti.

Quãtę Deo ãgẽdæ ſunt gratiæ propter inſtitutũ in Eccleſiæ Pœnitẽtię Sacramẽtum.

16 *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adijciantur.*

ADDVNTVR præterea complures preces non quidem ad formã neceſſariæ, ſed ut ea remoueantur, quæ Sacramenti uim & efficientiam, illius culpa cui adminiſtratur, impedire poſſent.

c Leuit. 13. 9. 10. 11. & 14. 3. 4.

Deus eſt q miniſterio ſacerdotis abſoluit. vide Cõc. Triden. ſeſ. 14. ca. 6. Chry. lib. 3. de ſacer. Aug. de uerb. Domi. ſer. 8. & 44. & in Ioan. tract. 49. & de ciui. lib. 20. c. 9. Hier. epi. 1. ad Heliod.

17 *Quantum differat poteſtas ſacerdotum Chriſti in dijudicanda peccati lepra, à poteſtate ſacerdotum ueteris legis.*

QVAMOBREM peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam poteſtatem in Eccleſia ſacerdotibus tribuit. Neque enim, ut olim in ueteri lege [c] ſacerdotes teſtimonio ſuo aliquem à lepra liberatum eſſe, duntaxat renunciabant, ita nunc in Eccleſia, ea tantùm poteſtas ſacerdotibus facta eſt, ut aliquem peccatis eſſe abſolutum declarent,

clarent, ſed verè tanquam Dei miniſtri abſoluunt id quod Deus ipſe, [a] gratiæ, [b] & iuſtitiæ auctor, ac parens efficit. [a] Pſ. 83.12. b Rom. 8. 33.

18 *Quo habitu, quibusue ritibus ſuam actionem commendare Pœnitentes debeant.*

DILIGENTER verò ritus etiam, qui ad hoc Sacramentum adhibentur, fideles obſeruabunt. ita enim fiet, vt animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento conſequuti ſunt, nimirum ſe tanquam ſeruos clementiſſimo Domino, vel filios potius optimo parenti reconciliatos eſſe: & ſimul faciliùs intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) ſe tanti beneficij gratos, & memores probare. nam, quem peccatorum pœnitet, is ſe humili ac demiſſo animo ad pedes ſacerdotis deijcit: vt cùm ſe tam humiliter gerat, facilè poſſit agnoſcere, ſuperbiæ radices euellendas eſſe, [c] à qua omnia ſcelera, quæ deflet, ortũ habuerint, & enata ſint. In ſacerdote autem qui in eum legitimus iudex ſedet, Chriſti Domini perſonam, & poteſtatem veneretur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in Pœnitentiæ Sacramento adminiſtrando Chriſti munus exequitur. Deinde peccata ſua pœnitens ita enumerat, vt ſe maxima, & acerbiſſima animaduerſione dignũ eſſe fateatur, ſupplexque delictorum veniam petit. quę ſanè omnia vetuſtatis ſuæ certiſſima teſtimonia à ſancto Dionyſio habent.

Humilitas pœnitentis corã Sacerdote declaranda. c Eccle. 10. 15.

D. Dionyſ. Areo. in ep. ad Demop. Tert in lib. de pœn. c.9. Aug. hom. 49. de tẽp.

19 *Quos præcipuè fructus ex Sacramento Pœnitentiæ homines capiant.*

SED nihil profectò tam proderit fidelibus, nihilque

hilque maiorem illis alacritatem Pœnitentiæ ſuſcipiendæ afferet, quàm ſi à Parochis ſæpe explicatum fuerit, quantam ex ea vtilitatem capiamus. uerè enim de Pœnitentia illud dici poſſe intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uerò ſuauiſſimos eſſe.

Primus fructus eſt beneuolentię diuinæ recōciliatio. Cōc. Trid. ſeſſ. 14. c. 3.

Pœnitentiæ itaque omnis in eo vis eſt, vt nos in Dei gratiam reſtituat, cum eoque ſumma amicitia coniungat. Hāc uerò reconciliationē interdum in hominibus pijs, qui hoc Sacramentum ſanctè & religiosè percipiunt, maxima conſcientiæ pax, & tranquillitas, cum ſumma Spiritus iucunditate conſequi ſolet.

Secundus fructus eſt pax & tranquillitas animi.

Tertius fructus, peccati quātūuis grauis remiſſio.

a Ezech. 18. 21.

nullum eſt enim tam graue, & nefarium ſcelus, quod Pœnitentiæ Sacramento non quidem ſemel, ſed iterum, & ſæpius, non deleatur. Qua de re ita Dominus, per Prophetam, inquit: [a] Si impius egerit pœnitentiam de omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor. & ſanctus Ioannes, [b] Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra. Et paulò pòſt: [c] Si quis peccauerit, inquit, (nullum videlicet peccati genus excipiens,) aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.

b 1. Ioan. 1. 9.

c 1. Ioan. 2. 1. 2.

Tacitę obiectionis dilutio.

20 *Qua ratione quædam peccata dicantur remitti non poſſe.*

d Vt de Antiocho. 2. Mach. 9. 13 & de Eſau. Heb. 12. 17.

QVOD autem in [d] Scripturis legimus, quoſdam à Domino miſericordiam nō eſſe conſequu-

tos,

tos, quamuis eam vehementer implorauerint: id verò iccirco factum eſſe intelligimus, quòd eos verè, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cùm huiuſmodi ſententiæ in ſacris litteris, vel apud Patres occurrunt, quibus affirmare vidẽtur [a] aliqua peccata remitti non poſſe, ita eas interpretari oportet, vt difficilem admodum eſſe veniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re inſanabilis dicitur, quòd ægrotus ita affectus ſit, vt ſalutaris medicinæ vim oderit: ſic quoddam eſt peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur, propterea quòd proprium ſalutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc ſententiam à D. Auguſtino dictum eſt: Tanta labes eſt illius peccati, cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem, & aduerſus ipſam gratiam inuidiæ facibus agitatur, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit, etiam ſi peccatum mala conſcientia agnoſcere, & annunciare cogatur.

Peccata q̃dam non remitti quomodo intelligatur.

a Matt. 12. 31. 32. vide Auguſt. ſer. 11. de verb. Dom. & ep. 50. ad Bonif. Gel. to. 1. de Anath. ĩſinculo. & Tho. in 2.2. q. 14. ar. 1. & 3.

D. Aug. lib. 1. de ſerm. Domini in mõte, cap. 43. & 44. vide itẽ lib. 1. retractat. c. 19.

Peccati in ſpm̃ ſanctũ grauitas.

21 *Nullus condonationem peccatorum citra Pœnitentiam obtinere poteſt.*

Propria vis Pœnitentiæ eſt delere peccata.

Sed vt ad Pœnitentiam reuertamur, hæc adeò propria eius vis eſt, vt peccata deleat, vt ſine pœnitentia remiſſionem peccatorum impetrare, aut ne ſperare quidem vllo modo liceat. Scriptum eſt enim, [b] Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis. quod quidem de grauioribus & mortiferis peccatis dictum à Domino eſt: & ſi quo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ venialia uocantur. S. enim Auguſtinus inquit, cùm quædam ſit pœnitentia, quæ quotidie

b Luc. 13. 3. Tho. in 3. p. q. 87. ar. 2

Venialia peccata nõ requirũt neceſſario pœnitentiã ſacramẽtalẽ.

D. Aug. lib. 50. homil. ho. 50. vide itẽ ep. 108. ad Seleuc. & Enchir.

in

ca.71. Cõc. Tolet.4.ca. 9. & Tho. i 3.p.q.87.

in Eccleſia pro peccatis venialibus agitur, illa ſanè fruſtra eſſet, ſi peccata venialia abſque Pœnitentia dimitti poſſent.

22 *Quot ſint partes integrales Pœnitentiæ.*

Tres Pœnitētię partes integrales quarũ ſi aliqua deſit ꝑfecta nõ eſt Seſ.14.Concil.Trid.de pœn.cap.3. & can.4.itẽ Conc.Flor. in doct. de ſacr. & 1. Reg.16.11. 12. item 2. Reg. 12.13. & 24.13.& 3. Reg. 21. 27. Ioan.3. 5. & pſ. 50. 19. Act.19. 18.Iac.5.16 Matth. 3.8. D. Chryſo. ſerm. 1. de pęn. qui ponitur poſt hom.10.de patiētia Iob & pœn. to. 5. & de pęnit. diſt. 3. cap. perfecta. vide Tho. in 3. p.q.90.

SED quoniam, de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non ſatis eſt vniuersè loqui, curabunt Paſtores ſigillatim ea tradere, ex quibus veræ, & ſalutaris Pœnitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Eſt autem huius Sacramenti proprium, vt præter formam & materiam, quæ omnibus Sacramentis communia ſunt, partes etiam, vt antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam, integramque Pœnitentiam conſtituant, Contritionem ſcilicet, Confeſſionem, & Satisfactionem, de quibus Diuus Chryſoſtomus his verbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ſufferre, in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas, vel fructifera ſatisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere eſſe dicuntur, quæ ad aliquod totum conſtituendum neceſſariæ ſunt: quoniam quemadmodum hominis corpus ex pluribus mēbris conſtat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiuſmodi partibus, quarum aliqua ſi deſit, meritò imperfectum videatur, perfectum uerò ſi nulla deſideretur: eodem etiam modo Pœnitentia ex hiſce tribus partibus ita conſtituitur, ut quamuis quod ad eius naturam attinet, Contritio & Confeſſio, quibus homo iuſtus fit, ſatis ſit: tamen niſi tertia etiam pars, id eſt, Satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem deſit, neceſſe eſt. Quare adeò hæ partes inter ſe connexæ ſunt,

Partes Pœnitētię quõo connexæ.

vt

vt contritio confitendi, & ſatisfaciendi cõſilium, & propoſitum incluſum habeat: confeſſionem contritio, & ſatisfaciendi voluntas: ſatisfactionem verò duæ reliquæ antecedant.

23 Quomodo hæ tres Pœnitentiæ partes colligantur.

HARVM autem trium partium eam rationem afferre poſſumus, quòd animo, verbis, & reipſa peccata in Deum committantur. Quare conſentaneum fuit, vt nos ipſos Eccleſiæ clauibus ſubijcientes, quibus rebus Dei ſanctiſſimum numen à nobis violatum eſſet, iiſdem etiam eius iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Sed idem etiam alio argumento confirmari poteſt. Etenim Pœnitentia eſt veluti quædam delictorum compenſatio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commiſſum eſt, conſtituta. Quare & voluntas cõpenſandi requiritur, in quo maximè Contritio verſatur, & Pœnitens ſacerdotis iudicio, qui Dei perſonam gerit, ſe ſubijciat, neceſſe eſt: vt pro ſcelerum magnitudine pœnam conſtituere in eum poſſit, ex quo, tum Confeſſionis, tum Satisfactionis ratio, & neceſſitas perſpicitur.

24 Quid in hac materia propriè ſit Contritio.

QVONIAM verò harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet: prius incipiendum eſt à Contritione, eaque diligenter explicanda. neque enim ad vllum temporis punctum, cùm ad memoriam præterita peccata redeunt, vel cùm aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare.

Tres Pœnitentiæ partes ex trib. peccãdi modis colligũtur.

Tho. 13. p. q.90. art.2. Aug. in lib. de vera & falſa pœn. c.3. & hab. de pęn. diſ. 3. c. pœnitẽtia eſt quędam.

De cõtritione prima Pęnitentiæ parte. Cõc. Trid. ſeſ.14. de pœn. ca. 4. & can.5. ſeſ.6. cap.6 & 14. vide Aug. ſer.7. de tempore, & in li. 50. homil. hom.50. ca. 3. & habẽt de cõſ. diſt. 4. cap. omnis qui iã. Fulgent. de remiſſ. peccat. cap. 12. Chryſoſ. de cõpũct. cordis lib. 1. & 2.

Quid ſit Cõtritio. Cõc. Trid. ibid. & Florent.

vacare. Hanc Patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio eſt animi dolor, ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccãdi de cætero. Et paulò pòſt de Contritionis motu ſubijcitur. Ita demum præparat ad remiſſionem peccatorum, ſi cum fiducia diuinę miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua coniunctus ſit, quæ ad ritè

Contrariæ opiniõis refutatio ſumpta ex auctoritate Concilij & Scripturis. Cõc. Trid. ibidẽ & ſeſ. 6. ca. 6. & 14.

ſuſcipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligent fideles, contritionis vim in eo tantùm poſitam non eſſe, vt quis peccare deſinat, aut propoſitum ei ſit, nouum vitæ genus inſtituere, aut ipſum iam inſtituat, ſed in primis malè actæ vitæ odium, & expiationem ſuſcipiendam eſſe. Id verò maximè confirmant illi ſanctorum Patrum clamores, quos in ſacris litteris

a Pſal. 6. 7. uide idem pſal. 50. 6. Ezec. 18. 31 b Pſal. 6. 10 c Iſa. 38. 15. vide ca. Et venit. de pœn. diſt. 1. & cap. totã de pęn. diſt. 3. ex Hieron. ad Ruſticum.

frequenter profuſos eſſe legimus: [a] Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum. Et, [b] Exaudiuit Dominus vocem fletus mei. & rurſus alius: [c] Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certè & alias huiuſmodi voces vehemens quoddam anteactæ vitæ odium, & peccatorum deteſtatio expreſſit.

25 *Cur contritio dolor à Patribus Concilij nominata ſit.*

Vera contritio non corporis ſenſu, ſed dolore animi ẽ metienda. Aug. li. 50. hom. hom. 50. cap. 1.

QVOD autem contritio dolore definita eſt, monendi ſunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis ſenſu percipi. Contritio enim eſt voluntatis actio. Et ſanctus Auguſtinus teſtatur, dolorem Pœnitentiæ comitem eſſe, non Pœnitentiam. Verùm peccati deteſtationem, & odium, doloris vocabulo Patres ſignificarunt, tum quia

ſacræ

ſacræ litteræ ita vtuntur, inquit enim Dauid: [a] Quamdiu ponam conſilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor, in inferiori animæ parte, quæ vim concupiſcendi habet, ex ipſa contritione oritur, vt non incommodè Contritio dolore definita fuerit, quòd dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœnitentes veſtem etiam mutare ſoliti ſint: de quo Dominus apud ſanctum Matthæum inquit: [b] Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent,

a Pſal. 12. 2.

Cur pœnitentes ſoliti ſint veſtes mutare.

b Matt. 11. 21. Luc. 10. 3. Gen. 37. 34. & 3. Reg. 21. 27. & 4. Reg. 6. 30. Iudith. 4. 9. Ioan. 3. 8.

26 *Quare peccati deteſtatio vulgo à Theologis Contritio appelletur.*

RECTE autem Contritionis nomen peccati deteſtationi, de qua loquimur, ad ſignificandam vim doloris impoſitum eſt, ducta ſimilitudine à rebus corporeis, quę minutatim ſaxo, aut duriore aliqua materia confringuntur: vt eo vocabulo declararetur, corda noſtra, quæ ſuperbia obduruerunt, Pœnitentiæ vi contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor, vel ex parentum, & filiorum obitu, vel cuiuſuis alterius calamitatis cauſa ſuſceptus, hoc nomine appellatur: ſed illius tantùm doloris proprium eſt nomen, quo ex amiſſa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

Vide Tho. in 4. diſ. 17. q. 1. ar. 2. q. 1. & in ſupplem. q. 1. art. 1.

Dolor aliūde pueniēs non dr̄ contritio.

27 *Quibus præterea vocabulis eadem peccati deteſtatio declarari ſoleat.*

VERVM alijs quoque vocabulis eadem res declarari ſolet. Nam & contritio cordis dicitur: quia

Eadē peccati deteſtatio aliàs cordis cōtritio dicitur.

cordis

a Gen. 6.3. & 8.21. Iob. 1.5 Pſal. 4. 3. & 19. 5. Matt. 5.28. & 6. 21. & 15.8. & 18.

Cordis Cõpunctio.

Chryſ. in li. de compũctione cordis. Iſid. de ſummo bono lib. 2. c. 12.

Cordis ſciſſio.

b Ioel. 2. 12. 13.

cordis nomen frequenter [a] ſacræ litteræ pro volũtate vſurpant, vt enim à corde motionum corporis principium ſumitur: ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur ac regit. vocatur etiã à ſanctis Patribus cordis compunctio, qui libros de contritione conſcriptos, De compunctione cordis inſcribere maluerunt. Etenim quemadmodum ferro tumida vlcera ſecantur, vt incluſum virus poſſit erumpere: ita corda, quaſi ſcalpello contritionis adhibito inciduntur, vt peccati mortiferum virus queant ejcere. quare & ſciſſio cordis à Ioele Propheta appellata eſt. [b] Conuertimini, inquit, ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & ſcindite corda veſtra.

28 *Cur dolor de peccatis uocabulo Contritionis incluſus, maximus, & uehementiſſimus eſſe debeat.*

Thom. ubi ſup. ar. 3. q. 1. & ſequẽtibus, & in ſuppl. q. 3. art. 1.

Prima ratio.

Ex Aug. in lib. 14. ciu. c. 7. 8. & 9.

c 1. Ioan. 4. 18.

SVMMVM verò & maximum dolorem ex peccatis, quæ commiſſa ſunt, ſuſcipiendum eſſe, ita, vt nullus maior excogitari poſſit, facile erit hiſce rationibus demonſtrare. nam cùm perfecta contritio ſit caritatis actio, [c] quæ ab eo timore, qui filiorum eſt, proficiſcitur: patet eundem contritionis, & caritatis modum ſtatuendum eſſe. At quoniam caritas, qua Deum diligimus, perfectiſſimus eſt amor, hinc fit, vt contritio vehementiſſimum animi dolorem coniunctum habeat. vt enim maximè diligendus eſt Deus: ita, quæ nos à Deo alienant, maximè deteſtari debemus. In qua etiam illud obſeruandum eſt, eodem loquendi genere caritatis, & contritionis magnitudinem in ſacris litteris ſignificari. de caritate

dictum

dictum eſt,[a] Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rurſus, quod ad contritionem attinet, clamat Dominus per Prophetam: [b] Conuertimini in toto corde veſtro.

a Deu.6.5. Matt.22.27 Mar.12.29. Luc.10.27. b Ioel.2.12

Secunda ratio.

Præterea, ſi, vti Deus ſummum bonum eſt inter omnia, quæ diligenda ſunt, ita etiam peccatum ſummum eſt malum inter omnia, quæ odiſſe homines debent, illud ſequitur, ut quam ob cauſam Deum ſummè diligendum eſſe confitemur, ob eandem rurſus peccati ſummum odium nos capiat, neceſſe ſit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum eſſe, ita, ut ne uitæ quidem conſeruandæ cauſa peccare liceat, apertè nos docent illa Domini uerba: [c] Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt me dignus, &c. [d] Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam.

Vitę conſeruandæ cauſa peccare non licet.

c Matth.10 27. Luc.14. 25. d Matt.16. 25. Marc.8.35. Luc.17.33. Ioã.12.25.

Tertia ratio. S.Bern. circa med. lib. de diligendo Deo.

Sed illud etiam animaduertẽdum eſt, vt quemadmodum, ſancto Bernardo teſte, nullus finis & modus caritati præſcribitur (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, eſt ipſum diligere ſine modo) ita peccati deteſtationi nullus modus definiatur.

Dolor de peccatis nõ tantùm debet eſſe maximus, ſed etiam vehemẽtiſſimus.

Sit præterea non ſolùm maxima, ſed vehementiſſima, atque adeò perfecta, omnemque ignauiam, & ſocordiam excludat. Etenim in Deuteronomio ſcriptum eſt: [e] Cùm quæſieris Dominum Deum, inuenies eum, ſi tamen totò corde quæſieris, & tota tribulatione animæ tuæ. & apud Hieremiam: [f] Quæretis me, & inuenietis, cùm quæſieritis me in toto corde veſtro, & inueniar à vobis, ait Dominus.

e Deute. 4. 29. Sap.1.1 f Hier. 29. 13.14.

29 *Contritio uera eſſe non deſinit, etiam ſi ſenſibilis dolor de peccatis non fuerit abſolutus.*

QVAMQVAM ſi id minus conſequi nobis liceat, vt perfecta ſit, vera tamen & efficax contritio eſſe poteſt. ſæpe enim vſu uenit, ut, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, magis quàm ſpiritualia nos afficiãt. Quare nonnulli interdum maiorẽ ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine, doloris ſenſum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum eſt, ſi lacrymæ doloris acerbitatem non conſequantur: quæ tamen in Pœnitentia ſummoperè optandæ & commendandę ſunt. pręclara eſt enim ea de re ſancti Auguſtini ſententia: Non ſunt, inquit, in te Chriſtianæ pietatis viſcera, ſi luges corpus, à quo receſſit anima, animam verò, à qua receſſit Deus, non luges. Atque huc ſpectant illa Saluatoris noſtri verba, quæ ſuprà allata ſunt: [a] Væ tibi Corozaim, Væ tibi Bethſaida: quia ſi in Tyro, & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere Pœnitentiam egiſſent. Tametſi ad eam rem comprobãdam ſatis eſſe debent clariſſimá [b] Niniuitarum, [c] Dauidis, [d] Peccatricis, [e] Apoſtolorum principis exempla: Qui omnes plurimis lacrymis Dei miſericordiam implorantes, peccatorum ueniam impetrarunt.

Vera & utilis contritio etiã eſſe poteſt ſi nõ tãtum dolorẽ sẽtiamus de peccatis, q̃ de rebus externis, obſtãte ſ. naturæ imbecillitate.

Seſ.14. Cõc. Trid. de Pœnit. cap.4.

Cõtritio lachrymis teſtanda.

S. Auguſti. ſerm.41. de ſanctis.

a Mat.11.21 Luc.10.3.

b Ion. 3. 5. 6.7. Mat.12.41. Lucæ 11.32

c 2.Reg.12. 13.Pſ.50.

d Luc.7.37 38.

e Matt.26. 75.

Thom. in ſuppl. q. 2. art.6.

30 *Peccata capitalia ſingulatim in Contritione deteſtanda ſunt.*

MAXIME autem hortandi, & monendi ſunt fideles, vt ad ſingula mortalia crimina, proprium contritionis dolorem adhibere ſtudeant: ita enim Ezechias contritionem deſcribit, cùm ait: [f] Recogitabo

f Iſ.38.15.

gitabo tibi omnes annos meos, in amaritudinė animę meæ. Etenim recogitare omnes annos, eſt ſigillatim peccata excutere, vt ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielem quoq; ſcriptum legimus: [a] Si impius egerit Pęnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, uita uiuet. Atque in hanc ſententiam, S. Augustinus inquit: Conſideret peccator qualitatē criminis in loco, in tempore, in uarietate, in perſona.

a Ezech. 18 31. Lib. de vera & fal. Pœnit. c. 14. & hab. de Pœnit. diſt. 5. c. conſideret.

31 *Sufficit uniuersè quandoque peccata ſua deteſtari.*

Neqve tamen hac in re deſperent fideles de ſumma Dei bonitate, & clementia; is enim cùm noſtræ ſalutis cupidiſſimus ſit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, ſed peccatorem paterna caritate complectitur, ſimul atque ille ſe collegerit, & uniuersè peccata ſua deteſtatus, quæ deinde alio tempore, ſi facultas erit, ſingula in memoriam reducere, ac deteſtari in animo habeat, ad Dominum ſe conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet ſperare, cùm inquit: [b] Impietas impij, non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua.

Non deſperandum eſt de Dei bonitate etiā ſi abſolutā peccatorum contritionē non ſentiamus.

b Ezech. 33 12.

32 *Quæ ad ueram Contritionem ſint comprimis neceſſaria.*

Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad verā contritionem maximè ſunt neceſſaria, de quibus fidelem populum accuratè oportebit docere, ut quiſque intelligat, qua ratione comparare eam poſſit, regulamque habeat, qua dijudicet, quantum abſit ab eius uirtutis perfectione. Primùm enim neceſſe eſt peccata omnia, quæ admiſimus, odiſſe, & dolere, ne, ſi quædam tantùm doleamus, ficta, & ſi-

Primum. Thom. ead. ar. 23. Ficta eſt Pœnitentia in qua quibuſdam de peccatis tãtum dolemus.

mulata, neque ſalutaris Pœnitentia à nobis ſuſcipiatur. nam vt à ſancto Iacobo Apoſtolo dictum
a Iacob. 2. 10. eſt. [a] Quicunque totam legem ſeruauerit, offendit autem in vno, factus eſt omnium reus.

Secundum. Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 4. Tertium. Alterum eſt, vt ipſa contritio confitendi, & ſatisfaciendi voluntatem cōiunctam habeat, de quibus poſtea ſuo loco agetur. Tertium eſt vt pœnitens vitæ emendandæ certam, & ſtabilem cogitationem ſuſcipiat. hoc verò Propheta apertè his verbis nos docuit: [b] Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, vita uiuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt non recordabor: & paulò pòſt: [c] Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, quam operatus eſt, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. & paucis interiectis: [d] Conuertimini, inquit, & agite Pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à uobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Idem etiam Chriſtus Dominus [e] mulieri, quæ in adulterio deprehenſa eſt, præſcripſit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item Paralytico illi, quem ad probaticam piſcinam curauerat, [f] Ecce, ait, ſanus factus es, iam noli peccare.

b Ezech. 18. 21. 22.

c Ibid. 27.

d Ibid. 30.

e Io. 8. 11.

f Io. 5. 14.

33 *Dolorem præteritæ culpæ, & cauendæ in poſterum propoſitum Contritioni neceſſarium eſſe oſtenditur.*

SED natura quoque ipſa, & ratio oſtendunt, duo illa ad Contritionem in primis eſſe neceſſa-

ria,

ria,dolorem ſcilicet peccati admiſſi,& propoſitũ, cautionemque, nequid huiuſmodi in poſterũ committatur. Nã qui amico reconciliari velit, quem iniuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quòd in eum iniurioſus,& contumelioſus fuerit,& diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiam læſiſſe videatur, quæ duo obedientiam adiunctam habeant, neceſſe eſt: hominem enim legi,ſiue naturali,& diuinæ,ſiue humanæ,quibus ſubiectus eſt,parere conuenit. Quare, ſi quid Pęnitens alteri per vim, aut per fraudem abſtulit, reſtituat oportet: itemque alicuius,aut commodi, aut officij compenſatione illi ſatisfaciat,cuius dignitatem,aut vitam, dicto,factove uiolauit. tritũ enim eſt omnium ſermone, quod apud ſanctum Auguſtinum legimus, Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum.

S.Aug. epi. 54. ad Maced. & habe. 14. q.6. ca. 1. & de vſuris cap. cùm tu, & in 6.de reg. iur. c.peccatum.1.

34 *Indulgendum eſt alijs,ſi nobis uolumus indulgeri.*

NEQVE verò inter cætera, quæ ad contritionem maximè pertinent, minus diligenter, & neceſſariò curandum eſt. vt, quicquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus, & Saluator noſter monet, atque denunciat: [a] Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis Pater ueſter cæleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Hęc ſunt,quę fidelibus in contritione obſeruanda ſunt: cætera, quæ ad hanc rem à Paſtoribus colligi facilè poterunt, efficient quidem, vt in ſuo genere Contritio ſit magis perfecta,& abſoluta, verùm adeò neceſſaria exiſtimanda non ſunt,

Quartum.

a Matth. 6. 14.& 18.35 Mar.11.25. Eccl.28.3.

vt ſine his veræ & ſalutaris Pœnitentiæ ratio conſtare non poſſit.

35 *Quæ ſit propria Contritionis vis, & utilitas.*

SED quoniam non ſatis eſſe Paſtoribus debet, ſi doceant, quæ ad ſalutem videntur pertinere, niſi etiam omni cura, & induſtria laborent, vt fideles ad eam ipſam rationem, quæ illis præſcripta eſt, vitam actionesque ſuas dirigant, uehementer proderit, Contritionis vim, & utilitatem ſæpius proponere. Nam, cùm pleraque alia pietatis ſtudia, [a] ueluti beneficentia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus ſancta, & honeſta opera, hominum culpa à quibus proficiſcuntur, à Deo interdũ repudientur, ipſa certè Contritio nunquam illi grata, & accepta eſſe non poteſt. nam, inquit Propheta: [b] Cor concritum & humiliatum Deus non deſpicies.

Prima vtilitas ẽ quod ſit certiſſima peccatorum medicina.

a Prou.15.8 Iſ.27.15. & 58. 3. 4. & 61.8.

b Pſ.50.19.

Quin etiam ſtatim, vt eam mẽtibus noſtris concepimus peccatorum remiſſionem nobis à Deo tribui alio loco eiuſdem Prophetæ verba illa declarant: [c] Dixi, Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in [d] decem leproſis animaduertimus, qui à Saluatore noſtro ad ſacerdotes miſſi, antequam ad illos peruenirent, à lepra liberati ſunt. Ex quo licet cognoſcere, veræ contritionis, de qua ſuprà dictũm eſt, eam vim eſſe, ut illius beneficio omnium delictorũ veniam ſtatim à Domino impetremus.

Altera utilitas eſt quod ſit facilis, expedita, & mox ſanans ægrotãti animæ medicina.

c Pſal.31.5.

d Luc.17.14 Conc.Trid. ſeſſ. 14.c.4.

36 *Qua ratione ad perfectionẽ contritionis ueniatur.*

PLVRIMVM etiam valebit ad fidelium mentes

tes excitandas, ſi Paſtores rationem aliquam tradiderint, qua ſe quiſque ad Contritionem exercere poſſit. Monere autem oportet, ut omnes conſcientiam ſuam frequenter excutientes, videant, num, quæ à Deo, ſiue eccleſiaſticis ſanctionibus præcepta ſunt, ſeruauerint. quòd ſi quis alicuius ſceleris reum ſe eſſe cognouerit, ſtatim ſe ipſum accuſet, ſupplexque à Domino ueniam expoſcat, & ſpatium tum confitendi, tum ſatisfaciendi ſibi dari poſtulet, in primiſque diuinæ gratiæ præſidio adiuuari petat, ne in poſterum eadem illa peccata admittat, quæ admiſiſſe vehementer pœnitet. Curandum erit præterea Paſtoribus, vt in peccatum ſummum fidelium odium concitetur, tum quia ſumma eſt illius fœditas, & turpitudo, tum quia grauiſſima damna, & calamitates nobis affert. nam [a] Dei beneuolentiam, à quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare, & conſequi licebit, à nobis alienat, & ſummorum dolorum cruciatibus perpetuò afficiendos ſempiternæ morti addicit. Hactenus de Contritione: nunc ad Confeſſionem, quæ eſt altera Pœnitentiæ pars veniamus.

> Primùm requirit peccati agnitio Chry. ho. 2. in Pſ. 50.
>
> Secũdò ſui ipſius accuſatio.
>
> Tertiò confitendi ac ſe emendandi propoſitũ.
>
> Quartò diuini auxilij petitio.
>
> Quintò vehementiſſima peccatorũ deteſtatio.
>
> a Pſal. 50. 7. Eccle. 12. 7. Sap. 14. 9. & ſæpe alias.

37 *Quæ ſit Confeſſionis præſtantia, quamque fuerit ad Chriſtianam ſalutẽ neceſſaria eius inſtitutio.*

> De confeſſione Sacramenti Pœnitentiæ altera parte.

QVANTVM verò curæ, & diligentię in ea explicanda Paſtores ponere debeant, ex eo facilè intelligent, quòd omnibus ferè pijs perſuaſum eſt, quicquid hoc tempore ſanctitatis, pietatis, & religionis in Eccleſia, ſummo Dei beneficio, conſeruatum eſt, id magna ex parte Confeſſioni tribuendum eſſe: ut nulli mirandum ſit, humani

> Cõfeſſionis quanta ſit p̃ſtantia primum colligitur ex ei' neceſſitate ad ſalutem conſequendam.

generis hoſtem, cùm fidem Catholicam funditùs euertere cogitat, per miniſtros impietatis ſuæ, & ſatellites, hanc veluti Chriſtianæ virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum eſſe. Primùm itaque docendum eſt, Confeſſionis inſtitutionem nobis ſummoperè vtilem, atque adeò neceſſariam fuiſſe. Vt enim hoc concedamus Contritione peccata deleri, quis ignorat illam adeò vehementem, acrem, incenſam eſſe oportere, vt doloris acerbitas cum ſcelerum magnitudine æquari, conferrique poſſit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiã, vt à pauciſſimis hac via peccatorum venia ſperanda eſſet. quare neceſſe fuit, vt clementiſſimus Dominus faciliori ratione communi hominũ ſaluti conſuleret: quod quidem admirabili conſilio effecit,[a] cùm claues regni cæleſtis Eccleſiæ tradidit.

De neceſſitate Cõfeſſionis paulò pòſt.
Trid. Syno. ſeſ. 14. de Pœn. cap. 4.
Quæ cõtritio citra cõfeſſionẽ peccata deleat.
Vi confeſſionis ſalutis cõſequẽdæ ratio efficitur facilior.
a Matt. 16. 19. & 18. 18. & Io. 20. 23 & 21. 15.

38 *Confeſſio Contritionem perficit.*

Etenim ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credendum, & conſtanter affirmandum eſt: ſiquis ita animo affectus ſit, vt peccata admiſſa doleat, ſimulque in poſterum non peccare inſtituat; etſi eiuſmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam veniam ſatis eſſe poſſit, ei tamẽ cùm peccata ſacerdoti ritè confeſſus fuerit, vi clauium ſcelera omnia remitti, ac condonari: vt meritò à ſanctiſſimis viris Patribus noſtris celebratum ſit Eccleſiæ clauibus aditum in cælum aperiri. De quo nemini dubitandum eſt, cùm à Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentiæ effectum eſſe abſolutionem à peccatis.

Ambro. in ſer. 1. de Quadrageſ. & habetur de Pœn. diſ. 1. c. ecce nunc.
Aug. li. 2. de adult. con. c. 9. Chryſ. li. de ſacer.
Florentinũ Conc. in decreto Eugenij. 4.

Verùm ex eo præterea licet cognoſcere, quantam

tam afferat confeſſio vtilitatem, quòd ijs, quorum eſt corrupta vitę conſuetudo, nihil tam prodeſſe ad mores emendandos experimur, quàm ſi interdum occultas animi ſui cogitationes, facta, dictaque omnia prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eos opera, & conſilio iuuare poſſit. Quare ad eandem rationem maximè ſalutare exiſtimādum eſt ijs, qui ſcelerum conſcientia agitantur, vt Sacerdoti, tanquam Chriſti Domini vicario, cui perpetui ſilentij ſeueriſſima lex propoſita eſt, animæ ſuę morbos, & vulnera aperiant: ſtatim enim parata ſibi medicamenta inuenient, quæ non ſolùm præſentis ægritudinis ſanandæ, verùm ita præparandę animæ cæleſtem quandam vim habeant, vt deinceps facilè futurum non ſit, in eiuſdem morbi, & vitij genus recidere.

Secūdò cōfeſſionis excellentia inde colligitur quòd ſit certiſſimū ad mores emēdandos inſtrumētū. De Pœnit. diſt. 6. cap. Sacerdos, & de Pœn. & remiſſ. cap. oīs vtriuſque.

Neque verò illa confeſſionis vtilitas prætermittenda, quæ ad vitæ ſocietatem, & coniunctionem magnoperè pertinet. conſtat enim ſi Sacramentalem confeſſionem è Chriſtiana diſciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis ſceleribus futura eſſe, quæ poſtea & alia etiam multò grauioria homines, peccati conſuetudine deprauati, palàm committere non verebuntur. Etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati & licentiæ tanquam frenos inijcit, & improbitatem coercet. Sed iam Confeſſionis vtilitate expoſita, quę ſit eius natura, & vis Paſtoribus tradendum erit.

Tertiò, hīc intelligim⁹ cōfeſſionis utilitatē, q̄ vitę humanæ ſocietatem publicamq; honeſtatē conſeruat.

39 *Confeſſionis Sacramentalis deſcriptio & natura.*

EAM igitur definiunt eſſe, peccatorum accuſationem, (quę ad Sacramenti genus pertinet) eò

Quid ſit cōfeſſio. uide Tho. i ſup.

ſuſce-

ſuſceptam, vt virtute clauium veniã impetremus. Rectè autem accuſatio dicitur, quòd peccata ita cõmemoranda non ſunt, quaſi ſcelera noſtra oſtentemus, vt ij faciunt, [a] qui lætantur cùm malè fecerint: nec omnino ita enarranda, quaſi rẽ aliquam geſtam otioſis auditoribus delectandi cauſa exponamus. Verùm accuſatorio animo ita enumerãda ſunt, vt ea etiam in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ cauſa peccata confitemur: quoniam hoc iudicium longè diſſimile eſt, forenſibus capitalium rerum quæſtionibus, in quibus confeſſioni pœna & ſupplicium, non culpæ liberatio, & errati venia conſtituta eſt. in eandem ferè ſententiam quamuis alijs verbis ſanctiſſimi Patres videntur Confeſſionem definiſſe: veluti cùm S. Auguſt. inquit, Confeſſio eſt, per quam morbus latens, ſpe veniæ aperitur. & S. Greg. Confeſſio eſt peccatorum deteſtatio. quarum vtraque, quod in ſuperiori definitione continetur, facilè ad eam referri poterit.

40 *Qua ex cauſa, & quando inſtituta ſit à Chriſto Confeſſio.*

S E D iam quod omnium maximi faciendum eſt, docebunt Parochi, ac ſine vlla dubitatione fidelibus tradent hoc Sacramentum à Chriſto Domino, [b] qui benè omnia, & vnius ſalutis noſtræ cauſa fecit, ob eius ſummam bonitatem, & miſericordiam inſtitutum eſſe. Apoſtolis enim poſt Reſurrectionem in vnum locum congregatis, inſufflauit, dicens: [c] Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.

q.7.art.1.& in 4.diſt.17. q.3.ar.1.q.1

Peccata accuſatorio animo in cõfeſſione sũt enumeranda.

a Prouerb. 2.14.

S. Chry. ho. 20. in Gen.

Quę ſit cauſa enumerationis peccatorum.

Iudiciũ confeſſionis eſt diſſimile forenſibus iudicijs.

Aug. ſer. 8. de verb. Domini in lib. de vera & falſa Pœn. c.10. Greg. hom. 40. in Euan. & li. 10. mor. c.15

Dei bonitas cã eſt inſtitutæ à Chriſto Confeſſionis. Cõc. Trid. ſeſ. 14 de Pęn. c. 5. & can. 6.

b Mar. 7.37.

c Ioã. 20.22 23. Aug. in li. 50. hom. ho. 49. hab. de Pœ. diſt. 1. ca. agite. Orig. hom. 1. in Pſ. 37. & 2. in Leuit. Chry. li. 3. de ſacer.

Ex qui-

41 *Ex quibus alijs Scripturæ locis confeſſionem à Chriſto inſtitutam eſſe colligatur.*

ATQVE idem ſignificare viſus eſt Dominus,cũ Apoſtolis id negocij dedit, [a] vt Lazarũ à mortuis excitatum,à vinculis ſoluerent,quibus conſtrictus erat.Nam S.Auguſt. eũ locum ita explanat. † Ipſi, inquit, ſacerdotes plus iam poſſunt proficere,plus confitentibus parcere, quibus enim crimen remittunt,Dominus remittit, (ſcilicet per ipſos Apoſtolos) Lazarum quem de monumento iam ſuſcitauerat,obtulit diſcipulis ſoluendum, oſtendens poteſtatẽ ſoluendi eſſe conceſſam ſacerdotibus. Quò etiam pertinet, quòd ijs, [b] qui à lepra in itinere curati ſunt,præceperat,vt ſacerdotibus ſe oſtenderent, illorumque iudicium ſubirent.

42 *Quomodo ex verbis Domini neceſſariò Confeſſio Sacerdoti facienda colligatur.*

CVM igitur Dominus poteſtatem retinendi, & remittendi peccata, ſacerdotibus tribuerit, perſpicuum eſt, ipſos etiam ea de re [c] iudices conſtitutos fuiſſe. At,quoniam,vt ſancta [d] Tridentina Synodus ſapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri,atque in repetendis criminum pœnis, iuſtitiæ modus teneri non poteſt,niſi planè cognita, & perſpecta cauſa fuerit: ex eo ſequitur: vt Pœnitentium Confeſſione, ſigillatim peccata omnia ſacerdotibus patefacienda ſint. Hæc igitur Paſtores docebunt, quæ à ſancta Tridentina

a Ioã.11.44 S. Aug. lib. de uera & fal. pœn.c. 19.& ſer.8. d ver.Dom. Vide item in Ioã.trac. 29. & tract. 49.& in Pſ. 101.conc.2. & uide Auguſt. in lib. de uiſit.infir. c.4.

† Locũ hũc ex ipſo originali emẽdauimus. Nam cũ antea sẽſu imperfecto legeret quib. crimen remittunt Dominus. nos addidimus enim, &,remittit.ſicq; ſenſus perfectus eſt.

b Luc. 17. 14.15.

c Sacerdotes eſſe peccatorũ iudices docent D. Aug.lib. 20.de ciuit. to. 9. Hier. ep.1. ad Heliod.Chryſ. lib.3.de ſacer.& hom.5.de verbis Iſa.Greg.hom.26. in Euang. Amb. lib. 2.de Cain c.4. & hab.de pœn.diſt.1.c.verbum Dei.

d Conc.Trid. de pœnit. ſeſ.14.c. 5.can.7. Cur in Confeſſione omnia peccata ſunt patefacienda.

Synodo decreta, ac perpetuò à Catholica Eccleſia tradita ſunt. Si enim [a] ſanctiſſimos Patres attentè legimus, nuſquam non apertiſſima teſtimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc Sacramentum à Chriſto Domino inſtitutum eſſe, & confeſſionis Sacramentalis legem, quam illi Exomologeſin, & Exagoreuſin Græco uocabulo appellant, tanquam Euangelicam accipiendam eſſe. Quòd ſi etiam veteris teſtamenti [b] figuras exquirimus, ſine dubio ad peccatorum confeſsionem videntur pertinere, varia illa ſacrificiorum genera, quæ ad expianda uarij generis peccata à ſacerdotibus fiebant.

43 *Quo fructu ad ſacramentalem Confeſſionem Eccleſia certas quaſdam cęremonias adiunxerit.*

Sed quemadmodum Confeſsionem à Domino Saluatore inſtitutam eſſe fideles docendi ſunt, ita etiam monere eos oportet, quoſdam ritus, & ſolemnes cęremonias Eccleſiæ auctoritate additas eſſe, quæ etſi ad Sacramenti rationem non ſpectāt, eius tamen dignitatem magis ante oculos ponũt, & confitentium animos pietate accenſos, ad Dei gratiam faciliùs conſequendam præparant. Cùm enim aperto capite ad pedes ſacerdotis abiecti, demiſſo in terram vultu, ſupplices manus tendentes, aliaque huiuſmodi Chriſtianæ humilitatis ſigna dantes, quæ ad Sacramenti rationem neceſſaria non ſunt, peccata confitemur, ex his perſpicuè intelligimus, cùm in Sacramento cęleſtem vim agnoſcendam, tum à nobis diuinam miſeri-

a De Exomologeſi ſcripſerunt præter iam citatos, Tertul. in li. de pœn. Cypr. de lapſis & in ep. ad Anton. & 55. ad Cornelium. Baſil. quæſt. 288. in reg. breui. & 229. & epi. 3. ad Amphil. Leo Pa. ep. 89. ad Theodo. & habetur de pęn. diſt. 1. cap. multiplex, & ep. 78. ad Ep. Camp. & hab. ead. c. ſufficit & añ hos oēs Clem. Ro. ĩ ep. 1. ad Iacobũ fratrē Cōfeſſio veteris legis figuris eſt adumbrata. b Sacrificia pro peccato figuræ fuerunt noſtræ cōfeſſionis, quæ habentur Leuit. 4. per totũ. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 15. & 16. & Numer. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 14. 15. & pluribus alijs in locis. Cęremoniarum confeſſionis vtilitas. Vide Hier. epi. 30. in epi. a. Fabiolæ. & alios quos ſup. ſect. 18. citauimus.

cordiam ſummo ſtudio requirendam, atque efflagitandam eſſe.

44 *Salutem citra Confeſsionem recuperare non poſſunt, qui peccatis ſunt obnoxij capitalibus.*

IAM verò, nemo exiſtimet Confeſsionem à Domino quidem inſtitutam, ſed ita tamen, vt eius vſum neceſſarium eſſe non edixerit. Etenim ſic ſtatuant fideles, oportere eum, qui mortali ſcelere premitur, Confeſsionis Sacramento ad ſpiritualem uitam reuocandum eſſe: quod quidem pulcherrima tranſlatione à Domino apertè ſignificatum videmus, cùm huius Sacramenti adminiſtrandi poteſtatem, [a] clauem regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem munitum, & ſublimem, ingredi nemo poteſt, ſine eius opera, cui claues commiſſæ ſunt: ſic intelligimus neminem in cælum admitti, niſi fores à ſacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. aliter enim nullus planè clauium vſus in Eccleſia eſſe videbitur: ac fruſtra is, cui clauium poteſtas data eſt, quempiam cæli aditu prohibebit, ſi tamen alia uia introitus patere queat. Hoc verò præclarè à ſancto Auguſtino cognitum eſt, cùm inquit: Nemo ſibi dicat: occultè ago apud Dominum Pœnitentiam, nouit Deus, qui mihi ignoſcat, quid in corde ago: ergo ſine cauſa dictum, [b] Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt in cælo? ergo ſine cauſa claues datæ ſunt Eccleſiæ Dei? Atque in eandem ſententiam ſanctus Ambroſius in libro de pœnitentia ſcriptum reliquit, cùm Nouatianorum hæreſim conuelleret, qui ſoli Domino poteſtatem remittendi peccata reſeruandam

Neceſſitas ſalutis recuperādæ per cōfeſſionē. Hæc etiam attigit ſeſ. 32. Triden. Syn. de pœ. c. 5. & ca. 7.

Poteſtas ab ſoluēdi cur claui cōparetur.

a Matt. 16. 19.

Aug. li. 50. hom. hom. 49. & hab. d. pœn. diſt. 1. ca. agite. itē in 4. ſen ten. diſt. 17. litt. a.

b Matt. 18. 18.

S. Amb. lib. 1. de pœn. ca. 2.

Nouatianorū hæreſis.

dam aſſerebant: Ecquis Deum, inquit, magis veneratur, qui mandatis illius obtemperat, an qui reſiſtit? Deus nos iuſsit eius miniſtris obtemperare: quibus cùm pareamus, honorem ſoli Deo deferimus.

45 *Quo ætatis, & anni tempore confitendum ſit.*

Trid. Syno. de pœn. ca. 58. & can. 8

SED cùm minimè dubitari poſsit, Confeſsionis legem ab ipſo Domino latam, & conſtitutam eſſe, ſequitur vt videndum ſit, quinam, quo ætatis, & anni tempore, ei parere debeant. Primùm itaque ex Concilij Lateranenſis canone, cuius initium eſt: Omnis vtriuſque ſexus, perſpicitur, neminem Confeſsionis lege adſtrictum eſſe ante eam ætatem, qua rationis vſum habere poteſt. neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita eſt: ſed illud vniuersè ſtatuendum videtur, ab eo tempore confeſſionem puero indictam eſſe, cùm inter bonum & malum diſcernendi vim habet, in eiusque mentem dolus cadere poteſt, nam cùm ad id vitæ tempus quiſque peruenerit, in quo de ſalute æterna deliberandum eſt, tum primùm ſacerdoti peccata confiteri debet, cùm aliter ſalutem ſperare nemini liceat, qui ſcelerum conſcientia premitur. Quo verò potiſſimùm tempore confiteri oporteat, eo Canone, de quo antea diximus, ſancta Eccleſia decreuit, iubet enim ſemel ſaltem quotannis fideles omnes peccata ſua confiteri.

Late. Côc. c. 21. & habetur lib. 5. decretal. de pœn. & remiſſ. c. omnis utriuſq; ſexus.

Quãdo pueri confiteri debeant.

46 *Quoties Chriſtiani hoc beneficio vti debeant.*

Morituris cõprimis neceſſaria eſt confeſſio.

VERVM, ſi quid ſalutis noſtræ ratio poſtulet conſideremus, profectò quoties, vel mortis periculum

culum imminet, vel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, veluti cùm Sacramenta administramus, aut percipimus, toties Confeſſio prętermittenda non eſt. Atque idem omnino ſeruare oportet, cùm veremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiſerimus, obliuio capiat. Neque enim peccata confiteri poſſumus, quæ non meminimus: neq; peccatorum veniam à Domino impetramus, niſi ea Pœnitentiæ Sacramentum per Confeſſionem deleat.

Prudẽtis eſt uiri & pij ſæpius confiteri. Hoc amplificat paulò poſt. Confitẽdũ eſſe ante Cõfirmationẽ ſuſcipiẽdã docet ca. ut ieiuni, de cõſ. diſt. 5. & añ Euchariſtiam, Cõc. Trid. ſeſſ. 13. ca. 2 & añ Matrimoniũ, ſeſ. 24. ca. 1. de reformat. Matri. ſicq; de alijs eſſe intelligẽdũ doctores tradunt.

47. *Omnia peccata ſigillatim in Cõfeſſione aperienda.*

SED quoniam multa in Confeſſione obſeruanda ſunt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent, alia non item neceſſaria ſunt, de his accuratè agendum erit: neque enim deſunt libelli, & commentarij, ex quibus facilè eſt horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in Confeſſione curandum eſſe, vt integra, & abſoluta ſit. Etenim omnia mortalia peccata ſacerdoti aperire oportet. nam venialia, quæ nos à Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametſi rectè, atque vtiliter, quod piorum vſus demonſtrat, confitemur, tamen ſine culpa prætermitti, multiſque alijs rationibus expiari poſſunt. at mortifera peccata, vt iam diximus, ſingula enumeranda ſunt, quamuis etiam occultiſſimè lateant, & eius generis ſint, quæ duobus tantùm extremis Decalogi capitibus interdicuntur. Sæpe enim euenit, vt ea grauius animam vulnerent, quàm illa quæ apertè, ac palàm peccare homines ſolent.

De cõditionibus & circumſtantijs ad Cõfeſſionem requiſitis. Primò eſſe debet Confeſſio integra & plena Trid. Syn. ſeſ. 14. de pœn. cap. 5. & can. 7. Peccata venialia qua rõne dimittantur, vide Aug. in Ench. ca. 71. citatum de pœn. diſ. 3. de quotidianis. & ĩ Cõ. Tol. 4. c. 9.

Omnia & ſingula peccata neceſſariò confitẽda docet Aug. in lib. de uera & falſa Pœn. cap. 10. cit. de Pœn. diſtin. 1. cap. quem pœn. & cap. 9. de pœn. diſt. 3. cap. ſũt plures. & 14. de pœn. diſt. 5 c. cõſideret. Greg. hom. 10. ſup Ezech. & hab. ea. diſtin. 3. ca. pluit. S. Amb. li. de parad. c. 14. & hab. de Pœn. diſ. 1. c. nõ pót. Hier. ſup illud cap. 10. Si mordeat ſerpẽs. &c. S. Cypr. ſer. 5. de lapſis. circa finẽ.

ita verò à ſancta Tridentina Synodo definitum, atque à Catholica Eccleſia ſemper traditum eſt: quemadmodum ſanctorum Patrum teſtimonia declarant. eſt enim apud ſanctum Ambroſium in hunc modum: Non poteſt quis iuſtificari à peccato, niſi ante confeſſus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Eccleſiaſte idem planè confirmat: inquit enim: Si quem ſerpens Diabolus occultè momorderit, &, nullo conſcio, eum peccati veneno infecerit, ſi tacuerit, & Pœnitentiam non egerit, nec vulnus ſuum fratri, vel magiſtro, voluerit confiteri: Magiſter, qui linguam habet ad curandum, ei prodeſſe non poterit. Præterea ſanctus Cyprianus in ſermone de lapſis apertiſſimè hoc docet, his verbis: Quamuis nullo ſacrificij, aut libelli facinore conſtricti ſint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipſum apud Sacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omnium Eccleſiæ doctorum communis vox eſt, atque ſententia.

48 *Peccatorum circumſtantiæ, dum quis confitetur, ſunt patefaciendæ.*

Circũſtãtiæ aggrauãtes aperiendæ ſunt. Trid. Syno. de pœn. ſeſ. 14. cap. 5. Aug. de vera & falſa pœn. ca. 14. & de pœn. diſt. 5. cap. conſideret.

SED in confeſſione ſumma illa cura & diligentia adhibenda eſt, quam in rebus grauiſſimis ponere ſolemus, omneque ſtudium ita eò conferendum, vt ſanemus animæ vulnera, & peccati radices euellamus. Neque verò ſolùm peccata grauia narrando explicare oportet, verùm etiam illa, quæ vnumquodque peccatum circumſtant, & prauitatem valde augent, vel minuunt. Quædam enim circumſtantiæ adeò graues ſunt, vt peccati mortiferi ratio ex illis tantùm conſtet: quare

hæc omnia confiteri ſemper oportet. Si quis enim hominem interemit, explicandum eſt, utrum ille ſacris initiatus, an profanus fuerit. Itemque, ſi cum muliere concubuit, Matrimonij ne lege libera, aut alterius vxore, aut propinqua, aut alicuius voti ſponſione Deo conſecrata, aperiat neceſſe eſt. Hæc enim diuerſa peccatorum genera cõſtituunt: ita vt primũ quidem, ſimplex fornicatio; alterum, adulterium; tertium, inceſtus; quartũ, ſacrilegium à diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum eſt, verùm ſi quis aureum nummũ furetur, leuius omnino peccat, quàm qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri vim, præſertim verò, qui ſacram pecuniam abſtulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora ſunt ex multorum libris, quàm, vt à nobis commemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda ſunt: quæ verò prauitatem rei magnoperè non augent, ſine crimine omitti poſſent.

Vide D.Th. in 2. 2. q. 154. ar. 1.

Circunſtantiæ non grauantes poſſũt reticeri.

49 *Confeſſio, in qua ſponte aliquid grauius reticetur iteranda eſt.*

SED ad Cõfeſſionem adeò neceſſarium eſt, vt, quod antea diximus, integra ſit, & abſoluta, vt, ſi quis dedita opera, alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia verò tantummodo confiteatur, non ſolùm ex ea confeſſione is nullũ commodum cõſequatur, ſed etiam nouo ſcelere ſe obſtringat: neque eiuſmodi peccatorum enumeratio Confeſſionis nomine, in qua Sacramẽti ratio inſit, appellanda eſt: quin potius Pœnitenti Confeſſionem repetere eſt neceſſe, ſeque ipſum illius peccati

Cõfeſſio in qua aliquid ſponte reticetur, quã ſit noxia, & quòd ſit iteranda.

Trid. Syno. ſeſſ. 14. de Pœn. cap. 5. Thom. in 4. diſt. 17. q. 3. art. 4. & ca. omnis de pœni. & remiſ

 reum

reum facere, quòd Sacramenti ſanctitatem confeſſionis ſimulatione violauerit.

50 *Confeßio, in qua per obliuionem, vel incuriam leuem aliquid omiſſum eſt, non iteranda.*

Reticentia quæ ex obliuione, vel modica negligētia naſcitur, non requirit iterationē confeſsionis.

Negligētia magna, & voluntaria iterationē cōfeſsionis poſtulat.

At verò, ſi alia de cauſa Cōfeſſioni aliquid defuiſſe videatur, vel quia pœnitēs nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia cōſcientiæ ſuæ latebras nō ita accuratè perquiſierit, cùm tamē illud in animo haberet, vt integrè omnia peccata cōfiteretur, nihil opus ei erit confeſſionem iterare: ſatis autem habebit, ſi quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriā reduxerit, ea ſacerdoti, alio tēpore confiteri. In quo tamen animaduertendum eſt, ne nimis diſſolutè, & remiſsè conſcientiam noſtram ſcrutati ſimus, adeoque negligenter peccata admiſſa memoria repetere ſtuduerimus, vt ea ne recordari quidē voluiſſe, merito videri poſſimus. id enim ſi factum fuerit, Confeſſionem iterare omnino oportebit.

51 *Nuda, ſimplex, & aperta debet eſſe Confeſsio.*

Tertiò, nudè & remotis ambagibus aperiēda ſunt peccata.

Præterea curandū eſt, vt Confeſſio nuda, ſimplex & aperta ſit, non artificiosè cōpoſita, quod à nonnullis fit, qui potius vitæ ſuę rationē exponere, quàm peccata cōfiteri vidētur. ea enim cōfeſſio eſſe debet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ipſos nouimus, certaq; pro certis, ac dubia pro dubijs demōſtret. Quòd ſi peccata vel nō recenſentur, vel alieni à re, quā tractamus, ſermones inferūtur, perſpicuū eſt Confeſſionem hac virtute carere.

52 *Prudens & verecunda debet eſſe Confeſsio.*

Vehementer etiam commendandi ſunt,

qui

qui prudentiam, & verecundiam in explicãdis rebus adhibent. neq; enim nimis multis verbis agendum eſt, ſed, quæ ad cuiuſque peccati naturam, & rationem pertinent, breui oratione, quæ modeſtiam coniunctam habeat, aperienda ſunt. Quartò conſiderata ſit, & verecunda cõfeſſio.

53 *Confeſſio per internuntium, aut per litteras fieri non poteſt.*

ILLVD verò etiam tum confitenti, tum ſacerdoti maximè laborandum eſt, ut eorum ſermo in Confeſſione ſecretò habeatur. Quare fit, ut nemini omnino, neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occultè agi poteſt, peccata confiteri liceat. Quintò, ſecreta ſit cõfeſſio, & extra periculũ reuelandi. Trid. Syno. ſeſ. 14. cap. 5. de pœnit.

54 *Expedit homini Chriſtiano ſæpius confiteri.*

SED nulla res fidelibus adeò curæ eſſe debet, quàm, vt frequẽti peccatorũ confeſſione animã ſtudeant expiare. etenim cùm aliquis mortifero ſcelere vrgetur, nihil ei magis ſalutare eſſe poteſt, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quàm ſtatim peccata ſua cõfiteri. Nã, vt ſibi quiſq; diuturnũ vitæ ſpaciũ polliceri queat, turpe profectò eſt, cùm in eluẽdis corporis, aut veſtiũ ſordibus tã diligentes ſimus, non eadẽ ſaltem diligentia curare, ne animę ſplẽdor turpiſſimis peccati maculis obſoleſcat. Vtilitas frequẽtatæ cõfeſſionis.

55 *Quotuplici poteſtate huius Sacramenti miniſter præditus eſſe debeat.*

SED iam de miniſtro huius Sacramenti dicendum eſt. Eum autem ſacerdotem eſſe, qui ordinariam, aut delegatã abſoluendi poteſtatem habeat, ex Eccleſiaſticis ſanctionibus ſatis apparet. habeat De legitimo & idoneo confeſſionis Sacramẽtalis miniſtro.

Miniſter dũplici poteſtate ſit præditus.

Trid. Syno. ſeſſ. 14. c. 5. & 6. de Pœni. can. 10.

a Io. 20. 23.

Ordinis poteſtas unde probetur.

Trid. Syn. c. 7. ſeſ. eadẽ.

Iuriſdictionis poteſtas vnde probetur. vide cauſæ 11. q. 2. vbi. ex Calixto 1. Cõ. Nãnet. Anthioc. Chalced. & aliis hæc probãtur. facit etiã ad hoc ca. Placuit. de Pœn. diſtin. 6. & c. omnis vtriuſq; de Pœniten. & remiſſ.

b Tit. 1. 5.

enim oportet non ſolùm Ordinis, verùm etiam iuriſdictionis poteſtatem, qui hoc munere fungi debet. Illuſtre verò huius miniſterij teſtimonium prębent illa Domini verba apud S. Ioannem: [a] Quorum remiſeritis peccata, remittũtur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. neq; enim omnibus, ſed Apoſtolis tantum hæc dicta fuiſſe conſtat, quibus in hac functione ſacerdotes ſuccedunt: idq; etiam maximè conſentaneum eſt. nam cùm omne gratię genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, à Chriſto capite ad membra deriuetur, meritò debent corpori Chriſti myſtico, id eſt fidelibus illud adminiſtrare, qui ſoli verum eiuſdem corpus conficiendi poteſtatem habent, cùm præſertim fideles hoc ipſo Pęnitentiæ Sacramẽto, ad ſacram Euchariſtiam ſumendam, apti, idoneique reddantur. Verùm quanta olim religione in antiquiſſima Eccleſia ius ordinarij ſacerdotis conſeruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facilè intelligitur: quibus cautum eſt, ne quis Epiſcopus, aut ſacerdos in alterius Parochia, aliquid gerere auderet, ſine ipſius auctoritate, qui illi præeſſet, aut niſi magna neceſſitas cogere videretur. Ita verò ab Apoſtolo ſancitũ eſt. cum Tito præcepit, [b] ut in ſingulis ciuitatibus ſacerdotes conſtitueret, qui ſcilicet doctrinæ, & Sacramentorum cęleſti pabulo, fideles alerent, & educarent.

56 *Poteſt quiuis ſacerdos quemcunque peccatorem in neceßitate abſoluere.*

Quanta cuiuſq; ſacerdotis in periculo mortis circa abſolutionem

QVAMQVAM ſi mortis periculum imminet, & proprij ſacerdotis facultas non datur, ne hac occaſione aliquis pereat, in Eccleſia Dei cuſtoditum fuiſſe, Concilium Tridentinum docet, ut unicui-

que

que ſacerdoti liceret non ſolùm omni peccatorum genere cuiuſcunque poteſtatis ſit, illa condonare, ſed etiam ab excommunicationis vinculo ſoluere.

fit poteſtas. Trid. Syno. de Pœ. ſeſ. 14. cap. 6. & probatur ex c. ſi quis ſua dente. 17. q. 4.

57 *Qualis cuique de ſua ſalute ſollicito deligendus ſit Confeßionis miniſter.*

IAM, præter Ordinis, & iuriſdictionis poteſtatem, quæ prorſus neceſſaria ſunt, opus eſt in primis, vt huius Sacramenti miniſter, tum ſcientia, & eruditione, tũ prudentia prędicus ſit. iudicis enim, & medici ſimul perſonam gerit. Ac, quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non vulgarem ſciẽtiam neceſſariam eſſe, qua, & peccata inueſtigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia ſint, pro cuiuſque hominis ordine, & genere iudicare poſſit. Vt autem medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. etenim diligẽter prouidendum eſt, vt ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam ſanandam, & in poſterum contra morbi vim muniendam, aptiora eſſe uideãtur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet, qui, & quantum in eo officio cui præeſt, ponderis & momenti ſit, & quæ cuique ſceleri pœna conueniat, & qui vel ſoluendi, vel ligandi ſint, optimè nouerit.

Eruditio & prudẽtia ẽt in Confeſſario neceſſaria. Aug. lib. de vera & falſa Pœnit. c. 10. & habe. de pęn. d. 1. c. quem pœnitet. & 6. c. qui uult. Cõfeſſarius iudicis perſonam ſuſti net. Trid. Syno. ſeſ. 14. de pœn. c. 6. & can. 9. Cõfeſſarius medici perſonam ſuſti net. S. Baſi. i reg. breu. q. 229. & Cõcil. Lat. c. 21. & de pœn. & re. c. omnis. Qualis confeſſarius deligendus.

58 *Nunquam, quæ inter confitendum ſunt audita, uerbo, aut ſigno patefacere licet.*

SED quoniam nemo eſt, qui non uehementer cupiat ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari, monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quòd timeant, ne

Confeſſarij quanta debeat eſſe ta citurnitas.

ea, quæ ipſi Confeſſione patefecerint, à ſacerdote vlli vnquam indicentur, neve aliquod ex ea periculi genus ſibi vllo tempore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones grauiſſimè in eos ſacerdotes animaduerti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confeſſus fuerit, perpetuo & religioſo ſilentio compreſſa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranenſi magno ita legimus: Caueat omnino ſacerdos, ne uerbo, vel ſigno, vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem.

De Pœn. d. 6. cap. ſacerdos, & de Pœnit. & remiſſ. c. omnis ex Concil. Later. c. 21.

59 *Quæ ſint præcipuè obſeruanda ſacerdoti aliorum Confeſſiones excipienti.*

De his quæ ad cōfeſſionis vſum p ſacerdotem circa pœnitētem ſunt obſeruāda. Quāta multorum circa cōfeſsionē negligētia.

SED iam rerum ordo poſtulat, cùm de miniſtro dictum ſit; vt quædam præcipua capita explicentur, quæ ad Confeſsionis uſum, & tractationem non parum ſunt accommodata. Magna enim fidelium pars, quibus vulgò nihil longius uideri ſolet, quàm ut dies illi, qui Eccleſiaſtica lege Confeſsioni præfiniti ſunt, effluant: tantùm abſunt à Chriſtiana perfectione, vt uix peccatorum ſuorum meminerint, quæ ſacerdoti patefacienda eſſent, nedum cætera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam perſpicuum eſt. Quare, cùm illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurrendum ſit, hoc primùm ſacerdotes in pœnitente diligenter obſeruabunt, ſi ueram peccatorum ſuorum contritionem habet, certumque illi ſit, ac deliberatum in poſterum à peccatis abſtinere. Quòd ſi ita animo affectum eſſe animaduerterint, moneant, & vehemēter hortētur, ut pro tanto, & tā ſingulari beneficio, maximas Deo gratias agat, ab eoq; cæleſtis gratiæ præſidium petere

Primum videat an pœnitens uere ſit cōtritus, & propoſitū abſtinendi habeat.

nunquam deſinat: quo munitus, ac tectus, facilè poterit prauis cupiditatibus reſiſtere, ac repugnare.

Docendus eſt etiã, vt nullum patiatur eſſe diem quin aliquid de paſsionis Domini noſtri myſterijs meditetur, ad eumque imitandum, & ſumma caritate amandum, ipſe ſe excitet, atque inflammet: hac enim meditatione aſſequetur, vt ab omnibus Dæmonis tentationibus in dies ſe tutioré eſſe ſentiat. Neque enim vlla eſt alia cauſa, cùr tam cito, vel leuiter ab hoſte impugnati, animo, & viribus ſuccumbamus, quàm, quòd ex cæleſtium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non ſtudemus, quo mens recreari, atque erigi poſsit. Sin autem ſacerdos intellexerit, eum, qui velit confiteri, adeò peccata ſua non dolere, vt verè contritus dicendus ſit, conetur magno Contritionis deſiderio eum afficere, vt deinde huius præclari doni cupiditate incenſus, illud à Dei miſericordia petere, & efflagitare in animum inducat.

Diſpiciatur an frequenter beneficij paſsionis Chriſti recordetur.

Meditatio quantã vim habeat aduerſus tentationes.

Excitandus eſt pœnitens negligẽtior ad cõtritionem.

60 *Quomodo ſe gerere debeat Confeſſarius erga eos, qui ſua peccata excuſant.*

In primis autem reprimenda eſt quorundam ſuperbia, qui ſcelera ſua, excuſatione aliqua, vel defendere, vel minora facere nitũtur. Nam, exempli cauſa, cùm aliquis fateatur; ſe ira vehementiùs commotũ fuiſſe, ſtatim huius perturbationis cauſam in alium confert, à quo prius ſibi iniuriam factam eſſe quæritur. Monendus itaque eſt, hoc elati animi, & hominis peccati ſui magnitudinem vel deſpicientis, vel planè ignorantis ſignum eſſe: tum verò eiuſmodi excuſationis genus ad augendum potius, quàm ad minuendum peccatum pertinere.

Monendus eſt confitẽs peccata ſua vt non excuſet.

 tinere.

tinere. nam qui ita factum ſuum probare contendit, hoc videtur profiteri, ſe tunc patientia vſurum eſſe, cùm à nemine lædetur, quo quidem nihil homine Chriſtiano indignius eſſe poteſt. Etenim cũ illius vicem maximè dolere debuerit, qui iniuriã fecit: tamen non peccati prauitate commouetur, ſed fratri iraſcitur, ac, cũ ei præclara occaſio oblata fuerit, vt Deum patiẽtia colere, & fratrem manſuetudine ſua corrigere poſſit, ſalutis materiam ad perniciem ſuam conuertit.

61 *Quomodo his conſulet cõfeſſarius, qui peccata ſua confiteri erubeſcunt, vel imparati eum adeunt.*

Perniciosior autem eſt illorum culpa exiſtimanda, qui, ſtulta quadam verecundia impediti, peccata ſua cõfiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere oportet, monendiq; ſunt, nihil eſſe, quòd vitia ſua aperire vereantur, nulliq; mirum videri debere, ſi intelligat homines peccare: qui quidem communis eſt omnium morbus, & in humanam imbecillitatem propriè cadit.

Supina con ſcientiũ negligẽtia eſt caſtiganda.

Alij ſunt, qui, vel quòd rarò peccata ſua confiteri ſolent, vel quòd nullam curam, & cogitationem in perueſtigandis ſuis ſceleribus poſuerunt, nec cõmiſſa cõfeſſione expedire, nec vnde eius officij initium ducendum ſit, ſatis ſciunt: quos certè acriùs obiurgare opus eſt, atque in primis docere priuſquam ad ſacerdotem aliquis adeat, omni ſtudio curandum eſſe, vt peccatorum ſuorum contritione commoueatur: id verò præſtari nullo modo poſſe, niſi ea reminiſcendo ſigillatim recognoſcere ſtudeat. Quare ſi ſacerdos huiuſmodi homines prorſus imparatos cognouerit, humaniſsimis verbis à

Pœnitentes iparati ſunt remittendi.

ſe dimittet: hortabiturque, ut ad cogitanda pecca ta aliquod ſpatium ſumant, ac deinde reuertantur. quòd ſi fortè affirmauerint, ſe in eã rem omne ſtudium, & diligentiam ſuam cõtuliſſe: quoniã ſacerdoti maximè verendum eſt, ne ſemel dimiſſi, amplius nõ redeant, audiendi erunt, præſertim, ſi emẽdandæ vitæ ſtudiũ aliquod præ ſe ferant, adduciq; poſſint, vt negligentiam ſuã accuſent, quam ſe alio tempore diligenti, & accurata meditatione cõpenſaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda eſt. ſi enim, audita Confeſsione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in deteſtandis dolorem pœnitenti omninò defuiſſe, abſolui poterit. ſin autem vtrumque in eo deſiderari animaduerterit, auctor illi, & ſuaſor erit, vt maiorem curam, quod antea dictum eſt, in excutienda conſcientia adhibeat, hominemque, vt blandiſsimè poterit tractatum, dimittet.

62 Pudori quorumdam quomodo conſulendum.

SED quoniam interdum contingit, vt mulieres alicuius ſceleris in priori Confeſsione oblitæ, interdum ad ſacerdotem nõ audeant redire, quòd vereantur, ne vel in ſuſpicionem magnæ improbitatis populo veniant, vel ſingularis religionis laudem quærere exiſtimentur: ſæpe tum publicè, tum priuatim docendum eſt, neminem tanta memoria eſſe, qui omnia ſua facta, dicta, & cogitata meminiſſe queat. Quapropter fideles nulla re deterrendos eſſe, quo minus ad ſacerdotem reuertantur, ſi in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermiſſum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa, in Confeſsione à ſacerdoti-

bus obſeruanda erunt. nunc ad tertiam Pœnitentiæ partem veniendum eſt.

De Satisfactione tertia Pœnitētiæ parte, eiuſq́; exequendæ neceſsitate.

63 *Quid in genere, quidque in materia Confeſsionis ſignificet Satisfactio.*

Quid ſatisfactio generatim ſumpta ſit, doct. ſic definiūt in 4. diſt. 15 & in tit. de reſt. ſpolia.

Quid ſatisfactio ut ad pœnitentiā pertinet. vide caput ſatisfactio de Pœn. diſt. 3. & doct. in illud, &; Thom. in 4. diſt. 15. q. 1. ar. 1. q. 1. & in ſuppl. q. 12. ar. 3.

PRIMVM itaque Satisfactionis nomen, & uis exponenda eſt. Hinc enim Catholicæ Eccleſiæ hoſtes amplam occaſionē diſsidij, & diſcordiæ, cum maxima Chriſtiani populi pernicie arripuerunt. Eſt autem Satisfactio rei debitæ integra ſolutio: nam quod ſatis eſt, ei videtur nihil deeſſe. quare cùm de gratiæ reconciliatione loquimur, idem ſatisfacere ſignificat, quod alteri tantùm præſtare, quantum irato animo ad vlciſcendā iniuriam ſatis eſſe poſsit. atque ita Satisfactio nihil aliud eſt, quā iniuriæ alteri illatæ compenſatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, Satisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam compenſationem vſurparunt, cùm homo pro peccatis commiſsis Deo aliquid perſoluit.

Satisfactionis ſpiritualis varij gradus, & multiplex acceptio.

64 *Quot ſint gradus eius ſatisfactionis, quæ compenſationem aliquam peccati includit.*

Primò.

Propria & plena ſatiſfactio, Chriſto eſt adſcribenda. vide Tho. in 3. p. q. 48 ar. 2. & cōt. Gen. lib. 4. ca. cap. 55.

QVO in genere quoniā multi gradus eſſe poſſunt, hinc fit, vt Satisfactio variè accipiatur. ac prima quidē, & prēſtāntiſsima illa eſt, qua pro ſcelerū noſtrorum ratione, etiā ſi Deus ſummo iure nobiſcū velit agere, quicquid à nobis debeatur, cumulatè perſolutum eſt: Hæc verò eiuſmodi eſſe dicitur, quæ nobis Deum propitium & placatū reddidit, eamque vni Chriſto Domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis noſtris ſoluto, pleniſsimè Deo ſatisfecit. Neque enim vlla res crea-

ta tanti eſſe potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, vt ſanctus Ioannes teſtatur, [a] ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumulata eſt ſatisfactio, ſcelerũ omnium rationi, quæ in hoc ſæculo commiſſa ſunt, pariter, æqualiterque reſpondens: cuius pondere hominũ actiones apud Deum plurimum valent, ac ſine eo nulla prorſus ęſtimatione dignæ haberentur. Atq; huc Dauidis verba videntur ſpectare: qui poſtquam ſecum ipſe reputans, illud protuliſſet, [b] Quid retribuã Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil pręter hanc ſatisfactionem, quam calicis nomine expreſſit, dignum tot, tantisq; beneficijs inuenire potuit, quare ſubiecit: [c] Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Alterum ſatisfactionis genus, eſt ea, quæ & canonica appellatur, & certo temporis ſpatio definita perficitur: Quare antiquiſſimæ Eccleſiæ vſu receptum eſt, vt cùm pœnitentes, a pœna ſoluuntur, pœna aliqua eis irrogetur, cuius pœnæ ſolutio, Satisfactio vocari conſueuit.

Eodem verò nomine quodlibet pœnę genus ſignificatur, quam pro peccatis, non quidem a ſacerdote conſtitutam, ſed ſponte noſtra ſuſceptam, atque a nobis ipſis repetitam ſuſtinemus.

65 *Quid ſit hæc ſatisfactio, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinet.*

VERVM hæc ad Pœnitentiam, vt Sacramentum eſt, minimè pertinet: ſed illa tantùm Sacramenti pars cenſenda eſt, quam diximus ex præcepto ſacerdotis Deo pro peccatis dependi: hoc adiuncto,

a 1. Ioan. 2. 2. uide itẽ. Ioan. 1. 29. & 2. Cor. 5. 19. 21. 21. & Eph. 2. 4. 5. & 5. 2. & Heb. 9. 11. 12. 13.

b Pſ. 115. 12

c Ibid. 13.

Secũdo, accipitur pro ſatisfactione Sacramẽtali, & canonica, quæ eſt pęnæ impoſitæ a ſacerdote cũ ꝓpoſito vitæ emendãdæ perſolutio.

Tertio, accipitur pro ſatisfactione vltro ſuſcepta.

Trid. Syno. ſeſ. 14. de pœn. c. 8. & 9. can. 13. de hac ſatisfactione ſcripſerũt Tertul. in lib. de pœn. Cypr. ep. 59. ad Fid. & 10. ad Clerum. Aug. in Enchir. ca. 70.

adiuncto, vt ſtatutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in poſterum omni ſtudio vitare. ita enim [a] nonnulli definierunt: Satisfacere, eſt Deo debitum honorem impendere. Quòd autem nemo debitum honorem Deo poſſit tribuere, niſi qui peccata omnino vitare inſtituat, ſatis apparet. [b] Et ſatisfacere, eſt peccatorum cauſas excidere, & eorum ſuggeſtioni aditum non indulgere. In quam ſententiam alij ſenſerunt, Satisfactionem eſſe purgationem, qua eluitur, quicquid ſordium propter peccati maculam in anima reſedit, atq; à pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, abſoluimur. Quæ cum ita ſint, facilè erit fidelibus perſuadere, quàm neceſſarium ſit, vt pœnitentes in hoc ſatisfactionis ſtudio ſe exerceant.

66 *Non ſemper cum remiſſione pœnæ æternæ, quæ conſequitur condonationem culpæ, pœna temporalis remittitur.*

DOCENDI enim ſunt duo eſſe, quæ peccatum conſequuntur, macula & pœna: ac quamuis ſemper culpa dimiſſa ſimul etiam æternæ mortis ſupplicium, apud inferos conſtitutum, condonetur; tamen non ſemper contingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratum eſt, vt Dominus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perſpicua ſunt exempla in ſacris litteris, [c] Geneſis tertio capite, [d] Num. xij. & xx. & [e] alijs permultis locis: Sed illud Dauidis clariſſimum, & maximè illuſtre intuemur, cui, etſi Nathan dixerat: [f] Dominus quoque tranſtulit pec-

a Anſel. li. 1. cur Deus homo. c. 11.
b Aug. de Eccle. dogma. c. 54. & hab. pœnit. diſt. 3. cap. ſatisfactio.
Duo ſunt q̃ peccatũ cõſequuntur, macula aïæ & pœna. Hier. 2. 11.
Pœna æterna cum remiſſione culpæ ſemper remittitur, tẽporalis non itẽ.
Trid. Syno. ſeſ. 14. de pœn. cap. 8. can. 12. & 15.
c Gen. 3. 17. 18.
d Num. 12. 10. 11. 12. & 20. 12. 24.
e Ex. 32. 33. 34. Nume. 14. 21. 22. 23. Pſal. 98. 8. vide item Aug. lib. 2. de pecc. meritis & remiſſ. ca. 34. & 22. con. Fauſt. c. 67. & in Ioan. tracta. 124. Greg. lib. 9. mor. ca. 27. Chryſ. 50. ho. 8. ad pop. Ant.
f 2. Reg. 12. 13. 14. vide item eiuſ. li. c. 24. 11. 12.

catum tuum, non morieris; is tamen grauiſſimas pœnas vltro ſubijt, Dei miſericordiam his verbis noctes dieſque implorans: [a] Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper. Quibus verbis illud petitum eſt à Domino, vt non ſolùm crimẽ, ſed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque à peccati reliquijs purgatum, in priſtinum decoris & integritatis ſtatum reſtitueret. Atq; hæc cùm ſummis precibus peteret, eum tamen Dominus, [b] tum filij ex adulterio ſuſcepti, [c] tum Abſalonis, quem vnicè diligebat, defectione, & [d] morte mulctauit, alijſque pœnis, & calamitatibus affecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, [e] etſi Dominus Moyſis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus eſt, ſe tanti flagitij graues pœnas repetiturum eſſe, ipſeque Moyſes teſtatus eſt fore, vt illud Dominus ſeueriſſimè in tertiam, & quartam vſque generationem vlciſceretur. Hæc verò à ſanctis Patribus in Eccleſia Catholica ſemper tradita eſſe, ipſorum auctoritate apertiſſimè comprobatur.

67 *Quare non tantùm indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantùm per Baptiſmum.*

VERUM, qua de cauſa factum ſit, vt pœna omnis Pœnitentiæ Sacramento, æquè ac Baptiſmo non condonetur, præclarè à ſancta Tridentina Synodo explicatum eſt, his verbis: Diuinæ iuſtitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gra-

a Pſal. 50. 4.5.
b 2.Reg.12. 18.
c 2.Reg.15.
d 2.Reg. 18 14.
e Exod.32. 33.

Vide item Aug. in enchir. ca.70. citatum de pœn.diſt.3. ca. ſane cauendum.& c.56. Hier.ĩ epita. Paul. ep.27. Amb.lib.1. de pœn. ca. 16.& lib.2. cap. 5. vide item Canones Pœnitẽtiales, qui partim à quibuſdã viris peculiariter ſunt cõſcripti, partim ĩ ipſo iuris canonici corpore habentur, qui in prima Synodo Mediolanẽſi iuſſu Reuerendiſſimi Cardinalis Borromæi ſimul collecti extant.

Pluribus de cauſis omnis pęna Sacramento pęnitentiæ, vt in Baptiſmo non remittitur. Trid. Syn. eadem ſeſ.14.c.8.

Primaria ratio tiam recipiantur, qui ante Baptiſmum per ignorantiam deliquerint, aliter verò, qui ſemel à peccati, & Dæmonis ſeruitute liberati, & accepto Spiritus ſancti dono, [a] ſcientes templum Dei violare, [b] & Spiritum ſanctum contriſtare non formidauerint.

a 1. Cor. 3. 17.
b Eph. 4. 30

Secunda rō. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis abſque vlla ſatisfactione peccata dimittantur, vt, occaſione accepta, peccata leuiora putantes, [c] veluti iniurij, & contumelioſi Spiritui ſancto, in grauiora labamur, [d] theſaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocant, & quaſi fræno quodam coercent hæ ſatisfactoriæ pœnæ, cautioresque, & vigilantiores in poſterum pœnitentes efficiunt.

c Hebr. 10. 29.
d Rom. 2. 5.

Accedit, vt tanquam teſtificationes quædā ſint doloris, quem ex commiſſis peccatis capimus, qua ratione Eccleſiæ fit ſatis, quæ noſtris ſceleribus grauiter offenſa eſt. nam, vt ſanctus Auguſtinus ait, [e] Cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. verùm quia plerumque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel alia quæcunque ſigna procedit, rectè ab ijs, qui Eccleſiæ præſunt, tempora Pœnitentiæ conſtituuntur, vt Eccleſiæ, in qua peccata ipſa remittuntur, ſatisfiat.

e Pſal. 50. 19
S. Aug. Ench. ca. 5. 65. & habe. de pœn. diſt. 1. cap. in actione. & in 4. Sēt. diſt. 20.

68 *Quomodo ex pœnis nobis inflictis alij iuuentur.*

PRÆTEREA Pœnitentiæ noſtræ exempla alios docent, quomodo ipſi vitam inſtituere, & pietatem ſequi debeant. Cùm enim pœnas pro peccatis nobis irrogatas, cæteri homines intuentur, & ſummam cautionem ſibi in omni vita, adhibendam,

bendam, & mores priſtinos corrigendos eſſe intelligunt. Quare ſapientiſſimè illud ab Eccleſia obſeruatum eſt, vt cùm ab aliquo publicè flagitium commiſſum eſſet, publica etiam Pœnitentia ei indiceretur, vt cæteri timore perterriti deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora eſſent, interdum fieri ſolitum erat. Sed in publicis, vt diximus, hoc perpetuum fuit, vt, qui ea commiſerant, antequam publicam Pœnitentiam ſuſcepiſſent, non abſoluerentur. Interim uerò paſtores pro eorum ſalute Deum rogabant, atque, vt ipſi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non deſinebant. Quo in genere ſumma fuit ſancti Ambroſij cura, & ſollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad Pœnitentiæ Sacramentum acceſſerant, ita emollitos eſſe, vt veræ contritionis dolorem conceperint. Verùm poſtea tantum de veteris diſciplinæ ſeueritate remiſſum eſt, atque ita caritas refrixit, vt iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum veniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis neceſſarium putent, ſed illud ſatis eſſe arbitrentur, ſi ſpeciem tantùm dolentis habeant.

Publica crimina publicè expiari olim moris fuit. vide Aug. lib. 5. de ciu. cap. 26. & epiſt. 54. & in li. 50. ho. homil. 49. & d vera & fal. pœn. c. 11. Tert. in lib. de pœn. & d pudi. Ambr. lib. 1. de vnica pœn. ca. 10. quod habetur de pœn. diſt. 3. ca. reperiuntur. Cyp. de lapſ. Cõcil. Agath. citatum in diſt. 50. ca. pœn. & cap. in capite & alia multa ibid. & de pœn. diſtinct. 3. Paulinus in vita Ambroſij ſub finẽ.

Quam ſit eneruata vetus diſciplina.

69 Per Pœnitentiam Chriſto aſsimilamur.

DEINDE verò huiuſmodi pœnarum perpeſſione conſequimur, vt capitis noſtri Ieſu Chriſti, [a] in quo paſſus eſt ipſe, & tentatus, ſimilitudinem, & imaginem geramus. nihil enim tam deforme videri poteſt, vt à ſancto Bernardo dictum eſt, quàm ſub ſpinoſo capite delicatum eſſe mẽbrum.

Quinta ratio.

a Heb. 2. 18. D. Bernard. ſer. 5. de omnib. ſanctis.

nam

a Rom. 8. 17. b 2. Tim. 2. 11. 12.

nam teſte Apoſtolo [a] cohæredes ſumus, ſi tamen compatimur; & quod alio loco ſcripſit, [b] ſi commortui ſumus, & conuiuemus; ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus.

70 *Quomodo poſt Dei miſericordiam in peccato, iuſtitiæ etiam locus ſit.*

Vide item D. Tho. in 3. par. q. 88. art. 4. & 5. D. Bernar. in ſer. de cœna Domini. Sanie & vulnere peccati curatis remánet cicatrix.

DIVVS etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipſam Dei miſericordia tolli, verùm ſanandis peccatorum plagis valde neceſſariam eſſe eam curam, quæ in remedio Pœnitentiæ adhibetur. quemadmodum enim ſanato vulnere cicatrices quædam remanent, quæ & ipſæ curandæ ſunt, ita in anima, culpa condonata, ſuperſunt peccatorum reliquiæ purgandæ. Idem planè D. Chryſoſtomi ſententia confirmat, cùm ait: Non ſatis eſt ſagittam ex corpore extrahi, ſed plaga quoque à ſagitta inflicta, ſananda eſt: ſic etiam in anima poſt acceptam peccati veniam, pœnitentia curanda eſt, plaga relicta. Frequentiſſimè enim à ſancto Auguſtino docemur duo hæc in Pœnitentia animaduertenda eſſe, Dei miſericordiam, & iuſtitiam: miſericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat: iuſtitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

D. Chryſoſ. hom. 80. ad pop. Antio.

S. Augu. in Pſal. 50. ad uerſ. Ecce enim veritatem.

71 *Per pœnitentiam pœnas à Deo nobis præparatas effugimus.*

Duo in pœnitẽtia animaduertenda.

Sexta rõ. c 1. Cor. 11. 31. 32.

POSTREMO, Pœnitentiæ pœna à nobis ſuſcepta, Dei animaduerſionem, ſuppliciaque in nos conſtituta anteuertit. ita enim docet Apoſtolus, cùm ait: [c] Si noſmetipſos dijudicaremus, non

vtique

vtique iudicaremur: Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Quæ cùm fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quo minus ad Pœnitentiæ opera maximè excitentur.

Paſſionis Chriſti merito opa noſtra ſunt & meritoria & ſatisfa-ctoria. Tri. Syn. ſeſ. 14. de pęn. c. 8. can. 13. 14. & ſeſ. 6. de iuſtifi. c. 16. Videatur ẽt ca. 4. de oratione Dominica.

72 *Vnde noſtra opera ſint cùm meritoria, tum etiam ſatisfactoria.*

EIVS aũt quanta vis ſit ex eo colligitur, quòd tota à Chriſti Domini paſſionis merito pendet. A quo etiã honeſtis actionibus duo illa maxima bona conſequimur: Alterũ eſt, vt immortalis gloriæ prǫmia mereamur, ita vt [a] calix etiã aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat. Alterũ, vt pro peccatis noſtris ſatisfaciamus.

a Matt. 10. 42. & Mar. 9. 41.

Merita ſanctorũ quomodo etiã aliis proſint & vnde tantus Eccleſię Catholicæ theſaurꝰ ſit collectus. Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 8. Greg. in ca. 9. lib. 1. reg. & Baſ. ĩ reg. breu. q. 12.

73 *Chriſti ſatisfactionem & meritum noſtra ſatisfactio non obſcurat.*

NEQVE verò perfectiſſimã, & cumulatiſſimã Chriſti Domini ſatisfactionem obſcurat, ſed illud potius contrà euenit, vt multò clarior ẽ, & illuſtriorem reddat. Eo enim copioſior Chriſti gratia videtur eſſe, quòd non ſolùm ea nobiſcum cõmunicantur, quæ ipſe ſolus, ſed illa etiã, quæ tanquã caput in membra ſuis ſanctis, & iuſtis hominibus promeruit, ac perſoluit: Qua ratione fieri perſpicuum eſt, vt iuſtæ & honeſtæ piorũ actiones, tantùm ponderis & dignitatis habeant. Chriſtus enim Dominus tanquã [b] caput in membra, & [c] vitis in palmites, gratiã ſuã in eos, qui ſibi per caritatẽ coniuncti ſunt, continenter infundit. Quę quidẽ [d] gratia, bo-

b Eph. 4. 16 c Ioã. 15. 4. 5. 6. 7. 8.

Hæc ad verbum tranſſumpta sũt ex ſeſs. 6. c. 16. Tr. Syn.

d Gr̃a Dei bona opera pręuenit, cõſequitur & comitatur Cõc. Arauſ. can. 18. Aug. de correp. & grat. c. 13. & de gratia & libero arbit. cap. 6. & ſer. 15. de verb. Apoſt. Fulgent. lib. 1. ad Mon. cap. 11. 12.

Vitam æternam cũ Dei gratia mereri poſſumus

a 1.Cor.15. 58. & 2.Corin.4.17. & 2.Tim.4.8. & Hebr.6.10.& 10.34.35.36.

Iuſti quomodo diuinæ legi ſatisfaciant.

b Ioã.4.13.14.

na opera noſtra ſemper antecedit, comitatur, & cõſequitur, & ſine qua mereri, aut ſatisfacere Deo nullo modo poſſimus. Atque ita fit, ut iuſtis nihil deeſſe videatur, cùm operibus, quæ Dei virtute efficiunt, & diuinę legi pro humana, mortaliq; conditione ſatisfacere, & uitam æternam, quam, ſcilicet, ſi Dei gratia ornati è [a] vita deceſſerint, conſequentur, mereri poſſint. nota eſt enim illa Saluatoris vox: [b] Qui autẽ biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed aqua, quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſaliẽtis in uitã æternam.

Quæ ad ueram ſatisfactionem requirantur.

74 *Ad hoc ut opus aliquod ueram uim ſatisfaciendi habeat, quæ ſint potiſſimùm neceſſaria.*

Opera impiorum nõ sũt Deo grata, aut ſatiſfactoria.

c Roma.14.13. He.11.6

d Cor.13.3 vide Tho. in 4.diſ.15. q.1.ar.3.q.1.& in ſuppl.q.14. ar.1.& 2.

e Opera ſatisfactoria pœnalia eſſe neceſſe. Greg.lib.4. mor.cap.21 Tho. in 4. diſt.15.q.1. ar.4.q.1. & in ſup.3.p. q.15.ar.1.

f Cyp.li.1. epiſt.3.poſt medium.

SED duo pręcipuè in Satisfactione requirũtur: primũ eſt, ut is, qui ſatisfacit, iuſtus ſit, ac Dei amicus. Opera enim, [c] quę ſine fide, & [d] caritate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt: alterum, ut [e] eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua moleſtiam, & dolorẽ afferant. cùm enim præteritorum ſcelerum compẽſationes ſint, atque, vt S. [f] Martyr Cyp. redemptrices peccatorũ, omnino neceſſe eſt, vt aliquid acerbitatis habeant. Quamquã non ſemper illud conſequitur, vt, qui ſe in illis moleſtis actionibus exercent, doloris ſenſum habeant. Sępè enim vel patiendi conſuetudo, vel accenſa in Deum caritas efficit, vt, quæ perpeſſu grauiſſima ſunt, ne ſentiantur quidem. Nec tamen iccirco fit, quominus ea ipſa opera ſatisfaciendi uim habeãt. ſiquidem hoc proprium eſt filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbiſſimis laboribus cruciati, aut nihil ferè incommodi ſentiant, aut omnia lætiſſimo animo perferant.

Quot

75 *Quot ſint opera Satisfactionis.*

VERVM omne Satisfactionis genus Paſtores docebunt ad hæc tria præcipuè conferendum eſſe, orationem, ieiunium, & eleemoſynam: quæ quidem tribus bonis animæ, corporis, & ijs, quę externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, reſpondent. nihil verò aptius, & cõuenientius ad extirpandas omnium peccatorũ radices eſſe poteſt. Nam cùm [a] omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis ſit, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitę: nemo nõ videt, hiſce tribus morbi cauſis totidem medicinas, priori ſcilicet, ieiunium; alteri, eleemoſynam; tertię, orationẽ rectiſſimè opponi. Pręterea, ſi eos etiam, qui peccatis noſtris offenduntur, ſpectemus, facile erit intelligere, cur ad hęc tria potiſſimùm omnis ſatisfactio referatur. Hi verò ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleemyſona ſatisfacimus, nos ipſos uerò ieiunio caſtigamus.

Satisfactio noſtra omnis oratione, ieiunio, eleemoſyna concluditur. Trid. Syno. ſeſſ. 14. de pœ. can. 13. Leo. ſer. 1. de ieiu. 10. mem. Bern. in ſẽt. ſect. 11. Th. in ſup. 3. p. q. 15. art. 3. Tribus morbis tres medicinæ opponendæ. a Io. 2. 16.

Peccato Deum, proximum, & nos ipſos offendimus.

76 *Afflictiones, quæ extrinſecus hominibus emittuntur, ſunt etiam ſatisfactoriæ.*

SED quoniam multæ, uariæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac uita ſumus, nos premunt, illud maximè fideles docendi ſunt, eos, qui patienti animo, quicquid laborioſi, & incommodi Deus immiſerit, ferant, amplam ſatisfaciendi, & merendi materiam nactos eſſe: qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiuſmodi ſuſtineant, omni ſatiſfactionis fructu priuari, ſed Dei tantùm, peccata iuſto iudicio ulciſcentis, animaduerſionem, & ſupplicium perferre.

Etiam afflictiones huius uitæ patienter toleratę ſunt ſatisfactoriæ. Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 9. & cano. 13. vide itẽ ca. ſunt plures. de pœn. d. 3. & Tho. in ſup. q. 15. art. 2.

Z 2 *Vnus*

77 *Vnus pro alio ſatisfacere, non autem confiteri, aut conterere poteſt.*

Satisfacere poteſt unus pro alio. Tho. in 4. diſ.20. q.1. ar.2.q.3. & in ſuppl. q. 13.ar.2.

Nemo poteſt pro altero conteri aut confiteri. de pęn. diſ.2. c. quē pœnitet.

a Gal. 6.2.

Cur ſatisfactio alteri prodeſſe poſſit.

IN eo verò ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prędicanda eſt, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, vt vnus poſſet pro altero ſatisfacere. quod quidem huius partis Pęnitentiæ maximè propriū eſt. Vt enim, quod ad Contritionem, & Cōfeſſionem attinet, nemo pro altero dolere, aut cōfiteri poteſt: ita, qui diuina gratia prædití ſunt, alterius nomine poſſunt, quod Deo debetur, perſoluere. quare fit, vt quodam pacto [a] alter alterius onera portare videatur. Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus eſt, qui in Apoſtolorū ſymbolo, Sanctorum communionem confitemur. nam cùm omnes eodem Baptiſmo abluti, Chriſto renaſcamur, eorundem Sacramētorum participes ſimus, in primis verò eiuſdē corporis, & ſanguinis Chriſti Domini cibo, & potu recreemur, hoc apertiſſimè demonſtrat, [b] nos omnes eſſe eiuſdem corporis membra. Quemadmodum igitur, neq; pes ſuæ tantùm, ſed etiam oculorū vtilitatis cauſa munere ſuo fungitur; neq; rurſus, quòd oculi videant, ad illorum propriam, ſed ad communem omnium membrorum vtilitatem referendum eſt; ita communia inter nos Satisfactionis officia exiſtimari debent.

b Rom. 12. 4. 5. 1. Cor. 12.11. Eph. 4. 7.

78 *Non omnis Satisfactionis uirtus alijs communicari poteſt.*

In ſatisfactione quidam cernūtur fructus, qui alijs cōicari nō pſſūt.

NEQVE tamen id ſine vlla exceptione verum eſt, ſi commoda omnia, quæ ex ea capiuntur ſpectemus. nā Satisfactionis opera, medicinæ etiam, & cu-

& curationes quædam ſunt, quæ Pœnitenti ad ſanandos prauos animi affectus præſcribuntur: quo quidem vtilitatis fructu, eos, qui per ſe non ſatisfaciunt, prorſus carere perſpicuum eſt. Hęc igitur de tribus Pœnitentiæ partibus Contritione, Confeſſione, Satisfactione, copioſè, & dilucidè explicanda erunt. — Ariſto. in 2. Eth. c. 3. & Tho. in ſup pl. 3. p. q. 12 ar. 3.

79 *Illi impendenda non eſt abſolutio, qui rem ablatam reſtituere non promittit.*

Sed illud in primis à ſacerdotibus obſeruari oportet, vt audita peccatorum confeſſione, antequam Pœnitentem à peccatis abſoluant, diligenter curent, vt, ſi quid ille fortè de re, aut de exiſtimatione proximi detraxerit, cuius peccati merito damnandus eſſe videatur, cumulata ſatisfactione compenſet. nemo enim abſoluendus eſt; niſi prius, quæ cuiuſque fuerint, reſtituere polliceatur. At quoniam multi ſunt, quibus, etſi prolixè pollicentur, ſe officio ſatis eſſe facturos, tamen certum eſt, ac deliberatum nunquam promiſſa exoluere, omnino ij cogendi ſunt, vt reſtituant: ſæpeque illud Apoſtoli eis inculcandum eſt, vt, [a] Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt; vt habeat, vnde tribuat neceſſitatem patienti.

Nulli abſolutio impēdenda, qui rem ablatā reſtituere non promittat. S. Amb. in 2. p. ſummę Tri. 2. c. 12. & alij Theologi.

a Eph. 4. 28.

80 *Cuiuſmodi ſatisfactio Pœnitenti ſit imponenda.*

In irroganda autem ſatisfactionis pœna ſacerdotes nihil ſibi ſuo arbitratu ſtatuendum eſſe, ſed omnia iuſtitia, prudentia, & pietate dirigenda exiſtimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri videantur, & Pœnitentes ſuorum ſcelerum grauitatem

Iuxta peccatorū qualitatē imponēda eſt ſatiſfactio. Tri. Sy. ſeſſ. 14. de pę. c. 8. & can. 15

tatem magis agnoſcant, operæ pretium erit, eis interdum ſignificare, quæ pęnæ quibuſdam delictis, ex veterum canonum præſcripto, qui pœnitentiales vocantur, conſtitutæ ſint. Igitur vniuerſæ Satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maximè conuenit pęnitentibus præcipere, vt certis aliquot, & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, & præſertim pro ijs, qui ex hac vita in Domino deceſſerunt, preces Deo faciant. Hortari verò etiam eos oportet, vt ſępe eadem Satisfactionis opera, à ſacerdote indicta, vltrò ſuſcipiant, ac repetant, atque ita mores ſuos componant, vt, ijs omnibus, quæ ad Pęnitentiæ Sacramentum pertinent, diligenter abſolutis, tamen uirtutis Pœnitentiæ ſtudia, numquam intermittant. Quòd ſi interdum etiam ob publicam offenſionem, publica pœnitentia præſcribenda fuerit, quamuis eam pęnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facilè audiendus: verum perſuadere ei oportebit, vt quæ tum ſibi, tum alijs ſalutaria futura ſunt, libenti, atque alacri animo ſuſcipiat. Hæc de Pœnitentiæ Sacramento ſingulisque eius partibus ita docenda erunt, vt non ſolùm ea perfectè fideles intelligant, ſed etiam, iuuante Domino, re ipſa piè, & religiosè præſtare animum inducant.

vide itē c. tempora & ſequentia. 26. 5. & de Pęn. diſt. 3. c. menſurā. & alia ubi ex multis conciliis & Pōtificū decretis quales Pœnitētiæ ſint iniungēdæ aſtenditur.

Veterum canonū rigor ſubinde inculcandus. vide q̄ eod. cap. ſec 67. notauimus.

Quæ Satiſfactio præcipue ſit imponenda.

Publicā pœnitentiā deprecanti nō mox acquieſcendū eſt.

Videatur paulò ante ſectio. 67.

DE

DE EXTREMÆ VNCTIONIS SACRAMENTO.

CAPVT VI.

1 *Quare Paſtores animarũ ſæpius apud populum de Extremæ unctionis Sacramento agere debeant.*

CVM ſancta ſcripturarum oracula ita doceãt, [a] In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis, tacitè Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum eſſe, fidelem populum cohortandi, vt in aſſidua mortis meditatione verſetur. Quoniam autem Extremæ vnctionis Sacramentum non poteſt ſupremi illius diei memoriam coniunctam non habere, facilè intelligitur ſæpius de eo agendum eſſe, nõ ſolùm ob eam cauſam, quòd illarum rerum myſteria, quę ad ſalutem pertinent, aperire, & explicare maximè cõuenit; ſed etiam, quia fideles, [b] moriendi neceſſitatem omnibus propoſitam eſſe, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt. Quare fiet, vt in ipſa mortis expectatione ſe minus perturbari ſentiãt, ſed immortales Deo gratias agant, qui, vt Baptiſmi Sacramẽto aditum nobis ad veram vitam patefecit, ita etiam, vt ex hac mortali uita decedẽtes, expeditiorem ad cælum viam haberemus, Extremæ vnctionis Sacramentum inſtituit.

Nouiſſima ſæpe meditanda.

Conſulatur ſect. poſtrema. 7. artic. Sym. Apoſt.

a Eccl. 7. 40

b Ro. 5. 12. Heb. 9. 27.

Deo magnæ habendæ gratiæ de huius Sacramenti inſtitutione.

2 *Quamobrem iſtud Sacramentum Extrema vnctio appellatur.*

VT igitur, quæ ad eam explicationem magis neceſſaria ſunt, eodem ferè ordine, qui in alijs Sacrãmentis ſeruatus eſt, exponantur, primùm illud

ſtoribus, verum Sacramentum eſſe: nec plura, ſed vnum, quamuis per plures vnctiones adminiſtretur, quarum ſingulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda eſt. Vnum uerò eſt non partium continuatione, quæ diuidi non poſſint, ſed perfectione: cuiuſmodi ſunt cætera omnia, quæ ex pluribus rebus conſtant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuerſis partibus compoſita eſt, vna tantùm forma perficitur: ita hoc Sacramentum, etſi ex pluribus rebus, & verbis cōſtituitur, vnum tamen ſignum eſt, & vnius rei, quam ſignificat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quę ſint huius Sacramenti partes, Elementum, inquam, & Verbum. hæc enim à ſancto [a] Iacobo prætermiſſa non ſunt, in quibus ſingulis ſua myſteria licet animaduertere.

Vnicum eſt extremæ vnctionis Sacramētum, quāuis per plures unctiones adminiſtretur Vide Tho. in ſuppl. q. 29. art. 2.

a Iacob. 5. 14. Tho. ubi ſupra ar. 4.

5 *Quæ ſit Extremæ unctionis materia.*

EIVS igitur elemētum, ſiue materia, quemadmodū Concilia, ac præcipuè Tridentinū decreuit, eſt oleum ab Epiſcopo conſecratū, liquor ſcilicet, nō ex quauis pingui, & craſſa materia, ſed ex olearum baccis tātummodò expreſſus. Aptiſſimè autē hæc materia illud ſignificat, quod vi Sacramēti interius in anima efficitur: nā ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnoperè proficit: ita Sacramēti uirtus animæ triſtitiā, ac dolorem minuit. Oleum præterea ſanitatē reſtituit, hilaritatē affert, & lumini tanquam pabulum prębet, tū uerò ad recreandas defatigati corporis uires, maximè accommodatum eſt. Quæ omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius Sacramenti adminiſtrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia ſatis ſint.

De materia Conc. Tri. ſeſs. 14. de Sacramēto extremę vnctionis. c. 1.

Quæ

6 *Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.*

De Forma Cōc. Trid. ibid. Tho. ea.diſ. & q. ar.4. q.1. & in ſup. ead. q.artic.7.

Forma huius ſacramēti ex Patrū traditiōe & Eccleſiarū cōſenſu probatur.

a Iacob. 5. 15.

FORMA verò Sacramenti eſt verbum, & ſolēnis illa precatio, quam ſacerdos ad ſingulas vnctiones adhibet, cū inquit: PER ISTAM SANCTAM VNCTIONEM INDVLGEAT TIBI DEVS, QVIDQVID OCVLORVM, SIVE NARIVM, SIVE TACTVS VITIO DELIQVISTI. Quòd autem hæc vera ſit, & propria huius Sacramēti forma, ſanctus Iacobus Apoſtolus ſignificat, cùm ait: [a] & orent ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum. Ex quo licet cognoſcere formā, precationis modo proferendam eſſe, tametſi, quibus potiſſimùm verbis concipiēda ſit, Apoſtolus nō expreſſerit. Verùm hoc ad nos fideli Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Eccleſiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magiſtra, ſancta Eccleſia Romana vtitur. nam etſi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro, Indulgeat tibi Deus, ponūnt, Remittat, vel Parcat, interdum etiam Sanet, quicquid commiſiſti: tamen, quia nulla fit ſententiæ immutatio, conſtat eandem ab omnibus formam religiosè ſeruari.

Eccleſia Romana omnium Eccleſiarū mater & magiſtra c.nō decet. diſt. 12. & de ſum.Trinit. c.dānamus.

7 *Cur huius Sacramenti forma precationis modo contineatur.*

Vide Tho. ibid.ar.8.

NEC verò quiſquam miretur, cur factum ſit, vt aliorum Sacramentorum forma, vel abſolutè ſignificet, quod efficit, vt cùm dicimus: Ego te baptizo, aut, Signo te ſigno crucis, uel tanquam ab imperantibus pronuncietur, vt cùm in Sacramento Ordinis adminiſtrando dicitur: Accipe poteſtatem: Hæc una verò Extremæ unctionis forma,

preca-

precatione quadam abſoluatur, id enim optimo iure conſtitutum eſt. nam cùm hoc Sacramentum propterea adhibeatur, vt præter ſpiritualem gratiam, quam tribuit, ſanitatem etiam reſtituat ægrotis: tamen, quia non ſemper ſequitur, vt ægri à morbis conualeſcant, ob eam cauſam precatione, forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis conſtanti, & perpetuo ordine efficere non ſolet. Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque Sacramenti adminiſtratione: ſed eorum maxima pars precationes continet, quibus ſacerdos ad ægroti ſalutem impetrandam utitur. nullum enim eſt aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac rectè quidem, quoniam eo potiſſimùm tẽpore fideles pijs obſecrationibus adiuuandi ſunt. quare & alij omnes, quos tum adeſſe contigerit, & præcipuè Parochi, debent orare Deum ex animo, & eius miſericordiæ laborantis uitam, & ſalutem omni ſtudio commendare.

Extrema vnctione non tantùm animus ſed & corpus iterdũ curatur. Syno. Trid. ſeſſ. 14. de extrema vnctione c. 2. & can. 2.

Cur in hoc Sacramẽto tot preces adhibeantur.

8 *Quis nam huius Sacramenti ſit auctor.*

VERVM cùm demonſtratum ſit extremam vnctionem verè, & propriè in Sacramentorum numero habendam eſſe: illud etiam ſequitur, eius inſtitutionem à Chriſto Domino profectam eſſe, quæ poſtea à ſancto [a] Iacobo Apoſtolo fidelibus propoſita, & promulgata eſt. Quanquam idem Saluator huius vnctionis ſpecimen quoddam dediſſe viſus eſt, cùm diſcipulos ſuos binos & binos ante faciem ſuam miſit. de illis enim apud Euangeliſtam ita ſcriptum eſt: [b] Exeuntes prædicabant, vt Pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijcie-

Vnctionis extremę ſacramentũ à Chriſto ĩſtitutũ, & quibus conferendum. Trid. Syno. Seſ. ead. in doct. de ſacr. extr. vnctio. cap. 1. & ꝓbat D. Tho. in 4. diſt. 23. art. q. 3. & in ſup. q. 29. art. 3.

a Iac. 5. 14. & 15.

b Marc. 6. 13.

eijciebant,& vngebant oleo multos ęgros,& ſanabant. quam quidē vnctionem non ab Apoſtolis inuentam, ſed à Domino præceptã, non naturali aliqua virtute præditam, ſed myſticam potius ad ſanandos animos, quàm ad corpora curanda,inſtitutam fuiſſe,credendũ eſt. Quam rem ſancti Dionyſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, & Gregorius Magnus aſſerũt, vt nullo modo dubitandum ſit, quin hoc vnum ex ſeptem Eccleſiæ Catholicæ Sacramentis,ſumma cum religione accipere oporteat.

9 *Extrema vnctio quibus adminiſtranda ſit.*

SED docendi ſunt fideles, quamuis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus adminiſtrandum non ſit. Ac primùm excipiuntur, qui ſano & firmo corpore ſunt: ijs enim Extremam vnctionem tribuendam non eſſe, & Apoſtolus docet, cùm inquit: [a] Infirmatur quis in vobis: & ratio oſtendit, ſiquidem ob eam rem inſtituta eſt, non modò vt animæ,ſed etiam vt corpori medicinam afferat. Cùm igitur illi tantùm,qui morbo laborant,curatione indigeant, iccirco ijs etiam,qui adeò periculosè ægrotare videntur, vt, ne ſupremus illis vitæ dies inſtet,metuendum ſit,hoc Sacramentum pręberi debet. In quo tamen grauiſſimè peccant, qui illud tempus ægroti vngendi obſeruare ſolent, cùm iam omni ſalutis ſpe amiſſa, vita, & ſenſibus carere incipiat, conſtat enim, ad vberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimum valere, ſi ægrotus, cùm in eo adhuc integra mens, &

Extremę vnctionis vſus Apoſtolis à Domino eſt imperatus.

Chry.lib.3. de ſacer. ante mediũ. D. Bern. in uita Malach. Concil. Meld. ca.1. teſte Burchar. lib. 4. c.75. Theoph. in Mar. Aug. lib. de viſit. infir. lib. 2.ca. 4. & in lib. de rect.fid.Cathol. & de temp.ſerm. 215. & Car. mag.li.1.de leg. fran. c. 156. Haymo item ſuper Euãg. ut recent.præter mittã Magiſtrũ ſcilicet in 4. diſtin. 25. & quot quot cũ poſtea ſecuti ſunt. Imo vero etiam Tertu.in li. de pręſcrip. ſi Pamelio credimus.

Extrema vnctio nõ omnibus adminiſtranda.

Primò firmi, & ſani excludunt.

Thom.in 4.diſt.23.q.2.art.2.q.1. & in ſuppl.q.32.ar.1. Iacob.5.14. Tempeſtiuè ægrotis adhiberi debet hæc vnctio.

ratio viget, fidemque,& religioſam animi voluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, vt eo potiſſimum tempore cæleſtem medicinam adhibeant, illam quidem ſemper vi ſua admodum ſalutarem, cùm eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturam intellexerint.

Nemini igitur, qui grauiori morbo affectus nō ſit, Sacramentum Vnctionis dare licet, tametſi vitæ periculum adeat, vel quia periculoſam nauigationem paret, vel quia prælium initurus ſit, à quo illi certa mors impendeat, vel etiam ſi capitis damnatus, ad ſupplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis vſu carent, ad hoc Sacramentum ſuſcipiendum apti non ſunt, & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias ſanare huius Sacramenti remedio opus ſit: amentes itē, & furioſi, niſi interdum rationis vſum haberent, & eo potiſſimùm tempore pij animi ſignificationem darent, peterentque, vt ſacro oleo vngerentur. nam, qui ab ipſo ortu nunquam mentis, & rationis compos fuit, vngendus non eſt: ſecus verò, ſi ægrotus, cùm mente adhuc integra huius Sacramenti particeps fieri voluiſſet, poſtea in inſaniam, & furorem incidit.

Sano periculū mortis adeunti nō detur extrema vnctio.

Secundò, pueri & inſani nō sūt inungendi. Thom. in ſupp. q. 32. art. 3. & 4.

10 *Quæ corporis partes hic debeant inungi.*

NON ſunt autem omnes corporis partes vngendæ, ſed eæ tantùm, quas veluti ſenſuum inſtrumenta homini natura attribuit, oculi propter viſionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, vel ſermonem, manus propter tactum, qui tametſi toto corpore æqua-

Quæ corporis partes vngi debeant. Trid. Syno. de extrema vnctione, ſeſ. 14. ca. 3. & can. 3. Thom. ubi ſup. ar. 6.

æquabiliter fuſus eſt, in ea tamen parte maximè viget. Hunc autem vngendi ritum vniuerſalis Eccleſia retinet, atq; etiam huius Sacramenti naturæ optimè conuenit: medicamenti enim eſt inſtar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis vniuerſum corpus malè affectum ſit, tamen illi tantùm parti curatio adhibetur, à qua tanquam à fonte, & origine, morbus manat, iccirco non totũ corpus, ſed ea membra, in quibus potiſſimùm ſentiẽdi vis eminet, Renes etiam veluti libidinis, & voluptatis ſedes, vnguntur; tum pedes, qui nobis ingreſſus, & ad locum mouendi principium ſunt.

Renes. Pedes.

11 *Extrema vnctio iterari poteſt.*

In una eademq; ægrotatione non eſt iteranda vnctio. Tho. in 4. diſt. 23. q. 1. art. 4. & in ſupp. q. 33. art. 1.

In quibus illud obſeruare oportet, in vna, eademque ægrotatione, cùm æger in eodem vitæ periculo poſitus eſt, ſemel tantùm vngendum eſſe. Quòd ſi poſt ſuſceptam hanc unctionem æger conualuerit, quoties poſtea in id vitæ diſcrimen inciderit, toties eiuſdem Sacramenti ſubſidium ei poterit adhiberi. ex quo patet in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari ſolent, reponendum eſſe.

12 *Qua religione & præparatione debeat iſtud Sacramentum ſuſcipi.*

Primò, vnctionẽ præcat Euchariſtiæ & Pœnitentiæ Sacramẽtum. vide q̃ notauimus ſup. c. 5. ſec. 46. & Tho. in ſup. q. 30. art. 1.

Qvoniam verò omni ſtudio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat, ei verò nihil magis aduerſatur quàm alicuius peccati mortiferi conſcientia, ſeruanda eſt Catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, ut ante Extremam unctionem, Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ Sacramentum adminiſtretur.

Ac

Ac deinde ægroto Parochi perſuadere ſtudeāt, vt ea fide ſe ungendum ſacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos afferre conſueuerant. In primis autem animæ ſalus, deinde corporis valetudo, cum illa adiunctione, *Si ea ad æternam gloriam profutura ſit*, expetenda eſt. Nec verò dubitare fideles debent, quin ſanctæ illæ, & ſolemnes preces à Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſiæ, & Domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam gerens, vtitur. Qua una maximè re cohortandi ſunt, vt huius ſaluberrimi olei Sacramentum, ſanctè, & religiosè ſibi adminiſtrandum curent, cùm & acrior pugna inſtare, & vires tum animi, tum corporis deficere videantur.

Secūdò, eſt firma fide ſuſcipiēda.

Tertiò, tempeſtiuè eſt adhibenda.

13 *Quo miniſtrante hoc Sacramentum percipiendum ſit.*

IAM verò quis Extremę vnctionis miniſter ſit, ab eodē Apoſtolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: inquit enim: [a] Inducat presbyteros. quo nomine nō eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodū ſapienter Trid. Syn. exponit, aut qui in populo principē locum obtinēt, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionē ritè ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamē ex ſanctæ Eccleſiæ decreto cuiuis ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionē habeat, ſiue alteri, cui ille eius muneris fungendi poteſtatē fecerit, hoc Sacramentū adminiſtrare licet. Illud verò maximè animaduertendū eſt, ſacerdotē in ea adminiſtratione, quemadmodū etiā in alijs Sacramentis

Sacerdos huius Sacramēti eſt miniſter loco Chriſti.

a Iac. 5. 14. Trid. Syno. ſeſ. 14. de extrema vnctione c. 3. & can. 4. vide itē Thomam in 4. diſt. 23. q. 1. art. 2. & in ſupp. q. 31. ar. 1.

tis fit, Chriſti Domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ, eius ſponſæ, perſonam ſuſtinere.

14 *Qui fructus ex huius Sacramenti vſu ad homines redeant.*

Quæ utilitates ex huius Sacramenti vſu proueniunt.

Trid. Syno. ibid. cap. 2.

Prima utilitas eſt quòd peccata venialia delet

Vide Conc. Trid. cap. 2. de extrem. vnctio & cano. 2. ſeſ. 14. & Tho. in ſupp. q. 30. art. 1.

EXPLICANDÆ ſunt etiam accuratius vtilitates, quas ex hoc Sacramento capimus, vt, ſi nihil aliud fideles ad eius vſum poſſit allicere, ipſa ſaltem vtilitate ducantur: cùm ita comparatum ſit, vt omnia ferè noſtris commodis metiamur. Docebunt igitur Paſtores hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, & , vt communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpæ Pœnitentiæ Sacramento tolluntur. Neq; enim hoc Sacramentum primario loco ad grauiorum criminum remiſſionem inſtitutum eſt, ſed Baptiſmus tantùm & Pœnitentia vi ſua hoc efficiunt.

Secūdò animum cōfirmat.

Quo tēpore hoc Sacramentum ſit ſuſcipiēdū.

Trid. Syno. ibidem c. 3.

Altera eſt ſacræ vnctionis vtilitas, quòd animā à languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à cæteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportuniſſimum exiſtimandum eſt, cùm graui morbo affligamur, ac vitæ periculum impendet. Etenim homini natura inſitum eſt, vt nihil in rebus humanis æquè ac mortem pertimeſcat. auget autem magnoperè hunc timorem præteritorum ſcelerum memoria: cùm præſertim grauiſſima conſcientiæ noſtræ accuſatio nos vrgeat. vt enim ſcriptum eſt: [a] Venient in peccatorum ſuorum cogitationem timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorum.

a Sap. 4. 21.

Deinde illa cura, & cogitatio vehementer angit, quòd paulò pòſt [b] ſtare oporteat ante tribunal

b Rom. 14. 10. 2. Cor. 5. 10.

Dei,

Dei,à quo de nobis iuſtiſsima pro eo,ac meriti fuerimus,ſententia ferenda ſit. Sępe autem euenit, vt fideles hoc terrore perculſi, ſe miris modis exagitari ſentiant. Nihil autem ad mentis tranquillitatem magis conducit, quàm ſi triſtitiam abijciamus, & læto animo [a] Domini aduentum expectemus,paratiq; ſimus, [b] depoſitum noſtrum, quandocunque illud à nobis repetere voluerit, libenter reddere. Vt igitur hac ſollicitudine fidelium mentes liberentur,animuſque pio,& ſancto gaudio repleatur,extremæ unctionis Sacramentum efficit.

a Tit.2.13.
b 2.Tim.1.12.

15 *Quomodo in animæ exitu dæmones nobis inſidientur.*

PRÆTEREA aliud etiã,quod meritò omnium maximum videri poteſt,ex eo conſequimur. nam etſi humani generis hoſtis, [c] quoad viuimus,nunquam deſinit de interitu,& exitio noſtro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac ſi fieri poſſit, ſpẽ nobis diuinæ miſericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit,quàm cùm ſupremũ uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc Sacramẽto ſubminiſtrantur, quibus aduerſarij uim, & impetum frangere,& illi fortiter repugnare poſſint. alleuatur enim,& erigitur ægri animus, diuinæ bonitatis ſpe,eaq; cõfirmatus morbi incommoda omnia fert leuius,ac ipſius Dęmonis [d] calcaneo inſidiantis artificiũ,& calliditatem facilius eludit.

c 1.Pet.5.8.
Tertiò aduerſus diaboli inſultus nos munit. vide Cyril. Alexan. in lib. de exitu animę. Greg. li.24. mor. ca.17. & 18. Ioan.Clim. in lib. de 30. gradib. gra. 7. Euſ. Emiſ. hom. 1. ad mon.
d Gen.3.15

16 *Quomodo ex hoc Sacramento poſſit corpori ſanitas accedere.*

ACCEDIT poſtremò, ſiquidem profutura ſit,

Quartò, ſanctas cor-

poris ſi ita expediat re ditur.

etiam corporis ſanitas. Quòd ſi ægroti eo tempore eam minus conſequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, ſed ob eam potius cauſam euenire credendum eſt, quòd eorum magna pars, vel qui ſacro oleo perunguntur, vel à quibus adminiſtratur, fides infirmior eſt. teſtatur enim [a] Euangeliſta Dominum apud ſuos multas uirtutes non feciſſe propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam rectè dici poteſt, Chriſtianam religionem, ex quo altius tanquam radices egit in animis hominum, minus iam huiuſmodi miraculorum adminiculis indigere, quàm olim naſcentis Eccleſiæ initio neceſſaria eſſe viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnoperè excitanda erit. Vtcumque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei conſilio, & voluntate ceciderit, certa ſpe niti fideles debent, ſe huius ſacri olei uirtute ſpiritualem ſanitatem conſequuturos eſſe, futurumque, ut ſi eos uita decedere contingat, præclaræ illius vocis fructum percipiant, qua ſcriptum eſt: [b] Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ vnctionis Sacramẽto, breuiter quidem dicta ſunt: verùm, ſi hęc ipſa rerum capita à Paſtoribus latius, & ea, qua decet diligentia explanata erunt, dubitandum non eſt, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

a Matt. 13. 58. Marc. 6. 7. Greg. hom. 29. euang.

Fides, & ſpes ægrotãtium hoc ſacramento ſuſcepto eſt erigenda.

b Apoc. 14. 13.

DE

DE ORDINIS SACRAMENTO.

CAPVT VII.

1 *Cur Parochi magna diligentia Sacramenti ordinis doctrinam populo exponere debeant.*

Si quis aliorum Sacramentorum naturam, & rationem diligenter conſiderarit, facilè perſpiciet, ea omnia ab ordinis Sacramento ita pendere, vt ſine illo partim confici, & adminiſtrari nullo modo queant, partim ſolemni cæremonia, & religioſo quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare neceſſe eſt, vt Paſtores inſtitutam Sacramentorum doctrinam perſequentes, eò diligentius etiam de ordinis Sacramento ſibi agendum arbitrentur.

Proderit autē maximè hæc explicatio, primum quidem, illis ipſis, deinde alijs, qui Eccleſiaſticæ vitæ rationem ingreſſi ſunt, poſtremò etiam fideli populo: ipſis, quòd dum in huius argumenti tractatione verſantur,[a] ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti ſunt, magis commouentur, alijs, qui in ſortē Domini uocati ſunt, partim, ut eodē pietatis ſtudio afficiantur, partim verò, vt earum rerum cognitionem percipiant, quibus inſtructi, viam ſibi ad vlteriores gradus facilius munire poſſint. Reliquis autem fidelibus, primùm quidem, vt intelligant, quo honore digni ſint Eccleſiæ miniſtri; deinde, quoniam ſæpè contingit, vt multi adſint, vel qui ſpe liberos ſuos adhuc infantes Eccleſiæ miniſterio deſtinarint, vel qui ſua ſponte, & voluntate illud uitæ genus ſequi

Præter quā quod in initio 23. ſeſſ. Trid. Syno. doctrina de ſacra ordinis 4. c. & 8. can. eſt tradita ferè etiam poſteriori parte cuiuſq; ſeſ. decr. de reforma. actū eſt de eorū moribus q ad ſacros ordines ſint promoti.

Omnia alia ſacramenta ab Ordinis ſacramento pendent.

Vtilitas doctrinę de ordinis ſacramento.

a 2. Tim. 1. 7.

velint, quos certè minimè ignorare æquum eſt, quæ præcipuè ad hanc rationem pertinent.

2 *Nulla dignitas ſacerdotij Ordine in terris excellentior.*

Quanta ſit ordinis ſacri excellentia.

Sacerdotio nihil in terris dignius, vide Ignatiũ in epiſto. ad Smyr. Amb. lib. 5. ep. 32 Chry. hom. 60. ad pop. Antioch. & in Matt. ho. 83. Nazian. orat. 17. ad ſuos ciues. item Chryſ. hom. 4. ſup. ver. Iſa.

a Malach. 7
b Ex. 22. 28
Cõſt. mag. apud Ruff. lib. 10. Hiſt. Eccl. cap. 2.

PRIMVM itaque fidelibus tradendum eſt, quã ta ſit huius inſtituti, ſi ſummum eius gradum, hoc eſt ſacerdotium, ſpectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cùm Epiſcopi & ſacerdotes, tanquã Dei interpretes, & internuntij quidam ſint, qui eius nomine diuinam legem, & vitæ præcepta homines edocent, & ipſius Dei perſonam in terris gerunt, perſpicuum eſt, eam eſſe illorum functionem, quã nulla maior excogitari poſsit, quare meritò non ſolùm [a] Angeli, ſed [b] Dij etiam, quòd Dei immortalis vim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore ſummam dignitatem obtinuerint, tamen noui teſtamenti ſacerdotes, cæteris omnibus honore longè antecellunt. poteſtas enim, tum corpus, & ſanguinem Domini noſtri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata eſt, humanam quoque rationem, atque intelligentiam ſuperat; nedum ei aliquid par, & ſimile in terris inueniri queat.

3 *Qui diuinitus ad ſacerdotium, miniſteriaq; Eccleſiaſtica vocati cenſeantur.*

c Ioã. 3. 17. & 5. 23. 24. 36. 37.
d Io. 20. 21. Matth. 28. 19.
e Eph. 4. 12

DEINDE verò quemadmodum [c] Saluator noſter à Patre, [d] Apoſtoli autẽ, & diſcipuli in vniuerſum mundum, à Chriſto Domino miſſi ſunt, ita quotidie ſacerdotes eadem, qua illi, poteſtate præditi, [e] ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationẽ corporis Chriſti mittũtur.

Huius

Huius igitur tãti officij munus nemini temere imponendum eſt, ſed ijs tantùm, qui illud vitę ſanctitate, doctrina, fide, prudentia ſubſtinere poſſint: [a] Nec verò quiſquam ſibi ſumat honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Vocari autem à Deo dicũtur, qui à legitimis Eccleſiæ miniſtris vocantur. nam, qui in hoc miniſterium ſeipſos arroganter inferũt, atque intrudunt, de his Dominum intellexiſſe docendum eſt, cùm inquit: [b] Non mittebam Prophetas, & ipſi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miſerius, nihil Eccleſiæ Dei calamitoſius eſſe poteſt.

4 *Quinam iudicãdi ſint perperam ad ordines ſacros accedere, & aliundè in Eccleſiam ingredi.*

SED quoniam in omni actione ſuſcipienda magnopere refert, quem ſibi quiſque finem conſtituat, (optimo enim fine poſito, rectè omnia conſequuntur) de hoc in primis, qui ſacris initiari volunt, admonendi ſunt, vt nihil ſibi tanto munere indignum proponant. qui quidem locus eò diligentiùs tractandus erit, quò grauiùs hoc tempore ea in re peccare fideles ſolent. Alij enim eo conſilio ad hanc viuendi rationem ſe conuertunt, ut quæ ad victum, veſtitumque neceſſaria ſunt, parent, ita, vt præter quæſtum nihil aliud in ſacerdotio, quemadmodum vulgo cæteri omnes in quouis ſordidi artificij genere, ſpectare videantur. Quamuis enim ex Apoſtoli ſententia, [c] natura, & diuina lex iubeat, vt qui altari ſeruit, ex altari

Quales deligendi ad ſacerdotiũ latius tractatur ſect. 26. iſtius capitis. Triden. Syn. ſeſ. 23. de Ordine c. 3. & can. 7.

Multa præterea in toto iuris corpore ad hęc pertinentia habẽtur. ut diſt. 23. cap. qui epiſcopus & cap. his igitur. & ca. tales & c. quamquã omnes. itẽ diſt. 24. ca. Epiſcopi & ca. quando epiſcop' & tit. de ætate & qualitate & ordine præficiẽdorum, & multa eiuſmodi. ui de item D. Pau. in epi. ad Tit. & Timoth.

a Heb. 5. 4. vide 2. paral. 26. 16.

Vocari à Deo qui dicantur.

b Hier. 23. 21. vide itẽ eiuſ. cap. 14. 14. & 27. 15. & 29. 9.

Quanta circumſpectione ad ſacros Ordines accedendum.

Quæſtus cauſa ad ſacerdotium aſpirare ſacrilegium eſt.

c 1. Corin. 9. 9. 13. 11. 12. 13. Deut. 18. 1. 2. & 25. 4.

a 1.Ti.3.8. Honorum aut diuitiarum ſpe ad ſacerdotiū procedere perniciosiſſimum eſt.

viuat: tamen [a] quæſtus,& lucri cauſa ad altare accedere, maximum ſacrilegium eſt. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad ſacerdotalem ordinem ducit. Alij verò, ut diuitijs affluant, initiari volunt: cuius quidem rei illud argumento eſt, quòd niſi opulentum aliquod Eccleſiaſticum beneficium eis deferatur, nullam ſacri ordinis cogitationem habent. Hi verò ſunt quos Saluator noſter [b] mercenarios appellat; & quos [c] Ezechiel dicebat ſemetipſos, & non oues paſcere: quorum turpitudo, & improbitas non ſolùm ſacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil ferè à fideli populo haberi poſſit contemptius, & abiectius; verùm etiam efficit, vt ipſi nihil amplius ex ſacerdotio conſequantur, quàm Iudas ex Apoſtolatus munere; quod illi ſempiternum exitium attulit. Illi autem [d] oſtio in Eccleſiam introire meritò dicuntur, qui à Deo legitimè uocati Eccleſiaſtica munera eius unius rei cauſa ſuſcipiunt, ut Dei honori inſeruiant.

b Io.10.12. c Ezechiel. 34.8. Ambitione & auaritia eorū qui ue rè ſunt mercenarij quātum euiluerit ſacerdotium.

d Io.10.1.2 Qui ad Eccleſiaſticas functiones per oſtium adeant.

5 *Qui per ordines ſacros ſe Eccleſiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo ſuperare & excellere debeant.*

Omnes homines, ideo ſunt conditi, vt Dei honori inſeruiant, ſed hoc excellentius præſtare debet qui vltro ſe eccleſiæ tradiderunt. e Deut.6.5 Matth. 22. 37. Luc.10.27.

NEQVE tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi non eadem lex æquè omnibus non ſit impoſita: Homines enim ob eam rem conditi ſunt, vt Deum colant, quod præcipuè fideles, qui baptiſmi gratiam conſequuti ſunt, [e] ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus præſtare debent. Verùm, qui ordinis ſacramento initiari volunt, hoc ſibi proponant opus eſt, vt non ſolùm Dei gloriam in omnibus rebus quærant; quod quidem cùm omnibus,

tum maximè fidelibus commune eſſe conſtat; ſed etiam, vt alicui certo Eccleſiæ miniſterio addicti,[a] in ſanctitate, & iuſtitia illi ſeruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamē alius centurio, alius præfectus eſt; alij, alia munera obeunt: ita quamuis omnes fideles pietatem & innocentiam omni ſtudio ſectari debeāt, quibus rebus maximè Deus colitur; eos tamen, qui Ordinis ſacramento ſunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in Eccleſia exequi oportet: nam [b] & ſacra pro ſe ipſis, & pro omni populo faciunt; & [c] diuinæ legis vim tradunt; ad eamq; prompto, & alacri animo ſeruandā fideles hortantur, & inſtituunt; [d] & Chriſti Domini ſacramenta, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, adminiſtrant; & ut uno verbo complectamur, à reliquo populo ſegregati, in omnium longè maximo, & præſtantiſſimo miniſterio ſe exercent. His igitur explicatis; accedent parochi ad ea explicanda, quæ propria huius ſacramenti ſunt, vt intelligant fideles, qui in Eccleſiaſticum ordinem cooptari volunt, ad quodnam officij genus uocentur, quantaque ipſi Eccleſiæ, eiusque miniſtris poteſtas diuinitus tributa ſit.

a Luc. 1. 74. 75.
A ſimili.

b Heb. 5. 3.
c Leuit. 10. 11. Deuter. 17. 8. 9. & 21. 6 vide Conc. Tolet. 11. c. 2. & Carth. 4. ca. 20. & c. epiſcopus nullam. diſ. 88. & Conc. Trid. ſeſſ. 5. ca. 2. de refor. & ſeſſ. 24. cap. 4.
d 1. Cor. 4. 1

6 *Quotuplex ſit poteſtas Eccleſiaſtica.*

Ea autem duplex eſt, ordinis, & iuriſdictionis. Ordinis poteſtas ad verum Chriſti Domini corpus in ſacroſancta Euchariſtia refertur. Iuriſdictionis verò poteſtas tota in Chriſti corpore myſtico verſatur. Ad eam enim ſpectat Chriſtianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cæleſtemque Beatitudinem dirigere.

Duplex eſt poteſtas, ordinis & iuriſdictionis. Tho. in ſup. q. 17. arti. 3. & doctores alij in 4. sē. diſt. 17. & colligit ex ca. qui vult de pœn. diſ. 6. & ex ca. omnis de pœnit. & remiſſ. & ex Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 6. & 7.

7 *Ordinis poteſtas ad quæ ſe extendat.*

Ordinis poteſtas ad q̃ ſe extendat vide Tho. in 4.diſ.24. q.1.art.1.§. 1.& in ſup. q.34.

VERVM ordinis poteſtas non ſolùm cõſecrandæ Euchariſtiæ uim, & poteſtatem continet, ſed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit, cæteraque omnia complectitur, quę ad Euchariſtiam quouis modo referri poſſunt. Eius uerò plura ex ſacris literis teſtimonia afferri poſſunt; ſed illa præclara, & grauiſsima ſunt, quæ apud ſanctos Ioannem, & Matthæum leguntur: inquit enim Dominus: [a] Sicut miſit me Pater & ego mitto uos: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Et: [b] Amen dico uobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo; & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo. Quæ quidem loca à Paſtoribus ex ſanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumen afferre poterunt.

a Io.21.22. Act.13.3.& 14.2. 1.Timot.1.12. & 4.14. & 5.19.22. & 2.Tim.1.7. Heb.13.17.
b Matth.18 18.

Sacerdotiũ nouæ legis quanto prę ſtãtius ſit ſacerdotio legis naturæ. vide ca. nihil in ſacrificijs de cõſe. diſt.2.& Conc.Trid. ſeſſ.22.c.1. Iren.li.4.c. 34. Aug.li. 19.de ciuit. Dei, ca.23. Vbi eſt lex, ibi & ſacerdotium. Seſ.23.Tri. Syn de ordine ca.1.

8 *Chriſti ſacerdotium legis naturæ, uel etiam Moyſi ſacerdotio ſublimius eſt.*

HÆC autem poteſtas plurimum illi præſtat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res ſacras curarent, tributa eſt. Nam & illa ætas, quæ ſcriptam legem anteceſsit, ſuum ſacerdotium, ſuamque ſpiritualem poteſtatem habuerit, neceſſe eſt, cùm legem habuiſſe ſatis conſtet. Hæc duo enim ita coniuncta teſtatur eſſe Apoſtolus,[c] vt, eorum altero tranſlato, ſimul etiam alterum tranſferri neceſſe ſit. Cùm igitur naturali inſtinctu homines agnoſcerent, Deum colendum eſſe,

c Heb.7.12.

con-

conſequens erat, ut in quauis republica, aliqui ſacrorum, & diuini cultus procurationi præficerentur, quorum poteſtas aliquo modo ſpiritualis diceretur.

Abel fuit ſacerdos, Geneſ. 44. omnesq; primogenitos hos fuiſſe ſacerdotes ſcribit Hiero. in trad. Hebr.

Eadem etiam poteſtate populus Iſraeliticus nō caruit: quæ tametſi dignitate ſuperior fuit, quàm illa, qua in lege naturæ ſacerdotes præditi erant; [a] longè tamen inferior, quàm legis Euangelicę ſpiritualis poteſtas exiſtimanda eſt. Hæc enim cæleſtis eſt, omnemque angelorum etiam uirtutem ſuperat, neque à ſacerdotio Moſaico, ſed à Chriſto Domino, [b] qui non ſecundum Aaron ſacerdos fuit, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech ortum habet. Is enim, qui ſumma poteſtate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc poteſtatem, quamuis uirtute definitam, & ſacramentis adſtrictam, Eccleſiæ ſuæ reliquit. quare ad eam exercendam certi miniſtri inſtituti ſunt, & ſolemni religione conſecrati: quæ quidem conſecratio ordinis ſacramentum, vel ſacra ordinatio uocatur.

Sacerdotiū Chriſti quā to ſit excellentius ſacerdotio Aaronis.

a Hebr. 7. 11. Chryſ. lib. 3. de ſacer.

b Pſal. 109. 4. Hebr. 5. & 7. 17.

Chriſti poteſtas in effectu ſacramentorum qualis. vide Tho. in 3. p. q. 64. art. 3.

Quomodo eam cōmunicauerit idem ea. q. 2. 49. & 4. ſent. diſt. 5. q. 1. ar. 2. & Conc. Tri. ſeſ. 23. ca. 1.

9 ***Quid ſit ordo, & cur functio Eccleſiaſtica Ordo uocetur?***

Placvit autem ſanctis Patribus hoc vocabulo uti, quod latiſsimam ſignificationem habet, ut dignitatem, & excellentiam miniſtrorum Dei indicarent. Eſt enim Ordo, ſi propriam eius vim, & notionem accipiamus, diſpoſitio ſuperiorum, & inferiorum rerum, quæ inter ſe ita aptæ ſunt, ut una, ad alteram referatur. Cùm itaque in hoc miniſterio multi ſint gradus, & uariæ functiones, omnia verò certa ratione diſtributa ſint, & collocata,

Quid ſit proprie & generatim Ordo.

Similem definitionē ordinis habet Aug. in 19. ciui. ca. 13.

cata, rectè, & commodè ordinis nomen ei impoſitum videtur.

Ordinē ſiue ſacram ordinationē verè eſſe ſacramētum docet Cōc. Tridēt. ſeſ. 23. de Ordine. ca. 3. & ca. 3. 4. & 5. Concilium Flor. in decre. de ſacr. Aug. lib. 2. cō. epi. Parmen. ca. 13. & in lib. de bono coniug. c. 24. & lib. 1. de bapti. con. Donat. c. 1. Leo epiſ. 81. ad Dioſc. Gre. in c. 10. lib. 1. Reg.

10 *Ordo veri nominis eſt ſacramentum.*

QVOD autem inter cætera Eccleſiæ ſacramenta, ſacra ordinatio numeranda ſit, ſancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ ſæpius repetita eſt, comprobauit: nam cùm ſacramentum ſit rei ſacræ ſignum, id verò, quod hac conſecratione extrinſecus fit, gratiam, & poteſtatem ſignificet, quæ illi tribuitur, qui conſecratur; omnino ſequi perſpicuum eſt, Ordinem verè, ac propriè ſacramentum dicendum eſſe. Quare Epiſcopus ei calicem cum vino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui ſacerdos ordinatur, inquit: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium, &c.* quibus verbis ſemper docuit Eccleſia, dum materia exhibetur, poteſtatem cōſecrandæ Euchariſtiæ charactere animo impreſſo, tradi, cui gratia adiuncta ſit, ad illud munus ritè, & legitimè obeundum: quod Apoſtolus his verbis declarat: [a] Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuū mearum: non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.

a 2. Tim. 1. 7 vide Theophil. in eundem locū.

Quo ordinis ſacramēto poteſtas conſecrādæ Euchariſtię & gratia ad illā exercendā requiſita conferatur.

11 *Quare in Eccleſia plures ſint inſtituti miniſtrorum ordines.*

Quare ſacramētū ordinis varios habeat ſui exercendi miniſtros.

IAM verò, vt ſacræ Synodi verbis vtamur, cùm diuina res ſit tanti ſacerdotij adminiſtratio: conſentaneum fuit, quò dignius, & maiori cum veneratione exerceri poſſet, vt in Eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures eſſent, & diuerſi miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent,

uirent, atque hi quidem ita diſtributi, vt qui iam clericali tonſura inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcenderent.

12 *Quot ſint ordines miniſtrorum Eccleſiæ, quaque ratione communiter diſtribuantur.*

DOCENDVM igitur erit, hoſce omnes ordines ſeptenario numero contineri, ſemperque ita à Catholica Eccleſia traditum eſſe, quorum nomina hæc ſunt † Oſtiarius, Lector, Exorciſta, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem miniſtrorum numerum rectè ita definitum eſſe, probari poteſt, propter ea miniſteria, quæ ad ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium, & Euchariſtiam, vel conficiendam, vel adminiſtrandam, cuius cauſa præcipuè ſunt inſtituta, neceſſaria videntur. Ex his alij maiores, qui etiam ſacri dicuntur, alij minores ſunt. Maiores, vel ſacri, ſunt, Ordo ſacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorciſtæ, Lectores & Oſtiarij: de quorum ſingulis pauca dicenda ſunt, vt habeant Paſtores, vnde eos potiſſimum inſtituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos eſſe.

13 *Quid clericalis tonſura, clericiq́; nomen ſibi velint.*

INCIPIENDVM autem eſt à prima tonſura, quam quidem docere oportet quandam præparationem eſſe ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptiſmũ exorciſmis, ad matrimonium

Trid. Syno. đ ordine c. 2. can. 6.

Functio oĩs Eccleſiaſtica quæ ſacra ordinatione inſtituitur ſeptenario numero concluditur.

† Horũ ordinũ meminerũt Diony. li. Hier. Eccle. c. 3. Cornel. Roma. in epi. ad Fab. Antioch. apud Euſe. Hiſt. Eccle. lib. 6. c. 35. Conc. Carth. 4. ca. 6. Ignati. in epi. ad Antioch. Caius PP. ĩ ſua epi. Concil. Roma. ſub Syluestro & alijs.

Quõ hęc ordinum ſuffi cientia colligat̃ vide D. Tho. ĩ ſup. q. 37. art. 2.

Ordinum alij maiores, alij minores dicũtur.

Quid requiratur ad ordines ſacros ſuſcipiendos & quales Epiſcopi miniſtros altaris eligere debeant, docet Triden. Syn. ſeſ. 23. decret. de reformat. ca. 3. & ſequentibus.

Clericalis tonſura eſt quædam pręparatio ad ſuſcipiendos ordines. vide Tho. in ſupp. q. 40. ar. 2. Hug. lib. 2. de ſacra. par. 3. cap. 1. Mag. in 4. diſt. 24.

ſponſalibus præparari ſolent: ita, cùm tõſo capillo, Deo dedicantur, tanquam aditus ad ordinis ſacramentum illis aperitur. Declaratur enim qualis eſſe debeat, qui ſacris imbui cupit. nam Clerici nomẽ, quod ei primum tunc imponitur, ab eo deductum eſt, quod Dominum ſortẽ, & hæreditatem ſuã habere incipiat, ueluti in Hebręorum populo, qui diuino cultui mancipati erant: quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promiſſionis illis diſtribui, cùm inquit: [a] Ego pars, & hæreditas tua. Ac quamuis omnibus fidelibus id commune ſit, præcipua tamen ratione ijs conueniat neceſſe eſt, qui ſe Dei miniſterio conſecrarunt.

14 *Quare clerici rotũda corona in capite inſigniãtur.*

TONDENTUR verò capilli ad coronę ſpeciẽ, & ſimilitudinẽ, quã perpetuo conſeruate oportet: & vt quiſq; in altiori deinceps ordinis gradu collocatur, ſic eius orbis forma latior circumſcribi debet. quod quidẽ ex Apoſtolorũ traditione acceptũ eſſe, docet Eccleſia, cũ de huiuſmodi tondẽdi more ſancti, Dionyſius Areopagita, Auguſtinus, Hieronymus, vetuſtiſſimi & grauiſſimi Patres meminerint.

Primùm autem omnium ferunt Apoſtolorum principem eam conſuetudinem induxiſſe ad memoriam coronæ, quæ ex ſpinis contexta, Saluatoris noſtri capiti fuit impoſita, vt, quod impij ad Chriſti ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo apoſtoli ad decus, & gloriam vterentur, ſimulque ſignificarent curandum eſſe à miniſtris Eccle-

Clerici nomẽ quid ſibi uelit.

Hier. epi. 2. ad Nepot. & hr̃ 12. q. 1. c. cleric⁹.

Quàm integra debeat eſſe clericorum uita diſertè oſtẽditur, ſeſ. 14. Con. Trid. decre. de reforma. in proęmio, & ſeſ. 22. de refor. c. 1.

a Num. 18. 20. Deu. 10. 9. & 18. 2.

Oẽs Chriſtiani ad ſortẽ Domini ptinent, ſed tamen non iõ ſunt omnes clerici.

Corona clericalis qd ſignificet, & qualis ĩ quolibet eſſe debeat.

Qđ clericorũ capita tõdeantur ex Apoſtolica traditione manauit.

Rabanus Maurus in lib. de Cler. inſtitut. S. Dionyſ. de Eccle. Hier. cap. 6. par. 2

Vuolfridus in epiſt. quæſt. 6. apud Bed. lib. 5. hiſt. Angl. cap. 22. Primò, coronæ ſpineæ ſignificandæ cauſa paratur corona in capite clericorum. Secũdò, regiæ dignitatis ut ſit declaratio. Mag. in 4. diſt. 24. litt. b.

ſiæ, vt omnibus in rebus Chriſti Domini noſtri ſpeciem, & figuram gerant.

Quamquam nonnulli aſſerant hac nota regiam dignitatem declarari, quæ ijs maximè, qui in ſortē Domini vocati ſunt, videtur cōuenire. Quod enim Petrus Apoſtolus fideli populo tribuit,[a] Vos genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, peculiari quadam & magis propria ratione ad Eccleſiaſticos miniſtros pertinere facilè intelligimus.

a 1. Pet. 2. 9. Tertiò perfectioris vitæ profeſſiones deſignat.

Et ſi non deſunt, qui vel perfectioris vitæ profeſſionem à Clericis ſuſceptam circuli figura, quæ omnium perfectiſſima eſt, ſignificari exiſtiment, vel externarum rerum contemptionem, animaq; ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent, quod capilli, ſuperuacaneum quiddam in corpore tondeantur.

Quartò adhibetur, ad iudicādū rerum minus neceſſariarum contēptum.

15 *Quæ ſit Oſtiariorum functio.*

Vt hoc munus & alij minores ordines priſtinæ dignitati reſtituantur, hortatur Triden. Syn. ſeſ. 23. de reform. cap. 17. De hoc munere agit Concil. Tolet. c. 9. & hab. diſtin. 23. ca. oſtiarius. Iſido. in li. de offic. Eccle. c. 14. & cap. plectis diſt. 25. Mag. diſtin. 24.

Post primam tonſuram ad Oſtiarij ordinem primus gradus fieri conſueuit. Eius munus eſt templi claues, & ianuam cuſtodire, & aditu templi arcere eos quibus ingredi interdictum erat. Ad ſanctum etiam Miſſæ ſacrificium aſſiſtebat, curaturus nequis propiùs, quàm par eſſet, ad ſacram aram accederet, & ſacerdotem rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam miniſteria illi commiſſa erant, ut ex ritibus, quæ in eius conſecrationem adhibentur, perſpici poteſt. Nam Epiſcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quē oſtiarium vult conſtituere, Sic age, inquit, qvasi Deo reddityrvs rationem pro his rebvs, qvæ his clavibvs reclvdvntvr. Magnam autem in antiqua

Quanta dignitas Oſtiariorum.

Eccleſia

Eccleſia huius ordinis dignitatem fuiſſe, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Eccleſia ſeruari animaduertimus. Nam Theſaurarij officium, qui idem erat ſacrarij cuſtos, quod ad Oſtiarios pertinebat, inter honeſtiores Eccleſiæ functiones etiam nunc habetur.

Theſaurarij & cuſtodes ſacrarij inter Oſtiarios ſunt nu merandi.

16 *Quot ſit in Eccleſia Lectoris officium.*

Lectoris officium. De hoc itē munere vide locos ſupra citatos, qūo aūt fue rit ordo lectorum, uel unus Arſenius D. Athanaſij lector, de quo tam multa Eccleſiaſtici hiſtoriographi ſcribūt, docere pōt. ſedijs et antiquiores Cyp. ep. 33. & Tert. de præſcrip. cap. 61. lectorum meminerunt.

SECVNDVS ordinis gradus eſt Lectoris munus. Ad eum pertinet in Eccleſia noui & veteris Teſtamenti libros clara uoce, & diſtincta recitare, præſertim uerò eos, qui inter nocturnam pſalmodiam legi ſolent. Eius quoque partes erant prima Chriſtianę religionis rudimenta fidelibus tradere. Epiſcopus itaque, præſente populo, in eius ordinatione librum, quo deſcripta ſunt, quæ ad hanc functionem pertinent, illi tradens, inquit: ACCIPE, ET ESTO VERBI DEI RELATOR, HABITVRVS, SI FIDELITER, ET VTILITER IMPLEVERIS OFFICIVM TVVM, PARTEM CVM IIS, QVI VERBVM DEI BENE MINISTRARVNT AB INITIO.

17 *Exorciſtis quid ex officio incumbat.*

Exorciſtæ munus. de iiſdē agunt auctores ſupra memorati. Petrus itē qui cum Marcellino ſub Diocletiano paſſus eſt, ab hoc munere exorciſta dictus eſt.

TERTIVS ordo eſt Exorciſtarū, quibus poteſtas data eſt nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immūdis ſpiritibus obſidentur. quare Epiſcopus cùm eos inſtituit, librū, in quo exorciſmi continentur, eis porrigit, vſus ea formula verborum, ACCIPE, ET COMMENDA MEMORIÆ, ET HABE POTESTATEM MANVS IMPONENDI SVPER ENERGVMENOS, SIVE BAPTIZATOS SIVE CATECHVMENOS.

Quæ

18 *Quæ ſint Acolyti partes.*

Acolytorum quartus eſt gradus, & vltimus eorum omnium, qui minores, & non ſacri appellantur. eorũ munus eſt, miniſtros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris miniſterio aſſecta ri, eisq; operam dare. Præterea lumina deferũt, & aſſeruant, cùm Miſſæ ſacrificium celebratur, præcipuè verò, cùm Euangelium legitur: ex quo Ceroferarij alio nomine vocati ſunt. Cùm itaq; ordinantur, hic ritus ab Epiſcopo ſeruari conſueuit. Primũ quidẽ poſtquã eos officij ſui diligenter admonuit, lumina eorum ſingulis tradit in hunc modum: Accipe ceroferarivm, cvm cereo, et scias te ad accendenda Ecclesiæ lvminaria, mancipari in nomine Domini. Deinde etiam vrceolos vacuos, quibus aqua, & vinũ in ſacrificio miniſtratur: Accipe vrceolos ad svggerendvm vinvm, et aqvam in Evcharistiam sangvinis Christi in nomine Domini.

Acolytorũ partes. ijdem. qui ſupra. & Cyp. epi. 55. eius gradus meminerũt. quidam aũt ex ueterib. uocãt eos acolytos: quaſi latine dicas nõ prohibitos. alij vocant acoluthos quaſi pediſſequos aliorũ maiorũ miniſtrorum.

19 *Quodnam ſit Subdiaconi miniſterium, ac cuiuſmodi ritus in eius conſecratione adhibeantur.*

A minoribus ordinibus, ijſdemq; non ſacris, de quibus hactenus dictũ eſt, ad maiores, & ſacros legitimus aditus, & aſcẽſus patet. In eorũ primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus eſt, vt nomẽ ipſum declarat, Diacono ad altare inſeruire. ſacra enim lintea, vaſa, panẽ, & vinũ, ad ſacrificij vſum neceſſaria parare debet. Nunc Ep̃o, & ſacerdoti aquam præbet, cùm manus in Miſſæ ſacrificio abluũt. Epiſtolã etiã, quę olim à Diacono in miſſa recita-

De maioribus qui ſacri dicũtur, Ordinibus. Subdiacono quid incumbat. De ſubdiaconis præter auctores ſupra citatos ſcribit Cyp. ep. 24. & epi. 42.

Subdiacono lex perpetuæ continentię imponitur. Diſt. 27. ca. Presbyteris item Can. Apoſt. 25. Cōc.Carth. 2. can. 2. & 5. Can.3.& Roma. ſub Syluestro.1. can. 8. Arelat.2.can.2. Aurel.3.cano. 2. Eliber.can.33. & multa alia. Item Innoc.1.ep.ad Heinier.ca. 7.Leo.1.ep. 82. ad Anaſtaſiū epiſt. Theſſal. & epiſt.90. ad Ruſticum Narbon.

recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquam teſtis ad ſacrum aſſiſtit, prohibetque, ne ſacerdos ſacra faciens, à quopiam perturbari poſſit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi miniſteriū ſpectant, ex ſolemnibus cæremonijs, quę in illius conſecratione adhibentur, licet cognoſcere. Primū enim Epiſcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impoſitā eſſe admonet, edicitq; neminem in Subdiaconorū ordinem cooptandum eſſe, cui vltrò hanc legē accipere non ſit propoſitum, deinde poſt ſolemnem litaniarum precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones ſint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum ſinguli, qui ordinantur, ab Epiſcopo quidem calicem, & ſacram patenam accipiunt, ab Archidiacono verò (vt intelligatur Subdiaconum Diaconi officio ſubſeruire) vrceolos aqua, & vino plenos, vnà cum lebete, & linteolo, quo manus abſterguntur, dicente Epiſcopo: VIDETE CVIVSMODI MINISTERIVM VOBIS TRADITVR, IDEO VOS ADMONEO, VT ITA VOS EXHIBEATIS, VT DEO PLACERE POSSITIS. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum cùm Epiſcopus ſacris veſtibus Subdiaconum ornauit, ad quarum ſingulas propria verba, & cæremoniæ adhibentur, tradit ei epiſtolarum librum, ac dicit: ACCIPE LIBRVM EPISTOLARVM, ET HABE POTESTATEM LEGENDI EAS IN ECCLESIA SANCTA DEI, TAM PRO VIVIS, QVAM PRO DEFVNCTIS.

Qđ ſit Diaconi miniſterium.

20 *Quod ſit Diaconi munus.*

SECVNDVM autem ſacrorum ordinum gradum

dum Diaconus obtinet: cuius miniſterium latius patet, ſanctiusque ſemper habitum eſt. ad eum enim pertinet Epiſcopum perpetuò ſequi, concionantem cuſtodire, eique, & ſacerdoti ſacra facienti, vel alia Sacramenta adminiſtranti, præſto eſſe, & in miſſæ ſacrificio Euangelium legere. Olim verò fidelium animos ſæpius excitabat, vt ſacra attenderent, ſanguinem etiam Domini miniſtrabat. in quibus Eccleſijs ea conſuetudo erat, vt fideles Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſumerent.

Diacono prætere Eccleſiaſticorum bonorũ diſpenſatio commiſſa erat, ut unicuique ad uictum neceſſaria ſubminiſtraret.

Ad Diaconum etiam pertinet tanquam Epiſcopi oculum, perueſtigare, quinam in urbe piè, & religiosè, quive ſecus vitam traducant, qui ad ſacrificium, & concionem ſtatis temporibus cõueniant, qui rurſus non cõueniant, vt, cùm de omnibus Epiſcopum certiorem fecerit, ille vel priuatim vnumquemque hortari, & admonere, vel palam corrigere, & obiurgare poſſit, vti ſe magis profecturum intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis Sacramẽto initiandi ſunt, ante Epiſcopum ſtatuere.

Licet ei præterea, ſi abſit Epiſcopus & ſacerdos † euangelium explanare, non tamen è ſuperiori loco, vt intelligatur hoc eius proprium munus non eſſe.

De Diaconis p̃ter ſupra citatos auctor. ſcribunt Lu. in actis ca. 6. Paul. Phil. 1. 1. & 1. Tim. 3. 8. 12. vide itẽ Cle. lib. 2. Cõſt. Apoſ. cap. 6. Cyp. ſerm. de lapſ. Ambr. li. 1. offic. ca. 41.

Diaconi diſpenſabant pecunias Eccleſiæ Act. 6. Leo 1. ſer. de S. Laur.

Diaco. ſunt oculi Epiſ. Clem. ep. 1. ad Iac. fra. Dom. hab. diſt. 93. ca. Diaco. Eccle. & Euariſtus PP. epi. 1. & hab. ibi. c. Diaconi. q quaſi. hoc poſtea ad Archidiaconos ẽ tranſlatum, vt uidere eſt de offic. Archidiac. cap. ad hæc & Concil. Triden. ſeſ. 24. in dec. de reform. cap. 14.

21 *Quales diaconi eligendi ſint.*

QVANTA verò diligentia adhibenda ſit, ne

† Diaconos concionari potuiſſe docet in primis exẽplum Stephani Act. 6. & Philippi Acto. 8. & S. Vincentij, qui teſte Aug. ſerm. 2. de S. Vincentio prædicare.

quis eo munere indignus ad hũc Ordinis gradum aſcendat, Apoſtolus oſtendit,[a] cùm ad Timotheũ Diaconi mores, virtutem, & integritatem expoſuit. Hoc idem ſatis etiam declarant ritus, & ſolemnes cæremoniæ, quibus ab Epiſcopo conſecratur. Pluribus enim, & ſanctioribus precibus ad Diaconi, quàm ad Subdiaconi ordinationem utitur Epiſcopus, & alia addit ſacrarum veſtium ornamenta. Præterea manus ei imponit: quod quidem ab[b] Apoſtolis factitatum eſſe legimus, cùm primos Diaconos inſtituerunt. Denique Euangeliorum librum ei tradit, his verbis: ACCIPE POTESTATEM LEGENDI EVANGELIVM IN ECCLESIA DEI, TAM PRO VIVIS, QVAM PRO DEFVNCTIS IN NOMINE DOMINI.

a 1. Tim. 3. 7. 8.

b Act. 6. 6.

Diaconos etiam olim legere conſueuiſſe Euangeliũ teſtatur Hier. epiſt. 48. ad Sabin.

22 *Quæ ſit dignitas, & amplitudo ſacerdotij.*

De ſacerdotij dignitate & offic. vide ſeſ. 23 Conci. Tri. per totã, & ca. ſit rector d. 43. & ca. Paſtoralis. 7 q. 1.

TERTIVS, omniumque ſacrorum ordinum ſummus gràdus eſt ſacerdotium: qui verò illo prę diti ſunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare ſolent. interdum enim Presbyteros appellant, quod Græcè ſeniores ſignificat, non ſolùm propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maximè neceſſaria eſt, ſed multò magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. vt enim ſcriptum eſt;[c] Senectus venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata. cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis uita immaculata. Interdum verò Sacerdotes vocant, quia tum Deo cõſecrati ſunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta adminiſtrare, ſacraſque res, & diuinas tractare.

Cur ſacerdotes olim Presbyteri ſint dicti. Prima ratio.

c Sap. 4. 3.

Altera ratio.

Quo-

23 *Quotuplex ſit cùm nouæ, tum ueteris legis Sacerdotium.*

SED quoniam duplex ſacerdotium in ſacris literis deſcribitur, alterum internum, alterum externum, vtrumq; diſtinguẽdum eſt, vt de quo hoc loco intelligatur, à Paſtoribus explicari poſſit. Quod igitur ad interius ſacerdotium pertinet, omnes fideles, poſtquã ſalutari aqua abluti ſunt, ſacerdotes dicuntur, præcipuè iuſti, qui Spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Ieſu Chriſti ſummi ſacerdotis viua membra effecti ſunt. hi enim [a] fide, quæ caritate inflammatur, in altari mẽtis ſuæ [b] ſpirituales Deo hoſtias immolant: [c] quo in genere bonæ omnes, & honeſtæ actiones, quas ad Dei gloriã referunt, numerandæ ſunt. Quare in Apocalypſi ita legimus: [d] Chriſtus lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum & ſacerdotes Deo, & Patri ſuo. In quam ſententiam ab Apoſtolorum principe dictum eſt: [e] Ipſi tanquam lapides vivi ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum. Et Apoſtolus nos hortatur, vt [f] exhibeamus corpora noſtra hoſtiam viuentẽ, ſanctam, Deo placentẽ, † rationabile obſequiũ noſtrum. Dauid itẽ multo ante dixerat. [g] Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor cõtritũ, & humiliatũ Deus non † deſpicies. Quę omnia ad interius ſacerdotiũ ſpectare facile intelligitur.

Duplex ſacerdotiũ internum, & externum.
Omnes fideles quomodo ſint ſacerdotes, & quas hoſtias offerant.
Amb. lib. 4. de Sacram. capit. 1.
Baſ. ſerm. 2 de Bap. 68.
Aug. lib. 10. de ciu. c. 10.
Leo ſer. 3. de anniuer. Põtificatus. vide caput. multi d. 4.
a Cal. 5. 6,
b 1. Pet. 2. 5.
c Augu. lib. 10. ciu. c. 6.
d Apoc. 1. 5. 6.
e 1. Pet. 2. 5.
f Rom. 12. 1
† Alij legũt rationale, vide Not. Bibl. Louan.
g Pſ. 50. 19.
† Deſpiciet legũt Rom. Hier. Augu. verũ MS. & Hebra. & Cal. textui ſuffragãtur.

24 *Præter internum ſacerdotium aliud eſſe externum demonſtratur.*

EXTERNVM verò ſacerdotium non omnium

Externum ſacerdotiũ nõ cadit in omnes Chriſtianos.
Trid. Syno. de Ordine ſeſſ. 23. c. 1. & can. 1.

fidelium multitudini, ſed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impoſitione, ſolemnibusq; ſanctæ Eccleſiæ cęremonijs inſtituti, & Deo conſecrati, ad aliquod proprium, ſacrumque miniſterium adſcribuntur. Hoc ſacerdotij diſcrimen in veteri etiam lege obſeruari poteſt, nam de interiori Dauidem eſſe locutum, paulò ante demonſtratum eſt. externi verò, nemo ignorare poteſt, [a] quam multa Dominus Moyſi, & Aaroni præcepta dederit, Præterea Leuiticam tribum miniſterio templi adſcripſit, ac lege cauit, [b] ne quis ex alia tribu in eam functionem ſe inferre auderet: Quare [c] Ozias Rex lepra à Domino percuſſus, quòd ſacerdotale munus vſurpaſſet, arrogantiæ & ſacrilegij ſui grauiſſimas pęnas dedit. Quia igitur eandem ſacerdotij diſtinctionem in lege Euangelica licet animaduertere, docendi erunt fideles, nunc de externo ſacerdotio agi, quod certis hominibus attributum eſt. hoc enim tantummodo ad ordinis Sacramentum pertinet.

Duplex ſacerdotiũ in veteri lege etiam inuenitur.
a Exo. 28. & 29. & 40. & totus Leuiticus & ſæpe alias.
b Num. 3. 10.
c 2. Par. 26. 18. 19.
Sacramentum ordinis reſpectu externi ſacrificij inſtitutum.

25 *Quæ ſint ſacerdotum propriæ functiones.*

Sacerdotis quæ ſit functio.
Cęremonię quæ in cõſecratione ſacerdotum adhibentur explicãtur.

SACERDOTIS igitur munus eſt Deo ſacrificium facere, Eccleſiaſtica Sacramenta adminiſtrare, quemadmodum ex conſecrationis ritibus perſpicitur. Nam Epiſcopus, cùm ſacerdotem aliquem inſtituit, primum quidẽ manus ei, vnà cum omnibus ſacerdotibus, qui adſunt, imponit, deinde ſtolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur ſacerdotẽ [d] virtute indui ex alto, qua poſſit crucem Chriſti Domini, & [e] iugũ ſuaue diuinæ legis perferre, eamque non verbis ſolùm, ſed vitæ ſanctiſſimè,

d Luc. 24. 49.
e Matt. 11. 30.

ſimè, & honeſtiſſimè actæ exemplo tradere. Poſtea manus ſacro oleo inungit: tum verò calicem cum vino, & patenam cum hoſtia tradit, dicens: ACCIPE POTESTATEM OFFERENDI SACRIFICIVM DEO, MISSASQVE CELEBRANDI, TAM PRO VIVIS, QVAM PRO DEFVNCTIS. quibus cæremonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum inſtituitur, quæ præcipua ſacerdotis functio exiſtimanda eſt. Ad extremũ verò, manibus iterum eius capiti impoſitis, ACCIPE, INQVIT SPIRITVM SANCTVM: QVORVM REMISERIS PECCATA, REMITTVNTVR EIS, ET QVORVM RETINVERIS RETENTA SVNT. eique cęleſtẽ illam, quam Dominus diſcipulis ſuis dedit, [a] peccata retinendi, ac remittendi poteſtatem tribuit. a Io. 20. 23.
Hæc verò ſunt ſacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera.

26 Quamuis unus ſit ſacerdotij ordo, non tamen unus eſt ſacerdotum gradus.

QVI tametſi vnus eſt ordo ſacerdotalis, varios tamen dignitatis & poteſtatis gradus habet. Primus eſt eorũ, qui ſacerdotes ſimpliciter vocantur: quorum functiones hactenus declaratæ ſunt. Vnus eſt ſacerdotij ordo, ſed in plures dignitatis gradus diſtinctus. Primus gradus ſacerdotum inferiorum.

Secundus eſt Epiſcoporum, qui ſingulis Epiſcopatibus præpoſiti ſunt, ut non ſolùm cæteros Eccleſiæ miniſtros, ſed fidelem populum regant, & eorum ſaluti, ſumma cum vigilantia & cura, proſpiciant. Quare in ſacris literis Paſtores ouium ſępè appellantur: quorum munus & officium Paulus deſcripſit, [b] ut in Apoſtolorum actis legimus, in ea concione, quam ad Epheſios habuit. Itemq; Secundus gradus eſt Epiſcoporũ ſeu Pontificum. b Act. 20. 28. 29. 30.

a 1. Pet. 5. a.3.

à Petro Apoſtolorum principe, [a] diuina quædam Epiſcopalis miniſterij regula tradita eſt: ad quam ſi Epiſcopi ſuas actiones dirigere ſtudeant, dubitandum non erit, quin Paſtores boni, & ſint, & habeantur. Sed ijdem Epiſcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes ſacerdotum Pontifices appellare conſueuerunt.

Tertius eſt Archiepiſcoporũ ſeu Metropolitanorũ, qui licèt iuriſdictione, ordinatione tamen ab epiſcopis non differunt.

Tertius gradus eſt Archiepiſcoporũ, qui pluribus Epiſcopis pręſunt: qui Metropolitani etiã uocãtur, quòd illarũ vrbiũ antiſtites ſint, quæ tanquã matres habeantur illius prouinciæ: quare ſuperiorẽ, quàm Epiſcopi, locũ & ampliorem poteſtatẽ habẽt, tametſi ab Epiſcopis ordinatione nil differũt.

Quartus gradus eſt Patriarcharũ, ſq quatuor olim in tota Eccleſia numerabantur, ijq́; dignitate impares.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur, id eſt, primi ſupremique Patres.

27 *De ſedibus antiquis Patriarcharum.*

Constantinopolitan' Patriarcha poſt Ro. primus c. Conſtantinopolitanæ. & c. renouantes diſt. 22.

De reliquis ſedibus Patriarchalib. vide Conc. Nic. can. 6. Chalc. Act. 16.

Olim in vniuerſa Eccleſia præter ſummũ Romanum Pontificem, quatuor tantum Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares: nam Conſtantinopolitanus, etſi ad eum poſt omnes alios hic honos delatus eſt, tamen ob imperij maieſtatem altiorem locũ obtinuit. Proximus eſt Alexandrinus, cuius Eccleſiam Marcus Euangeliſta iuſſu Principis Apoſtolorum fundauit. Tertius Antiochenus, vbi Petrus primò ſedem locauit. Extremum gradũ habet Hieroſolymitanus, quam Eccleſiam Iacobus frater Domini rexit.

28 *Romanus Pontifex omnium eſt Epiſcoporum maximus, idq́; iure diuino.*

Anacl. epiſ. 31. Leon. ep. 53. Gregor. lib. 6. ep. 37.

Præter hos omnes Catholica Eccleſia Romanũ Pontificẽ Maximũ, quẽ in Epheſina Synodo

Cyrillus

Cyrillus Alexādrinus, Archiepiſcopū,totius orbis terrarū patrem & Patriarchā appellat,ſemper venerata eſt: cùm enim in Petri Apoſtolorū principis cathedra ſedeat, in qua vſq; ad finem ſediſſe conſtat, ſummum in eo dignitatis gradū, & iuriſdictionis amplitudinem,non quidē vllis Synodicis,aut alijs humanis conſtitutionibus,ſed diuinitus datā agnoſcit: quamobrē omnium fideliū,& Epiſcoporū,cæterorumq; antiſtitum,quocunq; illi munere & poteſtate præditi ſint, pater, ac moderator,vniuerſali Eccleſiæ, vt Petri ſucceſſor, Chriſtiq; Domini uerus,& legitimus uicarius in terris præſidet. Ex his itaque Paſtores docebunt, & quæ ſint Eccleſiaſticorum ordinum,ac graduum præcipua munera,& functiones, & quis huius ſacramenti miniſter ſit.

29 *Quis ſit legitimus ſacramenti Ordinis miniſter.*

CONSTAT enim ad Epiſcopum eam adminiſtrationem pertinere : quod etiam ſanctarum literarum auctoritate,certiſſima traditione, omnium Patrum teſtimonio, Conciliorum decretis, ſanctæ Eccleſiæ vſu, & conſuetudine facilè erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permiſſum ſit, vt minores, & non ſacros ordines interdum adminiſtrent: tamen hoc proprium Epiſcopi munus eſſe nemo dubitat, cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus qui ſacri, & maiores dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos & Sacerdotes vnus tantùm

Conſetatur hæc cū 10. & 11. ſect. articuli noni ſymboli Apoſtolor.

Primatus Romani Pōtificis nō humani ſed diuini eſt iuris. vide Anacl. ep. 3. c. 3. & habet. d. 22. c. ſacroſancta, & Greg. lib. 7. ep. 63. & 64. & hab. ea. c. de Conſtantinopolitana, & Nic. Pap. ea. ca. omnes. Cōcil. Chalce. in epiſ. ad Leo. Beru. lib. 2. de cōſiderat.

Miniſter ſacramēti ordinis eſt Epiſc. Tri. Sy. de ordine. ſeſſ. 23. c. 3. decr. de refor. c. 10 idque docēt. Conc. Antioc. c. 10. & Ancyran. 12 Epiph. hær. 75. Hier. ep. 85. Damaſ. & Leo epi. 88. vide item de tempore ordinationum. & c. nec Epiſcopi. Abbatibus aliquando conceditur vt minores Ordines cōferant, ſed his qui alicuius Epiſcopi iuriſdictioni non ſubſunt, vt declaratur Trid. Syn. ſeſ. 23. decr. de reforma. c. 10. Epiſcoporū conſecratio à tribus Epis fiat. Can. Apoſt. 1. & Nic. cōc. can. 4. conc. Carth. 2. ca. 12. & 3. ca. 39. & 4. ca. 2. & 6. ca. 4. & Anacl. ep. 2. idq; colligitur ex Paul. Tim. 4. 14.

Epiſcopus ordinat. Epiſcopi ex Apoſtolorum traditione, quæ perpetuò in Eccleſia cuſtodita eſt, à tribus Epiſcopis conſecrantur.

30 *Cur in promouendis ad ordines ſingularis probitas requiratur.*

SEQVITVR nunc vt explicetur, quinam ad hoc ſacramentum, in primiſque ad ſacerdotalem ordinem apti ſunt, & quæ in eis potiſſimum requirantur. Ex hoc enim difficile non erit ſtatuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiuſque officio, & dignitate, obſeruare oporteat. Maximam autem in hoc ſacramento cautionem adhibendam eſſe, ita colligitur, quòd cætera gratiam ad illorum ſanctificationem, & vſum tribuunt, à quibus percipiuntur: at uerò, qui ſacris initiantur, ob eam rem cæleſtis gratiæ participes fiunt, vt eorum miniſterio, Eccleſiæ, atque adeò omnium hominum ſaluti conſulatur. Ex quo factum eſſe intelligimus, vt ſtatis tantummodò diebus, quibus etiam ſolemnia ieiunia ex uetuſtiſſimo Catholicæ Eccleſiæ more indicuntur, ordinationes fiant: vt ſcilicet fidelis populus eiuſmodi ſacrarum rerum miniſtros, piis & ſanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti miniſterij poteſtatem rectè, & cum Eccleſię utilitate gerendam aptiores eſſe uideantur.

Comparatio ſacramẽti ordinis cũ aliis ſacramentis. hęc ratio colligitur ex D. Tho. in ſup. q.36. art.1. quã etiã probat teſtimonio Dionyſ. lib. de Eccl. Hier. c.3.

Ordines cur ſtatis dieb. ieiuniorum præcipuè inſtituantur. q̃ vero ſint tẽpora à iure ſtatuta habetur d. 15. c. fin. ex Gelaſ. ad epiſ. per Lucaniam. ep. 1. ca. 13. & Greg. lib.2. epi.3. & de tẽporib. ordinationũ ety. c. de eo autem.

31 *Quanta vitæ, & morum integritas in ordinando requiratur.*

PRIMVM itaque in eo, qui Sacerdos creandus eſt, uitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet, non ſolùm quia, ſi mortife-

ri alicuius peccati conſcius ſe initiari curet, vel etiam patiatur, nouo ſe, & maximo ſcelere obſtringit, ſed etiam quia virtutis, & innocentię lumen aliis præferre debet. ea de re quid Apoſtolus [a] Tito, & [b] Timotheo præcipiat, Paſtoribus declarandum erit: & ſimul illud docendum, ea corporis vitia, [c] quæ in veteri lege ex Domini præſcriptione aliquem ab altaris miniſterio excludebant, in Euangelica lege ad animę vitia præcipuè transferenda eſſe. Quare ſanctam illam conſuetudinem in Eccleſia ſeruari animaduertimus, vt qui ſacris initiandi ſunt, prius pœnitentiæ ſacramento conſcientiam purgare diligenter ſtudeant.

a Tit. 1. 7. 8. 9.
b 1. Tim. 3. per totum.
c Leuit. 21. 17. 18. 19. 2.
Grego. p. 1. Paſtor. curæ cap. 11.

32 *In ſacerdote quæ, & quanta doctrina requiratur.*

PRÆTEREA in Sacerdote non ſolùm ea cognitio requirenda eſt, quæ ad ſacramentorum vſum, & tractationem pertinet, ſed etiam ſacrarum literarum ſcientia ita inſtructum eſſe oportet, ut populo Chriſtianæ fidei myſteria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad uirtutem, & pietatem excitare, à vitijs reuocare fideles poſſit. Sacerdotis enim duo ſunt munera: quorum alterum eſt, vt ſacramenta ritè conficiat & adminiſtret: alterum, vt populum, fidei ſuæ commiſſum, ijs rebus, & inſtitutis, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, erudiat. Malachias enim ita teſtatur: [d] Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet, poſſit; alterum certè non vulgarem, ſed

Rerum diuinarũ duabus de cauſis ſint periti. quod ẽt initio decalogi latius repetitur. vide Tho. in ſup. q. 36 q. 2.
Duo ſacerdotis munera.
d Malach. 2. 7.

exqui-

exquiſitam potius doctrinam deſiderat: quamuis æquè ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed, quæ ad ſuſcepti officij, & miniſterij functionem vnicuique ſatis eſſe poſſit.

33 *Quinam ad ſacerdotij dignitatem non ſint admittendi.*

PVERIS autem & furioſis, vel amentibus, quòd vſu rationis carent, hoc ſacramentum dandum non eſt: quamuis, ſi ijs quoque adminiſtraretur, ſacramenti characterem in eorum animam imprimi certò credendum ſit. Qui verò ætatis annus in ſingulis ordinibus ſit expectandus, ex ſacri Tridentini Concilij decretis facile erit cognoſcere.

Excipiuntur etiam ſerui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non ſui iuris, ſed in alterius poteſtate eſt.

Viri præterea ſanguinum, & homicidæ, quia Eccleſiaſtica lege repelluntur, & irregulares ſunt.

Spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs non ſunt procreati. Decet enim vt qui ſacris addicuntur, nihil in ſe habeant, quo ab alijs meritò contemni, & deſpici poſſe videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo inſigni corporis vitio deformes, aut manci ſunt: ea enim fœditas, & debilitatio tum offenſionem habet, tum verò ſacramentorum adminiſtrationem impediat, neceſſe eſt.

Qui ad ſacerdotiũ nõ ſint admittendi.

Pueri ad ordines ſacros non debent promoueri. 75. diſ. c. vel non eſt. uide item diſ. 77. & 78. per totam.

Furioſus, & amens non ordinãdus. 33. diſt. cap. Maritum. Si quis ordinem ante ætatẽ ſuſciperet, characterem quidẽ accipit, ſed nõ vſũ. Th. in ſup. q. 39. art. 1. Trid. Syno. ſeſſ. 23. c. 12 reform.

Serui prohibẽtur ordinari. d. 53. c. 1. & 2. & c. q ex familiis: item de ſeruis non ordinãdis per totum titulum.

Homicidæ diſ. 50. cap. clericum & c. ſequitur. & ca. de his clericis. & de homic. uol. c. presbyterum. Spurij & illegitimi. de his vide diſ. 56. per totum. & tit. de filiis presbyter. nõ ordin. Quinto arcendi ſunt corporibus deformati. vide ti. de corpore vitiatis, & diſ. 55. per tot. multi alii excludũtur ab ordinibus, vt bigami, & alii de quib. vide doctores, dũ de no. irregularitatis diſputãt.

34 *Qui ſint præcipui huius ſacramenti effectus.*

Sed iam his rebus expoſitis, ſupereſt, ut Paſtores doceant, qui ſint huius ſacramenti effectus. Conſtat uerò, quamuis ordinis ſacramentum, ut antea dictum eſt, maximè ad Eccleſiæ utilitatem & pulchritudinem ſpectet, tamen in eius quoque anima, qui ſacris initiatur, ſanctificationis gratiam efficere, qua idoneus, habiliſque ad rectè munere ſuo fungendum, ſacramentaque adminiſtranda reddatur: quemadmodum etiam baptiſmi gratia, quilibet ad alia ſacramenta percipienda aptus efficitur.

Primus effectus eſt, ſanctificatio illius, qui ordinatur. vide Tho. in ſuppl. q. 35. art. 1. Aug. lib. 2. Cont. Cieſco.

Aliam quoque gratiam hoc ſacramento tribui perſpicuum eſt, præcipuam uidelicet poteſtatem, quæ ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum refertur, in ſacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini noſtri corpus, & ſanguinem unus poteſt conficere, in alijs uerò inferiorum ordinum miniſtris, maiorem, minoremve, quo quiſque miniſterio ſuo magis, minusve ad altaris ſacramenta accedit. Atque hæc poteſtas, etiam character ſpiritualis dicitur, quòd qui ſacris imbuti ſunt, interiori quadam nota animæ impreſſa, ab alijs fidelibus diſtinguantur, ac diuino cultui mancipentur, ad quem Apoſtolus uidetur ſpectaſſe, cùm ad Timotheum ait: [a] Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterij. & alibi: [b] Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum. Hæc de ordinis ſacramento ſatis dicta ſint. potiora enim tantùm rerum capita Paſtoribus tradere

Secundus, Gradibus quibuſdã homines proueh ad offerẽdum Domino noui teſtamenti ſacrificium.

Quõ Ordinis ſacramẽtum characterem imprimat. Trid. Syno. ſeſ. 23. de Ordine c. 3. can. 4. Tho. ea. ar. 2.

a 1. Tim. 4. 14.
b 2. Tim. 1. 7.

dere profeſſi ſumus, vt illis fidelis populi docendi, & in Chriſtiana pietate erudiendi, argumenta ſuppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

CAPVT VIII.

SECTIO PRIMA.

1 *Cur Parochi ſedulò debeant inuigilare, vt populus Chriſtianus matrimonij naturam, & ſanctitatem cognitam habeat.*

Doctrina de ſacramento matrimonij & canonis ſubiectis decẽ capitibus de eiuſdem reformatione explicantur initio ſeſſ. 24. Triden. Syno.

QVONIAM Paſtoribus beata, & perfecta Chriſtiani populi vita propoſita eſſe debet, ijs quidem maximè optandum eſſet, quod Apoſtolus ſe cupere ad Corinthios ſcribebat his verbis: [a] Volo omnes homines eſſe, ſicut me ipſum; nimirum, vt omnes continentiæ virtutem ſectarentur: nihil enim beatius in hac vita fidelibus poteſt contingere, quàm, vt animus nulla mundi cura diſtractus, ſedataque, & reſtincta omni carnis libidine, in vno pietatis ſtudio, & rerum cęleſtium cogitatione conquieſcat: ſed quoniam, vt idem Apoſtolus teſtatur, [b] vnuſquiſque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic: & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum eſt, ita ut inter alia Catholicæ Eccleſiæ ſacramenta verè, ac propriè numeretur, ac [c] Dominus nuptiarum celebritatem præſentia ſua honeſtarit: ſatis apparet eius doctrinam tradendam eſſe, cùm præſertim liceat animaduertere, tum

a 1. Cor. 7. 7

Caſtitatis excellentia non in omnes cadit.

b 1. Cor. 7. 7

c Ioã. 2. 2. 3.

Vtilitas doctrinæ de mrimonio.

ſanctum

ſanctum [a] Paulum, tum Apoſtolorum [b] Principem, quæ non ſolum ad dignitatem, ſed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accuratè ſcripta reliquiſſe. Diuino enim ſpiritu afflati, optimè intelligebant, quanta, & quàm multa commoda ad Chriſtianam ſocietatem peruenire poſſent, ſi fideles matrimonij ſanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam ſeruarent: contrà verò, ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximaſque calamitates, & detrimenta in Eccleſiam importari. Primùm itaque matrimonij natura, & vis explicanda eſt. nam cùm vitia ſæpè honeſti ſimilitudinem gerant, cauere oportet, ne fideles falſa matrimonij ſpecie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ cauſa, à nominis ſignificatione ordiendum eſt.

a 1. Cor. 7. per totum Eph. 5. 22. 23. 24. Coloſſ. 3. 18. 19 b 1. Pet. 2. 1. 2. 3.

2 *Quapropter ſancta illa copula Matrimonij, coniugij, aut nuptiarum nominibus exprimatur.*

MATRIMONIVM ab eo dicitur, quòd fœmina iccirco maximè nubere debet, vt mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus eſt. Coniugium quoque à coniungendo appellatur, quòd legitima mulier cũ viro quaſi vno iugo adſtringatur. Præterea nuptiæ, quia, vt inquit S. Ambro. pudoris gratia puellæ ſe obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes, ſubiectaſque eſſe oportere.

Matrimonium vnde dicatur Aug. li. 19. cont. Fauſt. c. 26. S. Amb. lib. 1. de Abraham c. 9. in fine. & 30. q. 5. cap. fœminę. & 33. q. 5. cap. mulier. & Iſid. lib. 2. de Eccle. offic. c. 19.

3 *Quid ſit matrimonium.*

ITA verò ex communi Theologorum ſententia definitur: Matrimonium eſt viri & mulieris

Mag. in 4. diſt. 27. li. 6. & Grat. 27.

q. 2. in principio q̄ſtionis. ex Inſt. tit. de patria poteſt. lib. 1. & ff. de ritu nupr. l. 1. vide Tho. ĩ ſup. q. 44. art. 3.

Quæ ad perfectũ matrimoniũ concurrant.

M{r}imonij uis in quo p̄cipuè conſiſtat.

Matrimoniũ inter illegitimas p̄ſonas cõtractũ, eſt irritũ, quæ aũt p̄ſonæ non poſſint cõiũgi aut etiã coniunctæ ſeparari debeant pluribus capitibus exponitur ſeſſ. 24. Cõc. Trid. decret. de reform. matrim.

Indiſſolubile eſt matrimonij vinculum.

maritalis coniunctio, inter legitimas perſonas, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens, cuius definitionis partes, vt planiùs intelligantur, docendum eſt. quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio inſint, conſenſus videlicet interior, pactio externa verbis expreſſa, obligatio, & vinculum, quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimonium conſummatur, nihil horum tamen matrimonij vim, & rationem propriè habere, niſi obligationem illam, & nexum, qui coniunctionis vocabulo ſignificatus eſt. Additur verò, maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus viri & mulieres obligantur, vt ſibi mutuam operam præſtent, vel pretij, vel alterius rei cauſa, prorſus aliena ſunt à matrimonij ratione. Sequitur deinde, inter legitimas perſonas: quoniam, qui à nuptiarum coniunctione legibus omnino excluſi ſunt, ij matrimonium inire non poſſunt; neque ſi ineant, ratum eſt. exempli gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti ſunt, puerque ante decimumquartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus conſtituta eſt, ad matrimonij iuſta fœdera ineunda apti eſſe non poſſunt. Quod verò extremo loco poſitum eſt, Indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens, indiſſolubilis vinculi naturam declarat, quo vir, & vxor colligantur.

4 *Vbi præcipua vis matrimonij conſiſtat.*

Matrimonij natura non tam in conſenſu q̃ ĩ obligationis uinculo conſiſtit.

Ex his igitur patet matrimonij naturam, & rationem in vinculo illo conſiſtere. Nam quòd aliæ clariſſimorum virorum definitiones hoc videntur conſenſui tribuere, vt, cùm dicunt, coniugium

gium eſſe conſenſum maris & fœminæ, hoc ita accipiendum eſt, conſenſum ipſum matrimonij cauſam effectricem eſſe: quòd Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non poteſt, niſi ex conſenſu, & pactione.

Conſenſus eſt mr̃imonij cauſa efficiẽs. Côc. Flor. in epi. Eug. 4. ad Arme. idẽ habes 27. q. 2. cap. matrimonium & c. ſufficiat. & ca. omnis res & concor. ff. de regu. iur. l. nuptias. & Mag. in 4. di. 27. lit. c.

5 *Qualis in matrimonio requiratur conſenſus, quaq́; ratione ſit declarandus.*

SED illud maximè neceſſarium eſt, vt conſenſus verbis, quæ præſens tempus ſignificant, exprimatur: neque enim matrimonium eſt ſimplex donatio, ſed mutua pactio; atque ita fit, vt conſenſus alterius tantùm, ad matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poſſit, ſed duorum inter ſe mutuum eſſe oporteat. atqui, ad declarandum mutuum animi conſenſum, verbis opus eſſe perſpicuum eſt. Si enim ex interiori tantum conſenſu, ſine externa aliqua ſignificatione matrimonium conſtare poſſet, illud etiam ſequi videretur, vt, cùm duo qui diſiunctiſſimis, & maximè diuerſis in locis eſſent, ad nuptias conſentirent, antequam alter alteri voluntatem ſuam vel litteris, vel nuntijs declaraſſet, veri, & ſtabilis matrimonij lege coniungerentur: quod tamen à ratione, & ſanctæ Eccleſiæ conſuetudine & decretis alienum eſt.

Conſenſus verbis tẽporis præſentis exprimẽdus eſt, isq́; mutuus eſſe dẽt. hab. de ſponſalibus & matrim. c. Tuæ fraternitati. & cõſentit Mag. ibidem litt. c.

Interior cõſenſus non ſufficit ad matrimonium.

6 *Mutuus conſenſus verbis futuri temporis expreſſus matrimonium non efficit.*

RECTE autem dicitur oportere, vt conſenſus verbis exprimatur, quæ præſentis temporis ſignificationem habeant. nam quę futurum tempus indicant,

Conſenſus verbis futuri temporis exp̃ſſus ma-

trimonium non efficit. hoc habe-tur de ſponſal.& matr. c. ſi inter vi rũ &. Mag. ubi ſuprà.

indicant, matrimonium non coniungunt, ſed ſpondent: deinde quæ futura ſunt, nondum eſſe perſpicuum eſt: quæ verò non ſunt, parum vel nihil firmi, aut ſtabilis habere exiſtimandum eſt. Quare nondum cõnubij ius in eam mulierem quiſquam habet, quam ſe in matrimonium ducturum eſſe pollicetur, neque ſtatim ab eo impletum eſt, quod ſe facturum promiſit: tametſi fidem præſtare debet: quod ſi non faciat, violatæ fidei reus eſſe conuincitur. At verò, qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quamuis poſtea pœniteat, tamen quod factum eſt mutare, irritumve, & infectum reddere non poteſt. Cùm itaque coniugij obligatio nuda promiſſio non ſit, ſed eiuſmodi abalienatio, qua re ipſa vir mulieri, & viciſſim mulier viro corporis ſui poteſtatem tradit, iccirco neceſſe eſt, verbis, quę præſens tempus deſignant, matrimonium contrahi: quorum verborum vis, etiam poſtquam enunciata ſunt, permanet, virumq́ue & vxorem indiſſolubili vinculo conſtrictos tenent.

Qui quod ſe facturum promiſit, poſtea nõ præſtat, tametſi fidẽ uiolet, mrĩmoniũ tñ non diſſoluit.

Qualis promiſſio requiratur ad perfectionem mrĩmonij.

7 *Si pudore, aut alio impedimento conſenſus verbis non exprimatur, nutus & ſigna verborum locum habent.*

Verborũ loco nutus & ſigna ſatis eſſe aliqñ poſſint.

SED verborum locum, tum nutus, & ſigna, quę intimum conſenſum apertè indicent, ſatis ad matrimonium eſſe poſſunt, tum ipſa etiam taciturnitas, cùm puella propter verecundiam non reſpondet, ſed pro ea parentes loquuntur.

8 *Ad verum matrimoniũ concubitus nõ requiritur.*

Matrimonium non concubitu,

EX ijs igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & uim in uinculo, ac obliga-

tione

tione ſitam eſſe, ac præter conſenſum, eo, quo dictum eſt, modo expreſſum, vt verũ matrimonium exiſtat, concubitum neceſſariò non requiri: nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula interceſſerat, vero matrimonio iunctos fuiſſe planè conſtat. quare à ſanctis Patribus dictum eſt, matrimonium nõ concubitu, ſed conſenſu exiſtere. quod etiam à ſancto Ambroſio in libro de virginibus repetitum legimus. *ſed vinculo cõſenſus cõſiſtere. Adã & Eua in ſtatu innocẽtiæ nõ concubuerunt. Gen. 2. S. Amb. de inſtit. uirg. cap.6. Chryſoſ. in oper. impf. ho. 32. Iſi. lib.9. etym. cap.7.*

9 *Quotuplex ſit matrimonij conſideratio.*

IAM verò hiſce explicatis, illud docẽdum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel vt naturalis coniunctio (coniugium enim non ab hominibus inuentum, ſed à natura) vel ut Sacramentum; cuius vis naturalium rerum conditionem ſuperat, conſiderandum eſt. ac, quoniam gratia naturam perficit, (neque prius, [a] quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale) rei ordo poſtulat, vt de matrimonio, vt natura conſtat, & ad naturę officium pertinet, prius agendum ſit: tum verò, quæ illi, vt Sacramentum eſt, conueniunt, explananda erunt. *Duplex matrimonii ratio, vt eſt officium naturæ, & ut ſacramentũ. Matrimonium eſt a natura. ff. de iuſtit. & iure. l. 1. a 1. Corint. 15.46. De matrimonio, ut ad naturæ officiũ pertinet.*

10 *Quis matrimonij, ut officium naturæ ſignificat, ſit auctor.*

IN primis itaque docendi ſunt fideles, matrimonium à Deo inſtitutum eſſe: ſcriptum eſt enim in Geneſi: [b] Maſculum & fœminam creauit eos: benedixitq́ue illis Deus, & ait: Creſcite, & multiplicamini: &, [c] non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Ac paulò pòſt; [d] Adæ verò non inueniebatur adiutor ſimi- *Matrimonium, ut naturæ officiũ diuinit⁹ eſt inſtitutum. b Gen.1.27 28. c Gen.2.18 d Ibi.20.21*

lis eius. Immiſit ergo Dominus Deus ſoporem in Adam: cumque obdormiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit Dominus Deus coſtam, quā tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam, dixitque Adam: Hoc nunc os, de oſſibus meis, & caro de carne mea: † hæc vocabitur virago, quoniā de viro ſumpta eſt. quamobrem relinquet homo patrē ſuum, & † matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quæ ipſo Domino auctore [a] apud ſanctum Matthæum, oſtendunt matrimonium diuinitus inſtitutum eſſe.

† Hæc paronomaſia in Hebræo uenuſtior eſt, איש Is, enim eſt vir, unde fit Fœmin. אישה Iſſa, quod mulierē denotat.

† Septem MS. exempl. Hebr. & Cal. addunt ſuum, textus tamen eſt, ut hic habetur.

a Mat. 10. 6

11 *Matrimonium, vt naturæ officium conſideratur, diſſolui non poteſt.*

Matrimonium ut eſt naturalis cōiunctio, etiā nequit diſſolui.

NEQVE verò Deus matrimonium tantummodo inſtituit, verùm; vt ſancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indiſſolubilem nodum ei addixit: Siquidem Saluator ait: [b] Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ eſt officium, conueniat, vt diſſolui non poſſit: tamen id maximè fit, quatenus eſt Sacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege, eius propria ſunt, ſummam perfectionem conſequitur. tamen & prolis educandæ ſtudio, & alijs matrimonij bonis repugnat, vt eius vinculum diſſolubile ſit.

b Mat. 19. 6 Tridentina Synodus in princi. ſeſſ. 24. & ca. 5. 7. & cap. fraternitatis. 35. q. 10. & c. debitum de bigamis & de coniug. lepróſ. in princ.

12 *Omnibus hominibus lex contrahendi non eſt impoſita.*

QVOD verò à Domino dictum eſt, [c] Creſcite, & multiplicamini: id eò ſpectat, vt cuius rei cauſa ma-

c Gen. 1. 28

ſa matrimonium inſtitutum erat, declaret: non ut ſingulis hominibus neceſſitatem imponat. nunc enim aucto iam humano genere, non ſolùm vlla lex vxorem ducere aliquem non cogit, ſed potius virginitas ſummoperè commendatur, & vnicuique in ſacris literis ſuadetur, vt quæ matrimonij ſtatu præſtantior ſit, maioremque in ſe perfectionem, & ſanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noſter ita docuit: [a] Qui poteſt capere, capiat. & Apoſtolus ait: [b] De Virginibus præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino, vt ſim fidelis.

Sic interpretatur hunc locum Tertul. in li. de monogam. ante mediũ Cyp. in lib. de habitu virg. Hiero. li. 1. in Iou. & Augu. de ſan. virg. c. 9

Matrimonium cauſa multiplicandi genus humanũ diuinitus eſt inſtitutum.

Virginitas matrimonio eſt præſtantior. Trid. Syno. ſeſſ. 24. de matrim. ca. 9. 10.

a Matth. 9. 12.

b 1. Cor. 7. 25.

13 *Vir & mulier coniungi cur debeant.*

SED quibus de cauſis vir & mulier coniungi debeant, explicandum eſt. Prima igitur ratio eſt, hæc ipſa diuerſi ſexus naturæ inſtinctu expetita ſocietas, mutui auxilij ſpe conciliata, vt alter alterius ope adiutus, vitæ incommoda facilius ferre, & ſenectutis imbecillitatem ſubſtentare queat.

Secunda.

Altera eſt procreationis appetitus, nõ tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum hæredes relinquantur, quàm, vt ueræ fidei & religionis cultores educentur: quod quidem maximè ſanctis illis Patriarchis, cùm vxores ducerent, propoſitum fuiſſe, ex ſacris literis ſatis apparet. quare Angelus, cùm Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis vim poſſet repellere, [c] Oſtendam inquit, tibi, qui ſunt, quibus prævalere poteſt dæmonium. Hi namque, qui coniugium ita ſuſcipiunt, vt Deum à ſe & à ſua mente

Cauſæ hæ proferũtur partim a D. Aug. lib. 7. de gen. ad lit. ca. 7. & lib. 9. ſupra Gen. ca. & à Mag. in 4. diſ. 26. lit. b partim a D. Tho. in ſuppl. q. 42. ar. 2. uide item 32. q. 2. per totã.

c Tob. 6. 16. 17.

a Pſal.31.9. mente excludant, & ſuæ libidini ita vacent, [a] ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus, habet poteſtatem dæmonium ſuper eos. Deinde ſubiecit: [b] Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus, ut in ſemine Abrahæ benedictionem in filijs conſequaris. Atque vna hæc etiam cauſa fuit, cur [c] Deus ab initio matrimonium inſtituerit, quare fit, vt illorum ſit ſcelus grauiſſimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis, vel conceptum impediunt, vel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia conſpiratio exiſtimanda eſt.

b Tob.6.22

c Gen.1.23

Ius naturæ violant, qui partum impediunt. Aug. lib. 1. de nupt. & concup. ca. 15. & hab. 32.q.2.c.aliquando.

14 *Poſt peccatum cur matrimonium inſtitutum fuerit.*

Tertia cauſa. vide Augu. 14. ciuit. c. 15.16.&17.

TERTIA eſt, quæ poſt primi parentis lapſum ad alias cauſas acceſſit, cum propter iuſtitiæ, in qua homo conditus erat, amiſſionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; vt ſcilicet, qui ſibi ſuæ imbecillitatis conſcius eſt, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonij remedio ad vitanda libidinis peccata, vtatur: de quo ita Apoſtolus ſcribit: [d] propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. Ac paulò pòſt cùm docuiſſet, interdum orationis cauſa, à matrimonij debito abſtinẽdum eſſe, ſubiecit: [e] Et iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam ueſtram. Hæ igitur ſunt cauſæ, quarum aliquam ſibi proponere quiſque debet, qui piè & religioſè, ut ſanctorum filios decet, nuptias velit contrahere.

d 1.Cor.7.2

e Ibid.5.

Cauſæ ſecũdariæ ma-

Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus

bus homines inducti, matrimonium ineant, atque in habẽdo uxoris delectu hanc illi prçponant, vt hæredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morum ſimilitudo, huiuſmodi ſanè rationes damnandæ non ſunt, cùm matrimonij ſanctitati non repugnent. Neque enim in ſacris literis [a] Iacob Patriarcha reprehenditur, quòd Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, vt naturalis coniunctio eſt, docenda erunt.

trimonij ſi eius ſanctitatem non impediant, minimè dãnandæ sũt.

a Gen. 29. 17.18.

15 *Cur matrimonium Sacramenti dignitate per Chriſtum ſit auctum.*

Vt autem Sacramentum eſt, explicare oportebit, eius naturam multò præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimonium, vt naturalis coniunctio ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt: ita deinde, vt populus ad veri Dei, & Saluatoris noſtri Chriſti cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, Sacramenti dignitas illi tributa eſt. Cùm enim Chriſtus Dominus vellet arctiſſimæ illius neceſſitudinis, quæ ei cum Eccleſia intercedit, ſuæque erga nos immenſæ caritatis certum aliquod ſignum dare, tanti myſterij dignitatem hac potiſſimùm maris & fçminæ ſancta coniunctione declarauit. quod quidem aptiſſimè factum eſſe, ex eo intelligi poteſt, quod ex omnibus humanis neceſſitatibus, nulla inter ſe homines magis, quàm matrimonij vinculum conſtringit, maximaque inter ſe uir & uxor caritate, & beneuolentia deuincti ſunt: atque iccirco fit, ut frequenter ſacræ literæ nuptiarum

De matrimonio vt ſacramẽtum eſt.

Finis inſtituti matrimonii cum in lege naturæ, tũ in lege gratiæ pulchrè explicatur. vide Tho. in ſuppl. q.42. ar.3.

Immenſa Chriſti, & Eccleſię per caritatẽ cõiunctio matrimonii Sacramẽto aptiſſimè ſignificatur. vide c. debitum. de bigamis non ordin.

a Matt. 22. 2. & 25. 10. Apoc. 9. 67.

rum ſimilitudine [a] diuinam hanc Chriſti, & Eccleſiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

16 Quomodo matrimonium ſit verum Euangelicæ legis ſacramentum.

b Epheſ. 5. 28. 29. 30.

Probaẽ matrimoniũ eſſe ſacramẽtũ quod ẽt veteres diſerte tradiderunt. vt Tertull. in lib. de monag. Augu. de fide & oper. c. 7. li. 1. de nup & concup. ca. 10. & 21. Ambr in c. ep. ad Eph. Petr. Dam. ſer. 1. de dedicat. Eccl. Lucius Papa 3. vt hab. de hæret. c. ad abolendam. Trid. Syno. in prin. ſeſ. 24. de matrim. & ca. 1. Floren. & Conſtant.

IAM verò matrimonium ſacramentum eſſe, Eccleſia, Apoſtoli auctoritate confirmata, certum & exploratum ſemper habuit: ita enim ad Epheſios ſcribit: [b] Viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſe ipſum diligit: nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autẽ dico in Chriſto, & in Eccleſia: Nam quod inquit, ſacramentum hoc magnum eſt: nemini dubium eſſe debet, ad matrimonium referendum eſſe, quòd ſcilicet viri & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor eſt, ſanctiſſimi illius uinculi, quo Chriſtus Dominus cum Eccleſia coniungitur ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum ſit.

17 Quomodo matrimonium ſacramentũ eſſe ex Pauli uerbis conuincatur.

ATQVE hanc eſſe eorum uerborum ueram & propriam ſententiam, ueteres ſancti Patres, qui eum locum interpretati ſunt, oſtendunt: idemque ſancta Tridentina Synodus explicauit. Conſtat ergo, uirum Chriſto, vxorem Eccleſiæ ab

Apoſto-

Apoſtolo comparari, virum eſſe caput mulieris, vt eſt Chriſtus Eccleſiæ, eaque ratione fieri, ut uir vxorem diligere, & viciſſim uxor uirum amare, & colere debeat. [a] Chriſtus enim dilexit Eccleſiam, & pro ea ſemetipſum tradidit: rurſus verò, vt idem Apoſtolus docet, [b] Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto. Sed gratiam quoque hoc ſacramento ſignificari, & tribui, in quo maximè ſacramenti ratio ineſt, ea Synodi verba declarant. Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem vnitatem confirmaret, coniugeſque ſanctificaret, ipſe Chriſtus venerabilium ſacramentorum inſtitutor, atque perfector, ſua nobis paſſione promeruit. Quare docendum eſt, huius ſacramenti gratia effici, vt vir & vxor, mutuæ charitatis vinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquieſcat, alienoſque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, ſed in omnibus ſit [c] honorabile connubium, & thorus immaculatus.

a Epheſ. 5. 25.

b Ibid. 24.

Quomodo matrimonium gratiã ſignificatam tribuat.

Trid. Syno. ibid.

c Heb. 13. 4

18 *Quantum matrimonium Euangelij, à legis naturæ, vel Moyſi matrimonio differat.*

SED quantum matrimonij ſacramentum ijs matrimonijs præſtet, quæ ante, vel poſt legem, iniri ſolebant, ex eo licet cognoſcere, quod etſi gentes matrimonio diuini aliquid ineſſe arbitrabantur, atque ob eam rem vagos concubitus, à naturæ lege alienos eſſe, itemque ſtupra, adulteria & alia libidinis genera vindicanda eſſe iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorſus ſacramenti uim habuerunt.

Gentes matrimonium vt rem ſanctam venerateę ſunt, & concubitus vagos & inceſtas nuptias damnarunt. vide iuris ciuilis titulos de ritu nuptiarum, & ad legem Iuliã de adulteriis, & in ff. & C. & de inceſtis, & inutilibus nuptiis in Cod.

Apud Iudæos verò religioſius omnino nuptia-

rum leges ſeruari cōſueuerant: neq; dubitandum, quin eorum matrimonia maiori ſanctitate prædita eſſent. Cùm enim promiſſionem accepiſſent, fore aliquando, vt [a] omnes gentes, in ſemine Abrahæ benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officium meritò eſſe videbatur, filios procreare, electi populi ſobolem, ex qua Chriſtus Dominus Saluator noſter, quo ad humanam naturam attinet, ortum habiturus eſſet, propagare: ſed illæ quoque coniunctiones vera ſacramenti ratione caruerunt.

Inter infideles matrimoniū nō eſt ſacramētum c. quāto tu. de diuort.

a Gene. 12. 3. & 18. 18. & 22. 18.

19 *Matrimonium in lege naturæ poſt peccatum, aut in lege Moyſi, originis ſuæ, quam ex Deo habuit decorem non retinuit.*

b Gen. 4. 19 & 16. 2. 3. & 29. 22. 23. 24.

c Deut. 24. 1. Matth. 19. 7. 8.

HVC accedit, quòd ſiue naturæ poſt peccatum, ſiue Moyſis legem ſpectemus, facilè animaduertimus matrimonium à primi ortus ſui decore & honeſtate decidiſſe: dum enim naturæ lex uigebat, [b] multos ex antiquis Patribus fuiſſe comperimus, qui plures ſimul vxores ducerent. Deinde verò in lege [c] Moyſis dato repudij libello, permiſſum erat, ſi cauſa fuiſſet, diuortium cum vxore facere: quorum vtrumque ab Euangelica lege ſublatum, matrimoniumque in priſtinum ſtatum reſtitutum eſt. Nam quòd polygamia à matrimonij natura aliena eſſet, (etſi aliqui ex priſcis Patribus accuſandi non ſunt, quòd non ſine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Chriſtus Dominus oſtendit illis uerbis; [d] propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Deinde ſubiungit: Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro.

Vxorū pluralitas à matrimonii natura eſt aliena, ac Chriſtianis prohibita cap. gaudemus. de diuort. imo etiam iure ciuili. C. de Iudęis l. nemo Iudæorum. & C. d inceſt. nupt. l. 2. Trid. Syno. ſeſſ. 24. de matrimon. can. 2.

d Matt. 19.

Matrimonium duorum duntaxat coniunctione definitur.

Quibus verbis planum fecit, matrimonium

ita

ita à Deo inſtitutum eſſe, vt duorum tantùm non plurium coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertiſſimè docuit, inquit enim: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam,& aliā duxerit, adulterium committit ſuper eam; & ſi vxor dimiſerit virum ſuum,& alij nupſerit, mœchatur. Nam ſi viro liceret plures vxores ducere, nulla omnino cauſa eſſe videretur, cur magis adulterij reus eſſe dicendus eſſet, quòd præter eam vxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quàm quod priore dimiſſa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, vt, ſi infidelis quiſpiam, gentis ſuæ more, & conſuetudine, plures vxores duxiſſet, cum ad veram religionem conuerſus fuerit, iubeat eum Eccleſia cæteras omnes relinquere, ac priorem tantùm iuſtæ, & legitimæ vxoris loco habere.

Marc. 10. 11 Matt. 5. 32. & 19. 9. Luc. 16. 18.

Quid faciēdum ſit cū īfideli ad fidē conuerſo, qui prius plures vxores duxerit. vide c. gaudemus. de diuortijs. Matt. 5. 32. a Matt. 19. Marc. 10. 4. Luc. 16. 18.

20 *Vinculū matrimonij diuortio diſrumpi nō poteſt.*

Sola mors matrimonij nexum pōt diſſoluere.

VERVM eodem Chriſti Domini teſtimonio facilè comprobatur, nullo diuortio vinculum matrimonij diſſolui poſſe: ſi enim poſt libellum repudij mulier à viri lege ſoluta eſſet, liceret ei ſine vllo adulterij crimine alteri viro nubere. Atqui Dominus apertè denunciat: [a] Omnis qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugij vinculum nulla re, niſi morte diſrumpi, perſpicuum eſt: quod quidem etiam Apoſtolus confirmat, cùm inquit: [b] Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit: quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt † à lege: cui vult, nubat, tantùm in Domino. Et rurſus: [c] His, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed

b 1. Cor. 7. 39. Ro. 7. 2. † A lege, nō eſt ī textu, ſed MS. q̄dā habent. c 1. Co. 7. 10. Cōc. Trid. ſeſ. 24. can. 5. & 7. Cō. item Mile. c. 17. citatū 32. q. 7. cap. placuit. Aug. lib. 1. de ſer. Domi. c. 25. citatus c. Dominus. & ſimilia multa in ea. q.

Dominus,

Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Eam uerò optionem Apoſtolus mulieri, quæ iuſta de cauſa uirum reliquiſſet, detulit, vt aut innupta maneat, aut uiro ſuo réconcilietur. Neque enim ſancta Eccleſia viro & vxori permittit, vt ſine grauioribus cauſis alter ab altero diſcedat.

Niſi iuſta cauſa ſocietas uitæ inter cõiuges eſt diſrumpenda.

21 *Cur nulla ratione diſſolui matrimonium expediat.*

A c ne fortè alicui videatur durior matrimonij lex, quòd nulla vnquam ratione diſſolui poſſit, docendum eſt, quæ ſint cum ea vtilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs virtutem potius, & morum ſimilitudinem, quàm diuitias, & pulchritudinem ſpectandam eſſe, hinc intelligent: qua quidem re communi ſocietati maximè conſuli nemo dubitare poteſt. Præterea, ſi diuortio matrimonium diſſolueretur, vix vnquam diſſidendi cauſæ hominibus, quæ ijs ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoſte quotidie obijcerentur, deeſſent. Nunc verò, cùm fideles ſecum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu, & conſuetudine careant, ſe tamen matrimonij vinculo conſtrictos teneri, omnemque alterius vxoris ducendæ ſpem ſibi præciſam eſſe; ea re fit, vt ad iracundiam, & diſſidia tardiores eſſe conſueuerint. Quod ſi interdum etiam diuortium faciant: & diutius coniugis deſiderium ferre non poſſunt, & facilè per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt.

Vide Tho. in 4. diſ. 33. q. 2. ar. 1. & ſequent. & in ſupp. q. 47. art. 1.

22 *Per libellum repudij ſeparati poſſunt rurſum coniungi.*

Sed hoc loco prætermittenda non eſt Paſtoribus ſancti Auguſtini ſalutaris admonitio: is enim, vt oſtenderet fidelibus, haud grauatè faciendum eſſe, vt cum vxoribus, quas adulterii cauſa dimiſiſſent, ſi eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur: Cur, inquit, vir fidelis non recipiet vxorem quam recipit Eccleſia? aut cur vxor viro adultero, ſed pœnitenti, non ignoſcat, cui etiam ignouit Chriſtus? Nam quod [a] ſcriptura ſtultum vocat, qui tenet adulteram, de ea ſentit, quæ cùm deliquerit, pœnitere, & à cœpta turpitudine deſiſtere recuſat. Ex ijs itaque perſpicuum eſt, fidelium coniugia perfectione & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimoniis longè præſtare.

Ob adulteriũ dimiſſi, ſi pœniteãt in gratiam poſſunt recipi ab altero cõiuge. S. Aug. lib. 2. de adulter. cõiugũ. ca. 6. & 9.

a Prouerb. 18.22.

23 *Quæ ſint bona, quæ ex hoc ſacramento ad coniugatos redeunt.*

Matrimonij triplicia ſunt bona. Aug. lib. 5. cõt. Iul. c. 5. & de Gen. ad lit. lib. 9. c. 7. Mag. in 4. diſt. 31. Thom. in 4. diſt. 31. 2. 1. & ſeq. & in ſupp. q. 49. per totam.

Docendi præterea ſunt fideles, tria eſſe matrimonii bona, prolem, fidem, ſacramentum: quorum compenſatione illa incommoda leniuntur, quæ Apoſtolus indicat his verbis. [b] Tribulationem carnis habebunt huiuſmodi. Efficiturque, vt coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium meritò damnandæ eſſent, cum honeſtate coniunctæ ſint.

b 1. Cor. 7. 28.

Primùm igitur bonum eſt proles, hoc eſt liberi, qui ex iuſta, & legitima ſuſcipiuntur uxore: id enim tanti fecit Apoſtolus, ut diceret: [c] Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec verò hoc de procreatione ſolum, ſed de educatione

Primũ mr̃imonij bonũ eſt ꝓles

c 1. Tim. 2. 15. Ibid. porro quædam MS. legunt permãſerit.

etiam

etiam & diſciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur intelligendum eſt. ſic ſtatim ſubdit Apoſtolus: [a] Si in fide permanſerint. Monet enim ſcriptura: [b] Filij tibi ſunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Idem etiam [c] Apoſtolus docet, eiuſq; inſtitutionis pulcherrima exempla [d] Tobias, [e] Iob, & alij ſanctiſſimi Patres in ſacris litteris præbent. Quæ verò ſint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latiùs explicabitur.

a Eccli. 7. 25. ſed fuſius. 30. fere per totũ.
b Prou. 13. 24. & Deu. 6.7.
c Eph. 6.4. Col.3.20.
d Tob. 4. p totum.
e Iob.1.5.

24 *Fides in matrimonio quid ſit, & quomodo ſeruanda.*

Secundum bonũ eſt fidelitas mutua.

SEQVITVR fides, quod eſt alterum matrimonij bonum, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cùm batiſmum percipimus; ſed fidelitas quædam, qua mutuo uir uxori, & vxor viro ſe ita obſtringit, vt alter alteri ſui corporis poteſtatem tradat, ſanctumque illud coniugii fœdus nunquam ſe violaturum pollicetur. id facilè colligitur ex illis verbis, quæ à primo parente enũciata ſunt, cùm Euam uxorem ſuam accepit: quæ deinde Chriſtus Dominus in Euangelio comprobauit. [f] Quare relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. item ex eo Apoſtoli loco: [g] Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir; ſimiliter & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. quare optimo iure grauiſſimæ animaduerſiones à [h] Domino in adulteros, quòd hanc fidem maritalem frangant, in veteri lege conſtitutæ erant.

f Gen.2.24 Matt. 19.5. Eph.5.31.
g 1.Cor.7.4 vide c. ſunt qui, & cap. Multorũ & ca. Agathoſa. & multa alia 27.q.2. & tit. de cõuerſ.cõiug.
h Leuit.20. 10. Deuter. 22.22.

Vir qualiter vxorem diligere debeat vide Hier. lib.1. cont.Ioain. & cap. origo.32. q.4.

Poſtulat præterea matrimonii fides, ut uir, & vxor ſingulari quodam, ſanctoque, & puro amore coniuncti ſint: neq; ut adulteri inter ſe ament,

ſed

ſed vt Chriſtus dilexit Eccleſiam. hanc enim regulam Apoſtolus præſcripſit, cum ait: [a] Viri, diligite vxores ueſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiã: quam certè immenſa illa caritate, non ſui commodi gratia, ſed ſponſæ tantum vtilitatem ſibi proponens, complexus eſt.

a Ephe. 5. 25. Col. 3. 19.

25 *Quid ſit ſacramentum, dum inter matrimonij bona numeratur.*

Tertiũ matrimonij bonum eſt ſacramẽtum.

TERTIVM bonum, ſacramentum appellatur, vinculum ſcilicet matrimonii, quod nunquam diſſolui poteſt. nam, ut eſt apud Apoſtolum, [b] Dominus præcepit uxorẽ a uiro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut uiro ſuo reconciliari: & uir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut ſacramentũ eſt, Chriſti coniunctionem cum Eccleſiâ ſignat, neceſſe eſt, ut Chriſtus ſe nunquam ab Eccleſia diſiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonii uinculũ attinet, ſeparari non poſſe. Verùm, ut hæc ſancta ſocietas ſine querela faciliùs conſeruetur, uiri & uxoris officia quę à S. [c] Paulo, & à [d] Principe Apoſtolorum Petro deſcripta ſunt, tradenda erunt.

b 1. Cor. 7. 10. 11. vide q̃ ſupra notauimus ſect. 20. vide itẽ Aug. lib. 1. de adult. coniu. c. 21. & 22. & de bon. cõiug. c. 7. & de nup. & concu. li. 1. c. 10

c Epheſ. 5. 22. 23. & ſeq. Col. 3. 18. 19. 1. Tim. 5. 14

d 1. Pet. 3. 1. 2. & ſeq.

Mariti officia pcipua.

26 *Quæ ſint præcipua mariti officia.*

Primũ mariti officium.

ERGO viri munus eſt, vxorem liberaliter, & honorificè tractare. qua in re meminiſſe oportet, Euam ab Adamo ſociã appellatam eſſe, cùm inquit: [e] Mulier, quam dediſti mihi ſociam. cuius rei cauſa aliqui Patres factum eſſe docuerunt, vt ea non ex pedibus, ſed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non eſt, vt ſe uiri Dominam non eſſe intelligeret, ſed uiro

e Gen. 3. 12.

Cur mulier ex viri pedibus uel capite non ſit condita.

Aug. lib. 12. de ciu. Dei ca. 26.

Hugo de S. Vict. ĩ ann. ſup. Gen.

potius

Secundum officium. vide cap. ſi quis dereliquerit. diſt. 30. & c. duo ſunt 23. q. 4. & cap. nõ putes. ead. q. 5.

potius ſubiectam. Decet præterea uirũ in alicuius honeſtæ rei ſtudio ſemper occupatum eſſe, tum ut ea ſuppeditet, quæ ad familiam ſuſtentandam neceſſaria ſunt, tum ne inerti otio langueſcat: à quo omnia ferè uitia fluxerunt: Deinde uerò familiam rectè conſtituere, omnium mores corrigere, ſingulos in officio continere.

27 *Vxoris officium quid requirat.*

Vxoris quæ ſunt præcipua officia. 1. Pet. 3. 12.

RVRSVS autem uxoris partes ſunt, quas Apoſtolorum Princeps numerat, cùm inquit: Mulieres ſubditæ ſint uiris ſuis, ut &, ſi qui non credunt uerbo, per mulierum conuerſationem ſine uerbo lucrifiant, conſiderantes in timore † ſanctam conuerſationem ueſtram, quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti ueſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt cordis homo in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, † qui eſt in conſpectu Dei locuples: ſic enim aliquando & ſanctæ mulieres ſperantes in Deo, ornabant ſe, ſubiectæ propriis uiris, [a] ſicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum uocans. Earum quoque præcipuum ſtudium ſit, filios in religionis cultu educare, domeſticas res diligẽter curare. domi uerò libenter ſe cõtineant, niſi neceſſitas exire cogat: idq; ſine uiri permiſſu facere nũquam audeant. Deinde, in quo maximè maritalis coniunctio ſita eſt, meminerint ſemper ſecundum Deum, magis quàm uirum, neminem diligendum eſſe, eoue pluris faciendũ eſſe neminem, cui etiam omnibus in rebus, quæ Chriſtianæ pietati non aduerſantur, morem gerere, & obtemperare ſumma cùm animi alacritate oporteat.

† Textus habet caſtam, cui Græca exemp. conſentiũt, ſed MS. habent ſanctã, quã ſecutus eſt auctor.

† Quod legunt MS. q̃dam.

a Gene. 18. 12.

Quid

28 *Quid de matrimonij ritibus ſentiendum ſit.*

HARVM rerum explicationi conſequens erit, vt Paſtores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo ſeruari debeant. de quibus non eſt expectandum, vt hoc loco præcepta tradantur, cùm à ſancta Trid. Synodo, quæ in hac re maximè obſeruanda ſint, copioſè & accuratè conſtituta fuerint, neq; illud decretum à Paſtoribus ignorari poſſit. Satis igitur eſt eos admonere, vt, quæ ad hanc partẽ attinent, è ſacri Concilij doctrina cognoſcere ſtudeant, eaq; fidelibus diligenter exponant.

De ritibus matrimonii Trid. Syno. ſeſſ. 24. decret. de reformatione mr̃imonij. cap. 1.

29 *Clandeſtina matrimonia rata non ſunt.*

IN primis autem, ne adoleſcentes, & puellæ, cui ætati ineſt maxima imbecillitas conſilij, falſo nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incautè ineant, ſæpiſſimè docebunt, ea neque vera, neque rata matrimonia habenda eſſe, quæ præſente Parocho, vel alio ſacerdote de ipſius Parochi, vel ordinarij licentia, certoque teſtium numero non contrahantur.

Matrimonia occultè ſine Parochi auctoritate contracta, ſunt nulla.

Trid. Syno. ibidem c. 1. vide item cap. aliter, & cap. nullus & cap. noſtrates. & multa alia. 30. q. 5. itẽ cap. nõ omnis, & c. honorantẽ. 32. q. 2. & tit. de clãdeſt. de ſponſa.

30 *Tradenda etiam eſſe matrimonij impedimenta docet.*

SED quæ matrimoniũ etiam impediunt, explicanda erunt: † in quo argumẽto pleriq; graues, & doctiſſimi viri, qui de vitijs, & virtutibus conſcripſerunt, adeo diligenter verſati ſunt, vt facilè omnibus futurũ ſit, quæ illi ſcriptis ſuis tradiderunt, in hunc locũ transferre, cũ præſertim neceſſe habeãt Paſtores, eos ipſos libros nunquam ferè è manibus

† Intelligit doctores ca. ſuũ conſciẽtiæ, qui de ĩpedimẽtis matrimonii multa ſcripſerunt. de his etiam ãgũt Theologi poſt Magiſtrum in 4. diſt. 34. & ſequent. & Thom. in ſuppl. q. 50. & ſequen.

deponere. itaque tum illas præceptiones, tum quæ à ſancta Synodo ſancita ſunt de impedimento, quod vel à cognatione ſpirituali, vel à iuſtitia publicæ honeſtatis, vel à fornicatione oritur, attentè legent, & tradenda fidelibus curabunt.

Ibidem ca. 2.3.& 4.

31 *Quo animo affecti eſſe debeant, qui ad matrimonium accedunt.*

Ex quibus perſpici poteſt, quo animo affectos eſſe oporteat fideles, cùm matrimonium contrahunt. neque enim humanam aliquam rem ſe aggredi, ſed diuinam putare debent, in qua ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe, Patrum veteris legis exempla ſatis oſtendunt: quorum matrimonia, tametſi ſacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen ſemper maxima cum religione & ſanctimonia, colenda eſſe exiſtimarunt.

32 *Parentum conſenſus ad matrimonij ſoliditatem requirendus.*

Filij cōſenſum parētū priuſquam contrahant poſtulent. Trid. Syno. ſeſſ. 24. decret. de reformat. matrimonij c. 1.

Inter cætera autem maximè hortandi ſunt filij familias, vt parentibus, & ijs, in quorum fide, & poteſtate ſunt, eum honorem tribuant, vt ipſis inſcientibus, nedum inuitis, & repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in veteri teſtamento licet animaduertere, [a] filios à patribus ſemper in matrimonium collocatos eſſe, qua in re plurimum illorum voluntati deferendum eſſe, Apoſtolus videtur etiam ijs verbis indicare, [b] Qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit, & qui non iungit meliùs facit.

a Gen. 24. p totū. & 28. & 29. & 21. 21.
b 1. Cor. 7. 38.

Quid

33 *Quidnam de actu coniugali ſit præcipiendum.*

EXTREMA illa reſtat pars, quæ ad matrimonij vſum pertinet: de quibus ita agendum eſt à Paſtoribus, vt nullum ex eorum ore verbum excidat, quod fidelium auribus indignum eſſe videatur, aut pias mentes lædere, aut riſum mouere queat. Vt enim [a] eloquia Domini, eloquia caſta ſunt: ita etiam maximè decet Chriſtiani populi doctorem eiuſmodi orationis genere vti, quod ſingularem quandam grauitatem, & mentis integritatem, præ ſe ferat. Quare duo illa maximè docendi ſunt fideles, primum quidem, non voluptatis, aut libidinis cauſa matrimonio operam dandam eſſe: ſed eo vtendum intra illos fines, qui, vt ſuprà demonſtrauimus, à Domino præſcripti ſunt. Meminiſſe enim conuenit, quod Apoſtolus hortatur: [b] Qui habent vxores, tanquam non habentes ſint. tum verò à ſancto Hieronymo dictum eſſe: Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, non affectu: reget impetus voluptatis, nec præceps feretur ad coitum. Nihil eſt fœdius, quàm vxorem amare quaſi adulteram.

De matrimonij vſu.

a Pſal. 18. 7.

Duo in matrimonij vſu ſunt præcipuè obſeruanda. Primum, ut voluptatis cauſa matrimonio non vacetur.

b 1. Cor. 7. 29.

S. Hier. lib. 1. cont. Iouin. in fi. & habetur in c. origo. 32. q. 4.

34 *Coniugibus aliquando ab officio matrimonij abſtinendum.*

SED quoniam bona omnia ſanctis precationibus impetranda ſunt à Deo, alterum eſt, quod fideles docere oportet, vt Deum orandi, & obſecrandi cauſa, à matrimonij officio interdum abſtineant, in primiſque id ſibi obſeruandum ſciant, tribus ſaltem diebus, antequam ſacram Euchariſtiam percipiant, ſæpius verò cùm ſolemnia

Quibus têporib. à coniugij actu abſtinendû eſſe. uide 33. quæſt. 4. per totã & cap. omnis homo. de conſ. diſt. 2.

Dd Qua-

Quadrageſimæ ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres noſtri rectè, & ſanctè præceperunt. ita enim fiet, vt ipſa matrimonij bona maiori in dies diuinæ gratiæ cumulo augeri ſentiant, & pietatis ſtudia ſectantes, non modò hanc vitam tranquillè & placidè traducant, ſed æternæ etiam Dei benignitate conſequendæ, vera & ſtabili ſpe,[a] quę non confundit, nitantur.

Hier. in apol. pro lib. cont. Ioui. poſt mediũ & in cap. 12. Zacha. ſu. illud: In die plãctus magnus erit. Fructus tori immaculati.

a Rom. 5. 5.

CATECHISMI ROMANI,

Pars Tertia.

De Decalogo, diuiniſque legibus.

CAPVT I.

SECTIO PRIMA.

1 *Decalogum omnium præceptorum ſummam eſſe demonſtrat.*

DECALOGVM legum omniũ ſummam, & epitomen eſſe S.Auguſtinus literis cõmendauit. Nam cũ multa locutus ſit Dominus, duę tamen [a] tantùm tabulę dantur Moyſi lapideæ, quæ dicũtur tabulę teſtimonij futuri in arca: nimirũ cętera omnia,quę præcepit Deus,ex illis decẽ pręceptis,quę duabus tabulis cõſcripta ſunt,pendere intelliguntur, ſi diligẽter quęratur, vt rectè intelligãtur: quomodo hæc ipſa rurſus decem prçcepta, duob. illis nituntur, dilectionis ſcilicet Dei, & proximi, [b] in quibus tota lex pendet, & Prophetæ.

Decalogus legum omniũ, & prçceptorũ diuinorũ eſt epitome. S.Auguſ. q. 140. ſupra Exod. Vide D.Th. 1 1.2.q.100. ar.3.& 9.

a Exo.31.18 & 32.15.

Decẽ præcepta ex duobus caritatis præceptis pendẽt.

b Matt.22.40.

2 *Cur paſtores maximè decalogum diſerte tenere, & explicare conueniat.*

ITAQVE cum ſit totius legis ſumma, Paſtores oportet in eius contemplatione [c] die noctuque verſari: non vt vitam ſuam modò ad hanc normam componant, ſed etiam, vt populum ſibi creditum in lege Domini erudiant. [d] Nam labia

c Pſal.1.2.

d Mal.2.7.

ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legẽ requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt: quod ad Paſtores nonæ legis maximè pertinet, qui Deo propiores [a] à claritate in claritatem transformari debent, tanquam à Domini ſpiritu: & cùm eos [b] lucis nomine nũcupauit Chriſtus Dominus, propriæ ſunt illorum partes, [c] vt ſint lumẽ eorum, qui in tenebris ſunt, eruditores inſipientium, magiſtri infantium; [d] & ſi quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipſi, qui ſpirituales ſunt, huiuſmodi inſtruant.

a 2. Cor. 3. 18.
b Matth. 5. 15.
c Rom. 2. 20
Sacerdotũ præcipuum officium.
d Gal. 6. 1.
Iſtud oſtenſum eſt ſupra de ſacramen. pœnitentiæ.

In confeſſionibus etiam iudicis perſonam ſuſtinent, ac pro genere, & modo peccatorum ſententiam ferunt. quare niſi ſuam ſibi inſcitiam, alijs etiã eſſe fraudi velint, in eo ſint, neceſſe eſt, quàm vigilantiſſimi, & in diuinorum præceptorum interpretatione exercitatiſſimi, vt ad hanc diuinam regulam, de quacumque & actione, & officij prætermiſſione iudicium facere poſſint, & vt eſt apud Apoſtolum, [e] ſanam doctrinam tradant, id eſt, quæ nullum contineat errorem, & animorũ morbis, quæ ſunt peccata, medeatur: vt [f] ſit populus Deo acceptus, ſectator bonorum operum. Iam verò in huiuſmodi tractationibus ea paſtor ſibi, & alijs proponat, quibus legi parendum eſſe perſuadeat.

Decalogus eſt regula qua honeſtæ actiones ab improbis ſecerni debeant.
2. Timo. 4. 16.
e Tim. 4. 3.
Conferatur hic locus cũ 4. ſect. 3. petitionis Dominicæ orationis.
f Tit. 2. 14.
Exhortandus populus ad legis obſeruationem.

3 *Quis Decalogi & legis naturæ auctor ſit.*

INTER cætera autem quæ animos hominum poſſunt ad huius legis iuſſa ſeruanda impellere, illud maximam vim habet. Deum eſſe huius legis auctorem. quamuis enim [g] per angelos data eſſe dicatur, nemo tamen dubitare poteſt, ipſum

Deus auctor eſt decalogi, uide Th. in 1. 2. q. 98 art. 2.
g Gal. 3. 19.
Act. 1. 7. 28.

Deum

Deum eſſe legis auctorem. cuius rei ſatis amplum teſtimonium præbent non ſolùm ipſius legiſlatoris verba, quæ paulò pòſt explicabuntur, [a] ſed infinita penè ſcripturarum loca, quæ paſtoribus facilè occurrent. Nemo enim eſt, quin ſibi à Deo legem in animo inſitam eſſe ſentiat, qua bonum à malo, honeſtum à turpi, iuſtum ab iniuſto, poſſit ſecernere. cuius vis & ratio legis, cùm ab ea, quæ ſcripta eſt, diuerſa non ſit, quis eſt, qui ut intimæ, ſic ſcriptæ legis auctorem Deum negare audeat.

[a] Exo. 24. 12. Leuit. 4. 22. 27. Iſ. 33. 22

Deus legis naturalis cōditor. Rom. 2. 14. 15. diſt. 1. c. ius naturale. & ff. de iuſt. & iu. li. 1. uide Th. in 1. 2. q. 91. ar. 2.

Hanc igitur diuinam lucem, penè iam prauis moribus, & diuturna peruerſitate obſcuratā, cum Deus Moyſi legem dedit, eam potius illuſtriorem reddidiſſe, quàm nouam tuliſſe docendum eſt; ne fortè populus cùm audit legi Moyſis derogatum eſſe, putet his legibus ſe non teneri. Certiſſimum enim eſt, non propterea his præceptis parendum eſſe, quòd per Moyſen data ſunt, ſed quod omniū animis ingenita, & per Chriſtum Dominum explicata ſunt, & confirmata.

Lege naturæ diuturna peruerſitate obſcurata, per legē ſcriptam renouatur ac illuſtratur. Thom. 1. 2. 98. artic. 6.

Legi Moyſi cur ſit parēdum Tho. ead. cap. 5. vide itē Auguſt. lib. 3. cont. duas epiſ. Pelag. cap. 4.

4 *Quomodo ad legem ſeruandam ab ipſo legis auctore populus excitari poßit.*

IVVABIT tamen plurimùm, & ad perſuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum eſſe, qui legem tulit: de cuius ſapientia, & æquitate dubitare non poſſumus, neque eius infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cùm per Prophetas Deus iuberet ſeruari legem, [b] dicebat ſe Dominum Deum eſſe. & in ipſo Decalogi exordio, [c] Ego ſum Dominus Deus tuus, & alibi, [d] Si Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus?

[b] Leui. 18. 5. & 19. 3. 4. & 20. 8.
[c] Exod. 20. 2.
[d] Malach. 1. 6.

5 *Quantum ſit beneficium legem à Deo accepiſſe.*

Gratiæ ſemper Deo agende, quia lege ſua nobis ſuam voluntatẽ notam fecit.

NON ſolum autem excitabit fidelium animos ad ſeruanda Dei præcepta, ſed ad gratiarum etiam actionem, quòd ſuam Deus, quæ ſalutem noſtram contineret, voluntatem explicarit. Quare non vno loco ſcriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, vt ſuam dignitatem, ac Dei beneficentiam cognoſcat, veluti in Deuteronomio; [a] Hæc eſt, inquit, veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſi præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens, & intelligens, gens magna: & rurſus in Pſalmis, [b] Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis.

a Deuter. 4.6.

b Pſal. 147. 20.

6 *Quare tanta maieſtate legem ſuam Iſraelitis olim Deus tradere voluerit.*

Quãta maieſtate lex decalogi data.

VERVM ſi Parochus præterea rationem latæ legis ex ſcripturæ auctoritate demonſtrarit, facilè intelligent fideles, quàm piè ac ſuppliciter acceptam Dei legem colere oporteat: triduò enim antequam ferretur lex, Dei iuſſu dictũ eſt omnibus, [c] vt veſtimenta lauarent, vxores non attingerent, quo ſanctiores, ac paratiores eſſent ad accipiendam legem, vt ad diem tertium adeſſent. Deinde, cùm ad montem eſſent adducti, vnde Dominus illis legem per Moyſen erat laturus, vni Moyſi dictum eſt, vt in montem aſcenderet: quò Deus maxima cum maieſtate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſiſque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyſe cœpit, eique leges dedit: quod diuina ſapientia nullam aliam ob cauſam

c Exod. 19. 10. 11. 12. Hæc paulò poſt ſect. 7. diffuſius explicatur.

factum

factum voluit, niſi nos ut moneret caſto, humilique animo legem Domini accipiẽdam eſſe: quòd ſi præcepta negligeremus, paratas nobis à diuina iuſtitia pœnas imminere.

7 *Quomodo lex tanto terrore promulgata ab hominibus impleri poßit.*

QVIN etiam legis iuſſa difficultatem etiam non habere, oſtendat Parochus: quod vel vna hac ratione ex ſancto Auguſtino docere poterit, cùm inquit: [a] Qui, quæſo, dicitur impoſſibile eſſe homini amare: amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantiſſimum, deinde etiam, & carnem ſuam in fratribus ſuis? at verò [b] qui diligit, legem impleuit. Quare Ioannes Apoſtolus [c] præcepta Dei grauia non eſſe apertè teſtatur: † nihil enim iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore fructu ab homine, teſte beato Bernardo, exigi potuiſſet. Quamobrem ſummam Dei benignitatem admiratus eſt Auguſt. Deum ipſum ſic affatus: Quid tibi ſum ipſe, vt amari te à me iubeas? etſi non faciam ingentes minaris miſerias? paruane eſt ipſa miſeria, ſi non diligam te?

Quod ſi quis eam afferat excuſationem, impediri ſe, quò minus Deum amet infirmitate naturæ, docendum eſt Deum, qui amorem requiſiuit, [d] amoris vim inſerere cordibus per Spiritum ſanctum ſuum: hic autem [e] ſpiritus bonus petentibus à patre cæleſti datur: vt meritò ſanctus Au-

Lex obſeruata nõ modò poſſibilis, ſed etiã facilis eſt. Tri.Sy. ſeſ. 6. de iuſtificatione. ca, 11. & can. 18.19.20.

† Vide item cõc. Arauſ. can.25. Hieron. in expoſ.ſymbo. ad dam. & ad Cteſph. aduer. Pel, Aug. in ſer. 191. de tẽp. & de na. & grat. ca. 43. li.3. de peccat.meri.& remiſſ. c.6, & de grat. & lib. arbi, c 16. Chryſ. homil.8.de pę. Leo ſer. 5. de quadrag.

a Ser.47.de ſanctis.
b Ro.13. 8.
c 1.Ioã.5.3. Matt.11.30 Bernard. li. de diligen. Deo. Aug. lib. 1. confeſ.c.5.

Virtus perficiendę legis per Spiritum ſanctũ homini etiam imbecilli præſtatur.

d Rom.5.5.
e Luc.11.13. S.Aug. lib.10.confeſ.cap.29.31.37.& de bono perſeuer. cap.20.

guſtinus precatus ſit; Da quod iubes,& iube quod vis. Quia igitur Dei auxilium præſto nobis eſt, maximè poſt Chriſti Domini mortem,[a] per quam princeps huius mundi eiectus eſt foras, non eſt quòd quiſpiam rei difficultate deterreatur: [b] nihil enim eſt amanti difficile.

8 *Teneanturne omnes homines neceſſario ad legis obſeruationem.*

PRÆTEREA, ad eandem rem perſuadendam plurimum valebit, ſi explicabitur, neceſſario legi obtemperandum eſſe, præſertim cùm noſtris temporibus non defuerint, qui, ſiue facilis, ſiue difficilis lex ſit, ad ſalutem tamē nequaquam neceſſariam eſſe, impiè, & magno ipſorum malo dicere non ſunt veriti. Quorum nefariam, impiamque ſententiam, [c] ſacræ Scripturæ teſtimonijs Parochus confutabit, eiuſdem maximè Apoſtoli, cuius illi auctoritate impietatem ſuam tueri conantur. Quid igitur ait Apoſtolus? [d] Non præputium, non circuncisionem quicquam eſſe, ſed obſeruationem mandatorum Dei. Quod verò eandem ſententiam alibi repetit,& [e] nouam creaturam in Chriſto tantum dicit valere, intelligimus planè eum nouam creaturam in Chriſto dicere, qui mandata Dei obſeruat. Is enim, [f] qui habet mandata Dei, ac ſeruat, diligit Deum, Domino ipſo teſte apud Ioannem: [g] Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit. Nam etſi iuſtificari poteſt homo, & ex impio fieri pius, antequam ſingula legis præcepta externis actionibus

a Io. 12.31.
b Augu. in Pſal. 121. Bernard. in ſer. de Domi. in ram. pal. & ī ſer. de Magdelena. & in 1. de conſecr. c. 30.

Quomodo oēs ad legis obſeruationem teneātur.

Seſ 6. conc. Tridē. c. 10. & 11. & ca. 18. & 19. id que docēt, ex Matth. cap. 28. 18. Hieron. in 28. Mat. Beda in cun. Theophyl. in cum. Cypr. in lib. de vnit. Eccleſ. Augu. li. 83. quæſt. q. 76. & de fide & ope. c. 15. & 16.
c Rom. 2.6. 7.3.9. & 1. Cor. 15.29. 30.31.32. & 2. Cor. 5.6. 7.8.9. & 2. Tim. 4.8. & Heb. 5.9. & 2. Pet. 1. 10.
d 1. Cor. 7. 10.
e Gal. 5.6. & 6.15. f Ioan. 14.21. g Ibid. 23. ad Gal. 6. Quæ ſit noua in Chriſto creatura. Quomodo poteſt iuſtificari homo etiam ſine operibus legis.

impleat: tamen fieri non poteſt, ut, qui per ætatem ratione vti queat, ex impio fiat iuſtus, niſi animum habeat paratum, ad omnia præcepta Dei ſeruanda.

9 *Quos fructus conſequuntur, qui legem diuinam obſeruant.*

Ad extremum verò, nequid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, vt legem ſeruet, quàm ſint eius vberes, ſuaueſq; fructus, demóſtrabit: quod facilè poterit ex ijs, quæ Pſalmo decimo octauo ſcripta ſunt, probare: in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarũ hæc eſt vel maxima, quæ Dei gloriam, & maieſtatem multò amplius explicat, quàm decore ſuo, atq; ordine faciãt ipſa [a] cæleſtia corpora: quæ, vt omnes quãuis barbaras nationes in ſui admirationem rapiunt, ita efficiunt, [b] vt rerum omnium opificis & conditoris gloriam, ſapiẽtiam, ac potentiã agnoſcant. Ac [c] lex quidem Domini conuertit animas ad Deũ. Agnoſcentes enim vias eius, & Dei ſanctiſſimam voluntatem per legem, conuertimus pedes noſtros in vias Domini. At, quia ſoli [d] timentes Deũ, verè ſapientes ſunt, hoc illi deinceps rribuit, vt ſapiẽtiam præſtet paruulis. Hinc veris gaudijs, & myſteriorũ diuinorum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus, & pręmijs, & in hac vita, & in futuro ſæculo illi cumulantur, qui Dei legem obſeruant.

De legis diuinæ fructibus. de quibus Pſal. 18. per tot. agitur.

a Pſal. 18. 2.

b Ro. 1. 20.

c Pſal. 18. 8.

d Iob 28. 28.

10 *Cum omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem ſequi æquiſſimũ oſtenditur.*

Nec verò tam noſtræ vtilitatis gratia, quàm Dei cauſa, nobis eſt ſeruanda lex, qui ſuam hominum

num generi, in lege voluntatem aperuit: quam, cùm [a] cæteræ creaturæ ſequantur, hominem ipſum eandem ſequi multò eſt æquius.

a Pſal. 102. 21. & 148. 8

Ne id quidem ſilentio prætereundum eſt, vel in hoc maximè Deũ ſuam in nos clementiam, & ſummæ bonitatis diuitias oſtendiſſe, quòd cũ ſine vllo præmio nos potuiſſet, vt ſuæ gloriæ ſeruiremus, cogere, voluit tamen gloriam ſuam cũ vtilitate noſtra coniungere, vt quod homini vtili, idem Deo eſſetglorioſum. Quoniam igitur id maximũ & præclariſſimum eſt, docebit Parochus, vt à Propheta vltimo loco dictũ eſt, [b] in cuſtodiendis illis retributionem multã eſſe. Non enim illæ tantum nobis benedictiones promiſſæ ſunt, quæ ad terrenam fœlicitatẽ magis ſpectare videbãtur, [c] vt benedicti ſimus in ciuitate, benedicti in agro, ſed [d] copioſa merces in cęlis, & [e] menſura bona conferta, coagitata, & ſupereffluens propoſita eſt, quã pijs, & iuſtis actionibus meremur, diuinæ miſericordiæ adiumento. EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA ÆGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE, &c.

b Pſ. 18. 12.

Benedictiones & tẽporales & ęternas, qui obſeruãt mandata, merẽtur.

c Deut. 28. per totum. Iſa. 1. 19.

d Matth. 5. 12.

e Luc. 6. 38.

11 *Quo pacto lex Moyſi omnium ætatum homines obliget, quaq́; occaſione Iſraelitis promulgata fuerit.*

QVAMVIS hæc lex Iudæis in [f] monte à Domino data fuerit, tamen quoniam [g] natura omnium mentibus multo antè impreſſa, & conſignata erat: atque ob eam rem Deus vniuerſos homines illi parere perpetuo voluit, plurimùm proderit

f Exod. 19. 20. & Exo. 20. Deut. 5. 2.

g Rom. 2. 15. 16.

verba illa, quibus, [a] Moyſe miniſtro, atque interprete, Hebræis promulgata eſt, & populi Iſraelitici hiſtoriam, quæ myſteriorum plena eſt, diligenter explicare.

a Deu.5.5. Gal.3.19.

Principio narrabit ex omnibus nationibus, quæ ſub cælo erant, [b] vnam Deum delegiſſe, quæ ortum habuit ab Abraham, [c] quem peregrinum eſſe voluit in terra Chanaan: [d] cuius poſſeſſionem cùm ei pollicitus eſſet, tamen & ille, [e] & poſteri eius amplius quadringentos annos vagi fuerunt antequam promiſſam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione nunquam curam eorũ dimiſit. [f] tranſibant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum; ſed nunquam illis iniuriam fieri paſſus eſt, [g] imo verò, in reges animaduertit. priuſquam autem in Ægyptum deſcenderent, [h] virum præmiſit, cuius prudentia & illi, & Ægyptij fame liberarentur. In Ægypto verò ea illos benignitate complexus eſt, vt repugnante, & ad illorũm perniciem incumbente Pharaone, [i] mirum in modum augerentur: & cùm valde affligerentur, ac tanquam ſerui duriſſimè tractarentur, [k] ducem Moyſen excitauit, qui eos in manu potenti educeret. Huius præcipuè liberationis in initio legis meminit Dominus, his verbis: Ego svm Dominvs Devs tvvs, qvi edvxi te de terra Ægypti, de domo servitvtis.

b Deute.4.37. & 7.6.7.8. & 14. & 14.2. & 26.18.
c Gen.12.
d Gen.13.14.
e Gene.15.13. Exo.12.36.
f Pſal.104.13.
Hiſtoria populi Iſraelitici breuiter decurritur, & explicatur, vt rõ legis ꝓmulgãdæ meli' percipiatur.
Abrahã auctor Iſraelitici generis
I quãta Dei cura fuerit, videaẽ qſt. 6. cap. 9. de precat. Dominic.
Pſal.104.
g Gen.20.3
h Gene.37.36. & 29.1.
i Exo.1.12.13.
k Exod.3. & 4.

12 *Cur Iudæi in populum à Deo delecti fuerint.*

Ex his verò illud Parocho maximè animaduertendum eſt: Vnam à Deo ex vniuerſis nationibus delectam eſſe quam populũ vocaret ſuũ, & cui ſe

Cur De' poſteritatẽ Abrahæ paũperẽ, & ...

cogno-

glectam præ cæteris potentioribus nationibus elegerit. cognoſcendum & colendum præberet, [a] nō quòd cæteras iuſtitia, aut numero vinceret, quemadmodum Hebræos monet Deus: ſed quòd ipſi Deo ſic placuit, potius vt gentem inopem, & exiguam augeret, & locupletaret, quò eius potentia, & bonitas notior apud omnes eſſet, & illuſtrior. Cùm [b] ea igitur eſſet illorum hominum conditio, ijs conglutinatus eſt, & eos amauit, ita vt, cùm eſſet Dominus cæli, & terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, [c] quò cæteras gentes ad æmulationem prouocaret, vt, perſpecta Iſraelitarũ felicitate, omnes homines ad veri Dei ſe cultum conuerterent: quemadmodum etiam Paulus teſtatur, ſe [d] gentium felicitate propoſita, & vera Dei cognitione, qua eas inſtruxerat, ad æmulationem carnem ſuam prouocare.

a Deut. 7. 7. & 9. 5. 6. vide Tho. 1. 2. q. 98. art. 4.
b Deut. 10. 15.
c Deuter. 4. 6. 5.
d Rom. 11. 14.

13 *Cur Hebræi diu multumque vexati ſunt, antequam legem acciperent.*

Cur Abrahã & ei⁹ poſteros Iſraelitas multis calamitatibus paſſus ſit Deus diuexari.

DEINDE fideles docebit, Deum Hebræos Patres diu peregrinari paſſum eſſe, poſteros etiam duriſſima ſeruitute premi, diuexarique permiſiſſe, ob eam rem, vti doceremur, [e] amicos Dei fieri, non niſi mundi inimicos, ac peregrinos in terris. Itaque in Dei familiaritatem facilius recipi, ſi nihil omnino nobis ſit commune cum mundo: tum verò vt ad Dei cultum tranſlati, intelligeremus, quantò demum fœliciores ſint ij, qui Deo, quàm qui mundo, ſeruiunt: cuius rei ſcriptura nos commonet. inquit enim: [f] Veruntamen ſeruient ei, vt ſciant diſtantiam ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum.

e Iacob. 4. 4.
f 2. Para. 12. 8.

Cur Deus ſua promiſ-

Præterea explicabit, poſt amplius quadringentis

tis

tis annis, Deum promiſſa præſtitiſſe, vt ille populus fide, ac ſpe aleretur. Alumnos enim ſuos Deus à ſe perpetuo pendere vult, atque in eius bonitate omnem ſpem ſuam collocare, vt in primi præcepti explanatione dicetur.

ſa poſt tam longa tempora Iſraelitis perſoluit.

14 *Cur tali loco & tempore lex data fuerit.*

POSTREMO, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Iſrael à Deo accepit, nempe, poſtquam eductus ex Ægypto in deſertum venit: vt beneficij recentis memoria allectus, & loci aſperitate, in quo verſabatur, deterritus, ad accipiendam legem redderetur aptior. Homines enim ijs maximè deuinciuntur, quorum beneficentiam experti ſunt, atque ad Dei præſidium confugiunt, cùm ſe ſpe omni humana deſtitutos eſſe agnoſcunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cæleſtem doctrinam eò propenſiores eſſe, quò ſe magis à mundi illecebris, & carnis voluptatibus abſtraxerint, ſicut per Prophetam dictum eſt: [a] Quem docebit ſcientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus.

Cur ī deſerto poſt Ægyptiacam liberationē potius q̄ aliàs lex ſit tradita.

Q̄ñ ſit oportuniſſimū p̄cepta viuēdi populo ī-culcare.

a Iſa. 28.9.

DE

DE PRIMO PRÆCEPTO.

CAPVT II.

SECTIO PRIMA.

Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis.

1 *Quid ſibi iſtud exordium velit.*

Legiſlator nr̃ eſt creator, & conſeruator noſter.

ENITATVR itaque Parochus, & quantum poteſt, efficiat, vt fidelis populus hęc verba ſemper in animo habeat: EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS: ex quibus intelligent, legiſlatorem ſe creatorem habere, à quo & conditi ſunt, & conſeruantur: iureque illud vſurpent: [a] Ipſe eſt Dominus Deus noſter, & nos populus paſcuæ eius, & oues manus eius. Quorum uerborum uehemens, & frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legem colendam fideles promptiores reddantur, & à peccatis abſtineant. Quod autem ſequitur, QVI EDVXI TE DE TERRA ÆGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS, etſi Iudæis tantum uidetur conuenire, Ægyptiorum dominatu liberatis, tamen, ſi interiorem ſalutis uniuerſæ rationem ſpectemus, multò magis ad Chriſtianos homines pertinet: qui non ex Ægyptiaca ſeruitute, ſed è peccati regione, & [b] poteſtate tenebrarũ à Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis ſuæ trãſlati ſunt. Cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud, [c] Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, &

a Pſal.94.7.

Legiſlator eſt vindex & liberator noſter.

b Col.1.13.

c Hier. 16. 14.15.& 23 7.8.

non

non dicetur vltrà,viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti,ſed viuit Dominus,qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis, & de vniuerſis terris,ad quas eieci eos, & reducam eos in terram ſuam,quam dedi Patribus eorũ. Ecce ego mittam piſcatores multos,dicit Dominus, & piſcabuntur eos: & quæ ſequuntur. Pater enim indulgentiſſimus per filium ſuum filios, [a] qui erant diſperſi, congregauit in vnum, ut iam [b] non vt ſerui peccato,ſed iuſtitiæ,[c] ſeruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia,coram ipſo,omnibus diebus noſtris. a Ioan. 11. 52. b Rom.6. c Luc.1.74. 75.

2 *Quomodo ex principio huius decalogi fideles affici debeant.*

QVARE fideles omnibus tentationibus opponent tãquam clypeum,illud Apoſtoli, [d] Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? iam non ſumus noſtri, [e] ſed eius,qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit: ipſe eſt Dominus Deus noſter,qui nos [f] ſuo ſanguine ſibi acquiſiuit, quomodo [g] peccare poterimus in Dominũ Deũ noſtrum? [h] ipſumq; iterum cruci affigere? Vt igitur verè liberi, & [i] ea quidem libertate, qua nos Chriſtus liberauit, [k] ſicut exhibueramus membra noſtra ſeruire iniuſtitiæ, ita exhibeamus ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

Quãta pietate Chriſtiani legẽ diuinã perficere dbeãt, ſuumq; ſeruatorẽ redamare.

d Rom.6.2. e 2. Cor.5. 15. f Act.20.2. g Gen. 39. 9. h Heb.6.6. i Gal.4.31. k Rom.6.19

Non habebis Deos alienos coram me.

3 *Quid hoc primum præceptum obſeruandum, fugiendumve complectitur.*

PRIOREM in Decalogo locum obtinere quæ ad Deum pertinent, poſteriorem verò, quæ

ad

Decalogi partitio & eius ratio. Cur, quę ad Deum pertinent in primis hoīes q̄rere debeāt declarāt ēt ſect. cap. 1. 10. de orat. Dominica. Duplex præceptum primo Decalogi præcepto contineri.

ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quę proximo præſtamus, cauſa Deus eſt, tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cùm propter Deum diligimus: ea verò ſunt in priori tabula deſcripta. Secundo loco in verbis ijs, quæ propoſita ſunt, duplex contineri præceptum oſtendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibēdi vim habet. Nam quod dicitur: NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME, eam habet ſententiam coniunctam, Me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis.

Deus fide, ſpe, & caritate colit. Aug. in enchi. cap. 2.

4 *Quomodo hoc præcepto fides, ſpes, & caritas contineantur.*

a Mal. 3. 6. b Iaco. 1. 7. 17. c Pſal. 101. 28. d Deutero. 32. 4.

IN priori autem continetur præceptum fidei, ſpei, & caritatis. Nam cùm Deum dicimus, [a] immobilem, [b] incommutabilem, [c] perpetuò eundem manentem, [d] fidelem, rectum, ſine vlla iniquitate confitemur, ex quo oraculis eius aſſentientes, omnem ipſi fidem, & auctoritatem tribuamus, neceſſe eſt. Qui verò omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propenſionem illius conſiderat, poteritne ſpes omnes ſuas in illo non collocare? At ſi bonitatis [e] & dilectionis ipſius effuſas in nos diuitias contempletur, illum poteritne non amare? Hinc eſt illud procemium, hinc illa concluſio, qua in præcipiendo, mandandoque in Scriptura vtitur Deus, [f] Ego Dominus.

e Rom. 2. 4.

f Leu. 4. 5. 6. 28. & paſſim.

5 *Præceptum hoc, vt negatiuum eſt, exponitur.*

ALTERA autem præcepti pars illa eſt. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. qua

qua loquendi formula legiſlaror vſus eſt, nõ quòd ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti, in hunc modum, Me vnum Deum coles: ſi enim Deus eſt, vnus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim verum ſe Deum colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerunt, qui [a] vt Helias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & [b] Samaritæ fecerunt, qui Deum Iſraelis, & Deos gentium colebant.

Negatiua pcepto parte multitudo Deorum prohibetur: & cur eam loquẽdi formulam legiſlator vſurparit. vide Thom.in 2. 2.q.122.ar. 2. & in opuſ.5.

Cum veri Dei cultu nõ ſunt Dei alieni admittendi.

a 3.Reg.18. 21.

b 4.Reg.17 27.28.29.

6 *Quomodo hoc prçceptum omnium maximum cenſendum ſit.*

HIS explicatis addẽdum erit, hoc præceptum, eſſe omnium primum, & maximum: non ordine tantùm ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim Deus obtinere apud nos infinitis partibus maiorem, quàm Domini, quàm regis caritatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat, ab eo in utero matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti ſumus: ipſe nobis ad vitam victumque res ſuppeditat neceſſarias.

Primũ præceptum cæteris omnibus eſt dignius & prçſtantius.

Quãto amore Deũ colere debeamus.

7 *Qui præcipuè ſint rei uiolati huius præcepti.*

PECCANT autem in hoc prçceptũ, qui fidem, ſpem, & caritatem non habent: quorum peccatum latiſſimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hçreſim labuntur, [c] qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit, qui [d] ſomnijs,

c vide cap. à recta, & cap.memor ſum. & ca. hçc ẽ fides. & multa alia di.24. q. 2. & c.firmiter de ſumma Trin. & Cod.cod. leg.cunctos populos. d Leu.19.26.Deu.18.10. Aug.in lib.de diuinat.dæmon.cap.5. & habetur 26.q.4. cap.ſciendum.

[a] augurijs, [b] cæteriſque vaniſſimis rebus fidem habent, qui de ſua ſalute ſpem abijciunt, nec diuinæ bonitati confidunt, qui diuitijs tantùm, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur. quæ fuſius ab ijs explicata ſunt, qui de vitijs, & peccatis conſcripſerunt.

8 *Non aduerſatur huic præcepto cultus, qui ex recepto Eccleſiæ uſu ſanctis tribuitur.*

VERVM illud etiam in huius præcepti explicatione accuratè docendum eſt, venerationem, & inuocationem ſanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cæleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipſorum, ſanctorumque cinerum cultum, quem ſemper Catholica Eccleſia adhibuit, huic legi nõ repugnare. Quis [c] enim adeò demens eſt, qui edicente rege, ne ſe pro rege quiſquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuò putet nolle regem ſuis vt magiſtratibus honos deferatur; Etſi enim [d] angelos Chriſtiani adorare dicuntur exemplo ſanctorum veteris teſtamenti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. quod ſi legimus interdum angelos recuſaſſe, [e] ne ſe homines venerarentur, eò feciſſe intelligendum eſt, quòd ſibi eum honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo deberetur.

a Deutero. 18.10. Iſ. 2. 6. Ierc. 27. 9. Origen. homil. 5. in Ioſue. & habetur 26 quæſtio. 2. capi. ſed & illud. & Auguſt. lib. 2. de doctri. Chriſti. ca. 19. & 20. vt habetur eadem cap. illud qđ eſt. & Concil. Cartha. 4. ca. 89. & habe. ead. q. cap. & multa alia.

b De his agitur 26. q. 2. cap. illud quod eſt. & capit. illos planetarios & eadem quæſtio. 3. capit. igitur. & 5. capit. non liceat, & ca. nec mirũ.

De cultu & veneratione ſanctorũ reliquiarumque honore. Tridentina Synodus ſeſſione 17. de ſacrificio miſſæ, capit. 3. & ſeſſ. 25. ſub princ. capit. de inuocatione ſanctorum.

c Cuiuſmodi honorem Chriſtiani ſanctis eorumq; reliquijs piè deferre poſſint, vide Syno. 7. Acto. 6. in fi. Auguſt. lib. 8. de Ciuit. Dei, cap. 27. & 10. cap. 1. & lib. 21. cont. Fauſt. ca. 21. Baſil. homil. 20. in 40. Mar. & 26. de mar. Maman. Nazianz. orat. in laud. S. Cyp. & alios.

d Gen. 18. 2. & 19. 1. & Num. 22. 31. Ioſ. 5. 14.

e Apoc. 19. 10. Apoc. 22. 9.

9 *Quomodo ſanctos angelos colere liceat ex ſcripturis oſtenditur.*

SPIRITVS enim ſanctus, qui ait, [a] Soli Deo honor, & gloria, idem præcepit, vt [b] honore parentes, & [c] ſeniores afficeremus. Sancti præterea viri, qui Deum vnum colebant, [d] reges tamen, vt eſt in diuinis literis, adorabant, id eſt, ſupplices venerabantur. Quod ſi reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur, Angelicis ſpiritibus, quos Deus miniſtros ſuos eſſe voluit, & quorum opera non modo ad Eccleſiæ ſuæ, ſed etiam ad reliquarum rerum gubernationem vtitur, quorumque ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidie liberamur, etiam ſi ſe nobis in conſpectum non dent, tantò maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipſis antecellant? Adde caritatem, qua nos diligunt, qua ducti, pro ijs prouincijs, quibus præſunt, vt ex [e] ſcriptura facilè intelligitur, preces fundunt: quod etiam præſtare ijs, quorum ſunt ipſi cuſtodes ne dubitandum quidem eſt: noſtras enim [f] preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in Euangelio docuit Dominus puſillos ſcandalizandos non eſſe: [g] quòd Angeli eorum in cœlis, ſemper uident faciem Patris, qui in cœlis eſt.

10 *Inuocandos eſſe ſanctos angelos ex ſcripturis probatur.*

INVOCANDI itaque ſunt, quòd & perpe-

a 1. Tim. 17
b Exod. 20. 12.
c Leuit. 19. 31. Deut. 5. 16.
d Gene. 23. 12. & 42. 6. 1. Reg. 24. 9. & 25. 23. & 2. Reg. 9. 6. 8. & 4. 14. 4. & 16. 28.
Quid ſit adorare.
Quantò angeli Reges dignitate antecellāt, Iuſtin. in 2. Apolog. pro Chriſti. meminit honorisque Chriſtiani angelis tribuebant. & Orig lib. 8. con. Celſum. Baſ. orat. in 40. mar.
e Dan. 10. 13. vide Grego. lib. 17. mor. c. 8 Theod. in Dan. & Th. in 1. p. 113. ar. 1.
f Tob. 1. p. Apoc. 8. 3.
Quanto amore angeli homines proſequantur.
g Matt. 18.

tuò Deum intuentur, & patrocinium ſalutis noſtræ, ſibi delatum, libentiſſimè ſuſcipiunt. Extant diuinæ ſcripturæ teſtimonia huius inuocationis. [a] Iacob enim ab Angelo, quicum luctatus fuerat, petit, vt ſibi benedicat, imò etiam cogit; ſe enim non dimiſſurum illum profitetur, niſi benedictione accepta: neque ſolùm ſibi ab eo tribui, quem intuebatur, ſed ab eo etiam, quem minimè videbat, tum cùm dixit: [b] Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis.

a Gene. 32. 27.28.

b Gen. 48. 16.

11 *Sanctorum inuocatione & reliquiarum ueneratione nihil honori Dei detrahitur.*

Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, vt Sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & ſacris eorum reliquijs, cineribusque venerandis Dei gloria minuatur, ut eo maximè augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad Sanctorum imitationem cohortatur. quod officium [c] Nicæno altero, & Gangrenſi, ac Tridentino Concilijs & ſanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

c Nice. Cō. 2. Acto. 6. Gangren, cano. 20. & habe. diſt. 30. capit. ſi quis per ſuperbiam. Cōc. Tri. ſeſ. 25. Item Conci. Chalced. ſub finem. & Act. 2. & in 6. Syno. Gen. c. 7. & Gerund. c. 3. Aurel. 1. c. 29. Damaſ. lib. 4. de Ortho. fide cap. 16.

12 *Quibus potiſſimum argumentis Sanctorum inuocatio ſtabilienda ſit.*

QVO autem ſit ad refutandos eos inſtructior Parochus, qui huic veritati aduerſantur, ſanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damaſcenum potiſſimum legat, ad quorum rationem, quod caput eſt, conſuetudo accedit ab Apoſtolis accepta,

accepta, & in Eccleſia Dei perpetuò retenta, & conſeruata. cuius rei quis firmius aut clarius requirat argumentum diuinæ ſcripturæ teſtimonio, quæ ſanctorum laudes celebrat admirabiliter, extant enim quorundam ſanctorum diuina præconia: [a] quorum laudes cùm ſacris literis celebrētur, quid eſt, quòd illis ſingularem honorem non habeant homines: Etſi ob eam etiam cauſam magis colendi, & inuocandi ſunt, quòd pro ſalute hominum preces aſſiduè faciunt, multaque eorum merito & gratia, Deus in nos confert beneficia. [b] Si enim gaudium eſt in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, nonne etiam cœleſtes ciues pœnitentes adiuuabunt: nonne rogati, & peccatorum veniam impetrabunt. & conciliabunt nobis Dei gratiam.

13 *Illa ſanctorum inuocatio, ex quadam auxilij diuini diffidentia, fideique imbecillitate non proficiſci demonſtratur.*

QVOD ſi dicatur, vt à nonnullis dicitur, ſuperuacaneum eſſe ſanctorum patrociniū, quòd Deus ſine interprete precibus noſtris occurrat: has impiorum voces, illud ſancti Auguſtini facile cōuincit, multa Deum non concedere, niſi mediatoris ac deprecatoris opera, & officiū acceſſerit. Quod illuſtribus [c] Abimelec & [d] Iob amicorum exemplis confirmatur: quorum peccata non niſi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si verò etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, vt ſan-

Sanctorum inuocatio ex apoſtolica traditio. manauit.

Vt probari pōt ex his quæ de ea ſcribūt Diony. capit. 7. Hierem. Eccleſ. Iren. lib. 5. contra hær. capit. 19. Athan. ſermone in Euangel. de ſanc. deip. Euſe. lib. 13. præpar. Euang. ca. 7. Corn. Pont. epiſt. 1. Hilar. in Pſal. 129. Amb. in li. de viduis & innumerabiles alij.

Sanctorum laudes eſſe celebrandas ſcriptura docet.

a Eccl. 144. 45. & ſequētibus vſque ad finem libri. Heb. 11. fere per totum, & paſſim per tota Biblia. Sancti pro nobis intercedūt, ſuiſq; meritis nos adiuuant. b Luc. 15. 7. 10. Obiectionis tacitæ ſolutio. S. Aug. quæſt. 149. ſup. Exo. & ſer. 1. & 4. de S. Steph. Multa Deus niſi preces aliorum interueniant non concedit. c Gen. 20. 7. 17. d Iob 42. 8. Alterius calumniæ reiectio.

ctos internuntios, & patronos adhibeamus: quid ad illud reſpondebunt Centurionis exemplum, qui vel in ſingulari illo fidei præconio,[a] quod Dominus impertiuit, [b] ſeniores tamen Iudæorum ad Saluatorem miſit, vt laboranti puero ſalutem impetrarent?

a Matth. 1. 10. 11.
b Luc. 7. 3.

14 *Doctrina de uno mediatore Christo non tollit ſanctorum inuocationem.*

QVARE etſi fatendum eſt, [c] vnum nobis mediatorem propoſitum Chriſtum Dominum, [d] qui ſcilicet vnus nos per ſanguinem Patri cœleſti reconciliauit, & [e] qui æterna redemptione inuenta, ſemel in ſancta ingreſſus, [f] pro nobis interpellare non ceſſat: ex eo tamen nullo modo ſequi poteſt, quo minus ad ſanctorum gratiam confugere liceat. Nam, ſi propterea ſubſidijs ſanctorum vti non liceat, quòd vnum patronum habemus Ieſum Chriſtum, nunquam id commiſiſſet Apoſtolus, vt ſe Deo, [g] tanto ſtudio fratrum uiuentium precibus cõmendari vellet: neque enim minus viuorum preces, quàm eorum, qui in cœlis ſunt, ſanctorum deprecatio, Chriſti mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent.

c 1. Timot. 2. 5.
d Roma. 5. 10. & 2. Cor. 5. 18.
e Heb. 9. 12
f Heb. 7. 25
g Rom. 15. 30. 3. Epheſ. 6. 18. 19. 2. Theſ. 3. 1 & 1. Theſſ. 5. 25.

Sanctorum honor & inuocatio miraculis diuinitus editis ſæpè sũt approbata. vide præter cæteros Baſil. in orati. in Mamantem. Greg. Nazian. in orat in Cypr. Chryſ. in li. cont. gent. Hier. cõtra Vigil. Sulp. in vita S. Mar. Grego. Roma. in dial. Greg. Tur. in lib. de glor. confeſſo. & mart.

15 *Vnde nam reliquiarum uirtus confirmetur.*

SED cui fidem non faciant, & honoris, qui ſanctis debetur, & patrocinij, quod noſtri cauſa ſuſcipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum ſepulchra, & oculis, & manibus, membriſque omnibus captis in priſtinum ſtatum reſtitutis, mortuis ad vitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmonijs? quę non audiſſe, vt multi, non legiſſe,

legiſſe, vt plurimi grauiſſimi viri, ſed uidiſſe, teſtes locupletiſsimi ſancti Ambroſius, & Auguſtinus literis tradiderunt. Quid multa? ſi [a] veſtes, [b] ſudaria, ſi [c] vmbra ſanctorum, priuſquam è uita migrarent, depulit morbos, uireſque reſtituit: quis tandem negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, cęteraſque ſanctorum reliquias, eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod fortè illatum in ſepulchrum [d] Eliſei, eius tacto corpore ſubito reuixit.

16 *Verba ſequentia non alterum, ſed unum cum præcedentibus præceptum conſtituunt.*

Qvod vero ſequitur, Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quę eſt in cœlo, & quæ in terra deorſum, neque eorum, quæ ſunt in aquis, ſub terra, Non adorabis ea, neque coles. Quidam hoc alterum præceptum exiſtimantes, duo poſtrema ipſa, vnius præcepti vi contineri voluerunt; at ſanctus Auguſtinus illa extrema diuidens, hæc ipſa uerba ad primum præceptum pertinere voluit: quam ſententiam, quia in Eccleſia celebris eſt, libenter ſequimur. Etſi in promptu ratio eſt illa ueriſsima, conſentaneum fuiſſe, præmium, & pœnam cuiuſque cum primo præcepto coniungi.

17 *Aduerſus hoc præceptum non pugnat receptus in Eccleſia imaginum uſus.*

Nec vero quis exiſtimet, omnino pingendi,

Amb. epi. 85. & ſer. 91. Aug. li. 22. de ciui. Dei. c. 8. & epiſto. 137.
a 4. Reg. 2. 14.
b Act. 19. 12
c Act. 5. 15.
Sanctorum reliquiarũ quanta ſit virtus.
d 4. Reg. 13 21.
Auguſt. ſu. Exo. quęſt. 71. & in Pſ. 32. cõ. 2.
Eccleſia Auguſt. ſentẽtiam in pręceptorum diſtinctione amplectitur libentius. vide Mag. in 3. diſtinc. 37. Tho. in 1. 2 q. 100. ar. 4.
Imagines fuerunt in lege naturę. Gen. 28. 18. & 31. 45 & 35. 14. fuerunt ẽt in lege ſcripta. Exo. 25 18. Num. 21 8. 9. & in lege Euangelica ab Apoſtolorum tẽporibus, ut imago Chriſti fuſilis. Euſeb. lib. 7. cap. 14 & ea quam Nicodemus habuit. Atha. in lib. de paſſ. imag. Chriſti. & ad Agabata miſſa. Euang. lib. 4. hiſt. Eccl. c. 26. vnde imagines habere eſſe Apoſtolicam traditionẽ ſcribũt patres Nic. cõc. 2. act. 7.

fingendi, aut ſculpendi artem hoc præcepto prohiberi: nam in ſcripturis, iuſſu Dei, ſimulacra, & imagines effectas legimus, [a] Cherubin, [b] ſerpentis ænei: ſupereſt igitur vt imagines ob eam rem vetitas interpretemur, nequid ſimulacris, quaſi dijs, colendis, de vero Dei cultu detrahetur.

a Exo.25.18 b 3 Reg.6. 23.24. & 2. Paral. 3. 7. Numer.21. 8.9.

Qua ratione, vel admittantur, vel prohibeantur imagines.

18 *Quibus præſertim modis per imagines diuinum numen uiolari poßit.*

Duplici ratione imaginibus violari pōt diuina maieſtas.

DVPLICI autem potiſſimùm ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem vehementer lædi perſpicuum eſt: altera, ſi idola, & imagines, tanquam Deus, colantur; aut credatur ineſſe in his aliqua diuinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ, vel quòd ab eis aliquid ſit petendum, vel quod fiducia ſit in [c] imaginibus figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant, quod paſſim ſacræ literæ reprehendunt.

c Iſa.10.10. 11.& 40.15 19.& 44.12 3.Sap.13.16 17. 18. Pſal. 113. uel ſecundum Hebr.115.8.de Deut.4. 16. 17. Iſa. 40. 18. Act. 17. 25.

Secunda ratio.

Altera, ſi quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus, aut figuris exprimi poſſit. Quis enim Deum, vt inquit Damaſcenus, qui ſub aſpectum non cadit, qui corporis expers eſt, qui nullis terminis circumſcribi, nec vlla figura deſcribi queat, poſſit exprimere? quæ res in altera Nicæna Synodo vberius explicatur. Præclarè igitur Apoſtolus, [d] eos mutaſſe Dei incorruptibilis gloriam in ſimilitudinem incorruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum, ac ſerpentium dixit: hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur, cùm illi harum rerum imagines

Damaſcen. lib.4.de orthod. fide. cap.17.

d Roma. 1. 23.

pone-

ponerent. Quocirca Iſraelitæ, qui ante vituli ſimulacrum clamabant, [a] Hi ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti; idololatræ ſunt appellati, quia [b] mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

a Exo.32.4.
b Pſal.105. 20.

19 *Quis ſit poſterioris iſtius partis præcepti ſenſus.*

CVM igitur Dominus Deos alienos coli prohibuiſſet, vt penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut quauis alia materia fieri prohibuit: quod Iſaias declarans inquit; [c] Cui ſimilem feciſtis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc ſententiam contineri, præter ſanctorum Patrum ſcripta, qui eam, quemadmodum in ſeptima Synodo expoſitum eſt, ſic interpretantur, illa etiam Deuteronomij verba ſatis declarant, [d] vbi Moyſes populum ab idololatria auertere cùm vellet, aiebat: Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt nobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod ſapientiſſimus legiſlator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

Poſterioris partis præcepti ſcopus, ē idolatriā ꝓhibere, non Eccleſiaſticum vſum imaginum.
c Iſa.40.18. Act. 17. 29. Syn. 7. Act. 2. & 3. vide item Conc. Trid. ſeſ. 25 non procul à princ.
d Deu.4.16

Chriſtiani Trinitatis ꝑſonas effingũt, non vt diuinitatē, ſed vt aliquas eius ꝓprietates exprimant.

20 *Hoc præceptum, qui Trinitatis perſonas effingunt, non violant.*

NEMO tamen propter ea, quæ nunc ſunt dicta, contra religionem, Deique legem quicquam committi putet, cùm ſanctiſſimæ Trinitatis aliqua perſona quibuſdam ſignis exprimitur, [e] quæ tam in veteri, quàm in [f] nouo Teſtamento appa-

e Gen.18,2 Aug. lib. 2. de Trin. 11. item Gene. 28.13. Exo. 33.23.
f Mat.3.16. & 17.5. Dan.7.9.

Dei Patris imago.

apparuerunt: nemo enim tam rudis eſt, vt illa imagine diuinitatem credat exprimi: ſed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas, aut a- ctiones, quæ Deo tribuuntur, veluti, cùm ex [a] Daniele pingitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt; Dei æternitas & infinita ſapientia ſignificatur, qua omnes hominum, & cogitationes, & actiones, vt de ijs iudicium ferat, intuetur.

a Dan. 7. 9.

21 *Angeli qua ratione pingantur.*

Angelorum imago quid ſignificet. vide Dionyſ. lib. de cæl. Hiera. cap. vltim.

ANGELIS etiam tum humana ſpecies, tum alæ affinguntur; vt intelligant fideles quàm propenſi ſint in humanum genus, & tanquam parati ad miniſteria Domini exequenda: [b] omnes enim adminiſtratorij ſpiritus ſunt propter eos, qui hæreditatem † capiunt ſalutis.

b Ad Heb. 1. 14.

† in textu legitur capient, ſed MS. quædã Ro. & Græ. exẽpl. legũt capiunt.

22 *De columba, in qua Spiritus ſanctus depingitur.*

Spiritus ſancti imago. Matt. 3. 16. Marc. 1. 10. Luc. 3. 21. Ioan. 1. 32.

COLVMBÆ verò ſpecies, & [c] linguæ tanquam ignis in Euangelio, & actis Apoſtolorum, quas Spiritus ſancti proprietates ſignificent, multò notius eſt, quàm vt oporteat pluribus verbis explicari.

c Act. 2. 2.

23 *Chriſti, & Sanctorum imagines pingi & honorari debent.*

Xpi & ſanctorum hominũ imagines. Imaginũ vſus eſt Apoſtolicæ traditionis.

AT verò cùm Chriſtus Dominus, eiuſque ſanctiſſima, & puriſſima mater, cæterique omnes ſancti, humana præditi natura, humanam ſpeciem geſſerint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modò hoc præcepto interdictum non

fuit,

fuit, ſed etiam ſanctum, & grati animi certiſſimum argumentum ſemper habitum eſt: quod & Apoſtolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot ſanctiſſimorum, doctiſſimorumque Patrum inter ſe conſentientium ſcripta confirmant.

Cõc.Nic.2. Act.7.Hiſt. tripart. lib. 6.cap.41. Euſeb. lib. 8.hiſt.Eccl. c.114. Cyril.lib.6. cont.Iul. Aug. lib. 1. d cõſ. euãg. ca. 10. uide itẽ Syno. 6. can. 82. & Roma. ſub Greg. 3. & aliã in villa gẽtiliaci, & aliam Rom. ſub Stephano 3. & plurimas alias.

24 *Quis ſit legitimus in Eccleſia imaginum uſus.*

Non ſolùm autem licere in Eccleſia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, oſtendet Parochus, cùm honos, qui illis exhibetur, referatur ad prototypa, verùm etiam maximo fidelium bono ad hanc vſque diem factum declarabit, vt ex Damaſceni libro, quem de imaginibus edidit, & ſeptima Synodo, quæ eſt ſecunda Nicæna, intelligitur. Verùm, quia ſanctiſſimum quodque inſtitutum hoſtis humani generis ſuis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit, ſi quid fortè populo hac in re peccatum fuerit, Parochus Trid. Concilij decretum ſecutus, quoad eius fieri poterit, ſtudebit corrigere. ac decretum quidem ipſum, cùm res tulerit, populo interpretabitur, tum rudes, & qui imaginum ipſarum inſtitutum ignorant, docebit, imagines factas ad vtriuſque teſtamenti cognoſcendam hiſtoriam, atque eius memoriam identidem renouandam: qua diuinarum rerum memoria excitati, ad colendum atque amandum ipſum Deum vehementius inflammemur: ſanctorum quoque imagines in templis poſitas demonſtrabit, vt & colantur, & exemplo moniti, ad eorum vitam ac mores nos ipſos conformemus.

Honos imaginib. delatus ad prototypa referẽ. Baſil. c. 18. lib. de Spir. ſan. Dam. lib. 4. de fi. orth.c.17. Conc. Nic. 2. paſſim. Si q̃s in populo circa imagines error obrepſit vſu relicto ille corrigatur. Trid. Syno. ſeſ. 25. ſub principium ca. de inuocatione ſanctorum. Quis ſit legitim' imaginũ vſus.

Ego

Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me, & faciens miſericordiam in millia ijs, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.

25 *Non pertinet hæc appendix duntaxat ad primum præceptum.*

Lex omnis aut pœna aut pręmio res humanas moderatur, diſ.3.c. omnis aũt.

DVO ſunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum eſt, quod, etſi ob ſummum ſcelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendũ propenſionẽ, aptè hoc loco pœna proponitur, communis tamen eſt omniũ appendix pręceptorum. omnis enim lex ad præcepta ſeruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illæ tam frequentes in ſacris litteris, & crebræ Dei promiſſiones. vt enim innumerabilia penè veteris teſtamenti teſtimonia prætermittamus, in Euangelio ſcriptum eſt: [a] Si vis ad vitã ingredi, ſerua mandata. Et alibi: [b] Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorũ. Tum illud: [c] Omnis arbor, quę non facit fructũ bonũ, † excidetur, & in ignẽ mittetur. Et: [d] Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, † reus erit iudicio. Atq; alibi: [e] Si non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

a Matt.19.17.
b Mat.7.21
c Mat.3.10.
† Exciditur & in ignem mittitur legunt MS. Græ. & Syri. exempl.
d Mat.6.23
† Sine cauſa addunt MS. Græc. & Syr. exẽplar.
e Matt.6.15

26 *An eodem modo pœna præuaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis inculcanda ſit.*

Alia ratione pfectis, alia carnali-

ALTERVM eſt, quòd longè alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem

edocendi

edocendi ſunt. Perfectis enim, [a] qui ſpiritu Dei aguntur, eique prompto, & alacri animo parent, inſtar eſt cuiuſdam lætiſſimi nuncij, & magnum argumentum propenſæ in eos diuinæ voluntatis: agnoſcunt enim, ſui amantiſſimi Dei curam, qui nunc præmijs, nunc pœnis ad ſui cultum & venerationem homines prope compellat. agnoſcunt immenſam eius in ſe beneuolentiam, qui ſibi imperare, ſuaque opera ad diuini nominis gloriam vti velit. neque ſolum agnoſcunt, ſed magna ſpe ſunt, illum, cùm, quod vult, iubeat, etiam daturum vires, quibus legi ipſius parere poſſint. At carnalibus, qui nondum [b] ſpiritu ſeruitutis liberati ſunt, magiſque metu pœnarum, quàm amore virtutis abſtinent à peccatis, eius appendicis ſenſus grauis, & acerbus eſt. quamobrem ſunt pijs exhortationibus ſubleuandi: & quò lex ſpectat, quaſi manu ducendi; Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occaſio inciderit, eadem hæc ſibi habeat propoſita.

bus hominibus pęna præuaricatoribus propoſita inculcari debet.

a Rom. 8. 14

Perfecti q̃d in pęna hic appoſita cõtempletur. Aug. lib. 10. cõfeſ. c. 29.

Obſeruatores legis carnales quomõ ſint tractandi.

b Rom. 8. 15

Pęna primo pcepto ſubiecta poſt ſingula præcepta eſt reſricanda.

27 *Quid verba illa, Ego ſum Deus fortis, meditandum proponant.*

Carnalibus perinde tamen ac ſpiritualibus, duo in primis quaſi aculei ſunt admouendi, qui ad legem obſeruandam hac ipſa in appendice poſiti homines maximè incitent. Nam quòd Deus fortis dicitur, ideo diligentius eſt explicandum, quò caro ſæpè, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, varias ſibi ipſa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propoſitam pœnam vitare poſſit: cui autem certò perſuaſum eſt, Deum fortem eſſe, illud magni Dauidis

Duob. aculeis excitat Deus homines ad legis obſeruationem.

Primò cùm audit q̃ legiſlator ſit De⁹ fortis, carnalis pręſumptio frãgitur.

vſurpat,

a Pſ.138.7. Carnalis timor retunditur.

vſurpat, [a] Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Eadem quoque diuinis interdum diffiſa promiſſis, tantas hoſtium vires eſſe credit, vt ad ſuſtinendum minimè parem ſe eſſe exiſtimet. At firma, & ſtabilis fides, [b] nihil titubans, cùm diuina vi, ac virtute nitatur, homines contrà recreat, ac confirmat: inquit enim: [c] Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo.

b Iac.1.6.

c Pſal.26.1.

28 *Quid ſibi uelit, quòd Deus ſe etiã dicat zelotem.*

Secundũ ad legis obſeruationẽ incitamẽtum eſt zelus diuinus.

d Iob.22.13 14. Pſal.72.11.

Alter verò aculeus, zelus ipſe diuinus eſt. nonnunquam enim homines putant [d] Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipſius ſeruemus, an negligamus: ex quo ſequitur magna vitæ confuſio. cùm autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facilè nos in officio continet.

29 *Cuiuſmodi zelus Deo ſit attribuendus.*

Zelus quid ſit, uide Thom. in 1. 2.q.28. ar.4

e Pſ.72.27.

Zelvs verò, qui Deo tribuitur, nullam animi ſignificat perturbationem, ſed diuinum illum amorem & caritatem, qua Deus nullam à ſe animam patitur impunè fornicari: [e] quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Eſt itaq; zelus Dei, tranquilliſſima eius, ſynceriſſimaque iuſtitia, qua anima, falſis opinionibus, prauiſq; cupiditatibus corrupta, repudiatur, & à Dei coniugio tanquã adultera remouetur. At verò zelum hunc Dei ſuauiſſimum, ac dulciſſimum experimur, cùm ſumma eius, atq; incredibilis in nos voluntas, zelo ipſo demonſtratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorq; coniunctio, quàm eorum, qui coniugio copulati ſunt, reperitur.

Igitur,

Igitur,quàm nos valde diligat,oſtendit Deus, cùm crebro ſe,vel ſponſo, vel marito comparans, zelotem vocat.Quamobrem doceat Parochus, hoc loco ſic diuini cultus,atq; honoris,cupidos homines eſſe debere,vt zelantes potius,quàm amantes,iure dici poſſint; illius exemplo, qui de ſe ipſe, [a] zelo, inquit,zelatus ſum pro Domino Deo exercituum. imo verò Chriſtum ipſum imitentur, cuius illud eſt, [b] Zelus domus tuæ comedit me.

Quāto zelo diuini honoris ſtudio ſi homines eſſe debeāt

a 3.Reg.19.10.

b Pſ.68.19. Ioan.2.18.

30 *Quæ ſit comminationis hic intentatæ ſententia.*

Est autem comminationis explicanda ſententia, non inultos peccatores paſſurum Deum, ſed eos,vel tanquam parentem caſtigaturum, vel tanquam iudicem acriter, ac ſeuerè in eos animaduerſurū. Quod alio in loco ſignificans Moyſes, [c] Et ſcies, inquit, quia Dominus Deus tuus, ipſe eſt Deus fortis, & fidelis, cuſtodiens pactum, & miſericordiam diligentibus ſe, & ijs, qui cuſtodiunt præcepta eius, in mille generationes,& reddens odientibus ſe ſtatim, & Ioſue, [d] Non poteritis,inquit,ſeruire Domino: Deus enim ſanctus,& fortis æmulator eſt,nec ignoſcet ſceleribus veſtris, atque peccatis: ſi dimiſeritis Dominum,& ſeruieritis Dijs alienis,conuertet ſe,& affliget vos, atque ſubuertet.

Deus tranſgreſſores mandatorū nō ſinit impunitos.

c Deut.7.9.

d Ioſue 24.19.20.

31 *Quomodo Deus uiſitet peccata patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.*

Docendus autem eſt populus comminationis pœnam ad tertiā, quartamq; impiorum, & facinoroſorum generationem pertinere: non quòd poſteriores maiorū ſcelerum pęnas ſemper luant,

ſed

ſed licèt illi, liberiq; eorum impunè tulerint, non omnis tamen eorum poſteritas iram Dei, vel pœnam euitabit: [a] quod Ioſiæ regi accidit: huic enim propter ſingularem pietatẽ cùm peperciſſet Deus, dediſſetque, vt in pace in ſepulchrum maiorũ ſuorum inferretur, [b] ne videret conſequentium temporum mala, quæ, [c] propter Manaſſis aui impietatem, Iudæ & Ieruſalem erãt euentura, eo mortuo, poſteros eius eſt vltio Dei conſequuta, ſic, [d] vt ne filijs quidem Ioſiæ pepercerit.

a 4. Reg. 22. 19. 20 & 2. Paral. 34. 27. 28.
b 4. Reg. 23. 30. 2. Paralip. 35. 24.
c 4. Reg. 21. 11. Iere. 15. 4.
d 4. Reg. 24. 3.

32 *Quomodo hæc uerba cum uerbis Ezechielis conueniant.*

Obiectionis ſolutio.

QVA autem ratione hæc legis verba ſententiȩ illi, quæ eſt apud Prophetam, non aduerſentur; [e] Anima quæ peccauerit, ipſa morietur, ſancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis patribus conſentiens, apertè oſtẽdit: inquit enim; Quiſquis praui parentis iniquitatẽ imitatur, etiam ex eius delicto conſtringitur: quiſquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquã illius delicto grauatur: vnde fit, vt iniquus filius iniqui patris non ſolum ſua, quȩ addidit, ſed etiam patris peccata perſoluat, cùm vitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, ſuam etiam malitiam adiungere non formidat: & iuſtum eſt, vt qui ſub diſtricto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præſenti, etiam culpas parentis iniqui perſoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantùm [f] Dei iuſtitiam ſuperet eiuſdem bonitas, ac miſericordia: iraſcitur tertiæ, quartæq; generationi Deus, miſericordiam verò in millia impertit.

e Eze. 18. 4.
Grego. lib. 15. mora. c. 31. Aug. ep. 75. ad Aui. vide item Thom. in 1. 2. q. 87. art. 8. & 2 2. q. 108. art. 4.
Dei miſericordia lõgè eiuſdem iuſtitiam ſuperat.
f Iacob. 2. 13.

Quo-

33 *Quomodo diuinarũ legum præuaricatores Deum odiſſe cenſeantur.*

In eo autẽ quod dictum eſt, eorũ, qui oderunt me, peccati magnitudo oſtenditur. Quid enim flagitioſius, ac deteſtabilius, quàm ſummã ipſam bonitatẽ, ſummam veritatem odiſſe? Hoc verò ad omnes peccatores iccirco pertinet, quòd quemadmodum,[a] qui habet mandata Dei, & ſeruat ea, Deum diligit; ita, qui legem Domini contẽnit, & mandata eius non ſeruat, Deum odiſſe meritò dicendus eſt.

Odium Dei omniũ eſt peccatorũ maximum. Thom. in 1. 2. q. 73. art. 4. & in 2. 2. q. 34. art. 1. a Io. 14. 21.

34 *Quid ſit illud: faciens miſericordiam his qui diligunt me.*

Qvod verò extremum eſt, & ijs qui diligunt me, ſeruandæ legis modum, ac rationem docet. neceſſe eſt enim, eos qui legem Dei ſeruant, eadem caritate atque amore, quo in Deum ſunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in ſingulis præceptis commemorabuntur.

Amore, & charitate lex perficiẽda.
Videatur ca. 18. Trid. Syn. de iuſtific. ſeſ. 6.

DE SECVNDO PRÆCEPTO.

CAPVT III.

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1 *Cur Deus hanc legem de ſuo ipſius nomine honorando ferre uoluerit.*

Qvamqvam primo diuinæ legis præcepto, quo Deũ piè, ſanctéq; colere iubemur, hoc, quod ſecundò loco ſequitur, neceſſariò cõtinetur, (Nam

Primũ præceptum ſua amplitudine ſecundũ continet.

De hoc præcepto vide D. Tho. in 2.2. q. 100. ar. 5. & 2.2. q. 122. ar. 5. vide item Mag. in 3. diſt. 39.

a Malach. 1. 6.

qui ſibi honorem tribui vult, idem poſtulat, ſe, vt ſummo verborum honore proſequamur, prohibetque contraria, quod & illa Domini verba apud Malachiam apertè indicant: [a] Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergo Pater ego ſum, vbi eſt honor meus?) Deus tamen, pro rei magnitudine hanc de ſuo ipſius diuino, & ſanctitatis pleniſſimo nomine honorando, legem ſeparatim ferre, idque nobis diſertis, & perſpicuis verbis præſcribere voluit.

2 *Quantum niti parochi debeant in huius præcepti explicatione.*

Quàm frequẽs ſit hominum in iurando trãſgreſſio.

QVOD ſanè Parocho ipſi argumẽto in primis eſſe debet, nequaquam ſatis fore, ſi hac de re generatim loquatur, ſed eiuſmodi locum hunc eſſe, in quo diutius ipſe commorari, & quæcunque ad hanc tractationem pertinent, diſtinctè, dilucidè, accurateque apud fideles explicare, neceſſe ſit. Neque uerò nimia hæc diligentia cenſenda eſt, cùm non deſint, qui adeò errorum tenebris obcæcati ſint, vt, [b] quem angeli glorificant, ei maledicere non vereantur. neque enim lege ſemel lata deterrentur, quò minus Dei maieſtatem quotidie imminuere, imo ſingulis penè horis, ac momentis, impudentiſſimè audeant. Quis enim non videat, omnia iureiurando affirmari, omnia imprecationibus, & execrationibus referta eſſe: vſque adeò, vt nemo ferè vel vendat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui non iuriſiurandi religionem interponat, Deique ſanctiſſimum nomen millies, vel in re leuiſſima, & inani, temerè non vſurpet; quo maior Parocho cura, & diligentia

b Pſ 88. 8.

adhi-

adhibenda eſt, vt ſæpè fideles admoneat, quàm graue hoc ſcelus ſit, & deteſtabile.

3 *Quid ſecundum iſtud præceptum imperet uel prohibeat.*

IAM verò, in huius præcepti explicatione id primũ conſtet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam eſſe, quas præſtare homines debent. Vtrumque autem ſeparatim docendum eſt, primùm quidem, vt ea, quæ tradẽda ſunt, faciliùs exponantur, quid iubeat lex; mox etiam quid vetet. nam, quæ imperat, illa ſunt, nomen Dei eſſe honorandũ, ac per illud ſanctè iurandũ. Hæc rurſus, quę prohibet: nemo diuinũ nomen contemnat, nemo illud in uanũ aſſumat, neve per ipſum aut falsò, aut fruſtra, aut temerè iuret.

Sub præcepto negatiuo, oppoſita affirmatio includitur.

4 *Quid Dei nomine hic intelligatur.*

IN ea itaq; parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipſius inquã literas & ſyllabas, aut omnino per ſe nudum verbũ tantummodo attendendum non eſſe, ſed in eam cogitationẽ ueniendum, quid valeat illa uox, quæ omnipotentem, & ſempiternam maieſtatem uniùs, & trini numinis ſignificat. Ex his autẽ facilè colligitur, inanem eſſe nonnullorum Iudæorum ſuperſtitionem, qui, quod ſcriberent Dei nomen, pronunciare non auderent, quaſi in quatuor illis literis, non in re diuina uis eſſet. Sed quamuis ſingulari numero prolatum ſit, Non aſſumes nomen Dei, id non de uno aliquo nomine, ſed de omnibus, quæ Deo tribui ſolent, intelligendum eſt: multa enim Deo impoſita ſunt

Nomen tetragrammaton, ἀνεκφώνητον, vocari ſcribit Hier. epiſt. 136. Iudæoſque in hac parte multi Chriſtiani ſequũtur. vide Geneb. lib. 1. Chronol.

a Exo.15.3. b Iſ.6.3. c Apoc.19.16. de his Dei nominibus vide Hier.ep.136 De nomine vero Dei ꝓprio Thom. in 1.p.q.13 ar.11.

nomina, vt, Domini, [a] Omnipotentis, [b] Domini exercituum, [c] regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in ſcripturis leguntur, quæ parem, eandemq; venerationem habent omnia. Deinde docendum eſt, quomodo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neque enim Chriſtiano populo, cuius ore Dei laudes aſſiduè celebrandæ ſunt, rem vtiliſſimam, & perneceſſariam ad ſalutẽ, ignorare fas eſt.

5 *Qua ratione diuinum nomen uenerari, aut honorare cenſemur.*

Diuinũ nomen laudatur ꝑ ipſius cõfeſſionẽ. Matt.10.32.

QVAMVIS autem multiplex ſit ratio laudãdi diuini nominis, tamen in ijs de quibus deinceps hic dicetur, vis & pondus omnium videtur eſſe.

Primùm igitur laudatur Deus, cùm in omnium conſpectu Deum, ac Dominum noſtrum fidenter confitemur, Chriſtumq; ſalutis noſtræ auctorem, quemadmodum agnoſcimus, ita etiã prędicamus.

Et cũ eius ſermones reuerẽter tractamus. 2.Cor.2.17

Itemque cum verbo Dei, quo eius volũtas enunciatur, ſanctè & diligenter operam damus, in eius meditatione aſſiduè verſamur, ſtudioſè illud addiſcimus, aut legendo, aut audiendo, perinde, ut cuiusque perſonæ aut muneri aptum & conſentaneum eſt.

Et cũ ei de omnib. gratias agimus. Iob 1.21. & 2.10. d Pſ.102.2. e Pſal.9. & 30. & 34. & 65. & plurimi alij.

Deinde diuinum nomẽ veneramur, & colimus, cùm officij, & religionis cauſa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tum proſperis, tum aduerſis, illi ſingulares gratias agimus: inquit enim Propheta: [d] Benedic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Extantque plurimi [e] Dauid pſalmi, quibus egregiam quadam erga Deum pietate diuinas illius laudes ſuauiſſimè decantat. Extat admirabile illud pa-

tientiæ exemplum [a] Iob. qui cùm in maximas illas, horribileſque calamitates incidiſſet, Deum tamen excelſo, & inuicto animo laudare nunquam intermiſit. Nos itaque cùm animi, corporiſque doloribus cruciamur, cùm miſerijs & ærumnis torquemur, ſtatim ad Deum laudandum omne ſtudium, & animi noſtri vires conuertamus, illud Iob dicentes: [b] Sit nomen Domini benedictum.

a Iob. 1. 21. & 2. 10.

b Salmo. itẽ 112. 2.

6 *Quomodo huic item præcepto aliàs pareamus.*

NEQVE verò minus Dei nomen honoratur, ſi fidenter opem eius imploramus, quo nos ſcilicet, aut ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda conſtantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri vult Dominus: [c] Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & glorificabis me: cuius implorationis cum multis alijs in locis, tum præcipuè in pſalmis, 16, 43, & 118, illuſtria exempla reperiuntur.

Item dum fideliter inuocatur.

c Pſ. 49. 15.

Per iuſiurãdũ Dei nomen laudatur.

PRÆTEREA Dei nomen honore proſequimur, cùm fidei faciẽdæ cauſa teſtamur Deum: qui modus à ſuperioribus valde differt. Nam quæ ſupra memorauimus, ita ſuapte natura bona ſunt, atque expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius poſſit eſſe, quàm ſi in illis ſedulò exequendis, ipſum ſe noctes, & dies exerceat. [d] Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo. [e] At iuſiurandum licèt bonum ſit, eius tamen frequens vſus minimè eſt laudabilis.

d Deute. 6. 13. vide itẽ 22. q. 1. & 2. & 4. & 5. fere per totas, & de iureiurando in decret. vide itẽ quomodo ſit licitũ apud Th. in 2. 2. q. 89. artic. 2.

Quomodo aũt non ſit frequentandum vide cad. ca. 5. & Eccl. 23. 8. 9. 10.

e Pſal. 33. 1.

7 *Quare iuſiurãdi frequentior uſus nõ ſit probãdus.*

HVIVS autem diſcriminis ratio in eo poſita

Cui fini iuſiurandum ſeruiat, qſ-ve ejus ſit legitimus uſus.

a Tho. hæc refert loco ſup. citato. concordat. Aug. in ſer. Domin. in mont. lib. 1 c. 3. & hab. 22. q. 1. cap. ita ergo. uide item ea. cap. nō eſt. Chry. hom. 26. ad pop. Antioch.

† Iuriſiurādi conſuetudo ſalutaris non eſt, habent quædā exemplaria.

eſt quòd iuſiurandum ea tantum de cauſa inſtitutum eſt, vt eſſet tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, ad probandum, quod dicimus, neceſſarium inſtrumentum. a Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, niſi neceſſe ſit; eorundem verò frequētatio omnino perniciosa eſt: ita etiam, niſi cùm grauis & iuſta cauſa ſubeſt, † iureiurando vti non eſt ſalutare: quod ſi ſæpius adhibeatur, tantum abeſt, vt proſit, vt magnum detrimentum afferat. Quamobrem præclarè docet ſanctus Chryſoſtomus, non naſcente, ſed iam adulto mundo, cùm mala longè latequè propagata vniuerſum terrarū orbem occupaſſent, nihilque ſuo loco, & ordine conſiſteret, ſed perturbata omnia, & permiſta ſurſum, deorſumque magna rerum confuſione, ferrentur, & quod malorum omnium grauiſſimū eſt, mortales ferè omnes in fœdam idolorum ſeruitutem ſeipſos abieciſſent; tum denique longo ſanè interuallo iuſiurandum in hominum conſuetudinem irrepſiſſe: nam cùm in tanta hominum perfidia, & iniquitate, nemo facilè ad credēdum adduceretur, Deum teſtem inuocabant.

8 *In quo conſiſtat iuramenti ratio, quidque propriè eſt iurare.*

Iurare quid valeat apud ſcripturas. Aug. ſerm. 28. de verb. Apoſ. Tho. 2.2. q. 39. arti. 1. & glo. 22. q. 1. in princ.

VERUM cùm in hac præcepti parte, præcipua illa ſit ratio docendi fideles, quomodo iuſiurandum piè, ſanctèque adhibere debeant, primùm dicendum eſt *iurare* nihil aliud eſſe, niſi Deū teſtari, quacunque id verborum forma, & conceptione fiat. Nam, & teſtis eſt mihi Deus, & per Deum, idem ſunt. Eſt etiam illud iuſiurandum, cùm ad

faciendam fidem per res creatas iuramus, vt, per ſacra Dei Euangelia, per crucem, per ſanctorum reliquias, & nomen, & cætera id genus: neque enim hæc ipſa per ſe iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, ſed Deus ipſe hoc præſtat, cuius diuinæ maieſtatis ſplendor illis in rebus eluceſcit: ex quo ſequitur, vt per Euangelium iurantes, per Deum ipſum iurent, cuius veritas Euangelio continetur, & declaratur: ſimiliter & per ſanctos, [a] qui templa Dei ſunt, quique euangelicæ veritati crediderunt, eamque omni obſeruantia coluerunt, & per gentes, & nationes latiſſimè diſſeminarunt.

Cum per rē creatā iuratur, Deus q vim reb. addidit nō excluditur. vide Tho. ea. art. 5. Vide capit. Si aliqua. 22. q. 1.

a 1. Cor. 3. 16. 17.

9 *De ea, iuriſiurandi forma, quæ per execrationem fit.*

EADEM eſt ratio illius iuriſiurandi, quod per execrationem profertur: quale eſt illud ſancti Pauli; [b] Ego teſtem Deum inuoco in animam meam: etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tanquā mendacij vltori ſubijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex his formulis ita accipi poſſe, quaſi iuriſiurandi vim non habeant: ſed tamen vtile eſt, quæ de iureiurando dicta ſunt, in his etiam ſeruare, atque ad eandem prorſus normam, & regulam dirigere.

De hac forma iuſiurandi Tho. in ea. q. ar. 1.

b 2. Cor. 1. 23.

10 *Quotuplex ſit iuramentum.*

DVO autem ſunt iurādi genera, primum quidem quod aſſertorium appellatur, nimirum cùm aliquid de re præſenti, aut præterita religioſè affirmamus, vt Apoſtolus in epiſtola ad Galatas; [c] Ecce coram Deo, quia non mentior.

Duo ſunt iuramentorū genera. Thom. ibi. & doct. in tit. de iureiurando.

c Gal. 1. 20.

Alterum verò promiſſorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus ſpectans, cùm aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiuſmodi eſt illud Dauidis,[a] qui Berſabeæ cõiugi iurans per Dominum Deum ſuum, promiſit Salomonem eius filium, regni hæredem fore, atque in ipſius locum ſucceſſurum.

a 3. Reg. 17

11 *Quot ſint ad legitimum iuramentum requiſita.*

Iuramentũ tres habere comites ſcribit Hier. 4. 2 D. Hiero. in eundem locum, vt habetur. 22. q. 2. cap. animaduertendum, & in 3. Iſ. 39. vide item ca. etſi Chriſtus de iureiurando, & Th. in 2. 2. q. 89. art. 3.

VERVM enim verò licèt ad iuſiurandum ſatis ſit, Deum teſtem adhibere; tamen vt rectum, ſanctumque ſit, multò plura requiruntur, quæ ſunt diligenter explicanda: ea verò breuiter, teſte diuo Hieronymo; Ieremias enumerat, cùm inquit: Iurabis, viuit Dominus, in veritate & in iudicio & in iuſtitiã: quibus ſanè verbis illa breuiter, ſummatimque complexus eſt, quibus omnis iuriſiurandi perfectio cõtinetur, veritatem, inquam, iudicium, & iuſtitiam.

12 *Quomodo iuramentum præſtetur in ueritate.*

Primò exigitur, ut qđ iureiurãdo aſſerit, vel promittitur ſit uerum, minimeq; fraudulentum. vide Aug. ſer. 28 de verb. Apoſt.

PRIMVM itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum, vt, quod aſſeritur, & ipſum verum ſit, & qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temerè aut leui coniectura adductus, ſed certiſſimis argumentis. Alterum verò iuriſiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem planè modo veritatem requirit: nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, vt, cùm tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exſoluat: neque enim vir probus id vnquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſsimis Dei præceptis, &

volun-

voluntati aduerſari putet, ſed quicquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum nũquam mutabit: niſi fortaſſe commutata rerum conditione, tale eſſe inceperit; vt iam fidem ſeruare, & promiſſis ſtare ſi velit, Dei odium & offenſionem ſubiret. Veritatem autem iureiurando neceſſariam eſſe, Dauid quoque indicat illis verbis: [a] Qui iurat proximo ſuo, & non decipit.

Vide 22. q. 4. ubi multa habes ſãctorum dicta de iureiurando nõ ſeruãdo male præſtito.

a Pſal. 14. 4.

13 *Quis dicitur iurare in iudicio, quáque ob cauſam pueris iuramentum non ſit deferendum.*

SEQVITVR ſecundò loco iudicium: neque enim iuſiurandum temerè, & inconſideratè, ſed conſultò, & cogitatò adhiberi debet. Itaque iuraturus primùm quidem conſideret, vtrum neceſſitate cogatur, néc ne, remque totam accuratè expendat, an eiuſmodi ſit, vt iureiurando indigere videatur. Tempus præterea ſpectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta ſunt, circumſpiciat; non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, ſed ipſius rei vi, & neceſſitate: etenim, niſi hæc conſideratio, & diligens animaduerſio acceſſerit, ſanè iuſiurandum præceps, & temerarium erit: cuiuſmodi eſt illorum religioſa affirmatio, qui in re leuiſſima, & inani, nulla ratione, aut conſilio, ſed praua quadam conſuetudine iurant. Id verò paſſim quotidie à venditoribus & emptoribus fieri uidemus: nam illi, vt quamplurimò vendant, hi rurſus, vt quamminimò emant, res venales, vel laudare, vel vituperare iureiurando non dubitant. Cùm itaque iudicio, vel prudentia opus ſit; pueri verò ita acutè perſpicere, ac diſtinguere nondum

Secundò requiritur, ut conſideratè & non præcipitanter, reique neceſſitate exigente iuretur.

Aduerſus hanc conditionem peccauit Iephte.

Temeraria quorũdam iureiurandi conſuetudo quàm ſit uitioſa.

per

Pueri ante annum 14. non ſunt ad mittendi ad iuſiurandũ præſtandũ.

per ætatem poſſint; iccircò conſtitutum eſt † à ſancto Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatem, hoc eſt ante decimumquartum annum iuſiurandum exigatur.

† cau. 22. q. 5. cap. honeſtum. habetur ex Cornel. Pap. cæterique collectores ex eodem idẽ citant, ſed hoc caput in cap. lib. 1 c. 63. repertũ eſt. huic autem decreto cõcordant paruuli ex iiſdem cap. deſumptum, & capit. pueri, ex concil. Euber. quæ habentur ead.

14 *Quo pacto in iuſtitia iuretur.*

Reliqua eſt iuſtitia, quæ maximè in promiſſis requiritur: quare ſi quis iniuſtum aliquid, vel inhoneſtum promittit, & iurando peccat, & promiſſis faciendis ſcelus ſcelere cumulat. Extat huius rei in Euangelio exemplum Herodis regis: [a] qui temerario iureiurando obſtrictus, puellæ ſaltatrici caput Ioannis Baptiſtæ, tanquam ſaltationis præmium, dedit. Tale enim fuit Iudæorum iuſiurandum, qui ſe ipſos, [b] vt eſt in actis Apoſtolorum, ea conditione deuouerunt, nihil guſtaturos donec Paulum occidiſſent.

15 *Quibus præcipuè rationibus intelligatur iuſiurandum eſſe aliquando licitum.*

Tertiò requiritur, vt iureiurãdo interuenĩte, quod promittitur, ſit honeſtũ, & iuſtum.

His ita explicatis, nulla planè dubitatio relinquitur, quin illi tutò iurare liceat, qui hæc omnia ſeruauerit, quique his conditionibus tanquam præſidijs quibuſdam iuſiurandum munierit: ſed & argumentis multis id probare facile eſt: nam lex Domini, [c] quæ immaculata eſt, & [d] ſancta, hoc præcepit. Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi ſoli ſerties: ac per nomen illius iurabis, & à Dauide ſcriptum eſt; [e] Laudabuntur omnes qui iurant in eo.

a Marc. 6. 23.
b Act. 23. 12.
c Pſ. 18. 8.
d Roma. 7. 12. 23. Deuter. 6. 13.
e Pſal. 62. 12.

Iurare licitum eſſe tradunt Patres in Conc. Tol. 8. cap. 2. vt hab. 23. q. 1. cap. 1. & Auguſt. ſup. epiſt. ad Galat. cap. 1. & in ep. 154. & multis alijs quæ habentur ead. q. item ex cap. & ſi Chriſtus de iureiurando.

Præterea [a] ſacræ litteræ indicant, ipſa Eccleſiæ lumina, ſanctiſſimos apoſtolos, iureiurando aliquādo vſos eſſe: idq; ex Apoſtoli epiſtolis apparet.

Adde, quod & angeli ipſi interdum iurant: nam à ſancto Ioanne Euangeliſta in Apocalypſi ſcriptum eſt, [b] Angelum iuraſſe per viuentem in ſæcula.

Quin etiam, & [c] Deus ipſe iurat angelorum Dominus: & in veteri teſtamento multis in locis Deus promiſſiones ſuas iureiurando confirmat, vt [d] Abrahæ, & [e] Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec.

a Apoſtoli iurant. Rom. 1. 9. & 1. Cor. 15. 31. 2. Cor. 1.
Angeli iurant.
b Apoc. 10. 3. Dan. 12. 7.
Deus ipſe iurat.
c Ad Hebr. 6. 17.
d Gene. 22. 10. & pſal. 104. 9. Exod. 33.
e Pſal. 109. 4. & pſalm. 13. 11.

16 *Iuſiurandum rite præſtitum eſſe in laude reponendum probatur.*

Neqve verò obſcura eſt ratio ad explicandū, cur iuſiurandum laudabile ſit, ſi quis attentius totam rem conſideret, & ipſius ortum, finemque intueatur. Etenim iuſiurandum à fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius veritatis eſſe auctorem, qui nec decipi vnquam poſſit, nec alios decipere: cuius [f] oculis nuda ſunt omnia, & aperta, qui [g] denique vniuerſis rebus humanis admirabili prouidentia conſulit, mundumque adminiſtrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deū veritatis teſtem adhibent, cui fidem non habere, impium, & nefarium erit.

Quod iuſiurādum rite præſtitū ſit laudabile, probat D. Thom. in 2. 2. q. 89. art. 1. & 4.
Iuſiurandi vſurpādi origo.
f Heb. 4. 13.
g Sap. 8. 1. Matt. 6. 16. 17. & 10. 29.

17 *Iuriſiurandi finis eſt, controuerſiarum & litium finis.*

Qvod verò ad finem attinet, eò tendit iuſiu-

randum,

Iuſiurandi quis ſcopus eẽ debeat. vide Tho. in 2.2.q.98 ar.1. randum, atque id omnino ſpectat, vt hominis iuſtitiam,& innocentiam probet, finemq; litibus, & controuerſijs imponat. quod etiam [a] Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos docet.

a Heb.6.16

18 *Quomodo Chriſtus iuramentum prohibuerit.*

Obiectionis tacitę ſolutio. b Mat.5.34 c Matt.23.22. d Iſ.66.1. e Iac.5.12. NEQVE huic ſententiæ verba illa Saluatoris noſtri apud ſanctum Matthæum repugnant: [b] Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis,non iurare omninò, [c] neq; per cælum, quia thronus Dei eſt,neque per terram,quia [d] ſcabellum pedum eius, neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt regis magni, neq; per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere,aut nigrum. [e] ſit autem ſermo veſter,eſt,eſt, non,non: quod autem his abundantius eſt,à malo eſt. His enim verbis iuſiurandum vniuersè, & generatim damnari non eſt dicendum, cùm iam ſupra viderimus Dominum ipſum Apoſtolosque frequenter iuraſſe: ſed peruerſum Iudæorum iudicium Dominus redarguere voluit, quo ſibi in animum induxerant, nihil in iureiurando cauendum eſſe, præter mendacium. Itaque de rebus leuiſſimis & nullius momenti, & ipſi iurabant frequentiſſimè, & ab alijs iuſiurandum exigebant. Hunc morem Saluator reprehendit,atque improbat, docetq; omninò à iureiurando abſtinendum eſſe,niſi cogat neceſſitas.

Falſa Iudęorũ de iureiurãdo opinio.

Quomodo iuſm pmittat Chriſt⁹.

19 *Quomodo Chriſtus dixerit, illud quod ad ſimplicem veritatis aſſertionem accedit, eſſe à malo.*

Qũo iuſm ſit à malo. NAM propter humanam imbecillitatẽ iuſiurandum

randum inſtitutum eſt,& reuera à malo prouenit: quandoquidem aut iurantis inconſtantiam indicat,aut illius,cuius cauſa iuramus, contumaciam, qui,vt credat,aliter adduci non poteſt. Sed tamen iurãdi neceſſitas excuſationem habet. Et quidem, dum inquit Saluator, [a] Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non, hac loquendi formula ſatis declarat, ſe iurandi cõſuetudinem in colloquijs familiarium, & leuium rerum prohibere. quamobrẽ illud præcipuè à Domino admonemur, ne faciles nimium, & propenſi ad iurandum ſimus. idque ſedulò docendum erit, & fidelium auribus inculcandum: infinita enim ferè mala ex iurandi nimia conſuetudine emanare,& ſacrarum litterarum auctoritate, & ſanctiſſimorum Patrum teſtimonijs comprobatur. In Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: [b] Iurationi non aſſueſcat os tuum: multi enim caſus in illa. Item: [c] Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & nõ diſcedet à domo illius plaga. Plura hac de re legi poſſunt apud ſanctos Baſilium, & Auguſtinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iuſſis, nunc de vetitis dicatur.

Aug. ita interpretatur li. 1. de ſer. Dom. c.30. & hab. 22. q.1.cap. ita ergo.

a Mat.5.37

Quãta mala iurãdi conſuetudo ſecum trahat.

b Eccle.23. 8. & 27.15.

c Ecc.23.12 S.Baſil.in illud pſal.14. Qui iurat proximo ſuo. vide ca.primũ eſt. 22, q. 2. ex lib. de mẽd. ca. 14.

20 *Cur iuramentum falſum & temerarium, ſit tam grande peccatum.*

VETAMVR diuinum nomen in vanum aſſumere, apparet enim eum graui peccato ſe obſtringere, qui non conſilio, ſed temeritate ad iurandum fertur. Grauiſſimum autem delictum hoc eſſe, illa etiam verba declarant, NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM. quaſi rationem afferret,cur hoc facinus ſceleſtum adeò, ac nefarium ſit, nimirum propterea quòd

eius

eius maieſtas minuitur, quem nos Deum, ac Dominum noſtrum eſſe profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur ne homines falſum iurent. nam qui à tanto ſcelere non refugit, vt Deum falsò teſtetur, hic inſignem Deo iniuriam facit, quippe qui, aut illi inſcitiæ notam inurit, dùm ipſum alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis, aut praui affectus, qui mendacium teſtimonio velit confirmare.

Peccāt grauiter aduerſus hoc pecptū, primū illi, qui falsò iurant. vide Tho. in 22. q.98. art.2.

21 *Quomodo peierent illi, qui iurant eſſe verum, quod uerum eſt.*

Quis falſo iuret, aut peieret. Augu. de verb. Apoſ. ſerm. 28. & hab. 22. q. 2 c. homines.

Quid ſit mēdacium. Aug. in lib. cont. mēd. capit. 4. & Tho. in 22. q. 110. ar. 1.

IVRAT autem falsò non is ſolùm, qui, quod falſum ſcit, verum eſſe iurando affirmat; ſed ille etiam, qui iureiurãdo id aſſerit, quod cùm verum ſit, tamen ipſe falſum putat. nam cùm mendacium ea re mendacium ſit, quòd contra mentem, & animi ſententiam profertur, perſpicuum eſt, hunc planè mentiri, & periurum eſſe.

22 *Iurans falſum, quod verum eſſe putat, quomodo peccet.*

Qui iurat ſine animo adimplendi peccat 22. q.2.c.1.& 2.

SIMILI quoque ratione peierat, qui id iurat, quod verum exiſtimat, & tamen reuera falſum eſt, niſi quantum potuit, curam & diligentiam adhibuerit, vt totam rem compertam atq; exploratam haberet. quamuis enim ipſius oratio menti conſentiat, tamen huius præcepti reus eſt.

Qui non facit, qđ promiſit ſe facturum peccat, ſi vero de iureiurãdo. & Tho. in 2.2. q.89 art. 7.

23 *Qui non ſeruat quod iurauit, aut uouit ſe facturum vt peccet.*

EIVSDEM verò peccati reus cenſendus eſt, qui ſe aliquid iureiurando facturum promittit,

cùm

cùm tamen, aut promiſſum implere in animo non fuerit, aut, ſi fuit, quod promiſit re ipſa non præſtat. Quod etiam ad eos pertinet, † qui cùm ſe voti ſponſione Deo obligarunt, non præſtant.

24 *Peccatum mortiferum iurans, uel contra conſilium Euangelicum ut peccet.*

PRÆTEREA in hoc præcepto peccatur, ſi deſit iuſtitia, quæ ex tribus iuriſiurandi comitibus vna eſt. Itaque ſi quis iuret peccatum aliquod mortiferum commiſſurum, exempli cauſa, cædem hominis, huius præcepti reus eſt, licèt ille ſeriò, atque ex animo dicat, atque iuſiurandum veritatem habeat, quam alio loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ à contemptu quodam proficiſcuntur, cùm quis iurat ſe non obtemperaturum conſilijs Euangelicis: cuiuſmodi ſunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea neceſſariò ſequi debeat: ſi quis tamen iuret, nolle ſe illis parere conſilijs, is eo iureiurando diuina conſilia contemnit, & violat.

25 *Leuibus coniecturis adductus iurans, peccat.*

PRÆTEREA hanc legem is violat, & iudicio peccat, qui quod verum eſt, iurat, idq; ita ſe habere exiſtimat, leuibus quibuſdam coniecturis adductus, & longè petitis. nam etſi eiuſmodi iuſiurandum veritas comitatur, ſubeſt tamen aliquo modo falſum: nam qui ſic negligenter iurat, in magno peierandi periculo verſatur.

† Vota ſanctè ſeruãda tradit. Leu. 27. per totũ & Num. 6. per totum. Deu. 23. 21. 22. & ſeq. Iud. 11. 3. Pſal. 75. 12. Eccl. 5. 3. & multis in alijs Scripturæ locis. prætermitto reliqua, quod eſſet immẽſum.

Iuſiurandũ de re mala probibitũ. 22. q. 4. ca. In malis. & cap. qui ſacramẽto. & cap. nõ ſemper. & cap. neceſſe eſt.

Peccat qui iurat ſe nõ obtẽperaturum conſilijs Euãgelicis. Tho. in 2. 2. q. 89. art. 7. ad 2.

Quartò, hic peccãt leuiter verum iurantes.

26 *Qui per falſos Deos iurat, grauiter peccat.*

FALSO prҿterea iurat, qui [a] per falſos Deos iurat. quid enim eſt à veritate alienius, quàm mendaces & fictitios Deos tanquã verum Deum teſtati?

27 *Dei verbum inhonorans, vel male interpretando, vel ad vana conuertendo peccat.*

VERVM quoniam ſcriptura, cùm periurium interdixit, inquit: [b] Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda eſt in reliquis, quibus ex prҿcepti huius auctoritate honor debetur: quale eſt verbum Dei: cuius maieſtatem non ſolùm pij, ſed impij etiam interdum reuerentur, [c] vt in Iudicum hiſtoria de Eglon Moabitarum rege memoriæ traditum eſt. Dei autem verbum ſumma iniuria afficit, quicunque ſacram ſcripturam à recta, & germana eius ſententia, ad impiorum dogmata, & hæreſes flectit. cuius ſceleris admonet nos Princeps apoſtolorum illis verbis: [d] Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Præterea fœdis & inhoneſtis maculis ſacra ſcriptura contaminatur, cùm eius verba, & ſententias, quæ omni veneratione colenda ſunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, aſſentationes, detractiones, ſortes, libellos famoſos, & ſi quæ alia ſint id genus: in quod peccatũ ſacra Tridentina Synodus animaduerti iubet.

a Exo 23.13

Per falſos Deos iurantes, grauiter peccãt. 22.q.1.cap. mouet, ex Aug. epiſt. 154. & innuit. Tho. in 3.2.q.13. art.1.

b Leuit.19.12.

c Iud.3.20.

Sextò, ſacras ſcripturas ad hęreſim inflectẽtes, & qũocũq; deuiãtes peccant.

d 2.Pet.3. & 2.Cor.2.17.& 4.cap.2.vide item cap. hæreſis 24. q.3. & Can. Syno. Trull. c.19. & cap.exiit de verb. ſignifi. in 6.

Trid. Syno. ſeſſ.4. in fine.

Qui

28 *Qui Deum in ſuis calamitatibus non inuocant, vt peccent.*

DEINDE, vt ij Deum honorāt, qui eius opem atque auxilium in ſuis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius ſubſidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cùm inquit: [a] Deum non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Septimò, Deum non inuocantes. a Pſ. 13. 5. & 52. 6.

29 *Grauiſſima omnium horum peccatorum eſt in Deum, eiuſque ſanctos blaſphemia.*

AT verò longè magis deteſtabili ſe ſcelere adſtringunt, qui ſacroſanctum Dei nomen ab omnibus creaturis benedicendum, & ſummis laudibus extollendum, aut etiam ſanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blaſphemare, atq; execrari audent. quod quidem peccatum, vſque adeò atrox, atque immane eſt, vt interdum ſacræ [b] litteræ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, benedictionis nomine vtantur. Blaſphemi, quantū peccēt. vide Leuit. 24. 25. 16. Nume. 16. 30. Iſa. 1. 4. & 37. 4. b 3. Reg. 21 13. Iob. 1. 11 2. 9.

30 *Cur huic præcepto ſuæ quadā minæ ſint ſubiectæ.*

QVONIAM verò pœnæ, & ſupplicij terror peccandi licentiam vehementer coercere ſolet, iccirco Parochus, vt hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum ſeruandum faciliùs impellat, alteram illius partem, & quaſi appendicem diligenter explicabit. [c] NEQVE ENIM HABEBIT INSONTEM DOMINVS EVM, QVI ASSVMPSERIT NOMEN DOMINI DEI SVI FRVSTRA. Ac primum quidem doceat, ſumma ratione factum eſſe, vt huic pręcepto minę Cur huic præcepto ſicut & primo minę ſubiectæ ſint declarat D. Thom. in 1. 2. q. 100. ar. 2. ad 3. c Exo. 20. 7. Tob. 3. 22. Sap. 1. 13.

adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoſcitur: [a] qui cùm hominum perditione non delectetur, ne ipſius iram, & offenſionẽ ſubeamus, hiſce ſalutaribus minis nos deterret, nimirum, vt illum potius beneuolum, quàm iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Paſtor, inſtetque ſummo ſtudio, vt populus ſceleris grauitatem agnoſcat, & illud deteſtetur vehementiùs, & in eo euitando, maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat.

a Tob.3.22 Sap.1.13.

Hominum procliuitas ad hoc peccatum.

Oſtendat præterea, quanta ſit hominum procliuitas ad hoc peccatum committendum, vt non ſolùm ſatis fuerit legem ferre, niſi etiam minæ adderentur. Incredibile enim eſt quantum hæc cogitatio vtilitatis habeat. nam vt nihil æquè nocet, vt incauta quædam animi ſecuritas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimũ prodeſt. Tum illud etiam declaret, nullum à Deo certum ſupplicium cõſtitutum fuiſſe, ſed tantùm vniuersè minari, quicunque ſe hoc ſcelere aſtrinxerit, non impunè laturum. quapropter diuerſa ſupplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati nos admonere debẽt. hinc enim facilè licet conijcere, homines eà re in maximas calamitates incidere, quod huic pręcepto non obtemperent. quibus ſibi propoſitis, cautiores eos in poſterum fore veriſimile eſt. Fideles itaque ſancto timore perterriti, omni ſtudio peccatũ hoc fugiant. nam ſi [b] omnis verbi otioſi in extremo iudicio reddenda ratio eſt: quid de grauiſſimis ſceleribus dicendum, quę magnam diuini nominis deſpicientiam præ ſe ferunt?

Supplicia varia quotidie naſci ꝓpter ſecundi pręcepti violationẽ.

b Matth.12 36.

DE

DE TERTIO PRÆCEPTO.

CAPVT IIII.

Memento, vt diem ſabbathi ſanctifices.

Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

Septimo autem die Sabbathum Domini Dei tui eſt.

Non facies omne opus † in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo, idcirco benedixit Dominus diei Sabbathi, & ſanctificauit eum.

† In eo non reperitur in 12. MS. Rab. Hebr. & Græc. exemp. at in Reg. & Gr. exempl. habetur.

Gene. 2. 2. Deut. 5. 16.

Tertiò præcepto externũ Dei cultũ iubemur intimo animi cultui adiungere. Tridẽ. Syn. ſub finẽ vltimæ ſeſſionis decreto de ciborum delectu, & feſtis dieb. vide item D. Tho. in 2.2. q. 122. ar. 4 de conſec. diſt. 3. c. pronuntiãdum, & ca. irreligioſa, & cap. permouit. & de feriis, ca. 1. & 2. & 3.

1 *Quid tertio hoc præcepto fidelibus imperatur.*

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè, atque ordine præſcribitur: eſt enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam, quem intimis ſenſibus piè colimus, fide, & ſpe adducti, quam in eo poſitam habemus, non poſſumus eum non externo cultu venerari, eidemq; gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilè præſtari poſſunt, certum tempus ſtatutum eſt, quo ea commodè effici queant.

Quanti referat tertiũ præceptum diligẽterob ſeruare.

2 *Cur præcipuè danda opera ſit parocho ut, quod hic præſcribitur, perpetua fidelium memoria retineatur.*

Feſtis dieb. cõciones ſacræ ſunt audiendæ. Cõc. Carth. 4. cap. 2. & Triden. ſeſ. 24. ca. 4. de refor. & poteſt colligi ex Act. 13. 17. 42. 44. & 15. 21. & 18. 4.

a Pſal. 118. 33. 34.
b Ex. 10. 23 30. & 20. 7. 8. & 31. 13. 14. 15. & 35. 2.
c Leuit. 16. 31. & 19. 3. 30. & 20. 2.
d Deuter. 5. 12. 13. 4.
e Iſa. 56. 2. 4. 5. & 58. 13.
f Hier. 17. 21. 22. 24. 27.
g Ezech. 20 13. 16. 20. & 22. 8. 26. & 23. 38. & 44 24.
Exo. 16. 20. 31.

ITAQVE cum hoc præceptum huiuſmodi ſit, vt fructum, & admirabilem vtilitatem afferat, maximè intereſt, Parochi ſummam in eo explicando diligẽtiam adhiberi. ad eius autẽ inflammandum ſtudium magnam vim habet, primum illud præcepti verbum, MEMENTO. Nam quemadmodum fideles tale præceptum meminiſſe debent, ſic Paſtoris eſt, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo ſæpè redigere. Quantùm verò fidelium referat hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quòd, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iuſſa ſeruanda faciliùs adducentur. Cùm enim inter cætera, quæ diebus feſtis præſtare debent, neceſſe habeant, verbi Dei audiendi cauſa, ad Eccleſiam conuenire, cùm edocti fuerint [a] diuinas iuſtificationes, illud etiam conſequentur, vt ex toto corde cuſtodiant legem Domini. quamobrem ſæpiſſimè ſabbathi celebritas, cultuſque præcipitur in ſacris literis, vt in [b] Exodo, [c] Leuitico, [d] Deuteronomio, apud [e] Iſaiam, [f] Hieremiam item, [g] & Ezechielem Prophetas videre licet: quibus omnibus in locis hoc de ſabbathi cultu traditum eſt præceptum.

3 *Quomodo principes ad Eccleſiæ præſidibus opitulandum hortandi ſint.*

Magiſtratuũ etiã eſt cultum Dei externum promouere.

MONENDI verò, & hortandi ſunt Principes, & Magiſtratus, vt in ijs maximè, quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinent,

Eccleſiæ

Eccleſiæ Præſides ſua auctoritate iuuent, iubeantque populum ſacerdotum pręceptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda eſt opera, vt fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum, cum cęteris conueniat, quibuſve differat ab ijs. hoc enim pacto cauſam ille, rationemq; cognoſcet, quare non ſabbathum, ſed diem Dominicũ colamus, ſanctumq; habeamus.

4 *Qua ratione hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus diſcrepet.*

CERTA igitur illa differentia videtur, quòd reliqua Decalogi præcepta, naturalia ſunt, & perpetua, neque vlla ratione immutari poſſint. quo factum eſt, vt, quamuis lex Moyſis abrogata ſit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Chriſtianus ſeruet. quod ideo fit, non quia Moyſes ita iuſſerit, ſed quia naturæ ita conueniunt, cuius vi ad illa ſeruanda homines impelluntur. Hoc autem de ſabbathi cultu præceptum, ſi ſtatutum tempus ſpectatur, non fixum, & conſtans eſt, ſed mutabile; neque ad mores, ſed ad ceremonias pertinet; neque naturale, quoniam non à natura ad id docti, aut inſtituti ſumus, vt illo die potius, quàm alio, externum Deo cultum tribuamus: ſed ex eo tempore, quo populus Iſraeliticus à Pharaonis ſeruitute eſt liberatus, diem ſabbathum coluit.

5 *Tempore mortis Chriſti legis cæremonijs ſublatis etiam ſabbathum qua parte fuit cæremoniale ſublatum.*

TEMPVS autem, quo cultus tollendus erat,

Trid. Syno. ſeſ. vlt. decret. de reformatione cap. 20. vide item ca. nos ad fidem & ca. Cum ad verum. & c. fin. & multa alia diſt. 96. inde ēt factum eſt, vt pij principes legibus fidem tutati ſint, ut patet Cod. de ſumma Trinit. & fide Cath. & eo. de hæret.

Decalogi omnia præcepta ſunt naturalia, excepto pręcepto de Sabathi obſeruatione.

Augu. epiſt. 119. ad Ianuar. ca. 12. Th. in 2. 2. q. 122. ar. 4.

Etiam ante legē Moyſi datam, præceptum colendi Sabbathum fuit. Ex. 16. 5. 22. 23. 26.

Cæterũ nõnulli a mundi principio Patr. ſabbathũ coluiſſe ferunt idq. ex Gen. 5. 3. colligunt.

illud idem eſt, quo cæteri Hebraici cultus, cæremoniæque antiquandæ erant, morte ſcilicet Chriſti: nam cùm illæ cæremoniæ, ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & veritatis; illud vtique neceſſe erat, vt [a] lucis, ac [b] veritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, aduentu remouerentur: qua de re ſanctus Paulus ad Galatas ita ſcripſit, cùm Moſaici ritus cultores reprehenderet, [c] Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos: timeo vos, ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis: [d] in quam etiam ſententiam ſcripſit ad Coloſſenſes: & hæc de differentia.

Morte Chriſti cæremoniæ veteris legis ſublatæ. Rom. 3. 20. 21. 27. 28 & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. ad Galat. & Hebr. ferè per totã. & decreto Apoſtolorũ omnino abrogatę ſunt. Act. 15. 28. 29. uide itẽ Tho in 1.2. q. 103. ar. 3. & 4.

a Io. 1. 5. & 3. 12.
b Ioã. 1. 17. & 14. 6.
c Galat. 4. 10. 11.
d Coloſ. 2. 16. 17.

6 *Quo pacto tertium hoc præceptum cum reliquis nouem conſentiat.*

CONVENIT autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cæremonijs, ſed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque ius attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ iure exiſtit; cùm illud natura comparatum ſit, vt aliquot horas in ijs, quę ad Dei cultum pertinent, verſemur: cuius rei argumento eſt, quod apud omnes nationes, ſtatas quaſdam ferias, easque publicas: fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis erant conſecratæ. Eſt enim naturale homini, vt is certum quoddã tempus neceſſarijs rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, ſomno, & alijs huiuſmodi rebus: & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum eſt, vt menti etiam aliquid temporis concederet, quo in Dei contemplatione ſeſe reficeret: atque ita cùm aliqua temporis pars eſſe debeat,

Tertij præcepti cũ cæteris quæ ſit conuenientia. ex D. Tho. in 2. 2. q. 122. ar. 4.

beat, quo res diuinæ coluntur, cultuſque Deo debitus tribuatur, hoc ſanè ad morum præcepta pertinet.

7 *Diem Dominicum pro die Sabbatho Apoſtoli colendum ordinauerunt.*

QVAM ob cauſam Apoſtoli ex illis ſeptem diebus, eum, qui primus eſt, ad diuinum cultum conſecrare ſtatuerunt, quem & diem Dominicum dixere: nam & ſanctus Ioannes in [a] Apocalypſi Dominici diei meminit: & [b] Apoſtolus per vnam ſabbathi, quæ eſt dies Dominicus, vt ſanctus Chryſoſtomus interpretatur, collectas fieri iubet, vt intelligamus, iam tum in Eccleſia diem Dominicum ſanctum habitum eſſe. Iam verò, ut ſciant fideles, quid eo die agere, à quibuſve actionibus abſtinere debeant: non alienum eſt, vt Parochus totum præceptum, quod in quatuor partes rectè diſtribui poteſt, ad verbum diligenter interpretur.

Dominici diei conſecratio ab Apoſtolis pro manauit.

a Apoc.1.10 b 1.Cor.16. 2. Act.20.7. hũc locum S.Chryſ.homil.13.in 1. Cor. Ambr. itẽ & Theophy. & plurimi alii interpretãtur. præter quos habem' antiquiſſima de die Dominica teſtimonia. c. Apoſt. Can. 67. Ignat. epi. ad Magneſ. Iuſt. apol.2. Tertul. in apol. ca.16. & de cor. mil. ca. 3. & de idolol. cap. 14. Cypr. ep.33 & 59. Cle. Alex. lib. 2. Stro. Orig. homil. 7. in Exod. & alios.

8 *Quid hoc uerbo, Memento, hic generatim præſcribatur.*

ITAQVE primum generatim proponat, quid ijs verbis præſcribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. Ob eam verò cauſam initio præcepti verbum illud MEMENTO, appoſitè additum eſt, quòd huius diei cultus ad cæremonias pertineat: qua de re populus admonendus eſſe videbatur, cùm naturæ lex, etſi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum eſſe doceat, hoc tamen, quo potiſſimum die fieri deberet, non præſcripſit.

Cur hoc præceptum memoriæ commendãdum tradatur. ex Tho. in 1.2, q.100. ar.7. ad 5.

Omnes dies pijs operibus ſũt trãſigendi.

Præterea fideles docendi ſunt, ex ijs verbis modum, & rationem colligi poſſe, qua in tota hebdomada opus facere conueniat: ita ſcilicet, vt diem feſtum ſemper ſpectemus: quo die, cùm actionum & operum noſtrorum Deo quaſi reddenda ratio ſit; eiuſmodi opera efficiamus, neceſſe eſt, quæ neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut ſcriptum eſt, [a] in ſingultum ſint, & in ſcrupulum cordis.

a 1. Reg. 25. 31.

Nulla occaſione à ſabbathi ſanctificatione abſtinendũ eſt.

Poſtremò id docemur, quod certè animaduertere debemus, non defuturas ſcilicet occaſiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, vel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel ſpectaculorum, ludorumque ſtudio, quibus plerunque ab huius diei ſancto, religioſoque cultu abducimur. Sed iam ad id veniamus, quod ſabbathi ſignificatione demonſtratur.

10 *Quid ſabbathum, & ſabbathizare in ſacris literis denotet.*

Quid ſit ſabbathũ. Hieron. in interpret. nom. Hebr. à verbo שבת ſchabath, id eſt, quieuit vel ceſſauit.

Sabbathvm Hebraicum nomen, ſi Latinè interpretaris, ceſſatio dicitur: ſabbathizare propterea ceſſare, & requieſcere Latino vocabulo appellatur: qua ſignificatione factum eſt, ut ſabbathi nomine Dies ſeptimus diceretur, [b] quoniam abſoluta, perfectaque mundi uniuerſitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita hunc diem: [c] in Exodo Dominus uocat. Poſtea verò, non ſolùm ſeptimus hic dies, ſed ob eius dignitatem ipſa etiam hebdomada eo nomine appellata eſt: in quem ſenſum Phariſæus apud ſanctum Lucam dixit: [d] Ieiuno bis in ſabbatho. Atque hoc quidem de ſabbathi ſignificatione.

b Gen. 2. 3. c Exod. 20. 12. & 31. 7. Deut. 5. 14.

d Luc. 18. 12.

Quo-

11 *Quomodo fideles ſabbathum ſanctificare dicatur.*

SANCTIFICATIO autem ſabbathi ſacris in litteris ceſſatio eſt, quæ fit à corporis laboribus,& à negotijs, vt apertè oſtendunt hæc, quæ ſequũtur, præcepti verba, NON FACIES IN EO QVICQVAM OPERIS. neq; verò id ſolùm ſignificat, (aliter enim ſatis fuiſſet dicere, vt eſt in Deuteron. OBSERVA DIEM SABBATHI) ſed cũ eodem in loco addatur VT SANCTIFICES EVM, hoc verbo oſtenditur ſabbathi diem religioſum eſſe, diuiniſque actionibus, ac ſanctis rerum officijs conſecratum. Itaque diem ſabbathi tum planè & perfectè celebramus, cùm pietatis, & religionis officia Deo præſtamus: hocque planè ſabbathum eſt, quod [a] Iſaias delicatum appellat: quoniam dies feſti ſunt veluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare ſi religioſo huic, ſanctoque ſabbathi cultui, miſericordiæ adiunguntur opera, certè maxima ſunt, [b] & multa præmia, quæ nobis eodem capite proponuntur.

Quid ſit ſanctificatio ſabbathi.

Deut.5.12.

a Iſa.58.13.

b Iſa. 58.6. 7.

12 *Quæ ſit germana ſuperiorum uerborũ ſententia.*

ITAQVE verus, ac proprius huius præcepti ſenſus eò ſpectat, vt homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, vt ſtatuto aliquo tempore, à negotijs corporiſq; laboribus feriatus, Deum piè colat, ac veneretur.

Senſus tertij præcepti, ex Tho. in 2.2. q. 122. art.4.ad 3.

13 *Quid altera præcepti parte demonſtratur.*

ALTERA vero præcepti parte demonſtratur diem ſeptimum Dei cultui diuinitus dedicatum eſſe: nam ita ſcriptum eſt: SEX DIEBVS

OPERA-

OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA, SEPTIMO AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST. quæ verba ad eam ſententiam referuntur; vt ſabbathum Domino conſecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, ſeptimumque diem intelligamus, ſignum eſſe quietis Domini.

14 *Cur Iudæis expedierit certum diem, eumq́; ſeptimum ad religionis officia præſcribere.*

HIC vero dies diuino cultui dicatus eſt: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitratu ſuo deligendi, ne forte Ægyptiorum ſacra imitaretur. Itaque ex ſeptem diebus, vltimus ad Deum colendum delectus eſt: quæ quidem res plena myſterij eſt. Quare Dominus [a] in Exodo, & apud [b] Ezechielem ſignum vocat: Videte itaque, ille inquit, vt ſabbathū meum cuſtodiatis, quia ſignum eſt inter me & vos, in generationibus veſtris, vt ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico vos.

a Exo.31.13
b Ezech.20 12.

15 *Quarum rerum ſignum fuerit Sabbathi celebritas.*

ITAQVE ſignum fuit, quod indicabat homines Deo ſe dedicare oportere, ſanctoſque eidem præbere, cùm diem ei dicatum videamus eſſe: ſiquidem ille dies ſanctus eſt, quòd tum præcipuè ſanctitatem & religionem homines colere debeant.

Vide Aug. ep.119.cap. 12. Hier.lib. 15.in Iſa.in cap. 56. & lib.16. in c. 58. & in Ezech. 13. in cap.44. Tho.in 1.2. q. 110.ar.4. ad 2. & in 2.2. q. 122. art.4.

Deinde ſignum eſt, & quaſi monumentum conditæ huius admirandæ vniuerſitatis. Signum præterea

terea fuit Iſraelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, ſe Dei auxilio à duriſſimo Ægyptiacæ ſeruitutis iugo ſolutos, ac liberatos eſſe meminiſſent: id quod Dominus oſtendit, illis verbis:[a] Memento, quòd & ipſe ſeruieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti, & brachio extento: iccirco præcepit tibi, vt obſeruares diem ſabbathi. Eſt ſignum item, tum ſpiritualis, tum cœleſtis ſabbathi. a Deu.5.15.

16 *Quod ſit ſpirituale populi Chriſtiani ſabbathum.*

SPIRITVALE autem ſabbathum, in ſanctæ quadam, & myſtica quiete cōſiſtit, nimirum, cùm [b] vetus homo,[c] Chriſto conſepultus, ad vitam renouatur, atq; ijs in actionibus, quæ Chriſtianę pietati conueniunt, ſe ſtudioſè exercet. debent enim qui [d] aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino ſunt, vt filij lucis in omni bonitate, iuſtitia & veritate ambulare, [e] neq; communicare operibus infructuoſis tenebrarum.

Augu. de Gen. ad lit. lib. 4. c. 12. & epi. 119. cap. 11. Hie. 11. vbi ſupra & Tho. b Rom.6.6. Eph.4.22. c Rom.6.4. d Eph.5.8. e Ibid. 11. Cyril. lib.4. in Ioā.c.51.

17 *Quòd ſit beatis etiam ſuum ſabbathum.*

CÆLESTE verò ſabbathum eſt, vt ait D. Cyrillus, eum locum Apoſtoli tractans, [f] Relinquitur ergo ſabbathiſmus populo Dei, illa vita, in qua omnibus bonis cum Chriſto viuentes fruemur, peccato radicitus extirpato, ſecundum illud, [g] Non erit ibi Leo, nec praua beſtia illuc aſcendet, ſed erit ibi via pura, & via ſancta vocabitur: [h] omnia enim bona mens ſanctorum in viſione Dei adipiſcitur. Quare fideles hortandi erunt his verbis, & à Paſtore incitandi: [i] Feſtinemus ingredi in illam requiem.

f Heb.4.9. g Iſa.35.8. 9. Aug. cont. Adimātum lib.1.cap.2. & 22. de ciuit. Dei cap. vltimo & alij. h Sap.7.11. i Heb.4.11.

Iudæis

18 *Iudæis alij dies, quàm ſeptimus fuere feſtiui.*

PRÆTER diem ſeptimum habebat populus Iudæus alios etiam feſtos, & ſacros dies [a] diuina lege conſtitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur.

19 *Quare apoſtoli non ſeptimum hebdomadæ diem, ſed primum diuino cultui conſecrarint.*

PLACVIT autẽ Eccleſiæ Dei, vt diei ſabbathi cultus, & celebritas in Dominicũ transferatur diẽ. Nã, [b] vt eo die primùm [c] lux orbi terrarũ illuxit: ſic Redemptoris noſtri, qui ad vitã æternam nobis aditũ patefecit, reſurrectione, [d] quæ eo die fuit, è tenebris ad lucẽ vita noſtra reuocata eſt: vnde & Dominicũ diem [e] Apoſtoli dici voluerunt. Solẽnem præterea hunc diem eſſe in ſacris litteris animaduertimus, [f] quòd eo die mundi creatio initium habuit, quòd [g] Spiritus ſanctus diſcipulis datus ſit.

20 *Quamobrem ad diem Dominicum alia feſta Chriſtianis acceſſerint.*

ALIOS autem dies feſtos ab Eccleſiæ initio, & conſequentibus deinde temporibus, Apoſtoli, & ſancti Patres noſtri inſtituerũt, vt piè & ſanctè Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis noſtræ myſteria religioni conſecrati ſunt, deinde qui ſanctiſſimæ Virgini matri, tum verò Apoſtolis, Martyribus, cæteriſq; ſanctis cum Chri-

a Vide Exo. 12.14.15.& 23.14.15.16 & 34.18.20. 21.& Leui. 23. ferè per totũ.& Numer.29 ferè per totũ. & Deut. 16. per totũ. & ad intelligẽdã horũ feſtorũ moralẽ rationem vide lib.17. Cyrilli de ador. in ſpir. & uerit. & Tho. in 1. 2.q.102. ar. 4. ad 10.
b Cur Dominic⁹ dies loco Sabbathi colatur, vide Augu. ep.119 cap. 13. & ſerm. 154. de tẽp. & Leon.ep. 81. ad Dioſc. Iuſt. in 2. Apol.
c Gen. 1. 3.
d Mar.16.2.
e Apoc. 1. 10.
f Gen. 1. 3.
g Act.2.2.
De alijs diebus feſtis vide cap. pronunciandum.de conſec.diſt.3.& cap.conqueſtus. de ferijs. quomodo autem hęc feſta è traditione Apoſtolica emanarint colligi poteſt ex Act.20.16. & 1.Cor.16. 8.Can.Apoſt.can.7. Aug.epi.118.cap.1.Tertul.de cor.mil.& alijs.

ſto regnantibus dicantur: in quorum victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipſis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.

21 *Quomodo ex hoc præcepto ad otium fugendum incitantur.*

Et quoniam ad hoc præceptum ſeruandum, magnam vim ea ipſius pars habet, quæ illis verbis expreſſa eſt. SEX DIEBVS OPERABERIS, SEPTIMVS AVTEM DIES SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST, Parochus debet illam partem diligenter explicare. Etenim ex his verbis colligi poteſt, fideles hortandos eſſe, ne otioſi, & deſides vitam traducant: ſed potius Apoſtolicæ vocis memores, [a] negotium ſuum quiſq; agat, [b] & operetur manibus ſuis, ſicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, vt ſex ipſis diebus opera noſtra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem feſtum reijciatur, atque ita animus à rerum diuinarum cura, ſtudioque auocetur.

Christianis ꝑtextu ſabbathi nō eſt otiandum.

a 1. Theſſ. 4. 11.
b Eph. 4. 28
2. Theſſ. 3. 10.

22 *Quid maxime diebus feſtis agere ſit prohibitum.*

TERTIA deinde præcepti pars explicanda eſt, quæ quodammodo deſcribit, qua ratione Sabbathi diem colere debeamus, præcipuè autem explicat quid illo die facere prohibemur. Quare inquit Dominus. NON FACIES OMNE OPVS IN EO, TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM,

Seruilia opera diebus feſtis ſint ꝓhibita. vide cap. ieiunia de conſecr. diſtin. 3. & cap. omnes dies. de ferijs. vide itẽ D. Tho. ĩ 2.2. q. 122. & cap. fin. de ferijs.

ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. Quibus verbis ad id primùm inſtituimur, vt, quæcunque diuinum cultum impedire poſſunt, omnino vitemus. facilè enim perſpici poteſt, omne ſeruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quòd ſua natura aut turpe, aut malum ſit, ſed quoniam mentem noſtram à diuino cultu, qui finis præcepti eſt, abſtrahit. quò magis [a] peccata fidelibus vitanda ſunt, quæ nòn ſolùm animum à diuinarum rerum ſtudio auocant, ſed nos à Dei amore prorſus ſeiungunt.

a Diebus feſtis à peccatis maxime cauendum. Aug. tract. 3. & in Ioã. in pſal. 32. Con. 1. & in lib. de decẽchordis c. 3. ſed hoc nõ ita accipiendum eſt, ut nouum peccatum circumſtantia diei feſti inducat. Tho. 2.2. q. 122. art. 4.

23 *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referuntur, ſabbatho non interdicuntur.*

Actiones ſeruiles ad Dei cultum ſpectãtes exerceri poſſunt. Tho. in 2.2. q. 122 art. 4.

NEQVE tamen eæ actiones, nec ea opera vetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam ſi ſeruilia ſint, vt altare inſtruere, templa alicuius feſti diei cauſa ornare, & reliqua huius generis. ideoque à Domino dictum eſt, [b] Sacerdotes in templo ſabbathum violare, & ſine crimine eſſe.

b Matt. 12. 5. vide item Leu. 24. 8. Num. 28. 9. & Ioan. 7. 22. 23.

24 *Quædam etiam ſeruilia opera ob neceſſitatem diebus feſtis conceduntur.*

SED neque earum rerum opera, hac lege prohiberi exiſtimandum eſt, quarum iactura facienda ſit, ſi die feſto prætermittantur, quemadmodum ſacris etiam canonibus permiſſum eſt. Multa alia Dominus in Euangelio, feſtis diebus fieri poſſe declarauit, quæ facilè Parochus

Multa licẽt in dieb. feſtis, vide cap. licet. de ferijs, & cap. conqueſtus eod. in fine & l. ſolet. ff. eodem.

apud ſanctos [a] Matthæum, & [b] Ioannem obſeruabit.

25 *Cur iumenta quieſcere Dominus voluerit.*

SED vt nulla res prætermitteretur, cuius actione hic ſabbathi cultus impediretur, facta eſt iumenti mentio, quo animalium genere impediuntur homines, quò minus ſabbathum diem colant. ſi enim die ſabbathi alicui operis actionis iumenti vſus deſtinatur, neceſſaria eſt etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. itaque ſolùm per ſe opus facere non poteſt, ſed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet, ergo neq; iumentis, quorum ad id opera homines vtuntur. Itaque huius præcepti lex eò etiam ſpectat, vt, ſi iumentorum laboribus Dominus parcere vult, eò certè magis ipſi cauere debeant, ne inhumani ſint in eos, quorum opera, atque induſtria vtuntur.

a Mat. 12. 3. 4. 5. 11. 12. Marc. 3. 4. Luc. 6. 3. 4. 8. 9. b Ioan. 5. 8. 9. 16. 17. & 7. 22. 23. & 9. 6. 7. vide item Deut. 22. 1. 2. 3. 4. & 1. Mach. 2. 41. 42. & 4. 2. 3 & ca. diſcipulos. de conſecr. diſt. 5.

Serui, & ancillæ die feſto nō ſunt à cultu Dei auocandi.

26 *Quibus præcipuè in operibus Chriſtiani diebus feſtis ſe exercere debeant.*

NEQVE verò Parochus illud prætermittere debet, vt diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Chriſtiani homines diebus feſtis exercere ſe debeant. Illæ verò eiuſmodi ſunt, vt ad Dei templum accedamus, eoque loco pia, ſynceraque animi attentione ſacroſanctæ miſſæ ſacrificio interſimus, diuina Eccleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtram inſtituta ſunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.

Miſſa die feſto integre audienda Conc. Agath. cap. 47. & de cōſec. diſt. 1. cap. Miſſas. itē Cōc. Aurel. can. 28. ibi. cap. cum ad celebrādas. itē Tribur. can. 35. & can. Apoſt. vt hab. ead. diſt. cap. omnes fideles.

Nihil

Pœnitentię & Euchariſtiæ Sacramentũ diebꝰ feſtis frequẽtãdum. Aug. de Eccleſ. dogm. cap. 53. & habet. de cõſecr. diſt. 2. cap. quotidie.

Nihil verò eſt, quod oportunius, aut melius Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quàm ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpè confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione, & copia, ex ijs, quæ de Pœnitentiæ Sacramento ſuo loco tradita, & præcepta ſunt. Neque ſolùm ad hoc Sacramentum populum excitabit, ſed ſedulò etiam, atque etiam ad illud adhortabitur, vt ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum crebrò percipiant.

Concio frequentanda. Iuſt. Apol. 2. ex Actis 20.7.

Indignũ eſt Chriſti verba contẽnere. Aug. lib. 50. ho. ho. 26. & habetur 1. q. 1. cap. interroga.

Pietatis opera dieb. potiſſimũ feſt. exercenda.

Sic faciebãt veteres Chriſtiani, teſte Iuſti. Apol. 2. in fine. Tertu. in Apol. & in li. ad martyr. & in 2. ad uxorem ppè finẽ, & colligi põt ex Apoſt. 1. Corint. 16. 1. 2.

a Iacob. 1. 27.

Attentè præterea, diligenterque ſacra concio fidelibus audienda eſt: nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profectò indignum, quàm Chriſti verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, & ſtudium fidelium in precibus, diuiniſq; laudibus frequens eſſe debet, præcipuaq; eorumdem cura, vt, quæ ad Chriſtianæ vitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcant, ſeduloque ſe exerceant in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemoſynam tribuendo, ægros homines viſitando, mœrentes, quiq; dolore afflicti iacent, piè conſolando. nam vt eſt apud ſanctum Iacobum: [a] Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt, viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his quæ dicta ſunt, facilè erit colligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur.

27 *Cur neceſſe fuerit certos quoſdam dies diuino cultui deputare.*

Parochi verò officium in eo item eſſe debet, vt certos quoſdam locos in promptu habeat,

vnde

vnde rationes, atque argumenta ſumat, quibus populo illud maximè perſuadeatur, vt huius præcepti legẽ ſummo ſtudio, accurataque diligentia ſeruet. At hoc plurimùm valet, vt populus ſcilicet intelligat, ac planè perſpiciat, quàm iuſtum, ac rationi conſentaneum ſit, nos certos quaſdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque noſtrum, à quo ſumma, & innumerabilia beneficia accepimus, agnoſcamus, colamus, ac veneremur. ſi enim iuſſiſſet nos quotidie religionis cultum ſibi tribuere, nonne pro ſuis erga nos beneficijs, quæ maxima & infinita ſunt, omnis opera danda eſſet, vt prompto, alacrique animo eius dicto audientes eſſemus: nunc verò, paucis ad eius cultum inſtitutis diebus, non eſt, cur nos negligentes, atque difficiles in eius officij functione ſimus, quod ſine grauiſſima culpa prætermittere non poſſumus.

Legant ad hoc argumẽtum de conſe. diſt. 2. & titulum de ferijs in Decret. & cod. Cõc. Matiſ. 2. capit. 1. & 37. & Triburi. ca. 35. Igna. in ep. ad Philipp. Leon. ſer. 3. de quadrag. Auguſt. ſer. 251. de tẽp.

28 *Quæ vtilitas ad eos redeat, qui ſedulò huic præcepto obtemperauerint.*

Demonſtret deinde Parochus, quanta huius præcepti virtus, vt ij, qui illud rectè ſeruauerint, in conſpectu Dei eſſe, cum eoque colloqui videantur. Nam & precibus faciendis Dei maieſtatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei vocem accipimus, quæ ad aures noſtras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis, piè ſanctéque concionantur. tum in altaris ſacrificio præſentem Chriſtum Dominum adoramus. & his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc præceptum ſeruant diligenter.

Sic qui feſta Moſaicæ legis Hieroſolymis legitime obſeruabãt, in cõſpectum Domini venire dicebãtur. Exo. 23. 17. & 34. 23. 24. & Deu. 16. 16.

29 *Quid contra de illis ſentiendum ſit, qui hanc legem omnino neglexerint.*

Huius præcepti tranſgreſſores q̄ ſint infelices.

a Matth. 18. 17. Luc. 10. 16. Ioan. 20. 21. Heb. 13. 17.

QVI verò hanc legem omnino negligunt, ij, cùm Deo, & [a] Eccleſiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & ſanctarum legum hoſtes ſunt: quod animaduerti poteſt ex eo, quod præceptum hoc eiuſmodi eſt, vt nullo labore ſeruari queat. Cùm enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos eius cauſa ſuſcipere deberemus, ſed quietos illis diebus feſtis à terrenis curis liberos eſſe iubeat, magnæ temeritatis indicium eſt, huius præcepti legem recuſare. Exemplo nobis eſſe debent ſupplicia, quæ de illis Deus ſumpſit, qui illud violarunt, vt ex libro Numerorum licet intelligere. Ne igitur in hanc Dei offenſionem incidamus, operæ pretium erit, ſæpe illud verbum MEMENTO cogitatione repetere, magnasque illas vtilitates, & commoda ſibi ante oculos proponere, quæ ex feſtorum dierum cultu percipi ſupra declaratum eſt, & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus, & diligens Paſtor, vt occaſionis ratio poſtulabit, copiosè lateque perſequi poterit.

Num. 15. 35. 36.

DE

DE QVARTO PRÆCEPTO.

CAPVT V.

Honora Patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1 *Quæ ſit huius præcepti dignitas, & quomodo cum ſuperioribus conueniat.*

Cvm in ſuperioribus præceptis ſumma ſit uis & dignitas, meritò, quæ nunc perſequimur, quia maximè neceſſaria ſunt, proximum locum obtinent. Nam illa [a] finem, qui Deus eſt, continuò ſpectant: hæc nos ad proximi caritatem erudiunt: & ſi longius progreſſa, ad Deum, id eſt, illud extremum, [b] cuius gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem [c] Chriſtus Dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo, ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici vix poteſt, quantas habeat vtilitates, cùm, & ſuos fructus ferat, vberes quidem illos, & præſtantes, & ſit tanquam ſignum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. [d] Qui non diligit, inquit Diuus Ioannes, fratrem ſuum, † quem videt, Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere? Ad eundem modum, ſi parentes, quos ſecundum Deum diligere debemus, non veneramur, & colimus, cùm nobis in

In pręceptis primæ tabulę magna dignitas, ſed in ſecundæ tabulæ pˉceptis eſt magna neceſſitas, vide Augu. in Pſ. 32 conc. 1.

a 1. Tim. 1. 5.

b Aug. lib. 3 de Doctrina Chriſt. c. 10 & li. 50. homi. hom. 38 Tho. in 22. q. 27. ar. 8.

c Matth. 22 39. Mar. 12. 31.

d 1. Io. 4. 20

† MS. 4. Roma. & Grę. exem. legũt vidit.

Signũ dilectionis Dei ex dilectione parentũ elucet.

a Malach. 1.6.

conſpectu ferè ſemper ſint: Deo, [a] ſummo parenti, & optimo, qui nullum ſub aſpectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus, ex quo perſpicuum eſt, vtraque præcepta inter ſe congruere.

2 Quàm latè pateat huius præcepti vis, & quantùm parentes ex hoc præcepto adiuuentur.

Parentis nomen cùm latè pateat, fit vt iſtud præceptum ad plures extēdatur.
b vt 4. Reg. 5.13.
c vt 1. Cor. 4.15.
d Eccl.4.10.

HVIVS autem præcepti vſus latiſſimè patet. nam præter eos, qui nos genuerunt, multi præterea ſunt, quos in parentum loco colere debemus, vel [b] poteſtatis, vel [c] dignitatis, vel [d] vtilitatis, vel præſtantis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cùm enim id in primis curent, vt, quos habent in ſua poteſtate, ij recte, & diuinæ legi conuenienter viuant, erit hæc cura perfacilis, ſi omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, ſummum honorem parentibus tribui oportere. quod vt præſtare poſſimus, neceſſe eſt, noſſe quandam differentiam, quæ eſt inter præcepta primæ, & ſecundæ tabulę.

Primæ & ſecundæ tabulæ differentia latius exponitur.
e Exo. 24. 12. & 31.18. & 34.1. Deuter. 4.13. & 5.22. & 9. 9.10.
f Clem. Alexan. lib.6. Stro. Augu. in Exod. q. 71. & epiſt. 119. cap.11. Mag. in 3. diſtin.37. & ſcholaſtic. ibid. & Th. in 1.2.q.100 art.4.

3 Præceptorum legis in duas tabulas quorſum facta ſit diſtinctio.

ERGO hæc primùm à Parocho ſunt explicanda: idq; in primis moneat, [e] diuina Decalogi pręcepta fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarum altera, quemadmodum à ſanctis [f] Patribus accepimus, tria illa continebantur, quę iam ſunt expoſita: reliqua verò, in alteram tabulam erant incluſa. atque hęc nobis perappoſita fuit deſcriptio, ut pręceptorum rationem ordo ipſe diſtingueret: nam,

quic-

quicquid in ſacris literis diuina lege iubetur, aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deum, aut erga homines caritas in omni officio ſpectatur. Et quidem caritatẽ in Deum, ſuperiora tria pręcepta docent: quod verò ad hominum coniunctionem, & ſocietatem pertinet, id reliquis ſeptem pręceptis continetur. Quocirca non ſine cauſa eiuſmodi facta eſt diſtinctio, vt alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur.

4 *Quomodo caritas erga Deum tribus primis præceptis, & caritas erga proximum cæteris contineatur, & quæ ſit inter vtraque differentia.*

NAM ſuperioribus tribus præceptis, de quibus dictum eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractẽt, eſt Deus, id eſt, ſummum bonum; cæteris verò proximi bonum; illis ſummus, his proximus amor eſt propoſitus; illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, ſpectant.

Vide Aug. in pſal. 32. con. 1. & Tho. in 2.2. q. 122. ar. 1. & 2. & in opuſ. 7. ca. de primo præcepto.

Deus per ſe amãdus. Bern. in li. de diligendo Deo.

Præterea caritas Dei ex ipſo pendet. Deus enim per ſe, non alterius rei cauſa, ſummè diligendus eſt: caritas autem proximi, à caritate Dei ortum habet, atque ad eam tanquam ad certam regulam dirigenda eſt: nam ſi parentes caros habemus, ſi dominis paremus, ſi dignitate antecedentes reueremur, id ea re maximè faciendum eſt, quòd eorum procreator eſt Deus, eoſque aliis præeſſe voluit, quorum opera cæteros homines regit, ac tuetur: qui cùm nobis auctor ſit, vt eiuſmodi perſonas reuereamur, iccirco id præſtare debemus, quia à Deo hoc ipſo honore dignantur: ex quo fit, vt

Quomodo oẽs homines propter Deum diligendi Aug. in 3. de doctr. Chriſt. ca. 12. & in 4. Confeſſ. ca. 9. 10. 11. 12. & Proſpe. li. 3. de vita contẽp. c. 13. ut habeť de pęn. d. 2. c. caritas eſt.

honor, quem parentibus habemus, Deo potiùs, quàm hominibus haberi videatur: ſic enim apud ſanctum Matthæum eſt, cùm de obſeruantia in ſuperiores agitur: [a] Qui recipit vos, me recipit: & Apoſtolus in epiſtola ad Epheſios, ſeruos inſtituens: [b] Serui, inquit, obedite dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed quaſi ſerui Chriſti.

a Matth. 10. 40.

b Eph. 6. 5. idē habetur 1. Pet. 2. 18.

Augeri caritas in infinitum poteſt. Augu. ſupr. Pſal. 62. & Tho. in 2. 2. q. 24. art. 7. & 8. & confirmatur ex ca. cum ſancta. de pęn. diſtinc. 2. & Cle. ad noſtrum. de hęreticis. & ex Apoſt. Phil. 3. 12.

5 *Quomodo caritas Dei nullo fine, caritas uero proximi ſuis finibus circumſcribatur.*

ACCEDIT quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus ſatis dignè tribuitur, in quem amor augeri infinitè poteſt: proptereaque noſtra erga illum caritas in dies fiat ardentior, neceſſe eſt; quem ex eius iuſſu, [c] ex toto corde, ex tota anima, ex totis uiribus, amare debemus. At caritas, qua proximum complectimur, ſuis finibus circumſcribitur: [d] iubet enim Dominus proximos diligere, ſicut nos ipſos: quòd ſi quis eos fines egreſſus fuerit, ita ut parem Deo, & proximis amorem tribuat, is maximum ſcelus admittit. [e] Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus: in quam ſententiam etiam dictum eſt: [f] Sine, vt mortui ſepeliant mortuos ſuos: cùm quidam primum humare patrem vellet, poſtea Chriſtum ſequi: cuius rei dilucidior illa apud ſanctum Matthæum expli-

c Deut. 6. 5. Matth. 22. 37. Mar. 12. 30. Luc. 1. 27.

d Leuit. 19. 18. Matth. 22. 30.

Deus & proximus nequaquā pari amore diligendi. vide Tho. in 2. 2. q. 26. artic. 2.

e Luc. 14. 26

f Matt. 8. 22 Luc. 9. 60.

explicatio eſt: [a] Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non eſt me dignus. a Matth.10 37.

6 *Quomodo parentes ſint amandi, quaque ex cauſa illis ſubinde non obtemperandum ſit.*

Nec tamen vlla dubitatio eſt, quin parentes vehementer amandi, obſeruandique ſint; ſed ad pietatem in primis neceſſarium eſt Deo, [b] qui parens eſt, & effector omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, vt ad cęleſtem ſempiternumque patrem tota amoris vis referatur: quod ſi interdum parentum iuſſa Dei præceptis repugnent; non dubium eſt, quin liberi parentum cupiditati, Dei voluntatem anteferre debeant, diuinæ illius ſententiæ memores; [c] Obedire oportet Deo, magis quàm hominibus.

Secundum Deum parẽtes diligendi & colendi ſunt. uide Tho. in 2.2. q. 101. art.4.

b Deu.32.6. Iſa.63.16.& 64. 8. Hier. 31.9. Mach. 2.10.

Parentibus filij quando teneãtur nõ obedire. vide Thom. vbi ſup. & 2.2. q. 189. artic.6.& c. puella. 20. q. 3. 2. ex conc. Trib. cap.24.

7 *Quid in huius præcepti ſententia propriè honorandi uox denotet.*

Qvibvs rebus expoſitis, Parochus uerba præcepti interpretabitur, atque illud primùm Honorare quid ſit: Eſt enim de aliquo honorificè ſentire, & quæ illius ſunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia cõiuncta ſunt, amor, obſeruantia, obedientia, & cultus. Scitè autem in lege poſita eſt honoris vox, non amoris aut metus, etiam ſi valde amandi, ac metuendi parentes ſunt: etenim qui amat, non ſemper obſeruat, & veneratur: qui metuit, non ſemper diligit: quem verò aliquis ex animo honorat, item

c Act. 5.29. idem habetur Act.4 19.

Honorare quid ſit, vide Thom. in 1.2.q.2.art. & in 2. 2. q. 63. art.3. & Ariſto. in 1. Eth cap. 5.

Cur hic honorandi verbum poſitũ ſit Thom. in 1. 2. q. 122. ar. 5. ad 3.

 amat.

amat, & ueretur. Hæc cùm Parochus explicarit, tum aget de patribus, quiq́ue ſint ij, qui uocentur hoc nomine.

8 *Quinam patris nomine hic intelligantur.*

Primò dicũtur patres ſecundum carnem.

NAM, etſi de ijs præcipuè patribus lex loquitur, ex quibus generati ſumus; tamẽ ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinæ Scripturæ locis facilè colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia ſunt in ſacris litteris, quod antea attigimus, quibus ſingulis ſuus honor debetur: ac primùm Eccleſiæ Præſides, & Paſtores, & Sacerdotes patres dicuntur, quemadmodum ex Apoſtolo conſtat, qui ad Corinthios ſcribens: [a] Non, inquit, ut confundam uos, hæc ſcribo, ſed ut filios meos cariſſimos moneo: nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed non multos Patres: nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego uos genui. Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt; [b] Laudemus uiros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua.

Secũdò Eccleſiæ Præſides & ſacerdotes.

a 1. Cor. 4. 14. ſic Iud. 17. 10. & 18. 19. & 4. Reg. 2. 12. & 13. 14. & 6. 21. & Iſa. 22. 21. & Pſ. 44. 17. & Gal. 4. 19.

b Eccl. 44. 1

Tertiò magiſtratus.

Deinde ij, quibus aut imperium, aut magiſtratus, aut poteſtas commiſſa eſt, qui rem publicam gubernant, patres appellantur. [c] Sic Naaman à famulis pater uocabatur.

c 4. Reg. 5. 13. item 1. Reg. 24. 12. Saul.

Quartò tutores, curatores, pędagogi & magiſtri.

Præterea patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei, probitati, ſapientiæq́ue alij commendantur: cuiuſmodi ſunt tutores, & curatores, pædagogi, & magiſtri. Quare Eliam & Eliſeum filij Prophetarum patrem uocabant.

1. Mach. 2. 65. & ff. per tot. tit. de auctor. tutor. & cura.

Poſtre-

Poſtremò patres dicimus ſenes, & ætate confe-ctos, quos etiam [a] vereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum ſit, vt doceat patris cuiuſque ſint generis, præſertim verò eos, ex quibus nati ſumus, à nobis honorandos, de quibus diuina lex præcipuè loquitur. Quintò grãdęui. a Leuit.19. 32.Sap.2.10 & 4.6.

9 *Cur parentibus ſecundum carnem Chriſtianorum filij præcipuum honorem impendere debeant.*

SVNT enim immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in ijſque ortus noſtri imaginem intuemur: ab ijs nobis vita data eſt: ijs Deus vſus eſt, vti nobis animum, mentemque impertiret: ab ijs ad ſacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, ciuilemque inſtituti, ad morum integritatem, & ſanctitatem eruditi ſumus. Doceat verò Parochus meritò nomen MATRIS, in hoc præcepto expreſſum, vt eius beneficia, & merita erga nos conſideremus, quanta cura, quantaq; ſollicitudine nos in vtero geſſerit, quanto cum labore, & dolore pepererit, ac educarit. Patres ſecũdum carnẽ ſunt Dei ſimulacra.qđ nři ſint alterum principum. Tho.in 2.2. q.101.ar.2. Matrib.quãta filii debeant. vide Tob. c.3.4. & Eccle. 7. 29.30. & 2. Mach.7.27.

10 *Quibus rationibus honore afficiantur carnales parentes.*

PORRO ita obſeruandi parentes ſunt, vt, quem eis tribuimus, honor, ex amore, atque intimò animi ſenſu depromptus uideatur: quibus hoc officium debetur maximè, cùm erga nos ſint ita affecti, nullum ut laborem, nullam contentionem, nulla pericula noſtra cauſa refugiant; nihilque illis accidere poſſit iucundius, quàm ut filijs ſe caros eſſe ſentiant, quos maximè diligunt. Ioſeph [b] cùm in Ægypto honore & amplitudine regi Primus modus quo parentes debent honorari. b Gene.40 39.40.

eſſet

a Gene. 46. 29.30. & 47. 7.
b 3.Reg. 2. 19.

eſſet proximus, [a] patrem, qui in Ægyptum venerat, honorificè excepit: & [b] Salomon matri aduenienti aſſurrexit; eamque veneratus, in regio ſolio, ad dexteram collocauit.

Pro eis Deo orandus.

Alia præterea ſunt honoris officia, quæ in parentes conferri debent: nam eos etiam tum honoramus, cùm à Deo ſuppliciter petimus, ut eiſdem bene, & fœliciter omnia eueniant, vt in maxima gratia, & honore ſint apud homines, vt ipſi Deo, ac ſanctis, qui in cælis ſunt, commendatiſſimi ſint.

Eorum uoluntati ſtandum eſt. vide cap. aliter. 30. q. 5.
c Prou. 1. 8. vide item Eccli. 3. fere per totum.
d Eph. 6. 1.
e Col. 3. 20.
f Gen. 22. 9.
g Iere. 35. 6. 7. 8.

Item parentes honoramus, cùm noſtras rationes, ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus; cuius rei ſuaſor Salomon, [c] Audi, inquit, fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo: cuiuſmodi ſunt etiam diui Pauli cohortationes: [d] Filij, obedite parentibus ueſtris in Domino hoc enim iuſtum eſt. Item, [e] Filij, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum eſt Domino: & ſanctiſſimorum hominum exemplis confirmatur: etenim [f] Iſaac, cùm à patre ad ſacrificium vinciretur, modeſtè ſine recuſatione paruit: & [g] Rechabitæ, ne à patris conſilio vnquam diſcreparent, vino ſe in perpetuum abſtinuerunt.

Parentes ſtudioſè imitandi.

Item, parentes honoramus, cùm eorum rectè facta, moreſque imitamur: ijs enim plurimum tribuere videmur, quorum eſſe volumus quàm ſimillimi. Item, parentes honoramus, quorum conſilia non modò exquirimus, verumetiam ſequimur.

Quo-

11 *Quomodo parentibus in neceſſitate conſtitutis ſit ſubueniendum,& maxime in mortis periculo.*

ITEM, quibus ſubuenimus, ea impertientes, quæ victus,cultusq; deſiderat: quod Chriſti teſtimonio comprobatur,qui [a] Phariſæorum impietatē redarguens, Quare & vos,inquit,tranſgredimini mandatū Dei,propter traditionem veſtrā? Nam Deus dixit,Honora patrē,& matrem: &, Qui maledixerit patri,vel matri,morte moriatur.vos autē dicitis, Quicunque dixerit patri,vel matri,munus quodcunq; eſt ex me,tibi proderit, & nō honorificabit patrem ſuū,aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatū Dei propter traditionem veſtram.

Qūo ſubueniendū parentib. vide apud Baſ. in hom. de honore parentum, & in Hexam. ho. 9. Itē Amb. l. 5. Hexam. c. 16. Cōcil. Gang. can. 16. & cap. eſt probanda. & cap. cæterum, & cap. paſce. diſt. 86. vide itē Tho. in 2.2. q. 101. art. 2. & 4.

a Matt. 15. 4. 5. vide Hier. in lib. 2. comm. in Mat. Augu. lib. 1. quęſt. Euang. cap. 14.

Et honoris quidem officia parentibus tribuere ſemper debemus, ſed tum maximè,cùm periculosè ægrotant.danda enim opera eſt,ne quid prætermittant,quod vel ad peccatorum confeſſionē attinet, vel ad reliqua ſacramenta, quæ à Chriſtianis hominibus percipi debent, cùm mors appropinquat: idq; nobis curæ ſit, vt pij, religioſiq; homines,eos crebrò interuiſant,qui vel imbecillos cōfirment,& conſilio iuuent, vel optimè animatos, ad ſpem immortalitatis erigant, vt, cū mentē à rebus humanis excitarint,totā conijciant in Deū.ſic fiet, vt fidei,ſpei, & caritatis beatiſſimo comitatu,ac religionis præſidio muniti, mortē non modò nō pertimeſcendam,cùm neceſſaria ſit,ſed cùm aditū ad æternitatem expediat, etiam appetendā cenſeant.

12 *Quomodo mortuis parentibus honorem exhibeamus.*

POSTREMO vel mortuis parentibus honor

tribuitur,

Vide Gen. cap. 25. 8. 9. & 35. 28. 29 & 50. per totum.

Vide cap. Admonere & cap. cõſideratio. 16. q. 1. & de teſtamentis cap. ſi. Nos quidem & cap. ſi hære des.

tribuitur, ſi ijs funus facimus, ſi exequias cohoneſtamus, ſi honorem ſepulturæ impertimus, ſi iuſta, & ſacrificia anniuerſaria curamus, ſi, quæ ab ijs legata ſunt, diligenter perſoluimus.

Patres honore & officio qui ſint. Epiſcopi, Paſtores & ſacerdotes.

13 *Quo pacto Epiſcopi, & ſacerdotes ſint honorandi.*

Honorandi autem ſunt non modò ij, ex quibus nati ſumus, verùm etiam alij, qui Patres appellantur, vt Epiſcopi, & ſacerdotes, vt Reges, vt Principes, vt Magiſtratus, vt tutores, vt curatores, vt magiſtri, vt pædagogi, vt ſenes, & cæteri huiuſmodi: digni enim ſunt, qui ex caritate, ex obediẽtia, ex opẽ noſtra fructus percipiant, ſed alius, alio magis. De Epiſcopis, & alijs Paſtoribus ita ſcriptũ eſt: [a] Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè, qui laborant in verbo, & doctrina. Iam verò, quanti erga Apoſtolũ amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is pręclarum illud beneuolentiæ teſtimonium tribuit: [b] Teſtimonium enim perhibeo vobis, quia ſi fieri poſſet, oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.

a 1. Tim. 5. 17. vide Ambr. in cõm. in eum locũ & Hier. in ep. ad Gerunt.

b Gal. 4. 15.

Sacerdotib. ſuppeditanda ſunt ad uictum neceſſaria.

14 *Quomodo Sacerdotibus neceſſaria ad victum ſuppeditari debeant.*

Qvin etiam ſacerdotibus ea ſuppeditanda ſunt, quæ ad vitæ vſus neceſſarios requiruntur. Quare Apoſtolus, [c] Quis, inquit, militat ſuis ſtipendijs vnquam? Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, [d] Honorifica ſacerdotes, & † propurga te cum

c 1. Cor. 7.

d Eccli. 7. 33. 34.

Vide plura ibidẽ, & cõfirmatur ex Mat. 10. 10. & 22. 21. & Luc. 10. 7. & 1. Tim. 5 18. ob quã rationem decimæ eis iure diuino debentur. Leuit. 27. 31. 32. & Numer. 18. 21. 22. & Deut. 12. 6. & 14. 23. & traditum eſt in con. Aurel. 1. cap. 17. Matiſconenſi 2. cap. 5. Foro Iul. cap. vlt. Later. magno. cap. 53. 34. Trident. ſeſſ. 25. cap. 13. vide item multa cap. 16. q. 1. & 7. & titulum de Decimis. in Decretal. & Tho. in 2. 2. q. 87.

† MS. 5. legũt, & propugnato cũ brachijs. ſed in Græ. exemp. hoc deſideratur.

brachijs, da illis partem, ſicut mandatum eſt tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum eſſe, docet Apoſtolus: [a] Obedite, inquit, præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris redditurі. Quin potius à Chriſto Domino præceptũ eſt, vt vel improbis Paſtoribus obtemperemus, cùm dicat, [b] Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſęi: omnia ergo, quęcunq; dixerint vobis, † ſeruate, & facite, ſecundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

a Heb. 13. 17.

b Matt.23. 2.3.

† Græc. & Syr. exemp. habẽt quæ dixerint vobis ſeruare, ſeruate, &c.

15 *Magiſtratibus Politicis honor deferendus oſtenditur.*

Magiſtratus Politici.

IDEM de Regibus, de Principibus, de Magiſtratibus, & reliquis, quorum poteſtati ſubijcimur, dicendum eſt. ijs verò quod honoris, cultus, obſeruantiæ genus tribuendum ſit, Apoſtolus ad [c] Romanos latè explicat: [d] pro quibus etiam orandum eſſe monet. & diuus Petrus, [e] Subiecti, inquit, eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tanquam ab eo miſſis. nam ſi quem eis cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim venerationem hominum excellens dignitatis gradus, quia diuinæ poteſtatis eſt inſtar: in quo etiam Dei prouidentiã veneramur, qui publici muneris procurationem ijs attribuit, [f] quibuſque vtitur tanquam poteſtatis ſuæ miniſtris.

c Rom. 13. 1.2.3.4. vide itẽ Sap. 6.2.3.4. & Tit. 3. 1. & Tho. in 2. 2. q.103.

d 1.Ti.2. 2. vide Tert. i Apol.c. 32. & 39. & ad Scapulam.

e 1. Pet. 2. 13. vide ca. magnũ. 11. q. 1. & cap. ſolitæ de maiorit. & obed.

f Vide Iſa. 10. 5. 6. & 45. 1. 2. Hie. 27. 6. 7. 8. Ezech. 29. 18. 19. Aug. lib. 5. de ciuit. ca. 10. 11. 14 & 15.

16 *Cur magiſtratibus politicis etiam improbis, ſit obtemperandum, & quando non ſit.*

NEC enim hominum improbitatem aut nequitiam,

quitiam, ſi tales ſunt Magiſtratus, ſed diuinam auctoritatem, quæ in illis eſt, reueremur: vt, quod permirum fortaſſe videtur, quamuis in nos ſint inimico, infenſoque animo, quamuis implacabiles, tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos non perofficioſè obſeruemus. nam & [a] Dauidis magna in Saulem officia extiterunt, cùm ei tamen eſſet offenſior: quod innuit illis verbis: [b] Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus.

a 1.Reg.17. & 18. & 19.

b Pſ.119.7.

At verò, ſi quid improbè, ſi quid iniquè imperent, cùm id non ex poteſtate, ſed ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant, omnino non ſunt audiendi. Vbi hæc Parochus ſigillatim expoſuerit, deinceps conſideret, quodnam præmium, quamque conſentaneum ijs propoſitum ſit, qui diuino huic præcepto obediunt.

17 *Quod præmium obedientiæ in parentes diuinitus ſit propoſitum.*

Cur filij parẽtibus morigeri diu viuant. Tho. 1 2.2.q.122. ar.5.ad 4.

NAM in eo fructus eſt maximus, vt diu viuant: propterea quòd digni ſunt, qui beneficio quam diutiſſimè perfruantur, cuius memoriam perpetuò conſeruant. Cùm igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referunt, à quibus lucis, & vitæ vſuram habent, iure & meritò vitam ad ſummam ſenectutem perducunt. Tum adiungenda eſt diuinæ promiſſionis illuſtris explanatio; neque enim ſolùm ſempiternæ, ac beatæ, ſed huius etiã quam in terris agimus, vitæ vſus promittitur: cuius ſententiæ interpres eſt D. Paulus, cùm inquit: [c] Pietas ad omnia vtilis eſt, habens promiſſionem vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.

Vtriuſq; vitę felix vſus ꝓmittitur. c 2. Tim.4. 8.

Diutur-

18 *Diuturnæ vitæ promiſſio quàm hic facienda ſit.*

NEC verò hæc merces, aut exigua eſt, aut con temnenda, etiam ſi ſanctiſſimis viris, vt [a] Iob, vt [b] Dauidi, vt [c] Paulo, mors fuerit optabilis, & ęrum noſis, ac miſeris hominibus vitæ propagatio ſit iniucunda. nam illorum verborum adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, non modò temporis diuturnitatem ad viuendum, ſed otium, quietem, incolumitatem, ad bene viuendum pollicetur: nam in Deuteronomio non ſolùm inquit: [d] vt longo viuas tempore, ſed illud etiam addit, & bene ſit tibi: quod deinde ab [e] Apoſtolo repetitum eſt.

a Iob. 3. 3 & 10. 1.
b Pſal. 119. 5.
c Philip. 1. 23.
d Deu. 5. 16.
e Eph. 6. 3.

19 *Quomodo qui parentes honorant, etiamſi citò moriuntur, huius præcepti præmium capiant.*

HÆC autem bona ijs ſuppetere dicimus, quorum pietati Deus gratiam referat: aliter enim diuini promiſſi fides, & conſtantia non erit, cùm interdum, qui maiorem pietatem parentibus præſtiterunt, ijs vita breuior ſit: quibus id quidem contingit, vel quod ijs optimè conſulitur, qui prius è vita excedunt, quàm à virtutis, & officij religione diſcedant: [f] rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut † ne fictio decipiat animam illorum: vel quia dum pernicies, & rerum omnium perturbatio impendet, è corporibus euocantur, vt communium temporum acerbitatem euadant. [g] A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus eſt iuſtus. quod ſit, ne eorum aut virtus, aut ſalus periclitetur, cùm à mortalibus flagitiorum pęnas repetit Deus: vel ne triſtiſſimis temporibus

Præmiũ hic promiſſum nõ tã in diuturnitate quam incolumitate vitæ eſt repoſitum.
f Sap. 4. 11.
† Ne 2. MS. & exempl. Græ. nõ habent.
g Iſa. 57. 1.

Cùm boni uiri immatura morte tollūtur, ſuperſtitib. ſupuenire ſolent plagæ.

ex propinquorum, amicorumque calamitatibus, acerbiſſimos luctus ſentiant. Quare metuendum eſt maiorem in modum, cùm bonis viris immatura mors accidit.

20 *Quibus pœnis ij afficiantur, qui huius præuaricatores exiſtunt.*

Ingrati filij grauiter puniendi.

a Exod. 21. 16. Leuitic. 20.9. Matt. 15.4.

b Prouerb. 19.26.

† Heb. chal. & Græ. exēpl. legūt fugat.

c Prouerb. 20.20.

d Prouerb. 30.17.

Quali pœna pterui filij digni ſint. vide in Deutero. 21.18. 19. & C. de patr. poteſt. l. ſi filius.

e Gen. 9.22 23. & 26.34 35. & 35.22 & 49.4.

f 2. Reg. 18. 14.15.16.

g Deut. 17. 12. vide ca. abſit. 11. q. 3. ex Hiero. in epiſ. 1. ad Heliodo. & c. per venerabilē, qui filij ſint legitimi.

AC quemadmodum ijs, qui grati in parentes ſunt, officij merces, & fructus eſt à Deo propoſitus: ſic ingrati & impij filij, grauiſſimis pœnis reſeruantur, ſcriptum eſt enim; [a] Qui maledixerit patri ſuo, vel matri, morte moriatur. Et [b] qui affligit patrem, & † fugit matrem, ignominioſus eſt, & infelix. Et [c] qui maledicit patri ſuo, vel matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris. [d] Et oculum, qui ſubſannat patrem, & qui deſpicit partum matris ſuæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniuriam intulerunt, [e] multos fuiſſe legimus: in quibus vlciſcendis, Dei iracundia exarſit: non enim Dauidem inultum reliquit, ſed ſceleri debitas pœnas dedit [f] Abſalon, quem, ob eius ſcelus, tribus transfixum haſtis puniuit.

De ijs verò, qui Sacerdotibus non obtemperant, ſcriptum eſt; [g] Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.

21 *Quibus potiſſimùm rationibus parentes ſe dignos honore illo diuinitus præſcripto reddere poſſint.*

ET quemadmodum diuina lege ſancitum eſt,

vt

vt parentibus filij honorem habeant, vt pareant, vt obſequantur: ſic parentum propria officia ſunt, atque munera, vt ſanctiſſimis diſciplinis, ac moribus filios imbuant, ijsque optima dent viuendi pręcepta, vt ad religionē inſtructi, & parati, Deum ſanctè, inuiolateque uenerentur: [a] quod à parentibus Suſannæ factum eſſe legimus.

Quod ſit Parētum in filios officiū, colligi poteſt ex Gen. 20.19. Exo. 12.26.27.& 13.8. Iob. 1. 5. Prou. 19. 17. Eccle. 7. 26. & Prou. 13.24. Eccli. 30. fere per totum. a Dan. 13.3.

Itaque ſacerdos parentes commoneat, vt ſe liberis magiſtros præbeant virtutis, æquitatis, continentiæ, modeſtiæ, & ſanctitatis, triaque præſertim declinent, in quibus offendere ſæpe conſueuerunt: primùm, nequid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſtatuant: quod Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes ita præcepit: [b] Patres, nolite ad indignationem prouocare filios veſtros, vt non puſillo animo fiant. nam periculum eſt, ne fracto, abiectoq; animo ſint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, vt nimiam ſeueritatē effugiant, malintque liberos corrigere, quàm vlciſci.

Tria parentib. in educatione liberorum vitanda. Primum. b Col. 3.21. Eph. 6.4. Secundum.

22 *Quomodo parentes erga liberos remiſſi eſſe non debeant, nec eis ut nimis amplum patrimonium relinquant, nimis laborare.*

Deinde ſi qua culpa commiſſa eſt, cùm neceſſaria ſit caſtigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam diſſolutè remittant: ſæpe enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem à diſſoluta indulgentia deterreat exemplo Heli, ſummi ſacerdotis, qui quod in liberos indulgentior fuerat, [c] maximo ſupplicio eſt affectus.

c Heli exemplum nimię parētum indulgētiæ 1. Reg. 2. 21. 23. ſic & Dauid 2. Reg. 13. 20. 22. & 3. Reg. 1. 6 Item mater filiorū Zebedæi Matth. 20.21. vide Amb. li. 5. de fide ad Gratia.

Poſtremò, ne, quod fœdiſſimum eſt, in filiorum

educatione, ac doctrina, præpoſtera cōſilia ineant. etenim permulti in hac vna cogitatione, curaque verſantur, vt opes, vt pecunias, vt lautū, amplumque patrimonium, liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium diſciplinam, ſed ad auaritiam, & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum exiſtimatione, aut ſalute ſunt ſolliciti, dummodò pecunioſi ſint, & prædiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius poteſt? ita fit, vt ad illos non tam rerum copias, quàm ſua ſcelera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad cælum ſe duces præbent, ſed ad inferorum ſupplicia ſempiterna.

Tertium. Præpoſtera parentū cura. Huc referri poſsūt quæ habentur, Eccle.2.18.19. & 5.12.13.& 6.2.3.

Sacerdos igitur optimis præceptis parentes inſtituat, eosq; ad [a] Tobiæ exemplum ac ſimilem virtutem excitet, vt, cùm filios ad Dei cultum, & ſanctimoniam probè erudierint, ab ijs etiam amoris, & obſeruantiæ, & obſequij vberrimos fructus capiant.

a Iob.4.per totum.

DE

DE QVINTO PRÆCEPTO.

CAPVT VI.

Non occides.

1 *Quæ ſit eius doctrinæ, quæ hoc præcepto includitur, fructus & utilitas.*

MAGNA illa, quæ pacificis hominibus propoſita eſt felicitas, [a] Quoniam † filij Dei vocabuntur, Paſtores maximè commouere debet, vt huius præcepti diſciplinã fidelibus diligenter accuratéq; tradant. nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio iniri poteſt, quàm ſi eiuſmodi præcepti lex, rectè explicata, ab omnibus, ita, vt oportet, ſanctè ſernetur: quoniam tum ſperare licet, vt ſumma animi conſenſione coniuncti homines, concordiam, & pacem maximè colant.

a Matt. 5. 9.
† Duo MS. & Reg. Græ. & Syriacum exemp. addunt.
Homines quãtum ex hoc præcepto commodi capiant.

Sed quàm neceſſe ſit præceptum hoc explicari, ex eo perſpicitnr, quòd [b] immenſa illa vniuerſæ terræ inũdatione facta, hoc vnum in primis eſt, quod Deus hominibus interdixit. [c] Sanguinem, inquit, requiram animarum veſtrarum de manu cunctarum beſtiarum, & de manu hominis. In euangelio etiam, quo primùm veteres leges à Domino explicatæ ſunt, in ijs hæc prima eſt, de qua apud S. Matthæum ita ſcriptum eſt, [d] Dictum eſt enim, NON OCCIDES: & reliqua, quæ hac de re eo ipſo loco deinceps commemorantur.

Deus etiam ante legem homicidiũ interdixit.
b De qua Gen. 6. & 7. per totum.
c Ge. 1. 9. 5.
d Mat. 5. 21

FIDELES præterea attentè, libenterq; præceptum hoc audire debent. ſi enim eius vis ſpectatur, ad vitam cuiuſque tuẽdam valet, quoniam

Deus uitæ noſtræ hoc pręcepto cõſuluit.

ijs verbis, NON OCCIDES, homicidium omnino interdictum eſt. itaque ſinguli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac ſi, ira Dei propoſita, alijſque grauiſſimis pęnis, nominatim prohibitum ſit, ne quis eorum lædatur. Ergo vt pręceptum hoc auditu iucundum eſt; ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet.

2 *Quid hoc præcepto cum uetetur, tum iubeatur.*

a Matth. 5. 22. 23. 24. vide Exo. 21. 12. 13. 14. Leuit. 24. 17 b Col. 3. 8. 12. 13. Eph. 4. 26.

CVM autem huius legis uim [a] Dominus explicaret, in eo duo cōtineri oſtendit; alterum, ne occidamus, quod à nobis fieri vetitum eſt; alterum, [b] quod facere iubemur, ut concordi amicitia, charitateq; inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

3 *Licet beſtijs ueſci & animalia occidere.*

Beſtiarum cædes non eſt prohibita, vide Th. in 2. 2. q. 64 ar. 1.

c Gen. 9. 2. Exo. 12. per totū & paſſim.

Augu. lib. 1. de ciuit. ca. 20. vide eūdem de morib. Manich. lib. 2. ca. 13. 14. 15.

IN eo autem, quo cædes prohibetur, illud primùm docendū eſt, quæ cædes ſint eiuſmodi, quæ hac præcepti lege non uetentur. Nam [c] beſtias occidi non eſt prohibitū: quoniam ſi illis ueſci, à Domino hominibus eſt conceſſum, fas item eſt, illas occidi. qua de re ita ſanctus Auguſtinus, Cum audimus, inquit, Non occides, non accipimus hoc dictum eſſe de fructetis, quia nullus eſt ijs ſenſus, nec de irrationabilibus animalibus, quia nulla nobis ratione ſociantur.

4 *Licet homines in iudicio uel morti adiudicare uel interimere.*

ALTERVM permiſſum cædis genus eſt, quod

ad

ad eos Magiſtratus pertinet, quibus data eſt necis poteſtas, qua, ex legum præſcripto, iudicioque, in facinoroſos homines animaduertunt, & innocentes defendunt. quo in munere cùm iuſtè verſantur, non modò ij cædis non ſunt rei, ſed huic diuinæ legi, qua cædes vetatur, maximè obediunt. cùm enim legi huic finis is propoſitus ſit, vt hominum vitæ, ſaluti que conſulatur, magiſtratuum item, qui legitimi ſunt ſcelerum vindices, animaduerſiones eodem ſpectant, vt, audacia, & iniuria ſupplicijs repreſſa, tuta ſit hominum vita. Quare Dauid,[a] In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Augu. epiſt. 154. ad Publicolam, & habetur 23. q. 5. c. de occidendũ, & in ep. 54. ad Macedo. & hab. ea. cap. non eſt iniquitatis: & multa alia ibidem. vide itẽ Tho. in 2. 2. q. 64 ar. 2. & 108. artic. 3. & 3. cont. Gent. cap. 140.
a Pſ. 100. 8.

5 *Quomodo etiam, qui in bello iuſto occidunt, rei cædis non ſint.*

QVA ratione, ne illi quidem peccant, qui iuſto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulſi, ſed ſolo publicæ vtilitatis ſtudio, vitam hoſtibus adimunt. Sunt præterea eiuſmodi cædes, quæ nominatim Dei iuſſu fiunt. [b] Leui filij non peccauerunt, qui vno die tot milia occiderunt. qua cæde facta, ſic ad eos locutus eſt Moyſes: [c] Conſecraſtis manus ueſtras hodie Domino.

Bello iuſto licere homines occidere colligitur ex Ge. 14. 15 Exo. 17. 9. 10. 1. Reg. 14. 13. 14. & 15. 2. 3. & 17. 50. 51. & Luc. 3. 14. Aug. 1. Ciu. c. 26. habet 23. 45. c. miles. uide de bello Tho. in 2. 2. q. 40.
b Ex. 32. 26
c Ibid. 29.

6 *Huius præcepti reus non eſt qui hominem fortuito caſu interimit.*

NEQVE verò huius præcepti reus eſt, qui non ſponte, nec meditatò, ſed fortuitò hominem occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita eſt: [d] Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui

d Deu. 19. 5.

heri, & nudiuſtertius nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur, ſed abijſſe ſimpliciter cum eo in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrumque lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit. Hæ cædes eiuſmodi ſunt, quæ, quia non voluntate, neque de induſtria inferuntur, propterea non omnino in peccatis numerantur: quod ſancti Auguſtini ſententia comprobatur: abſit enim, inquit, vt ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, ſiquidem præter uoluntatem noſtram quidquam mali acciderit, nobis imputetur.

Fortuita cædes culpam non habet, ſi in rei honeſtæ & licitæ occupatione ea cõtingat, uide diſt. 5. cap. ſi quid. & ca. ſæpe. & c. ſi duo. item de homic. uolunt. vel caſu, vel de iuſſu, ali. capit. labor. & ca. continebatur & Th. in 2.2. q. 64 art. 8.

7 *Quomodo homicidij reus eſt, qui caſu cædem fecit.*

IN quo tamen duabus de cauſis peccari poteſt; altera, ſi quis in re iniuſta occupatus, hominem occiderit: exẽpli cauſa: ſi quis grauidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus ſequeretur; fuiſſet quidem illud præter percuſſoris voluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret vllo modo grauidam mulierem percutere. Altera, ſi non omnibus circumſpectis, negligenter, & incautè aliquem occiderit.

Videatur Trid. Syno. ſeſſ. 14. decret. de reform. ca. 7. S. Aug. epi. 154. ad publi. & hab. 23. q. 3. cap. de occidendis, & Tho. vbi ſupra. Vide Exod. 21. 22. & c. conſuluiſti. 2. q. 5. & ca. Moyſes. 32. q. 2. & Tho. vbi ſupra.

8 *Licet etiam ſalutis ſuæ tuendæ cauſa alterum occidere.*

QVA etiam ratione, ſi quis ſalutis ſuæ defendendæ cauſa, omni adhibita cautione, alterum

licèt etiam cum moderamine inculpatæ tutelæ alterũ occidere, vt colligitur ex cap. ius naturale. diſt. 1. & cap. ſignificaſti. 2. de homicidio. & c. ſi uero. de ſent. excom. & ff. de iuſt. & iu. l. vt uim, & ff. de vi & vi arm. l. 1. §. ut uim. & l. ſcientiam. ff. ad leg. Aquil. & Thom. probat. 22. q. 64. art. 7.

interemerit, hac lege non teneri ſatis apparet. Atque hæ quidem, quas modò commemorauimus, cædes ſunt, quæ hoc legis præcepto non continentur, quibus exceptis reliquæ omnes prohibentur, ſiue homicidam quis ſpectet, ſiue qui occiditur, ſiue modos, quibus cædes fit.

9 *Nemini licet priuata auctoritate cædem facere.*

NAM, quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo planè excipitur, non diuites, non potentes, non homines, † non domini, non parentes: ſed delectu omni & diſcrimine remoto, occidere vetitum eſt omnibus.

10 *Nemo prorſus eſt, qui hac lege tutus eſſe nō poſſit.*

SI verò ij ſpectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quiſquam eſt tam humilis, & abiectæ conditionis homo, quin legis huius vi defendatur. Neque verò ſeipſum interficere cuipiam fas eſt, cùm vitæ ſuæ nemo ita poteſtatem habeat, vt ſuo arbitratu mortem ſibi conſciſcere liceat: ideoque huius legis uerbis non ita præſcriptum eſt, Ne alium occidas, ſed ſimpliciter, Ne occidas.

11 *Quot modis hoc præceptum uiolari contingat.*

SIN autem multiplicē cędis faciendę modum attendimus: nemo eſt, qui excipiatur: non ſolùm enim ſuis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut ueneno, uitam homini eripere non licet, ſed conſilio, ope, auxilio, aut alia quacunque ratione, id fieri prorſus uetitum eſt: in quo ſumma tarditas, ſtuporque

† 434. Domini in ſeruos necis poteſtatem nō habēt. ff. de his qui ſui vel alie. iu. ſunt. l. 2. & C. de emendat. ſeru. l. vnica. neq; parētes in liberos. C. de patr. poteſt. & l. fi. & C. de his qui parentes vel liberos occiderūt. l. unica. uide itē Tho. in 2.2. q. 65. ar. 2.

Viliſſimum etiā hominem non licet vlli occidere.

Nefas eſt ſibi man⁹ inferre. Auguſt. lib. 1. ciuit. ca. 17. 18. 19. 20. 22. 23. 25. 26. & 23. q. 5. ca. ſi non licet. & c. placuit ex cōc. Brach. c. 34. & Th. in 2.2. q. 64 art. 5.

Homicidiū mētale prohibitum.

Iudæorum quam ſtupidum fuerit de homicidio iudiciũ.

Iudæorum fuit, qui crederent ſe hoc præceptum ſeruare, ſi manus tantum à cæde abſtinerent: ſed homini Chriſtiano, qui interprete Chriſto, didicit hanc legem ſpiritualem eſſe, nempe, quæ non manus ſolùm puras, ſed animum etiam caſtum, ſincerumq́ue nos habere iubet, illud non ſatis omnino eſt, quod illi ſatis cumulatè ſe præſtare arbitrabantur: nam, ne iraſci quidem cuiquam licere, in Euangelio traditum eſt, cùm dicat Dominus: Ego autem dico vobis: Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, † reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri ſuo, Racha, reus erit conſilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

† Addũt hic MS. & Gr. & Syr. exẽp. ſine cauſa. De ira autem vide Baſil. ho. 10 Chry. hom. 29. ad pop. Antio. Th. in 2. 2. qu. 158. Matt. 5. 23.

12 *Quomodo quis iraſcendo peccare, uel non peccare poteſt.*

Interpretatio verborũ Chriſti. ex Aug. lib. 1. de ſer. Do. in mõte. uide itẽ Tho. in ead. q. artic. 3.

Ex quibus verbis perſpicuum eſt, eum culpa non carere, qui fratri ſuccenſeat, quamuis iram animo incluſam contineat; qui verò eius iræ ſignificationem aliquam dederit, grauiter peccare; at multò grauius, qui non vereatur fratrem durè accipere, & ei conuitium facere: & quidem hoc verũ eſt, ſi nulla ſubſit iraſcendi cauſa: nam iræ cauſa, quæ à [a] Deo, [b] legibusq; conceditur, ea eſt, cum in eos animaduertimus, qui noſtro imperio, poteſtatiq; parent, ſi in eis ſit culpa: Chriſtiani enim hominis ira nõ à carnis ſenſibus, ſed à ſpiritu ſancto proficiſci debet. [c] cùm nos templa ſancti ſpiritus, [d] in quibus Ieſus Chriſtus habitet, eſſe conueniat.

Iuſta ira. a Pſal. 45. Eph. 4. 26. b Videtur alludere ad l. quod ait lex. ff. ad le. Iul. de adu. & ad l. Grachus. C. eo. vel ad c. qd crudele, & ca. ea vindicta. 23. q. 3. c 1. Cor. 6. 19. d Eph. 3. 17.

13 *Quomodo homines perfectè hanc legem obſeruãt, & quam multi in eam peccent.*

MVLTA præterea ſunt à Domino tradita, quæ

quę ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa ſunt, [a] non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo † alia duo. Ex his quæ iam commemorata ſunt, animaduerti licet, quàm procliues ſint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita ſunt, quamq́ue multi reperiantur, qui ſi minus manu, animo ſaltem cædis ſcelus committunt.

a Mat. 5. 39. Luc. 6. 29. ubi non habetur in dexteram, ſed in maxillã: quod etiam in quibuſdã exempl. nõ haberi ſcribit Hier. in hũc locum. vide Augu. epiſt. 5. ad Marcel. & 1. lib. de ſer. Domi. ĩ mõte c. 20. art. 21.

† MS. 6. & Syr. & Gręc. exempl. nõ habẽt alia.

14 *Quantùm in ſacris litteris homicidium Deus deteſtetur.*

De remedijs homicidij & odij.

Et quoniam huic tam periculoſo morbo remedia in ſacris litteris adhibita ſunt, Parochi eſt officiũ ea diligenter fidelibus tradere: præcipuum autem illud eſt, vt intęlligant, quàm nefarium ſit peccatum, hominis cædes: idq; vel [b] plurimis, maximisq́ue ſanctarum litterarum teſtimonijs perſpici poteſt: vſque enim adeo homicidium deteſtatur Deus in ſanctis litteris, [c] vt à beſtijs cędis hominum pœnam ſe repetiturum dicat, [d] ac belluam, quæ hominem læſerit, occidi iubeat: neq; aliam ob cauſam à ſanguine hominem abhorrere voluit, niſi vt omni ratione à nefaria hominis cæde, & animum, & manus abſtineret.

Quàm graue peccatũ ſit homicidium.

b Gene. 4. 10. 11. 24. Exo. 21. 12. Leuit. 24. 12

c Gen. 9. 5.

d Exod. 21. 28. 29.

15 *Quantùm ſit ſcelus hominis cædes ratione demonſtratur.*

Hanc rõnẽ tãgit D. Th. in 2. 2. q. 64 art. 5.

Svnt enim homicidæ, humani generis, atque adeo naturæ hoſtes acerbiſſimi, qui quantum

a Gene. 1. 26. uide Tho. 1 1. p. q.96. art.1. & 2.
b Gen.9. 6.
c Pſal.13.3. Prou.1.16. Iſai. 59.7. Rom.3.15.
Pſal.13.

in eis eſt, vniuerſum Dei opus euertunt, cùm hominē tollunt, cuius cauſa is omnia, [a] quæcunque procreata ſunt, ſe feciſſe teſtatur: imò verò in Geneſi, [b] cùm prohibitum ſit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem ſuam, & ſimilitudinem creauit, inſignem Deo iniuriam is facit, quaſique violentas illi manus afferre videtur, qui eius imaginem è medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauiſſimè de ſanguinarijs hominibus conqueſtus eſt, illis verbis: [c] Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. neque ſimpliciter dixit: Occidunt, ſed, Effundunt ſanguinem: quæ verba ad deteſtabilis illius ſceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem oſtendendam, protulit. Vtque declararet in primis quàm præcipites illi diabolico quodam impulſu ad id facinus ferantur, dixit: Veloces pedes eorum.

16 *Quid in hoc præcepto Deus faciendum imperat.*

Pax, & dilectio mutua ſeruanda.
d Rom.12. 18. Heb.12. 14.
e Mat.5.24
† MS. 6. & Græ. & Syr. exempl. legunt reconciliare.

IAM verò, quæ in hoc præcepto ſeruanda eſſe Chriſtus Dominus iubet, eò ſpectant, vt [d] pacem cum omnibus habeamus: inquit enim cùm hunc locum interpretaretur: [e] Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te; relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius † reconciliari fratri tuo, & tunc veniens, offeres munus tuum; & quæ ſequuntur. Quæ ita à Parocho explicabuntur, vt doceat ſine vlla exceptione, omnes charitate complectendos eſſe: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maximè poterit, incitabit: quod in eo proximi diligēdi virtus ma-

ximè

ximè elucet. Cùm enim odium hoc præcepto apertè vetetur, quoniam [a] qui fratrem ſuum odit, homicida eſt: certè illud conſequitur, vt amoris, & caritatis præceptum detur.

a 1.Ioan.3.15.

17 *Quæ officia ſint caritatis, quæ hoc præcepto continentur.*

CVMQVE hac lege de caritate, & amore præceptum ſit, tum omnium etiam illorum officiorum, atque actionum, quæ caritatem ipſam conſequi ſolent, præcepta traduntur. [b] Caritas patiens eſt, inquit Diuus Paulus. patientia igitur nobis pręcipitur, [c] in qua nos animas noſtras poſſeſſuros Saluator docet. Beneficentia deinde caritatis comes eſt, & ſocia: quoniam [d] caritas benigna eſt. Benignitatis autem, atque beneficentiæ virtus latè patet, eiusq; officium in ijs rebus maximè verſatur, vt pauperibus ſuppeditemus res neceſſarias, cibum eſurientibus, ſitientibus potũ demus, nudos veſtiamus, & quò quiſq; opis noſtræ magis indiget, eò in illum plus liberalitatis conferamus.

Dilectio p̃ximi hic p̃cipitur, & uirtutes, q̃ hanc conſequuntur.
b 1.Cor.13.5.
Q̃uocaritas hæc omnia ſit, vide Th. in 2.2.q.23 ar.4.ad.2.
c Luc.21.19
Beneficentia, & eius officium: vide Tho. in 22.q.3. art.1.
d 1.Cor.13.5.
Hæc pluribus explicabunt̃ ĩ octauo p̃cepto.

18 *Quomodo omnium caritatis officiorum perfectiſſimum ſit inimicorum dilectio.*

HÆC beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per ſe ſunt illuſtria, eò fient illuſtriora, ſi inimicis præſtentur: ait enim Saluator: [e] Diligite inimicos veſtros: benefacite ijs, qui oderunt vos. quod etiã Apoſtolus monet illis verbis: [f] Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius: noli vinci à malo, ſed vince in bono malum.

Inimicorũ dilectio, quomõ cadat ſub p̃cepto, & quæ ſint inimicis caritatis officia exhibenda, vide Tho. in 2.2.q.25. art. 8.& 9.
e Mat.5.44
f Ro.12.20. & Prouerb. 25.21.

Deinde,

Manſuetudo, Lenitas.

Deinde, ſi caritatis legem ſpectemus, quæ benigna eſt, omnia, quæcunq; ad manſuetudinem, lenitatē, aliasq; id generis virtutes pertinent, officia colere, ea lege præſcribi intelligemus.

19 *Quæ præcipuè re caritas proximi, quæ hic imperatur, eluceſcat.*

Condonandas eē iniurias hæc loca ſcripturę demōſtrāt. Deu. 32. 35 & 1. Reg. 25. 32. 33. & 26. 6. 7. 8. & 24. 5. 7. 8. & 2. Reg. 19. 20. & Pſal. 7. 5. & Eccl. 28. per totū Iſa. 58. 6. Matt. 6. 14. 15. & 18. 33. Mar. 11. 25. 26. Luc. 6. 38. & 23. 34 & Act. 7. 60

At verò longe omnium præſtantiſſimum officium, quod caritatis pleniſſimū eſt, in quo nos maximè exercere conuenit, illud eſt, vt iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atq; cōdonemus: quod vt planè efficiamus, ſæpè nos diuinæ litteræ, vt antea dictū eſt, monent, atq; hortantur; cum non beatos ſolùm eos dicant, qui ita prorſus faciunt, ſed erratorum etiam veniam ijſdē à Deo datam affirment. qui verò hoc ipſum facere negligunt, aut omnino recuſant, illam non conſequuntur. Sed quoniam vlciſcendi libido hominū mentibus ferè inſita eſt, Parochus maximam in eo diligētiam ponat, neceſſe eſt, vt iniuriarum obliuiſci, easq; remittere Chriſtianum hominum oportere, non doceat ſolū, ſed penitus etiā fidelibus perſuadeat. Cumq; hac ipſa de re apud ſacros ſcriptores multa fiat mentio, eos cōſulat, ad refellendam eorum pertinaciā, qui in vlciſcēdi cupiditate animo obſtinato ſunt, atq; obfirmato. argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres grauiſſima, atq; ad eam rem maximè accommodata piè adhibuerunt.

Vide Tert. in Apolog. c. 31. & 37. Aug. tract. 81. in Ioan. & lib. 50. hom. hom. 6. & ſer. 61. de tēpore, & 168.

20 *Quibus præſertim rationibus odium reprimendum ſit, inducendiq́; ſint fideles ad iniuriarum obliuionem.*

Verum hæc potiſſimum tria explicanda ſunt.

Primum

Primum eſt, vt, qui ſe iniuriam accepiſſe putat, ei maximè perſuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuam cauſam non fuiſſe, quem ipſe vlciſci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui à Sabæis hominibus, à Chaldæis, & à dæmone grauiter læſus, nulla tamen habita eorum ratione, vt vir rectus, & homo admodum pius, rectè, pieque ijs verbis vſus eſt: [a] Dominus dedit, Dominus abſtulit. Itaq; patientiſſimi illius viri oratione, & exemplo, Chriſtiani homines ſibi perſuadeant, quod veriſſimum eſt, omnia, quæcũq; in hac vita patimur, à Domino, qui iuſtitiæ omnis, miſericordiæq; parens eſt, & auctor, proficiſci.

Prima rō remedij odij.

a Iob. 1. 21. & 2. 10.

21 *Homines nos perſequentes Dei miniſtri ac ſatellites ſunt, quamuis id ex mala voluntate faciant.*

NEQVE verò ille nos, quæ eius eſt immenſa benignitas, vt inimicos punit, ſed [b] vti filios corrigit, ac caſtigat. Nec profectò, ſi rectè animaduertimus, in hiſce rebus homines aliud omnino ſunt, niſi miniſtri, & quaſi ſatellites Dei. & quamquam homo poteſt malè aliquem odiſſe, peſſimeque illi cupere, tamen, niſi permiſſu Dei, nocere nullo modo poteſt. Hac ratione [c] adductus Ioſeph, fratrum impia conſilia, ſic [d] Dauid iniurias ſibi à Semei illatas, æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valde pertinet, quod S. Chryſoſtomus grauiter atque eruditè pertractauit, neminem ſcilicet, niſi à ſe ipſo lædi. nam qui ſe iniurioſè tractatos eſſe opinantur, ſi rem recta ſecum via reputent, comperient, nullam profectò ſe ab alijs iniuriam, aut damnum accepiſſe. etſi enim, quibus ipſi læduntur, ea extrinſecus

Pœnas omnes & afflictiones diuinitus hominibus immitti ad certam aliquã vtilitatẽ omnibus debet eſſe perſuaſiſſimum.

Amos. 3. 6.
b Prou. 3. 11. Hebr. 12. 6. Apoc. 3. 19.
c Gen. 45. 5. 6. 7.
d 2. Reg. 16. 10. 11. 12.
Chryſ. tom. 5. in ho. qđ nemo lædĩt niſi à ſeipſo.

trinſecus eueniunt: tamen ſe maximè ipſi offendunt, cùm animum odio, cupiditate, inuidia nefariè contaminant.

22 *Quæ ad eos commoda proueniant, qui iniurias libenter condonant.*

Secunda rõ inducẽs ad iniuriarum obliuionẽ.

ALTERVM eſt, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad eos pertinent, qui pio erga Deum ſtudio adducti, iniurias libenter remittunt. quorum primum illud eſt, [a] quod aliena debita remittentibus, promiſit Deus fore, vt ipſi etiam peccatorum veniam impetrent. ex quo promiſſo, quàm gratum illi ſit hoc pietatis officium, facilè apparet. Alterum commodum eſt, quód nobilitatem quandam, & perfectionem aſſequimur, quoniam, condonandis iniurijs, quodam modo Dei ſimiles efficimur, [b] qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos.

a Mat.6.14. & 18.33.

b Mat.5.45 Luc.6.27.

23 *Quæ & quot incommoda ex odio inimicorum proueniant.*

Tertia ratio.

POSTREMO explicanda ſunt incommoda illa, in quæ nos tum incidimus, cùm iniurias, quæ nobis illatæ ſunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui ſibi in animum inducere non poſſunt, vt inimicis ignoſcant, ob oculos ponat, odium non ſolum graue peccatum eſſe, ſed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. cùm enim is in cuius animo hic affectus inſederit, inimici ſanguinem ſitiat, illius vlciſcendi ſpe plenus, dies, noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita verſatur, vt nunquam à cædis,

Odij puerſitas. vide Thom. in 2. 2. q. 34. art. 3. & 4.

aut nefariæ alicuius rei cogitatione ceſſare videatur. quò fit, vt is vel nunquam, vel maximo negotio ad id impellatur, vt aut prorſus ignoſcat, aut aliqua ſaltem ex parte iniurias remittat. quare meritò vulneri comparatur, cui telum infixum hæret.

24 *Multa peccata ex odio naſci demonſtrantur.*

MVLTA præterea incommoda, & peccata ſunt, quæ hoc vno odij peccato, tanquam vinculo quodam coniuncta tenentur, ideoque D. Ioannes in hanc ſententiam ita dixit: [a] Qui fratrem ſuum odit, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit, quò eat: quia tenebræ obcœcauerunt oculos eius, itaque ſæpius labatur, neceſſe eſt. Etenim quo pacto fieri poteſt, vt dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria, & iniqua iudicia exiſtunt: iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiuſmodi, quibus illi quoque implicari ſolēt, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti ſunt. itaq; ſæpe fit, vt ex vno peccato, multa exiſtant. neque iniuria dicitur [b] hoc peccatum eſſe diaboli: quandoquidem [c] ipſe ab initio homicida fuit. Quamobrem Dei filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cùm ſibi mortem afferre Phariſæi cuperent, [d] illos à patre diabolo genitos eſſe dixit.

a 1. Ioan. 1. 11.
b 1. Ioan. 3. 10. 11.
c Ioan. 8. 44
Diabolus homicidij, & odij verus parens.
d Ioã. 8. 44.

25 *Remedia aduerſus peccatum odij.*

SED præter hæc, quæ dicta ſunt, vnde ſceleris huius deteſtandi rationes peti poſſunt, alia quoq; remedia, & ea profectò maximè opportuna, ſanctarum literarum monumētis tradita ſunt.

Chriſti exẽplum ualet ad reprimẽdũ odium.

Ac primum omnium remedium, & maximum eſt Saluatoris noſtri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. Is enim, cùm [a] ne minima quidem peccati ſuſpicio in eum cadere poſſet, virgis cæſus, ſpinis coronatus, & cruci denique affixus, eam habuit orationem pleniſſimam pietatis, [b] Pater dimitte illis: non enim ſciunt, quid faciunt. Cuius aſperſionem ſanguinis teſtatur [c] Apoſtolus melius loquentem, quàm Abel.

a Iſa.53.9. Ioan.8.46. 1. Pet.2.2. 1.Ioan.3.5.
b Luc. 23.4
c Hebr. 12. 24.

Nouiſſimorum memoria odiũ reprimendũ.

Alterum autem remedium ab Eccleſiaſtico propoſitum eſt, vt mortem, atque illum iudicij diem recordemur: [d] Memorare, inquit ille, nouiſſima tua, & in æternum non peccabis. quæ ſententia eodem ſpectat, ac ſi dicat. Illud ſæpè etiam atque etiam cogita, breui fore, vt mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatiſſimum erit, & maximè neceſſarium, ſummã Dei miſericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, neceſſe eſt. ita enim fiet, vt immanis illa vlciſcendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad miſericordiam Dei implorandam, nullum aptius, maiuſve remedium inuenias, quàm obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

d Ecc.7.40.

DE

DE SEXTO PRÆCEPTO.

CAPVT VII.

Non mœchaberis.

1 *Quò pertineat iſtud præceptum, quaq́; ratione à Parochis tractandum ſit.*

QVONIAM viri, & vxoris vinculum arctiſſimum eſt, & nihil vtrique iucundius accidere poteſt, quàm intelligere ſe mutuo quodam, & ſingulari amore diligi; contrà, nihil moleſtius, quàm ſentire à ſe debitum, & legitimum amorem aliò transferri: rectè quidem, atque ordine illam, quæ hominis vitam à cæde tuetur, legem hæc, quæ de mœchia ſiue adulterio eſt, conſequitur, ut ſanctam illam & honorabilem matrimonij coniunctionẽ, vnde magna caritatis vis exiſtere ſolet, nemo vllo adulterij ſcelere violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipſa re explicanda cautus admodum ſit Parochus, & prudens, & tectis verbis rem commemoret, quæ moderationem potius deſiderat, quàm orationis copiam. verendum eſt enim, ne, dum is latè, atque copioſè nimis explicare ſtudet, quibus modis homines ab huius legis præſcripto diſcedant, in illarum rerum ſermonem fortè incidat, vnde excitãdæ potius libidinis materia quàm reſtinguendæ illius ratio, emanare ſolet.

Quare poſt præceptum de homicidio, illud ponatur, quod ad adulterium ſpectatur.

De adulterio rectè & moderatè ẽ loquẽdum.

Vide Th. in 1.2. q.100. ar.5. & 2.2. q.122. ar.6. ad 2. & ca. meretrices. 32. q.4. ex Aug. in Ex. q.71.

2 *Quæ in hoc præcepto iuſſa comprehendantur.*

SED quoniam hoc pręcepto multa continen-

tur quæ prætermittenda non ſunt, ea ſuo loco explicabuntur à Parochis. Eius igitur duplex uis eſt, altera, qua diſertis uerbis adulterium uetatur, altera, quæ eam ſententiam incluſam habet, ut animi, corporiſque caſtitatem colamus.

3 *Quid ſub nomine Mœchiæ, ſeu adulterij hic prohibeatur.*

Quid ſit adulterium. Gratia. 36. q.1. ca.2.§. cum vero. Hoc præcepto omnem impuram libidinē prohiberi. D.Ambr.li. 1.offi. c.50. in fi. D.Aug.q.71 ſuper Exo.

VT autem ab eo, quod prohibitum eſt, docendi initium ſumatur, Adulterium eſt legitimi tori iniuria, ſiue alienus, ſiue proprius ille ſit. etenim ſi maritus cum muliere ſoluta rem habet, ſuum ipſe torum uiolat: ſi uerò ſolutus uir alienam uxorem cognoſcat, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc uerò adulterij interdicto omnia prohiberi, Diuus Ambroſius & Auguſtinus auctores ſunt, quæcunque inhoneſta ſunt, & impudica. In hanc ſententiam hæc uerba accipienda eſſe, ex ſacris literis tum noui, tum ueteris teſtamenti licet colligere: nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Moſen puniuntur.

De varijs libidinū formis uide Grat.in c.2. §.cùm ergo 36. q. 1. adiūcto. c.mulier.15. q.1. & 1.epi. extraordinaria. & Tho. in 2.2.q.154 ar.1.

4 *Variæ libidinum ſpecies, quæ in Scripturis numerantur.*

a Ge.38.24
b Deut.23. 16.
c Tob.4.13
d Eccle.42. 25.
e Mat.15.49

EST Iudæ in [a] Geneſi iudicium in nurū ſuam. Eſt præclara illa in [b] Deuteronomio Moſis lex, ne de filiabus Iſrael ulla eſſet meretrix: Extat præterea Tobię ad filium eiuſmodi adhortatio. [c] Attende tibi fili mi ab omni fornicatione. Eccleſiaſticus item, [d] Erubeſcite, inquit, à reſpectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Chriſtus Dominus inquit, [e] de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apoſtolus uerò Paulus

lus hoc uitium ſæpè multis, grauiſſimisque uerbis deteſtatur:[a] Hæc eſt, ait, uoluntas Dei, ſanctificatio veſtra, ut abſtineatis uos à fornicatione: &, [b] Fugite fornicationem: &, [c] Ne commiſceamini fornicarijs:[d] Fornicatio autem, inquit, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in uobis: &, [e] Neq; fornicarij, neque adulteri, neque molles, neq; maſculorum concubitores, regnum Dei poſſidebunt.

a 1. Theſſ. 4. 9.
b 1. Cor. 6. 18.
c 1. Cor. 5. 9
d Ephe. 5. 3.
e 1. Cor. 6. 9

5 *Cur præcipue in hoc præcepto adulterij ſit facta mentio.*

PRÆCIPVE verò ob eam rem adulterium diſertè uetitum eſt, quia præter turpitudinem, quæ illi cum alijs intemperantiæ generibus communis eſt, iniuſtitiæ quoque peccatum non ſolùm in proximum, ſed etiam in ciuilem ſocietatem adiunctum habet. Eſt illud item certum, qui ſe à libidinum cæterarum intemperantia non abſtinet, eum ad hanc, quæ adulterij eſt, incontinentiam facilè labi. Quare hoc adulterii interdicto facilè intelligimus omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: imo verò omnem intimi animi libidinem hoc præcepto vetitam eſſe, tum ipſius legis uis ſignificat, quam ſpiritualem eſſe conſtat, tum Chriſtus Dominus docuit illis verbis:[f] Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico vobis, quòd omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Hæc ſunt, quæ fidelibus publicè tradenda duximus, ſi tamen ea addantur, quæ à ſacra Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui ſcorta, & pellices alunt, decreta ſunt, prætermiſſis multis alijs,

Cur legiſlator omnem impuram libidinẽ prohibitur, pe culiariter adulterij meminerit.

Voluntas pfacto hic habetur.

f Matth. 5. 28. 29.

Trid. Syno. ſeſ. 24. ca. 8. de refor.

ac varijs impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim vnuſquiſque à Parocho admonendus erit, vt temporis, & perſonarum ratio poſtulabit. Sequitur nunc, vt ea explicentur, quæ iubendi vim habent.

6 *Quid præter ea quæ prohibentur, hic neceſſariò obſeruandum præſcribatur.*

Caſtitas vnicuique pro diuerſitate ſtatus neceſſariò ſeruãda. artic. 2.

a Cor. 7. 1.

Caſtitas in triplici hominum genere inuenitur. vide de caſtitate Tho. in 2. 2. q. 151. & de virginitate. q. 152.

Trid. Syno. ſeſs. 24. de matr. can. 9. & ſeſ. 25. de regularibus cap. 1.

DOCENDI igitur ſunt fideles, ac vehementer hortandi, vt pudicitiam, & continentiam omni ſtudio colant,[a] mundentque ſe ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi ſunt, quamuis caſtitatis virtus, in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac planè diuinum virginitatis propoſitum ſanctè, & religiosè colunt, tamen ijs etiam conuenire, vel qui cælibem vitam agunt, vel matrimonio iuncti, à vetita libidine ſe puros, & integros ſeruant.

7 *Quæ ſint potiſſimùm cogitanda uolenti libidines ſuas edomare.*

Caſtitatis ratio in eo cõſiſtit, vt qs à vetita libidine ſe purum & integrũ ſeruet.

Quibus cogitationib. remediũ aduerſus libidines ſit q̃rendũ, quãque pernicioſa ſit libido.

QVONIAM verò multa à ſanctis Patribus tradita ſunt, quibus docemur domitas habere libidines, & coërcere voluptates, ea Parochus ſtudeat populo accuratè exponere, atque in hac tractatione diligentiſſimè verſetur. Hæc autem eiuſmodi ſunt, partim quæ in cogitatione conſiſtunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium poſitum eſt, id in eo maximè uerſatur, ut intelligamus, quanta ſit huius peccati turpitudo, & pernicies, qua cognita facilior fiet eius deteſtandi ratio. pernitioſum verò ſcelus eſſe: intelligi ex eo poteſt

quoniam

quoniam propter hoc [a] peccatum è Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines, quod malorum omnium vltimum eſt. Prima ratio a 1.Cor.6. 9.Apoc. 22. 15. Gal. 5. 19. 20.

Et hæc quidem calamitas omnium ſcelerum communis eſt: illud autẽ huius peccati proprium, quod qui fornicantur, in ſua ipſi corpora peccare dicuntur, ex ſententia Apoſtoli ita ſcribentis, [b] Fugite fornicationem: omne † enim peccatũ, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat. Quod ob eam cauſam dictum eſt, quoniam illud iniurioſè tractat, cùm eius violat ſanctitatem. qua de re ad Theſſalonicenſes ita D. Paulus: [c] Hæc eſt, inquit, voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque ueſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore, non in paſſione deſiderij, ſicut & gentes, quæ ignorant Deum. Secunda. b 1.Cor.6. 18. † Vox hæc, enim, nõ habetur in cõtextu, ſed MS. & Syr. habent. c 1.Theſ.4. 5.6.

Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici ſe turpiter dedat, membra, quę Chriſti ſunt, ea meretricis facit: ita enim Diuus Paulus ait: [d] Neſcitis, quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit. an neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Tertia ratio. d 1.Cor. 6. 15.

Eſt præterea homo Chriſtianus, vt idem teſtatur, [e] templum Spiritus ſancti: quod violare, nihil aliud eſt, niſi ab eo Spiritum ſanctum eijcere. Quarta ratio. e 1. Cor. 6. 17.

8 *Quibus rationibus adulterij enormitatem intelligere liceat.*

In adulterij autem ſcelere magna ineſt iniquitas. ſi enim, vt vult Apoſtolus, [f] qui matrimonio f 1.Cor.7.4

iuncti ſunt, ita eorum alter, alterius poteſtati mancipatus eſt, vt neuter ſui corporis poteſtatem, iuſque habeat; ſed mutuo quodam ſint inter ſe quaſi ſeruitutis vinculo ita deuincti, vt uir ad uxoris uoluntatem, contraque uxor ad uiri nutum, uoluntatemque ſe accommodare debeat; certè ſi alteruter corpus ſuum, quod eſt alieni iuris, ab eo, cui illud adſtrictum eſt, diſiungit, is admodum iniquus eſt, & nefarius. Et quoniam infamiæ metus, & ad ea, quæ iuſſa ſunt, vehementer incitat homines, & à vetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulterium hominibus inſignem turpitudinis notam inurere: nam ſacris litteris ita proditum eſt: [a] Qui adulter eſt, propter cordis inopiam, perdet animam ſuam: turpitudinem, & ignominiam congregat ſibi, & opprobrium illius non delebitur. Verum huius ſceleris magnitudo ex ſupplicij ſeueritate, facilè perſpici poteſt: adulteri enim, [b] lege à Domino in ueteri Teſtamento præſcripta, obruebantur lapidibus.

Quod ſuũ non eſt alteri tradit adulter.

Turpitudinis notam inurit adulterium.

a Prouerb. 6. 31. 33.

Lapidibus obruendi.

Trid. Syno. ſeſſ. 24. decret. de reformat. matrim. c. 8.

b Leuit. 20. 10. Ioan. 8. 5.

Ob libidinẽ integra ciuitas deletur.

c Gene. 34. 25. 26. 27.

Pẽtapoleos regia abſorbetur.

d Gene. 19. 24.

e Numer. 25. 4.

f Iudic. 20. per totum.

Iſraelitæ in deſerto trucidantur.

Beniamitæ propè delentur.

Homines mente occecãtur, & ad omnia inepti efficiuntur.

9 *Cuiuſmodi pœnæ impuras libidines ferè conſequi ſoleant.*

QVIN etiam ob unius libidinem, non ſolum, qui ſcelus admiſit, ſed uniuerſa interdum ciuitas, [c] vt de Sichimitis legimus, deleta eſt. Multa diuinæ animaduerſionis exempla in ſacris litteris prodita ſunt, quæ ad deterrendos à nefaria libidine homines Parochus colligere poterit, [d] vt Sodomæ & reliquarum finitimarum vrbium interitus; [e] Iſraelitarum, qui fornicati ſunt cũ filiabus Moab in deſerto ſupplicium; [f] Beniamitarũ deletio. Qui verò mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores,

res, ac pęnarum cruciatus, quibus ſæpè plectuntur, non effugiunt: nam mente cæci, quæ pęna grauiſſima eſt, ita fiunt, vt neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique, vitæque ſuæ rationem habeant: hocq; pacto, adeo nequam & inutiles fiūt, vt nihil graue committi eis debeat, & ad nullum ferè officij munus idonei ſint. Huius rei exempla à Dauide, & Salomone petere nobis licet:[a] quorum alter poſtquam adulteratus eſt, repentè ſui diſſimillimus, ex mitiſſimo crudelis extitit, ut Vriam optimè de ſe meritum morti obtulerit;[b] alter cum ſe totum in mulierū libidinem profudiſſet, ita à vera Dei religione ſeſe auertit, ut alienos Deos ſequeretur.[c] Aufert igitur, ut Oſeas dixit, hoc peccatum cor hominis, ſæpeque excæcat: nunc ad ea remedia veniamus, quæ in actione conſiſtunt.

a 2.Reg.11. & 12. per totum.
b 3.Reg.11 per totum.
c Oſe.4.11.

10 *Quibus modis homines ad libidinem incitentur, quos illi euitare præcipuè debeant.*

QVORVM primum illud eſt, vt otiū maximè fugiamus: in quo Sodomitę homines,[d] vt eſt apud Ezechielem, cùm hebeſcerent, in ſpurciſſimum illud nefariæ libidinis ſcelus præcipites lapſi ſunt.

Deinde crapula magnopere eſt uitanda.[e] Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati ſunt: quoniam uenter expletus & ſaturatus, libidinem parit. Hoc ipſum illis uerbis Dominus ſignificauit:[f] Attendite uobis, ne fortè grauentur corda ueſtra in crapula, & ebrietate: hoc item Apoſtolus:[g] Nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria.

Sed maximè animus ad libidinem oculis inflammari ſolet, quò pertinet illa Chriſti Domini ſenten-

De remedijs libidinū in actione conſiſtētibus.
Otia fugiēda.
Crapula uitanda.
d Ezec.16. 49.
e Hier.5.7. vide Hiero. de cuſtodia virg. ep.22.
f Luc.21.34
Rom.13.13
g Eph.5.18
Obtutus.

a Matth. 5. 30. & 18. 9. Mar. 9. 47. ſententia: [a] Si oculus tuus ſcădalizat te, erue eum, & proijce abs te. Multæ præterea ſunt Prophe-
b Iob 31. 1. Thren. 3. 5. Eccl. 9. 5. tarum de eadem re voces, vt eſt apud Iob; [b] Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Sed multa denique, ac penè innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aſpe-
c 2. Reg. 11 2. d Gen. 34. 2 e Dan. 13. 8 ctu ortum habuerunt. Sic [c] Dauid, ſic [d] rex Sichem peccauit, [e] hocque item pacto ſenes illi Suſannæ calumniatores deliquerunt.

11 *Mulierum exquiſitus ornatus, ſermonesque obſcœni, & alia luxuriæ incitamenta fugienda.*

Ornatus elegans & exquiſitus. ELEGANTIOR item ornatus, quo oculorum ſenſus valde excitatur, occaſionem libidini nõ paruam ſæpe præbet; ideoque Eccleſiaſticus monet:
f Eccl. 9. 8. [f] Auerte faciem tuam à muliere compta. Cùm igitur mulieres in nimio ornatus ſtudio verſentur, non alienum erit, ſi Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, vt eas interdum moneat, obiurgetque verbis, quæ hoc de genere grauiſſima Apo-
g 1. Petr. 3. 3 ſtolus Petrus ita protulit: [g] Mulierum non ſit extrinſecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti veſtimentorũ cultus. Diuus Paulus item,
h 2. Tim. 2. 9. [h] Non in tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa: multæ enim auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis & corporis perdiderunt.

Obſcœnus ſermo. Hoc autem libidinis incitamentum, quod è veſtium exquiſito ornatu exiſtere ſolet, alterũ ſequitur, quod eſt turpis, obſcœniq; ſermonis: nam verborum obſcœnitate, quaſi face quadã ſubiecta, ado
i 1. Cor. 15. 33. leſcentum animi incendũtur. [i] Corrumpunt enim bonos mores colloquia mala, inquit Apoſtolus.

Hocque

Hocque ipſum cùm maximè efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac ſaltationes, ab ijs quoque diligenter cauendum eſt.

Saltationes & cantus molles.

Quo in genere numerantur item libri obſcœnè,& amatoriè ſcripti: qui ita vitandi ſunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis ſpeciem præ ſe ferunt: cùm ad turpes rerum illecebras, inflammandoſque adoleſcentum animos uis in illis ſit maxima. Sed Parochus in primis curet, ut, quæ de ijs à ſacroſancto Tridentino concilio piè, religioſeque conſtituta ſunt, ea ſanctiſſimè ſeruentur. Hæc uerò omnia, quæ commemorata iam ſunt, ſi magno adhibito ſtudio, curaque uitentur, omnis ferè libidinis materia tollitur.

Libri obſcę ni. Imagines fœdæ.

Trid. Synò. ſeſ.25.in decret. de ſanctis imaginibus.

Caſtitas Dei donum eſt. Sap.8.21. Matt.6.19. 11.

12 *Confeſſionis,& Euchariſtiæ, & piarum rerũ uſus ad caſtitatem conſequendam eſt neceſſarius.*

Sed ad illius uim opprimendam maximè ualet frequens Confeſſionis,& Euchariſtię uſus: tum aſſiduæ, ac piæ quidem ad Deum preces, cum eleemoſynis, atque ieiunio coniunctæ. Eſt enim caſtitas donum Dei, quod rectè petentibus non denegat, [a] nec patitur nos tentari ſupra id, quod poſſumus.

a 1.Cor.10 13.

Caſtitas rectè petentibus non negatur. Matth.19.12. adde Patres, qui cõtinere in hominis poteſtate poſuerunt, quod nõ feciſsẽt, ſi à Deo petentibus denegaretur. vide Tertu. in fi. lib. de monog. Nazianz. orat. 31. Baſil. de virg. ultra med. Chry. & Hiero. in c.19. Matt. Aug. lib.6. conf.c.11.

13 *Corpus caſtitatem ſectanti domandum.*

Corpus autem non ieiunijs modo,& ijs præſertim, quæ ſancta Eccleſia inſtituit, ſed uigilijs etiam, pijs peregrinationibus, atque alijs afflictationum generibus exercendum eſt, ſenſuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque alijs huiuſmodi rebus, maximè cernitur temperantiæ

virtus:

virtus: in quam ſententiam ad Corinthios diuus
a 1. Cor. 9. 25. Paulus ait: [a] Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet; & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam:
b Ibid. 27. & paulò pòſt, [b] Caſtigo, inquit, córpus meum, & in ſeruitutem redigo; ne fortè cum alijs prędicauerim, ipſe reprobus efficiar. Et alio loco, [c] Carnis curam ne feceritis in deſiderijs.
c Rom. 13. 14.

DE SEPTIMO PRÆCEPTO.

CAPVT VIII.

Non furtum facies.

1 *Quanta ſit huius præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus connexio.*

VETEREM hunc Eccleſiæ morem fuiſſe, vt huius præcepti vis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apoſtolum obiurgatio eorum, qui cæteros ab ijs vitiis maximè deterrerent, quibus ipſi cumulati reperiebantur: [d] Qui enim, inquit, alium doces, te ipſum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? Quo doctrinæ bono non ſolum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, ſed etiam turbas, ac lites ſedabant, aliaſque malorum cauſas, quæ furto commoueri ſolent. In ijs, & delictis, & delictorum incommodis, atque calamitatibus, cùm noſtra etiam hæc ætas miſerè verſetur; ad exemplum ſanctorum Patrum, & Chriſtianæ diſciplinæ magiſtrorum, Parochi hunc vrgebunt locum, & aſſiduè,

d Roma. 2. 21.

Vtilitas huius doctrinæ.

ſiduè,ac diligenter huius præcepti vim,ac ſententiam explicabunt. Ac primùm officium,& diligentiam ſuam conferent, ad declarandum infinitum Dei amorem erga genus humanum: qui non modò illis duobus interdictis. NON OCCIDES, NON MOECHABERIS, quaſi præſidijs, & vitam, corpuſque noſtrum, & famam, exiſtimationemque noſtram tueatur, ſed etiam hoc pręcepto, NON FVRTVM FACIES, tanquam cuſtodia quadam externa, res, ac facultates muniat, ac defendat.

Quãta Deo ſit cura ut hoies tranquillã agãt vitam & ab omnib. inimicis liberam.

2 *Quæ ſit huic præcepto ſubiecta ſententia.*

QVAM enim hæc verba ſubiectam habent notionem, niſi eam quam ſupra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum, bona hæc noſtra, quæ in eius tutela ſint, à quoquam auferri, aut violari. quod diuinæ legis beneficium quo maius eſt, eò nos in ipſius beneficij auctorem Deum gratiores eſſe oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ nobis optima ratio propoſita eſt, vt non tantùm præcepta libenter auribus accipiamus, ſed etiam re ipſa probemus, ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi ſunt. Eſt autem hoc præceptum quemadmodum ſuperiora, diuiſum in duas partes: quarum altera, quæ furtum vetat, apertè eſt annunciata; alterius ſententia, & vis, qua iubemur benigni, & liberales eſſe in proximos, in priore occulta eſt, & inuoluta. de priore igitur prius dicetur. NON FVRTVM FACIES.

Quid ſeptimo p̃cepto ꝓhibeatur. Tho. in 1. 2. q. 100. ar. 5. & in 2. 2. q. 122. ar. 6.

Hoc præceptũ, ut alia, in duas partes diuidit.

Quid

3 *Quid furti vocabulo hic legiſlator ſignificatum velit.*

Furtũ quid hoc loco de ſignet Aug. q.71.i Exo. & 32. q. 4. cap. meretrices.

In quo illud animaduertendum eſt, furti nomine non id modo intelligi, cũ occultè ab inuito domino aliquid aufertur, ſed etiã cùm aliquid alienum contra voluntatẽ ſcientis domini poſſidetur. niſi fortè exiſtimandũ eſt, eũ, qui furtũ prohibeat, rapinas factas per vim, & iniuriã non improbare, cũ extet illud Apoſtoli, [a] Rapaces regnũ Dei non poſſidebunt. quorũ omnẽ rationẽ, & conſuetudinem fugiendã eſſe, idem ſcribit [b] Apoſtolus. Quãquam verò maius peccatũ rapinæ ſint, quã furtũ, quæ, præter rem, quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & maiorem imponũt ignominiam.

a 1. Cor. 6. 10.
b 1. Cor. 5. 10.

Rapina furto eſt deterior. vide Tho. in 2. 2. q. 66. art. 4. & 9. & cap. pœnale 14. q. 4.

4 *Cùm omnem iniuſtam rei alienæ vſurpationem Deus hic prohibere velit, cur potius furti quàm rapinæ meminerit.*

Furtũ latius patet quam rapina. vide ff. de furtis l.1. & inſtit. de obligationib. q̃ ex delic. naſc.

Qui leuiora ꝓhibet, ꝓculdubio grauiora nõ admittit.

Mirandvm tamen nõ eſt, quòd leuiori hoc furti nomine notatum ſit diuinę legis pręceptum, non rapinæ, id enim ſumma ratione factũ eſt: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quàm rapinæ, quas tantummodo illi facere poſſint, qui potentia, & viribus præſtant. quamquam nemo non videt, excluſis eiuſdem generibus leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi.

5 *Enumerantur furti latius ſumpti ſpecies.*

Quid propriè furtũ.

De peculatu vide ff. ad l. Iul. peculatus, & ſacrilegij.

Variis autem nominibus notatur iniuſta poſſeſſio, & vſus rerum alienarum ex varietate eorum, quæ & inuitis, & inſcijs dominis auferuntur. nam ſi priuatum quid priuato adimitur, furtum

tum dicitur, ſi ſurripitur publico, peculatus appellatur; † plagium vocant, ſi homo liber, vel ſeruus alienus in ſeruitutem abducitur; ſi verò ſacra res eripitur, nominatur ſacrilegium: quod facinus maximè nefarium, ac ſceleſtum adeo in mores inductum eſt, vt bona, quæ neceſſariò, & ſacrorum cultui, & Eccleſiæ miniſtris, & pauperum vſui piè, ac ſapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates, pernicioſasq; libidines conuertantur.

† Antea legebatur in Cod. quidē Veneto plagiatū, & Antuerp. plagiarū, vtrūque falsū. nam plagiū hoc crimen l. nō ſtatim ff. de l. fabiā de plagiarijs dicit. & C. eo. l. 1. & ſępe ibid.

Quid ſacrilegiū. vide cap. qui rapit. 17. q. 4. & ca. quiſquis & ca. ſi quis contumax, ca. q̄ſt.

6 *Non illi duntaxat hoc præceptum transgrediuntur, qui re ipſa aliena poſſident.*

SED præter ipſum furtum, id eſt, externam actionem, furandi etiam animus, & voluntas, Dei lege prohibetur. eſt enim ſpiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & conſiliorum inſpicit. [a] De corde enim, inquit Dominus apud ſanctum Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia.

Furandi voluntas etiā prohibetur.

Lex q̄ Chriſtianis eſt ꝓpoſita etiā cogitationum rationem habet.

a Matt. 15. 19.

7 *Vnde potiſſimùm furti grauitatem metiri poſſimus.*

SED quam graue ſcelus furtum ſit, ipſa naturæ vis, & ratio ſatis oſtendit: eſt enim iuſtitiæ cōtrariū, quæ ſuum cuiq; tribuit. Nam bonorum diſtributiones, & aſſignationes iā inde ab initio iure gētium conſtitutas, diuinis etiā & humanis legibus confirmatas, ratas eſſe oportet, vt vnuſquiſque, niſi humanam ſocietatē tollere velimus, ea teneat, quę ei iure obtigerunt. nam, vt Apoſtolus ait, [b] Neque fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces regnū Dei poſſidebunt. Et ſi huius ſceleris

Iuſtitiæ proprium ff. de Iuſt. & iur. l. Iuſtitia ē.

Bonorū diſtributio iure gentium introducta eſt, diſt. 1. cap. ius gentium.

b 1. Cor. 6. 10.

impor-

Mala q̄ furtum conſequuntur.

importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtū conſequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconſultò, multa de multis: erumpunt odia, ſuſcitantur inimicitiæ, exiſtunt interdū acerbiſſimæ innocentium hominum damnationes.

8 *Quomodo ſint ablata neceſſariò reſtituenda.*

Reſtitutio rei ablatæ neceſſaria. S.Aug. epi. 54. ad Maced. habet. 14.q.6. c.1. & in 6. de vſuris cap. cum & eo. de reg. iuris cap. peccatum. a Aba. 2.6.

QVID dicemus de neceſſitate, quæ diuinitus impoſita eſt omnibus, ſatisfaciendi ei, cui aliquid ademptum ſit? Non enim, inquit Auguſtinus, remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum: quæ reſtitutio, cum quis aſſueuerit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultatē, præter id, quod vnuſquiſque, & ex aliorum conſuetudine, & de ſuo ſenſu iudicare poteſt, ex teſtimonio Abacuch Prophetæ licet intelligere: inquit enim, [a] Væ ei, qui multiplicat non ſua, vſquequo & aggrauat contra ſe dēſum lutum. Lutum appellat denſum, rerum alienarum poſſeſſionem, vnde emergere & expedire ſe homines difficilè poſſint. Furtorum autem tam multa ſunt genera, vt ea dinumerare ſit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis dixiſſe ſatis erit, ad quæ tanquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur deteſtanda, & ad fidelem populum à ſceleſto facinore deterrendum, conferent omnem curam ac diligentiam Parochi. verum huius generis partes perſequamur.

Lutum denſum.

9 *Quæ ſint præcipua furtorum genera: quiq; furibus ſint annumerandi.*

Res furtoſublatas emere nō licet.

SVNT igitur fures etiam, qui furto ſublatas res emunt, vel aliquo modo inuentas, occupatas, aut

aut ademptas retinent: ait enim ſanctus Auguſtinus: Si inueniſti, & non reddidiſti, rapuiſti. Quod ſi rerum dominus nulla ratione inueniri poteſt, illa ſunt bona in vſus pauperum conferenda: quæ vt reſtituat, qui adduci non poteſt, ea re facilè probat, ſe vndique ablaturum omnia, ſi poſſit.

Nec inuentas retinere Aug. li. 50. homil. 9. & d verbis Apo. ſer. 19. Inuēta meritò pauperibus danda cap. cum tu, de vſuris.

Eodem ſe alligant ſcelere, qui in emendis, vendendisque rebus fraudes adhibent, & vanitatem orationis. horum fraudes vindicabit Dominus. Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere ſunt ij, qui fallaces, & corruptas merces vendunt pro veris, & integris, quive pondere, menſura, numero, & regula decipiunt emptores. Eſt enim in Deuteronomio: [a] Non habebis in ſacculo diuerſa pondera. & in Leuitico: [b] Nolite facere iniquū aliquid, in iudicio, in regula, in pondere, in menſura; ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera; iuſtus modius, æquusque ſextarius. Eſt & alio loco: [c] Abominatio eſt apud Dominum pondus, & pondus, ſtatera doloſa non eſt bona.

Mercatores, qui fraude & dolo vtūtur ſunt fures.

a Deut. 25. 17.
b Leui. 19. 35.
c Prou. 20. 23. item Prou. 11. 1. & 20. 10.

Furtum etiam apertum eſt operariorum, & artificium, qui totam, & integram mercedem ab ijs exigunt, quibns ipſi iuſtam, ac debitam operam non dederunt. Nec verò diſtinguuntur à furibus, ſerui dominorum, rerumque cuſtodes infidi, quin etiam eo ſunt deteſtabiliores, quàm reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci ſeruo nihil domi obſignatum, aut occluſum eſſe poteſt.

Operarij q non operantur, quantū debēt ſunt fures. & ſerui infidi.

Furtum præterea facere videntur, qui fictis, ſimulatisque verbis, quive fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum cò grauiùs eſt peccatum, quòd furtum mendacio cumulant.

Fures etiā ſūt ficti mēdici.

Illi

Qui muneri ſuo nō ſatisfaciunt. Illi quoque in furum numero reponendi ſunt, qui cùm ad priuatum aliquod, publicumve officium conducti ſunt, nullam vel paruam operam nauantes munus negligunt, mercede tantùm, ac pretio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinem à ſolerti auaritia, quæ omnes pecuniæ vias nouit, excogitatam, perſequi longum eſt, & vt diximus difficillimum.

10 *Quæ ſint rapinarum genera, quiq; raptores dicendi.*

ITAQVE de rapinis, quod eſt alterum horum ſcelerum caput, dicendum videtur, ſi prius monuerit Parochus Chriſtianum populum, vt meminerint illius Apoſtoli ſententia, [a] Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec vllo loco ſibi patiatur excidere præceptum hoc, [b] Quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Et illud cogitent perpetuò: [c] Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.

a 1. Tim. 6. 9. b Mat. 7. 12 c Tob. 4. 16 Luc. 6. 31.

De rapinarū & raptorum generibus. Primum genus. Rapinæ igitur patent latius: nam qui debitam operarijs mercedem non perſoluunt, ſunt rapaces: quos ſanctus Iacobus ad pœnitentiam inuitat his verbis: [d] Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs veſtris, quę aduenient vobis. cuius pœnitentiæ cauſam ſubiungit: [e] Ecce enim merces operariorum, qui meſſuerūt regiones veſtras, quæ fraudata eſt à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini ſabbaoth introiuit: quod genus rapinarum in [f] Leuitico, in [g] Deuteronomio, & apud [h] Malachiam, & apud [i] Tobiam vehementer improbatur. in hoc crimine rapacitatis includuntur,

d Iac. 5. 1. e Ibid. 4. f Leuit. 19. 13. g Deut. 24. 14. h Malach. 3. 5. i Tob. 4. 15.

duntur,qui,quæ Eccleſiæ Præſidibus,& Magiſtratibus debentur,uectigalia,tributa,decimas,& reliqua huius generis non diſſoluunt, vel interuertũt, & ad ſe transferunt.

11 *Fœnerari eſt rapinam committere, & quam graue ſcelus illud ſit.*

Hvc etiam referuntur fœneratores, in rapinis acerrimi,& acerbiſſimi, qui miſeram plebem compilant,ac trucidant uſuris. Eſt autem uſura, quidquid pręter ſortem & caput illud,quod datum eſt, accipitur,ſiue pecunia ſit, ſiue aliquid aliud, quod emi,aut ęſtimari poſſit pecunia: ſic enim apud Ezechielem ſcriptũ eſt: [a] ad uſuram non commodauerit,& ſuperabundantiã non acceperit. & Dominus apud Lucam: [b] Mutuum date,nihil inde ſperãtes. Grauiſſimum ſemper fuit hoc facinus,etiam apud gentes,& maximè odioſum: hinc illud: Quid fęnerari,quid hominẽ inquit occidere? Nam qui fęnerantur,bis id vendunt,aut id vendunt,quod nõ eſt.

Quid vſura. Vide c.plerique, & c. vſura 14. q. 3. & totam quæſt. & ſe quẽtem & diſt.47. fere totam & titulum de vſuris in decretalib. & Tho. in 2. 2. q.78. a Ezech.18 8.13.17.vide itẽ Exo. 22.25. Leuit. 25. 36. Deu.23.19. 20. Pſal.14. 5. Prou.22. 16.& 1.28. 8. Hier. 15. 10. b Luc.6 34

12 *Iudices uenales, & creditorum fraudatores rapinas committunt.*

Item rapinas faciunt nummarij iudices, qui venalia habent iudicia,& pretio muneribusq; deliniti,optimas tenuiorum, & egentium cauſas euertunt. Fraudatores creditorũ,& inficiatores,quiq; ſumpto temporis ſpatio ad ſoluendũ ſua, vel aliena fide merces emunt,neque fidem liberant,damnabuntur eodem rapinarum crimine:quorũ etiam delictum,grauius eſt, quod mercatores, illorũ deſtitutionis, & fraudationis occaſione, magno detrimento ciuitatis carius uendunt omnia: in quos

Catonis Cẽſorij ſentẽtia,quam refert M. Tu. in 2. officiorum extremo: vide itẽ D.Amb. c.14.lib.de Tob.

illa [a] Dauidis ſententia videtur conuenire: † Mutuabitur peccator, & non ſoluet.

a Pſ.36.21.
† MS. 1. Reg. Heb. Chal. exēp. legunt mutuatur.

13 *Locupletes, qui ablatis pignoribus pauperes comprimunt, inter raptores numerantur.*

QVID de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui ſoluendo non ſunt, quod cōmodarunt, exigunt acerbius, & pignora etiam ea auferunt, cōtra Dei interdictū, quæ ad eorum corpus tuendū ſunt neceſſaria, inquit enim Deus: [b] Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimētum, ante ſolis occaſum reddas ei: ipſum enim eſt ſolum quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiam eū: quia miſericors ſum. Horum exactionis acerbitatem, iure rapacitatem, atque adeo rapinas appellabimus.

b Exo. 22. 26. vide Deut. 24. 6. 10. 11. 12. De pignoribus multū habes in decre. ti. de pignori. & alijs canonibus.
Amb. lib. 3. offic. c. 6.

14 *Frumenta neceſſitatis tempore comprimētes ſunt raptores.*

Ex numero eorum, qui raptores dicūtur à ſanctis Patribus, ſunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque, vt ſua culpa carior, ac durior ſit annona: quod etiā valet in rebus omnibus ad victum, & ad vitam neceſſarijs, ad quos illa Salomonis pertinet execratio: [c] Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. Quos ſuorum ſcelerum admonitos, Parochi liberius accuſabunt, ac propoſitas illis peccatis pęnas explicabunt vberius. Hæc de uetitis: nunc ad iuſſa ueniamus, in quibus ſatisfactio, vel reſtitutio primum locum habet, peccatum enim non dimittitur, niſi reſtituatur ablatum.

c Prou. 11. 26.
Quę iubeat hoc præceptum.
De reſtitutione, & q ad illam teneantur.
Aug. ep. 54. ad Maced.

15 *Quoſnam ad reſtitution ẽ obligari iudicandum ſit.*

SED quoniã non is ſolùm qui furtũ fecit,ei,cui furatus eſt,id debet reſtituere,ſed omnes præterea, qui furti participes fuerũt, hac lege reſtitutionis te nẽtur,aperiendũ eſt,qui ſint illi,qui hãc ſatisfacien di,vel reſtituendi neceſſitatẽ effugere non poſſint. De reſtitutione vide Th. in 2. 2. q.62.per totam. & tit. de reſt.ſpo. lia. in decr

Sunt autem plura hominũ genera: ac primum eſt eorum, qui furari imperant: qui non modò ipſi ſunt furtorum ſocij, & auctores, ſed etiam in illo furum genere deterrimi. Imperãtes.

Alterum genus par voluntate primis, poteſtate diſpar, in eodem tamen furum gradu ponendum, eorum, qui cùm iubere non poſſint, ſuaſores ſunt, atque impulſores furtorum. Suaſores.

Tertiũ genus eſt eorũ,qui cũ furibus cõſentiũt. Conſentiẽtes & participantes.

Quartum genus eſt eorum qui participes furtorum,inde ipſi etiam lucrum faciunt: ſi lucrum dicendum eſt, qui, niſi reſipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus ſic loquitur Dauid: [a] Si videbas furem,currebas cum eo. a Pſ. 87. 18.

Quintum genus eſt furum, qui cũ furta poſſint prohibere,tantum abeſt,vt illis occurrant, & obſiſtant,vt eorum licentiã permittant, atq; cõcedant. Non obſtãtes.

Sextum genus eſt eorum,qui,cùm & furtum factum, & vbi factum ſit, certò ſciant, non indicant rem,ſed eam ſe ſcire diſſimulant. Non manifeſtantes.

Poſtremum genus eſt, quod omnes complectitur furtorum adiutores, cuſtodes,patronos, quiq; illis receptaculum præbent, ac domicilium: qui omnes & ſatisfacere debent ijs,quibus aliquid detractum eſt, & ad illud neceſſarium officium vehementer cohortandi ſunt. Receptores & alios. Laudatores.

Ne huius quidem ſceleris omnino ſunt expertes approbatores furtorũ,& laudatores. Nec verò etiam ab eadem culpa ſunt alieni, filij familias, & vxores,qui pecunias à patribus,& viris ſurripiunt.

16 *Quid de eleemoſynis,quæ inuoluta hic etiam præſcribuntur,ſentiendum.*

De operib. miſericordię per eleemoſynas in pauperes. Quomodò ſint fideles ad eleemoſynarũ largitionẽ excitandi. Eleemoſynæ neceſſitas. a Cypr. in lib. de opere & eleemoſyn. b Chry. hõ. 32. ad pop. Antioch.& 33.& 34. & 34. in Matt. & 36.& 37. ad pop. Antioch. c Nazianz. in orat. de pauperum amore. uide item Augu. ſer. 50. & 227. de tẽp. item hom. 18. 19. 29. 45. 50. ho. d Matth. 25 41. 42. e Ibid. 34.

IAM verò huic pręcepto & illa ſubiecta ſententia eſt, vt pauperum, & inopum miſereamur, eorumq; difficultates, & anguſtias noſtris facultatibus, & officijs ſubleuemus: quod argumentum, quia ſæpiſſimè, & copioſiſſimè tractandum eſt petent ea Parochi ex virorum ſanctiſsimorum [a] Cypriani,[b] Ioãnis Chryſoſtomi, Greg. [c] Nazianzeni, & aliorũ libris, qui de eleemoſyna pręclarè ſcripſerunt,quibus huic muneri ſatisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad ſtudium, & alacritatem opitulandi ijs, quibus aliena miſericordia viuendum eſt. Sunt verò etiam docendi, quantam habeat neceſsitatem eleemoſyna, vt uidelicet, re, & opera noſtra in egentes ſimus liberales, veriſsimo illo argumento,[d] quod ſummo illo iudicij die deteſtaturus ſit eos Deus, & ſempiternis ignibus addicturus, qui eleemoſynæ officia prætermiſerint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in cęleſtem patriam introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. eſt vtraque Chriſti Domini ore pronunciata ſententia: [e] Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum: &, diſcedite à me maledicti in ignem æternum.

17 *Quibus modis populi ad eleemoſynam excitandi.*

VTENTVR præterea ſacerdotes accommodatis

tis illis ad perſuadendum locis, [a] Date, & dabitur vobis: Proferent Dei promiſſum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem poteſt: [b] Nemo eſt, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies tantùm nunc in tempore hoc, & in futuro ſæculo vitam æternam. Adijcient illud, quod à Chriſto domino dictum eſt, [c] Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Huius verò neceſſarij muneris partes exponent, vt qui largiri non poſſunt indigentibus, quo vitam ſubſtentent, ſaltem commodent pauperi iuxta Chriſti Domini præſcriptum: [d] Mutuum date, nihil inde ſperantes. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expreſsit [e] Iucundus homo, qui miſeretur, & commodat.

a Luc. 6. 38.

b Marc. 10. 29.

c Luc. 16. 9.

Variæ ſunt rationes eleemoſynæ exercendæ.

d Luc. 6. 34

e Pſal. 111. 5.

18 *Ad largiendas eleemoſynas, otijque uitandi cauſa laborandum eſt.*

Est autem Chriſtianæ pietatis, niſi ſit aliunde facultas, bene merendi de ijs, quibus ad victum aliena miſericordia opus eſt, vitādi etiam otij cauſa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigentiam leuare poſſint: ad id omnes ſuo exemplo hortatur in epiſtola ad Theſſalonicenſes Apoſtolus illis verbis: [f] Ipſi enim ſcitis, quēadmodum oporteat imitari nos. Item ad eoſdem: [g] Operam detis, vt quieti ſitis, & vt veſtrum negotium agatis, & operemini manibus veſtris, ſicut præcepimus vobis. Et ad Epheſios: [h] Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus, quod bonum eſt, vt habeat, vnde tribuat neceſſitatem patienti.

Pium eſt laborare, ut habeas unde tribuas neceſſitatē patienti.

f 2. Theſ. 3. 7.

g 1. Theſ. 4. 11.

h Ephe. 4. 28.

19 *Parcè uiuendũ eſt ad aliorũ ſubleuãdam inopiam.*

Nimio ſumptu aliis nõ oportet eſſe graues.

EST etiam frugalitati conſulendum, parcendumq; bonis alienis, ne cæteris graues, aut moleſti ſimus: quæ temperãtia ſanè quàm elucet in omnibus Apoſtolis, ſed maximè eminet in diuo Paulo; cuius illud eſt ad Theſſalonicẽſes,[a] Memores eſtis fratres laboris noſtri, & defatigationis, nocte ac die operantes, ne quem veſtrum grauaremus, prędicauimus in vobis euangeliũ Dei. Atq; idem alio in loco Apoſtolus; [b] In labore, & in fatigatione nocte, & die operantes, ne quem veſtrũ grauaremus.

a 2. Theſſ. 2. 9. item Act. 21. 34. 1. Cor. 4. 12.

b 2. Th. 3. 8

Quàm deteſtãda ſint furta & rapinæ.

c Amos 8. 5

† Meſſis eſt in cõtextu, ſed 1. M S. Reg. Hiero. Gr. & Heb. exempl. habẽt menſis.

d Ierem. 5. 26. 27. 28. & 21. 12. & 22. 13. 14. 15 16. vide itẽ Iſa. 3. 12. 14 15. & 10. 1. 2. 3. & Amos 5. 11. 12. Zach. 7. 10. 11. & Mala. 3. 5.

e Prou. 21. 6 13. 16. & 22 16. 22. 23.

f Eccl. 10. 9 10. & 31. 8 9 & 35. 17. 18.

Furta & rapinæ nõ poſtrema ſunt cauſa publicarũ calamitatum.

20 *Quibus rationibus populus Chriſtianus in deteſtationem furtorum & ſtudium benignitatis adducendus ſit.*

SED vt ab vniuerſo hoc genere nefariorum facinorũ abhorreat fidelis populus, Parochis à Prophetis petere, & à reliquis diuinis libris par erit deteſtationem furtorum, & rapinarum, & horribiles minas à Deo propoſitas ijs, qui illa ſcelera committunt. Clamat Amos Propheta: [c] Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quãdo tranſibit † menſis, & venundabimus merces, & ſabbathum, & aperiemus frumẽtum, vt imminuamus menſuram, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas? Sũt in eadem ſententia multa apud [d] Ieremiam, in [e] Prouerbijs, & apud [f] Eccleſiaſticum. Nec verò dubitandũ eſt, quin hæc malorum ſemina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his incluſa ſint cauſis. Verùm vt aſſueſcant Chriſtiani homines proſequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egen-

egentes,& mendicos, quod ad alteram huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia,quæ beneficis,& largis,& in hac, & in futura vita daturum ſe Deus pollicetur.

21 *Quid de illis ſentiendum ſit, qui uano prætextu, ſua furta, & ſacrilegia excuſant.*

Sed quia non deſunt, qui etiam ſe furtis excuſent, admonendi ſunt, fore, vt nullam eorum peccati excuſationem accipiat Deus; imo vero futurum,vt illa purgatione non modò non leuetur peccatum,ſed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare ſibi videntur,ſi ſe affirmarint,non cupiditate,aut auaritia, ad detrahendum alteri ſua deſcendere,ſed tuẽdæ cauſa amplitudinis familiæ,& maiorum ſuorũ, quorum exiſtimatio & dignitas rueret,niſi rerum alienarum acceſsione fulciretur. Quibus pernicioſus error eripiendus eſt; ſimulque demonſtrandum, vnam eſſe rationem cõſeruandi, & amplificandi copias,& opes; maioremque gloriam,ſi Dei volũtati paruerint, ſi eius præcepta ſeruarint; quibus contemptis,fundatę,& optimè conſtitutæ opes euertuntur, reges ex regio ſolio, & ſummo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines, & qui ſummo illis in odio fuerunt,diuinitus vocantur. Incredibile eſt quantoperè his ſuccenſeat Deus: cui rei teſtis eſt Iſaias, apud quem ſunt illa Dei verba: [a] Principes tui † infideles,ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones: propter hoc ait Dominus Deus exercituum, fortis

Furtum, & rapina nulla ratione apud Deũ excuſantur. Primum genus eſt nobilium quorũdam ſua furta inani excuſatione ſui ſplẽdoris tegentium.

Trid.Syno. ſeſſ.22. decret.de ref. ca.11. adde itẽ cõc.Aurel.3. c.22. Pariſ.1.c.1. Turon. 2.c. 25. Aure. 5. cap.15.Magunt.c.6.& 11.cõ.Vuormacẽ.c.75. cõc. Aquiſgran.ca.88. vide itẽ c. p̄dia.12.q.2. & c.quicũque & reliqua oĩa ca. eiuſdẽ q̄ſt.

Mandatorũ diuinorum obſeruatione opes cõſeruãtur, & augẽtur: neglectu habitæ ẽt euertuntur.

a Iſa. 1.23.

† Inobediẽtes MS. legunt & Hieron. declinantes. Hebr. rebelles. Chald. ἀπειθοῦσι Græc.

Iſrael; Eheu cõſolabor ſuper hoſtibus meis,& vindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purũ ſcoriam tuam.

22 *Quomodo ijs reſpondendum, qui commoditate ſe ad aliena rapienda adigi compelluntur.*

NON deſunt,qui non iam illã afferant cauſam ſplendoris,& gloriæ,ſed victus,& vitę commodiorem facultatem, & elegãtiam: qui refellendi ſunt, docendique,quàm impia ſit eorum & actio,& oratio,qui vllam commoditatẽ anteferant Dei voluntati,& gloriæ,quam negligendo eius præcepta,offendimus mirandũ in modum: etſi quę poteſt eſſe in futuro commoditas,quod ſumma incommoda cõſequantur? [a] Super furem enim,inquit Eccleſiaſticus,eſt confuſio,& pęnitentia. Sed fac eſſe, vt cũ illis non agatur incommodè: dedecorat fur diuinũ nomen, repugnat eius ſanctiſſimæ voluntati,ſalutaria ipſius pręcepta cõtemnit: quo ex fonte omnis error,omnis improbitas, omnis fluit impietas.

a Eccleſ. 5. 17.

23 *Quid dicendum ſit ijs, qui locupletibus ſpoliandis, vel conſuetudine ſua furta obtegunt.*

QVID quod audire licet interdum fures, qui nihil ſe eò peccare contendant,quòd detrahant aliquid locupletibus, & copioſis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciãt,ne ſentiãt quidem; miſera ſanè,& peſtifera defenſio. Putat alius ſatiſfactionem ſuã accipi debere, quod eã furandi conſuetudinem cepit, vt nõ facilè poſſit ab illa mente, & actione deſiſtere: qui niſi audierit Apoſtolũ dicentẽ: [b] Qui furabatur,iã non furetur: velit,nolit, etiã conſuetudinẽ capiet æternorũ ſuppliciorum.

b Epheſ. 4. 18.

Quid

24 *Quid rurſus illis dicendum eſt, qui vel occaſione vel vlciſcendi libidine ad furandum induci cauſantur.*

NONNVLLI ſunt, qui excuſant ſe, occaſione data, alteri aliquid ademiſſe: eſt enim illud tritũ ſermone prouerbium; fures,qui non ſint,fieri occaſione: qui hac ratione ſunt de nefaria ſententia deducendi, reſiſtendum eſſe prauis cupiditatibus. Nam ſi continuò eſt re perficiendum, id quod libido perſuaſerit; quis modus, quis finis ſcelerum, ac flagitiorum? Turpiſſima igitur eſt illa defenſio, & potiùs intemperantiæ, & iniuſtitiæ confeſſio: nam qui dicit, ſe non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occaſionem, idem propemodum fatetur ſe ſemper oblata occaſione peccaturum. Sunt qui furari ſe dicant vlciſcendi cauſa,quod ab alijs eadem iniuria ſint affecti: quibus ita reſpondendum eſt: primum nemini licere iniurias perſequi: deinde non poſſe quemquam rei ſuæ iudicem eſſe: tum multò minus concedi,vt pœnas ab alijs repetant eorũ, quæ alij in eum peccauerunt.

25 *Quid illis dicendum, qui vt ære alieno liberentur, furantur.*

POSTREMÒ, furtum quidam illa ratione ſatis defenſum,rectumque arbitrantur, quòd cùm ſint ære alieno oppreſſi, aliter eo liberari non poſſint, niſi illud furto diſſoluant: quibus cum ita agendum eſt, nullum eſſe grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quàm debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; [a] Dimitte nobis debita noſtra: a Matth. 6. 12.

quare

quare illud inſaniſſimi hominis eſſe, plus velle Deo debere, id eſt, plus peccare, vt, quod debet hominibus, diſſoluat; multoque præſtare, conijci in carcerem, quàm mandari ſupplicijs inferorum ſempiternis: longè etiam eſſe grauius, Dei, quàm hominum iudicio condemnari: porrò autem ſupplices ipſos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, à quo, quid opus ſit, poſſint impetrare. Sunt alia excuſationum genera: quibus Parochi prudentes, ac ſui officij diligentiſſimi, facilè poterunt occurrere, vt aliquando habeant [a] populum ſectatorem bonorum operum.

a Tit. 2. 14.

DE OCTAVO PRÆCEPTO.

CAPVT IX.

Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

1 *Quam utilitatem, hoc præceptum comprehendat.*

QVANTAM non modò vtilitatem, ſed etiam neceſſitatem habeat aſſidua huius, & præcepti explicatio, & officij admonitio, nos diui Iacobi monet auctoritas, illis verbis: [b] Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir; & idem: [c] Lingua modicum quidem membrum eſt, & magna exaltat: ecce † quantus ignis quàm magnam ſyluam incendit: & quæ ſequuntur in eandem ſententiam. Quibus duo monemur, primùm latiſſimè patere hoc linguæ vitium: quod etiam illa Prophetæ

b Iaco. 3. 2.
c Ibid. 5.
† Quãculus legũt Græc. & Syr. exẽp.
Linguæ vitium, quàm latè pateat & perniciosum ſit.

Prophetæ ſententia confirmatur, [a] Omnis homo mẽdax, vt propemodum vnum hoc ſit peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficiſci mala innumerabilia, cùm ſæpè maledici hominis culpa, facultates, fama, vita, animæ ſalus amittatur, vel eius, qui læditur, quòd contumelias patienter ferre non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur, vel eius qui lædit, quòd prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit, vt illi, qui offenſus ſit, ſatisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, vt quantas poſſunt, maximas Deo gratias agant, de hoc ſalutari præcepto non dicendi falſi teſtimonij, quo non ſolùm ipſi alijs iniuriam facere vetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur.

a Pſal.115.11. Rom.3.4. Vide item Prou.18.21. Eccli.19.16. & 20.8. & 22.23.& 28 27.

2 *Quæ ſit huic præcepto ſubiecta ſententia.*

VERVM hoc præcepto, eadem ratione, & via progrediendum eſt, qua in cæteris progreſſi ſumus, vt videlicet animaduertantur in eo duæ leges: altera, prohibens, ne falſum dicatur teſtimonium, iubens altera, vt ſimulatione, fallacijsque ſublatis, dicta, & facta noſtra ſimplici veritate metiamur. Cuius officij Apoſtolus Epheſios illis verbis admonuit: [b] Veritatem facientes in caritate, in illo creſcamus per omnia.

Duæ leges vno hoc pcepto ut in alijs cõprehendũtur.

b Epheſ.4.15. Zach.8.16.

3 *Quid maxime hoc præcepto caueatur.*

SED prior huius præcepti pars habet hanc rationem, vt, quamuis nomine falſi teſtimonij ſignifi-

gnificetur, quicquid in bonam, vel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, tamen præcipuè prohibeatur illud teſtimonium, quod in iudicio falsò dicitur à iurato. Iurat enim per Deum teſtis, quòd ita teſtificantis, & diuinum nomen interponentis, oratio plurimum fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculoſum eſt hoc teſtimonium, iccirco præcipuè prohibetur: iuratos enim teſtes, niſi legitimis exceptionibus excludantur, aut eorum aperta ſit improbitas, & peruerſitas, ne iudex quidem ipſe poteſt reijcere, præſertim cùm extet iuſſum diuinæ legis,[a] vt in ore duorum, vel rrium ſtet omne verbum. Sed, vt præceptum planè fideles intelligant, docendi erunt, quid ſignificet hoc, PROXIMI, vocabulum, in quem falſum teſtimonium dicere minimè licet.

Vide Tho. in 2. q. 10. art. 5. & 2. 2. q. 122. ar. 6.

Teſtis iuriſiurandi religione interpoſita teſtatur. Cod. de teſtibus. l. iuriſiurādi. & cap. quotiēs. de teſtibus & atteſtat.

Iurati teſtes nō poſſunt ī iudicio reprobari.

a Deu. 19. 15 Mat. 18. 16. Ioan. 8. 17. 2. Cor. 13. 2. Heb. 10. 28.

4 *Quis proximi nomine hic deſignetur.*

EST autem proximus, vt ex Chriſti Domini doctrina colligitur,[b] quicunque eget opera noſtra, ſiue ille propinquus ſit, ſiue alienus, ſiue ciuis, ſiue aduena, ſiue amicus, ſiue inimicus. nefas enim eſt exiſtimare, contra hoſtes licere falſum aliquid dicere pro teſtimonio,[c] quos iuſſu Dei ac Domini noſtri diligere oporteat. quin etiam, quia ſibi quiſque quadam ratione proximus eſt, nemini fas eſt falſum in ſe teſtimonium dicere, quod qui committant, ſibi ipſi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & ſe ipſos, & Eccleſiam lædunt, cuius ſunt membra: quo modo etiam qui ſibi mortem conſciſcunt, nocent ciuitati; ita enim eſt apud S. Auguſtinum: Non rectè intelligentibus

poterat

b Luc. 10. 36 37. vide Augu. epi. 52. ad Macedon. & li. 1. de doctr. Chriſt. cap. 30. & locut. de ex. 55. & de catech. iud. cap. 26.

c Mat. 5. 44.

S. Aug. li. 1. de ciui. Dei cap. 20. & habetur 23. q. 5. cap. ſi non licet.

poterat videri, non eſſe prohibitum, vt aduerſus ſe ipſum quiſq; falſus teſtis aſſiſteret, eo quod in præcepto additum fuit, CONTRA PROXIMVM TVVM. Sed non ideo, ſi aduerſus ſeipſum quiſquam falſum teſtimonium dixerit, ab hoc crimine ſe putet alienum, quandoquidem regulam diligendi proximi, à ſemetipſo dilector accepit.

5 *In vtilitatem proximi falſum teſtari, aut mentiri non licet.*

VERVM, quia prohibemur proximum lędere falſo teſtimonio, nemo propterea contrariũ permitti nobis arbitretur, vt peierando liceat cõciliare ei, qui nobiſcum natura, ac religione coniunctus ſit, aliquid vtilitatis, & commodi. Nemini enim mendacio, & vanitate, multo minus periurio ſtudendum eſt. Quare S. Auguſtinus de mendacio ad Creſcentium docet ex Apoſtoli ſententia, mendacium in falſis teſtimonijs numerandũ eſſe, etiamſi in cuiuſquam falſa laude dicatur. Nam locum illum tractans; [a] Inuenimur autẽ & falſi teſtes Dei, ſi teſtimonium diximus aduerſus Deum, quòd ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgent. falſum, inquit, teſtimonium vocat Apoſtolus, ſi quis de Chriſto, & quod ad eius laudem videtur pertinere, mentiatur.

> Non licet amici gratia in iudicio præſertim mẽtiri. vide Tho. 2.2.q.7.art. 1. & 110. art. 2. & 3. S.Aug.c.12. 13. lib.de mendacio. vide eundẽ ca.14. eiuſdẽ libri, & hab. 22. q. 2. cap. primũ eſt: itẽ conc. in 5. Pſ. & hab. ea. cap. nequis arbitretur. & cap. faciat.
>
> a 1.Cor.15. 15.

6 *Quot mala falſum teſtimonium in gratiã alterius prolatum conſequantur.*

SÆPISSIME vero etiam contingit, vt, qui alteri fauet, obſit alteri. certè errandi cauſa affertur iudici, qui interdũ falſis teſtibus adductus, contra ius ſecũdum iniuriam ſtatuit, & iudicare cogitur.

> Iudex falſis teſtib. adductus contra ius iudicare compellitur, cap.pa

ſtoralis. de offic. & poteſt. iudic. deleg. & l. illicitas ff. de officio p̄ſidis. Tho. 1 2. 2. q. 67. art. 2.

Nonnunquam etiã fit, vt qui ob falſum alicuius teſtimoniũ cauſam iudicio vicerit, idq; impune tulerit, exultans iniqua victoria aſſueſcat corrũpere, & adhibere falſos teſtes, quorum opera ſperat ſe poſſe ad id, quodcunq; concupierit, peruenire. Eſt vero id & ipſi teſti grauiſſimum, quod & ab eo, quẽ iureiurãdo ſubleuarit, & adiuuerit, falſus, & periurus agnoſcitur: & ipſe, quòd ei è ſententia ſuccedit ſcelus, quotidie maiorem exercitationem, & conſuetudinem capit impietatis, & audaciæ.

7 *Peccata eorum omnium, qui iudicia tractant, & in vniuerſum omne mendacium hoc præcepto prohibetur.*

Aduocatorum & procuratorũ iniqua actio p̄hibita.

VT igitur teſtium vanitas, mẽdacia & periuria prohibentur, ſic & accuſatorum, & reorum, & patronorum, & cognitorũ, & procuratorum, & aduocatorum, & omniũ deniq; qui iudicia conſtituunt. Poſtremò vetat Deus omne teſtimonium nõ modò in iudicio, ſed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detrimentum poſſit afferre. Eſt enim in Leuitico, quo loco hæc præcepta iterantur, his verbis: [a] Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſq; proximũ ſuum. Vt nemini dubium eſſe poſſit, quin à Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur: quod apertiſſimè teſtatur Dauid in hũc modum: [b] Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

a Leuit. 19. 11.

Omne mendacium hoc præcepto vetatur.

b Pſal. 5. 7.

8 *Hoc præceptum, ad detractionis vitium etiam extenditur.*

Detractionis vitium quàm dete-

PROHIBETVR autem hoc præcepto nõ modò falſum teſtimoniũ, ſed deteſtabilis etiã libido,

&

& conſuetudo detrahẽdi alteri: qua ex peſte, incredibile eſt, quàm multa, & quàm grauia, & incommoda, & mala naſcantur. Hoc vitium maledicè & contumelioſè dicendi occultè in alterum, paſſim improbant diuinæ litteræ. [a] Cum hoc, inquit Dauid, non edebam: & S. Iacobus. [b] Nolite detrahere alterutrũ, fratres mei. Nec verò præcepta ſolum ſacræ litteræ, ſed etiam exempla ſuppeditant, quibus ſceleris magnitudo declaratur. Nã & [c] Aman, confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Aſſuerum, vt is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta eſt huiuſmodi exemplis ſacra hiſtoria: quorum commemoratione ſacerdotes operã dabunt, vt fideles à rei improbitate deterreant.

ſtabile. vide cap. deteriores. & cap. ſemma. 6. q. 1. & Tho. in 22. q. 73. ar. 1. & 2. a Pſ. 100. 5. b Iacob. 4. 11. Item Exod. 22. 28. & Prouerb. 4. 24. Sap. 1. 11. c Eſter. 13. per totum.

9 *Quinam in obtrectatorũ numerum ſint referendi.*

VT autẽ peccati huius vis, quo de altero detrahitur, omnino perſpiciatur, ſciendũ eſt, non tãtùm adhibenda calumnia offendi hominũ exiſtimationẽ, ſed & augẽdis, amplificãdisq; criminibus: & ſi quod occultius ab aliquo cõmiſſum ſit, quod vbi reſcitũ fuerit, graue, aut turpe ſit ad famam: eam rẽ qui, vbi, quando, quibus neceſſe non ſit, promulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur.

Detractores ſunt, q peccata aliorũ vel augent, vel publicant.

Verùm totius obtrectationis nulla eſt capitalior, quàm eorum, qui Catholicæ doctrinæ, eiusq; prædicatoribus obtrectant. In ſimili culpa ſunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magiſtros extollunt laudibus.

Hæretici obtrectatorum genus peſſimum.

10 *Qui audiunt detrahentes, uel inter amicos diſſidia ſerunt, ſunt detractores.*

NEc verò ab horum hominum numero, &

culpa

culpa ſeiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, ſed illis libenter aſſentiuntur. Detrahere enim, vel detrahentem audire, ſcribunt ſancti Hieronymus, & Bernardus, vtrum damnabilius ſit, non facilè conſtat: non enim eſſent qui detraherent, ſi non adeſſent, qui detrahentes audirent.

S. Hier. in epi. ad Nepo. circa finem. S. Ber. lib. 2. de cõſide. ad Euſeb. in fine.

Hac parte noſtri tẽporis hæretici excellunt.

In eodem genere ſunt, qui ſuis artificijs diſtrahunt homines, & inter ſe committunt, magnopereque ferendis diſcordijs delectantur, vt ſummas coniunctiones, ac ſocietates fictis ſermonibus dirimentes; amiciſſimos viros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc peſtem ſic detestatur Dominus: [a] Non eris criminator, neq; ſuſurro in † populo. Tales erant multi ex cõſiliarijs Saulis, [b] qui eius voluntatem à Dauide alienare, & in illum regem concitare conabantur.

a Leuit. 19. 16.
† Populis legũt 10. MS. & Heb. exemp.
b Vide 1. Reg. cap. 22 6. 7. 8. & 24. 10.

II *Aſſentatio hac lege etiam interdicta eſt.*

Assentatores quàm ſint reprehẽdendi, ac fugiendi.

PECCANT deniq; in hanc partem blandi homines, & aſſentatores, qui blandicijs, & ſimulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, vt eſt apud Prophetam, [c] Malum bonum, & bonum malum: quos vt arceamus, & pellamus à conſuetudine noſtra, monuit nos Dauid oratione illa: [d] Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris nõ impinguet caput meum. Quanquam enim iſti proximo minimè maledicunt, tamen ei maximè nocent; qui vel laudandis eius peccatis afferunt ipſi cauſam

c Iſa. 5. 20.
d Pſ. 140. 5.

cauſam perſeuerandi in vitijs, quamdiu vixerit. Et quidem hoc in genere illa eſt aſſentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem & perniciem adhibetur: ſic Saul, cùm Dauidem furori, & ferro Philiſtæorum obijcere cuperet, vt occideretur, ei blandiebatur illis verbis: [a] Ecce filia mea maior Merob: ipſam dabo tibi in vxorem: tantummodo eſto vir fortis, & præliare bella Domini. Sic Iudæi inſidioſa oratione ſunt affati Chriſtum Dominum: [b] Magiſter, ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces.

Genus aſſentationis pernicioſiſſimum.

a 1.Reg.18. 17.

b Matth.22 16. Marc.12.14 Luc.20.21.

12 *Amici quomodo amico periculoſe ægrotanti pernicioſe aſſententur.*

Longe autem pernicioſior eſt oratio amicorum, affinium, & cognatorũ, qua ad eos interdum vtuntur aſſentatoriè, qui mortifero morbo affecti, iam ſint extremo ſpiritu, dum affirmant nullũ eſſe tum ei à morte periculum, dum lętum, & hilarem eſſe iubent, eumq́; à peccatorum confeſsione, tanquam à triſtiſsima cogitatione deterrent, dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorũ, in quibus maximè verſatur. Quare fugiendum eſt omne mendaciorum genus, ſed illud in primis, quo graui damno quiſquam affici poſsit. Pleniſsimum verò impietatis eſt mendacium, cum quis in religionem, vel de religione mentitur.

Moribũdũ ſpe longioris uitæ alere, & procraſtinationẽ ſacramẽtorũ fouere, ſpecies eſt falſi teſtimonii.

Mentiri de religionis rebus pernicioſiſſimũ. Aug. lib. de mẽdacio. c. 14. & habetur 22. q. 2. ca. primum. eſt. Thom. in 2. 2. q. 100. ar. 4.

13 *Impingunt etiam in hoc præceptum libellorum famoſorum auctores, ioco officij cauſa mentientes, & hypocritæ.*

Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter

Libelli famoſi prohi-

 offen-

offenditur Deus,quæ cõmittuntur libellis,quos famoſos vocant,& alijs huius generis contumelijs.

Præterea ioco,vel officij cauſa fallere mẽdacio, & ſi nemo in illo damnum, vel lucrum fecerit, tamen omnino indignum eſt: ita enim nos Apoſtolus admonet: [a] Deponentes mendacium, loquimini veritatem. Nam in eo eſt ad frequens, grauiuſque mẽdacium magna procliuitas, & ex iocoſis mendaciis capiunt homines mentiendi conſuetudinem,vnde veniunt in opinionem,non eſſe veraces. quamobrem, vt fidem faciat eorum oratio, neceſſe habent iurare perpetuo.

Poſtremò, priore parte huius præcepti ſimulatio repudiatur: nec modò, quæ ſimulatè dicuntur, ſed quæ ita fiunt cum ſcelere coniuncta ſunt. tã enim verba quam facta,notæ, ac ſigna quædam ſunt eorum,quæ ſunt in animo cuiuſque, ob eamq́ue cauſam Dominus ſæpe Phariſæos arguens, [b] hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege,quæ ad vetãdum ſpectat. Nunc explicemus quid in altera iubeat Dominus.

14 *Quid nam in altera legis huius parte uerbis inuoluta,de iudicijs forenſibus præſcribatur.*

PERTINET autem hæc præcepti vis,& ratio, ad id, vt iuſtè, & ex legibus forenſia iudicia exerceantur,neve occupent homines, & vſurpent iudicia. [c] Non enim fas eſſe alienum ſeruum iudicare, vt ſcribit Apoſtolus: ne, re, & cauſa incognita, ſententiam ferant. quo in vitio fuit ſacerdotum,

biti, uide Cod. de libellis famoſis. & ff. de iniuriis & libellis fam. & 5.q.2.c. qui in alterius, & ſequẽ.& Bullam Pij V. quę incipit, Romani, & Gregor. 13. quę incipit, ea eſt rerũ.

Mẽdacium iocoſum,& officioſum prohibetur. vide Th. in 2.2.q.110. c.3.&4.

a Eph. 4.25

De ſimulatiõe ſeu hypocriſi.vide Th. in 2.2. q.111. per totam.

b Matt. 15. 7. & 23. & ſæpe alias.

c Rom.14.4

Forenſia iudicia, iuſte & ſecũdum præſcriptas leges exercenda.

Iudicia extra cuiuſq; iuriſdictionẽ nõ ſunt vſurpanda.

Iudex in primis non poteſt non ſubditum iudicare. de priuilegiis in 6.c.1.& cap.poſtulaſti, de foro compet. & ff. de iuriſdictione.l.extra & Cod.ſi a non competente. l.1. Item ferre ſententiam cauſa incognita. vide Thom.2.2.q.60.art.3.

& ſcribarum cõſilium, [a] qui de S. Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magiſtratus Philipenſiũ, de quibus inquit Apoſtolus: [b] Cæſos nos publicè indemnatos Romanos, miſerunt in carcerem, & nunc occultè nos eijciunt: Ne [c] condẽnent innocentes, & nocentes abſoluant, ne pretio aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moſes ſeniores admonet, quos populi iudices conſtituerat: [d] Quod iuſtum eſt iudicate, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus: nulla erit diſtantia perſonarum: ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiuſque perſonam, quia Dei iudicium eſt.

a Act. 7. 57. 58.
b Act. 16. 37.
c Exo. 23. 4 Dan. 13. 53.
Iudices nõ debent moueri prauis ad iudicandum affectibus. uide ca. quatuor modis 11. q. 3.
d Deute. 1. 16. 17. & 16 18. Io. 7. 24.

15 *Rei per legitimum Magiſtratum interrogati, non poſſunt mentiri.*

Rei iuridice interrogati mẽtiri nõ poſſunt. vide c. quacumque ar. 22. q. 5. Tho. in 2. 2. q. 69. 1. art. 2.

De reis autẽ, & ſontibus, vult eos Deus verum confiteri, cùm ex iudicij formula interrogãtur: eſt enim teſtimonium, ac prædicatio quædam, illa cõfeſsio laudis, & gloriæ Dei, ex ipſius Ioſuæ ſententia, qui Achan ad veri cõfeſsionem adhortatus inquit: [e] Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſrael.

e Ioſ. 7. 19.

16 *Quod nam ſit teſtium officium.*

Teſtimonia falſa prohibenda.
Teſtimonii veri maximus vſus.

Sed quoniam hoc præceptum teſtes potiſſimum attingit, de his etiam diligenter à Parocho agendum erit. nam præcepti vis ea eſt, vt non ſolum prohibeat falſum teſtimonium, ſed verum etiã dici imperet. Eſt enim in humanis rebus maximus vſus veri teſtimonii, quòd ſunt innumerabiles res quas à nobis ignorari neceſſe ſit, niſi eas ex teſtium fide cognoſcamus. Quare nihil tam neceſſarium eſt, quàm teſtimoniorũ veritas in iis rebus, quas nec ipſi ſcimus, neque tamen licet ignorare.

De quo extat illa S. Auguſtini ſententia: Qui veritatem occultat, & qui dicit mendacium, vterque reus eſt, ille, quia prodeſſe non vult, hic, quia nocere deſiderat. Licet verò interdum verum tacere, ſed extra iudicium: nam in iudicio, vbi teſtis legitimè interrogatur à iudice, vera omnino patefacienda ſunt. Quo loco cauendum tamen eſt teſtibus, ne ſuæ memoriæ nimium confiſi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui, ſunt patroni cauſarum & aduocati, actores deinceps, & petitores.

Eſt Iſidori l.3. de ſummo bono c. 59. & hab. 11. q. 3. cap. quiſquis. & de crimine falſi. cap. 1. vide Th. in 2. 2. q. 70. ar. 1.

Extra iudiciũ licet interdum tacere verũ.

Non ſunt pro certis affirmanda, q̃ certò non ſciuntur. Tho. in 2. 2 q 170. ar. 4. ad 1.

17 *Qua ratione aduocati, & cauſarum procuratores ſuum officium explere poterunt.*

Illi igitur opera, ac patrocinio ſuo, non deerunt neceſſarijs hominum temporibus, & egentibus benignè ſubuenient: tum iniuſtas cauſas defendendas non ſuſcipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritiam.

Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ ſuæ, illa iure, & æquo metiantur.

Aduocatus tpe neceſſitatis, pauperi debet patrocinari 86. d. c. paſce. Th. 2. 2. q. 71. ar. 1.

Non debet maiorẽ iuſta mercedẽ accipere c. non ſanè 14. q. 5. & Tho. ead. q. art. 4.

18 *Petitores, & accuſatores, quo pacto ſuo officio non rectè fungentur.*

Petitores verò, & accuſatores monendi ſunt, ne cuiquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iuſſum hoc denique diuinitus præſcriptum eſt pijs omnibus, vt in congreſſibus, & colloquijs verè ſemper, atque ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius exiſtimationi poſſit officere, ne de illis quidem, à quibus lædi ſe, & exagitari intelligunt, cùm illud propoſitum habere de-

Petitores nõ debent malo animo reũ in ius uocare. c cũ miniſter. 23. q. 5

re debeant, ſibi cum illis eam neceſſitudinem, & ſocietatem intercedere, vt membra ſint eiuſdem corporis.

19 *Quibus rationibus Chriſtiani ad agnitionem fœditatis, quæ mendacio ineſt, perduci poterunt.*

Vt autem libentius hoc mendacij vitium caueant fideles, proponet eis Parochus ſummam huius ſceleris miſeriam, ac turpitudinem. nam in ſacris litteris mendácij pater Dęmon dicitur:[a] quòd enim dæmon in veritate non ſtetit, mendax eſt, & mendacij parens.

Diabolus pater mendacij.

a Ioã. 8.44. vide Augu. tract. 42. in Io. & 11. 14 de ciu. Dei, cap. 3.

Adiunget ad eijciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium cõſequuntur: & quoniam ea mala innumerabilia ſunt: fontes, & capita incommodorum, & calamitatum demonſtrabit: ac primum, in quantam cadat Dei offenſionem, quantumve eius odium incurrat homo vanus, & mendax, Salomonis auctoritate declarabit eo loco,[b] Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius, oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, veloces pedes ad currendum in malum, proferentem mendacia, teſtem fallacem: & quæ ſequuntur. Quis igitur ei præſtet incolumitatẽ, qui inſigni in odio ſit apud Deum, quo minus grauiſſimis afficiatur ſupplicijs?

Deus odit mendaciũ.

b Prouer. 6. 16. 17.

Lingua ad mentiendũ abuti quàm graue ſit.

20 *Quæ incommoda mendacia humanæ ſocietati inferant.*

Deinde, quid impurius, aut fœdius, vt inquit ſanctus Iacobus,[c] quàm in eadem lingua,

c Iaco. 3. 9.

qua benedicimus Deum, & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & ſimilitudinem Dei facti ſunt, ita vt fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, poſtea, quantum in ea eſt, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo.

Chry. hom. 14. epiſt. ad Epheſ.

Quare fit; vt à cæleſtis beatitudinis poſſeſſione mendaces excludantur. Cùm enim in hunc modum quæreret à Deo Dauid; [a] Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? reſpondit Spiritus ſanctus; Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua.

Mendaces cæleſti beatitudine excluduntur.
a Pſ. 14. 1. 2.

Maximum verò etiã illud in mendacio incommodum eſt, quod ferè inſanabilis eſt is animi morbus. Cùm enim peccatum, quod, in ferendo falſo crimine, aut proximi famæ, aut exiſtimationi obtrectando, commiſſum ſit, non remittatur, niſi calumniator ei, quem criminatus fuerit, ſatisfaciat iniuriarum: id autem difficilè fiat ab hominibus, primò, vt antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato ſit, hunc addictum eſſe æternis inferorum pœnis, dubitare non poſſumus. Neque enim quiſquam ſperet, ſe calumniarum, vel obtrectationis veniam conſequi poſſe, niſi prius ei ſatisfaciat, de cuius dignitate, & fama, aut publicè in iudicio, aut etiam in priuatis & familiaribus congreſsibus, aliquid detraxerit.

Mendaciũ morbus inſanabilis.
Reſtituenda eſt fama quæ per detractionẽ diminuta eſt. c. quidam. 5. q. ex Grego. epi. 30. lib. 5.

Præterea, latiſsimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: quia, vanitate, ac mendacio, fides, ac veritas tolluntur, arctiſsima vincula ſocietatis humanæ: quibus ſublatis, ſequitur

Mendacia reb. humanis magnũ detrimẽtũ afferunt.

ſumma vitæ confuſio, vt homines à dæmonibus nihil differre videantur.

Docebit porrò, vitandam eſſe loquacitatem, Parochus: cuius vitatione, & reliqua peccata fugiuntur, & eſt magna cautio mendacij, à quo vitio loquaces ſibi haud facilè temperare poſſunt. Loquacitas fugienda.

21 *Vanæ mendaciorum excuſationes diluuntur.*

POSTREMO ijs illum errorem eripiet Parochus, qui ſe in vanitate orationis excuſant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum eſſe aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod veriſſimum eſt, [a] prudentiam carnis mortem eſſe. Hortabitur auditores, vt in difficultatibus, & anguſtijs Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. Nam illo, qui vtuntur perfugio, facilè declarant ſe ſua magis niti prudentia, quàm in Dei prouidentia ſpem ponere. Ob nullam mentiendũ eſt commoditatem. a Rom. 8. 6.

Qui cauſam ſui mendacij conferunt in eos, à quibus ſunt mendacio decepti; hi docendi ſunt, non licere hominibus ſeipſos vlciſci, [b] neque malum malo compẽſandum eſſe, [c] ſed potiùs vincendum in bono malum: quod ſi etiam fas eſſet; hãc referre gratiam, nemini tamen vtile, ſe ſuo vlciſci detrimento; eſt autem id grauiſſimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Propter alterius mendacium, nõ eſt mẽtiendum. b Rom. 12. 17. & 1. Petr. 3. 9. c Ro. 12. 2.

HIS qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendum erit hoc officij præceptum, vt diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui conſuetudinem opponunt, admonendi ſunt, ſi men- Contra eos qui humanam fragilitatem opponunt, vel cõſuetudinẽ.

tiri conſueuerunt, vt dent operam, vt contrariam conſuetudinem capiant verè loquendi; præſertim cùm, qui vſu & conſuetudine peccant, grauius delinquant, quàm cæteri.

22 *Propter aliorum mendacium, non mentiendum.*

Quiconſuetudine peccãt, grauius delinquũt, quàm cæteri. vide Augu. lib. 1. de ſer. dom. in mõte. c. 23. relatum in c. ſicut tribus. de pęn. diſt. 2.

Et quoniam non deſunt, qui ſe tegant excuſatione cæterorum hominũ, quos paſſim mentiri, & peierare contendunt; hac ratione illi ab ea opinione deducendi ſunt, non eſſe imitandos malos, ſed reprehendendos, & corrigendos; cùm autem ipſi mentimur, minus auctoritatis in reprehenſione, & correctione alterius, noſtram habere orationem. Alios ſe ita defendentes, quòd ſæpe vera dicendo, incõmodo ſint affecti, ſic refellent ſacerdotes, eam eſſe accuſationem, non defenſionem; cùm ſit officium Chriſtiani hominis, quamvis potiùs facere iacturam, quàm mentiri.

23 *Mendacium neque iocoſum, neque utile admittendum.*

Vide Tho. in 2. 2. q. 110. art. 2. & 3.

Restant duo genera eorum, qui ſe in mendacio excuſent: alteri, qui dicant ſe ioci cauſa mentiri; alteri, ſe idem facere vtilitatis gratia, quippe qui nec bene emerent, nec venderent, niſi mendacium adhiberent: vtroſque à ſuo errore Parochi auertere ſtudebunt. Ac ſuperiores quidem illos à vitio abducent, & docendo, quantùm eo in genere peccandi conſuetudinem augeat uſus mentiendi, & illud inculcando, [a] omnis otioſi verbi reddendam eſſe rationem: proximos etiam hos acerbiùs obiurgabunt; quorum in excuſatione grauior inſit illorum ipſorum accuſatio,

a Matt. 12. 36.

cuſatio, qui præ ſe ferant, ſe minimè illis Dei verbis fidem,& auctoritatem tribuere, [a] Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis.

a Matth.5. 33.

DE NONO, ET DECIMO PRÆCEPTO.

CAPVT X.

Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem,non aſinum,nec omnia, quæ illius ſunt.

1 *Quo pacto nonum hoc, & decimum præceptum octo reliqua comprehendere videantur.*

IN his duobus præceptis, quæ poſtremo loco tradita ſunt, illud in primis ſciendum eſt, rationem ferè conſtitui, qua cætera præcepta ſeruentur. Nam, quod his verbis præſcriptum eſt, eò ſpectat, vt, ſi quis ſtudet ſuperiora legis iuſſa ſeruare, hoc maximè faciat, NE CONCVPISCAT: quoniam qui non concupiſcet, ſuis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, ſabbathum colet, id eſt, quiete perpètua fruetur, maioreſque venerabitur; neminem denique neque re, neque verbis, neque vllo alio modo lædet. Nam [b] ſtirps, ac ſemen omnium malorum eſt praua concupiſcentia; qua qui incenſi ſunt, præcipites feruntur in

Quō ex cōcupiſcentiā oriatur trāſgreſſio omnium mandatorū indicat Paulus Rom. 7. 7. 8.9.& Aug. li.1.retract. ca.15.& ep. 200.& in 9. ciui. cap.4. & 5.

b 1.Tim.6. 10. & Iaco. 4.1.2.

Semen omnium ſcele-

rum eſt praua concupiſcentia.

in omne flagitiorum, & ſcelerum genus. His animaduerſis,& Parochus in ijs, quæ ſequuntur, tradendis diligentior,& ad audiendum fideles erunt attentiores.

2 *Quo pacto duo illa præcepta inter ſe differant.*

Nono præcepto cupiditas inordinata lucri ꝓhibetur. Decimo autem cupiditas impuræ voluptatis vetatur.

SED quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quòd, cùm non diſſimile ſit eorum argumentum, eandem docendi viam habēt: Parochus tamen & cohortando, & monendo, poterit communiter, vel ſeparatim, vt commodius ipſi videbitur, ea tractare: Sin autem Decalogi interpretandi munus ſuſceperit, demonſtrabit, quæ ſit horum duorum præceptorū diſſimilitudo, quidve vna concupiſcentia ab altera differat: quam differentiam libro quæſtionum in Exodum diuus Auguſtinus declarat. Nam ex ijs altera ſolum ſpectat quid vtile ſit, quid fructuoſum: alteri propoſitæ ſunt libidines & voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiſcit, is lucrum potius, & quod vtile eſt, conſectatur, quàm voluptatem: ſi verò alienam vxorem appetit, non vtilitatis, ſed voluptatis cupiditate ardet.

Aug. q. 77. in Exo. vide itē D. Tho. in 2. 2. q. 122. art. 6. ad 3. & 4.

3 *Num ſexto, & ſeptimo præcepto ſatis fuerit explicatum, quod his duobus poſtremis comprehenditur.*

Nonū & decimū præcep tū illuſtrāt ſextū & ſeptimum.

VERVM horum præceptorum duplex fuit neceſſitas, altera, vt ſexti, ſeptimique præcepti ſententia explicaretur: nam etſi quodam naturæ lumine intellectum eſt, alienæ vxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetito adulterio; nam ſi concupiſcere liceret, fas item eſſet potiri: tamen plerique

rique ex Iudæis peccato occæcati, in eam opinionem adduci non poterant, vt crederent, id à Deo prohibitum eſſe: imo verò lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui ſe legis eſſe interpretes profitebantur, in eo errore verſati ſunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini ſermone apud ſanctum Matthæum, Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis: ego autem dico vobis, & quæ ſequuntur. Altera eſt horum præceptorum neceſſitas, quòd aliqua diſtinctè, explicatéque vetantur, quæ ſexto & ſeptimo explicatè non prohibebantur. nam, exempli cauſa, ſeptimum præceptum prohibuit, ne quis iniuſtè concupiſcat aliena, aut eripere conetur. Hoc autem vetat, ne vllo modo quis concupiſcat, etſi iure, legéque aſſequi id poſſit, ex cuius adeptione proximo damnum importari videat.

Legis Moyſi quidã interpretes ſexti præcepti ſententiam puerterunt.

Matth. 5.

Nono, & decimo præcepto quædã explicatè vetantur, quæ ſexto & ſeptimo apertè non vetabantur.

Vide aliam rõnẽ apud D. Tho. in 1. 2. q. 100. ar. 5. ad 5. & 6.

4 *Quale, quantumq́; ſit Dei beneficium, quo nobis legis huius mandatum eſt collatum.*

SED illud in primis, antequã ad præcepti explicationem veniamus, docendi ſunt fideles, nos hac lege non ſolum ad id inſtitui, vt cupiditates noſtras cohibeamus: ſed etiam Dei erga nos pietatem, quæ immenſa eſt, cognoſcamus. Nam cùm ſuperioribus legis præceptis, nos quibuſdam quaſi præſidijs muniuiſſet, ne quis nos ipſos, aut noſtra violaret, hoc adiuncto præcepto, illud maximè prouidere voluit, ne appetitionibus noſtris nos ipſi læderemus: quod facile futurum fuit, ſi omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque integrum eſſet. Hac igitur non concupiſcendi lege præſcripta, illud à Deo prouiſum eſt, vt

Qũo concupiſcentia ſit infinita, declarat Tho. in 12. q. 30. art. 4.

cupidi-

net, ne quis fortè arbitretur, concupiſcentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium eſſe, [a] vt concupiſcere ſpiritum aduerſus carnem, vel [b] expetere iuſtificationes Dei in omni tēpore, id quod Dauid ſummoperè cupiebat, Parochus doceat, quæ concupiſcentia illa ſit, quam huius legis præſcripto fugere oporteat. Quare ſciendum eſt, concupiſcentiā eſſe commotionem quandam, ac vim animi, qua impulſi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi noſtri motus, non perpetuò mali ſunt; ita hæc concupiſcendi vis non ſemper in vitio eſt ponenda. Neq; enim propterea malum eſt, ſi cibum, aut ſi potum appetimus, aut cùm frigemus, ſi caleſcere, aut contrà, cùm calemus, ſi frigeſcere cupimus: & quidem recta hæc cōcupiſcendi vis, Deo auctore, à natura nobis inſita eſt, ſed primorum parentum noſtrorum peccato factum eſt, vt illa, naturæ fines tranſiliens, vſque adeo deprauata ſit, vt ad ea concupiſcenda ſæpe excitetur, quæ ſpiritui, ac rationi repugnant.

a Galat. 5. 17.
b Pſal. 118. 20.
Quid ſit cōcupiſcētia. cx Ariſt. lib. 1. Rher. c. 31. & Tho. in 1.2. q. 30. art. 1.
Cōcupiſcētia nō omnis mala: vide quæ notauimus in 2. p. cap. de Baptiſmo.
Cōcupiſcētiam à Deo partim eē, partim non eſſe docet D. Tho. in ea. q. art. 3. cū eam in naturalem, & non naturalem diuidit.

7 *Quas præcipuè vtilitates concupiſcentia rectæ rationi conformis homini præſtet.*

QVIN etiam hæc vis, ſi moderata eſt, ſuiſque finibus continetur, ſæpe etiam non mediocres vtilitates præbet. nam illud primum efficit, vt aſſiduis precibus Deum oremus, ſupplicesque ab eo petamus, quæ maximè cupimus. oratio enim cupiditatis noſtræ interpres eſt. quod ſi recta hæc concupiſcendi vis abeſſet, non tam multæ preces eſſent in Eccleſia Dei.

Cōcupiſcētia rectæ rationi cōformis homini etiā eſt vtilis.
Prima ratio.

Efficit præterea, vt cariora ſint nobis Dei munera.

Secunda ratio.

nera. quo enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res eſt, atque iucundior, cùm eam adepti ſumus.

Tertia ratio.

Tum verò delectatio ipſa, quam ex re cupita ſentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo agamus. itaque ſi concupiſcere aliquando licet, fateamur neceſſe eſt, non omnem concupiſcendi vim prohibitam eſſe.

8 *Quomodo Apoſtolus concupiſcentiam uocet.*

Quō Paulus dicat quod concupiſcētia ſit peccatum. a Rom.7.20 b Exo.20.16. Tri. Syn. ſeſ.5. ſub finem decreti de peccato originali. c Gal.5.16.

ET quamquam D. [a] Paulus concupiſcentiam peccatum eſſe dixit, id in eam tamen ſententiam accipiendum eſt, in quam [b] Moyſes locutus eſt, cuius ille teſtimonium affert, id, quod ipſius Apoſtoli oratio declarat. Nam illam carnis concupiſcentiam vocat in epiſtola ad Galatas: [c] Spiritu, inquit, ambulate, & deſideria carnis non perficietis.

9 *Quæ concupiſcentia hic omnino non prohibeatur, nec peccati rationem non habeat.*

NATVRALIS igitur illa cupiditatis vis, & moderata, quæ fines ſuos non egreditur, non vetatur, multoque minus ſpiritualis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad hanc enim ipſam ſacræ litteræ nos adhortantur, [d] Concupiſcite ſermones meos, & [e] Tranſite ad me, omnes qui concupiſcitis me.

d Sap.6.12. e Ecc.24.26

Vſus prauæ cupiditatis non omnis cōcupiſcēdi vis hic prohibetur.

10 *Quæ ſit concupiſcentia hic interdicta.*

ITAQVE hoc interdicto non ipſa concupiſcendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum vti

licet,

licet, ſed vſus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiſcentia, & peccati fomes vocatur, ac, ſi animi aſſenſionem adiunctam habeat, ſemper in vitijs numeranda eſt, omnino prohibetur. Ergo ea tantùm concupiſcendi libido vetita eſt, quam carnis concupiſcentiam vocat [a] Apoſtolus, illi ſcilicet concupiſcendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo conſtitutis continentur.

Clarè concludit quid hic vetetur.

a Gal.5.16. 19. & 1. Pet. 2.11. & 1. Ioan.2.16.

11 *Quibus ex cauſis agnoſcatur concupiſcentiam eſſe peccatum.*

HÆC cupiditas damnata eſt, vel quia malum appetit, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiuſmodi nefaria ſcelera. De quibus ita Apoſtolus, [b] Non ſimus, inquit, concupiſcentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt.

Cõcupiſcẽtia eſt mala primo ob res quæ appetuntur.

b 1. Cor. 10. 6.

VEL quia, etſi res natura ſua malæ non ſunt, cauſa tamen aliunde extat, quare illas concupiſcere nefas ſit. quo in genere ſunt ea, quæ ne poſſideamus, Deus, aut Eccleſia prohibet: non enim ea appetere nobis licet, quæ poſſidere omnino nefas ſit, qualia olim in veteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ [c] Dominus in Deuteronomio vetuit, ne quis concupiſceret. Ob eam præterea cauſam hæc cupiditas vitioſa prohibetur, quoniam quæ appetuntur aliena ſunt, vt domus, ſeruus, ancilla, ager, vxor, bos, aſinus, & alia multa, quæ cùm aliena ſint, ea concupiſcere vetat diuina lex, rerumque eiuſmodi cupiditas nefaria eſt, & in peccatis grauiſſimis numeratur, cùm illis concupiſcendis animi præbetur aſſenſus.

Secundo q̃a eſt rerũ prohibitarum.

c Deut.7.26 & 2. Mach. 12.41.

Tertio quia eſt rerum alienarum.

Concu-

12 *Concupiſcentiæ peccatum ubi maxime conſiſtat.*

Qūo cōſenſus in peccatū ſit peccatum mortale, vide Tho. in 1. 2. q. 74. art. 7. & 8. & Augu. lib. 12. de Trinita. cap. 12. de delectatione moroſa: vide eoſdē ibid.

a Iac. 1. 14. 15. vide itē Aug. in 1. lib. de ſer. dom. in mōte ca. 23. & habetur de pœ. diſt. 2. c. ſicut trib. Greg. Ho. 16. in euāg. & lib. 4. Moral. cap. 27. & 1 reſpōſ. 11. ad interrog.

NAM tum peccatum natura exiſtit, cùm poſt cupiditatum malarum impulſum animus rebus prauis delectatur, atq; his vel aſſentitur, vel non repugnat: id quod D. Iacobus cùm peccati originem, & progreſſionem oſtendit, illis verbis docet, [a] Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus: deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.

13 *Quæ ſit duorum extremorum præceptorum ſententia.*

Aug. Hier. itē in cap. 1. Amos. & hab. de pę. diſt. 1. cap. ſup tribus.

Quę cupiditas hic vetetur.

b Eccl. 5. 9.
c Iſa. 5. 8.

CVM igitur lege ita cauetur, NON CONCVPISCES, hæc verba ad eum ſenſum referuntur, vt noſtras cupiditates à rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis ſitis immenſa eſt, atq; infinita, neq; vnquam ſatiatur, vt ſcriptum eſt, [b] Auarus non implebitur pecunia: de quo eſt ita apud Iſaiam: [c] Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. ſed ex ſingularum vocum explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, & magnitudo.

14 *Quid Domus uocabulo in huius præcepti formula intelligendum ſit.*

Noni & decimi præcepti ſingula verba declarantur.

d Exo. 1. 21.

QVARE parochus docebit DOMVS vocabulo non locum modò, quem incolimus, ſed vniuerſam hæreditatem ſignificari, vt ex diuinorum ſcriptorum vſu, conſuetudineque cognoſcitur. In Exodo ſcriptum eſt, [d] Obſtetricibus à Domino domus eſſe ædificatas. ſententia eò ſpectat,

vt

vt illarum facultates ab eo auctas eſſe, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti lege vetitum nobis eſſe, ne diuitias auidè expetamus; neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus, ſed ſtatu noſtro, qualis qualis ille ſit, ſiue humilis, ſiue excelſus, contenti ſimus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem vetitam eſſe intelligere debemus: nam hoc item ad domum pertinet.

15 *Quid Bouis & Aſini uocibus contineatur.*

QVOD vero ſequitur, NON BOVEM, NON ASINVM, id oſtendit, non ſolùm, quæ magna ſunt, vt DOMVS, nobilitas, & gloria, ea cùm aliena ſint, nobis concupiſcere non licere, ſed etiam parua, qualia illa ſint, ſiue animata, ſiue inanimata.

16 *De quibus ſeruis in hoc præcepto ſit ſermo.*

SEQVITVR deinceps, NON SERVVM, NON ANCILLAM, quod intelligẽdum eſt, tam de captiuis, quàm de reliquo genere ſeruorum. quos, vt cætera alterius bona, concupiſcere non debemus. liberos verò homines, qui voluntate ſeruiunt, vel mercede conducti, vel amore, obſeruantiaque impulſi, nullo modo, neque uerbis, neque ſpe, neque pollicitationibus, neque præmiis quis corrumpere, aut ſollicitare debet, vt eos deſerant, quibus ſe ipſi ſponte addixerunt: imo vero, ſi, ante id tempus, quo ſe in illorum famulatu fore promiſerant, ab illis receſſerint, huius præcepti auctoritate admonendi ſunt, vt ad eos ipſos omnino reuertantur.

Serui aliorũ per cupiditatem non ſollicitandi.

17 *Cur etiam in hoc præcepto mentio proximi fiat.*

QVOD autem in præcepto mentio fiat PROXIMI id eo pertinet, vt hominum vitium demonſtretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiuſmodi, quæ ſecum continens ſit, appetere ſolent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

18 *Non præuaricantur iſtam legem, qui res uenales proximi iuſto pretio emere cupiunt.*

HOC verò præceptum ij minimè violant, qui res, quas proximi venales habent, emere de illis cupiunt, aut iuſto pretio emunt. ij enim non modò proximum non lædunt, ſed valde adiuuant, cùm ei pecunia maiore commodo, vſuique futura ſit, quàm res illæ, quas ipſe venditat.

19 *Quomodo decimum præceptum de non concupiſcenda uxore proximi intelligendum ſit.*

Explicatur decimũ præceptum de non concupiſcenda vxore proximi.

HANC de re aliena non concupiſcenda legem, altera ſequitur, quæ prohibet ne alienam concupiſcamus vxorem. qua lege cõcupiſcendi libido non ea quidem tantùm prohibita cenſetur, qua adulter alterius vxorem appetit, ſed etiam, qua affectus aliquis alterius vxorem in matrimonium ducere cõcupiſcit. eo enim tempore, [a] cùm repudij permittebatur libellus, illud facilè euenire poterat, vt, quę ab vno repudiata eſſet, eam alter uxorem acciperet. at hoc Dominus vetuit: ne aut mariti ad uxores relinquendas ſollicitarentur, aut vxores maritis difficiles ſe, ac moroſas ita præberent, ut eam ob

Libellus repudij tẽpore Moſis permiſſus.

a Deut. 24. 1.2.

 cauſam,

cauſam, quaſi quædam neceſſitas viris imponeretur, illas repudiandi. nunc verò grauius eſt peccatum, cùm mulierem, etiam ſi à viro repudiata ſit, alteri in matrimonium ducere non liceat, niſi marito mortuo. itaque qui alterius vxorem concupiſcet, facile ex vna in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

Vxorem & repudiatam ab alio ducere non licet. Matth.5.33 & 19.7. Mar.10.11.12.Luc.16.18. Ro.7.3. & 1.Cor.7.10.11. & c. placuit. cũ multis ſeq. 52.q.7.& c. gaudemus. de diuortiis Conc. Mileuitanũ.c.17 Cõc. Aphr. c.69. Conc. Tri.ſeſſ 24. can.7.de doctrina matrimonii.

Atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri deſponſatæ ſunt. neque enim has item concupiſcere licet, cùm ij, qui hæc pacta reſcindere ſtudent, violent ſanctiſſimum fidei fœdus.

Et quemadmodum, quæ alteri nupta eſt, eam concupiſcere omnino nefas eſt: ſic, quæ ad Dei cultum, religionemque conſecrata eſt, nullo pacto licet illam uxorem appetere.

Fœminã alteri deſponſatam cõcupiſcere non licet.

20 *In hanc legem non peccat, qui mulierem, quam putat maritũ amiſiſſe, ſollicitat ad matrimonium.*

Sanctimonialiũ connubia appetere omnino nõ licet.

SI verò quis mulierẽ, quæ nupta eſt, cùm eam innuptam eſſe opinetur, vxorem ſibi dari concupiſcit, neque, ſi in matrimoniũ alij collocatam intelligeret, eã nuptam ſibi dari cuperet; id quod [a] Pharaoni, & [b] Abimelech contigiſſe legimus, qui Saram in matrimonium habere concupierunt, cùm eam minimè nuptam, Abrahæq; ſororem, non vxorem arbitrarentur; ille certè, qui eo animo eſt, eiuſmodi præcepti legem uiolare non uidetur.

l.ſi qs. Cod. de epiſc. & cler. quę itẽ habetur de pœn.d.1.c. ſi qs, & hiſt. Tripar. lib. 7.c.4.

a Gene.12.15.16.

b Gen. 20.2.3.

21 *Quid præter ea, quæ prohibentur, hoc præcepto facienda imperentur.*

SED, vt Parochus remedia pateſaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata

Remedia aduerſus noxias cõcupiſcentias.

ſunt explicare alteram præcepti rationẽ debet, quę in eo cõſiſtit, vt,[a] ſi diuitiæ affluant, cor nõ apponamus,[b] eaſq; pietatis, & diuinarũ rerum ſtudio abijcere parati ſimus, & in ſubleuandas pauperum miſerias libenter pecuniã erogemus, ſi deſint facultates, egeſtatẽ ęquo animo, & hilari feramus. & quidem ſi rebus noſtris dandis liberalitate vtemur, rerum alienarum cupiditates reſtinguemus. De Paupertatis autẽ laudibus, diuitiarumq; deſpicientia,[c] in ſacris litteris, & apud ſanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac itẽ lege præcipitur, vt ardẽti ſtudio, ſummaq; cupiditate optemus id potiſſimùm effici, nõ quod nos concupiſcimus, ſed quod Deus vult,[d] quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autẽ Dei in eo maximè ęſt,[e] vt ſingulari nos quodam modo ſancti efficiamur, animumq; noſtrum ſyncerum, atque ab omni labe purum, integrumq; conſeruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac ſpiritus officiis, quæ corporis repugnant ſenſibus, horumq; edomitis appetitionibus, ratione, ac ſpiritu duce, rectum vitæ curſum teneamus, quive præterea ſenſus materiam cupiditatibus noſtris, libidinique prębent, eorum vim maximè reprimamus.

a Pſ.61.11. b Matth.19 21.
Paupertas ferenda.
c Matth. 5. 3. & 6. 24. & 13.22. & 19. 21. 22. 23. 24. 27. 28.29. Mar. 4 18. 19. & 8.21. 22. 23. 24. 28. 29. Luc. 6. 2.20. 24. & 8.14. & 14. 13. & 16. 19. 20. 21. 22. & 18. 22. 23. 24. Act. 4. 34. 35. & 5. 1. 2.3. & ſæpe aliàs. Vide de laudibus Paupertatis uolũtariæ Hièro. epiſt. 1. ad Heliod. & 8. ad Demetriadem & 150. ad Hedibiam, & 26. ad Pãmachium. Baſil. in regul. fuſius diſputatis interrog. 9. Chryſ. Homil. in epi. ad Rom. ſuper hæc verba, ſalutate Priſcam & Aquilam. Caſſia. lib. 4. de inſtit. monach. c. 13. & 33. & collat. 24 c. 26. Greg. Hom. 18. in Ezech. Amb. in cap. 6. Lucæ, Leo magnus in ſerm. omn. Sanct, Augu. lib. 17. ciuit. & in epiſt. 89 ad Hylarium, & epiſt. 109. ad monachas & alios.

Noſtrá voluntas diuinæ voluntati ſubijcienda. d Matth. 6. 10. e Rom. 12. 2. & 1. Theſſ. 4. 3.

22 *Quæ ſint potiſsimum Chriſtianis meditanda, vt vim concupiſcentiæ refrenent.*

Sed ad hũc cupiditatum ardorem reſtinguendum, plurimum etiam hoc poteſt, ſi, quę incom-

Cupiditatum prauarum incommoda.

moda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum uerò illud incommodum eſt, quòd, quoniam eiuſmodi cupiditatibus paremus, in anima noſtra regnat ſumma peccati uis, ac poteſtas. Quamobrem monuit Apoſtolus, [a] Non regnet peccatum in ueſtro mortali corpore, ut obediatis cōcupiſcentiis eius. Nam, quemadmodum, ſi cupiditatibus reſiſtimus, peccati uires cōcident, ita, ſi iis ſuccumbimus, [b] Dominum à regno ſuo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus.

Primum eſt peccati in anima noſtra regnum.

a Rom. 6. 12

b 1. Cor. 5. 15. 16. 17.

Alterum præterea incommodum eſt, quod ab hac concupiſcendi ui, ueluti fonte quodam omnia peccata manant. ut [c] D. Iacobus docet. D. item Ioannes, [d] Omne, inquit, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & cōcupiſcentia oculorum, & ſuperbia uitæ.

Secundum eſt quod omnia mala à cupiditate manant.

c Iacob. 1. 14. 15. & 1. 4. 2.

d Io. 2. 16.

Tertium incommodum in eo eſt, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obſcuratur. Homines enim ij, cupiditatum tenebris occœcati, honeſta & præclara putant omnia, quæcunque ipſi concupiſcunt.

Tertium eſt quod per eā iudiciū obſcuratur.

Opprimitur prȩterea concupiſcendi ui uerbum Dei, quod in animis noſtris à magno illo agricola Deo inſitum eſt. Sic enim apud D. Marcum ſcriptum eſt: [e] Alij ſunt qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt, qui uerbum audiunt, & ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes, ſuffocant uerbum, & ſine fructu efficitur.

Quartū eſt quod verbū Dei p eam opprimitur.

e Mar. 4. 17. 19.

23 *Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.*

IAM verò qui præ cæteris hoc cupiditatis ui-

tio laborant, quoſq; propterea Parochus ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari debet, illi ſunt, qui luſionibus non honeſtis delectantur, aut qui ludis immoderatè abutũtur: mercatoreſq; item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægrè ferunt, vt alij præter ipſos ſint, qui vendant, aut emant, quò cariùs vendere, aut viliùs emere ipſi poſſint; qua in re item peccat, qui alios egere cupiunt, vt aut vendendo, aut emendo ipſi lucrentur.

Luſibus deditj, & mercatores alienis rebus inhiant.

Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, vt furari ipſis liceat; mendici item, qui morbos deſiderant; iureconſulti, qui cauſarum, litiumq; vim, copiamque concupiſcunt: tum artifices, qui quæſtus auidi, omnium, quæ ad victum, cultumq; pertinent, penuriam exoptant, vt inde plurimùm lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccant, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes ſunt, non ſine aliqua famæ alterius obtrectatione; idque præſertim, ſi, qui illam appetunt, ignaui, nulliuſque pretij homines ſunt: fama enim, & gloria, virtutis atque induſtriæ, non ignauiæ, aut inertiæ præmium eſt.

Milites, medici, & cauſidici ĩ hoc peccant.

CATECHISMI ROMANI,

Pars Quarta.

De oratione, eiusq; in primis neceſſitate.

CAPVT I.

SECTIO PRIMA.

1 *Quomodo Deus ſit orandus.*

IN officio, & munere Paſtorali comprimis neceſſaria eſt ad ſalutem populi, præceptio Chriſtianę precationis, cuius vim, ac rationē neceſſe eſt multos ignorare, niſi pia, & fideli Paſtoris diligētia tradita ſit. Quamobrem præcipua Parochi cura verſari debet in eo, vt pij auditores intelligāt, quid à Deo, & quomodo orandum ſit. Omnes autem neceſſariæ precationis numeros cōtinet diuina illa formula, quàm Chriſtus Dominus Apoſtolis, & per illos, eorumque ſucceſſores omnibus deinceps, qui Chriſtianam religionem ſuſciperent, notam eſſe voluit, cuius verba, & ſententias, ſic animo, ac memoria comprehendere oportet, vt in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione ſuppeditet Parochis facultas inſtituendi fideles auditores, quæ magis opportuna viſa ſunt, hic propoſuimus, ſumpta ab ijs ſcriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maximè laudatur: nam reliqua

Dominica oratio inter omnes precādi formulas eſt perfectiſſima.

De oratione præter ſcripturam, cuius nos locos ſubinde pferemus, ſcripſerunt Tertull. & Cypr. Aug. epi. 121. ad Prob. Chry. homil. 25. Caſſia. li 9. collationū, & Tho. in opuſc. & 2. 2. q. 83. & innumerabiles alij.

ſi opus fuerit, Paſtores ex iiſdem fontibus hauri- re poterunt.

2 *Vſus orandi ad ſalutem neceſſarius eſt.*

PRIMVM igitur docendum eſt, quàm ſit oratio neceſſaria, cuius præceptum non ſolùm conſilij cauſa traditum eſt, ſed etiã neceſſarij iuſſi vim habet: quod à Chriſto Domino declaratum eſt illis verbis; [a] Oportet ſemper orare. Hanc orandi neceſſitatem ipſa, etiam illo Dominicæ precationis proœmio, oſtendit Eccleſia; Præceptis ſalutaribus moniti; & diuina inſtitutione formati, audemus dicere. Itaque cùm eſſet neceſſaria precatio Chriſtianis hominibus, & illud à diſcipulis ipſe rogatus eſſet, [b] Domine doce nos orare, præſcripſit eis orandi formam Dei filius, & ſpem attulit impetrationis eorum, quæ poſtularent: & ipſe documentum fuit precationis, qua non ſolùm vtebatur aſſiduè, ſed [c] in ea etiam pernoctabat; cuius deinde officii, ijs, qui ſe ad Ieſu Chriſti fidem contuliſſent, Apoſtoli præcepta tradere non deſtiterunt. Nam [d] ſancti Petrus, & [e] Ioannes de ea re diligentiſſimè pios admonent: & eius rationis memor [f] Apoſtolus pluribus locis hortatur Chriſtianos ad ſalutarem orandi neceſſitatem.

3 *Qua potiſſimùm ratione homines adduci poſſint in cognitionem neceſſarij huius officij.*

PRÆTEREA tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, corpuſque tuendum neceſſariis, vt ad precationem confugere oporteat, tanquam ad vnam omnium optimam, & indigentiæ noſtræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus

Orare ex p̄cepto Dñi tenemur.
a Luc. 18. 1. Eccl 18. 22. & 1. Theſ. 5. 17. & Ephe. 6. 18. Coloſ. 4. 2.
Præfatio orationis Dominicæ in miſſa. vide item Th. in 2. 2. q. 83. artic. 2. & 3. ad 2.
b Luc. 11. 1. 7.
Chriſti exẽplo orandũ, & apoſtolorum præſcripto.
c Luc. 6. 12
d 1. Petr. 3. 7. 9. & 4. 7.
e 1. Io. 3. 21. 22. & 5. 14. 15.
f Rom. 12. 13. & Phil. 4. 6. & 1. Timot. 2. 1. & 5. 5. & Hebr. 4. 16.

quibus egemus; Nam,[a] cùm nihil cuiquam debeat Deus; reliquum profectò eſt, vt quæ nobis opus ſunt, ab eo precibus expetamus, quas preces, tanquam inſtrumentum neceſſarium nobis dedit, ad id, quod optaremus, conſequendum. a Rom. 11. 35. Oratione neceſſaria conſequimur.

4 *Non alia uia omni indigentiæ noſtræ ſatisfacere licet, quàm per orationem.*

PRÆSERTIM cùm quædam eſſe conſtet, quæ niſi eius adiumento non licet impetrare. Habent enim ſacræ preces præſtātem illam virtutem, qua maximè dæmones eiiciuntur.[b] Eſt enim quoddam dæmoniorum genus, quod non eiicitur niſi ieiunio & oratione. Quare magnam ſibi adimunt facultatem ſingularium donorum, qui hanc conſuetudinem, exercitationemque non adhibent, piè, ac diligenter orandi. Petitione enim non ſolum honeſta, ſed etiam [c] aſſidua opus eſt ad impetrādum, quod concupiſcas. Nam, vt inquit ſanctus Hieronymus, ſcriptum eſt: Omni petenti datur. Ergo ſi tibi non datur, ob id non datur, quia non petis:[d] petite ergo, & accipietis. Oratione dæmones fugamus. b Matth. 17. 21. Donorū ſingulariū facultatē ſibi adimūt, qui orationi nō vacant. c Iac. 5. 16. Hierony. in c. 7. Mat. d Matth. 7. 7. & 21. 22. Mar. 11. 24. Luc. 11. 9. Io. 14. 13. & 16. 23. 24.

DE VTILITATE ORATIONIS, CAPVT SECVNDVM.

SECTIO PRIMA.

1 *Quis ſit primus fructus, quem parit illa orandi neceſſitas.*

HABET autem hæc neceſſitas iucundiſſimam vtilitatem, quæ fructus ex ſe edit vberrimos: quorum copiam ſument Paſtores à ſacris ſcriptoribus, Has orationis vtilitates pſequitur Iid. lib. de ſummo

cùm

bono. ca.7. &ſerm.230 de temp. & epi.121. ad Probam.

Per orationes Deum primo honoramus.

a Pſ.140.2.

b Pſ.49.15.

cùm opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, eſt is, quòd orantes Deo honorem habemus: ſiquidem eſt quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati comparatur. [a] Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. Quare nos hac ratione Deo ſubiectos eſſe profitemur; quem bonorum omnium auctorem agnoſcimus, & prædicamus; in quē ſolum ſpectamus; quod vnum incolumitatis, ſalutiſq; præſidium, atq; perfugium habemus. Huius fructus illis etiā verbis admonemur; [b] Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me.

2. *Quæ ſit altera vtilitas, quam orādo conſequimur.*

Secūdus fructus.

Aug. ſerm. 226. de tempore.

Oratione ampliſſima dona conſequimur.

Pacē, quę ſecundū Deū parit orō.

c Ioā.16.24.

SEQVITVR fructus ampliſſimus, & iucūdiſſimus orationis, cùm à Deo preces audiuntur: eſt enim ex ſancti Auguſtini ſententia, cæli clauis oratio. Nam aſcendit, inquit, precatio, & deſcendit Dei miſeratio. Licèt alta ſit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta vis eſt, tanta vtilitas, vt ea re cæleſtium donorum amplitudinem conſequamur. Nam & impetramus nobis, vt ducem, & adiutorem adhibeat Spiritum ſanctum: & fidei aſſequimur conſeruationem, & incolumitatem, & vitationem pœnarum, & diuinum patrocinium in tentationibus, & ex diabolo victoriam: omnino ineſt in precatione ſingularis gaudij cumulus: quàmobrem ſic loquebatur Dominus; [c] Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.

Semper

3 *Semper pias preces exaudit diuina maieſtas.*

NEC verò, quin huic petitioni præſto ſit, & occurrat Dei benignitas, vllus relictus eſt dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ Scripturæ teſtimonia, quæ, quia ſunt in promptu, illa ſolum modò apud Iſaiam exempli cauſa attingemus : [a] Tunc enim, inquit, inuocabis, & Dominus exaudiet : clamabis, & dicet, ecce adſum. Et rurſus : [b] Eritq; antequam clament, ego exaudiam : adhuc illis loquentibus, ego audiam. Exempla autem eorum, qui Deum exorauerunt, quia propemodum ſunt & infinita, & poſita ante oculos, omittimus.

a Iſa. 58. 9.
b Iſa. 65. 24 itē Pſal. 90. 15. & 144. 18. & Prou. 15. 29. & Eccli. 3. 4. & 28. 9.

4 *Qui fiat, vt quæ petimus, interdum non impetremus.*

AT interdum fit, vt, quæ petimus à Deo non impetremus. Ita eſt : ſed tum maximè proſpicit vtilitati noſtræ Deus, vel quòd alia nobis maiora, & ampliora bona nobis impertitur ; vel quod nec neceſſariũ nobis eſt, nec vtile, quod petimus : imo verò fortaſſe ſuperuacaneum id futurum ſit, ſi dederit, atq; peſtiferum. Quædam enim, inquit ſanctus Auguſtinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnunquam etiã fit, vt adeo remiſsè, ac negligenter oremus, vt ne ipſi quidẽ, quod dicimus, attendamus. Cùm autẽ ſit oratio mẽtis aſcenſus ad Deum : ſi in orando animus, qui ad Deũ referri debet, peregrinatur, nulloq; ſtudio, nulla adhibita pietate, temerè precationis verba funduntur, quomodò inanem huius orationis ſonitum, Chriſtianam precationem eſſe dicemus ? Quare minimè mirũ eſt, ſi Deus noſtræ nõ obſequitur volun-tati,

S. Aug. ſer. 33. de verbis Domini. Et tract. 73. in Ioan.
Quid ſit oratio.
Damaſ. lib. 3. de fid. orthod. ca. 24.
Aug. lib. 2. de ſer. Domin. in mõte. cap. 7. & ſer. 230. de tempore.

tati, cum vel ipſi nolle id nos, quod petimus, penè probemus noſtra negligentia, & ignoratione precationis, vel poſtulemus ea, quæ nobis ſunt obfutura.

5 *Dignè poſtulantes, plus impetrant, quam poſtulent.*

Sedulo orãtibus Deus ferè maiora præſtat q̃ petant.

CONTRA verò ſcienter, ac diligenter petentibus, multò plus tribuitur, quàm à Deo poſtulauerint. quod & [a] Apoſtolus teſtatur in epiſtola ad Epheſios, & [b] illa prodigi filij ſimilitudine declaratur, qui præclarè ſecum actum eſſe exiſtimaturus fuit, ſi in loco mercenarij famuli habuiſſet eum pater. etſi rectè cogitantibus, non ſolùm poſtulantibus nobis, cumulat gratiam ſuam Deus, non modo munerum copia, ſed etiam celeritate tribuendi. quod oſtendunt diuinæ litteræ; cùm illa vtuntur loquendi formula, [c] Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus. intimis enim & tacitis egentium ſtudijs, ne expectata quidem eorum voce Deus occurrit.

a Epheſ. 3. 20.
b Luc. 15.
Deus cogitationes nõ expectata voce ſæpe exaudit.
c Pſal. 9. & ſecundum Hebr. 10. 2. 17. idẽ ferè habes Pſal. 20. 3. & 20 2 5. Prou. 10. 24.

6 *Quis ſit tertius orationis fructus.*

Tertius orõnis fructus.
Ex fide debet procedere orõ.

ACCEDIT eo etiam ille fructus, quòd orando animi virtutes & exercemus, & augemus, maximè verò fidem. vt enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: [d] Quomodo enim, inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? ſic fideles, quo ſtudioſiùs orant, eò maiorem ac certiorem fidem habent, diuinæ curæ, & prouidentiæ, quæ potiſſimùm id requirit de nobis, vt ad ſe de ijs, quæ nobis opus ſunt, referentes, omnia poſtulemus.

d Rom. 10. 14. vide itẽ Matt. 4. 21. 21. 22. Mar. 11. 22. 23. Iac. 1. 6.

Cur

7 *Cur Deus, cùm ſciat quibus indigeamus, oratione noſtra uelit ſollicitari.*

Posset verò Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem abundè nobis omnia dilargiri, quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta ſuppeditat ad vſus vitæ neceſſarios: ſed beneficentiſſimus parens vult à filijs inuocari: vult nos quotidie ritè petendo, petere fidentius: vult, impetratis ijs, quæ poſtulamus, in dies magis teſtificari, ac prædicare ſuam in nos ipſos benignitatem.

8 *Quomodo noſtra in Deum caritas per orationem exerceatur.*

Amplificatvr etiam caritas: nam illum auctorem agnoſcentes omnium bonorum, vtilitatumque noſtrarum, quanta eum poſſumus maxima caritate amplectimur: &, vt amantes colloquio, & congreſſu magis ad amorem incenduntur, ſic pij homines, quò ſæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quaſi cum ipſo colloquuntur, eo maiori in ſingulas preces affecti lætitia, ad eum amandum, & colendum incitantur ardentiùs.

9 *Precationis aſſiduitate tum digni diuina gratia euadimus, tum humilitatem & arma contra diabolum comparamus.*

Prætered nos hac vti vult exercitatione precationis, vt flagrantes petendi ſtudio, quod optamus, tantùm ea aſſiduitate, & cupiditate proficiamus, vt digni ſimus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & anguſtus Aug. epiſt. 121. cap. 8.

noſter

Quarto vt humilitas creſcat.

noſter animus capere non poterat. Vult præterea id quod eſt intelligere, ac præ nobis ferre, ſi cæleſtis gratiæ auxilio deſeramur, noſtra opera nihil conſequi poſſe, proptereaq́ue toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximè hæc tanquam orationis arma contra naturæ noſtræ hoſtes acerrimos: inquit enim S. Hilarius: Aduerſus Diabolum, armaq́ue eius orationum noſtrarum ſonitu certandum eſt.

Quinto vt tanto generoſiorem victoriam reportemus. Hilar. in Pſ. 63.

10 *Quæ ſit quarta vtilitas ex oratione in homines profluens.*

Quartus orationis fructus.

PRÆCLARVM præterea illum orationis fructum conſequimur, quòd, cùm procliues ſimus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur Deus ſe noſtris cogitationibus concipi, vt, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ voluntatem; & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus.

11 *Quis ſit poſtremus orationis fructus.*

Quintus orationis fructus. Hier. in ca. 7. Iere. ſuper illud: Nõ obſiſtas mihi. a Exo. 32. 16.

POSTREMO ex ſancti Hieronymi ſententia, iræ diuinæ reſiſtit oratio. Itaque ſic ad Moyſen loquutus eſt Deus, [a] Dimitte me: cùm quidem pœnas eum ab illo populo petere volentem, precibus impediret: Nihil enim eſt, quod ęquè Deum leniat iratum; aut etiam paratum ad plagas ſceleratis inferendas æquè retardet, ac reuocet à furore, ac preces piorum hominum.

DE PARTIBVS, ET GRADIBVS ORATIONIS.

CAPVT III.

SECTIO PRIMA.

1 *Quibus partibus conſtet Chriſtiana oratio.*

EXPOSITA neceſſitate,& vtilitate Chriſtianę precationis, ſcire præterea oportet fidelē populū, quot,& quibus partibus ea conſtet oratio:id enim ad huius officij perfectionē pertinere teſtatur Apoſtolus, qui in Epiſtola ad Timotheū cohortans ad piè,ſanctéq; orandū,orationis partes diligēter enumerat. [a] Obſecro,inquit,primū omnium fieri obſecrationes,orationes,poſtulationes,gratiarū actiones,pro omnibus hominibus. Quòd verò ſubtilis quædā eſt harū differentia partiū,ſi eius explicationem auditoribus Parochi conducere exiſtimabūt, conſulent inter cęteros S.Hilariū, & Auguſtinum.

2 *De poſtulatione & gratiarum actione.*

SED quoniā duæ † ſunt præcipuæ partes orationis, poſtulatio, & gratiarum actio, à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ, minimè eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, vt, cultum ei, ac venerationem adhibentes, vel ab eo aliquid impetremus, vel ipſi de beneficijs, quibus aſſiduè ab eius benignitate ornamur, & augemur,gratias agamus. Vtramq; hanc maximè neceſſariam partem orationis, Deus ipſe pronuntiauit ore Dauidis, illis verbis: [b] Inuocame

a 1. Tim.2. 2.1. Hilar.in Pſ. 140. ad verſ. Dirigatū oratio. Augu. Epiſ. 59. ad Paul. in ſol. q. 5. vide itē Caſſ. collat.9. ca. 9. & ſequentibus.& Tho. 2.2.q.83.ar. 17. itē cap. de hymnis. de conſecr. diſt. 1.

† De duab. his pcipuis orōnis formis, uide Baſil. lib cōſti. Monaſt. cap.2.

b Pſal. 49. 15.

me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ bonitatis, ac liberalitatis, quis ignorat, modò ſummam hominum egeſtatem, & miſeriam intueatur.

3 *Dei in omnes homines benignitas, & liberalitas prædicatur.*

Quàm liberalis ſit in genus humanũ De⁹.

QVAM verò ſit propenſa Dei voluntas in genus humanum, quàm effuſa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui ſenſu oculorum, & mentis pręditi ſint. Nam quocunque oculos conijcimus, quocunque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim [a] habẽt homines, quod à Dei largitate profectum non ſit, & ſi omnia ſunt eius dona, ac munera bonitatis, quid eſt, quod non omnes pro viribus beneficentiſſimũ Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione proſequantur? Sed vtriuſq; officij, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi ſunt gradus: quorum alius alio eſt altior, atq; perfectior. Vt igitur fidelis populus non ſolum oret, ſed etiam optimè fungatur illo munere orationis, proponent ei Paſtores ſummam, perfectamq; orandi rationẽ, & ad eam, quam diligentiſſimè poterunt, hortabuntur.

a 1. Cor. 4. 7.

Alius orãdi modus alio eſt perfectior.

4 *Quinam ſit optimus orandi modus, ſummusq; precationis gradus.*

SED quinam eſt optimus orandi modus, & ſummus precationis gradus? nempe is, quo pij, & iuſti homines vtuntur, qui freti veræ fidei ſtabili

bili fundamento, quibuſdam optimæ mentis, orationiſque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immenſamque benignitatem, ac ſapientiam contemplari poſſunt: vbi etiam in ſpem certiſſimam veniunt, ſe, & quicquid petierint in præſentia, & illam inexplicabilium bonorum vim conſecuturos eſſe, quæ pollicitus eſt Deus largiturum ſe ijs, qui diuinum auxilium piè, & ex animo implorarint. His, quaſi duabus alis, elata in cælum anima, ardenti ſtudio peruenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore proſequitur, quòd ſummis ab eo beneficijs affecta ſit; tum verò ſingulari adhibita pietate, ac veneratione, quaſi vnicus filius cariſſimo parēti, quid ſibi ſit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi voce, exprimunt diuinæ literæ: inquit enim Propheta: [a] Effundo in cōſpectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio. quæ vox eam vim habet, vt nihil reticeat, nihil occultet, ſed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in ſinum amantiſſimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cæleſtis illis verbis hortatur: [b] Effundite coram illo corda veſtra: &, [c] Iacta ſuper Dominum curam tuam. Hunc autem precationis gradum ſignificat ſanctus Auguſtinus, cùm inquit in eo libro, qui inſcriptus eſt Enchiridion, Quod fides credit, ſpes & caritas orat.

Quidnā orātes ad præcipuam contemplationis arcem euehat. vide Bern. ſermo. 4. de Quadrag. & in ſerm. de quatuor modis orādi & Baſ. ubi ſupra.

a Pſ. 141. 3. vide item 1. Reg. 1. 15 & Pſ. 100. 1

b Pſal. 61. 9

c Pſ. 54. 23.

S. Aug. Enchir. c. 7.

5 *Quæ ſit altera orandi ratio.*

Alivs eorum gradus qui mortiferis peccatis oppreſſi, fide tamen ea, [d] quæ mortua dicitur, nituntur ſeſe erigere, & ad Deum aſcendere, ſed, propter

Secundus orationis gradus.

d Iac. 2. 17. 26.

Peccatores quõ exaudiantur. vide Auguſt. tract. 44. in Io. & 73. & de verb. Domi. ſer. 53. & Th. in 2. 2. q. 83. art. 16.

propter intermortuas vires, ſummamq́ue fidei imbecillitatem, ſe altius à terra tollere non poſſunt: veruntamen ſua peccata recognoſcentes, & eorum conſcientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demiſsè, ex illo maximè longinquo loco pęnitentes, ſcelerum à Deo ueniam, & pacem implorant: horum oratio ſuum obtinet locum apud Deum: nam eorum preces audiuntur, imo uerò huiuſmodi homines liberaliſſimè miſericors Deus inuitat: [a] Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos: ex horum hominum numero fuit ille [b] publicanus, qui cùm oculos ad cælum tollere non auderet, exijt tamen, inquit, de templo magis iuſtificatus, quàm Phariſæus.

a Matth. 11 28.

b Lucæ 18. 9. 10.

6 *Quo in gradu tertium genus peccatorũ conſiſtat.*

EST præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, verumtamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad ſtudium, cupiditatemq́ue veritatis, quàm vt doceantur, ſummis precibus petunt. qui ſi manent in voluntate, à Dei clementia eorum ſtudium non repudiatur. Quod exemplo [c] Cornelii Centurionis comprobatum videmus: nemini enim, id ex animo petenti, clauſæ ſunt fores diuinæ benignitatis.

c Actor. 10. 2. 3. & ſeq.

Quomodo Deus petenti ex animo gratiam cõferat. uide Tho. 1. 2. q. 112. ar. 3.

7 *Quinam inter deprecatores extremo in gradu hæreant.*

Quartus gradus.

POSTREMVS eſt gradus eorum, quos nõ modo facinorum, & flagitiorum non pænitentes, ſed, ſceleribus ſcelera cumulantes, tamen non pudet, ſæpe à Deo petere peccatorum ueniam, in quibus

volunt

volunt perſeuerare: qui tali ſtatu ne ab hominibus quidem audere deberent, vt ſibi ignoſcerent, poſtulare: horum oratio à Deo non auditur. ſic enim de Antiocho ſcriptum eſt, [a] Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus. Quare vehementer hortandi ſunt, qui in graui illa miſeria verſantur, vt, abiecta peccandi voluntate, verè, & ex animo ſe conuertant ad Deum.

a 2.Macha. 9.13.

DE IIS, QVÆ PETENDA SVNT.

CAPVT QVARTVM.

1 *Quænam à Deo petere liceat.*

QVONIAM in ſingulis petitionibus quid poſtulandum, quid non, ſuo loco dicetur, ſatis hic erit fideles uniuersè illud admonere, vt quæ iuſta, quæque honeſta ſint, à Deo petant homines, ne, ſi contrà quàm deceat, poſtularint, illo reſponſo repellantur, [b] Neſcitis, quid petatis. Quicquid autem rectè optari poteſt, petere licet. quod illa Domini vberrima promiſſa teſtantur, [c] Quodcunque uolueritis, petetis, & fiet uobis. omnia enim ſe conceſſurum pollicetur.

Quod iuſtũ & honeſtũ eſt peti debet. vide inter alios Tho.2.2.q. 83. art.5.

b Matth.20 22.Mar.10. 38. Iac.3.3.

c Ioã.15.7. & 14.13.& 16.23.

2 *Quæ res, primò & per ſe à Deo petendæ ſint.*

QVARE primum optatum, ac deſiderium noſtrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui ſummum eſt bonum, ſummum ſtudium, deſideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo maximè nos coniungant, quæ verò nos inde ſeiungant, aut cauſam aliquã afferant diſiun-

Summa, & præcipua oratio noſtra pro ſummi boni conſecutione eſſe debet.

Deinde pro iis qui nos eo deducũt.

ctionis,ab omni ſtudio, & cupiditate noſtra remouenda ſunt. Hinc licet colligere ſecundum illud ſummum, & perfectum bonum, quo modo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda ſint, & à parente Deo poſtulanda.

De his quæ à Deo peti poſſunt, vide Aug. ep. 121. & Tho. ea. art. 6.

3 *Corporis & externa bona, quatenus à Deo petenda ſint.*

NAM hæc corporis, quæ vocant, & externa bona, vt ſanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam ſępe dant peccato, (quare fit, vt non omnino piè, aut ſalutariter petantur) erit illorum petitio his præſcribenda finibus, vt hæc vitæ cõmoda poſtulentur, neceſſitatis cauſa: quæ precãdi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis precibus ea petere, quæ & Iacob, & Salomon poſtularunt: ille enim in hunc modum, [a] Si dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum: Salomon his verbis, [b] Tribue tantum victui meo neceſſaria.

a Gene. 28. 20.
b Prouerb. 30.8.

4 *Diuitijs, & alijs bonis corporis, quomodo utendum ſit, quando ea Dei benignitate poſſidemus.*

Ad diuitias cor non apponẽdum.

CVM verò nobis Dei benignitate ſuppeditetur ad victum, & ad cultum: par eſt, nos illius Apoſtoli cohortationis recordari, [c] Qui emunt, tanquam non poſſidentes, & qui vtuntur hoc mundo, tanquam nõ vtantur: præterit enim figura huius mundi. Item [d] diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere: quarum fructum tantummodò, & uſum noſtrum eſſe, ſed ita ut cum cæteris communicemus, [e] ab ipſo doctore Deo didicimus: ſi valemus, ſi reliquis externis,

c 1. Cor. 7. 30.31.
d Pſ. 61. 11.
e Leuit. 25. 35. 36. & Deu. 15. 7.8 10. & li. 31. 15.16. Prou. 19.17. & 21. 13. & 28.27 Matth. 1.18 19. Luc. 14. 13. & 16.2. 3. 4.

externis, & corporis bonis abundamus, eo illa nobis tributa eſſe meminerimus, ut & facilius Deo inſeruire poſſimus, & proximo omnia eius generis commodare.

Diuitiæ ſi habeantur aliis ſunt communicandę.

5 *Ingenij & doctrinæ bona quomodo petenda ſint.*

INGENII autem bona, & ornamenta, cuius generis ſunt artes, atque doctrinæ, petere etiam licet, ſed ea tantum conditione, ſi nobis ad Dei gloriam, & ad ſalutem profutura ſunt. Quod autem omnino, & ſine adiunctione aut conditione optandum, quærendum, poſtulandum eſt, quemadmodum antea diximus, id Dei gloria eſt, & deinceps omnia, quæ ſummo illo bono coniungere nos queant, vt fides, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus in explicatione petitionum.

Corporis bonis quomodo utendum.

Animi bona quatenus ſunt petenda.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT, CAPVT QVINTVM.

1 *Nullum genus hominum in hoc mundo eſt, pro quibus non liceat Deum precari.*

HIS autem cognitis, quæ petenda ſunt, docendus eſt fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio, petitionem, & gratiarum actionem, quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur eſt pro omnibus ſine vlla exceptione, vel inimicitiarum, vel religionis, vel gentis: nam ſiue hoſtis ſit, ſiue alienus, ſiue infidelis, proximus eſt: quem quia Dei iuſſu amare debemus, ſequitur, vt preces quoque, quod amoris officiũ eſt, pro eo facere oporteat: nã eo pertinet illa Apoſtoli cohortatio,[a] Obſecro fieri orationes pro omnibus hominibus.

Pro omnibus omnino hominibus orãdũ. Iac. 5. 16. & 1. Tim. 2. 1. vide Tho. in 2. 2. q. 83. ar. 7.

a 1. Tim. 2. 1.

nibus. Qua in oratione primũ petenda ſunt, quę ſalutem animæ cõplectuntur, deinde, quæ corporis.

2 *Pro quibus præcipuè orandum ſit.*

Primò ꝑ Paſtoribus animarũ orandum eſt.
a Coloſ. 4. 3
b 2. Theſſ. 4. 3. Idem facit Ronc. 30. 31. & 2. Cor. 1. 11. & Ephe. 6. 10. & 1. Theſſ. 5. 25.
c Act. 12. 5. Baſil. li. moral. Reg. 56. c. 5. idem ẽt affirmat homi. 3. in Iſa.

DEBEMVS autem hoc precationis officiũ primũ n Paſtoribus animarũ tribuere, quod ab Apoſtolo eius exemplo monemur: ſcribit enim is ad [a] Coloſſenſes, vt orent pro ſe, vt ſibi Deus aperiat oſtium ſermonis: quod item facit ad [b] Theſſalonicenſes. Eſt præterea in actis Apoſtolorum, [c] Oratio fiebat ab Eccleſia ſine intermiſſione, pro Petro. Cuius etiam officij à diuo Baſilio in libris De moribus, admonemur. Pro ijs enim orandum eſſe, inquit, qui præſunt uerbo ueritatis.

Secũdò pro principibus
d 1. Tim. 2. 2. uide Tertul. in Apolog. c. 30. & ad Sca. c. 2.

Secundo loco pro Principibus nos precari oportet, ex eiuſdẽ [d] Apoſtoli ſententia: quanto enim publico bono Principibus piis & iuſtis vtamur, nemo ignorat: itaq; rogandus eſt Deus, vt tales ſint, quales eſſe oportet, qui reliquis hominibus præſint.

Pro bonis & pijs uiris orandum.
e 4. Reg. 19. 4. & 22. 13. 14.

Extant [e] exempla ſanctorum hominum, quibus monemur, vt pro bonis etiam, piisq; deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum: quod diuinitus factum eſt, ne ſuperbia efferantur, dum intelligunt ſe inferiorum ſuffragiis indigere.

3 *Pro inimicis noſtris, & hoſtibus Eccleſiæ idem præſtandum eſſe monſtratur.*

f Matt. 5. 44 Luc. 23. 24. Act. 7. 6. & 1. Cor 4. 12 vide Tho. 2. 2. q. 83. ar. 8
Quartò pro hoſtibus noſtris.
Quintò pro Eccleſiæ hoſtibus.

IVSSIT præterea Dominus [f] precari pro perſequentibus, & calumniantibus nos.

Illud etiam ſancti Auguſtini teſtimonio celebratum eſt, hanc eſſe conſuetudinem acceptam ab Apoſtolis pro iis, qui ab Eccleſia ſunt alieni, preces, & vota faciendi, vt infidelibus donetur fides: vt

idolo-

dolorum cultores ab impietatis errore liberētur: vt Iudæi, diſcuſſa animorum caligine, lucem veritatis accipiant: vt hæretici, redeuntes ad ſanitatem Catholicę doctrinæ pręceptis erudiantur: vt ſchiſmatici, à qua deſciuerunt ſanctiſsimæ parentis Eccleſiæ communione, cum ea iterum veræ caritatis nodo iuncti copulentur. Quantam autem uim habeant preces, pro huiuſmodi hominibus factæ ex animo, conſtat tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie [a] ereptos à poteſtate tenebrarum transfert Deus in regnū filii dilectionis ſuæ; & [b] ex uaſis iræ, facit uaſa miſericordiæ: in quo plurimum ualere piorum obſecrationem, nemo, qui rectè ſentiat, dubitare poteſt.

Auguſt. ep. 107. ad Vitalem ex D. Cyp. de or. Domin. & Cęleſt. Pap. epi. 1. ca. ex quo hæc penè ad verbū ſumpta ſunt. vide interim precū antiquitatē quæ in die paraſceues fieri in Eccl. ſolēt.

a Col. 1. 13.

b Roma. 9. 22. 23.

4 *Quomodo etiam ad mortuos extendi poßit hoc beneficium.*

PRECES autem quę pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorij liberentur, ex Apoſtolorum doctrina fluxerunt: qua de re ſatis dictum eſt, cùm de ſacrificio Miſſę loqueremur.

Pro mortuis S. Dionyſ. Areo. li. de Eccle. Hier. ca. 7. Clem. ep. 1. & lib. 8. conſtitu. Apoſt. Tertul. de coro. mil. & in exhor. ad Caſtil. & in li. de monog. Cyp. ep. 66. & innumerabiles alii.

5 *Non prodeſt illis aliena oratio, qui peccāt ad mortē.*

IN ijs autē, qui [c] peccare dicūtur ad mortē, uix quicquā precibus uotisq; proficitur. Verumtamen eſt Chriſtianæ caritatis, & precari pro illis, & lacrymis cōtendere, an ijs poſſint reddere placatū Deū.

c 1. Io. 5. 16 vide Augu. lib. 1. de ſer mo. Domi. in mōte. c. 22. & cap. ſi ſacerdos, de pœn. diſt. 1.

Pro iis qui peccant ad mortem.

6 *Quomodo execrationes, quæ in ſcripturis leguntur, ſint accipiendæ.*

EXECRATIONES verò ſanctorum hominum, quibus in impios utuntur, ex patrum ſententia, conſtat eſſe vel prędictiones eorum, quæ illis

euentura ſunt, vel adhibitas contra peccatum, vt ſaluis hominibus, peccati vis intereat.

7 *Quis ſit vſus gratiarum actionis.*

IN altera autem parte orationis, maximas Deo gratias agimus, pro diuinis eius immortalibuſque beneficijs, quibus & ſemper affecit, & quotidie afficit humanum genus. Maximè autem fungimur hoc munere gratiarum actionis, ſanctorum omnium cauſa, quo in officio ſingulares Deo laudes tribuimus, & eorum victoriæ, & triumphi, quem de omnibus, & intimis, & externis hoſtibus, eius benignitate deportarunt.

8 *Inter eas gratulationes, quæ ſanctorum cauſa Deo exhibentur, quænam in Eccleſia primas partes obtineat.*

HVC pertinet prima illa pars Angelicæ ſalutationis, cùm ea ad precandũ vtimur:[a] AVE MARIA, GRATIA PLENA: DOMINVS TECVM: BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Nã Deum ſummis, & habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quòd ſanctiſſimã virginem omni cæleſtium donorum munere cumulauit; ipſiq; virgini ſingularẽ illam gratulamur fælicitatem. Iure autẽ ſancta Dei Eccleſia huic gratiarũ actioni preces etiã, & implorationem ſanctiſſimæ Dei matris adiunxit; qua piè atque ſuppliciter, ad eam confugeremus, vt nobis peccatoribus ſua interceſſione

Execrationes ſanctorũ. vide Pſ. 6. 11. & 78. 6. & 108. p totũ. Iſa. 2. 25. & alibi. 9. Hier. 10. q̃ quõ ſint intelligendæ. vide Augu. de ſer. Domi. in mont. li. 1. c. 22. ſub finem & ſer. 109. de tẽp. & Tho. in 2. 2. q. 83. art. 8. ad 1.

Gratiarum actionis maximè locus in honorib. ſanctorum, vnde Aug. ſacrificia p defunctis valde bonis gratiarũ actiones vocat in Enchi. ad Laurent. c. 110. & in 21. de ciuit. ca. 24. & in lib. de octo dulcit. quæſt. q. 2. vide eundẽ lib. 20. con. Fauſt. c. 21.

Salutatio angclica primas inter gratiarum actiones obtinet. de qua uide Iacobum in litur. Chryſ. item in litur. Aug. ſer. 18. de ſanctis. Amb. in 1. c. Luc. Bern. hom. 3. in miſſus eſt. & Tho. in opuſc. 6. Luc. 1. 28.

a Cur Eccleſia ſalutationi angelicæ preces adiungat, quàm ab omni antiquitate inuocatam eſſe conſtat ex Iren. lib. 5. c. 19. Athan. in Euãg. de S. Deipara. Aug. ſer. 2. de annun. Naz. in orat. de S. Cypr. Chry. in litur. & alijs.

conciliaret Deum,bonaque, tũ ad hanc,tũ ad ęternam vitam neceſſaria,impetraret. Ergo nos exules filij Euę,qui hanc lacrymarum vallem incolimus, aſſiduè miſericordiæ matrem,ac fidelis populi aduocatam inuocare debemus, vt oret pro nobis peccatoribus,ab eaq; hac prece opem,& auxilium implorare, cuius & pręſtãtiſſima merita apud Deum eſſe, & ſummam voluntatem iuuandi humanũ genus,nemo, niſi impiè,& nefariè,dubitare poteſt.

QVIS ORANDVS SIT, CAPVT SEXTVM.

SECTIO PRIMA.

1 *Ad quem dirigenda ſit præcipuè oratio.*

Deus inuocandus.

DEVM autem orandum eſſe, & eius nomen inuocandum,ipſa loquitur naturæ vis, inſita in hominum mentibus: non ſolùm tradunt diuinæ litteræ, in quibus licet audire imperantem Deum, [a] Inuoca me in die tribulationis; ſed Dei nomine tres perſonas intelligi oportet.

a Pſ.49. 15.

Tres perſonæ inuocari debent.

2 *Suntne etiam ſancti cum Chriſto regnantes inuocandi.*

Sãcti inuocãdi: quod plurib. fuit explicatũ in primo præcepto. vide patres quos ibi citauimus. & Th. in ead.q.ar. 4.

SECVNDO loco cõfugimus ad auxilia ſanctorum qui in cælo ſunt: quibus etiam preces eſſe faciendas,ita certũ eſt in Eccleſia Dei, vt pijs nulla de eo dubitatio poſſit accidere: quæ res quia ſeparatim ſuo loco eſt explicata; eò & Parochos,& cęteros trãſmittimus: ſed vt tollatur omnis error impetitorũ,operę pretium erit docere fidelem populum,quid interſit inter hanc inuocandi rationem.

3 *Aliter Deum, & aliter ſanctos imploramus.*

Aliter Deus aliter ſancti inuocandi. Tho. ibid.

NON enim eodē modo Deum, & ſanctos eius imploramus. Nam precamur Deum, vt ipſe vel bona det, vel liberet à malis: à ſanctis autem, quia gratioſi ſunt apud Deum, petimus, vt noſtri patrocinium ſuſcipiant, vt nobis à Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes: ad Deum enim propriè dicimus, Miſerere nobis, Audi nos: ad ſanctum, Ora pro nobis.

4 *Quomodo à ſanctis petere poſſimus, vt noſtri miſereantur.*

Sic Iob 19. 21. & 33. 24 teſte ipſo Aug. angeli vt miſereātur hominū rogantur.

QVANQVAM licet etiam alia quadam ratione petere à ſanctis ipſis, vt noſtri miſereantur: ſunt enim maximè miſericordes: itaque poſſumus precari eos, vt conditionis noſtræ miſeria permoti, ſua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuēt. Quo loco illud maximè cauendum eſt omnibus, ne, quod Dei proprium eſt, cuiquam prætereà tribuant: imo verò cùm ad imaginem ſancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tum ſentiat, ſe ab illo petere, vt ſecum oret, ſibique poſtulet ea, quæ Dominicę orationis formula continentur; & ſui denique ſit interpres, & deprecator ad Deum: nam eos, hoc fungi officio, [a] docuit ſanctus Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi.

Quo affectu orō Dominica ad imaginē ſācti alicuius ſit recitāda.

a Apoc. 8. 3. 4.

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA.

CAPVT VII.

1 *Quibus maximè virtutibus animus ad orationem ſit præparandus.*

Eſt in diuinis litteris, [a] Ante orationẽ præpara animam tuam,& noli eſſe quaſi homo,qui tentat Deum. Tentat enim Deũ is,qui cùm bene orat, male agit,& cùm loquatur cũ Deo,à precibus animus eius aberrat. Quare cùm tanti interſit, quo quiſq; animo Deo preces faciat, tradent Parochi vias precationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationẽ erit, verè humilis, ac demiſſus animus,ſcelerum quoq; recognitio; quibus ſceleribus intelligat, qui ad Deũ accedit,ſe non modò dignum non eſſe, qui quicquã impetret à Deo, ſed, qui ne in eius quidẽ conſpectum veniat oraturus. Huius præparationis ſæpiſſimè faciũt mentionem diuinę litteræ,quę & illud loquũtur, [b] Reſpexit in orationẽ humiliũ,& non ſpreuit precẽ eorũ.item, [c] Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit. Sed occurrent Paſtoribus eruditis [d] loci innumerabiles, qui in eam ſententiã conueniant: quamobrẽ pluriũ non neceſſaria cõmemoratione ſuperſedemus. tantũ verò, quæ aliàs attigimus, ne in hac quidem parte, quia ſunt appoſita ad hanc rationẽ, duo illa exẽpla prætermittemus. [e] Publicanus eſt ille notiſſimus, qui lõgè conſiſtẽs,oculos humo tollere non audebat. [f] Eſt etiã mulier illa peccatrix,quæ dolore permota, lachrymis pedes Chriſti Domini perfudit.

a Eccl.18.23

Tẽtare Deũ quid ſit. vide Tho. in 2.2.q.97. ar.7.

Primum requiritur, vt ſit humilis oratio.

b Pſ.101.18

c Eccl.35.21

d Iud.9.16. Pſal.17.28. & 33.19.& Iſa.57.15. & 66.2.

e Luc.18.13.37.

f Luc.7.37. vide aliud de Achab. 3.Reg.21.27.28.

fudit. vterque, quantum afferat orationi pondus humilitas Chriſtiana, declarauit.

Secũdo oratione ſpeat dolor commiſſorum peccatorũ.

Sequitur angor quidem in recordatione delictorum, vel ſaltem aliquis doloris ſenſus ob eam cauſam, quod dolere non poſſimus: quorũ vtrumque, vel certè alterum, niſi à pœnitente adhibeatur, venia impetrari non poteſt.

2 *Quæ potiſſimùm ſcelera volenti cum fructu orare, ſint cauenda.*

Tertio, Abſtinendũ cędibus & violentia.

SED quia ſunt quædam ſcelera, quæ maximè obſtant, quo minùs in precatione Deus poſtulationi noſtræ concedat, vt cædes, & illata vis, manus abſtinendæ ſunt ab hac crudelitate & violentia. de quo facinore ſic Iſaiæ ore loquitur Deus: [a] Cùm extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus † enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.

a Iſa. 1. 15. vide plura apud eundẽ Prophetam cap. 59. 2. 3.

† Hanc vocem 8. MS. non habent Hier. & Hebr. ſed additũ eſt à Grę. & Chald. exempl.

Quarto ira fugienda.

Fugienda eſt ira, ac diſſidium, quæ magnoperè etiam impediunt, ne preces audiantur. de quibus eſt illud Apoſtoli, [b] Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione.

b 2. Tim. 2. 8.

Iniuriarum adſit obliuio.

Videndum eſt præterea, ne nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam ſic affecti Deum precibus adducere non poterimus, vt nobis ignoſcat. [c] Cùm enim ſtabitis, inquit ipſe, ad orandum, dimittite, ſi quid habetis, &, [d] ſi non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

c Mar. 11. 25

d Matt. 6. 15 Eccli. 28. 7.

Sexto, Miſericordiæ affectus induendus.

Cauendum quoque eſt, ne duri ſimus, & inhumani egentibus. nam in eiuſmodi homines illud

lud dictum eſt: [a] Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.

a Prou. 21. 13.

Quid dicemus de ſuperbia? quæ quantopere Deum offendat, teſtis eſt illa vox, [b] Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

Septimo, Superbia euellenda.
b Iacob. 4. 6 1. Pet. 5. 5. Prou. 3. 34.

Quid de contemptione diuinorũ oraculorum? in quam extat illud Salomonis: [c] Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non ſuperbiæ, non deſpicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum ſcelerum, ſi ignoſcendi venia petatur.

Octauo, Cõtemptus verbi diuini corrigendi.
c Prou. 28. 9

3 *De fide in Deum, quæ ad orationem neceſſaria cenſetur.*

EST vero ad hanc quoque præparationem animi, fides neceſſaria, quæ ſi deſit, neque de ſummi Patris omnipotentia, neque de illius miſericordia, vnde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio. quemadmodũ docuit ipſe Chriſtus Dominus, [d] Omnia, inquit, quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiuſmodi fide ſcribit ſanctus Auguſtinus de verbis Domini: Si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur eſt ad rite orandum, quod iam dictum eſt, vt fide firmi, ac fixi ſimus. quod Apoſtolus ex contrario oſtendit. [e] Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? itaque credamus oportet, vt & orare poſſimus, & ne nos fides ipſa deficiat, qua ſalutariter oramus. fides enim eſt, quæ preces fundit: preces faciunt, vt omni dubitatione ſublata, ſtabilis

Fiducia adhibenda.
d Matt. 21. 22.
S. Aug. ſer. 36. de ver. domini.
e Rom. 10. 14.

S. Ignatius epi. 10. ad Heroncm. bilis ac firma ſit fides. In hanc ſententiam S. Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio eſſe animo in oratione: Beatus eſt, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod velimus à Deo, maximum pondus affert fides, & certa ſpes impetrandi. quod monet S. Iacobus, a Iacob. 1. 6. [a] Poſtulet in fide, nihil hæſitans.

4 *Quæ nos ad fidem impetrandi ea, quæ in oratione petimus, inducere poſſunt.*

Vnde fiducia excitetur. MVLTA ſunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Eſt ipſa Dei in nos perfecta voluntas, ac benignitas, cùm iubet nos ſe b Mat. 23. 9 [b] patrem appellare, vt eius nos eſſe filios intelligamus. Eſt prope infinitus numerus eorũ, qui Deum exorauerunt. eſt ſummus ille deprecator, qui nobis ſemper præſto eſt Chriſtus Dominus, de quo Chriſtus p nobis orat. c 1. Ioan. 2. 1. ſic eſt apud ſanctum Ioannem, [c] Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. item Paulus Apoſtolus: d Rom. 8. 34. [d] Chriſtus Ieſus, qui mortuus eſt, imo qui & reſurrexit, qui eſt ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Chriſtus noſter mediator. item ad Timotheum: [e] Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus. e 1. Tim. 2. 5. tum ad Hebræos: f Heb. 2. 17. [f] Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum. Quare etſi nos indigni ſumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate interpretis, & deprecatoris Ieſu Chriſti, ſperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum ritè petierimus, conceſſurum Deum.

Spiritus

5 *Spiritus ſanctus noſtrarum orationum auctor eſt.*

DENIQVE noſtræ auctor eſt precationis Spiritus ſanctus: quo duce preces noſtras audiri neceſſe eſt. [a] Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. [b] qui quidem ſpiritus infirmitatem, qui inſcitiam noſtram adiuuat in hoc orandi munere: imo verò, [c] inquit, ipſe poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

a Rom. 8. 15. Gal. 4. 5.
b Rom. 8. 26.
c Ibid.

6 *Quomodo in fide iuuari ad impetranda Dei beneficia debeamus.*

QVOD ſi qui titubant interdum, nec ſatis eſſe firmos in fide ſe ſentiunt, vtantur illa voce Apoſtolorum, [d] Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, [e] Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maximè & fide, & ſpe vigentes, omnia à Deo optata conſequemur, cùm ad ipſius Dei legem, ac voluptatem, omnem mentem, actionem, & orationem noſtrã conformabimus. [f] Si manſeritis enim, inquit, in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. quanquam ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem, in primis neceſſaria eſt, vt antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica voluntas in proximos.

Qũo imbecillitas fidei erigenda.
d Luc. 17. 5.
e Mar. 9. 28 non eſt aũt cęcus, q hoc dicit, ſed pr̃ pueri à dæmonio vexati, quẽ Chriſtus ſpumãtẽ expulit.
f Ioan. 15. 7
Bona intentio etiã neceſſaria & cõformitas volũtatis noſtræ cum diuina.

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRATVR.

CAPVT VIII.

SECTIO PRIMA.

1 *De optima orandi ratione docendum eſſe populum, & quid ſit orare in ſpiritu & veritate.*

Oratio niſi rectè fiat nō prodeſt.
a Iac. 4. 3.
Primo.
b Ioan. 4. 23 de adoratione in ſpiritu, & veritate ſeptēdecim libros ſcripſit D. Cyrillus Alexādrinus, qui nup latinitate donati in lucē prodierunt.
Duplex orādi ratio, mētalis & vocālis, quarum mentalis eſt potior. de hac autē ſectione vide Thom. 2. 2. q. 83. ar. 12.
c Deut. 31. 21. & 1. Reg. 2. 3. & 16. 7. Iob 22. 12. 13
d 1. Reg. 1. 16. 17.
e Ibid. 13.
f Pſal. 16. 8.

MAXIME autem refert, quo modo ſacris precibus vtamur: nam etſi precatio bonum eſt ſalutare; tamen, niſi rectè adhibeatur, minimè prodeſt: quod [a] enim petimus, ſæpe non aſſequimur, vt ſanctus inquit Iacobus; ob eam cauſam, quia malè petimus. Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ ſit optima ratio bene petendi, ac priuatim, ac publicè orandi, quæ præcepta Chriſtianæ orationis tradita ſunt, ex Chriſti Domini diſciplina.

Eſt igitur orandū in ſpiritu, & veritate: [b] nā cæleſtis Pater tales quærit, qui adorent eū in ſpiritu, & veritate: orat aut eo modo, qui intimum, ac flagrans animi ſtudiū adhibet: à qua ſpirituali precādi ratione vocalē non excludimus: verūtamē principatū iure tribuendum ducimus illi, quæ à vehemēti animo proficiſcitur, obſecrationi: quā Deus, cui [c] patent occultæ hominū cogitationes, audit, etiamſi ore non proferatur. Audiuit [d] Annæ, eius quæ mater fuit Samuelis, intimas preces; de qua illud legimus, [e] flentē oraſſe, & tantū labia mouētem. Orauit hoc modo Dauid; inquit enim: [f] Tibi dixit cor meū, exquiſiuit te facies mea. Huiuſmodi exēpla in diuinis libris paſſim legētibus occurrēt.

Quis

2 *Quis ſit uſus uocalis orationis præcipuus.*

HABET autem uocalis oratio propriam utilitatem & neceſſitatem: nam incendit animi ſtudium, & religionem orantis inflammat: quod ad Probam S. Auguſtinus ſcripſit hoc modo: Nonnunquam verbis, & alijs ſignis ad augendum deſiderium ſanctum, nos ipſos acrius excitamus. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, & pietate, verbis afferre ſententiam: nam exultante animo lætitia, par etiam eſt linguam exultare: & [a] decet nos verè cumulatum illud ſacrificium facere, & animæ & corporis, quem Apoſtolorũ orandi morem fuiſſe, ex [b] Actis, & ex [c] Apoſtolo multis locis cognoſcimus.

S. Aug. epi. 121. c. 9.
Quomodo ex redundãtia cordis os loquatur. vide Pſ. 15. 9.

a Ioel. 14. 3
b Act. 4. 25. 26. & 10. 9. 10. & 11 18 & 12. 5. & 16. 25. 26. 3
c 1. Cor. 14. 14. 15. 16. & Ephe. 5. 15. & Col. 3. 16

3 *Vocis officium perinde in priuata oratione, ac in publica neceſſarium non eſt.*

SED quoniam duplex precandi ratio eſt, priuata, & publica: priuatæ orationis pronuntiatione vtimur, ut intimum ſtudium, ac pietatem adiuuet in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem inſtituta eſt, certis, ſtatiſque temporibus linguæ officio ſuperſederi nullo modo poteſt.

Quomodo in publica oratione neceſſaria ſit vocalis oratio docet Thom. ubi ſupra.

4 *Soli Chriſtiani in ſpiritu orant, & longas orationes non debent refugere.*

HANC verò ſpiritu orandi conſuetudinem propriam Chriſtianorum hominum, infideles minimè colunt: de quibus ita licet Chriſtum Dominum loquentem audire: [d] Orantes nolite multum loqui, ſicut Ethnici † faciunt: putant enim, quòd in multiloquio ſuo exaudiantur: nolite ergo aſſimilari

d Matt. 6 7.
Quomodo longas orationes producere liceat declarat Aug. ep. 121. ad Probam ca. 10. & Tho. in ca. q. ar. 13.
† Verbũ faciunt nõ eſt in textu ſed MS. & Hieron. habẽt.

milari eis: ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.

Cùm autem prohibeat loquacitatem, longas tamen preces, quæ à vehementi, ac diuturno animi ſtudio proficiſcantur, tantum abeſt, vt reijciat, ut etiam ſuo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui [a] non modò noctes in precatione conſumpſit, ſed [b] ter eundem ſermonem repetijt. Tantùm igitur ſtatuendum eſt, inani verborum ſono minimè exorari Deum.

a Luc. 6. 12.
b Matth. 26. 41. 42.

5 *Orationes hypocritarum reijcit Dominus.*

Nec verò ex animo orant hypocritæ: à quorum nos conſuetudine deterret Chriſtus Dominus in hanc ſententiam: [c] Cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes, orare, vt uideantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & [d] clauſo oſtio, † ora Patrem tuum in abſcondito, & Pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. † Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri poteſt, quod non ſatis eſt ingredi, ſed præterea occludi oportet, ne quid erumpat, vel influat in animas extrinſecus, quo precationis integritas violari poſſit. tum enim cæleſtis Pater, [e] qui omnium mentes, & occultas cogitationes maximè perſpicit, orantis poſtulationi concedit.

c Matth. 6. 5. 6.
d Sicut Heliſæus fecit 4. Reg. 4. 33
† MS. Hier. Grec. & Syr. exemp. addunt tuo.
† Græc. & Syr. exēp. addunt in manifeſto.
Quid ſit intra cubiculum orare.
e Iſa. 29. 15.

6 *Si diutius, quod poſtulamus, differtur, non ab hoc pietatis exercitio ceſſandum eſt.*

Affidue orādum. uide Aug. ep. 121 ca. 1. & Th. ea. q. ar. 14.

Reqvirit præterea oratio aſſiduitatem: quæ

quæ quantam vim habeat,[a] iudicis illius exemplo Dei filius oſtendit: qui cùm nec timeret Deum,nec hominem reuereretur, victus aſsiduitate, ac diligentia viduæ,eius poſtulationi conceſsit. Itaque aſsiduæ Deo preces faciendæ ſunt,nec imitandi illi,qui ſemel,aut iterum orantes,niſi,quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. nulla enim officij huius laſsitudo eſſe debet: [b] quod nos Chriſti Domini, & [c] Apoſtoli docet auctoritas, quòd ſi interdum in eo voluntas defecerit, precibus à Deo petamus perſeuerandi uim.

a Luc.18.1.3.
b Luc.18.1.
c 1.Theſſ.5.17.

7 *Chriſtus, ſi quid à cœleſti patre poſtulare uelimus, illud in ſuo nomine poſtulandum iuſsit.*

Orandus Pater cæleſtis perChriſtū.

VVLT etiam Dei filius orationem noſtram ad Patrem ſuo nomine peruenire: quæ eius merito, & gratia deprecatoris id pondus aſſequitur,ut à cęleſti Patre audiatur: eſt enim eius illa uox apud S. Ioannem, [d] Amen amen dico uobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. Vſque modò non petiſtis quicquam in nomine meo. Petite,& accipietis, vt gaudium ueſtrum ſit plenum. & iterum: [e] Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo,hoc faciam.

d Io.16.23.24.
e Io.14.13.

8 *Feruor Sanctorum in oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adiungenda.*

Imitandus ſanctorū feruor in orando.
Gratiarum actio precationi iungenda.

IMITEMVR ardens ſanctorum hominum ſtudium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, Apoſtolorum exemplo, qui hanc conſuetudinem perpetuo ſeruauerunt: quemadmodum apud [f] Apoſtolum licet uidere.

f 1.Cor.14.17. & Eph.5.19.20.7. & Col.3.17 & 1.Timo.2.1.

9 *Vt feruens, & efficax ſit oratio, ieiunium adhibendum & eleemoſyna eſt.*

a Tob. 12. 8 Aug. in Pſ. 42. & li. de pfect. iuſt. reſp. 17. leo. ſer. 1. de ieiunio ſept. menſ. Petr. Chryſol. in ſer. 43. Bernar. in ſenten. ſen. 11.

IEIVNIVM [a] certè maximè eſt cum oratione ſociatum. nam, qui cibo & potu ſunt onuſti, horum mens oppreſſa eſt, ſic, vt neque Deum intueri, neque, quid ſibi velit oratio, cogitare poſſint. Sequitur eleemoſyna, quæ magnam & ipſa cum oratione ſocietatem habet. quis enim, cui facultas ſit benignè faciendi ei, qui aliena miſericordia viuat, nec opituletur proximo, & fratri ſuo, ſe caritate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers ſit caritatis, Dei auxilium implorabit, niſi tum peccati veniam precatur, ſimul & à Deo ſuppliciter poſtulat caritatem? Quare diuinitus factum eſt, vt ſaluti hominum, triplici hoc remedio ſubueniretur. cùm enim peccando vel offendamus Deum, vel proximos uiolemus, vel nos ipſos lædamus, ſacris precibus placatum reddimus Deum, eleemoſyna redimimus hominum offenſiones, ieiunio proprias vitæ ſordes eluimus. Et quanquam ſingula proſint ad omnium ſcelerum genera, tamen propriè ſingulis ijs peccatis, quæ diximus, appoſita, & accommodata ſunt.

Oratione, ieiunio, & eleemoſyna placāda eſt ira diuina. Vide Tho. in 1. 2. q. 108 arti. 3. ad 4. & 4.

DE

DE ORATIONIS DOMINICÆ PROOEMIO.

CAPVT IX.

SECTIO PRIMA.

Pater noſter, qui es in cælis.

1 *Cur in huius precationis initio Chriſtus Patris nomen, potius quàm Domini, aut Iudicis nos vſurpare uoluerit.*

CVM hęc formula Chriſtianę precationis, à Ieſu Chriſto tradita, eā habeat vim, vt antequā ad preces poſtulationesq́; veniamus, certis verbis loco procemij nobis vtendū ſit, quibus piè ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere poſſimus, Parochi officiū eſt, illa diſtinctè, dilucideq́; declarare, vt alacrior pius populus ad preces adeat, ſeq́; cum Patre Deo acturū intelligat. Procemium autem, ſi ſpectes verba, breuiſſimū eſt, ſi res æſtimes, grauiſſimū, myſteriorumq́; pleniſſimum. Ac prima quidem vox, qua Dei iuſſu, & inſtitutione vtimur, in hac precatione, eſt, PATER. Nam etſi Saluator noſter diuinam hanc orationē prætexere potuit aliquo verbo, quod plus maieſtatis haberet, exēpli cauſa, creatoris, aut Domini, tamen hæc omiſit, quæ timorē ſimul nobis afferre poſſent, illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid à Deo petētibus, amorē fiduciamq́; cōciliat. quid enim iucundius eſt Patris nomine, quod indulgentiam ſonat, & caritatem?

2 *Quæ ſit prima ratio, ob quam homines Deum meritò Patrem hic appellent.*

QVIBVS autem rationibus Patris nomen Deo conue-

Orationem Dominicā explicarunt Tert. in li. đ orat. Cypr. ſer. 6. đ ora. Dom. Cyri. Hiero. Catech. 5. myſta. Chry. hom. de orat. Do. Hier. Theoph. Euthy. in c. 6. Mat. Amb. lib. 4. de ſacr. c. 4. Aug. ep. 121 ad Probam. c. 11. & de ſerm. Dom. in mōte li. 2. c. 5. 6. 7. 8. & 9. & hō. 42. 50. Hō. & de temp. ſer. 126. & 135. & 182. Caſſ. coll. 9. c. 18. 19. 20. & 21. Th. in opuſ. & 22. q. 83. art. 9. & alij.

Procemium orōnis Dominicæ quā ſit fœcūdū.

Cur in Dn̄ica orōne primū verbum ſit Pater, vide Leo. ſer. 6. đ nat. Do. poſt ſup. citatos. qñ autē Deus dicatur pater creaturarū. vide Th. 1. p. q. 33. ar. 1.

conueniat, ſuppeditabit facultas docendi fidelem populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. Nam cùm Deus creauerit hominem ad imaginem ſuam, nec illam cæteris animantibus impertiuerit, ex hoc ſingulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominũ, nec fidelium modo, ſed etiam infidelium, PATER [a] in diuinis ſcripturis appellatur.

Per creationẽ Deus omnium eſt Pater.

[a] Deu. 32. 6 Iſa. 63. 16. Malach. 1. 6. & in nouo teſtamento paſſim.

3 *Quæ ſit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicatnr.*

A gubernatione verò ſumere poterit argumentum, quòd, proſpiciendo & conſulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo, nobis præſtat patriam caritatem. Sed vt in huius explicatione argumenti, paternam Dei de hominibus curam melius agnoſcat, de cuſtodia Angelorum, in quorum tutela ſunt homines, aliquid dicendum videtur.

Per gubernationẽ Patrem etiam agit Deus. Matth. 6. 26 28. 32. & 7. 11. & 23. 9.

Quomodo Deus Pater homini angelos ad tutelam adiũxerit.

4 *Dei prouidentia illud negotium Angelis datum eſt, ut cuſtodiant humanum genus.*

EST enim Dei prouidentia datum hoc negotium Angelis, vt cuſtodiant humanum genus, ſingulisq; hominibus præſto ſint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. Nam, vt parentes, ſi infeſta & periculoſa uia filijs iter faciendũ ſit, cuſtodes adhibent, & periculorum adiutores: ſic cęleſtis parens in hoc itinere, quo ad cęleſtem patriam cõtendimus, ſingulis nobis propoſuit Angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hoſtibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, ijsq; ducibus rectũ iter teneremus;

Singulis hominibus datum eſſe angelũ cuſtodẽ, ſcriptura aperte demonſtrat. Gen. 48. 16. Tob. 5. 21. Pſ. 90. 11. & Matth. 18. 10 Act. 12. 15. Heb. 1. 14.

remus; ne obiectus aliquis error à fallaci aduerſario, nos de via poſſet deducere, quæ ducit in cęlū.

5. *Quibus argumentis clarè intelligamus magnitudinem utilitatis, quæ ad homines ex cuſtodia Angelorum redeat.*

QVAM verò habeat vtilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidētia ſingularis, cuius munus & adminiſtratio mādata eſt Angelis, quorum inter Deum, & homines media eſt, & interiecta natura; patet exemplis, quorum copia ſuppeditant diuinæ litteræ; quæ teſtantur ſępe Dei benignitate factum eſſe, [a] ut inſpectantibus hominibus, Angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur innumerabilia eius generis, quæ ſub oculos non caderent, à cuſtodibus noſtræ ſalutis Angelis effici utiliter, ac ſalubriter. [b] Raphael Angelus Tobiæ comes, & dux itineris diuinitùs adiunctus, illū duxit, & reduxit incolumem: [c] cui & adiumento fuit, ne ab immani piſce deuoraretur; & quāta eſſet in eius piſcis [d] iecore, felle, & corde, vis, demonſtrauit. Ille [e] dęmoniū expulit, eiusq; impedita, & colligata poteſtate, ne Tobiæ noceret, effecit. Ille [f] verū, & legitimū matrimonij ius, & vſum adoleſcētē edocuit. Ille [g] Tobię patri oculis capto, lumina reſtituit.

Vtilitas cuſtodiæ angelorum.

a Gen. 16.8. 9. & 19. 10. 11.12. 13.& 21.17.& 22. 11.12. & 24. 7.& 28. 12. & ſic ſæpiſſime.

b Tob. 5.20 & per totū librum.

c Tob. 6. 2. 3.

d Ibid. 8.

e Tob. 8.3.

f Tob.6.17 18.

g Tob. 11.7 8. 15.

6. *De Angelo, per quem diuus Petrus è carcere liberatus eſt.*

ANGELVS item ille principis [h] Apoſtolorum liberator, vberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, cuſtodiæque Angelorum, cùm demonſtrabunt Parochi Angelum carceris tenebras illuſtrantem,

h Act. 12. 7. 8.9.10.11.

Quanta per Angelum Deus diuo Petro beneficia contulerit uide item Act. 5. 19.20.& 27 23. & 24.

 & Pe-

& Petrum tacto eius latere ex ſomno excitantem, ſoluentem catenas, dirumpentem uincula, monentem, vt ſurgeret, ſeq; ſumptis caligis, & reliquo veſtitu ſequeretur: cùm docebunt ab eodem Angelo Petrum per cuſtodias liberè eductum è carcere, & aperta denique ianua, in tuto collocatum.

Conditi angeli ad hominum tutelam.

Plura de angelorũ creatione ſunt explicata in primo ſymboli articulo.

Huius generis exemplorum, quemadmodũ diximus, referta eſt ſanctarum litterarũ hiſtoria, quibus intelligimus, quanta ſit vis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, Angelis interpretibus, & internuntijs, nec ſolum certa aliqua & priuata de re miſſis, ſed à primo ortu noſtræ curæ præpoſitis, & in ſingulorum hominum ſalutis præſidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa vtilitas conſequetur, vt audientium mentes erigantur, & ad agnoſcendam, ac venerandam Dei paternam de ſe curam, ac prouidentiam excitentur.

Deus quantumuis offenſus, nunquã hominum obliuiſcitur, quantaque ſit illius in nos miſericordia ac prouidẽtia. uide Gene 6. 13.14. & 7. 1.2. & 8. 1. 2. & 12. 1. 2. 3. & 28. 12. 13. & 31. 29 & 32. 9. 12. & 39. 2. 3. & 45. 5. 6. 7. Exo. 6. 2. 3. 4. & 9. 26. Num. 20. 8. 9. 10. Deut. 4. 29. & 5. 10. & ſic ſæpe.

7 *Qua præterea ratione agnoſcant homines fideles paternam Dei de hominibus curam.*

COMMENDABIT autem hoc loco Parochus, & in primis prædicabit, diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cùm à primo [a] parente noſtri generis, & peccati, vſque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac ſceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos caritatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem ſi quis exiſtimat hominũ obliuiſci, amens eſt, & in Deum iacit indigniſſimam contumeliam. Iraſcitur Iſraeli Deus propter eius gentis blaſphemiam, quæ ſe arbitrabatur cœleſti ope deſertam eſſe. Eſt enim in Exodo: Tentauerunt Dominum, dicentes: Eſt ne [b] Deus in nobis, an non? & apud

a Gen. 3. 6.

Conferãtur hæc cũ 19. ſect. art. 1. ſymboli, & cum ſect. 7. c. 1. Decal.

b Exo. 17. 7.

Ezechielem ſuccenſet eidem populo Deus, quod dixerat: [a] Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus Deus terram. Ergo fideles his auctoritatibus, à nefaria illa opinione deterrendi ſunt, fieri poſſe, vt Deum capiat hominum obliuio. In quam ſententiam audire licet conquerentē de Deo apud Iſaiam Iſraeliticum populum, contráq; te Deum ſtultam eius querimoniam benigna ſimilitudine refellentem. Eſt enim ibi: [b] Dixit Sion, Dereliquit me Dominus: & Deus oblitus eſt mei: cui Deus; Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſuo? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te.

a Ezech. 8. 12. vide itē Pſal. 93. 7. 8. 9. & Pſal. 13. & 52. in tegros, & Job 22. 13. 14. & Eccl. 5. 5.

b Iſa. 49. 14. 15. 16.

8 *Exemplo primi parentis Dei in nos benignitas demonſtratur.*

QVIBVS locis, quanquam id liquidò confirmatur; tamen vt fideli populo penitùs perſuadeatur, nullum poſſe tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ caritatis officia; Parochi clariſſimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, poſt neglectum, violatumque Dei iuſſum, cùm acerbius accuſatos, & horribili illa ſententia condemnatos audis; [c] Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: [d] cùm vides è Paradiſo expulſos; & vt omnis reditus ſpes adimeretur, cùm in aditu Paradiſi collocatum legis Cherubim, flammeum tenentem & verſatilem gladium: cùm ab vlciſcente ſuam iniuriam Deo illos inci-

Primorū parentū lucu lento exem plo declarat Deū, nullo vnquā tempore hominibus deeſſe.

Exemplū iuſtæ in peccatores indignationis.

c Gene. 3. 17. 18.

d Ibid. 23.

mis,

Exēplū diui næ in homi nes etiā pec cantes beni gnitatis.

a Gen.3.21

mis, & externis moleſtijs conflictatos intelligis: an non actum de homine putes? an non credas non modò diuino illū auxilio nudatum, ſed etiam cuiuis iniuriæ propoſitum? Verùmtamen in tantis diuinæ irę, & vltionis iudicijs, oborta eſt lux quædā Dei in eos caritatis.[a] Fecit enim, inquit, Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximū fuit argumentum hominibus nullo vnquam tempore defuturum Deum.

9 *Nullis quantumuis magnis hominum ſceleribus Dei benignitatem exhauriri poſſe probat.*

b Pſ.76 10. vide item verſus præcedētes, & Tob.3.22.
c Abatuc 3. 2.
d Mich. 7. 18.
† textus habet tranſis, ſed Biblia Reg. habēt transfers.

HVIVS etiam ſententiæ vim, NON EXHAVRIRI DEI AMOREM VLLA HOMINVM INIVRIA, Dauid expreſſit illis verbis:[b] Nunquid cōtinebit Deus in ira ſua miſericordias ſuas? Hāc Abacuc, Deum affatus, expoſuit, dum inquit;[c] Cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Hanc ſic Michęas aperuit;[d] Quis Deus ſimilis tui? qui aufers iniquitatem, & † transfers peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ: non immittet vltra furorem ſuum, quoniam volens miſericordiam eſt. Omnino res ita ſe habet, cùm perditos nos maximè, & Dei præſidio ſpoliatos arbitramur, tum maximè, pro immenſa ſua bonitate nos quærit, & curat Deus, ſuſtinet enim in ira gladium iuſtitiæ; nec ceſſat effundere inexhauſtos miſericordiæ theſauros.

10 *Quæ ſit tertia ratio, qua patriæ caritatis beneficium in genus humanū Deus cumulatè oſtendit.*

MAGNAM igitur vim habent ad declarādam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque

hominum

hominum genere, creatio, & gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem, ita eminet inter duo ſuperiora, vt beneficentiſſimus Deus, parensq; noſter ſummam in nos benignitatem [a] tertio hoc beneficio cumulatam illuſtrarit. Quare tradet ſpiritualibus filijs Parochus, & aſſiduè eorum auribus inculcabit hanc præſtantiſſimam Dei erga nos caritatē, vt intelligant, ſe, quia redempti ſunt, mirabilem in modum Dei filios euaſiſſe: [b] Dedit enim, inquit Ioannes, eis poteſtatem filios Dei fieri, & ex Deo nati ſunt. Quamobrem Baptiſmus, quod primum redemptionis pignus & monumentum habemus, [c] ſacramentum regenerationis dicitur, inde enim naſcimur Dei filij: Nam inquit ipſe Dominus: [d] Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt, & oportet vos naſci denuo. Item Petrus Apoſtolus, [e] Renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, per verbum Dei viui.

Tertio p redēptionem Deus eſt hominum parens.
a Vide Ioā. 3.16.17. & 10.14.15.& 15.13. Rom. 5.7.8. Gal. 4.4. & 1. Ioā.4.9.10.
b Ioan.1.12. 13.
Baptiſm⁹ redemptionis noſtrę eſt pignus.
c Tit.3.5.
d Ioā.3.6.7.
e 1.Pet.1.23

II *Singulari Dei beneficio per redemptionem filij Dei effecti ſumus.*

HVIVS pondere redemptionis, & ſpiritum ſanctum accepimus, & Dei gratia dignati ſumus. Quo munere filij Dei adoptamur, quemadmodū ad Romanos ſcripſit Apoſtolus Paulus, [f] Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Cuius vim, & efficaciam adoptionis explanat ſanctus Ioannes ad hūc modum, [g] Videte qualem caritatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & ſimus.

Per gratiam Dei in numerū filiorū Dei adoptamur.
f Rom.8.15 Gal.4.5. 2.Tim.1.7.
g 1.Ioā.3.1.

Quid

12 *Quid Chriſtiani filij Dei iam effecti, poſt tot accepta paternæ caritatis officia, viciſſim patri præſtare debeant.*

Non tantũ ex ſecundis rebus, verũ etiã ex calamitatib. immiſſis metiendã eſſe Patris cæleſtis benignitatem.

His expoſitis, admonẽdus eſt fidelis populus, quid ipſe viciſſim debeat amantiſſimo Patri Deo, vt intelligat, quem amorem, ac pietatem, quã obedientiam, ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præſtare, qua ſpe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inſcitiam, dirigendamque ſententiæ peruerſitatem eorum, ſi qui tantummodò ſecundas res, & proſperum vitæ curſum argumento eſſe exiſtimant, Deum conſeruare nobis amorem ſuum, rebus autem aduerſis, & calamitatibus, cùm à Deo exercemur, id eſſe ſignum hoſtilis in nos animi, & prorſus abalienatæ à nobis diuinæ volũtatis, demonſtrandum erit, cùm [a] tangit nos manus Domini, minimè id hoſtiliter facere Dominum, [b] verùm percutiendo ſanare, plagam à Deo venientem eſſe medicinam. Caſtigat enim peccantes, vt ea diſciplina meliores faciat, & præſenti animaduerſione redimat ab exitio ſempiterno. Nam [c] viſitat quidem in virga iniquitates noſtras, & in verberibus peccata noſtra, miſericordiam autem ſuam non aufert à nobis. Quare monendi ſunt fideles, vt in eiuſmodi caſtigatione patriam Dei caritatem agnoſcant, & illud apud patientiſſimum Iob, in memoria, & in ore habeant: [d] Ipſe vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius ſanabunt. Vt illud vſurpent, quod ſub perſona populi Iſraelitici ſcripſit Hieremias, [e] Caſtigaſti me, & eruditus ſum quaſi iuuenculus indomitus, Conuerte me, & conuertar, quia tu

a Iob. 19. 21

b Deut. 32. 39.

Quo fine adhibeatur caſtigatio.

c Pſ. 88. 34. 35.

d Iob. 5. 18. vide etiam ibidẽ verſus prcedẽtes & ſubſequentes.

e Hier. 31. 18.

Dominus

Dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum ſibi proponant, qui cùm in illa plaga cæcitatis paternam Dei manum cædentem ſenſiſſet, clamauit: [a] Benedico te Domine Deus Iſrael, quia tu caſtigaſti me, & tu ſaluaſti me.

a Tob. 11. 17. vide eũdẽ cap. 13. 5.6.7.8. 11. 12. & 1. Reg. 2.6. & Iob. 13. 15. & Sap. 16. 13.

13 *Deum nunquam noſtri oblitum eſſe fidelibus inculcandum.*

In quo maximè cauendũ eſt, fidelibus, ne, etiã ſi quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti ſint, Deum id ignorare exiſtiment: ait enim ipſe: [b] Capillus de capite veſtro non peribit. Imo verò ſe ipſi illo diuini oraculi ſolatio cõſolentur, quo in Apocalypſi dictum eſt, [c] Ego, quos amo, arguo, & caſtigo. Cõquieſcãt in Apoſtoli cohortatione ad Hebræos, [d] Fili mi, noli negligere diſciplinã Domini, neq; fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, caſtigat, Flagellat autem omnem filium, quem recipit: quòd ſi extra diſciplinam eſtis, † adulterini eſtis, & non filij. Patres quidem carnis noſtræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos, num multò magis obtemperabimus Patri ſpirituum, & viuemus?

Deus clarè omniũ afflictiones intuetur.

b Luc. 21. 18

c Apo. 3. 19. Prou. 3. 11. 12.

d Hebr. 12. 5.6.7.8.

† Latina biblia noſtra & MS. vulgata habẽt adulteri, ſed greca legunt νόθοι, quæ auctor ſequi & interptari hac voce adulterini maluit.

Noſter.

14 *Cur Deum pluralitatis uocabulo* noſtrum *Patrem hic appellare iubeamur.*

Cvm Patrẽ inuocamus ſinguli, & noſtrũ appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis conſequi neceſſariò, vt fratres ſint fideles omnes, & inter ſe fraternè amare debeant: [e] Omnes enim, inquit, vos fratres eſtis, Vnus eſt enim Pater

Chriſtiani ꝓpriè Deũ ſuũ Patrem appellãt noſtrũ: primũ, vt donum adoptionis, q̃ beneficio Chriſti fidelibus contigit, ab omnibus agnoſcatur.

e Matt. 23. 8.9.

veſter,

veſter, qui in cælis eſt. Quare etiam in epiſtolis, fideles omnes, [a] Apoſtoli fratres appellant. Ex quo item cõficitur illa conſecutio neceſſaria, vt eadem adoptione Dei, non ſolùm inter ſe fideles vniuerſi fraterna neceſſitudine coniungantur, ſed, quia homo eſt vnigenitus Dei filius, fratres etiam eius & nominentur, & ſint. Nam in epiſtola ad Hebræos cùm de Filio Dei loqueretur, ſcripſit Apoſtolus, [b] Non confunditur fratres eos vocare, dicens: [c] Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tantò antè Dauid de Chriſto Domino prædixerat. Ipſe verò etiam Chriſtus ſic apud Euangeliſtam loquitur ad mulieres, [d] Ite, nũciate fratribus meis, vt eant in Galilæam: ibi me videbunt. Quod tum ab eo dictum eſſe conſtat, cùm iam excitatus à mortuis, immortalitatem conſecutus eſſet, ne quis exiſtimet fraternam hanc cognationem, eius reſurrectione, & in cęlum aſcenſu diſſolutam eſſe. Tantum enim abeſt, vt hanc coniunctionem, & caritatem Chriſti reſurrectio diremerit, [e] vt ex illa maieſtatis, & gloriæ ſede, tum, cùm de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, [f] fidelium minimos ab eo, fratrum nomine appellandos accepeerimus.

a Rom. 1. 13 & 7. 1. & 10. 1. & 12. 1. & 1. Cor. 1. & 10. & 2. 1.

Chriſtum Chriſtiani propter humanitatem fratrem habent.

b Heb. 2. 11.

c Pſ. 21. 23.

d Matt. 28. 10. Sic Ioã. 20. 17.

Fraterna cũ Chriſto cognatio eius reſurrectione non eſt diſſoluta.

e Mat. 25. 31

f Ibid. 40.

15 *Qua ratione inter Chriſti fratres fideles cenſeātur.*

QVI autem fieri poteſt, vt Chriſti fratres non ſimus, cuius [g] cohæredes dicimur? Eſt enim [h] primogenitus ipſe, [i] conſtitutus hæres vniuerſorum, nos verò ſecundo loco geniti, cohæredes eius pro modo cæleſtium donorum, pro ratione caritatis, qua præbuerimus nos miniſtros, & [k] coadiutores Spiritus ſancti, quo auctore ad virtutem, ſalutareſque

Qũo Chriſtiani ſunt Chriſti cohæredes.

g Rom. 8. 17

h Col. 1. 18.

i Heb. 1. 2.

k 1. Cor. 3. 9 Gręc. habet συνεργοὶ, id eſt, cooperatores.

reſque actiones impellimur, & incedimur, vt eius freti gratia, in certamen ſalutis fortiter deſcendamus, quo ſapienter, conſtanterque confecto, [a] decurſoq; huius vitæ ſpatio, iuſtũ coronæ præmium capimus à cæleſti parente, omnibus, qui eundem curſum tenuerint, conſtitutum. [b] Non enim, vt ait Apoſtolus, iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri, & dilectionis.

a 1. Cor. 9. 15. 6.

b Heb. 6. 10. Chryſ. Homil. 14. op. imp. ĩ Matt. De⁹ libẽter audit Chriſtianũ ꝓ alijs ẽt orãtẽ.

16. *Quomodo alij pro alijs orare, & omnes inuicem fratres æſtimare debeamus.*

Christiani nõ debent ſe alij alijs preferre. vide ſingulare modeſtię Chriſtianæ exemplũ in Oneſimo, quem Apoſtolus etiam ſeruũ & fugitiuũ, hero ſuo Philemoni vt ſua uiſcera commẽdat ibid. 12.

QVAM verò hanc ex animo vocem NOSTER proferre debeamus, S. Chryſoſtomi ſententia declaratur, qui Deum inquit libenter Chriſtianum audire, non ſolùm pro ſe, ſed pro altero deprecantem, quòd pro ſe orare naturæ eſt, pro altero gratiæ, pro ſe neceſſitas cogit, pro altero fraterna caritas hortatur. quibus illa ſubiunxit: Iucundior eſt Deo oratio quam fraterna caritas commendat, quam ea, quam neceſſitas rei pronuntiat. In hac tanta materia ſalutaris orationis, monere, & hortari debet Parochus omnes, omnis ætatis, generis, ordinis, vt communis huius fraternæ neceſſitudinis memores, comiter, & modeſtè ſe gerant, neque ſe alijs alij præferant inſolentiùs. Nam etſi in Eccleſia Dei diuerſi ſunt officiorum gradus: tamen illa varietas graduum, & munerum, fraternæ coniunctionis neceſſitudinẽ minimè tollit, [c] quemadmodum in hominis corpore varius vſus, & functio diuerſa membrorum nihil agit, quamobrem, hæc, vel illa corporis pars, membri munus, & nomen amittat.

c Rom. 12. 4. 1. Cor. 12. 12. 13. Epheſ. 4. 7.

Mutuã fraternitatem Chriſtiani verbis & factis diligãt.

Diuerſi hominũ in Eccleſia Dei gradus non tollunt fraternæ neceſſitudinis nexum.

Quibus

16 *Quibus de cauſis Chriſtiani ſint tanta neceſſitudinis coniunctione copulati.*

Deus vnus & idem eſt diuitum & inopum cõditor Sap.6. 8.& 7.6. & ex 4.11.Mala.2.10.

Nobilitas ſpũalis omnium Chriſtianorum vna eſt.

a Ioan.3.5. & Rom.6. 3.4. Col.2. 12.

PROPONE tibi eum, qui regia ſit poteſtate: an is igitur, ſi fidelis eſt, frater nõ eſt omnium, qui Chriſtianæ fidei communione continentur? Maximè: quid ita? quia non eſt Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati ſunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in regum poteſtate ſunt, extiterunt, ſed vnus Deus, & parens, & Dominus omnium. Itaque vna ſpiritualis ortus omnium nobilitas, vna dignitas, vnus ſplendor generis, cùm omnes [a] ex eodem ſpiritu, ex eodem fidei ſacramento nati ſimus filij Dei, & eiuſdem hæreditatis cohæredes. Nec vero alium Chriſtum Deum habent copioſi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi, non alijs ſacramentis ſunt initiati, nec aliam hæreditatem regni cæleſtis expectant: Fratres ſumus omnes, & vt, inquit Apoſtolus ad Epheſios, [b] membra ſumus corporis Chriſti, de carne eius, & de oſſibus eius. Quod item in Epiſtola ad Galatas ſignificat Apoſtolus, [c] Omnes filij Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu: quicumque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: non eſt Iudæus, neq; Græcus, non eſt ſeruus, neq; liber, non maſculus, neq; fœmina. Omnes enim vos vnum eſtis in Chriſto Ieſu. Hęc autẽ accuratè verſanda res eſt Paſtoribus animarũ, & ſcienter illis in hac ſententia commorandũ: eſt enim accommodatus locus nõ minus ad cõfirmãdos, & excitãdos inopes, & abiectos homines, quàm ad coercendam, comprimendamq; arrogantiam locupletium, atq; potẽtium. Cui hominum incõmodo, vti mederetur, vrgebat

b Eph.5.30

c Gal.3.26. vide item Ioan.17.21. 22.23. Act. 4.32. 1.Cor.10.17 Col.3.11.

Locis ſupra citatis & alibi paſſim.

Apoſto-

Apoſtolus fraternam hanc caritatem; & inculcabat fidelium auribus.

17 *Quid Chriſtianus, ubi exordium precationis illud*, Pater noſter: *pronuntiabit, meditari debeat.*

Cvm igitur has Deo preces facturus es Chriſtiane, memineris te tanquam filium ad Patrem Deum accedere. Itaque cùm precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuntias, cogita, quem in locũ te ſumma Dei benignitas extulerit, qui non ut ſeruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, ſed vt ad patrem filium voluntarium, ſecurumque confugere iuſſerit. Qua in memoria, & cogitatione, quo viciſſim ſtudio, & pietate tibi orandum ſit, conſidera: Danda enim tibi eſt opera, te vt talem præbeas, qualem eſſe decet Dei filium, id eſt, vt oratio, & actiones tuæ indignæ non ſint [a] diuino genere, quo te dignari voluit beneficentiſſimus Deus. Ad hanc officij rationem cohortatur nos Apoſtolus, cùm ait, [b] Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filij cariſſimi: vt verè de nobis dici poſſit, quod ipſe Apoſtolus ſcripſit ad Theſſalonicenſes, [c] Omnes vos filij lucis eſtis, & filij diei.

a Act. 17. 28 29.

b Epheſ. 5. 1

c 1. Theſ. 5. 5.

Qui es in cælis.

18 *Cùm Deus ſit ubique præſens, quomodo domicilium ſuum peculiariter in cælo habere dicatur.*

Constat inter omnes, qui rectè de Deo ſentiunt, vbique locorum, & gentium eſſe Deum. quod non ita intelligendum eſt, quaſi ipſe diſtributus in partes, vna parte locum vnum, alia alium

Quomodo Deus ſit ubique.

Deus eſt totus ubique

 occupet,

occupet, ac tueatur. Nam Deus ſpiritus eſt, omnis expers diuiſionis. Quis enim audeat Deum, tanquam in veſtigio poſitum, loci alicuius finibus circumſcribere, cùm ipſe de ſe dicat, [a] Nunquid non cęlum, & terrā ego impleo? Quod rurſum ſic accipiendum eſt, Deum cęlum ac terram, quæq; cęlo, ac terra comprehenſa ſunt, vi ſua, ac virtute complecti, non autem ipſum vllo loco contineri. Adeſt enim omnibus rebus Deus, vel creans ipſas, vel cōſeruans creatas, nulla regione, nullis finibus, vel circumſcriptus, vel ita definitus, quo minus & naturam, & poteſtatem ſuam præſens vbiq; conſtituat. Quod B. Dauid expreſſit illis verbis, [b] Si aſcendero in cęlum, tu illic es. Verùm, etſi præſens adſit Deus in locis, & rebus omnibus, nullis, vt diximus, terminis definitus, tamen in diuinis Scripturis ſæpe dicitur habere domicilium ſuum in cęlo: quod ideo factum videmus, quòd cęli, quos ſuſpicimus, ſunt nobiliſſima mundi pars, ijdemq; manent incorrupti, præſtantes vi, magnitudine, ac pulchritudine cæteris corporibus, certisque ac ſtabilibus motibus præditi. Ergo, vt excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam ſuam poteſtatem, ac maieſtatem, [c] quę maximè elucet in opere cęlorum, ſe in diuinis Scripturis habitare dicit in cælis: ſæpe etiam, quod res eſt, declarat nullam eſſe mundi partem, quæ non præſenti Dei natura, ac poteſtate comprehenſa ſit.

[Deus] totus in ſingulis mūdi partibus. vide Th. in 1.p.q.8. ar. 2. Aug. li. 1. Confeſ. c.3

a Hier. 23. 24.

Deus eſt in rebus omnibus Act. 17. 28. Gre. in Ezech. ho. 8. Tho. c.q. art. 3.

b Pſ. 138. 8. Amos 9. 2.

Deus in diuinis Scripturis in cælo ſæpe eſſe dicitur, ut pſal. 2.4. & 10.4. & 113 3. 122.1. & alibi.

Deus in cœlo cur eſſe dicatur.

c Pſal. 18.2

19 *Quid fidelibus meditandū exhibeat illa particula.*

Qui es in cælis.

QVAMQVAM in hac cogitatione cæleſtis domicilij

micilij diuinæ maieſtatis, fideles non ſolum communis omnium parentis imaginem ſibi proponẽt, ſed etiam in cælo regnantis Dei, vt oraturi meminerint, mentem, animumq́; referendum eſſe ad cælum, quantumq́ue ſpei, ac fiduciæ affert eis Patris nomen, tantùm Chriſtianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præſtans illa natura, ac diuina maieſtas Patris noſtri, QVI ES IN CÆLIS. Quæ verba prę finiunt etiam orantibus, quid petendum ſit: Omnis enim poſtulatio noſtra, quę ad huius vitæ vſum ac neceſſitatem pertineat, niſi cum cęleſtibus ſit cõiuncta bonis, & ad illum finẽ dirigatur, inanis eſt, & indigna Chriſtiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illam Apoſtoli auctoritate cõprobabunt, [a] Si conſurrexiſtis † cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedẽs, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.

A Patre cœleſti cœleſtia duntaxat bona, aut q̃ his cõiuncta ſunt exoptanda.

a Coloſ. 3 1. 2.

† in vno MS. Græco & Syr. exẽ. nõ eſt cum.

DE PRIMA PETITIONE ORATIONIS DOMINICÆ.

CAPVT X.

SECTIO PRIMA.

Sanctificetur nomen tuum.

1 *Cur à nominis diuini ſanctificatione noſtra deſideria exordiamur.*

QVID à Deo petendum, quove ordine id agendum ſit, Magiſter ipſe, ac Dominus omnium docuit, & imperauit. Nam cùm ſtudij, & deſiderij noſtri nuncia ſit, & interpres oratio, tum rectè,

Petitionum ordo ſequi debet ordinem rerum expetendarum.

Thomas in 2.2.q.83.artic.9. Deus eſt in ſeipſo ſũmũ bonũ Aug.in 1.de Tri.ca.2. & Tho.in 1.p.q.6.ar.3. itẽ lib.1.conc.Gen.ca.41.& 74.

Dei honor inter precãdũ ante omnia etiã quęrendus.

Cur ante omnia petẽdũ eſt, quod propriè ad Dei gloriam pertinet.

Deſiderantur & petũtur ea, quibus quis caret.

Deo nihil addi poteſt, quia eſt immutabilis. Mal.3.6.uide Th. in 1.p.q.9.art.1.

Nihil petimus Deo intrinſecus accedere qđ antea nõ habuerit, ſed exterius aliquid fieri quo eiꝰ glo-

& ratione petimus, cùm poſtulationũ ordo ſequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos vera caritas, totum vt animum, ac ſtudium cõferamus in Deum: qui quoniam ſolus eſt in ſe ipſo ſummum bonum, iure eſt pręcipuo quodam, ac ſingulari amore diligendus. Nec verò ex animo, & vnicè poteſt amari Deus, niſi rebus omnibus, ac naturis, eius honor, & gloria prępoņatur. Bona enim, & noſtra, & aliena, & omnino omnia, quæcunque boni vocabulo nominantur, ab illo profecta, ſummo ipſi bono cedunt. Quare vt ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de ſummo bono principem, & caput conſtituit petitionum reliquarum; docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus ſint, poſtulemus, quæ propria ſunt Dei gloriæ, petere debere, ipſique Deo ſtudium, & deſiderium eius rei noſtrum exponere. Quo facto manebimus in officio caritatis, qua docemur, & plus Deum, quàm nos ipſos diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus.

2 *Cùm diuina natura nulla re augeri, aut carere poſſit, cur neceſſe fuerit ſanctificationem nominis Dei hic poſtulare.*

Et quoniam deſiderium, & petitio ſunt earum rerum, quibus caremus, (nec vero Deo, id eſt, eius naturæ, fieri acceſſio poteſt, aut augeri vlla re diuina ſubſtantia, quæ inexplicabilem in modum eſt omni perfectione cumulata) intelligendum eſt, extra hæc eſſe, quæ à Deo ipſi Deo petimus, & ad æternam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, vt Dei nomen notius ſit gentibus, ut

eius

eius regnum amplificetur, vt plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria NOMEN, REGNUM, OBEDIENTIA; non in illo ſunt intimo Dei bono, ſed aſſumuntur extrinſecus.

ria innoteſcat ad hominum utilitatem optamus.

3 Quomodo intelligenda ſit hæc prima petitio uota hac petitione, Chriſtus nos Deo Patri offerre.

VERUM vt hæ petitiones, quā vim habeant, & quid valeant, planius intelligatur, Paſtoris erūt partes, monere fidelem populū verba illa, SICUT IN CÆLO, ET IN TERRA, ad ſingulas referri poſſe ſingularum primarum poſtulationum, ut, SANCTIFICETUR NOMEN TUUM, SICUT IN CÆLO, ET IN TERRA, item: ADVENIAT REGNUM TUUM, SICUT IN CÆLO ET IN TERRA: ſimiliter, FIAT VOLUNTAS TUA SICUT IN CÆLO ET IN TERRA. Cùm autem petimus, vt ſanctificetur nomen Dei, id ſentimus; vt augeatur ſanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, vt eodem modo ſanctificetur in terra, quo in cælo, id eſt, vt amplitudine terreſtris ſanctificatio cæleſtem exæquet: hoc enim fieri nullo pacto poteſt: ſed vt ex caritate, ex intimo animi ſtudio id agatur.

Verba illa, ſicut in cœlo & in terra, ad tres primas petitiones referri poſſe docent Chryſ. hom. 14. op. imper. in Matt.

Quid ſibi velit prima petitio.

4 Quomodo Dei nomen per ſe ſanctum, ſanctificari à nobis poſſit.

ETSI veriſſimum illud eſt, ſicuti eſt, diuinum nomen per ſe ſanctificatione non egere, cùm [a] ſanctum, & terribile ſit, quemadmodum ipſe Deus ſuapte natura [b] ſanctus eſt, neque ei vlla ſanctitas, quæ ab omni æternitate præditus non fuerit poſſit

a Pſ. 110. 10 & 137. 2.
b Leuit. 11. 44. & 19. 2. & 20. 7. & 1. Pet. 1. 16. Ioſ. 24. 19. & 1. Re. 2. 2.

accedere: tamen, quòd in terris longè minori honore afficitur, quàm par eſt, nonnunquam etiã maledictis, & nefarijs vocibus violatur, propterea cupimus, ac petimus, vt laudibus, honore, gloria celebretur, ad exemplum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cęlo tribuuntur, id eſt, vt ſic honor, & cultus in mente, in animo, in ore verſetur, vt omni veneratione, & intima, & externa proſequamur, omni celebritate excelſum, purum, & glorioſum Deum ad imitationem ſupernorum, & cęleſtiũ ciuium complectamur. Vt enim cęlites ſumma conſenſione, gloria, & prædicatione efferũt Deum: ſic precamur, vt idem contingat orbi terrarum, ut omnes gentes Deum cognoſcant, colant, & venerẽtur; vt nulli planè mortales reperiantur, qui non & ſuſcipiant Chriſtianam religionem, & ſe totos Deo dicantes, credant ex eo omnem ſanctitatis fontem exiſtere, neq; quicquam eſſe purum, aut ſanctum, quod non à ſanctitate diuini nominis oriatur.

Dei nomẽ cum per ſe ſanctũ ſit, quomodo illud ſanctificari petamus.

Beati omnes Deum ꝑpetuo laudant. Pſal. 83. 5. & Apoc. 4. 8. Augu. in 22. de ciui. Dei, c. 30.

5 *Quomodo fieri poſſit, ut Dei nomen in infidelibus ſanctum eſſe poſſit.*

TESTATVR enim Apoſtolus [a] mundatam eſſe Eccleſiam in lauacro aquæ, in uerbo uitæ. Significat autem uerbum uitæ, [b] nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, in quo baptizamur, & ſanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiuſquam expiatio, nulla munditia, & integritas eſſe poteſt, ſuper quo nõ ſit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus à Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illuſtratum, huius uim nominis agnoſcat ſic, ut in eo ueram quærat ſanctitatem, & in nomine

a Eph. 5. 26

b Matt. 28. 19. vide plura in 2. p. de ſacram. baptiſmi.

Secũdò ſpeciatim petitur, ut infideles per fidẽ & fidei ſacramenta Deo ſe adiungant.

mine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis baptiſmi ſacramentum ſuſcipiens, ipſius Dei dextera, perfectam vim ſanctitatis conſequatur.

6 *Qua ratione Dei nomen in peccatoribus ſanctificari poßit.*

PERTINET verò optatum, & poſtulatio noſtra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, & ſceleribus contaminati, puram baptiſmi integritatem, & [a] innocentiæ ſtolam amiſerunt: quare factum eſt, vt in illis miſerrimis ſuam iterum ſedem impuriſsimus ſpiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur à Deo, vt in ipſis etiam ſanctificetur nomen eius: [b] vt ad cor, & ſanitatem redeuntes, ſacramento pœnitentiæ redimant priſtinam ſanctitatem, ſeq; ipſos purum, ac ſanctum Deo templum, ac domicilium præbeant.

Tertiò, petit, ut Chriſtiani in uitia relapſi reſipiſcant.
a Matt. 22. 12.
b Iſa. 46. 8.

7 *Quomodo omnes homines in ſe ſanctificare Dei nomen poterunt.*

ORAMVS denique, lumen vt ſuũ Deus præferat omniũ mẽtibus: quo videre poſsint, [c] omne datum optimũ, & omne donum perfectũ, deſcẽdens à Patre luminum, ad nos diuinitùs eſſe delatum: quo tẽperantiam, iuſtitiam, vitã, ſalutem, omnia denique animi, corporis, externa, vitalia, ac ſalutaria bona illi accepta referant: à quo, quemadmodum prædicat Eccleſia, bona cuncta procedant: ſi quid luce ſua ſol, ſi quid reliqua ſydera motu, & curſu proſunt hominũ generi, ſi circumfuſo hoc alimur ſpiritu; ſi terra frugum, & fructuum vbertate uitam ſuſtinet omnium; ſi opera magiſtratuũ quiete, ac tranquillitate fruimur: & hæc, & huius gene-

Quartò, petitur, ut gratiæ ſuæ lumine corda tenebricoſa perfundat.
c Iac. 1. 17.
Omnia bona cum animi, tum externa Deo referri debent accepta.
In oration. Domin. 5. poſt Paſch.

Secũdæ cauſæ ſunt diuinæ potentię inſtrumẽta. vide Th. in 1. p.q. 103. arti. 5. & 6. Vide ſectio. 20. primi articuli ſymboli.

ris bona innumerabilia nobis ſuppeditat immenſa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philoſophi ſecundas cauſas appellant, interpretari debemus mirabiliter effectas quaſdam, & ad vſum noſtrum accommodatas Dei manus, quibus nobis ſua bona diſtribuit, ac longe, lateque diffundit.

Quintò, optatur, ut catholica Eccleſia ab omnib. agnoſcatur.

8 *Quomodo maximè per agnitionem, & uenerationem Eccleſię Catholicę Dei nomen ſanctificetur.*

a Zachar. 13. 1. Ezech. 36. 25.

Eccleſię prȩrogatiuæ.

Ad ſolã Eccleſiam pertinet diuini nominis imploratio. vide Aug. ſer. 181. de tẽp. & Gregor. lib. 35. moral. c. 6.

b Act. 4. 12.

QVOD autem maximè rem continet in hac petitione, illud eſt, vt omnes agnoſcant, ac venerentur ſanctiſſimam Ieſu Chriſti ſponſam, & parẽtem noſtram Eccleſiam: in qua vna eſt [a] fons ille ampliſſimus, atque perpetuus ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum ſordes, vnde hauriuntur vniuerſa ſalutis, & ſanctitatis ſacramenta: quibus quaſi cæleſtibus quibuſdam fiſtulis in nos à Deo ille ſanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam ſolam, & ad eos, quos ſuo ſinu, & gremio complexa eſt, pertinet diuini illius imploratio nominis, [b] quod vnum ſub cęlo datum eſt hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.

Quid prima petitione maximè meditandum.

9 *Qua ratione nomen Dei à Chriſtianis hodie polluatur.*

De Chriſtianis qui factis nomen Dei polluũt & vilius efficiunt.

Quod q. 6. ſeq. petitio. etiam pertractatur.

VERVM Parochi maximè hunc locum vrgere debebunt, boni eſſe filij, non ſolum Patrem Deum orare verbis, ſed re etiam, & actione conari, vt eluceat in ipſo ſanctificatio diuini nominis. Vtinam non eſſent, qui, cùm orationem hanc Dei nominis ſanctificationem aſſiduè poſtulent, factis, quantùm in ipſis eſt, illud violant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipſi etiam

Deo

Deo maledicitur: in quos dictum eſt ab Apoſtolo: [a] Nomen Dei per vos blaſphematur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: [b] Ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen ſanctum meum; cùm diceretur de eis, populus Domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt. Qualis enim eſt vita, & vt ſunt eorum mores, qui religionem profitentur: ſic de religione ipſa, deq; eius auctore religionis multitudo imperita iudicare ſolet. Quare qui viuunt ex Christiana religione, quam ſuſceperunt, & ad eius regulam, orationē & actiones dirigunt ſuas, magnā facultatem prębent alijs, laudandi nomē cæleſtis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipſe has partes impoſuit Dominus, vt illuſtribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hūc modum apud Euangeliſtam: [c] Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cęlis eſt. Et princeps Apoſtolorum: [d] Conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonam, vt ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum.

a Roma. 2. 24.
b Ezec. 36. 20. vide itē Iſa. 52. 5. & Tit. 1. 16.

Quomodo ex fidelium sāctitate populi ad laudandū Deū excitantur. vide Deute. 4. 5. 6. 7.

Virtutibus ſunt excitādi homines ad Dei nominis ſanctificationem.

c Matth. 5. 17. Mar 4. 21. Luc. 8. 16.
d 1. Petr. 2. 12. & 3. 16. 17.

DE SECVNDA PETITIONE,

CAPVT VNDECIMVM.

SECTIO PRIMA.

Adueniat regnum tuum.

1 *Regni Dei prædicatio in ſcripturis quàm ſæpe commendata.*

REGNVM cæleſte, quod altera hac petitione poſtu-

Coniūctum eſt huius pe

titionis argumentum cum vltimo ſymboli articulo.
a Matt. 3.2. Marc. 1.4. Luc. 3.3.
† M S. 4. Reg. & Gr. & Syr. exēpl. legūt appropinquauit.
b Matth. 4. 17. Marc. 1. 15.
c Matth. 5. & 6. & 7. per totum.
d Matth. 5. 3. Luc. 6. 20
e Luc. 4. 43.
f Matth. 10 7.
g Luc. 1. 9. 60.
h Act. 1. 3.

poſtulamus, eiuſmodi eſt, ut eò referatur, ac terminetur omnis Euangelij prædicatio: nam & inde exorſus eſt ad pœnitentiam hortari S. Ioannes Baptiſta, dum, [a] Pœnitentiam, inquit, agite: † appropinquabit enim regnum cælorum. Nec aliunde fecit initium ſuæ prædicationis [b] Saluator humani generis: & in illo ſalutari ſermone, [c] quo beatitudinis uias diſcipulis in monte monſtrauit, tanquam propoſito orationis argumento principium duxit à regno cælorum: nam, [d] Beati, inquit, pauperes ſpiritu: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam cauſam neceſſariæ profectionis: [e] Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideo miſſus ſum. Hoc idem [f] poſtea regnum prædicare iuſsit Apoſtolos: & illi, qui ſe ire ad ſepeliendum patrem ſuum uelle dixerat, reſpondit: Tu [g] vade, annuncia regnum Dei. Cùm uerò reſurrexiſſet à mortuis, per illos quadraginta dies, quibus apparuit Apoſtolis, [h] loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc ſecundæ poſtulationis locum, diligentiſsimè tractabunt, ut fideles auditores, quanta ſit in hac petitione uis, ac neceſsitas, intelligant.

2 *Quid hæc ſecunda petitio compræhendat.*

PRIMVM autem ipſis ad rem ſcienter, ſubtiliterque explicandam, magnam facultatem dabit ea cogitatio, quòd, etſi hæc petitio coniuncta ſit cum reliquis omnibus, eam tamen ſeparatim etiam adhiberi iuſſerit à cæteris, ut, quod petimus, ſummo ſtudio quæramus: inquit enim; [i] Quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius; &

i Matt. 6. 33

hæc omnia adijcientur vobis. Et quidem tanta vis,& copia cæleſtium munerum hac poſtulatione continetur,vt omnia complectatur, quæ ad corpoream, & ſpiritualem vitam tuendam ſint neceſſaria. quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non ſint, quæ regni ſalutẽ contineant? quòd ſi ſunt homines de regni ſui incolumitate ſolliciti: quanta regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum eſt & vitam, & ſalutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione, comprehenſa ſunt omnia, quibuſcunque in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus, quæ conceſſurum Deus benignè pollicetur: nam ſtatim illa ſubiunxit: [a] Et hæc omnia adijcientur vobis. Quibus omnino declarauit ſe eum eſſe regem,qui generi hominum copioſè omnia, largeque ſuppeditat: in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit,[b] Dominus regit me,& nihil mihi deerit.

Qũo omnia quæ ad ſpiritualem & corporalẽ vitã pertinẽt, Deus ſuo regno prouideat, declarat ſub parabola vineæ. Iſa.5.1.2.3. & Hierem. 2.21. & Matth.21.33.

a Matt.6.33

Deus rex eſt ditiſſim⁹ valens omnia neceſſaria nobis præſtare.

b Pſal.22.1.

3 *Quid his faciendum ſit, qui huius petitionis fructum conſequi cupiunt.*

VERVM minime ſatis eſt, vehementer petere Dei regnum, niſi ad petitionem noſtram adhibeamus omnia, tanquam inſtrumenta, quibus illud quæritur,& inuenitur. nam & quinque fatuæ virgines ſtudioſè illæ quidem petierunt ad hunc modum: [c] Domine,Domine aperi nobis: veruntamẽ, quòd illius poſtulationis præſidia non haberent, excluſæ ſunt,nec iniuria; eſt enim illa Dei ore pronunciata ſententia: [d] Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum.

Qũo petendum Dei regnum.

c Matt. 25. 11.

d Matth. 7. 21.

Quibus

4 *Quibus rationibus regni Dei deſiderium hominibus ſit excitandum.*

Quàm calamitoſa ſit p̄ſentis vitæ conditio. Quod pluribus etiā declarabit̄ duabus poſtremis petitionibus. Cæterū de huius vitæ miſeria potiſſimum agūt ex libris ſacris Iob & Eccleſiaſtes, & Tobias: p̄ter quos ſi lubet etiam hos peculiares ſacræ Scripturæ locos Paroch⁹ adhibebit. Ge. 3.19. & 6.3. & 19. per totū & 47. 9. & 2. Reg. 14. 14. & 1. Paral. 29. 15. Pſal. 38. 6. & 89. 5. 9. & 101. 4. 12. & 102. 15. & 108. 23. & 143. 4. Sap. 2. 5. & 5. 9. Eccli. 14. 18. & 17. 31. & 18. 8. & 40. 6. & 41. Iſa. 40. 6. & innumerabiles.

QVAMOBREM hauriēt animarū curatores Sacerdotes ex vberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quę fidelibus deſiderium, ſtudiumq; cōmoueant regni cęlorū, quæ calamitoſam ſtatus noſtri conditionē, illis ob oculos ponant, quæ ſic eos afficiant, vt reſpicientes, & colligentes ſe, in memoriā redeant ſummæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parentis Dei domus.[a] Exules enim ſumus, & planè eius loci incolæ,[b] in quo habitant dæmones: quorum odiū in nos nulla ratione mitigari poteſt: nā ſunt infeſtiſſimi & implacabiles in genus humanum. Quid domeſtica,[c] inteſtinaq; prælia, quę inter ſe corpus & anima, caro & ſpiritus aſſiduè gerunt? quibus perpetuò timendum eſt, ne concidamus: timendū autem? imo ſtatim conciderem⁹, niſi propugnaculo diuinæ dexteræ defenderemur. Quā vim miſeriarum cùm ſentiret Apoſtolus: [d] Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius.

5 *Quanta ſit hominis miſeria per aliarum rerum cum homine collationem demonſtrat.*

HÆC infelicitas noſtri generis quamquā per ſe cognoſcitur, tamē ex contentione reliquarum naturarum, & creatarum rerum faciliùs intelligi poteſt. In illis, ſiue rationis, ſiue etiam ſenſus expertibus, rarò fieri videmus, vt aliqua natura à proprijs

a Omnes Patres ſe exules, hoſpites & peregrini eſſe cōfeſſi ſunt. Heb. 11.13. b Dæmones ſic in terris agere indicat Paulus Eph. 6. 12. c Prælia carnis & ſpiritus. Matth 26.41. Rom. 7.18.19.20. Gal. 5.17. d Rom. 7.24. Omnes res creatæ inſitam ſibi à Deo vim retinent. Pſal. 143.6.7.

actionibus, à ſenſu, vel motu inſito declinet ſic, vt à propoſito, & conſtituto fine deflectat. Hoc apparet in beſtijs agreſtibus, natantibus, volucribus, vt res declaratione non egeat. Quòd ſi cælum ſuſpexeris, nonne veriſſimum id eſſe intelligis, quod à Dauide dictũ eſt. [a] In æternum Domine, verbum tuum permanet in cælo? Nempe illud continenti motu, & perpetua conuerſione fertur, vt ne minimum quidem à præfinita diuinitus lege diſcedat. Si terram & reliquam vniuerſitatem conſideres, facile videas aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miſerrimum hominum genus ſæpiſſimè labitur: raro, quæ rectè ſunt cogitata, perſequitur: plerumque ſuſceptas bonas actiones abijcit, atq; contemnit: quæ modò placuerat optima ſententia, ſubitò diſplicet, & illa reiecta, ad turpia conſilia, ſibique pernicioſa dilabitur.

Beſtiæ. Cælum. a Pſ. 118. 89. Terra. Hominis quãta ſit in rebus agendis inconſtãtia. Inconſtãtiæ humanæ & miſeriarum quotidianarum cauſæ.

6 *Quæ ſit omnium miſeriarum cauſa potiſſima.*

QVÆNAM igitur eſt huius inconſtantiæ, miſeriæque cauſa? Contemptio planè diuini afflatus. [b] claudimus enim aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cæleſtẽ Patrẽ ſalutariter præcipientẽ audimus. Quare huc incumbendũ erit Parochis, vt & miſerias oculis ſubijciant fidelis populi, & cõmemorẽt cauſas miſeriarũ, & remediorũ vim oſtẽdant. quorum omniũ illis facultas non deerit, cõparata ex ſanctiſſimis viris Ioanne Chryſoſtomo, & Auguſtino, maximè vero ex ijs, quæ in ſymboli expoſitione poſuimus. nam, illis cognitis, quis erit è facinoroſorũ hominũ numero, quin adiumẽto Dei gratię præeũtis, Euangelico illo [c] prodigi filij exẽplo

b Prou. 24. Iſ. 65. 11. & 66. 4. Hier. 7. 13. & 35. 15. Chryſoſ. in Pſal. 118. & in 4. ca. Iſa. & Homil. 62. ad pop. Antioch. & 69. & in ſerm. de vanitate & breuitate vitę. & alibi Aug. lib. 10. Cõfeſ. cap. 28. & 31. & lib. 21. de ciuit. cap. 14. & li. 22. ca. 22. c Luc. 15. 18. 19.

plo conetur exurgere & erigere ſe, atq; in cœleſtis regis, Patriſque conſpectum venire?

7 *Quid nam Dei regnum ſacris in litteris deſignet.*

HIS explicatis, quę ſit fidelium fructuoſa petitio, aperient quid ſit, quod his verbis à Deo poſtulemus, præſertim cùm vocabulum regni Dei multa ſignificet: quorum declaratio, & ad reliquam ſcripturæ intelligentiam non erit inutilis, & eſt ad huius loci cognitionem neceſſaria.

Dei regnũ primò generalem in res vniuerſas poteſtatem & prouidentiæ curam ſignificat.

Communis igitur quædam regni Dei ſignificatio, quæ frequens eſt in diuinis litteris, eſt non ſolùm eius poteſtatis, quam habet in omnem hominem, rerumque vniuerſitatem, ſed etiam prouidentiæ, qua cũcta regit, & moderatur. [a] In manu enim eius, inquit Propheta, ſunt fines terræ. Quibus finibus etiam intelliguntur, quæ occulta ſunt, & abdita in intimis terræ ac rerum omnium partibus. In hanc ſententiam Mardochęus loquebatur illis verbis: [b] Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta ſunt poſita: & non eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati. Dominus omnium tu es: nec eſt, qui reſiſtat maieſtati tuæ.

a Pſal. 94. 4.
b Eſt. 13. 9.

8 *Chriſti regnum in pios quale.*

Secũdo peculiarẽ illã beneficẽtiã qua pios gubernat & dirigit denotat.

ITEM Dei regno declaratur præcipua illa ac ſingularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios & ſanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura, dictum eſt illud à Dauide: [c] Dominus regit me, nihil mihi deerit. tum ab Iſaia: [d] Dominus rex noſter, ipſe ſaluabit nos. In qua Dei regia poteſtate, etſi præcipua ratione ſunt in hac vita ij, quos diximus, pij ac ſancti homines:

c Pſal. 22. 1.
d Iſa. 33. 22

mines: tamen [a] monuit Pilatũ ipſe Chriſtus Dominus, regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo, hoc eſt minimè ex hoc mundo, qui & conditus eſt, & interiturus, ortum habere. nã eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, reſpublicę, duces, omnesque ij, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus, præſunt ciuitatibns, atque prouincijs, vel per vim, & iniuriam dominatum occupauerunt: Chriſtus autem Dominus [b] conſtitutus eſt rex à Deo, vt ait Propheta: cuius regnum, ex Apoſtoli ſententia, iuſtitia eſt. inquit enim: [c] Regnum Dei eſt iuſtitia, & pax, & gaudium in Spiritu ſancto.

a Ioãnis 18. 36.

Quo regnũ Chriſti non ſit ex hoc mundo.

b Pſal. 2. 6.

c Rom. 14. 15.

9 *Qua ratione Chriſtus in ſuis regnet fidelibus.*

REGNAT autem in nobis Chriſtus Dominus, per virtutes intimas, fidem, ſpem, caritatem, quibus virtutibus regni quodam modo partes efficimur, &, Deo peculiari quadam ratione ſubiecti, ad eius cultum, ac venerationem conſecramur, vt, quemadmodum dixit Apoſtolus, [d] Viuo autem, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus, itá nobis dicere liceat, Regno ego, iam non ego, regnat verò in me Chriſtus. Id autem regnum iuſtitia dicitur, quia Chriſti Domini iuſtitia conſtitutum eſt. Ac de hoc regno ſic loquitur apud S.Lucam Dominus, [e] Regnum Dei intra vos eſt: Nam etſi Ieſus Chriſtus per fidem regnat in omnibus, qai gremio, ac ſinu ſanctiſſimæ matris Eccleſiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præſtanti fide, ſpe, & caritate præditi, ſe tanquam pura quędam, & viua membra Deo præbuerunt: & in his regnum gratiæ eſſe dicitur.

Quo Chriſtus in fidelibus ſuis regnet.

d Gal. 2. 20.

Quo regnũ Dei ſit iuſtitia.

e Luc. 17. 21

In quibus præcipuè regnet Chriſtus.

De

10 *De regno gloriæ Chriſti Domini noſtri.*

Tertio gloriã & maieſtatem deſignat quam Deus in cęlo obtinet.

a Matth. 25. 34.

b Luc. 23. 42.

c Ioan. 3. 5.

† MS. & Augu. hic addũt Sanctę.

d Epheſ. 5. 5 MS. & Græ. exempl. legũt, qui eſt idolorum ſeruus.

e Matt. 13. 31. 32. 33. 44 & 22. 2.

EST verò etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Chriſtum Dominum apud S. Matthæum loquentem audimus, [a] Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Quod idem ab eo regnũ, apud S. Lucam, latro admirabiliter, ſua ſcelera recognoſcens, expetebat, in hunc modum, [b] Domine, memẽto mei cùm veneris in regnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni, [c] Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu, † non poteſt introire in regnum Dei. Meminit item Apoſtolus ad Epheſios: [d] Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei. Eodem [e] pertinent aliquot ſimilitudines Chriſti Domini loquentis de regno cælorum.

11 *De regnis gratiæ & gloriæ Chriſti natura & diuerſitate.*

f Ioã. 4. 14. Quid gr̃a.

g Sic Apoſt. Rom. 6. 23. vitã æternã gratiã vocat. Regno gr̃æ frequenter excidimus.

h 2. Cor. 5. 6.

NECESSE eſt autem prius ponere regnum gratiæ. neque enim fieri poteſt, vt in vllo regnet Dei gloria, niſi eiuſdem gratia in illo regnarit. Eſt verò gratia, ipſius ſententia Saluatoris, [f] fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Gloriam autem quid eſſe dicemus, [g] niſi gratiam quandam perfectam, & abſolutam, quamdiu enim fragili hoc, [h] & mortali corpore veſtiti ſumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio vagi, & imbecilles abſumus à Domino, ſæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur:

cùm

cùm autem regni gloriæ,[a] quod perfectum eſt, lux nobis illuxerit, firmi, ac ſtabiles perpetuò conſiſtemus, omne enim, & vitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipſe denique noſtra in anima, & in corpore regnabit Deus: quæ res vberius in ſymbolo tractata eſt, cùm de reſurrectione carnis ageretur.

a 1.Cor.15. 10.

Regnũ gloriæ ſemel ſi ab homine poſſideatur nunquam amittitur.

12 *Quid in primis igitur hac petitione Deũ oremus.*

His igitur expoſitis, quæ communem regni Dei ſententiam declarant, quid ſibi hæc petitio propriè velit, dicẽdum eſt. Petimus autem à Deo, vt regnum Chriſti, quòd eſt Eccleſia, propagetur, vt ſe ad fidem Chriſti Domini, & ad accipiendam veri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi, & ſchiſmatici, ac hæretici redeant ad ſanitatem, & ad Eccleſiæ Dei communionem, à qua deſciuerunt, reuertantur, vt compleatur, & ad exitum perducatur, quod Iſaiæ ore dixit Dominus: [b] Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorũ tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: [c] quia dominabitur tui, qui fecit te. Et idem: [d] Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui: [e] leua in circuitu oculos tuos, & vide, omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi, filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent.

Quomodo maxime hic in terris regnum Dei adueniat.

b Iſa.54.2.

c Ibid.5.

d Iſa.60.3.

e Ibid.4. & 49.18.

13 *Secundo quidnam hic poſtuletur.*

Verum quia ſunt in Eccleſia,[f] qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præſeferant, in quibus propter peccatum dæmon

f Tit.1.16.

In Chriſtianis perperã viuentibus dominatur etiam diabolus.

habitat, ac dominatur tanquam in proprijs domicilijs, petimus etiam, vt ad eos veniat regnum Dei, quo illi, peccatorum diſcuſſa caligine, & radijs diuinæ lucis illuſtrati, reſtituantur in filiorum Dei priſtinum dignitatem, vt omnibus è ſuo regno, cæleſtis parens, ſublatis hæreticis, atque ſchiſmaticis, eiectiſq; offenſionibus, ac ſcelerum cauſis, [a] aream purget Eccleſiæ, quæ Deo cultum piè, ſanctéq; adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur.

a Matth. 3. 12.

14 *Quid tertio loco eadem petitione quæramus.*

PETIMVS denique, vt ſolus in nobis uiuat, ſolus regnet Deus, ne ſit poſthac morti locus, ſed, ut illa [b] abſorbeatur in uictoria Chriſti Domini noſtri, qui, [c] diſiecto, ac diſſipato omni hoſtium principatu, poteſtate, & uirtute, ſuo omnia ſubijciat imperio.

b 1. Cor. 15. 55.
c 1. Cor. 15. 24. 25. Col. 2. 15.

15 *Quæ Chriſtianis huius petitionis occaſione præcipuè agenda, & contemplanda offerantur.*

ERIT autem curæ Parochis, vt, quod poſtulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus inſtructus has piè Deo preces facere poſſit. Ac primum hortabuntur, ut uim, ac ſententiam intueantur illius ſimilitudinis à Saluatore introductæ: [d] Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, quem, qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuerſa, quæ habet, & emit agrum illum: nam qui nouerit Chriſti Domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia ſordeſcent: nihil enim eſt quod illi ſummo pretio comparari,

d Matth. 13. 44.

Chriſti regnũ ut conſequamur, omnia terrena ſunt contemnẽda.

imò verò, quod in conſpectu eius ſtare poſſit. Quare, quibus id noſſe contigerit, exclamabunt illi, ut Apoſtolus, [a] Omnia detrimentum feci, & arbitror vt ſtercora, ut Chriſtum lucrifaciam. Hæc eſt illa inſignis Euangelij [b] margarita, in quam, qui pecuniam ex omni bonorum uenditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur ſempiterna.

Huc ptinere poſſunt quæ de Sapientia ſcripſit Iob 28. 15. Salomō Prou. 8. 10. 11. & Sap. 7. 8. 9 10.

a Phil. 3. 8.
b Matt. 13. 45.

16 *Quàm ſit deſiderabile regnum Chriſti hic per gratiam & in futuro per gloriam.*

O nos felices, ſi tantum luminis nobis præferret Ieſus Chriſtus, vt illam videre poſſemus diuinæ gratię margaritam, quà ipſe regnat in ſuis: nam & noſtra omnia, & nos ipſos venundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis non dubitanter dicere liberet: [c] Quis nos ſeparabit à caritate Chriſti? Præſtantem verò regni gloriæ excellentiam, ſi quæ ſit, ſcire volumus, eandem de illa, & [d] Prophetæ, & [e] Apoſtoli uocem, atque ſententiam audiamus? Oculus non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.

Quam pretioſa ſit diuinæ gratię margarita.

c Rom. 8. 35

Quàm excelleñs ſit diuinæ gloriç theſaurus.

d Iſa. 64. 4.
e 1. Cor. 2. 9

17 *De humilitate, quam in hac petitione, & alijs præ nobis ferre debemus.*

PROFICIET autem ad impetrandum maximè, quod petimus, ſi, qui ſimus, ipſi nobiſcum reputemus, id eſt, Adam progenies, [f] iure è paradiſo eiecti, & exules, quorum indignitas, ac peruerſitas ſummum Dei odium, ac ſempiternas pœnas poſtularet. Quare demiſſo tum, & abiecto animo

Conſideratio noſtri ipſorum oculos ponenda.

f Gen. 3. 23. 24.

Humiliter regnū Dei petendum.

ſimus oportet. Noſtra etiam erit plena Chriſtianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipſi diffidentes, [a] illius more publicani confugiemus in Dei miſericordiam, totumque eius benignitati tribuentes, ipſi gratias agemus immortales, qui nobis ſuum ſpiritum ſit elargitus, [b] quo freti clamare audeamus, Abba pater.

a Luc. 18. 13.
b Roma. 8. 15.

18 *Quanto ſtudio nobis incumbendum ſit, vt tandem cælorum regno potiamur.*

Quid ſequi vel fugere debeamus, vt ſim⁹ beati ſæpe cogitandum.

SVSCIPIEMVS etiam illam curam, & cogitationem quid agendum, quid contra vitandum ſit, vt ad cæleſte regnum peruenire poſſimus. nō enim à Deo [c] ad otium, & ad inertiam uocati ſumus: quin imo inquit: [d] Regnum cęlorum vim patitur, & uiolenti rapiunt illud: &, [e] Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Itaque non eſt ſatis petere regnum Dei, niſi ſuum ipſi etiam ſtudium, & operam adhibeāt homines: nam [f] adiutores ſint oportet, & adminiſtri Dei gratiæ eo tenendo curſu, quo peruenitur in cęlum. Nunquam nos deſerit Deus, [g] qui nobiſcum ſe futurū perpetuo pollicitus eſt: unum ut nobis uidendum ſit, ne Deum, & nos ipſos deſeramus. Ac Dei quidem ſunt in hoc Eccleſiæ regno omnia, quibus & uitam tuetur hominū, & ſalutem perficit ſempiternam, & quæ ſub aſpectum non cadunt, angelorum copiæ, & pleniſſimum virtutis cæleſtis viſibile hoc munus Sacramentorum. In his tantum nobis præſidij eſt diuinitus conſtitutum, ut nō modo ab acerrimorum hoſtium regno tuti eſſe, ſed ipſum etiā tyrannum, eiuſque nefarios ſatellites proſternere, & conculcare poſſimus.

c Hoc docet parabola Euāgelica de vinca. Matth. 20. 1
d Matt. 11. 12.
e Matth. 19 17.
Diligentia adhibenda.
f 1. Cor. 9. 3
Quomodo ſimus diuinę gratię adiutores.
g Matt. 28. 20.
Quātis præſidijs homines inſtruxerit Deus ad cæleſtis regni conſecutionem.

Con-

19 *Concluſio huius petitionis, & breuis illius alia expoſitio.*

QVARE vehementer ad extremum petemus à † Deo Spiritu, nos ut omnia iubeat è ſua voluntate facere. Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat, ut uincat, & triumphet Chriſtus, ut uigeant eius leges toto orbe terrarum, ut decreta ſeruentur, nullus ut proditor, aut deſertor eius ſit, ſed tales ſe præbeant omnes, vt in regis Dei conſpectum non dubitanter veniant, & [a] conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, vbi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruantur.

† à Dei Spiritu legũt alia exempla ria, nihil tamen mutauimus, eo quod Deus Spiritus & Dei Spiritus vna eſt Trinitatis perſona, quā inuocare omnes debet.

a Matth. 25 34.

DE TERTIA PETITIONE, CAPVT DVODECIMVM.

Fiat voluntas tua.

1 *Quare poſtulato Dei regno, ſtatim ſubijciatur, ut eiuſdem uoluntas fiat.*

CVM à Chriſto Domino dictum ſit: [b] Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cęlorum: ſed, qui facit voluntatem Patris mei, qui in cęlis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum: quicunque in illud cæleſte regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc hoc loco poſita petitio eſt, ſtatim poſt regni cæleſtis poſtulationem.

b Matt. 7 21 Multa quæ in huius petitionis explicatione pertractantur, his reſpondent, quę duobus poſtremis pręceptis de cõcupiſcentiæ prauæ motibus ſunt in mediũ producta.

2 *Qua methodo ad ueram huius petitionis intelligentiam perueniendum ſit.*

VT autẽ intelligant fideles, quàm neceſſarium

id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamque vim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſerijs, & ęrumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis.

Præuaricatio Adæ quanta mala inuexerit.

3 *Quæ mala, præuaricatio primi parentis, in humanum genus inuexerit.*

Quomodo animantia ſuum expectant finem. vide Tho. 1.q.1.ar.8

Homo in initio ſuæ creationis in Deum tanquam ſuæ beatitudinis auctorē recta ferebatur. Eccl. 7. 29. Aug. in 14. de ciui. c. 10. Th. in 1. par. q. 95. ar. 1. & 2

Peccato originali & amiſſa iuſtitia, & ad virtutem inclinatio corrupta eſt.

a Pſ. 13. 3. & 52. 3.

b Gen. 8. 21 item 6. 5.

Omnes ab adoleſcētia ad malum ſunt procliues. Seſſ. 5. conc. Trid. de peccato originali.

c Ad Rom. 7. 21. 22. 23.

NAM à principio Deus proprij boni appetitionē creatis rebus ingenerauit, vt naturali quadā propenſione ſuū quærerent, & expeterent finē, à quo illæ nunquā, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declinant. Hæc autē initio fuit in homine expetēdi Deum ſuę beatitudinis auctorem, parentéq; eò pręclarior, & pręſtātior vis, quòd is compos eſſet rationis atq; conſilij. Sed hūc amorē ſibi naturaliter ingenitum, cùm reliquæ naturæ rationis expertes cōſeruaſſent, quæ, vt initio procreatæ fuerunt, natura bonę, ſic in eo ſtatu, & cōditione manſerunt, hodieq; manent, miſerum hominū genus curſum nō tenuit: nō enim ſolùm bona iuſtitiæ originalis amiſit, quibus à Deo ſupra naturæ ſuę facultatē auctū, ornatumq; fuerat, ſed etiā inſitum in animo pręcipuū virtutis ſtudium obſcurauit. [a] Omnes, inquit, declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: nō eſt, qui faciat bonū, non eſt vſq; ad vnum. Nam [b] ſenſus, & cogitatio humani cordis in malū prona ſunt ab adoleſcētia ſua; vt inde facilè intelligi poſſit, neminē per ſe ſalutariter ſapere, ſed omnes ad malum eſſe propenſos, innumirabileſq; eſſe hominum prauas cupiditates, [c] dum procliues ſunt, & flagranti ſtudio feruntur ad iram, ad odium, ad ſuperbiam, ad ambitionem, ad omne ferè malorum genus.

4 *Homo & ſi multis miſerijs obrutus ſit, ſuum tamen ſtatum ignorat.*

QVIBVS in malis quãquam aſſiduè verſemur; tamen, quæ ſumma eſt noſtri generis miſeria, permulta ex illis ſunt, quæ nobis minimè mala uideantur: quæ res inſignẽ arguit hominũ calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus occœcati, non uideant, quæ ſalutariã opinantur, plerũque eſſe peſtiferа, imo verò ad illa pernicioſa mala, tanquã ad optabile, & expetendũ bonum, rapiantur præcipites; ab ijs, quæ verè bona ſunt, & honeſta, tanquã à contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem corruptumq́; iudiciũ deteſtatur Deus, illis uerbis; [a] Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

Homo cupiditatib. ſuis occœcatus ne videt q-dem ſuum malũ: quin hoc ipſum bonum eſſe exiſtimat.

a Iſa. 5. 20.

5 *Quomodo noſtram hanc miſeriam ſacræ litteræ nobis ob oculos ſubijciant.*

ITAQVE, noſtris vt ſubijciant oculis noſtras miſerias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, [b] qui verum guſtandi ſenſum amiſerunt: quare fit, ut à ſalubri victu alieni ſint: appetantque contrarium. [c] Cùm ægrotis præterea nos conferunt: vt enim illi, niſi morbum depulerint, ſanorũ & integrorum hominum officia, ac munera obire non poſſunt: ſic nos actiones, quæ Deo gratę ſint, ſuſcipere ſine diuinę gratię adiumento nequimus.

Guſtũ ſpiritualem amiſit homo.

b Iſa. 24. 9. Hier. 4. 28. & 31. 29. Ezech. 18. 2

Homines omnes poſt peccatum ſunt ęgrotis ſimiles.

c Pſ. 6. 3. & 26. 2. & 106 12. Iſa. 24. 4. & 53. 4.

6 *In ſtatu naturæ corrupto quanta ſit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.*

QVOD ſi quędam ſic affecti aſſequimur, le-

Virtutes cælo dignas homo ſibi relictus pficere nõ põt

Repetantur hic quæ prima ſectio- ne pſationis huius Catechiſmi ſunt explicata, & quæ ſub fi. q. 9. paulo poſt ſubijcientur. videi em Cæſeſt. 1. ep. 1. can. 4. Auguſt. ep. 95. & li. 1. cōt. duas epi. Pelag. c. 2. Proſp. cont. colla. c. 22. cōc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 1.

uia illa ſunt, & quæ ad conſequendam cæleſtem beatitudinem, parum, vel nihil momenti habent. At Deum, vt par eſt, amare & colere, quod maius quiddam, & altius eſt, quàm ut nos humi ſtrati id humanis viribus aſſequamur, nunquam poterimus, niſi adminiculo diuinæ gratiæ ſublemur.

7 *In rebus diuinis nos omnino pueris eſſe perſimiles.*

Homines p Adæ peccatū nūc ſunt ipſis pueris inſipientiores.

a Prou. 1. 22
b 1. Cor. 14. 20.

QVANQVAM aptiſſima etiam eſt illa comparatio ad ſignificandam miſeram humani generis conditionem, quòd ſimiles eſſe dicimur puerorum, qui ſuo relicti arbitrio temerè mouentur ad omnia: pueri, inquam, ſumus, & imprudentes, ludicris ſermonibus, & inanibus actionibus dediti, ſi à diuino præſidio deſeramur. Sic enim nos obiurgat Sapientia: [a] Vſquequò paruuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apoſtolus: [b] Nolite pueri effici ſenſibus: etſi in maiori inanitate, & errore verſamur, quàm illa puerilis ætas: cui tantùm abeſt humana prudentia, ad quam tamen per ſe tempore poteſt peruenire; cùm ad diuinam prudentiam, quæ ad ſalutem neceſſaria eſt, nos niſi Deo auctore, & adiutore adſpirare non poſſimus: niſi enim præſto nobis ſit Dei auxilium, reiectis ijs, quæ verè ſunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

Prudētiam ſaluti neceſſariam niſi Deo adiutore conſequi non poſſumus.

8 *Quodnam hac petitione tantorum malorum proponatur remedium.*

A C, ſi quis, diſcuſſa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miſerias, & ſublato ſtupore,

ſentiat

ſentiat [a] legem membrorum, ac ſenſus cupiditates ſpiritui repugnantes recognoſcat, omnemque diſpiciat naturæ noſtræ propenſionem ad malum; qui poterit non ardenti ſtudio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, ſalutaremque illam regulam expetere, ad quã Chriſtiani hominis uita dirigenda, & conformanda ſit. Hoc igitur illud eſt, quod imploramus, cùm ita precamur Deum; FIAT VOLVNTAS TVA. Cùm enim, [b] abiecta obedientia, & Dei uoluntate neglecta, in has miſerias inciderimus, unum illud tantorum malorum remedium nobis diuinitus propoſitum eſt, vt ex Dei voluntate, quam peccando contempſimus, aliquando viuamus, omnesque cogitationes & actiones noſtras ea regula metiamur: quod vt aſſequi poſſimus, ſuppliciter illud à Deo petimus, FIAT VOLVNTAS TVA.

a Ro. 7. 23.

Omnium actionũ, & cogitationũ humanarum bonitas ex conſenſu, quẽ habẽt cũ diuina voluntate eſt metienda.

Suam autẽ volũtatem Deus manifeſtauit hominib. per decalogũ.

b Ro. 5. 19.

9 *Etiam à iuſtificatis, qui iam Deo parent, uſurpanda hæc precatio eſt.*

Trid. Syno. de iuſtific. ſeſſ. 6. c. 11. Cõci. Mile. can. 7. & 8.

ID verò illis etiam vehementer petendum eſt, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam ſunt radijs diuini luminis illuſtrati; cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent voluntati. Quibus licèt ita comparatis, propriæ tamen cupiditates aduerſantur propter procliuitatem ad malum, inſitam in hominum ſenſibus: vt, etiam ſi tales ſimus, magnum tamen hoc loco nobis periculum ſit à nobis ipſis, ne [c] abſtracti, & illecti à concupiſcentijs, quæ militant in membris noſtris, iterum de ſalutis uia deflectamus: de quo nos periculo Chriſtus Dominus admonuit illis verbis: [d] Vigilate,

Iuſtificati propter pronitatem ad malum vita hac durãte ſemper periclitantur.

Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 13. & 3. uide Ezec. 8. 26. Hier. 16. 2. aduer. Iou. & Aug. de hæreſ. hær. 82.

c Iac. 4. 1.

d Matth. 26 41.

gilate, & orate vt non intretis in tentationem: ſpiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

10 *In iuſtificatis adhuc uiget concupiſcentia, quam quidem nemo penitus poteſt extinguere.*

Iuſtificatorum mentem ſanat Dei gratia, non etiam carnem. Iuſtitia originalis fuit tanquã fræ num, quo carnis cupiditates regebãtur, eo que ſemel amiſſo nunquã ita regi potuerunt, quin identidem noxia appeterẽt.

a Ro. 7. 18.

Fomes peccati, ſeu cõcupiſcentia perpetuo in mẽbris noſtris latitat, vnde etiam ꝑpetuo aduerſus illã quærenda ſunt auxilia.

b Ro. 7. 20.

NON enim eſt in hominis poteſtate, ne in eius quidem, qui per Dei gratiam eſt iuſtificatus, ita domitos habere carnis affectus, vt nunquam illi poſtea excitentur. Quippe cùm eorum, qui iuſtificati ſunt, mentem ſanet Dei gratia, non etiã carnem: de qua illud ſcripſit Apoſtolus: [a] Scio enim, quia non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum. Nam vt ſemel primus homo iuſtitiã originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur, amiſit, minimè eas poſtea ratio continere potuit in officio, vt ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte [b] peccatũ, id eſt, peccati fomitem habitare ſcribit Apoſtolus, vt intelligamus eum non ad tempus, quaſi hoſpitem diuerſari apud nos, ſed quamdiu uiuimus, tanquam incolam noſtri corporis, in domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergò domeſticis, & inteſtinis hoſtibus aſſiduè oppugnati, facilè intelligimus, confugiendum eſſe ad Dei auxilium, petendumque, vt fiat in nobis voluntas eius. Iam verò faciendum eſt, vt ſciant fideles, quæ ſit petitionis huius uis.

11 *Quomodo uoluntas Dei in hac petitione accipiatur.*

QVO loco multis omiſſis, quæ à doctoribus ſcholaſticis de Dei voluntate utiliter, & copioſè diſputantur, voluntatem hic accipi dicimus

pro ea, quam ſigni appellare ſolent, hoc eſt, pro eo quod Deus à nobis fieri, aut caueri iuſſerit, aut monuerit. Quare voluntatis nomine hoc loco comprehenſa ſunt vniuerſa, quæ nobis ad cæleſtem beatitudinem comparandam proponuntur, ſiue illa ad fidem, ſiue ad mores pertineant, omnia denique, quæcunque Chriſtus Dominus per ſe, vel per Eccleſiam ſuam facere, aut imperarit, aut prohibuerit: de qua voluntate ita ſcribit Apoſtolus: [a] Nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes, quæ ſit voluntas Dei.

Vide magiſtrum in 1. diſt. 45. lit. g. h. & i. & Tho. in 1. p. q. 19. & ipſum & alios in 1. diſ. 45.

a Epheſ. 5. 17. 1. Theſ. 4. 3. & Rom. 12. 2. 1. Pet. 2. 15.

12 *Quam includat tertia petitio ſententiam.*

CVM igitur illud precamur, FIAT VOLVNTAS TVA, petimus in primis nobis, vt Pater cœleſtis facultatem concedat obtemperandi diuinis iuſſis, & [b] inſeruiendi ei in ſanctitate, & iuſtitia omnibus diebus noſtris: vt ad nutum, & voluntatem eius omnia faciamus: vt ea colamus officia, de quibus in ſacris litteris admonemur: vt ipſo duce, & auctore, reliqua omnia præſtemus, quæ eos decent, [c] qui nō ex volūtate carnis, ſed ex Deo nati ſunt, exemplū Chriſti Domini ſecuti, [d] qui factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis, vt parati ſimus omnia perpeti potius, quàm vel minimum ab eius voluntate diſcedere.

b Luc. 1. 74. 75.

c Ioan. 1. 13

d Phil. 2. 8.

13 *Quibus potiſſimum datum ſit eorum, quæ hic petuntur, ſtudio, & amore ardentiſſimè flagrare.*

NEC verò quiſquam eſt, qui huius ſtudio, & amore petitionis flagret ardentiùs, quàm is, cui conceſſum ſit, vt ſummam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud veriſſimè

Parere Deo, libertas eſt, inquit Seneca lib. de beata vita, cap. 15. ex

quo Diuus Ber. ſer. 3. de S. Andrea hęc ſũpſiſſe vſ, ſeruire Deo regnare eſt.
a Mat. 12. 50 Mar. 3. 35. Luc. 8. 21.
Omnes ſancti diuinam voluntatem ſemper fieri optarunt, vt Chriſt' Matth. 26. 42. & Paulus Act. 21. 14. Heli. 1. Reg. 3. 18.
b Pſ. 118. 5.
c Ibid. 35.
d Ibid. 133.
e Ibid. 73.
† Et legunt 6. MS. Græq. Hebr. & Chal.
f Ibid. 108.
g Ibid. 125.

riſſimè dici intelligit, Seruire Deo, & illi obedire, regnare eſſe. [a] Quicunque, inquit Dominus, fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt, hoc eſt, cum illo ſum omnibus amoris, & beneuolentiæ vinculis coniũctiſſimus. Nemo ferè eſt ex viris ſanctis, quin præcipuum huius petitionis munus vehementer à Deo poſtularit: ac pręclara quidẽ omnes, ſed varia perſæpe oratione vſi ſunt: in quibus mirificum, & ſuauiſſimum Dauidẽ videmus illud variè poſtulãtẽ. Modò enim inquit: [b] Vtinã dirigãtur vię meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes ſuas. Interdum: [c] Deduc me in ſemitam mandatorum tuorũ. Non nunquam: [d] Greſſus meos dirige ſecundum eloquium tuum, vt non dominetur omnis iniuſtitia. Huc pertinent illa: [e] Da mihi intellectum, † vt diſcam mandata tua. [f] Iudicia tua doce me: [g] Da mihi intellectũ, vt ſciã teſtimonia tua. Sæpè alijs verbis eandẽ tractat, verſatq; ſententiam. qui loci diligenter animaduertendi ſunt, & fidelibus explicandi: vt, quanta ſit in prima huius petitionis parte vis, & copia ſalutarium rerum, omnes intelligant.

14 *Quid præterea hac petitione ſignificemus.*

h Gal. 5. 19. 20. 21.
Hic non tãtũ petitur, vt bonam Dei volũtatem ſequamur, ſed ẽt, vt ex animo opera carnis deteſtemur.
1. Rom. 8. 13

SECVNDO loco, cùm illud precamur, FIAT VOLVNTAS TVA, deteſtamur opera carnis: de quibus ſcribit Apoſtolus: [h] Manifeſta ſunt autem opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia. Et, ſi ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Petimuſque ne ſinat

Deus

Deus ea nos perficere, quæ ſenſus, quæ cupiditas, quę imbecillitas noſtra ſuaſerit, ſed vt noſtram voluntatem ſua voluntate moderetur. Alieni ſunt ab hac voluntate voluptuarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi ſunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt, vt beatum etiam eſſe dicant, qui, quodcumq; optarit, conſequatur. Nos contra petimus à Deo, vt ait Apoſtolus,[a] ne carnis curam faciamus in deſiderijs, ſed, vt fiat voluntas eius.

Voluptuarij terrenisque affectib. implicati, niſi illā cupiditatē exuant, non vere iſtud precātur.

a Rom. 13. 14.

15 *Melius eſt, id optare fieri, quod Deus vult, quàm id, quod cupimus.*

Etsi nō facilè adducimur, vt precemur Deū, vt cupiditatibus noſtris nō ſatisfaciat. Habet enim difficultatem hæc animi inductio, quod ipſi quodam modo, id petentes, nos videmur odiſſe: quod etiam ſtultitiæ tribuunt ij, qui toti hærent in corpore, ſed nos ſtultitiæ famam ſubeamus libenter Chriſti cauſa. cuius eſt illa ſentētia:[b] Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum. Præſertim cùm ſciamus multò præſtare, id optare, quod rectum, iuſtumq; ſit, quàm id aſſequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus ſit alienum. & certè deteriore loco is eſt, quicunque ad id peruenit, quod temerè, ac libidinis impulſu cupiebat, quam qui, optimè quod optauit, non aſſequitur.

Difficile eſt aduerſus propriā cupiditatem precāri, ſed tamē ſalutare & glorioſum.

b Mat. 6. 24. Luc. 9. 23. Mar. 8. 34.

16 *Etiam ea, quæ pietatis ſpeciem non habent, à Deo petenda non ſunt.*

Qvamqvam non id modò petimus, ne concedatur nobis à Deo, quod ipſi noſtra ſponte cupimus,

Petitur hic etiam ne id Deus det,

quod ſuaſo re dęmone, ſimulato lucis Angelo, velut bonū eſſet poſtulamus; ſeu ne imaginarium bonū ſi quando à nobis poſtuletur, impetremus.

a 2. Cor. 11. 14.

b Mat. 16. 22. Imaginariū bonū poſtulauit Petr⁹. Imaginariū bonū poſtularunt Iacobus & Ioannes.

c Luc. 9. 54.

d Luc. 9. 56. Ioan. 3. 16.

pimus, cùm ſtudium noſtrum deprauatum eſſe conſtet, ſed ne id etiam detur, quod, ſuaſore, & impulſore dæmone, [a] ſimulato lucis angelo, tanquam bonum interdum poſtulamus. rectiſſimum illud principis [b] Apoſtolorum ſtudium videbatur, pietatiſque pleniſſimum, cùm Dominum à conſilio proficiſcendi ad mortem auocare conabatur: & tamen eum, qui humanis ſenſibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantiùs in Dominum videbatur eo poſtulari potuiſſe, quod ſancti viri [c] Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magiſtrum hoſpitio accipere noluiſſent, ab eo petierunt, vti iuberet ignem è cælo deſcendere, qui duros illos, & inhumanos abſumeret. At à Chriſto Domino reprehenſi ſunt illis verbis: Neſcitis, cuius ſpiritus eſtis: [d] Filius enim hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.

17 *Cùm quæ cupimus, ad naturæ conſeruationem ſpectant, ea maximè, vt fiant ſi Deus velit, petendum eſt.*

In his etiā q̄ per ſe mala nō ſunt, naturamq; cōſeruāt, rogandus eſt etiā Deus, vt eius fiat voluntas.

e Matt. 26. 37. 38. Mar. 14. 33.

Qualis ſit in Chriſto fuerit triſtitia

NEQVE verò ſolùm, cùm, quod cupimus, malum eſt, aut mali ſpeciem habet, Deum precari debemus, vt fiat voluntas eius, ſed etiam, cùm re vera malum non eſt, veluti cùm voluntas ſequitur primam illam naturæ inclinationem, vt appetat ea, quæ naturam conſeruant, & reijciat, quæ ei contraria videantur. Quocirca, cùm in eum locum ventum eſt, vt aliquid petere velimus huius generis: tū verò dicamus, ex animo, FIAT VOLVNTAS TVA: imitemur illum ipſum, à quo ſalutem, & ſalutis diſciplinam accipimus: [e] qui

cùm

cùm naturaliter inſito cruciatu, & acerbiſſimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore ſummi doloris, ſuam, ad Dei Patris retulit voluntatem:[a] Non mea, inquit, voluntas, ſed tua fiat.

& timor vide S. Tho. in 3. p. q. 15. 6 c. 17.

a Luc. 22. 42.

18 *Cum citra Dei auxilium peccatum vitare non poſſimus, id etiam hac petitione poſtulamus.*

SED mirabiliter deprauatum eſt hominum genus: qui cùm vim ſuæ etiam attulerint cupiditati, eamque diuinæ voluntati ſubiecerint, tamen ſine Dei auxilio, quo à malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata vitare non poſſunt. Ergo confugiendum eſt ad hanc precationem, & petendum à Deo, vt in nobis ipſe inſtituta perficiat, vt exultantes cupiditatis motus comprimat, vt appetitus rationi obedientes efficiat, vt nos deniq; totos ad ſuam conformet voluntatem. Precamur etiam, vt [b] Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat, quo [c] diuinum myſterium abſconditum à ſeculis, & generationibus, notum, ac peruulgatum ſit apud omnes.

Homines primi parẽtis peccato adeo imbecilles sũt effecti, vt quãuis refrẽnẽt ſuã cupiditatẽ, peccata euitare nõ poſſint, niſi diuinũ accedat auxilium. Vide Aug. in lib. de nat. & gra. ca. 26. Tho. in 1. 2. c. 109. ar. 9. & 10.

b 1. Tim. 2. 4.

c Col. 1. 26.

Sicut in cælo, & in terra.

19 *Quid ſibi iſta clauſula velit.*

FORMAM præterea & præſcriptionem illius obedientiæ poſtulamus, vt videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo, & ſeruant beati Angeli, & colit reliquus cæleſtium animarum chorus; vt quemadmodum illi ſponte, & ſumma cum voluptate obediunt diuino numini, ſic nos Dei voluntati, quo modo ipſe maximè vult, libentiſſimè pareamus.

Precamur etiã, vt promulgata apud omnes Dei volũtate eam totus mundus ſequatur. De hac particula quædã ſectione 3. primæ petitionis explicata sũt.

20 *Deo non pretij alicuius cauſa, ſed amore ipſius parendum eſt.*

Vide D. Bern. in lib. de diligẽdo Deo ferè in medio.

ET verò in opera, & ſtudio, quod Deo nauamus, ſummum à nobis amorem Deus, & eximiam caritatẽ requirit, vt, etiam ſi ſpe cæleſtium prẽmiorum totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa ſperemus, quòd, vt in eam ſpẽ ingrederemur, placuit diuinæ maieſtati. Quare tota nitatur illo in Deum amore noſtra ſpes, qui mercedẽ amori noſtro propoſuit æternã beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui ſeruiant, ſed tamen pretij cauſa, quò amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo caritate, & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil ſpectãt, niſi illius bonitatẽ, atq; virtutem; cuius cogitatione, & admiratione ſe beatos arbitrantur, quòd ei ſuum officium præſtare poſſint.

21 *Aliæ item eius clauſulæ expoſitiones.*

ET hanc habet ſententiam illa appoſitio, SICVT IN CÆLO, ET IN TERRA. Maximè enim nobis enitendum eſt, vt Deo ſimus obedientes, quemadmodum beatas mentes eſſe diximus: quorum laudes in illo ſummæ obedientiæ munere obeundo, eo Pſalmo perſequitur Dauid: [a] Benedicite Domino omnes virtutes eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem eius. Quod ſi quis ſanctum Cyprianum ſecutus, ſic illa interpretatur, vt dicat: IN CÆLO, in bonis, & pijs; IN TERRA, in malis & impijs: Nos verò etiam eius ſententiam comprobamus, vt pro CÆLO, ſpiritus; pro TERRA, caro intelligatur; vt & omnes, & omnia in omnibus, Dei voluntati obediant.

a Pſ. 102. 21

S. Cypr. in ſer. de orat. Domin.

Petitur etiã, vt mali ſicut & boni, caro ſicut & ſpiritus tandẽ Deo obtemperent.

Quo-

22 *Quomodo etiam gratiarum actionem contineat hæc petitio.*

GRATIARVM item actionem continet hæc petitio: veneramur enim Dei ſanctiſſimam voluntatem, & maximo perfuſi gaudio, ſummis laudibus & gratulationibus, omnia eius opera celebramus, qui certò ſciamus [a] eum omnia bene feciſſe. Cùm enim conſtet, eſſe omnipotentem Deum neceſſariò ſequitur, vt omnia eius nutu facta eſſe intelligamus. Cùm verò etiam ipſum, ſicut eſt, ſummum bonum eſſe affirmemus, nihil ex eius operibus non eſſe bonum, cùm omnibus ipſe ſuam impertiuerit bonitatem, confitemur. Quòd ſi in omnibus diuinam rationem non aſſequimur, in omnibus tamen, & ambigui cauſa neglecta, & reiecta omni hæſitatione, illud Apoſtoli profitemur, [b] ininueſtigabiles † eſſe vias eius. Sed ob id maximè etiam Dei voluntatem colimus, quòd ab eo cæleſti lumine dignati ſumus. [c] Ereptos enim de poteſtate tenebrarum, tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ.

a Mar. 7. 37 Eccli. 39. 21

b Ro. 11. 33

† Omnes legunt inueſtigabiles, tamen hic codex tam ut homonymiam tolleret, quã ut vocẽ græcã ἀνεξιχνιασοὶ Exprimeret ininueſtigabiles uoluit legere.

c Col. 1. 13.

23 *Quid ex hac petitione ad contemplationem referendum ſit.*

SED, vt extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis, redeundum eſt ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis eſſe demiſſo, & humili animo, reputantem ſecum eam, quæ in natura eſt inſita, cupiditatum uim diuinæ voluntati repugnantem, cogitantem ſe in eo officio vinci à naturis omnibus: de quibus ita

a Pſ.118.91 Nullũ opus Deo gratũ poteſt homo citra illius auxiliũ inſtituere.

b Ioã.16. 6. & 2. Cor.3. 5.

ſcriptum eſt, [a] Omnia ſeruiunt tibi: maximeque imbecillem eſſe, qui nullum opus Deo gratum, non modo non perficere, [b] ſed ne inſtituere quidem poſſit, niſi Dei adiumento ſubleuetur. Quoniam verò nihil magnificentius eſt, nihil præſtantius, quam, ut diximus, Deo ſeruire, & vitam ex eius lege, ac præceptis agere, quid & optabilius eſſe poteſt homini Chriſtiano, quàm [c] ambulare in vijs Domini, quàm nihil agitare animo, nihil actione ſuſcipere, quod à diuina voluntate abhorreat, vt verò eam exercitationem capiat, & illud inſtitutum teneat diligentiùs, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cùm illi conſiliorum ſuorum rationem non retuliſſent ad Dei voluntatem, omnia malè ceciderunt.

c Pſal. 118.1 Nihil optabilius, quã iuxta voluntatẽ Dei viuere.

Infelices, qui ſua conſilia diuinæ volũtati nõ accõmodãt, exemplum vide in Pharaone Exo. 4.5. & 6. & ſeq.cap.

24 *Quantum commodi ad vitam tranquillè agendam ex huius petitionis meditatione conſequi poſſimus.*

Quiſque ſuæ vocationi acquieſcat.

MONEANTVR poſtremò fideles, vt in ſimplici, & abſoluta Dei voluntate acquieſcant, ferat æquo animo conditionem ſuam, qui ſibi inferiori loco uidetur eſſe, quàm eius dignitas poſtulet, ne deſerat ordinem ſuum, ſed [d] in ea vocatione maneat, in qua vocatus eſt, & proprium iudicium ſubijciat Dei uoluntati, qui nobis melius conſulit, quàm ipſi optare poſſimus. Si anguſtia rei familiaris, ſi corporis valetudine, ſi perſecutionibus, ſi alijs moleſtijs, & angoribus premimur, certò ſtatuendum eſt, nihil horum ſine Dei voluntate, quæ ſumma omnium ratio eſt, nobis accidere poſſe, ideoque non debere nos grauiùs commoueri, ſed inuicto animo ferre, ſemper illud in ore habentes,

d 1. Cor. 7. 20. & Eph. 4.1.

Voluntas Dei eſt ratio ſumma omniũ, quę ſunt. uide Tho. in 1. p.q.19.ar.4.

tes, [a] Domini voluntas fiat,& illud beati Iob, [b] Si cut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum. a Actor. 21. 14. b Iob. 1. 21.

DE QVARTA PETITIONE. CAPVT XIII.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

1 *Quænam in hac oratione Dominica ratio ordinis ſeruata ſit.*

QVARTA petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ,& corporis ſubſidia propriè, ac nominatim poſtulamus, ad ſuperiores petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, vt poſtulationem rerum diuinarum conſequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam vt ad Deum, tanquam ad ultimum finem, referuntur homines: ſic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur.

Quatuor poſteriores petitiones ad tres priores referuntur. Quis ordo in precatione Dominica ſeruetur.

2 *Cur humanæ uitæ bona à Deo licitè optentur, & petantur.*

QVÆ quidem ideo optanda, ac petenda ſunt, uel quòd ita diuinus ordo poſtulat, vel quod illis adiumentis ad diuinorum bonorum adeptionem indigemus, vt ijs adminiculis, propoſitum finem conſequamur, qui regno, & gloria cæleſtis Patris, atque ijs præceptis colendis ſeruandiſq; continetur, quam Dei uoluntatem eſſe, non ignoramus:

Quem in finem homo ſit cõditus.

 quare

quare omnem vim, & rationē huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus.

3 *Quo fine, & modo temporalia bona ſint poſtulanda.*

Tēporalia bona iuxta Dei præſcriptum ſunt poſtulāda. vide Tho. in 2.2.q.83 art.6.

PRÆSTABVNT igitur ſuum officium Parochi fidelibus auditoribus, vt intelligant in ijs petendis, quæ ad vſum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, eſſe intendendū animum, ac ſtudium noſtrum ad Dei præſcriptionem, nec inde vlla ex parte declinandum. Nam in eo, quod ſcribit Apoſtolus, [a] Quid oremus, ſicut oportet, neſcimus: maximè peccatur his poſtulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda ſunt bona hæc, vt oportet, ne, perperam aliquid poſtulantes, reſponſum illud à Deo feramus, [b] Neſcitis, quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota, quæ praua ſit, quæue recta petitio, conſilium & propoſitum poſtulantis. Nam ſi quis terrena petit eo animo, vt illa omnino bona exiſtimet, & in illis tanquam in optato fine conquieſcens, nihil præterea requirat, ſine dubio non orat, ſicut oportet. Non enim, inquit S. Auguſtinus, petimus temporalia hæc tanquam bona noſtra, ſed tanquam neceſſaria noſtra. Apoſtolus etiam in Epiſtola ad Corinthios docet, omnia, quæ ſpectant ad vſus vitæ neceſſarios, ad Dei gloriam referri oportere. [c] Siue enim manducatis, inquit, ſiue bibitis, ſiue † aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

a Roma. 8. 26.

b Matth. 20 22.

In petitione rerum temporaliū qualitas orationis ex ꝓpoſito poſtulantis eſt metienda. S. Aug. lib. 2. de ſerm. do. in mon. c. 16. itē ep. 121. c. 6.

c 1. Cor. 10. 31. Colo. 3. 17.

† Vocem aliud duo MS. Ambr. Grę. & Syr. exemp. non habent.

4 *Quot quantiſque commoditatibus in ſtatu innocentiæ homo ſit potitus.*

SED, vt uideant fideles, quantam habeat hæc

petitio

petitio neceſſitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad victum,& ad vitam colendam indigentia ſit externarum rerum: quod magis intelligent ſi comparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti noſtri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuendum neceſſaria. Nam etſi ille in ampliſſimo innocentiæ ſtatu, vnde & ipſe, & eius culpa omnis poſteritas corruit, neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas vires: tamen inter illius, & noſtræ uitæ neceſſitates multum intereſt. Non enim ei veſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet,non tecto ad perfugium,non armis ad defenſionem, non remedijs ad ualetudinem, non alijs multis, quorum ſubſidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: ſatis ei fuiſſet ad immortalem vitam ille fructus,quem feliciſſima vitę arbor nullo eius, aut poſterorum labore prębuiſſet. Neque verò futurus erat homo in tantis paradiſi delicijs otioſus,[a] quem ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verùm nulla ei opera moleſta, nullum officij munus non iucundum fuiſſet: tuliſſet ille perpetuò ſuauiſſimos fructus ex cultura felicium hortorum, nec eum vnquam opera, aut ſpes fefelliſſet.

Primi parẽtes ſi in ſtatu innocentiæ perſeuеraſſent, neceſſariò cibo uti debuiſſent. vide Tho. in 1.par.q.97. artic. 3.

Quam multis indigeamus, quibus in innocentię ſtatu non opus fuiſſet.

Homo in ſtatu innocentiæ vſufructu arboris uitæ immortalis permanſiſſet. Augu. in li. de quęſtio. vet. & no. teſt. q.19. & Tho. in 1. p.q.97. ar.4 ex Gene. 3. 22.

Labor omnis corporis in Paradiſo iucũdus homini fuiſſet terraq; ſemper fertilis. Th. in 1.p. q.103.ar.3.

5 *Quanta mala Adæ præuaricationem ſint ſecuta.*

At poſterorum proles non ſolùm fructu priuata vitalis arboris,verùm etiam horribili illa ſententia condemnata eſt,[b] Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ, ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & co-

Poſterorum Adæ quanta miſeria.

a Gen.2.15

b Gen.3.17 18.

medes herbas terræ: in ſudore vultus tui veſceris pane † tuo, donec reuertaris in terram, de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur contrà euenerunt omnia, atque illi, & poſteris contigiſſet, ſi Dei dicto audiens fuiſſet Adam. Itaque verſa ſunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud grauiſſimum eſt, quòd maximos ſumptus, ſummum laborem, ac ſudorem ſæpiſſimè nullus fructus conſequitur: cùm fruges datæ in deteriorem ſegetem, vel ſuccreſcenti agreſtium herbarum aſperitate opprimũtur, vel nimbis, vento, grandine, vredine, rubigine perculſæ, & proſtratæ intereunt; vt omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum: quod accidit immanitate noſtrorum ſcelerum; à quibus auerſus Deus noſtris minimè benedicit operibus: ſed horrenda manet ſententia,[a] quam de nobis initio pronuntiauit.

† 8. MS. & Reg. & Hebr. & Chal. exem. non habent uocem tuo.

Opera noſtra & omnis labor ſæpe inanis, ꝓpter ſcelerum noſtrorum immanitatẽ. uide Leu. 26. 16. 17. Deu. 28. 22. 23. Pſal. 106. 34.

a Gene. 3. 17. 18.

6 *Homines, ut ſuccurrant ſuis neceſſitatibus, laborare tenentur, qui tamen, niſi Deus faueat, fruſtra laborant.*

ERGO Paſtores in huius loci tractationem incumbent, vt ſciat fidelis populus ſua culpa homines in has anguſtias, & miſerias incidere: & ut intelligat deſudandum quidem, & elaborandum eſſe in parandis ijs, quæ ad viuendum ſunt neceſſaria, verumtamen, niſi laboribus noſtris benedixerit Deus, fallacem ſpem, & inanem fore omnem contentionem. Nam [b] neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat, Deus: &; [c] Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborant, qui ædificant eam.

Curandum eſt, vt laborib. noſtris Deus benedicat.

b 1. Cor. 3. 7.

c Pſ. 126. 1.

Deus

7 *Deus rogandus, ut ea, quibus indigemus, ſuppeditet, quòd prolixè facit.*

Docebvnt igitur Parochi, eſſe res pene innumerabiles, quæ ſi nobis deſint, vel vitam amittimus, vel agimus inſuauem. Hac enim cognita rerum neceſſitate, naturæque imbecillitate, Chriſtianus populus cæleſtem patrem adire cogetur, & ab eo terrena, & cæleſtia bona ſuppliciter petere. Imitabitur [a] prodigum illum filium, qui, cùm in regione longinqua cœpiſſet egere, nec eſſet, cùm eſuriret, qui ei ſiliquas daret, aliquando ad ſe rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nuſquam niſi à patre eſſe expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentiùs ad orandum fidelis populus, ſi in cogitatione diuinæ benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuò patere filiorum vocibus: nam dum hortatur nos, vt panem petamus, eò ſe rectè petētibus abundè largiturum pollicetur. Docendo enim quo modo petamus, hortatur; hortando impellit, impellendo ſpondet, ſpondendo nos in ſpem certiſſimæ impetrationis inducit.

Multa ad hanc uitam ſuſtētandā ſunt neceſſaria, quæ Dei manu præſtantur.

a Luc. 15. 16. 17.

Deus filios ſuos fidenter neceſſaria petentes exaudit. uide Matt. 7. 9. 10. 11.

8 *Quid panis nomine intelligatur, quæq́; huius petitionis ſit ſententia.*

Excitatis igitur, & inflammatis animis fidelis populi, ſequitur, vt, quid hac petitione poſtuletur, declarandum ſit: primum, quid ſit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur eſt, in diuinis litteris hoc [b] panis nomine multa quidem ſignificari, ſed illa duo præcipuè, primum quidquid in victu, cæteriſque rebus ad corpus, vi-

Panis nomen in ſcripturis multa ſignificat b Gen. 18.3 & 24.33. & 31.54. & 37 25. & 43.25 & alibi omne ciborum genus ſignificat Eccle. 15.3. doctrinam ſalutarē. & Luc. 14.15. ipſam fœlicitatē.

tamque tuendam adhibemus; deinde, quicquid nobis ad ſpiritus, & animæ vitam, ac ſalutem Dei munere tributum eſt. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, vitæ ſubſidia, ſanctorum [a] Patrum ita ſentientium auctoritate.

9 *Temporalia à Deo beneficia peti poſſe demonſtrat.*

QVAMOBREM minimè ſunt audiendi, qui dicunt, non licere Chriſtianis hominibus à Deo petere terrena huius vitæ bona. Nam huic aduerſantur errori, præter conſentientem Patrum ſententiam, exempla permulta, tum veteris, tum noui teſtamenti. Iacob enim vouens, ſic orabat; [b] Si fuerit † Dominus mecum, & cuſtodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum; reuerſusque proſperè fuero ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certum petebat huius vitæ ſubſidium, cùm illud precabatur; [c] Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantùm victui meo neceſſaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat, ad corporis vſum pertinere? [d] Orate, inquit, vt non fiat fuga veſtra † in hyeme, vel ſabbatho. Quid dicemus de ſancto Iacobo? cuius illa ſunt: [e] Triſtatur † aliquis ueſtrum? oret: æquo animo eſt? pſallat. Quid de Apoſtolo? qui ſic cum Romanis agebat: [f] Obſecro vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per caritatem † ſancti Spiritus, vt adiuuetis

a Tertul. li. de orat. c. 6. Cypr. li. de orat. Dom. Baſil. in regu. breuior. inter. 252. Aug. lib. 2. de ſer. Do. in mõte. c. 14. & epiſt. 121. & alibi.

Quod terrena petere liceat.

Patres ijdẽ qui ſupra, & alij permulti.

Votũ Iacob

b Gene. 28. 20.

† Deus legunt M S. Reg. Rab. Hebr. cod. Dñs Deus. Græ. Verbũ Dñi Chald. exempl.

c Prou. 30. 8

d Matt. 24. 20.

† 2. MS. & Græ. excm. nõ habent in.

e Iac. 5. 13.

† autẽ hic addũt M S. quædam.

f Ro. 15. 30.

† Vocẽ Sancti 1. M S. non habet, nec Græ. & Syr. excmp.

uetis

uetis me in orationibus † pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudæa. Quare, cùm & diuinitùs conceſſum ſit fidelibus, vt petant hæc ſubſidia rerum humanarum, & perfecta hæc à Chriſto Domino tradita ſit orandi formula; ne illud quidem dubium relinquitur, vnam ex ſeptem hanc eſſe petitionem.

† Pro me non habent MS. quæd.

10 *Panis nomine quid hic ad corporis neceſſitatem pertinens intelligatur.*

PETIMVS præterea PANEM QVOTIDIANVM, id eſt, victui neceſſaria; vt panis nomine, quod ſatis ſit, & veſtiũ ad tegendũ, & cibi ad veſcẽdũ, ſiue panis is ſit, ſiue caro, ſiue piſcis, ſiue quodcunq; aliud intelligamus. Videmus enim vſum eſſe hoc loquendi modo Eliſeũ, cùm regem moneret,[a] vt præberet panem militibus Aſſyrijs, quibus magna ciborũ copia data eſt. Illud etiã de Chriſto Domino ſcriptũ ſcimus, [b] Ingreſſus eſt in domum cuiuſdã principis Phariſæorũ ſabbatho manducare panẽ: qua voce, quæ ad cibum, quæq; ad potũ pertinent, ſignificari videmus. Ad huius petitionis abſolutam ſignificationẽ præterea animaduertendum eſt, hoc panis vocabulo, non abundantem, & exquiſitam ciborũ, ac veſtium copiam, ſed neceſſariam, ac ſimplicem intelligi debere: quemadmodum Apoſtolus ſcripſit; [c] Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cõtenti ſimus: & Salomon, vt diximus: [d] Tribue tantum victui meo neceſſaria.

Petitionis ſententia illuſtratur.

Panis nomẽ interdũ victũ & amictum ſignificat.

a 4. Reg. 6. 22. 23.

b Luc. 14. 1.

Panis ſub in de cibum & potũ ſignificat.

Panis nomẽ nõ delicias, ſed neceſſaria vitæ includit. Tertul. vbi ſuprà.

c 1. Tim. 6. 8.

d Prou. 30. 8

11 *Cur non ſimpliciter panem, ſed panem noſtrum hic petamus.*

Quẽ primo panẽ noſtrũ hic dicam⁹.

HVIVS quoque frugalitatis hac voce, quæ

proximè

proximè ſequitur, admonemur. Cùm enim NOSTRVM, dicimus, PANEM, illum ad neceſſitatem noſtram, nō ad luxuriam petimus: non enim noſtrum dicimus, quia eum nobis opera noſtra, ſine Deo, parare poſſimus: eſt enim apud Dauidē; [a] Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco; [b] Oculi omnium in te ſperant † Domine, & tu das eſcam illorum in tempore opportuno. ſed quia neceſſarius eſt, & à parente omnium Deo, [c] qui omnes ſua prouidentia alit animantes, nobis attributus.

a Pſ.103.27. 28.28.

b Pſ.144.15

† hæc vox, Domine, nō eſt in textu, ſed eam habent MS.q. Hil. Hier.

c Pſ.146.10

12 *Labore noſtro parandus eſt nobis panis, quem eſſe volumus, ſi noſtrum panem poſtulamus.*

Secūdò, panis noſter dicitur iuſto labore paratus.

OB eam quoque cauſam panis noſter appellatur, quod iure eſt à nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus: quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non noſtra ſunt, ſed aliena, ſæpiusque illorum calamitoſa eſt vel adeptio, vel poſſeſſio, vel certè iactura. Contrà verò honeſtis, ac laborioſis piorum hominum lucris, ex Prophetæ ſententia, tranquillitas ineſt, & magna fœlicitas. [d] Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam verò ijs, qui iuſto labore victum quærunt, fructum ſuæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emittet Dominus benedictionem ſuper cellaria tua, & ſuper omnia opera manuum tuarum; benedicetque tibi.

d Pſ.127.2.

Deut.28.8.

Poſtulatur etiā hic, vt, rectè partis, rectè vtamur.

Neque ſolùm petimus à Deo nobis, vt illo vti liceat, quod noſtro ſudore, ac virtute peperimus,

eius adiumento benignitatis, id enim verè dicitur noſtrũ,ſed etiam bonam mentẽ poſtulamus, vt rectè partis,rectè item,ac prudenter vti poſſimus.

13 *Quare,& hęc particula,*Quotidianũ,*adijciatur.*

QVOTIDIANVM. Huic etiam voci ſubiecta eſt ea notio frugalitatis,ac parſimoniæ,quam proximè diximus. Non enim multiplicem, aut delicatum cibum poſtulamus, ſed eum, qui naturæ neceſſitati ſatisfaciat: vt eos pudeat hoc loco, qui faſtidio communis cibi, & potionis, conquiſitiſſima eſcarum, ac vinorum genera perſequuntur. Nec minus hac voce QVOTIDIANI, improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Iſaias, [a] Væ, qui coniungitis domum ad domũ, & agrum agro copulatis vſque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? Etenim eſt inexplicabilis horum hominum cupiditas,de quibus illud ſcriptum eſt à Salomone, [b] Auarus non implebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud pertinet Apoſtoli, [c] Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum † diaboli.

Prima ratio ob quã panem quotidianũ poſtulare iubeamur.

Delitiæ & habendi cupiditas reprehenſa.

a Iſa.5.8.

b Eccle. 5. 9.10.

c 1.Tim.6.9

† Vox diaboli non habetur ĩ MS. Ambro. & Grę. & Syr. exemp.

Quotidianum præterea panẽ appellamus, quòd veſcimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidiè conſumitur vi naturalis caloris. Eſt denique illa huius ratio nominis, quòd aſſiduè petendus eſt, vt in hac conſuetudine amandi, & colendi Deum retineamur,nobiſque omnino perſuadeamus, id quod eſt, vitam, ac ſalutem noſtram ex Deo pendere.

14 *Quid hæc duo verba,* Da nobis, *ſibi uelint.*

DA NOBIS. Quantã hæ duæ voces materiam

præbeant ad cohortandum fideles, vt infinitam Dei potentiam piè, ſanctéque colant, ac venerentur, in [a] cuius manu ſunt omnia, & vt nefariam illam Satanæ ſententiam deteſtentur, [b] Mihi tradita ſunt omnia, & cui volo do illa, nemo non videt. Nam vnius nutu Dei diſtributa cuncta & conſeruantur, & augentur.

a Pſal.23.1. & 49.12. & 94.4. Eſter. 13.9.
b Luc.4.5.
Dei nutu cũcta diſtribuuntur, & cõſeruãtur.

15 *Cur diuites, etiamſi rebus omnibus abundent, his uerbis vti debeant.*

Chry. hom. 14. opere imper. in Mat. hæc habet.

SED quę diuitibus hæc eſt impoſita neceſſitas, petendi quotidianum panem, cùm rebus omnibus abundẽt? Hæc illis neceſſitas eſt orandi in hũc modum, nõ vt dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, ſed, ne, quæ abundè illis adſunt, amittant. Quamobrẽ, vt ſcribit Apoſtolus, [c] hinc diſcãt diuites nõ ſublime ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarũ, ſed in Deo viuo, qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum. Huius autem neceſſariæ petitionis affert hanc cauſam S. Chryſoſtomus, nõ ſolùm vt nobis ſuppetat cibus, ſed vt eum ſuppeditet nobis Domini manus, quæ, ſalubrem, atq; adeo ſalutarem vim inſerens pani quotidiano, efficit, vt & cibus corpori proſit, & corpus animæ ſeruiat.

c 1.Tim.6. 17.

Cur petimus, vt De' det nobis panem. Chry. Homil. 14. ope. imper. in Matth.

16 *Cur* Da nobis, *non* Da mihi *dicamus.*

SED, quid eſt, quamobrem DA NOBIS numero multitudinis dicimus, non autem mihi, quia proprium illud eſt Chriſtianæ caritatis, non [d] vt quiſq; de ſe vno ſollicitus ſit, ſed vt præterea de proximo laboret, & in cura ſuæ vtilitatis, meminerit etiam aliorum. Accedit eò, quòd, quæ alicui munera diuinitùs tribuuntur, non idcirco tribuũtur,

d 1.Cor.13. 5. vide item Cyp. in lib. de orat. & Tho. in 2. 2. q. 82. art. 7. ad 1.

vt

vt ſolus ea poſſideat, vel in illis luxurioſè viuat, ſed vt cũ alijs cõmunicet, quę neceſſitati ſuperfuerint: Nã, inquiunt ſancti Baſilius, & Ambroſius: Eſuriẽtium panis eſt, quẽ tu detines, nudorum indumentum eſt, quod tu recludis: miſerorum redemptio eſt, & abſolutio, pecunia, quã tu in terram defodis.

Baſil. hom. 6. variorum argum. quã deinde D. Ambr. latinã fècit eſtq́ue inter eius ſer. 81. Q̃ũo autem diuitum bona pauperũ ſint. vide Tho. in 2.2. q. 32. ar. 5.

17 *Quid vocula*, Hodie, *hic appoſita inſinuet.*

Vocula Hodie, duo inſinuat.

HODIE, admonet nos hæc vox communis infirmitatis. quis enim eſt, qui, ſi minus ſua vnius opera prouidere ſe poſſe ſperat in longinquũ tempus neceſſarios vitæ ſumptus, ſaltẽ in diem victus ſubſidia paraturum nõ confidat? Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis à Deo permittitur, qui nos ſingulorum etiã dierum cibũ à ſe petere iuſſit. Quæ ſententia habet neceſſariã illam rationẽ, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione ſingulis vtendum eſſe. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atq; ſuſtentat, qui communis fidelium, & infideliũ, piorum & impiorum, admirabili Dei bonitate,[a] qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos, omnibus impertitur.

Oratio Dominica quotidie dicenda.

a Matth. 45. Luc. 6. 27.

18 *Quid nam ſpiritali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hic intelligendum ſit.*

RELIQVVS eſt ſpiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus; quo ſignificantur omnia, quæcunque in hac vita ad ſpiritus, & animæ ſalutem, & incolumitatem requiruntur. Vt enim multiplex eſt cibus, quo corpus alitur, & ſuſtentatur: ſic non eſt vnius generis eſca, quæ ſpiritus, & animæ

Cibus animę, vt & corporis ẽ multiplex.

mæ vitam continet. nam & verbum Dei cibus eſt animæ: Sapientia enim inquit, [a] Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miſcui vobis. Huius autem verbi facultatem cùm adimit Deus hominibus, quod efficere ſolet, cùm grauiùs noſtris ſceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. Sic enim eſt apud Amos: [b] Emittam famem in terram, non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini. Vt autem illud eſt certum propinquæ mortis ſignum, cùm non poſſint homines vel cibum ſumere, vel ſumptum retinere: ſic magnum eſt deſperatæ ſalutis argumentum, cùm vel non quærunt verbum Dei, vel ſi adſit, non ſuſtinent, & eam impietatis vocem in Deum effundunt: Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate uerſantur illi, qui neglectis ijs, qui legitimè eis præſunt, Catholicis, & Epiſcopis, & ſacerdotibus, à ſancta Romana Eccleſia deſciſcentes, corruptoribus uerbi Dei hæreticis ſe in diſciplinam tradiderunt.

Verbũ Dei panis.
a Prou. 9. 5.
Qñ Deus fame verbi ſui homines p̄mat.
b Amos 8. 11.
Deſperata eſt reipublicæ ſalus, in qua verbũ Dei reijcit.
Iob 21. 14.
Qui relictis legitimis paſtoribus, alijs adhęrẽt, damnatur. vide ca. A recta. & cap. cogamus. & cap. Aduocauit. 24. q. 1. & cap. ad abolẽdam. & cap. Cum ex iniũcto, de hæreticis.

19 *De uero pane ſuperſtantiali, qui eſt Chriſtus Dominus.*

IAM verò panis eſt Chriſtus Dominus, animæ cibus: inquit enim ipſe de ſe, [c] Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Incredibile eſt quanta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis, tum, cùm maximè terrenis moleſtijs, & incommodis conflictantur. Exemplo nobis eſt ſanctus ille chorus Apoſtolorum, de quibus extat, [d] Illi quidem ibant gaudẽtes à conſpectu concilij,

c Ioan. 6. 51
d Act. 5. 41.

cilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Referti ſunt huiuſmodi exemplis libri de vita ſanctorum hominum, & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus,[a] Vincenti dabo manna abſconditum. a Apoc.2.17

20 *Chriſtus in Euchariſtiæ ſacramento verè continetur, atque ideo propriè panis noſter dicitur.*

PRÆCIPVE autem panis noſter eſt ipſe Chriſtus Dominus, qui in ſacramento Euchariſtiæ ſubſtantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus caritatis, dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit, [b] Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. [c] Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi vtilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo ſeparatim huius ſacramenti uis, ac ratio continetur. Et uerò dicitur hic PANIS NOSTER, quia fidelium modò hominum eſt, id eſt, eorum, qui caritatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ ſacramẽto ſordes eluũt peccatorum, qui non dimittentes memoriam, ſe Dei filios eſſe, diuinum ſacramentum ſumunt, & colunt, quanta maxima poſſunt ſanctitate, ac veneratione.

Sacramentũ corporis Chriſti panis eſt animæ. ſic hãc petitionem interpretatur Tertul. lib. de orat. Cypr. itẽ & Auguſt. & alij.

b Ioã.6.56.
c Mat.26.26
1.Cor.11.24
Mar.14.22.
Luc.22.19.

Quõ Euchariſtia ꝓpriè ſit panis noſter.

21 *Cur Euchariſtia quotidianus noſter panis dicatur.*

QVOTIDIANVS verò quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio eſt: altera, quòd in ſacris Chriſtianæ Eccleſiæ myſterijs, quotidie & offertur Deo, & datur piè, ſanctèque poſtulantibus: altera quòd quotidie ſumendus eſt, vel certè ita viuendum, ut quotidie quoad eius fieri poſſit, dignè

Euchariſtia etiam quomodo ſit panis quotidianus.
Prima rõ.
Secunda ratio.

Frequenter communicandum. dignè ſumere queamus. Audiant, qui contrà ſentiunt, niſi longo interuallo ſalutaribus his epulis animæ veſci non oportere, quid ſanctus dicat Ambroſius: Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis.

S. Ambroſius in lib. 5. de Sacramentis cap. 4. vide cap. peracta, & cap. ſi quotieſcũque, & cap. Non iſte panis, alia & multa de conſ. diſt. 2.

22 *Quomodo affecti eſſe debeamus, ſi petitum panem mox non impetremus.*

Exitus petitionis Deo eſt relinquẽdus

a Pſ. 54. 23.

Sed in hac petitione ad illud præcipuè cohortandi ſunt fideles, vt, cùm rectè, & conſilium, & induſtriam ſuam poſuerint in comparandis rebus vitæ neceſſarijs, rei exitum Deo permittant, ſuumque deſiderium ad eius referant voluntatem,[a] qui non dabit in æternum fluctuationem iuſto. Nam vel concedet Deus, quæ petuntur, & ita ſuum optatum conſequentur: vel non concedet, & id erit certiſſimum argumentum, nec ſalutare illud eſſe, nec utile, quod pijs à Deo negatur, cui magis curæ eſt de eorum ſalute, quàm illis ipſis. Quem locum inſtruere poterunt, explicandis ijs rationibus Parochi, quæ à ſancto Auguſtino in epiſtola ad Probam præclarè colliguntur.

S. Auguſtinus in Epi. 121. ad Probã cap. 14.

23 *Cuius rei meditandæ occaſio ſe hic exhibeat.*

Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates ſuas, & copias Deo acceptum referre, cogitentque ſe iccirco illis bonis eſſe cumulatos, ut illa diſtribuãt indigentibus. In quam ſententiam conueniunt, quæ in [b] prima epiſtola ad Timotheum ab Apoſtolo differuntur, unde magnam vim Parochis petere licebit diuinorum præceptorum, ad hunc locum utiliter, & ſalutariter illuſtrandum.

b 1. Tim. 6. 17. 18. 19.

DE

DE QVINTA PETITIONE, CAP. DECIMVMQVARTVM.

SECTIO PRIMA.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

1. *Ex Paßione Chriſti omnium peccatorum noſtrorum remißio emanauit.*

CVM ita multa ſint, quæ infinitam Dei potentiam,cum pari ſapientia, ac bonitate coniunctam ſignificent, vt quocunque oculos, cogitationemque conuerteris, certiſsima ſigna immenſæ poteſtatis,ac benignitatis occurrãt,nihil profectò eſt, quod ſummum eius amorem, & admirabilem in nos caritatem magis declaret, quàm inexplicabile myſterium Ieſu Chriſti paſsionis: unde perennis ille fons ad eluendas peccatorũ ſordes erupit, quo perfundi, & expiari,Deo duce ac largitore,exoptamus, cùm illud ab eo petimus, DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.

Nihil magis caritatē Dei erga hominē declarat,quam Dei paſſio. vide Io.c.3. 15. Rom.5. 6.7.8.Heb. 9.15.28.1. Ioã.4.9. Apoc.1.5.

2. *Quid hæc quinta petitio contineat.*

CONTINET autem hæc petitio ſummã quandam eorũ bonorum, quibus per Ieſum Chriſtum cumulatum eſt humanum genus. Id enim docuit Iſaias: [a] Dimittetur,inquit,iniquitas domui Iacob, & iſte omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. Quod Dauid etiam oſtendit beatos prædicãs eos, qui ſalutarem illum fructũ percipere potuerunt, his uerbis: [b] Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Quare eſt accuratè, ac diligenter Paſtoribus

a Iſa. 27.9. vide eundē 53.4.5.6. Rom.4.26. & 1.Corin. 15.5.

b Pſal. 32.1 Rom.4.7.

huius poſtulationis animaduertenda, & exponenda ſententia, quam ad cæleſtem vitam conſequendam tantùm valere intelligimus.

Quomodo ante Chriſti aduẽtũ paſſio ſit operata remiſſionẽ noſtrorũ peccatorũ. vide Th. in 3. p. q. 49. arti. 1. & 3. d. 19. art. 1.

3 *Quomodò hic non ſit eadem precandi ratio, quæ in ſuperioribus fuit.*

Diuiſio orationis Dñicę ex D. Th. in 2. 2. q. 85 artic. 9. vide aliam apud Aug. in ench. c. 115. & in 2. de ſer. Domin. in mont. c. 17.

INGREDIMVR autem nouam precãdi rationem. Nam hactenus à Deo non ſolùm æterna, & ſpiritualia bona, ſed caduca, & quæ ad hanc vitam pertinent, commoda petiuimus: nunc verò mala deprecamur, & animę, & corporis, & huius, & ſempiternæ vitæ.

4 *Quæ in eo, qui ueniam peccati impetrare uelit, requirantur.*

Tria requiſita in eo, q veniã pecca ti poſtulat. Agnitio peccati eſt primus ad pœnitentiã gradus, Bern. ſermo. 3. de S. Andrea. Dolor de peccatis eſt ad peccati remiſſionẽ neceſſarius. Aug. epiſt. 48. ad Vinc. & hab. de pœn. diſt. 1. ca. neminẽ. Tertiũ ſpes veniæ. Hæc etiam fuere tractata ſect 4. & ſequentibus de Sacramento pœnitẽtiæ.

SED, quoniam ad impetrandum, quod poſtulamus, requiritur recta poſtulandi ratio, quo modo affectos eſſe oporteat eos, qui Deum hoc orare velint, dicendum videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primùm neceſſe eſſe, vt is, qui ad hoc petendum velit accedere, ſuũ ipſe peccatum agnoſcat: deinde, vt eius ſenſu, ac dolore commoueatur, tum, vt ſibi omnino perſuadeat, Deum in hac eſſe voluntate, vt ijs, qui peccauerũt, ita vt diximus affectis, & comparatis, ignoſcat: ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa veniæ deſperatio conſequatur, quæ olim [a] Cain, & [b] Iudę animũ occupauit, qui Deum modò vindicem, & vltorem, non etiam mitem, & miſericordem exiſtimarunt. Ergo in hac petitione ſic affecti ſimus, oportet, vt dolenter peccata noſtra recognoſcentes, ad Deum, tanquam ad paren-

a Gen. 4. 13. b Matth. 27. 4. 5. Act. 1. 18.

tem , non quaſi ad iudicem confugiamus ; à quo , non vt ex iuſtitia nobiſcum agat, ſed ex miſericordia, poſtulemus.

5 *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

FACILE autem adducemur, vt peccatum noſtrum agnoſcamus, ſi ipſum audierimus Deum, nos in ſacris litteris huius rationis admonentem: eſt enim illud apud Dauidem: [a] Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. In eandem ſententiam loquitur Salomon, [b] Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quò illud etiam pertinet, [c] Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato. Quod idem à S. Ioanne ad deterrendos homines ab arrogantia ſcriptum eſt: [d] Si dixerimus quoniam peccatū non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et à Hieremia, [e] Dixiſti: abſque peccato, & innocens ego ſum: & propterea auertatur furor tuus à me: ecce ego iudicio contendam tecum, eo quòd dixeris, non peccaui. Quorum ſentētias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat Chriſtus Dominus, hoc petitionis præſcripto cōfirmat, quo iubet nos delicta noſtra confiteri. Id enim ſecus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani concilij, in hunc modum: Placuit, vt, quicumque verba ipſa Dominicæ orationis, vbi dicimus, DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, ita vult à ſanctis dici, vt humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem,

Nemo eſt, q ſe peccatorem eſſe agnoſcere nō debeat, & egere Dei gratia.

a Pſ.13.3. & 50. Rom.3. 12. 23.

b Eccl.7.21 & 3.Reg.8. 46. & 2.Para.6.36.

c Prou. 20. 9.

d 1. Io.1.8. & Iob.14. 4. maximè iuxta verſionem. 70. & Iac.3.2.

e Hier.2.35 ſed legat Parochus totū hoc caput, ex quo multa ad cōcionandum argumēta deſumet.

Mileuitanum Concil.cap.7.8. & 9. Item Cōcil. Tridē. Seſſ. 6. de Iuſtificatione. c.11.

qui labijs ſibi dicit dimitti velle, & corde dicit quæ ſibi dimittantur debita, non habere.

Vide itē Augu. in ench. c. 71. relatū de pœ. d. 3. c. de quotidianis. & in lib. de dec. chor. 1. 11. Iſid. li. 2. de ſummo bono, cap. 18.

6 *Quo pacto poſt agnitum peccatum dolor remordens, & uera eiuſdem de pœnitentia in animo excitetur.*

Non ſimpliciter, ſed cū mœrore recognoſcenda ſunt peccata.

VERVM in neceſſaria recognitione peccatorū non eſt ſatis, illa leuiter recordari. Nam vt acerba nobis ſit ea memoria, vt cor pungat, animū ſtimulet, & dolorem inurat, neceſſe eſt. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, vt nō ſolùm facinorum, ac flagitiorum ſuorum meminerint fideles auditores, ſed vt moleſtè, dolenterq; meminerint, vt, cùm angantur intimis ſenſibus, cōferant ſe ad Patrem Deum, à quo, vt inhærentes euellat ſcelerum aculeos, ſuppliciter petant. Nec verò ſolùm erratorum turpitudinem ſtudebunt ſubijcere oculis fidelis populi, verùm etiam indignitatem, ac ſordes hominum; qui, cùm nihil ſimus, niſi putida caro, niſi ſumma fœditas, incōmpræhenſibilem illam Dei maieſtatem, & inexplicabilem præſtantiam, incredibilem in modū audeamus offendere, præſertim à quo procreati, liberati, innumerabilibus maximiſque beneficiis aucti ſumus.

Vnde mouendi ſunt hoīes ad agnitionem turpitudinis & indignitatis peccati.

De hominū vanitate lege Iſa. 40 6. 7. Eccl. 14 18. Ia. 1. 10. 1 Pet. 1. 24. & Iob. 7. 5. 6. 7 & 10. 9. 10.

De Dei incōprehēſibili maieſtate vide Iob. 9. 4. 5. 6. & 12. 13. 4. 5. & ſæpe alibi, & Hier. 10. 6. 7

7 *Quomodo per peccatum grauiſſimæ diaboli ſeruituti nos tradamus.*

VT quid? Vt [a] abalienati à Patre Deo, qui ſummum bonū eſt, turpiſſima peccati mercede, [b] Diabolo nos addicamus in miſerrimam ſeruitutem. neque enim dici poteſt, quàm crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui repulſo ſuaui iugo Dei, ruptoque caritatis amabiliſſimo nodo, quo

a Vide Hier. c. 3. p totū, & 5. per totū 2. 13. 14.

b Diabolo ſeſe p peccatū homines addicūt, Augu. in li. expoſ. ad Ro.

parenti

parenti Deo ſpiritus noſter adſtringitur, ad hoſtem acerrimum deſciuerũt, qui eo nomine [a] princeps, & [b] rector mundi, & princeps tenebrarum, & [c] rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ, dicitur in diuinis litteris. In eos autem qui dęmonis tyrannide opprimuntur, verè conuenit illa vox Iſaiæ, [d] Domine Deus noſter poſſederunt nos domini abſque te.

a Ioã.12.31. & 14.30.
b Eph.6.12
c Iob.41.25
d Iſa.26.13

8 *Quanta mala peccatum in animam inuehat.*

HÆC ſi nos minus mouent rupta fœdera caritatis, moueant certè calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim ſanctitas animæ, quam [e] Chriſto deſponſam eſſe ſcimus. profanum fit illud idem [f] templum Domini, quod, qui contaminant, in eos dicit Apoſtolus, [g] Si quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Innumerabilia ſunt mala, quæ peccatum inuexit in hominem: quam pene infinitam peſtem Dauid his verbis expreſſit, [h] Non eſt ſanitas in carne mea, à facie iræ tuæ: non eſt pax in oſſibus meis, à facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ vim, cùm nullam ſui partem peſtifero peccato intactam fateretur. Peruaſerat enim in oſſa peccati virus: id eſt, rationem, & voluntatem, quæ maximè ſolidæ ſunt animi partes, infecerat. Hanc latè patentem peſtem indicant ſacræ litteræ, cùm peccatores [i] claudos, [k] ſurdos, [l] mutos, [m] cæcos, & omnibus membris captos, appellant. Sed, præter dolorem, quem ex peccatorũ quaſi ſcelere ſentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in ſe propter peccatum commotam intelligebat. Bellum enim eſt ſceleratis cum Deo, quorum ſceleribus incre-

e Anima eſt ſponſa Chriſti Hie.2. 2. Oſeæ.2.19. 20. 2. Cor. 11.2.1. Corin.3.
f Eſt tẽplũ Dñi 1. Spiritus ſancti. 1.Cor. 6.19
g 1. Cor. 3. 17.
h Pſal.37.4.
i Prou. 26.6 Iſa. 33. 23. Hier. 31. 8. Luc.14. 13.
k Iſa.42.18 19. & 43.8. 3.
l Pſal.37.5. & Iſa.56.10
m Iſa.42.16 18.19.& 43 8.& 56. 10. & 59. 10.
Bellum eſt ſceleratis cũ Deo Iſ.59.2

a Rom.2.2. 8.9. dibiliter offenditur, inquit enim Apoſtolus: [a] Ira, & indignatio, tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum. Nam etſi

Peccato cōmiſſo remanet macula & reatus.

tranſierit actio peccati, tamen peccatum, macula, & reatus permanet; cui ſemper imminens ira Dei illud perſequitur, tanquam vmbra corpus.

9 *Quomodo perſpecta peccatorum calamitate ad pœnitentiam conuerti debeamus.*

Exēplo Dauidis excitādus eſt animus ad pœnitentiam.

CVM igitur Dauid his vulneraretur aculeis, ad petendam delictorum veniam excitabatur: cuius, & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquageſimo eius Pſalmo depromptam, proponent Parochi fidelibus auditoribus, vt Prophetæ imitatione, & ad doloris ſenſum, id eſt, ad ueram pœnitentiam, & ad veniæ ſpem erudiri poſſint.

Vtilitas veræ pœnitentiæ & contritionis.

Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere diſcamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Iſraelem ad pœnitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum ſenſum perciperet, quæ peccatum conſequuntur: [b] Vide enim, inquit, quia malum & amarum eſt, reliquiſſe te Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum. Qui carent neceſſariò, hoc recognitionis, ac doloris ſenſu, ij apud Prophetas Iſaiam, Ezechielem, & Zachariam, [c] cor durum, [d] lapideum, & [e] adamantinum habere dicuntur. Sunt enim inſtar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitæ, id eſt, ſalutaris recognitionis ſenſum habentes.

b Hier.2.19

c Iſa.46.12. Ezech.3.7.

d Ezech.36 26.

e Zach.7.12

Quibus

10 *Quibus meditationibus poſt peccati agnitionẽ, & deteſtationẽ ſpes impetrandæ ueniæ cõcipienda ſit.*

Sed ne peccatorum grauitate deterritus ſe populus ueniam impetrare poſſe deſperet; ipſum ad ſpẽ vocare Parochi debebunt his rationibus, quod & Eccleſiæ Chriſtus Dominus [a] poteſtatem dedit remittendi peccata, quemadmodũ ſacroſancti ſymboli articulo declaratur: & hac petitione docuit, quanta eſſet Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum: niſi enim promptus eſſet, ac paratus Deus ad condonandum peccata pęnitentibus, nunquam nobis hanc precandi formulam pręſcripſiſſet; Dimitte nobis debita nostra. Quamobrem illud fixũ in animis noſtris tenere debemus, fore, vt is paternam miſericordiã nobis impertiat, qui ipſam his precibus iuſſit expoſcere.

Quomodo ſpes ſit peccatorib. excitanda.

a Matt. 16. 19. & 18.18 & 10.20.23

Prõptus eſt Deus ad ignõſcẽdum ſi nobisipſi nõ deſimus. vide Hier. 3.1. Ezech. 18. 23. 30. 31. Ioel 2. 13. 14. Ion. 3. 9. 10. & in nouo teſtamento poſſem.

11 *Quomodo ſi nos pœniteat, Deus facilè peccatis noſtris indulgeat.*

Nam omnino ſub hac petitione illa eſt ſubiecta ſententia, ſic eſſe in nos affectum Deum, vt verè pœnitentibus libenter ignoſcat. Eſt enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus; cuius ordinem ſapientiæ perturbamus, quantùm eſt ſitum in nobis; quem offendimus; quem factis, dictiſque violamus. Verùm idem eſt ille beneficentiſſimus parens, qui cùm poſſit omnia condonare, non modò ſe id velle declarauit, ſed etiam impulit homines, vt à ſe veniam peterent, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium eſſe poteſt, quin, illo auctore, in noſtra poteſtate ſit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam

Peccatum propriè aduerſus Deũ pugnat.

Quàm ſit ꝓpēſus Deus ad ignoſcēdum, exemplis illuſtretur.

Pœnitentię vera exēpla ſunt Iudic. 10.15.16.& 1.Reg. 7.3. & 2.Reg.12 13.& 24.10 17. & 2.Paral.12.6.& 33.12.Ionę 3. per totū. Iud.7.4.8. noui teſtamēti exempla notiora ſunt.

niam hæc teſtificatio propenſæ ad ignoſcendum diuinæ voluntatis, fidem auget, ſpem alit, caritatem inflammat; operæpretium eſt ornare hunc locum cum nonnullis diuinis teſtimonijs, & hominum exemplis; quibus maximorum ſcelerum pœnitentibus Deus veniam conceſſerit. Quam ſententiam quoniam perſecuti ſumus, quantum res ferebat, in prooemio huius precationis, & in ea ſymboli parte, quæ eſt de remittendis peccatis; inde aſſument Parochi, quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus.

12 *Quid in illa petitionis ſententia debitorum nomine intelligendum ſit.*

Deo debemus amorē ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mēte. Deu.6.5 Matt.22.37 Mar.12.29. quod debitum non poteſt remitti Rom.13. 8.

Deo itē debemus cultum & honorē: quod item remitti nō debet. Galat.5.3.

Debitū peccatum ſignificat. Luc.7.41. a Luc.11.4.

TVM verò eodem vtantur inſtituto, quo in cæteris petitionibus vtendum duximus, vt intelligant fideles, quid hic DEBITA ſignificent; ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quàm quod petendum ſit, poſtulent.

Primum autē ſcire oportet minimè petere nos nobis, vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mēte noſtra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria.

Neque verò, quia debiti nomine, etiam obediētia, cultus, veneratio, & cætera huius generis officia continentur, poſtulamus, vt non ampliùs ea debeamus.

Sed precamur, vt liberet à peccatis: ſic enim ſanctus [a] Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eam cauſam, quòd illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propoſiti,

poſiti, quas vel ſatisfaciendo, vel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Chriſtus Dominus loquutus eſt ore Prophetæ; [a] Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei verbi ſententia licet intelligere, non ſolum nos debitores eſſe, ſed etiam non eſſe ſoluendo, [b] cùm peccator per ſe ſatisfacere nullo modo poſſit.

a Pſ.68.5.

b Luc.7.41.

13 *Cùm peccator per ſe non ſit ſoluendo, vnde debito per peccatum contracto ſatisfieri poſſit.*

c Pſ.100.1.
d 1. Ioan.2.1.2.

QVARE cōfugiendum erit ad miſericordiam: cui, quia [c] par iuſtitia reſpondet, cuius eſt retinentiſſimus Deus, vtendum erit [d] deprecatione, & patrocinio paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti; ſine qua nemo vnquam veniam delictorum impetrauit, à qua omnis & ſatisfaciendi vis, & ratio, tanquam ex fonte profluxit. Nam pretium illud in cruce à Chriſto Domino perſolutum, & nobiſcum per ſacramenta, re, vel ſtudio ac deſiderio adhibita communicatum, tanti eſt, vt nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione poſtulamus, vt peccata noſtra remittantur.

Chriſti implorandū patrociniū, ut ex theſauro paſſionis eius præſtetur, quo cōtracta p peccatū debita nobis diſſoluantur.

Chriſti paſſio eſt fons omnis nſæ ſatisfactionis. vide Tho. in 3. p. q. 48. art. 1. & 2.

14 *Hic pro indulgentia, ac remiſſione culpæ uenialis, & mortiferæ oratur.*

Pro remiſſione peccatorū venialium, & capitalium fit hæc oratio.

QVO loco non id modò pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrandam veniam, ſed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur, quæ precatio in ſcelerum grauitate pondus non habebit, niſi id à pœnitentiæ ſacramento, re, vel certè deſiderio ſuſceptum, vt iam dictum eſt, aſſumpſerit.

Peccatum mortiferū nō remittitur, ſine pœnitentiæ ſacramento. vide quę de ſacramento pœnitentiæ in 2. p. dicta ſunt.

Non

15 *Non eadem eſt ratio cur* debita noſtra *hic dicamus,quæ fuit,dum* panem noſtrum *peteremus.*

Aliter panē noſtrum,aliter debita noſtra dicimus. Peccatū omne uoluntarium. Aug. li.1. retract. c.13. & 15. & lib. de vera relig. ca. 14. & ſæpe aliàs. uide Mag. in 2. diſt. 41. lit. c. & f. & Tho.in 1.2. q.74. art.1. Non adferēdæ excuſationes ī peccatis. a Gene. 3. 12.13. b Pſ.140.4.

DICIMVS autem DEBITA NOSTRA longè aliter, atque PANEM NOSTRVM antea diximus. Noſter enim ille eſt panis, quia nobis Dei munere tribuitur : at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa reſidet in nobis : nam noſtra voluntate ſuſcipiuntur ; quæ peccati vim non haberent, niſi eſſent voluntaria. Nos igitur eam culpam ſuſtinentes,& confitentes, ad expiandum peccata neceſſariam Dei clementiam imploramus. In quo non vtimur excuſatione cuiuſquam, nec cauſam in quenquam trāsferimus, vt primi homines [a] Adam,& Eua fecerunt ; ipſi nos iudicamus,illam,ſi ſapimus, Prophetæ precationem adhibētes,[b] Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.

16 *Cur in numero multitudinis* dimitti nobis debita *poſtulemus*.

Alij pro alijs orare debemus.

NEC verò dicimus, DIMITTE MIHI, SED NOBIS : quòd fraterna neceſſitudo & caritas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis ſingulis poſtulat,vt de communi proximorum ſalute ſolliciti, cùm pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Chriſto Domino traditum,deinceps ab Eccleſia Dei acceptum, perpetuoque ſeruatum, [c] ipſi & maximè tenuerunt Apoſtoli, & vt cæteri adhiberent,auctores fuerūt. Huius autem flagrantis ſtudij,& cupiditatis in deprecando pro ſalute proximorum, habemus in vtroque teſtamento ſanctorum Mo-

c Rom.1.9. 2.Cor.11.28 2.Pet.1.15.

ſis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter ſic Deum precabatur; [a] Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum; [b] Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.

a Exod.32. 32.
b Ro.9.3.

17 *Quomodo hæc uerba* Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, *ſint intelligenda.*

Illvd, Sicvt, dupliciter intelligi poteſt: nã & ſimilitudinis vim habet, cùm videlicet à Deo petimus, vt quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, à quibus læſi ſumus, ſic ipſe nobis peccata condonet. eſt præterea conditionis nota: in quam ſententiam Chriſtus Dominus eam formulam interpretatur: [c] Si enim dimiſeritis hominibus, inquit, peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Verum habet vterque ſenſus eandem ignoſcendi neceſſitatem: vt, ſi volumus nobis Deum veniam concedere delictorum, parcamus illis ipſis neceſſe ſit, à quibus iniuriam accepimus. Sic enim Deus obliuionẽ iniuriarum, mutuumq; ſtudium, & amorem requirit à nobis, vt eorum, [d] qui in gratiam non ſunt reconciliati, dona, ac ſacrificia reijciat, & aſpernetur.

Duplex acceptio particulæ, ſicut.
Primò.
Secundò.
c Matt.6.14 15.& 18.35 Mar.11.25. 26. Eccli.28 3. multa q̃ ad hunc locum facere poſſunt nos in expoſitione 5. præcepti, & alibi notauimus.
d Mat.5.24 25.

18 *Remiſsio omnium iniuriarum probatur eſſe & naturæ præceptis, & Chriſti mandatis conſentanea.*

Est etiam naturæ lege ſancitum, [e] vt tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos eſſe cupimus: vere vt impudentiſſimus ille ſit, qui poſtulet à Deo,

e Mat.7.12. Luc. 6.31. Tob. 4.16. q̃d eẽ iuris naturæ ha-

Deo, vt ſui ſceleris pœnam prætermittat, dum ipſe in proximum, animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoſcendum eſſe debent ij, quibus impoſitæ ſunt iniuriæ, cùm & vrgeantur hac precandi formula: & apud S. Lucam id iubeat Deus,[a] Si peccauerit † in te frater tuus, increpa illum, & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi, & ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi. Et in Euangelio S. Matthæi ſic: [b] Diligite inimicos veſtros: Et [c] Apoſtolus, & ante eum [d] Salomō ſcripſerit, Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi: & ſic apud S. Marcum Euangeliſtam, [e] Cùm ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra.

bes diſt. 1. ca. 1. vide item Augu. in Enchir. & de ſerm. Domiń. in mon. lib. 1. cap. 41. & 42.

a Luc. 17. 3. 4.

† 19. MS. & Syr. exemp. non habēt vocē in te.

b Mat. 5. 44

c Rom. 12. 20.

d Prou. 25. 21.

e Marc. 11. 25.

Difficile eſt conceptū vlciſcendi appetitū deponere.

19 *Quibus rationibus flectendi ſint hominum animi ad lenitatem, quam hic Deus exigit.*

Clementia ī proximos Chriſtianis eſt neceſſaria.

SED quoniam deprauatæ naturæ vitio, nihil ægrius fit ab homine, quàm vt inferenti condonet iniurias, omnem conferant Parochi animi, & ingenij vim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatē, & miſericordiā, Chriſtiano homini neceſſariam. Cōmorentur in traditione [f] diuinorū oraculorū, in quibus audire licet imperantem Deū, inimicis ignoſcendū. Prædicent id, quod veriſſimum eſt, magno eſſe argumēto hominibus, eos eſſe Dei filios, ſi facilè remittāt iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quòd inimicos diligimus, ſimilitudo quædā cum parente Deo, [g] qui ſibi inimiciſſimum, & infeſtiſſimū genus hominū, filij ſui morte ab æterno exitio

f Præter ſuperiora hæc illis indicāda duxim⁹. Exo. 23. 45. Leu. 19. 17. 18. Deut. 32. 35 & 1. Reg. 24. 5. 6. 10. 11. & 26. 10 11. Iob 31. 29. 30. Pſ. 7. 7. & 9. 13. Prou. 20. 22 & 24. 29. Ez. 25. 12. 13

g Rom. 5. 8. 9. 10.

redemptum, reconciliauit. Sit autem huius cohortationis, & præcepti clauſula illud imperium Chriſti Domini, quod recuſare non poſſumus ſine ſummo dedecore, & pernicie, [a] Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt. a Mat. 5. 44.

20 *Quomodo cum ijs agendum ſit, qui ex animo omnem iniuriarum obliuionem delere nequeunt.*

VERVM hoc loco nõ vulgaris Paſtorũ prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac neceſſitate præcepti, ſalutẽ deſperet. Sunt enim, qui, cũ ſe debere intelligant conterere iniurias obliuione voluntaria, & eos diligere, qui læſerunt, id cupiunt, & pro viribus faciunt, ſed vniuerſam memoriam iniuriarũ ſibi exhauriri non poſſe ſentiũt. Nam reſident in animo quædam reliquiæ ſimultatis: quamobrẽ magis agitantur conſcientiæ fluctibus, verentes, ne parũ ſimpliciter, & cãdidè poſitis inimicitijs, Dei iuſſo nõ obediãt. Hic igitur Paſtores [b] cõtraria ſtudia carnis, & ſpiritus explicabũt, quòd illius ſenſus ſit ad vindicationẽ procliuis, huius ratio propenſa ad ignoſcendũ, hinc inter ipſos perpetuam turbã, ac rixã exiſtere: quare ſaluti minimè diffidendũ eſſe demõſtrabunt, reclamãtibus, & aduerſantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modò ſpiritus perſtet in officio, & voluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi.

Quãta obliuio iniuriarũ requiratur à Chriſtianis. vide Tho. in 2. 2, q. 25. art. 9, vide itẽ de iniurijs vlciſcendis q̃ habent 23. q. 4. cap. ſi is qui. & cap. eſt iniuſta. & ca. diſplicet. & multis alijs.

b Matt. 26. 4. Rom. 8. 18. 19. Gal. 5. 17.

21 *Qui appetitum uindictæ adhuc retinent, poſſunt & debent orationem Dominicam abſque culpa recitare.*

QVOD autem aliqui fortaſſe fuerint, qui, cùm Qui ex corde obliuiſci

iniuriarum nequit, non debet huius clauſulę precationē intermittere.

nondum animum inducere poſſint, vt obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti, ea quam diximus, conditione huius petitionis, Dominica precatione non vtantur, duas has rationes afferent Parochi, quibus exitioſum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis vnus è fidelium numero preces has facit totius Eccleſiæ nomine, in qua pios aliquot eſſe neceſſe eſt, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur debita remiſerunt.

Prima rō. Orāt Chriſtiani nomine totius Eccleſię. Tho. in 2. 2. q. 83 art. 16.

Cùm petitur aliquid à Deo, petitur etiam facultas perficiēdi illud, quod homini alioqui eſſe videtur īpoſſibile.

Accedit eò, quòd, id à Deo petentes, vnà etiam petimus, quicquid ad illud impetrandum in eam petitionem a nobis neceſſariò conferendum eſt. Petimus enim, & veniam peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ: petimus facultatē intimi doloris: poſtulamus, vt à peccatis abhorrere, & illa ſacerdoti verè, ac piè confiteri poſſimus. Itaq; cū neceſſe etiam nobis ſit parcere ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cùm, vt nobis Deus ignoſcat, precamur, ſimul oramus, vt largiatur facultatem reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi ſunt ab ea opinione, qui inani illo, & prauo timore commouentur, ne ſibi Deum reddāt offenſiorem hac precatione, contraq; etiam cohortandi ad frequentem orationis vſum, quo a parente Deo poſtulent, vt ſibi det eam mentem, vt ijs, qui læſerint, ignoſcant, & inimicos diligant.

22 *Quid illi ſit faciendum, qui orationem de remiſsione peccatorum ſibi cupit eſſe fructuoſam.*

SED vt precatio omnino fructuoſa ſit, primū hæc in ea eſt cura, meditatioq; adhibēda, nos Deo ſupplices eſſe, & ab eo veniam petere, quę non datur niſi pœnitenti, itaq; nos ea caritate, & pietate

Pœnitere.

prædiros eſſe oportere; quæ pœnitentibus conueniat, conuenire autem maximè ijs, ſubiecta quaſi oculis propria flagitia, atque facinora lachrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungẽda eſt cautio in poſterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occaſio peccandi, quæque nobis anſam dare poſſint ad offendendum parentem Deum. In his curis verſabatur Dauid, cùm diceret, [a] Et peccatũ meum contra me eſt ſemper. Et alio loco, [b] Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Proponat ſibi prætérea vnuſquiſq; ardentiſſimum orandi ſtudium eorum, qui à Deo precibus impetrauerunt veniam delictorum, [c] vt publicani illius, qui longè conſiſtẽs præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantùm pulſabat pectus, eam habens orationem, Deus propitius eſto mihi peccatori; tum [d] illius peccatricis mulieris, quæ Chriſto Domino, retro ſtans, rigatos à ſe eius pedes, capillis etiam abſterſos oſculabatur: [e] Petri deniquè principis Apoſtolorum, qui egreſſus foras, fleuit amarè.

Lachrymæ. Occaſiones peccatorũ euitare. a Pſal. 50. 5. b Pſal. 6. 7. Exẽpla eorũ proponẽda, qui precibus veniã impetrarũt. c Luc. 18. 13 d Luc. 7. 38. e Matt. 26. 75.

23 *Quæ ſint præcipua ad ſananda animæ uulnera remedia.*

DEINDE, cogitandum eſt, quò infirmiores ſunt homines, & ad morbos animi, quæ ſunt peccata, propenſiores, eò pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Euchariſtia. Hæc igitur ſæpiſſimè adhibeat fidelis populus: deinde Eleemoſyna, quemadmodum tradunt [f] diuinæ litteræ, medicina eſt accommodata ſanandis animæ vulneribus. Quare qui piè, hac prece

Remedia pcipua ęgrotãtis animæ ſunt pœnitẽtia & Euchariſtia. Eleemoſynæ virtus. f Vide Deu. 15. 7. 8. Tob. 4. 7. Pſ. 40. 2

Prou. 14. 21. 22. & 19. 17. & 9. Eccli. 3. 33. Luc. 11. 41. & 12. 33. 34. & 16. 9. & ſæpe alibi.
a Tob. 12. 8. 9.
† vocē miſericordiā &, non habēt io. MS. Reg. & Græc. exemp.
b Dan. 4. 24.

uti cupiunt, pro viribus benignè faciant egentibus: quantam enim vim habeat ad delendas ſcelerum maculas, teſtis eſt in Tobia angelus Domini ſanctus Raphael, cuius eſt illa uox,[a] Eleemoſyna a morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire † miſericordiam, & uitam æternam. Teſtis eſt Daniel, qui Nabuchodonoſor regem ſic admonebat:[b] Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.

Optima eleemoſyna eſt iniuriarū obliuio.

Indignum eſt ueniam à Deo poſtulare quā offenſus alijs præſtare nolis.

Optima autem largitio, & impertiendæ miſericordiæ ratio, eſt obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel exiſtimationem, uel corpus tuum, tuorumve uiolauerit. Quicunq; igitur cupit in ſe eſſe maximè miſericordem Deum, is ipſi Deo ſuas donet inimicitias, remittatque omnem offenſionē, & pro hoſtibus libentiſſimè deprecetur, omnem captans occaſionem, de illis ipſis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum eſt, cùm homicidij locum tractauimus, eò reijcimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniuſtius eſſe, aut fingi poſſe, quàm eum, qui cùm hominibus durus ſit, ut nemini ſe det ad lenitatem, idem poſtulet, ut in ſe ſit mitis, & benignus Deus.

DE

DE SEXTA PETITIONE,
CAP. DECIMVMQVINTVM.
SECTIO PRIMA.

Et ne nos inducas in tentationem.

1 *Quantum periculũ ſit, ne poſt peccatorũ remiſſionem perceptam iterum in peccatum relabamur.*

NON dubium eſt, quin filij Dei, cùm poſt impetratam delictorum veniã, incenſi ſtudio adhibẽdi Deo cultum, & veneratione͂, cæleſte regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius volũtate, ac prouidentia: tum eò magis humani generis † hoſtis omnes aduerſus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quib. oppugnentur, ſic, vt verendũ ſit, ne, labefactata, & mutata ſentẽtia rurſum in uitia delabantur, longeq; deteriores euadant, quàm antea fuerint, de quib. illud principis Apoſtolorũ iure dici poſſit, [a] Melius erat illis, non cognoſcere viã iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo, quod illis traditum eſt, ſancto mãdato.

Qui recens ſuam vitam emẽdarũt, maiorib. tẽtationibus ſunt obnoxij.
Bern. ſer. 4. de aſſump.
† Cod. alius legit, hoſtis artibus ac machinis propoſiti ſunt.
Qũo demõ eos maxime ĩpugnet, q ab eo defecerũt. vide Luc. 11. 24. 25. 26.
a 2. Pet. 2. 21

2 *Quomodo Chriſtus nos hac oratione aduerſus vaferrimi hoſtis inſidias munire uoluerit.*

QVARE nobis a Chriſto Domino datũ eſt huius petitionis præceptũ, vt quotidie nos Deo commendemus, eiuſq; patriam curam, & præſidiũ imploremus, minimè dubitantes fore, vt ſi deſeramur diuino patrocinio, vaferrimi hoſtis laqueis irretiti teneamur. Neq; verò ſolum in hac orandi regula

Ibid. Dęmonũ poteſtas reliquis rebus antecellit. Iob.41.24. vide Greg.li.34. mor. ca.17.

Rectores mũdi tenebrarũ cur dicantur Dæmones. Aug. in Pſ. 54.

Carnalis nequitia q ſit.

Spiritalis nequitia q ſit.

a Epheſ.6.12.

cæteris, quæ ſub ſenſum cadunt, creatis rebus antecellunt) & poteſtates vocat, q non ſolùm naturæ vi, ſed poteſtate etiam ſuperant, & rectores nominat mũdi tenebrarum: non .n. clarum & illuſtrem mundũ regunt, id eſt bonos, & pios, ſed obſcurum & caliginoſum, nempe eos, qui flagitioſę & facinoroſæ vitæ ſordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectãtur. Nuncupat etiam Dęmones ſpiritualia nequitiæ: eſt enim carnis, & ſpiritus nequitia. Carnalis quę dicitur nequitia, incẽdit appetitum ad libidines, & voluptates, quæ percipiuntur ſenſibus. Spiritualia nequitiæ, ſunt mala ſtudia, & prauæ cupiditates, quæ ad ſuperiorẽ pertinent animæ partẽ, quæ tantò peiores ſunt, quàm reliquæ, quantò mens ipſa, & ratio altior eſt, atque præſtantior. Quæ ſatanæ nequitia, quia maximè ſpectat illuc, vt cæleſti nos hæreditate priuet, propterea dixit [a] Apoſtolus, In cęleſtibus. Ex quo licet intelligere magnas eſſe hoſtiũ vires, inuictum animum, immane in nos & infinitum odium. bellum etiam perpetuum eos gerere nobiſcum, vt nulla pax eſſe cum illis, nullæ induciæ fieri poſſint.

Quanta dęmonum ſit audacia & inuidia.

b Iſa.14.13
c Gen.3.12.
d Iob.1. & 2. Dauid 1. Paral.21.1. Ieſum ſacerdotem magnũ Zach. 3.1.2.
e Luc.22.31
f Matt.4.3.

6 *Quanta ſit Diaboli ad tentandum audacia & peruerſitas.*

QVANTVM verò audeant, declarat Satanæ apud Prophetam vox: [b] In cælum conſcendam. [c] aggreſſus eſt primos homines in paradiſo: [d] adortus eſt Prophetas, appetiuit Apoſtolos, [e] vt, quemadmodum apud Euangeliſtam loquitur Dominus, cribraret eos ſicut triticum: [f] Ne ipſum quidem Chriſti Domini os erubuit. itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immenſam diligen-

tiam S.Petrus expreſſit, cùm dixit, [a] Aduerſarius veſter Diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens, quem deuoret. Quanquam non vnus modò tentat homines Satan, ſed gregatim interdum dæmones in ſingulos impetum faciunt, quòd ille confeſſus eſt dæmon, [b] qui rogatus a Chriſto Domino, quod ſibi nomen eſſet, reſpondit, legio mihi nomen eſt, nempè Dæmonum multitudo, quæ miſerum illum diuexarat. & de alio ſcriptum eſt, [c] Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi.

a 1.Pet.5.8.

Dæmones ſi ſinguli ſed plures infeſtant interdum homines.

b Matth.8. 18.19. Mar. 5.9. Luc.8. 30.

c Matt.12. 45.Luc.11. 26.

7 *Cur peruerſi minus, pij autem magis à Dæmonibus infeſtentur.*

MVLTI ſunt, qui quòd impulſus, atq; impetus Dæmonum in ſe minime ſentiunt, totam rem falſam eſſe arbitrantur: quos ipſos à dæmonibus non impugnari mirum non eſt, quibus ſe ſponte tradiderunt: non eſt in illis pietas, non caritas, non virtus vlla Chriſtiano homine digna, quare fit, vt toti ſint in poteſtate Diaboli, nec vllis tentationibus opus eſt ad eos euertendos, in quorum iam animis ipſis libentibus commoratur. At verò, qui ſe Deo dicauerunt, in terris cæleſtem vitam agentes, ij maximè omnium Satanæ incurſibus petuntur, hos acerbiſſimè odit, his in ſingula temporis momenta ſtruit inſidias: plena eſt hiſtoria diuinarum litterarum ſanctorum hominum, quos præſenti etiam animo ſtantes, vel vi, vel fraude peruertit. [d] Adam, [e] Dauid, [f] Salomon, [g] alijque, quos enumerare difficile ſit, experti ſunt Dæmonum violentos impetus, & callidam aſtutiam, cui reſiſti non poſſit conſilio, aut hominum viri-

Dæmones improbis infeſti nõ ſũt Aug. ſerm. 85.& 93.de tempore.

Dæmones infeſtãt pbos, hoc autẽ ex odio fit quo chriſtianos oẽs & maximè monachos infeſtantur, Athan. in vita S.Antonij. vide itẽ Caſſ. Coll. 7.cap.23.

Ab exẽplo ſanctorum.

d Gen.3.2.

e 2.Reg.11. 2.3.

f 3.Reg.11.1

g Sampſon Iud.16.4. 5. Saul.1. Reg.15.8.9 Ezechiã 4. Reg.20.13.

Quàm ſit ꝑpēſus Deus ad ignoſcēdum, exemplis illuſtretur.

Pœnitentię vera exēpla ſunt Iudic. 10.15.16.& 1.Reg. 7.3. & 2.Reg.12 13.& 24.10 17. & 2.Paral.12.6. & 33.12.Ionę 3. per totū. Iud.7.4.8. noui teſtamēti exempla notiora ſunt.

niam hæc teſtificatio propenſæ ad ignoſcendum diuinæ voluntatis, fidem auget, ſpem alit, caritatem inflammat; operæpretium eſt ornare hunc locum nonnullis diuinis teſtimonijs, & hominum exemplis; quibus maximorum ſcelerum pœnitentibus Deus veniam conceſſerit. Quam ſententiam quoniam perſecuti ſumus, quantum res ferebat, in procœmio huius precationis, & in ea ſymboli parte, quæ eſt de remittendis peccatis; inde aſſument Parochi, quæ ad hunc locum inſtruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus.

12 *Quid in illa petitionis ſententia debitorum nomine intelligendum ſit.*

Deo debemus amorē ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mēte. Deu.6.5 Matt.22.37 Mar.12.29. quod debitum non poteſt remitti Rom.13.8.

TVM verò eodem vtantur inſtituto, quo in cæteris petitionibus vtendum duximus, vt intelligant fideles, quid hic DEBITA ſignificent; ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quàm quod petendum ſit, poſtulent.

Primum autē ſcire oportet minimè petere nos nobis, vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mēte noſtra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti ſolutio eſt ad ſalutem neceſſaria.

Deo itē debemus cultum & honorē: quod item remitti nō debet. Galat.5.3.

Neque verò, quia debiti nomine, etiam obediētia, cultus, veneratio, & cætera huius generis officia continentur, poſtulamus, vt non ampliùs ea debeamus.

Debitū peccatum ſignificat. Luc.7.41. a Luc.11.4.

Sed precamur, vt liberet à peccatis: ſic enim ſanctus [a] Lucas eſt interpretatus: qui peccata pro debitis poſuit, ob eam cauſam, quòd illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propoſiti,

poſiti, quas vel ſatisfaciendo, vel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Chriſtus Dominus loquutus eſt ore Prophetæ; [a] Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei verbi ſententia licet intelligere, non ſolum nos debitores eſſe, ſed etiam non eſſe ſoluendo, [b] cùm peccator per ſe ſatisfacere nullo modo poſſit.

a Pſ.68.5.

b Luc.7.41.

13 *Cùm peccator per ſe non ſit ſoluendo, vnde debito per peccatum contracto ſatisfieri poſſit.*

c Pſ.100.1.

d 1.Ioan.2.1.2.

QVARE cõfugiendum erit ad miſericordiam: cui, quia [c] par iuſtitia reſpondet, cuius eſt retinentiſſimus Deus, vtendum erit [d] deprecatione, & patrocinio paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti; ſine qua nemo vnquam veniam delictorum impetrauit, à qua omnis & ſatisfaciendi vis, & ratio, tanquam ex fonte profluxit. Nam pretium illud in cruce à Chriſto Domino perſolutum, & nobiſcum per ſacramenta, re, vel ſtudio ac deſiderio adhibita communicatum, tanti eſt, vt nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione poſtulamus, vt peccata noſtra remittantur.

Chriſti implorandũ patrociniũ, ut ex theſauro paſſionis eius præſtetur, quo cõtracta p peccatũ debita nobis diſſoluantur.

Chriſti paſſio eſt fons omnis nſæ ſatisfactionis. vide Tho. in 3. p. q. 48. art. 1. & 2.

14 *Hic pro indulgentia, ac remiſſione culpæ uenialis, & mortiferæ oratur.*

Pro remiſſione peccatorũ venialium, & capitalium fit hæc oratio.

QVO loco non id modò pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrandam veniam, ſed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur, quæ precatio in ſcelerum grauitate pondus non habebit, niſi id à pœnitentiæ ſacramento, re, vel certè deſiderio ſuſcepto, vt iam dictum eſt, aſſumpſerit.

Peccatum mortiferũ nõ remittitur ſine pœnitentiæ ſacramento. vide quę de ſacramento pænitentiæ in 2. p. dicta ſunt.

Non

15 *Non eadem eſt ratio cur* debita noſtra *hic dicamus, quæ fuit, dum* panem noſtrum *peteremus.*

Aliter panẽ noſtrum, aliter debita noſtra dicimus. Peccatũ omne uoluntarium. Aug. li. 1. retract. c. 13. & 15. & lib. de vera relig. ca. 14. & ſæpe aliàs. uide Mag. in 2. diſt. 41. lit. c. & f. & Tho. in 1. 2. q. 74. art. 1. Non adferẽdæ excuſationes ĩ peccatis. a Gene. 3. 12. 13. b Pſ. 140. 4.

DICIMVS autem DEBITA NOSTRA longè aliter, atque PANEM NOSTRVM antea diximus. Noſter enim ille eſt panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata noſtra ſunt, quia illorum culpa reſidet in nobis: nam noſtra voluntate ſuſcipiuntur; quæ peccati vim non haberent, niſi eſſent voluntaria. Nos igitur eam culpam ſuſtinentes, & confitentes, ad expiandum peccata neceſſariam Dei clementiam imploramus. In quo non vtimur excuſatione cuiuſquam, nec cauſam in quenquam trãsferimus, vt primi homines [a] Adam, & Eua fecerunt; ipſi nos iudicamus, illam, ſi ſapimus, Prophetæ precationem adhibẽtes, [b] Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.

16 *Cur in numero multitudinis* dimitti nobis debita *poſtulemus.*

Alij pro alijs orare debemus.

NEC verò dicimus, DIMITTE MIHI, SED NOBIS: quòd fraterna neceſſitudo & caritas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis ſingulis poſtulat, vt de communi proximorum ſalute ſolliciti, cùm pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Chriſto Domino traditum, deinceps ab Eccleſia Dei acceptum, perpetuoque ſeruatum, [c] ipſi & maximè tenuerunt Apoſtoli, & vt cæteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis ſtudij, & cupiditatis in deprecando pro ſalute proximorum, habemus in vtroque teſtamento ſanctorum Mo-

c Rom. 1. 9. 2. Cor. 11. 28 2. Pet. 1. 15.

ſis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter ſic Deum precabatur; [a] Aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum; [b] Optabam ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.

a Exod. 32. 32.

b Ro. 9. 3.

17 *Quomodo hæc uerba* Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, *ſint intelligenda*.

Illvd, Sicvt, dupliciter intelligi poteſt: nã & ſimilitudinis vim habet, cùm videlicet à Deo petimus, vt quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, à quibus læſi ſumus, ſic ipſe nobis peccata condonet. eſt præterea conditionis nota: in quam ſententiam Chriſtus Dominus eam formulam interpretatur: [c] Si enim dimiſeritis hominibus, inquit, peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Verum habet vterque ſenſus eandem ignoſcendi neceſſitatem: vt, ſi volumus nobis Deum veniam concedere delictorum, parcamus illis ipſis neceſſe ſit, à quibus iniuriam accepimus. Sic enim Deus obliuionẽ iniuriarum, mutuumq; ſtudium, & amorem requirit à nobis, vt eorum, [d] qui in gratiam non ſunt reconciliati, dona, ac ſacrificia reijciat, & aſpernetur.

Duplex acceptio particulæ, ſicut.

Primò.

Secundò.

c Matt. 6. 14 15. & 18. 35. Mar. 11. 25. 26. Eccli. 28 3. multa q̃ ad hunc locum facere poſſunt nos in expoſitione 5. præcepti, & alibi notauimus.

d Mat. 5. 24 25.

18 *Remiſſio omnium iniuriarum probatur eſſe & naturæ præceptis, & Chriſti mandatis conſentanea*.

Est etiam naturæ lege ſancitum, [e] vt tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos eſſe cupimus: vere vt impudentiſſimus ille ſit, qui poſtulet à

e Mat. 7. 12. Luc. 6. 31. Tob. 4. 16. qđ eẽ iuris naturæ ha-

Deo,

bes diſt. 1. ca. 1. vide item Augu. in Enchir. & de ſerm. Domiń. in mon. lib. 1. cap. 41. & 42.

a Luc. 17. 3. 4.

† 19. MS. & Syr. exemp. non habēt vocē in te.

b Mat. 5. 44

c Rom. 12. 20.

d Prou. 25. 21.

e Marc. 11. 25.

Difficile eſt conceptũ vlciſcendi appetitũ deponere.

Deo, vt ſui ſceleris pœnam prætermittat, dum ipſe in proximum, animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoſcendum eſſe debent ij, quibus impoſitæ ſunt iniuriæ, cùm & vrgeantur hac precandi formula: & apud S. Lucam id iubeat Deus,[a] Si peccauerit † in te frater tuus, increpa illum, & ſi pœnitentiam egerit, dimitte illi, & ſi ſepties in die peccauerit in te, & ſepties in die conuerſus fuerit ad te, dicens, Pœnitet me, dimitte illi. Et in Euangelio S. Matthæi ſic: [b] Diligite inimicos veſtros: Et [c] Apoſtolus, & ante eum [d] Salomō ſcripſerit, Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitit, potum da illi: & ſic apud S. Marcum Euangeliſtam, [e] Cùm ſtabitis ad orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſus aliquem, vt & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra.

Clementia ĩ proximos Chriſtianis eſt neceſſaria.

f Præter ſuperiora hæc illis indicãda duxim⁹. Exo. 23. 45. Leu. 19. 17. 18. Deut. 32. 35 & 1. Reg. 24. 5. 6. 10. 11. & 26. 10 11. Iob 31. 29. 30. Pſ. 7. 7. & 9. 13. Prou. 20. 22 & 24. 29. Ez. 25. 12. 13

g Rom. 5. 8. 9. 10.

19 *Quibus rationibus flectendi ſint hominum animi ad lenitatem, quam hic Deus exigit.*

SED quoniam deprauatæ naturæ vitio, nihil ægrius fit ab homine, quàm vt inferenti condonet iniurias, omnem conferant Parochi animi, & ingenij vim ad commutandos, & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatē, & miſericordiã, Chriſtiano homini neceſſariam. Cōmorentur in traditione [f] diuinorũ oraculorũ, in quibus audire licet imperantem Deũ, inimicis ignoſcendũ. Prædicent id, quod veriſſimum eſt, magno eſſe argumēto hominibus, eos eſſe Dei filios, ſi facilè remittãt iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quòd inimicos diligimus, ſimilitudo quædã cum parente Deo, [g] qui ſibi inimiciſſimum, & infeſtiſſimũ genus hominũ, filij ſui morte ab æterno exitio

redemptum, reconciliauit. Sit autem huius cohortationis, & præcepti clauſula illud imperium Chriſti Domini, quod recuſare non poſſumus ſine ſummo dedecore, & pernicie, [a] Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos, vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt.

a Mat. 5. 44.

20 *Quomodo cum ijs agendum ſit, qui ex animo omnem iniuriarum obliuionem delere nequeunt.*

VERVM hoc loco nō vulgaris Paſtorū prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac neceſſitate præcepti, ſalutē deſperet. Sunt enim, qui, cū ſe debere intelligant conterere iniurias obliuione voluntaria, & eos diligere, qui læſerunt, id cupiunt, & pro viribus faciunt, ſed vniuerſam memoriam iniuriarū ſibi exhauriri non poſſe ſentiūt. Nam reſident in animo quædam reliquiæ ſimultatis: quamobrē magis agitantur conſcientiæ fluctibus, verentes, ne parū ſimpliciter, & cādidè poſitis inimicitijs, Dei iuſſo nō obediāt. Hic igitur Paſtores [b] cōtraria ſtudia carnis, & ſpiritus explicabūt, quòd illius ſenſus ſit ad vindicationē procliuis, huius ratio propenſa ad ignoſcendū, hinc inter ipſos perpetuam turbā, ac rixā exiſtere: quare ſaluti minimè diffidendū eſſe demōſtrabunt, reclamātibus, & aduerſantibus rationi, corruptæ naturæ appetitionibus, modò ſpiritus perſtet in officio, & voluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi.

Quāta obliuio iniuriarū requiratur à Chriſtianis. vide Tho. in 2. 2, q. 25. art. 9, vide itē de iniurijs vlciſcendis q̄ habent 23. q. 4. cap. ſi is qui. & cap. eſt iniuſta. & ca. diſplicet. & multis alijs.

b Matt. 26. 4. Rom. 8. 18. 19. Gal. 5. 17.

21 *Qui appetitum uindictæ adhuc retinent, poſſunt & debent orationem Dominicam abſque culpa recitare.*

QVOD autem aliqui fortaſſe fuerint, qui, cùm

Qui ex corde obliuiſci

nondum

nondum animum inducere poſſint, vt obliti iniurias, ament inimicos, propterea deterriti, ea quam diximus, conditione huius petitionis, Dominica precatione non vtantur, duas has rationes afferent Parochi, quibus exitioſum hunc errorem illis eripiant. Nam quiuis vnus è fidelium numero preces has facit totius Eccleſiæ nomine, in qua pios aliquot eſſe neceſſe eſt, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur debita remiſerunt.

Iniuriarum nequit, non debet huius clauſulę precationẽ intermittere. Prima rõ. Orãt Chriſtiani nomi ne totius Eccleſię. Tho. in 2. 2. q. 83 art. 16.

Accedit eò, quòd, id à Deo petentes, vnà etiam petimus, quicquid ad illud impetrandum in eam petitionem a nobis neceſſariò conferendum eſt. Petimus enim, & veniam peccatorum, & donum veræ pœnitentiæ: petimus facultatẽ intimi doloris: poſtulamus, vt a peccatis abhorrere, & illa ſacerdoti verè, ac piè confiteri poſſimus. Itaq; cũ neceſſe etiam nobis ſit parcere ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cùm, vt nobis Deus ignoſcat, precamur, ſimul oramus, vt largiatur facultatem reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi ſunt ab ea opinione, qui inani illo, & prauo timore commouentur, ne ſibi Deum reddãt offenſiorem hac precatione, contraq; etiam cohortandi ad frequentem orationis vſum, quo a parente Deo poſtulent, vt ſibi det eam mentem, vt ijs, qui læſerint, ignoſcant, & inimicos diligant.

Cùm petitur aliquid à Deo, petitur etiam facultas perficiẽdi illud, quod homini alioqui eſſe videtur ĩpoſſibile.

22 *Quid illi ſit faciendum, qui orationem de remiſſione peccatorum ſibi cupit eſſe fructuoſam.*

SED vt precatio omnino fructuoſa ſit, primũ hæc in ea eſt cura, meditatioq; adhibẽda, nos Deo ſupplices eſſe, & ab eo veniam petere, quę non datur niſi pœnitenti, itaq; nos ea caritate, & pietate

Pœnitere.

prǽditos

prædiţos eſſe oportere; quæ pœnitentibus conueniat, conuenire autem maximè ijs, ſubiecta quaſi oculis propria flagitia, atque facinora lachrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungẽda eſt cautio in poſterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occaſio peccandi, quæque nobis anſam dare poſſint ad offendendum parentem Deum. In his curis verſabatur Dauid, cùm diceret, [a] Et peccatũ meum contra me eſt ſemper. Et alio loco, [b] Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Proponat ſibi præterea vnuſquiſq; ardentiſſimum orandi ſtudium eorum, qui à Deo precibus impetrauerunt veniam delictorum, [c] vt publicani illius, qui longè conſiſtẽs præ pudore, ac dolore, & oculis humi defixis, tantùm pulſabat pectus, eam habens orationem, Deus propitius eſto mihi peccatori; tum [d] illius peccatricis mulieris, quæ Chriſto Domino, retro ſtans, rigatos à ſe eius pedes, capillis etiam abterſos oſculabatur: [e] Petri denique principis Apoſtolorum, qui egreſſus foras, fleuit amarè.

Lachrymarii. Occaſiones peccatorũ euitare. a Pſal. 50. 5. b Pſal. 6. 7. Exẽpla eorũ proponẽda, qui precibus veniã impetrarũt. c Luc. 18. 13 d Luc. 7. 38. e Matt. 26. 75.

23 *Quæ ſint præcipua ad ſananda animæ uulnera remedia.*

DEINDE, cogitandum eſt, quò infirmiores ſunt homines, & ad morbos animi, quæ ſunt peccata, propenſiores, eò pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, pœnitentia, & Euchariſtia. Hæc igitur ſæpiſſimè adhibeat fidelis populus: deinde Eleemoſyna, quemadmodum tradunt [f] diuinæ litteræ, medicina eſt accommodata ſanandis animæ vulneribus. Quare qui piè, hac prece vti

Remedia pcipua ægrotãtis animæ ſunt pœnitẽtia & Euchariſtia. Eleemoſynæ virtus. f Vide Deu. 15. 7. 8. Tob. 4. 7. Pſ. 40. 2

Prou. 14. 21. 22. & 19. 17 & 9. Eccli. 3. 33. Luc. 11. 41. & 12. 33. 34 & 16. 9. & ſæpe alibi.
a Tob. 12. 8 9.
† vocē miſericordiā &, non habēt io. MS. Reg. & Græc. exemp.
b Dan. 4. 24

vti cupiunt, pro viribus benignè faciant egentibus: quantam enim vim habeat ad delendas ſcelerum maculas, teſtis eſt in Tobia angelus Domini ſanctus Raphael, cuius eſt illa uox,[a] Eleemoſyna a morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire † miſericordiam, & uitam æternam. Teſtis eſt Daniel, qui Nabuchodonoſor regem ſic admonebat:[b] Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.

Optima eleemoſyna eſt iniuriarū obliuio.

Indignum eſt ueniam à Deo poſtulare quā offenſus alijs præſtare nolis.

Optima autem largitio, & impertiendæ miſericordiæ ratio, eſt obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel exiſtimationem, uel corpus tuum, tuorum ve uiolauerit. Quicunq; igitur cupit in ſe eſſe maximè miſericordem Deum, is ipſi Deo ſuas donet inimicitias, remittatque omnem offenſionē, & pro hoſtibus libentiſſimè deprecetur, omnem captans occaſionem, de illis ipſis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum eſt, cùm homicidij locum tractauimus, eò reijcimus Parochos. Qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniuſtius eſſe, aut fingi poſſe, quàm eum, qui cùm hominibus durus ſit, ut nemini ſe det ad lenitatem, idem poſtulet, vt in ſe ſit mitis, & benignus Deus.

DE

DE SEXTA PETITIONE,
CAP. DECIMVMQVINTVM.
SECTIO PRIMA.

Et ne nos inducas in tentationem.

1 *Quantum periculũ ſit, ne poſt peccatorũ remiſſionem perceptam iterum in peccatum relabamur.*

NON dubium eſt,quin filij Dei,cùm poſt impetratam delictorum veniã, incenſi ſtudio adhibẽdi Deo cultum, & veneratione͂, cæleſte regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officiã, toti pendent a paterna eius volũtate,ac prouidentia : tum eò magis humani generis † hoſtis omnes aduerſus illos artes excogitet, omnes machinas paret,quib. oppugnentur,ſic,vt verendũ ſit, ne,labefactata, & mutata ſentẽtia rurſum in uitiã delabantur,longeq; deteriores euadant, quàm antea fuerint, de quib. illud principis Apoſtolorũ iure dici poſſit, [a] Melius erat illis,non cognoſcere viã iuſtitiæ,quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo,quod illis traditum eſt,ſancto mãdato.

Qui recens ſuam vitam emẽdarũt, maiorib. tẽtationibus ſunt obnoxij.
Bern.ſer.4. de aſſump.
† Cod. alius legit, hoſtis artibus ac machinis propoſiti ſunt.
Quõ dęmõ eos maxime ĩpugnet, q ab eo defecerũt. vide Luc.11.24. 25.26.
a 2.Pet.2.21

2 *Quomodo Chriſtus nos hac oratione aduerſus vaferrimi hoſtis inſidias munire uoluerit.*

QVARE nobis a Chriſto Domino datũ eſt huius petitionis præceptũ, vt quotidie nos Deo commendemus,eiuſq; patriam curam,& præſidiũ imploremus,minimè dubitantes fore,vt ſi deſeramur diuino patrocinio,vaferrimi hoſtis laqueis irretiti teneamur. Neq;. verò ſolum in hac orandi regula

iuſſit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, ſed illa etiam oratione, quam ad ſacros habuit Apoſtolos ſub ipſum mortis tempus, cùm quidem [a] ipſos mundos eſſe dixiſſet, eos huius officij his verbis admonuit: [b] Orate, vt non intretis in tentationem. Quæ iterum à Chriſto Domino adhibita admonitio, magnum diligentiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius vſum precationis, vt, cùm tanta hominibus ab hoſte diabolo in ſingulas horas pericula huius generis intendantur, à Deo, qui ſolus illa propulſare poteſt, petant illud aſſiduè, NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

a Ioan. 13. 10. b Matt. 26. 4. Mar. 14. 38. Luc. 22. 40.

Quare chriſtiani vehementius ad frequẽtem huius precationis vſum ſint excitandi.

3 *Quibus præcipuè rationibus homines huius petitionis neceſſitatem intelligere poſſint.*

INTELLIGET autem fidelis populus, quantoperè egeat diuini huius adiumẽti, ſi ſuæ imbecillitatis, inſcitiæq; meminerit, ſi recordabitur illam Chriſti Domini ſententiã, [c] Spiritus quidem promptus eſt, caro autẽ infirma, ſi ei uenerit in mẽtem, quàm graues ſint, & exitiales hominum caſus impellente dæmone, niſi ſuſtineãtur dexteræ cæleſtis auxilio. Quod illuſtrius eſſe poſſit humanæ infirmitatis exẽplum, quàm ſacer ille chorus Apoſtolorum, [d] qui magno antea animo cùm eſſent, primo quoq; obiecto terrore, relicto Saluatore, diffugerũt? etſi illuſtrius etiã eſt illud Principis Apoſtolorũ, qui in tãta profeſſione ſingularis & fortitudinis, & amoris in Chriſtũ Dominũ, cùm paulò antè, ſibi bene fidẽs, ita dixiſſet, [e] Si oportuerit me mori tecũ, non te negabo: ſtatim vnius voce mulierculæ perterritus, ſe Dominũ nõ noſſe iureiurando affirmauit.

c Matt. 26. 4. Mar. 14. 33.

Humanæ imbecillitatis exemplũ in Apoſtolis.

d Matt. 26. 35. 56.

Petri imbecillitas.

e Matt. 26. 35. 70. 71. Mar. 14. 29. 68. 69.

mauit. nimirum illi in ſumma ſpiritus alacritate non reſpondebant vires. Quod ſi uiri ſanctiſſimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt: quid non timendum eſt cæteris, qui ab eorum ſanctitate abſunt longiſſimè?

A maiori ad minus.

4 *Quot quantiſque tentationum periculis hominum uita ſit expoſita.*

QVARE proponat fideli populo Parochus prælia, & pericula, in quib. aſſiduè uerſamur, [a] dū anima eſt in hoc mortali corpore, quos vndiq; caro, mundus, & Satanas oppugnāt. Quid ira, quid cupiditas in nobis poſſit, quotus quiſq; eſt qui magno ſuo malo non experiri cogatur? Quis nō his laceſſitur ſtimulis? quis hos nō ſentit aculeos? quis ſubiectis non vritur ardentibus facibus? & quidem tam varij ſunt ictus, tam diuerſæ petitiones, vt difficillimum ſit grauem aliquam plagam non accipere. Ac præter hos inimicos, [b] qui habitant, & viuunt nobiſcū, ſunt prætérea hoſtes illi acerrimi, de quibus ſcriptum eſt, [c] Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes, & poteſtates, aduerſus mūdi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus.

Pericula inter quæ fideles verſātur ſæpius ad memoriā ſunt reuocanda.
a Iob. 7. 1. iuxta 70.
Triplex eſt in hac uita tentatio.
Matth. 4. 3. 5. 9. & 1. Ioan. 2. 16.
Aug. lib. de ver. relig. c. 38. vnde iſti tres hoſtes ſunt infeſtiſſimi.
Hoſtes externi.
b Matt. 10. 36.
c ad Epheſ. 6. 12.

5 *Quàm graues ſint Dæmonum in nos inſultus, ex ſententia D. Pauli exponitur.*

ACCEDVNT enim ad intimas pugnas externi impetus, & impreſſiones dæmonum, qui & apertè nos petunt, & per cuniculos influunt in animas noſtras, vix ut ab illis cauere poſſimus. Illos & principes Apoſtolus appellat propter naturæ excellentiam, (nam natura hominibus, &

Ibid. Dęmonũ poteſtas reliquis rebus antecellit. Iob.41.24. vide Greg.li.34. mor. ca.17.

Rectores mũdi tenebrarũ cur dicantur Dæmones. Aug. in Pſ. 5.4.

Carnalis nequitia q̃ ſit.

Spiritalis nequitia q̃ ſit.

cæteris, quæ ſub ſenſum cadunt, creatis rebus antecellunt) & poteſtates vocat; q; non ſolùm naturæ vi, ſed poteſtate etiam ſuperant, & rectores nominat mũdi tenebrarum: non .n. clarum & illuſtrem mundũ regunt, id eſt bonos, & pios, ſed obſcurum & caliginoſum, nempe eos, qui flagitioſę & facinoroſæ vitæ ſordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectātur. Nuncupat etiam Dęmones ſpiritualia nequitiæ: eſt enim carnis, & ſpiritus nequitia. Carnalis quę dicitur nequitia, incēdit appetitum ad libidines, & voluptates, quæ percipiuntur ſenſibus. Spiritualia nequitiæ, ſunt mala ſtudia, & prauæ cupiditates, quæ ad ſuperiorē pertinent animæ partē, quæ tantò peiores ſunt, quàm reliquæ, quantò mens ipſa, & ratio altior eſt, atque præſtantior. Quæ ſatanæ nequitia, quia maximè ſpectat illuc, vt cæleſti nos hæreditate priuet, propterea dixit [a] Apoſtolus, In cęleſtibus. Ex quo licet intelligere magnas eſſe hoſtiũ vires, inuictum animum, immane in nos & infinitum odium. bellum etiam perpetuum eos gerere nobiſcum, vt nulla pax eſſe cum illis, nullæ induitiæ fieri poſſint.

a Epheſ.6.12.

6 *Quanta ſit Diaboli ad tentandum audacia & peruerſitas.*

Quanta dęmonum ſit audacia & inuidia.

QVANTVM verò audeant, declarat Satanæ apud Prophetam vox: [b] In cælum conſcendam. [c] aggreſſus eſt primos homines in paradiſo: [d] adortus eſt Prophetas, appetiuit Apoſtolos, vt, quemadmodum apud Euangeliſtam loquitur Dominus, [e] cribraret eos ſicut triticum: [f] Ne ipſum quidem Chriſti Domini os erubuit. itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immenſam diligentiam

b Iſa.14.13

c Gen.3.12.

d Iob.1. & 2. Dauid 1. Paral.21.1. Ieſum ſacerdotem magnũ Zach.3.1.2.

e Luc.22.31

f Mat.4.3.

tiam S.Petrus expreſſit, cùm dixit, [a] Aduerſarius veſter Diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens, quem deuoret. Quanquam non vnus modò tentat homines Satan, ſed gregatim interdum dæmones in ſingulos impetum faciunt, quod ille confeſſus eſt dæmon, [b] qui rogatus a Chriſto Domino, quod ſibi nomen eſſet, reſpondit, legio mihi nomen eſt, nempè Dæmonum multitudo, quæ miſerum illum diuexarat. & de alio ſcriptum eſt, [c] Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrantes habitant ibi.

a 1.Pet.5.8.
Demones ñ ſinguli ſed plures infeſtant interdum homines.
b Matth.8.18.19. Mar.5.9. Luc.8.30.
c Matt.12.45. Luc.11.26.

7 *Cur peruerſi minus, pij autem magis à Dæmonibus infeſtentur.*

Dæmones ĩprobis infeſti nõ sũt Aug. ſerm. 85.& 93.de tempore.

MVLTI ſunt, qui quòd impulſus, atq; impetus Dæmonum in ſe minime ſentiunt, totam rem falſam eſſe arbitrantur: quos ipſos à dæmonibus non impugnari mirum non eſt, quibus ſe ſponte tradiderunt: non eſt in illis pietas, non caritas, non virtus vlla Chriſtiano homine digna, quare fit, vt toti ſint in poteſtate Diaboli, nec vllis tentationibus opus eſt ad eos euertendos, in quorum iam animis ipſis libentibus commoratur. At verò, qui ſe Deo dicauerunt, in terris cæleſtem vitam agentes, ij maximè omnium Satanæ incurſibus petuntur, hos acerbiſſimè odit, his in ſingula temporis momenta ſtruit inſidias: plena eſt hiſtoria diuinarum litterarum ſanctorum hominum, quos præſenti etiam animo ſtantes, vel vi, vel fraude peruertit. [d] Adam, [e] Dauid, [f] Salomon, [g] alijque, quos enumerare difficile ſit, experti ſunt Dæmonum violentos impetus, & callidam aſtutiam, cui reſiſti non poſſit conſilio, aut hominum viribus.

Dæmones ĩfeſtãt ꝓbos, hoc autẽ ex odio fit quo chriſtianos oẽs & maximè monachos inſectantur. Athan. in vita S.Antonij. vide itẽ Caſſ. Coll. 7. cap. 23.
Ab exẽplo ſanctorum.
d Gen.3.2.
e 2.Reg.11.2.3.
f 3.Reg.11.1
g Sampſon Iud.16.4.5. Saul.1.Reg.15.8.9 Ezechiã 4.Reg.20.13.

bus. Quis igitur ſe ſuo præſidio ſatis tutum exiſtimet? Itaque piè, caſteque petendum à Deo eſt,[a] ne nos tentari ſinat ſupra id, quod poſſumus, ſed faciat etiam cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere.

a 1. Cor. 10. 13. 2. Pet. 2. 9.

8 *Dæmones quantum, aut quam diu volunt, homines tentare non poſſunt.*

Dęmonum in nos potẽtia limitata eſt. Apocal. 2. 10. & 20. 2. 3. vide Caſſia. coll. 8. cap. 18. Auguſt. in Pſal. 61.

VERVM hic fideles confirmandi ſunt, ſi qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonũ uim perhorreſcunt, ut ipſi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant: non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio noſtri generis, nec quantum, nec quandiu vult, tentare nos aut vexare poteſt, ſed omnis eius poteſtas Dei nutu, & permiſſu gubernatur: notiſſimum eſt exemplum Iob; de quo niſi diabolo dixiſſet Deus;[b] Ecce vniuerſa, quæ habet, in manu tua ſunt, nihil eius Satanas attigiſſet: cõtrà verò niſi addidiſſet Dominus,[c] Tantũ in eum ne extendas manum tuam, vno diaboli ictu cum filijs ipſe, facultatibusque concidiſſet. Ita autem alligata eſt dæmonum vis, vt ne[d] in porcos quidem illos, de quibus ſcribunt Euangeliſtæ, non per mittente Deo inuadere potuiſſet.

b Iob 1. 12.
c Ibid.
d Matth. 8. 31. Mar. 5. 11. Luc. 8. 32. uide item Caſſ. coll. 7 c. 22. Aug. in Pſal. 26. & in Pſal. 31. & 32.

9 *Quid tentandi uox nobis deſignet, quaq; ratione à Deo tentemur.*

Tentare qd ſit. Tho. in 1. p. q 114. art. 2. & 3. 2. q. 97. art. 1. & Augu. li. 2. de cõſ. Euang. ca. 72.

SED ad intelligendam huius petitionis vim dicendum eſt, quid hic tentatio ſignificet, quid item induci in tentationem. Eſt autem tentare, periculum facere de eo, qui tentetur, ut ab ipſo, quod cupimus, elicientes, verùm exprimamus:

qui

qui tentandi modus in Deum minimè cadit: quid enim eſt quod neſciat Deus? [a] Omnia enim, inquit, nuda & aperta ſunt oculis eius.

a Heb. 4.13 Pſal.33.16. Eccl.15.20.

Eſt alterum tentandi genus, cùm longius progrediendo, aliud quæri ſolet vel in bonam, uel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicuius virtus: ut, illa perſpecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiusque exemplum cæteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob idipſum ad Dei laudes excitentur: quæ tentandi ratio ſola conuenit in Deum. Huius exemplum tentationis eſt illud in Deuteron. Tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non. Quomodo etiam tentare ſuos dicitur Deus, cùm inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit, quod probandæ eorum patientiæ cauſa facit, & vt alijs documentum ſint Chriſtiani officij. In hanc partem [b] legimus Abraham eſſe tentatum, vt filium immolaret: quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum ſingulare ad memoriam hominum ſempiternam. In eandem ſententiam dictum eſt de Tobia; [c] Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te.

Quõ Deus hominẽ tẽtet uide itẽ Auguſt. ep. 146. & in ex. quæſtio. 58. & 74.

Deut. 13.3. vide Aug. in Pſal. 5. & 6.

b Gene. 22. 1. uide Auguſt. lib. 16. de ciui. Dei cap. 32.

c Tob. 12. 13.

10 *Quomodo dæmon homines tentet.*

In malam partem tentantur homines, cùm ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium diaboli officium eſt. Is enim eo animo tentat homines, vt decipiat, agatq; præcipites: quamobrem [d] tentator in diuinis litteris appellatur. In ijs verò tentationibus modò intimos nobis ad mouens ſtimulos animæ affectiones, & commotiones

Tẽtatio deceptiõis cã diaboli eſt ꝓpria. Aug. epi. 146. & alibi.

d Mat. 4.3. Quibus dæmo in tẽtãdis hominibus utatur iſtrumẽtis.

tiones adhibet adminiſtras; modò nos exagitans extrinſecùs, externis rebus vtitur, vel proſperis ad efferendos, vel ad frangendos aduerſis; nonnunquam habet emiſſarios, & excurſores, perditos homines, in primiſque hæreticos, qui [a] ſedentes in cathedra peſtilentiæ, malarum doctrinarum mortifera ſemina diſpergunt, vt illos, qui nullum delectum, aut diſcrimen habent virtutis, & vitiorum, homines per ſe procliues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellant.

Hęretici sũt ad hoĩes decipiendos diaboli adminiſtri.

a Pſal. 1. 1.

Quid ſit induci in tẽtationẽ, quodque multipliciter fieri poſſit. vide Aug. in 1. de ſerm. Do. in mõ. c. 14.

11 *Quibus modis dicatur quis in tentationem induci.*

DICIMVR autem induci in tentationem, cùm tentationibus ſuccumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter; primùm, cum de ſtatu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini eſt peccati auctor Deus, imò verò [b] odit omnes qui operantur iniquitatem. Sic vero etiam eſt apud ſanctum Iacobum: [c] Nemo, cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum eſt.

Deus peccati nõ eſt auctor, ſed illud odit.

b Exo. 23. 7. & 2. Paral. 19. 7. & Iudith 5. 21. & Iob. 24. 10. & Pſ. 5. 5 7. & 44. 8. Prouerb. 15 8. 9. Sap. 14. 9. Eccl. 15. 21. Oſeę 13. 9. & alibi. Tertu. li. 2. in Marc. c. 14. Iren. li. 3. c. 12. Baſil. in homi. quod Deus non ſit auctor malorum & omnes ſancti.

c Iac. 1. 13.

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, qui etſi non tentat ipſe, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia cùm poſſit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus ſuperemur, non impedit. Hoc modo Deus pios, & bonos tentari quidem ſinit, verumtamen ſua gratia ſuſtentatos non deſerit. Nec verò non interdum iuſto, & occulto Dei iudicio, noſtris id ſceleribus poſtulantibus, nobis ipſi relicti, concidimus.

Qũo à Deo in tentationem inducimur.

Beneficia

12 *Beneficia Dei quandoque nos in tentationem inducunt.*

Præterea nos in tentationẽ Deus inducere dicitur, cùm eius beneficijs, quæ nobis ad ſalutem dedit, abutimur ad perniciẽ, & [a] patris ſubſtantiã, vt prodigus ille filius, diſſipamus viuendo luxurioſè, noſtris cupiditatibus obſequẽtes. Quamobrem id dicere poſſumus, quòd de lege dixit Apoſtolus; [b] Inuentum eſt mihi mandatum, quod erat ad uitam, hoc eſſe ad mortem. Opportunum rei exemplum eſt Hieroſolyma, teſte Ezechiele, quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Prophetæ diceret Deus; [c] Perfecta eras in decore meo, quem poſueram ſuper te: & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantùm abeſt, vt optimè de ſe merito, ac mereti Deo gratiã habens, cæleſtibus beneficijs ad beatitudinẽ conſequendã, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut ingratiſſima in parentem Deum, abiecta ſpe, cogitatione cæleſtium fructuum, tantùm præſenti abundãtia luxurioſè, ac perditè frueretur: quod [d] Ezechiel eodem capite pluribus uerbis perſecutus eſt. Quare ſunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui præbitam ſibi ab eo diuinitùs uberem materiam rectè factorum, ad uitia, illo permittente, conuertunt.

De hac hominum nequitia uide Deuter. 32. 15. & 1. Reg. 2. 23. & 2. Reg. 12. 8. & 9.
a Luc. 15. 12. 13. 14.
b Ro. 7. 10.
c Ezech. 16 14.
d Ibid. 19. 20. & ſeq.
Ingrati in Deũ homines reprehenduntur.

13 *Quomodo ſcripturæ verba intelligenda ſint, quæ de permiſſione Dei per verba operationem ſignificantia loquuntur.*

Sed oportet hunc diuinæ Sciptūræ morem diligenter attendere, quæ Dei permiſſionem ijs interdum uerbis ſignificat, quæ propriè ſi acci-

Mos loquẽdi ſcripturarum improprius quando uerbis actiuis Dei pmiſſio ſignificatur.

piantur,

piantur, tanquam actionem in Deo ſignificant: nam in Exodo ſic eſt: [a] Indurabo cor Pharaonis: & apud Iſaiam: [b] Excęca cor populi huius: & ad Romanos ſcribit Apoſtolus: [c] Tradidit illos Deus in paſſionem ignominiæ, & in reprobum ſenſum. Quibus in locis, aliiſq; ſimilibus, non id omnino eſſe actum à Deo, ſed permiſſum intelligendũ eſt.

a Exo.4.21. & 7.3. b Iſa.6. 10. c Ro.1.26. 28.uide Irenæũ lib. 4. cont. hære. c. 48. Terti li. 2. ĩ Mar. c.14.Cyrill. Hier.catec. & Aug.lib. de præd. & gratia.c.15. & de præd. ſanct. ca.8. & lib. de gratia & li. arb. cap.21. 22.& 23.& Thom.in 1. 2.q.87. art. 2.& 2.2.q. 15.art.1.

14 *In hac precationis parte non poſtulatur, ut prorſus ab omni tentatione immunes ſimus, ſed ne in tentationibus à Deo deſeramur.*

Tẽtationũ utilitas.

His verò poſitis, non erit difficile, ſcire, quid in hac precationis parte poſtulemus. Nec uerò petimus, ne omnino tentemur. [d] Eſt enim hominum uita, tentatio ſuper terram. Eſt autem ea res vtilis, & fructuoſa hominum generi: nam in tentationibus nos ipſos, id eſt, uires noſtras cognoſcimus: quamobrem etiam [e] humiliamur ſub potenti manu Dei, uiriliterque decertantes, [f] expectamus immarceſcibilem coronam gloriæ. Nam, & [g] qui certat in agone, non † coronatur, niſi legitimè certauerit; & vt inquit ſanctus Iacobus, [h] Beatus vir, qui ſuffert tentationem; quoniam, cùm probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Quod ſi urgemur nonnunquam hoſtium tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogitatio, habere nos adiutorẽ pontificem, [i] qui poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum ipſum per omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præſidio deſerti, tentationibus uel decepti aſſentiamur, uel cedamus afflicti; ut præſto ſit nobis Dei gratia, quæ, cùm defecerint nos propriæ uires, in malis recreet, ac reficiat.

d Iob.7.1. ſecũdũ 70. e 1.Pe.5.6. f 1.Pe.5.4. g 2.Timot. 2.5. † Coronabitur hſit, MS. quæd. h Iac. 1.12. i Heb.4. 15

Quid ĩ hac precationis parte poſtuletur.

Quo-

15 *Quomodo à Deo in noſtris tentationibus opem implorare debeamus.*

QVARE & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationib. & nominatim, cùm ſingulis affligimur, ad precationem confugere oportet, quod à Dauide factum legimus pene in unoquoque tentationum genere. nam in mendacio ſic precabatur: [a] Ne auferas de ore meo uerbum ueritatis uſquequaque. In auaritia ad hunc modum, [b] Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. In rebus uerò inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, ac prece vtebatur: [c] Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Ergo poſtulamus, ne morem geramus cupiditatib. neve [d] defatigemur in tentationibus ſuſtinendis, ne [e] declinemus de uia Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in proſperis, æquitatem animi, conſtantiamque ſeruemus, & nullam noſtri partem Deus ſua tutela uacuam relinquat. [f] Petimus denique, ut Satanam conterat ſub pedibus noſtris.

Non modò generatim, ſed ſpeciatim poſtulãdũ Dei auxiliũ in tentationibus.

a Pſ. 118. 43

b Pſ. 118. 36

c Pſ. 118. 37

d Heb. 12. 3

e Deut. 31. 29.

f Rom. 16. 20.

16 *Quomodo de tentatione uictoria reportari, & quo auctore illa obtineri poſſit.*

RELIQVVM eſt, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maximè cogitare & meditari oporteat. in qua erit illa optima oratio, ſi, quanta ſit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus noſtris diffidamus, & omni ſpe noſtræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnũ animum habuerimus, præſertim cogitantes, quàm multos hac ſpe, atque hoc animo

Victoriã ex tentatione poſſum' referre per fiduciam in Deum.

mo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberatit Deus. An non [a] Ioſeph undiq; circundatum ardentibus inſanæ mulieris facibus, è ſummo ereptum periculo, [b] ad gloriam extulit? Non [c] Suſannam, a Satanæ miniſtris obſeſſam, tùm, cùm nihil propius eſſet, quàm ut nefarijs ſententijs interficeretur, ſeruauit incolumem? neq; mirum: [d] erat enim, inquit, cor eius fiduciam habens in Domino. Inſignis eſt laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima ſunt eius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam ſpem, fiduciamque cohortari debebit.

16. *Noſtri certaminis anteſignanus Chriſtus eſt, ſocij, ſancti omnes, quos qui non ſequuntur vecordes ſunt.*

Cogitent etiam fideles quē in hoſtium tentationibus ducem habeant, nempè Chriſtum Dominum, qui [e] uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipſe Diabolum. Eſt [f] is ille fortior, qui ſuperueniens fortē ſuperauit armatum, quem & armis nudauit, & ſpolijs. De eius uictoria, quā de mūdo reportauit, eſt apud S. Ioannē, [g] Confidite, ego uici mundum. Et in Apocalypſi dicitur [h] ipſe Leo uincens. Et exiſſe uincens, ut uinceret: qua in uictoria ſuis etiam cultoribus facultatem uincendi dedit. Eſt Apoſtoli ad Hebræos epiſtola plena uictorijs ſanctorum hominum, qui [i] per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonū: & quæ ſequuntur. Ex his uerò, quæ ſic acta legimus, eas uictorias cogitatione cōplectamur, quas quotidiè reportāt ex intimis, & externis dæmonum prælijs, homines fide,

a Gen. 39. 7. 8. 9. Pſal. 104. 18.
b Gen. 41. 38. 39.
c Dan. 13. 61. 62.
d Dan. 13.
De mundo ob amicos a ſe ſermonibus ſuperatos, de carnē ob uxorem fortiter repulsā: & de diabolo ob patiētiā in rebus aduerſis ſeruatam.
e Matth. 4. 4. 7. 10. Col. 2. 15.
f Luc. 11. 22
g Ioan. 16. 33.
h Apoc. 5. 5
i Apoc. 6. 2.
Quō Chriſtus nobis pſtrato diabolo uincēdi facultatē dederit, & exēplum pbuerit uide Aug. in 4. de Trin. ca. 13. Grego. hom. 16. in euāg. Tho. in 3. par. q. 41. art. 1. Heb. 11. per totum.

de, ſpe, & caritate præſtãtes: quæ tam multæ ſunt, tamque inſignes, ut, ſi ſub aſpectum caderent oculorum; nihil frequentius accidere iudicaremus; nihil glorioſius: de quorum hoſtium clade his uerbis ſcripſit S. Ioannes: [a] † Scribo uobis, iuuenes; quoniam fortes eſtis, & uerbum Dei manet in uobis, & uiciſtis malignum.

a 1. Ioan. 2. 14.

† 3. MS. & Græ. & Syr. exem. leg. Scripſi uobis adoleſcentes.

17 *Quomodo diabolus à nobis ſuperari poſſit.*

VINCITUR autem Satanas, non otio, ſomno, uino, comeſſatione, libidine; ſed oratione, labore, uigilia, abſtinentia, continentia, caſtitate. [b] Vigilate & orate, inquit, ut iam diximus, ut non intretis in tentationem, qui ijs armis ad illam pugnam utuntur; in fugam conuertunt aduerſarios: [c] qui enim reſiſtunt Diabolo, is fugiet ab eis. in his tamen ſanctorum hominũ uictorijs, quas diximus, nemo ſibi placeat, nemo ſe efferat inſolentius, ut ſe ſuis uiribus hoſtiles dæmonum tentationes, impetusque ſuſtinere poſſe confidat, non eſt hoc naturæ noſtræ, non humanæ imbecillitatis.

Labore, virtutibus; & uigilãtia dæmones ſuperantur.

b Mat. 26. 41. Mar. 14. 38. Luc. 22. 46.

c Iacob. 4. 7

Et ſi ꝓpriã infirmitatẽ in certamine agnoſcamus.

18 *Quomodo omnes nobis ad vincendum uires a Deo dentur.*

HÆ uires, quibus proſternimus Satanæ ſatellites, dantur a Deo, [d] qui ponit, ut arcum æreum brachia noſtra, [e] cuius beneficio arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore, qui [f] dat nobis protectionem ſalutis, [g] cuius nos dextera ſuſcipit, [h] qui docet manus noſtras ad prælium, & digitos noſtros ad bellum: ut uni Deo pro uictoria ſint agendæ, & habendæ gratiæ, quo uno & auctore, & adiutore uincere poſſumus, quod

Citra Dei auxilium nihil ꝓſſumus.

d Pſ. 17. 35.

e 1. Reg. 2. 4.

f Pſ. 17. 36.

g Pſal. 62. 9

h Pſ. 143. 1.

De uictoria Deo ſemꝑ agẽdæ gratiæ.

a 1. Cor.15. 57. fecit Apoſtolus: inquit enim: [a] Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Eundem auctorem victoriæ prædicat illa cæleſtis vox in Apocalypſi: [b] Facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius, quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, & ipſi vicerunt eum propter ſanguinem agni. Teſtatur idem liber Chriſti Domini partam ex mundo, carneque uictoriam eo loco; [c] Hi cum agno pugnabunt, & agnus uincet illos. Hæc de cauſa, & de modo vincendi.

b Apoc.12. 10.11.

c Apoc.17. 14.

19 Quæ ſint in ſpiritali illo certamine victorum præmia.

His expoſitis proponẽt fideli populo Parochi à Deo paratas coronas, & conſtitutam victoribus ſempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypſi diuina proferẽt teſtimonia; [d] Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. & alio loco: [e] Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius. & paulo pòſt, Deus ipſe, ac Dominus noſter ita loquitur ad Ioannem: [f] Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: [g] Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo, in throno eius. Deniq; cùm ſanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorum vim, quibus in cœlo fruentur, expoſuiſſet, adiunxit: [h] Qui vicerit, poſſidebit hæc, & ero illi Deus, & ipſe erit mihi filius.

d Apoc.2.7.

e Apoc.3.5

f Apo.3.12.

g Apo.3.21

h Apo.21.7

DE

DE SEPTIMA PETITIONE, CAP. DECIMVMSEXTVM.

SECTIO PRIMA.

Sed libera nôs à malo.

1 *Nihil continetur ſuperioribus petitionibus, quod iſta non includatur.*

POSTREMA hæc petitio eſt inſtar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem concluſit, cuius etiam uim, & pondus oſtendens, ea vſus eſt orandi clauſula, cùm è vita migraturus, Deum Patrem pro hominum ſalute deprecaretur: [a] Rogo enim, inquit, vt ſerues eos à malo. Ergo hac precationis formula, quam & præceptor tradidit, & exemplo cõfirmauit, quaſi quadam epitome ſummatim complexus eſt uim, & rationem cęterarum petitionum. Cùm enim id quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil, auctore S. Cypriano, remanet, quod ultra adhuc debeat poſtulari, cùm ſemel protectionem Dei aduerſus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus, & mundus operantur, ſecuri ſtamus, & tuti. Quare, cùm tanti ſit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda ſummam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quòd illa uitationem culpæ, hac pœnæ liberationem poſtulamus.

a Ioan. 17. 16.

Poſtrema petitio vim ſex ſuperiorũ ſua amplitudine concludit.

Cyprianus ſer. 6. de orat. Dominica.

Sextæ & ſeptimæ petitionis diſcrimen.

2 *Quid nos vrgeat, ut hanc precationem coram Domino effundamus.*

QVARE non iã monendus eſt fidelis populus, quan-

Quãtis malis & incõmodis hominũ uita ſit obnoxia. Videãtur q̃ in tertia ſectione ſecũdæ pętitionis & alibi ſæpe nos notauimus.

a Iob 14.1. 2.

quantopere, & laboret ex incommodis, & calamitatibus, & cæleſtis egeat adiumenti. Nam quot, & quantis miſerijs propoſita ſit hominum uita, præterquam quòd ſacri, & profani ſcriptores hoc argumentum ſunt copioſiſſimè proſecuti, nemo ferè eſt, qui non intelligat, & ſuo, & alieno periculo. Perſuaſum enim eſt omnibus, quòd exemplum patientiæ Iob memoriæ prodidit, [a] Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miſerijs; qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & [b] fugit uelut umbra, & nunquam in eodem ſtatu permanet. Nec uerò ullum præterire diem, qui propriâ aliquâ moleſtia, aut incommodo notari non poſſit, teſtis eſt illa Chriſti Domini uox, [c] Sufficit diei malitia ſua. Etſi conditionem humanæ vitæ declarat ipſius Domini monitum illud, [d] quo crucem quotidie ſumi, ſeque docuit ſequi oportere. Vt igitur quiſque ſentit, quàm laborioſa ſit, & periculoſa hęc uiuendi ratio, ita facilè perſuadebitur fideli populo, malorum liberationẽ a Deo implorandam eſſe, præſertim cùm nulla re magis ad orãdum adducantur homines, quàm cupiditate, & ſpe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendent. Eſt enim hæc inſita ratio in animis hominum, ut in malis ſtatim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re eſt illud ſcriptum, [e] Imple facies eorum ignominia, & quęrent nomen tuum Domine.

b Iob. 8. 9. & Pſ.143.4

c Matth. 6. 34.

d Luc. 9. 23.

In calamitatibus propẽſiores ſunt homines ad Deũ inuocandum.

Naturę inſitũ eſt in malis ad Deũ confugere.

e Pſ. 82. 17.

3 *Quanam ratione periculorum, & calamitatum depulſio a Deo poſtulanda ſit.*

Quod non rectè precetur, qui pri-

SED, ſi illud ferè ſua ſponte faciunt, ut in periculis, & calamitatibus inuocent Deum; certè, quo

quo modo id rectè facere poſſint, ab ijs quorum fidei, & prudentiæ commiſſa eſt eorum ſalus, maximè docendi ſunt. Non enim deſunt, qui contra Chriſti Domini iuſſum, præpoſtero vtantur ordine precationis. Nam, [a] qui iuſſit nos ad ſe confugere in die tribulationis, idem orationis ordinem nobis præſcripſit: voluit enim, vt prius quàm precaremur, vt nos liberaret à malo, peteremus, vti nomẽ Dei ſanctificaretur, & adueniret regnum eius, & reliqua poſtularemus, quibus quaſi gradibus quibuſdam in hunc locum peruenitur. Sed quidam ſi caput, ſi latus, ſi pes condoluit, ſi rei familiaris iacturam faciunt, ſi minæ, ſi pericula ab inimicis intenduntur, in fame, in bello, in peſtilentia, omiſſis medijs Dominicæ precationis gradibus, tantum petunt, vt ex illis eripiantur malis. at huic conſuetudini repugnat Chriſti Domini iuſſum: [b] Quærite primùm regnum Dei. Itaque, qui rectè preces faciunt, cùm deprecantur calamitates, incommoda, malorum depulſionem, id referunt ad Dei gloriam. Sic Dauid illi precationi, [c] Domine, ne in furore tuo arguas me, ſubiecit rationem, qua ſe Dei gloriæ cupidiſſimum oſtendit: inquit enim: [d] Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui; in inferno autem, quis confitebitur tibi, Et idem cùm oraret Deum, [e] ſibi vt miſericordiam impertiret, ſubiecit illud: [f] Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi ſalutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi ſunt fideles auditores, & ſimul docendum, quantum interſit inter infidelium, & Chriſtianorum hominum preces.

mis, & medijs Dominicæ oratio nis gradib. omiſſis calamitatũ depulſionẽ poſtulat.

a Pſal. 49. 15.

b Matth. 6. 33.

c Pſ. 6. 2.

d Ibid. 6.

e Pſal. 50. 2.

f Ibid. 15.

4 *Infideles ſe liberari à malo, ac Chriſtiani non perinde petunt.*

Quod in morbis, & rebus aduerſis præcipua ſpes in externis remedijs non ſit ponenda, exẽplo tibi ſit Aſa rex Iuda, q ob id 2. Paral. 16.12. reprehenditur. vide item ca. illud quod. 26. q. 2. ex lib. 2. de doctr. Chriſt. ca. 19. 20. & 21. conflatũ & ca. q. fine ead. q. uide itẽ c. non liceat 26. q. 5. Deus ſummum in calamitatibus debet hominibus eſſe perfugium. a Eccl. 32. 4

PETVNT vehementer illi quidem à Deo, vt poſſint ex morbis, vulneribuſque conualeſcere, ſibi vt ex vrgentibus, vel imminentibus malis euadere liceat; ſed tamen illius præcipuam ſpem liberationis ponunt in remedijs, natura, vel hominum induſtria comparatis: quin etiam ſibi datum à quouis medicamentum, etiam ſi cantionibus, ſi veneficijs, ſi dæmonum opera confectum ſit, ſine vlla religione adhibent, modò aliqua ualetudinis ſpes oſtendatur. Longè alia ratio eſt Chriſtianorum, qui in morbis, & in omnibus aduerſis rebus, habent ſummum perfugium, & præſidium ſalutis Deum, vnum illum omnis auctorem boni, & liberatorem ſuum agnoſcunt, ac uenerantur, remediis verò, quæ ineſt ad ſanandum uis, inſitam à Deo eſſe pro certo habent, tantumque illa ægrotis prodeſſe exiſtimant, quantùm ipſe voluerit Deus. Eſt enim à Deo data hominum generi medicina, qua morbos ſanaret. Hinc eſt illa Eccleſiaſtici vox, [a] Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam. Itaque, qui Ieſu Chriſto nomen dederunt, non in illis remediis ſummam ſpem reponunt recuperandæ valetudinis, ſed ipſi medicinæ auctori Deo maximè confidunt.

b Aſa ſicut dictum eſt 2. Paral. 16. 12. & ſine Deo nulla opẽ afferre medicamina indicat Iere. c. 9. 22 & 46. 11.

5 *Quomodo in morbis ſoli Deo fidendum ſit, qui plurimos à præſentiſſimis periculis liberauit.*

QVARE etiam in [b] diuinis litteris reprehenduntur ij, qui medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium

xilium requirunt: imò verò, qui vitam agunt ex diuinis legibus,[a] abſtinent omnibus remedijs, quæcunque ad curationem à Deo non adhibita eſſe conſtet. quòd ſi etiam eorum vſu medicamentorum illis explorata ſit ſpes ſanitatis, tamen ab ijs, vt cantionibus, & dæmonum artificiis, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, vt Deo confidant: Ea enim re iuſſit nos beneficentiſſimus parens liberationem malorum poſtulare, vt in eo ipſo, quod iuſſit, ſpem etiam impetrationis habere mus. Multa ſunt in ſacris litteris huius rei exempla, vt qui minus rationibus adducuntur ad bene ſperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur: [b] Abraham, [c] Iacob, [d] Loth, [e] Ioſeph, [f] Dauid, ſunt in oculis locupletiſſimi teſtes diuinæ benignitatis. Sacræ noui teſtamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis diſcriminibus erepti ſunt piæ pondere precationis, vt res exemplorum commemoratione non egeat. Vna igitur illa Prophetæ ſententia contenti erimus, quæ vel infirmiſſimum quemque confirmare poteſt. [g] Clamauerunt enim, inquit, iuſti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

a Nō eſt vtendū remedijs à Deo nō conſtitutis ad ſanitatē recuperādā Leu. 20. 6. vide 1. Regun. 28. 7. 8. 9. & 4. Reg. 1. 2. 3. vide itē Cod. de maleficis & mathematicis. l. nullus aruſpex. & l. eorū eſt, & l. nemo aruſpicē, & 26. q. 5. cap. Si quis ariolos. & c. q diuinationes, & multa alia.

b Gen. 12. 1. 2. & ſeq. & 15. 2. & 17. 2

c Gen. 28. 14. 15. & 33. 3. 4. 5. & 35. 5.

d Gene. 14. 12. 16. & 19. 17. 18.

e Gene. 38. 23. 24. 27. & 41. 14.

f 1. Reg. 21. 14. 15. & 23. 26. 27. & 24. 4. 5. 6.

g Pſ. 33. 18.

6 *Quid mali nomine hic intelligatur, & quæ huius petitionis ſit ſententia.*

SEQVITVR huius vis, & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco vt à malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen ſunt illis fructuoſa, qui patiuntur, [h] ut ille ſtimu-

Mala quædam ſunt, à quibus nos non liberari præſtat.

h 2. Cor. 12. 7. 8. 9.

ſtimulus, qui Apoſtolo erat adhibitus, vt Dei gratia adiuuante, virtus in infirmitate perficeretur: hæc, ſi cognita ſit eorum vis, ſumma voluptate pios afficiunt: tantùm abeſt, vt à Deo petant, ut auferantur. Quare tantùm ea mala deprecamur, quæ nullam animæ vtilitatem afferre poſſunt, reliqua minimè, modò aliquis inde ſalutaris fructus exiſtat.

7 *Quot & quanta ſint malorum genera, à quibus liberari cupimus.*

Mala, à quibus liberari cupimus, quæ & qualia ſint.

OMNINO igitur huic voci ea ſubiecta vis eſt, vt à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis, externiſque malis eripiamur, vt tuti ſimus ab aqua, ab igne, à fulgure, ne grando noceat frugibus, ne annonæ caritate, ſeditionibus, bello, laboremus: petimus à Deo, vt morbos, peſtem, vaſtitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, proditiones, inſidias, cæteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri, ac premi ſolet hominum vita; omnes denique flagitiorum, & facinorum cauſas auertat, neque hæc ſolùm, quæ omnium conſentione mala ſunt, deprecamur; ſed illa etiam, quæ penè omnes bona confitentur, diuitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipſam vitam, petimus, inquam, ne ad malum, & ad animæ noſtræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam Deum ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, ſupplicia ſubeamus; ne igne purgatorij torqueamur, à quo, vt alij liberentur, piè, & ſanctè precamur. Hanc petitionem, & in Miſſa,

Purgatoriũ ignẽ aſtruit, de quo etiã actũ eſt ſectio. 3. quinti artic. ſymbôlo Apoſtolorum.

in Miſſa, & in Litanijs ſic interpretatur Eccleſia, nos videlicet ea præterita, præſentia, futura mala deprecari. In can. Miſſæ poſt oratio. Domin.

8 *Deus & impendentia mala arcet, & à præſentibus quandoque mirabiliter eripit.*

NON vno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates; quomodo legimus magnum illum Iacob eſſe liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cædes: extat enim illud,[a] Terror Dei inuaſit omnes per circuitum ciuitates, & non ſunt auſi perſequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cùm Chriſto Domino in cælis regnant,[b] omnibus malis, Dei ope liberati ſunt. nos autem, qui in hac peregrinatione verſamur, ab omnibus incommodis ſolutos eſſe minimè vult, ſed eripit à quibuſdam. etſi ſunt inſtar liberationis malorum omnium ea ſolatia, quæ dat Deus interdum ijs, qui rebus premuntur aduerſis. His ſe conſolabatur Propheta, cùm illa dicebat,[c] Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lętificauerunt animam meam. Præterea à malis homines liberat Deus, cùm illos in ſummum diſcrimen adductos integros ſeruat, & incolumes: quod &[d] pueris illis in ardētem fornacem cōiectis, &[e] Danieli contigiſſe legimus, quem leones nihil læſerunt, quemadmodum neque pueros flamma violauit.

a Gen. 35. 5

b Iſa. 25. 8. Apoc. 7. 17. & 21. 4.

c Pſal. 93. 19.

d Dan. 3. 49 50.

e Dan. 6. 22 & 14. 39.

9 *Diabolus hic malus dicitur, quòd mali culpæ auctor, & mali pœnæ exactor ſit.*

MALVS verò etiam ex ſententia ſanctorum

[a] Baſilij magni, [b] Chryſoſtomi, & [c] Auguſtini, præcipuè dicitur dæmon, quòd hominum culpæ, id eſt ſceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam miniſtro vtitur Deus in repetendis pœnis à ſceleratis, & facinoroſis. [d] Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati cauſa patiuntur. In quam ſententiam loquuntur diuinæ litteræ illis verbis; [e] Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit: item, [f] Ego Dominus, & non eſt alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum.

Malus quoque dicitur dæmon ob eam cauſam, quòd etſi eum nihil læſerimus, tamen perpetuum bellũ nobis infert, & capitali nos inſectatur odio: quod ſi nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non poteſt, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacunque poteſt ratione diuexandi. Quamobrem Deum precamur, vt nos à malo liberare velit.

10 *Cur ſingulari, non autem multitudinis uoce, à malo liberari petamus.*

DICIMVS autem A MALO, non à malis, ob id, quòd mala, quæ in nos à proximis proficiſcuntur, illi aſſignamus tanquam auctori, & impulſori: quo minus etiam proximis iraſci debemus; quoniam odium, & iracundiam in ipſum Satanam conuertere oportet, à quo homines ad iniuriam inferendam impelluntur. Itaque, ſi te aliqua re læſerit proximus, cùm preces facis parenti Deo, pete, vt non modò te liberet à malo, id eſt, ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs; ſed illum ipſum eripiat proximum ex diaboli manu,

a Diabolus auctor eſt mali culpæ, Baſil. in homilia quòd Deus nõ ſit auctor malorum, non procul à fi.
b Diabolus malus dicitur per excellentiam. Chry. hom. 20. in Matt. & ẽ auctor mali. idem homi. 5. in Iob.
c Diabolus eſt malitiæ inuentor & auctor. Aug. de Eccleſ. dogm. capit. 57. & Mag. in 2. diſt. 35. litt. b. ex quo omnes ſententiarij.
d Deus eſt auctor mali pœnæ.
e Amos 3. 6
f Iſa. 45. 7. vide item Deut. 32. 23 & 3. Reg. 9. 9. & 21. 29. & Hier. 11. 11. & 32 42.
Dæmon nocere nobis non poteſt niſi permittente Deo. Auguſt. in Pſal. 96.

li manu,

li manu, cuius impulſu homines in fraudem inducuntur.

Omnia mala, quæ nobis inferũt proximi, à dæmone ꝓficiſcuntur. vide Augu. ſerm.85.de tempore.

11 *Quomodo in malis affecti eſſe debeamus, etiamſi continuò non liberemur.*

Illud denique ſciendum eſt, ſi in precibus, & votis non liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, vt toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari, aut dolere par eſt, quòd preces noſtras non audiat Deus, ſed omnia ad eius nutum ac voluntatem referre oportet, exiſtimantes id vtile, id eſſe ſalutare, quod Deo placet, vt ita ſit, non autem id, quod ſecus nobis videatur.

Cùm à malis non liberamur, ea nobis patiẽter ferenda ſunt.

12 *Quot & quanta commoda ex tribulationibus ad nos proueniant.*

Docendi etiam ſunt pij auditores, dum in hoc uitæ curriculo verſamur, eos ad omne incommodorum, & calamitatum genus, non ſolum æquo, ſed etiam gaudenti animo ferendum paratos eſſe debere. [a] Omnes enim, inquit, qui piè volunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Item; [b] Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Rurſum, [c] Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Non enim æquum eſt, [d] ſeruum eſſe maiorem domino ſuo; ſicuti turpe eſt, è ſententia ſancti Bernardi, membra eſſe delicata ſub ſpinoſo capite. Præclarum illud eſt exemplum Vriæ propoſitum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi ut ſe contineret, inquit; [e] Arca

a 2.Timot. 3.12.
b Act.14.21
c Luc. 24. 26.
d Matth. 10 24. Luc. 6. 40. Ioan.13.16 & 15.20.
Bernar. ser. 5. de omnibus Sanctis.
e 2.Reg.11. 11.

 Dei,

† 6. MS. & Heb. & Gr. exẽplar. nõ habent uocem Dei. Chald. vero legit Domini.
† alia exemplaria habẽt minus.
a Dan. 3. 49 50.
b 1. Mach. 2 per totũ, & per totum librum.
c Act. 5. 41.
d Pſal. 118. 168.

† Dei, & Iſrael, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His inſtructi rationibus, ac meditationibus, ſi ad orandum veniemus, illud aſſequemur, vt, ſi † minis vndique cincti, maliſque circundati, [a] quemadmodum tres illi pueri intacti ab igne, ſic nos inuiolati ſeruemur; certè, vt [b] Machabæi, caſus aduerſos conſtanter, ac fortiter feramus. In contumelijs, & cruciatibus ſacros imitabimur Apoſtolos, [c] qui cæſi verberibus, vehementer lætabantur, quòd digni habiti eſſent, qui pro Chriſto Ieſu contumelias paterentur: ſic nos ita comparati canemus illa ſumma cum animi voluptate; [d] Principes perſecuti ſunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum: lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

DE EXTREMA ORATIONIS DOMINICÆ PARTICVLA, QVAE EST, Amen.

CAPVT XVII.

SECTIO PRIMA.

1 *Quis vſus & fructus ſit huius particulæ.*

Hanc vocem, ſicuti eſt, ſignaculum orationis Dominicæ appellat Sanctus Hieronymus in Commentarijs in Matthæum. Quare, vt admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda ſit prius quàm aggrediantur ad diuinam precationem; ſic nunc faciendum duximus, vt clauſulæ, ac finis ipſius precationis cauſam, rationemque cognoſcant. Non enim [a] pluris eſt diuinas preces diligenter ordiri, quàm religioſè abſoluere. Sciat igitur fidelis populus multos eſſe, & eos vberes fructus, quos ex orationis Dominicę fine percipimus: ſed omnium vberrimus ac lætiſſimus fructus eſt, eorum impetratio, quæ poſtulauimus: de quo ſupra ſatis dictum eſt. Non ſolùm autem conſequimur poſtrema hac parte precationis, vt noſtræ preces audiantur, ſed quædam etiam maiora, ac præclariora, quàm vt uerbis explicari poſſint.

S.Hiero. in c.6. Matth. Curandum eſt, vt preces, & rectè inchoētur, & rectè abſoluantur.

a Imo melior eſt orationis finis, quàm principium. Eccl. 7. 9.

Vocula, Amen, certā ſpem facit, nos ea, quæ oratione Dñica poſtulauimus, impetraſſe: orationisq; virtutem, ac fructum inſinuat.

2 *Quanta bona ex oratione ad homines promanent.*

Nam cùm orando homines cum Deo colloquantur, vt ſanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti diuina maieſtas propior, quàm

Orationis virtus & vtilitas Cypri. circa fi. ſer. de orat. Domi. & Chryſoſt. oratio. 1. de orādo Deo.

quàm cæteris; quem præterea ſingularibus ornat muneribus: vt qui piè Deum orant, quodammodo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari poſſint: qui ſi algent, caleſcunt, ſic alent, æſtuant; ſic illi aſſiſtentes ad Deum, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt: inflammatur enim eorũ animus ad Dei gloriã, mens illuſtratur admirabilem in modũ, omnino cumulantur diuinis muneribus:

a Pſal. 20. 4. eſt enim illud proditum ſanctis litteris;[a] Præueniſti eum in benedictionibus dulcedinis. Exemplo

b Exo. 34. 34. 35. eſt omnibus magnus ille Moſes,[b] qui à Dei congreſſu, & colloquio digrediẽs, diuino quodam fulgore collucebat, ſic vt[c] Iſraelitæ eius oculos, & os intueri non poſſent. Omnino qui vehementi illo ſtudio preces faciunt, Dei benignitate, ac maieſtate admirabiliter perfruuntur.

c 1. Cor. 3. 13.

d Pſal. 5. 5. [d] Mane aſtabo, inquit Propheta, & videbo, quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es. Hæc, quò magis noſcunt homines, eò Deum vehementiori cultu ac pietate

e Pſal. 33. 9. venerantur; eo etiam ſentiunt iucundiùs,[e] quàm ſuauis ſit Dominus, & quàm verè beati ſint omnes, qui ſperant in eo; tum verò clariſſima illa luce circumfuſi, quanta ſit eorum humilitas, quanta ſit Dei maieſtas, conſiderant. Eſt enim illa ſancti Auguſtini regula: Nouerim te, nouerim me. Itaque fit, vt ſuis viribus diffidentes, totos ſe committant Dei benignitati, minimè dubitantes, quin is ipſos paterna illa ſua, & admirabili caritate complexus, abundanter ijs omnia ſuppeditet, quæ ſint ad uitam, & ſalutem neceſſaria; hinc ſe ad agendas Deo gratias conuertant, quantas animo maximas capere poſſunt, quantas oratione complecti; quod magnum Dauidem feciſſe legimus: qui cùm ita pre-

In initio li. 4. de Trini. habet ſenſum horum verborũ Auguſt. ſed nõ ipſa verba.

cationem

cationem inſtituiſſet: [a] Saluum me fac ex omnibus perſequentibus me, ſic eam abſoluit, [b] Confitebor Domino ſecundum iuſtitiam eius, & pſallam nomini Domini altiſſimi. a Pſal.7. 2. b Ibid.18.

3 *Qua ratione fiat, ut ſanctorum preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

SVNT eiuſmodi ſanctorum preces innumerabiles, quarum exordium eſt timoris plenum, clauſula ſpei bonæ, lætitiæque referta, ſed mirabile eſt, quàm eo in genere eniteant Dauidis ipſius precationes. Nam cùm metu perturbatus ſic orare eſſet exorſus, [c] Multi inſurgunt aduerſum me, multi dicunt animæ meæ, Non eſt ſalus ipſi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioq; perfuſus, ſubiunxit paulo pòſt, [d] Non timebo millia populi circumdantis me. alio etiam [e] Pſalmo, ſuam cùm deplorafſet miſeriam, ad extremum Deo confiſus, incredibiliter lætatur ſpe ſempiternæ beatitudinis: [f] In pace, in id ipſum, inquit, dormiam & requieſcam. Quid illa? [g] Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, quanto cũ tremore, & pallore Prophetam dixiſſe credendum eſt? Contrà, quæ deinceps ſequuntur, quàm fidenti, ac lętanti animo? [h] Diſcedite à me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatem, quoniã exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Cùm verò Saulis irã, furoremq; pertimeſceret, quàm humiliter ac demiſſè Dei opẽ implorabat: [i] Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me. & tamen hilarè ac fidenter in eodem Pſalmo ſubiecit, [k] Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Quare qui ſe confert ad ſacras preces,

Fiducię, & ſpei virtute efficitur, vt ſanctorum preces à timore Ichoatę, lætitia concludantur.

c Pſal.3.3. d Ibid. 7. e Pſal.4.2. f Pſal.4.9. g Pſal.6.2. h Ibid. 9. i Pſal. 53.3. k Ibid. 5.

fide,

fide, ſpeque munitus, parentem adeat Deum, vt ſe id conſequi poſſe, quod ei opus ſit, nullo modo diffidat.

4 *Quo ſenſu illa uocula* Amen, *in fine hic uſurpatur, & in Miſſa ſacerdoti pronuntianda reſeruatur.*

Quanta ſit virtus & dignitas vocis, Amen.

SVNT autem, in extremo hoc diuinæ precationis verbo AMEN, multa quaſi ſemina quędam earum rationum cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa vox in ore Saluatoris, vt Spiritui ſancto placuerit, vt in Eccleſia Dei retineretur. cui voci illa quodam modo ſubiecta ſententia eſt, Scito tuas auditas eſſe preces. habet enim vim reſpondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc ſententiam perpetua Eccleſiæ Dei conſuetudo comprobauit, quæ in ſacrificio Miſſę, cùm pronuntiatur oratio Dominica, non rei ſacræ miniſtris, quorum partes ſunt illa dicere. SED LIBERA NOS A MALO, attribuit hanc vocem, AMEN: ſed ipſi ſacerdoti accommodatam reſeruauit, qui cùm Dei, & hominum ſit interpres, Deum exoratum eſſe populo reſpondet.

Amen in ore Xp̄i ſeruatoris vox, fuit frequẽtiſſima.

Cur in Miſſa peculiariter pronuntiatio particulæ, Amẽ, ſacerdoti, non autem miniſtro, vt ſit in alijs orationib. reſeruetur.

5 *Cur in alijs precationibus miniſter, in hac uerò ſacerdos* Amen, *reſpondeat.*

NEC tamen hic ritus communis eſt omnium precationum, quippe cùm in cæteris miniſtrorum ſit munus reſpondendi, AMEN, ſed proprius Dominicæ orationis. Nam in alijs precibus conſenſum modò, deſideriumq; ſignificat, in hac reſponſio eſt, Deum orantis poſtulationi conſenſiſſe.

Quo-

6 *Quomodo dictio* Amen, *variè exponatur*.

Ac variè quidem à multis eſt interpretatum hoc verbum, Amen. Septuaginta interpretes verterunt, fiat: alij reddiderunt, verè: Aquila, fideliter, conuertit. ſed parui refert, hoc, an illo modo ſit redditum, modo habere intelligamus eam vim, quam diximus, confirmantis ſacerdotis cõceſſum id eſſe quod petebatur. cuius ſentẽtię teſtis eſt Apoſtolus in epiſtola ad Corinthios.[a] Quotquot enim, inquit, promiſſiones Dei ſunt, in illo eſt, ideo & per ipſum, Amen Deo, ad gloriam noſtram. Eſt etiam hæc nobis accommodata vox, in qua ineſt confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam ſacris precibus: fit enim ſæpe, vt in precatione diſtracti homines varijs cogitationibus aliò traducantur. Imo verò ſummo ſtudio petimus hac ipſa voce, vt omnia fiant, id eſt, concedantur, quæ antea petijmus: vel potius intelligentes nos iam impetraſſe omnia, ac ſentientes pręſentem vim diuini auxilij, illud vnà cum propheta canimus, [b] Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Nec eſt, quod quiſquam dubitet, quin & nomine filij ſui, & verbo, quo ſæpiſſimè is vſus eſt, moueatur Deus, qui ſemper, vt ait Apoſtolus, [c] exauditus eſt pro ſua reuerentia.

Nõ una eſt interpretatio nominis Amen. Septuagita reddiderũt γένοιτο, id eſt, fiat, vt Pſal. 40. 14. Aquila verò πεπιστωμένως, id eſt fideliter. Iſa. verò 65 16. vbi nos habemus. Iurabit in Deo Amen. 70. legunt, ὀμοῦνται τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν. vide Hieron. ep. 173. ad Marcellam & in Iſa.

a 2. Cor. 1. 20.

Amen, attẽtionem etiã excitat.

b Pſal. 53. 7.

c Heb. 5. 7.

Deo Ieſu Chriſto, æterni Dei æterno Filio laus, & gloria.

BVLLA S. D. N. D. PII, DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ QVARTI,

Super forma iuramenti profeſſionis fidei.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

INIVNCTVM nobis Apoſtolicæ ſeruitutis officium requirit, vt ea quæ Dominus omnipotens, ad prouidam Eccleſiæ ſuæ directionem, ſanctis Patribus, in nomine ſuo congregatis, diuinitus inſpirare dignatus eſt, ad eius laudem & gloriam incunctanter exequi properemus. Cùm itaque iuxta Concilij Tridentini diſpoſitionem omnes, quos deinceps cathedralibus, & ſuperioribus eccleſijs præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, & alijs quibuſcunque beneficijs eccleſiaſticis, curam animarum habentibus, prouideri continget, publicam orthodoxæ fidei profeſſionem facere, ſeq; in Romanę Eccleſiæ obedientia permanſuros ſpondere, & iurare, teneantur: Nos volentes, etiam per quoſcumque, quibus de monaſterijs, conuentibus, domibus, & alijs quibuſcumque locis Regularium quorũcunque Ordinum, etiam Militiarum, quocunque nomine vel titulo prouidebitur, idem ſeruari, & adhoc, vt vnius eiuſdem fidei profeſſio vniformiter ab omnibus exhibeatur, vnicaq; & certa illius forma cunctis innoteſcat, noſtræ ſollicitudinis partes, in hoc alicui minime deſiderari, formam ipſam præſentibus annotatã, publicari, & vbiq; gentium per eos, ad quos ex decretis ipſius Concilij & alios prædictos ſpectat, recipi & obſeruari, ac ſub pœnis per Concilium ipſum in contrauenientes latis, iuxta hanc & non aliã formam, profeſſionem prædictã ſollemniter fieri auctoritate Apoſtolica tenore præſentium diſtricte præcipiendo mandamus, huiuſmodi ſub tenore, Ego N. firma fide credo & profiteor omnia & ſingula, quę continentur in Symbolo fidei, quo ſancta Romana Eccleſia vtitur, videlicet, Credo in vnum Deũ patrem Omnipotentem, factorẽ cæli & terræ, viſibilium omnium, & inuiſibilium, & in vnum Dominũ Ieſum Chriſtum, Filium Dei vnigenitũ, & ex patre natum ante omnia ſecula, Deum de Deo, lumen de lumine. Deũ verum de Deo vero, genitũ, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia

facta ſunt:qui propter nos homines,& propter noſtram ſalutem deſcendit de cęlis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine,& homo factus eſt: crucifixus etiam pro nobis. ſub Pontio Pilato, paſſus, & ſepultus eſt, & reſurrexit tertia die ſecundum Scripturas, & aſcendit in cælum,ſedet ad dexteram Patris, & iterum uenturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos,cuius regni non erit finis:& in Spiritum ſanctum Dominũ,& viuificantem,qui ex Patre,Filioq́; procedit: qui cũ Patre,& Filio ſimul adoratur, & conglorificatur, qui locutus eſt per Prophetas:& vnã ſanctam Catholicã,& Apoſtolicam Eccleſiam . Confiteor vnũ baptiſma in remiſſionem peccatorum,& expecto reſurrectionem mortuorũ,& vitã venturi ſæculi,Amen. Apoſtolicas & Eccleſiaſticas traditiones, reliquaſq; eiuſdem Eccleſiæ obſeruationes & conſtitutiones firmiſſime admitto,& amplector.Item ſacram Scripturã iuxta eum ſenſum,quem tenuit & tenet ſancta mater eccleſia,cuius eſt iudicare de vero ſenſu,& interpretatione ſacrarum ſcripturarum,admitto,nec eam vnquam niſi iuxta vnanimẽ con ſenſum patrum accipiam,& interpretabor.Profiteor quoq; ſeptem eſſe verè & propriè ſacramẽta nouæ legis à Ieſu Chriſto,Domino noſtro,inſtituta, atque ad ſalutem humani generis,licèt non omnia ſingulis neceſſaria,ſ.Baptiſmum,Confirmationem,Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionẽ,Ordinem,& Matrimonium, illaq́; gratiam conferre,& ex his Baptiſmum,Confirmationem,& Ordinem,ſine ſacrilegio reiterari non poſſe.Receptos quoque & approbatos Eccleſiæ catholicæ ritus , in ſupradictorum omnium ſacramentorum ſollemni adminiſtratione recipio,& admitto: Omnia & ſingula,quæ de peccato originali , & de iuſtificatione in Sacroſancta Tridentina Synodo definita & declarata fuerunt, amplector,& recipio:Profiteor pariter in Miſſa offerri Deo verum, proprium,& propitiatoriũ ſacrificium,pro viuis,& defunctis, atq; in ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento eſſe, verè, realiter,& ſubſtantialiter corpus,& ſanguinem,vna cum anima,& diuinitate Domini noſtri, Ieſu Chriſti, fieriq; conuerſionem totius ſubſtantiæ panis, in corpus, & totius ſubſtantiæ vini,in ſanguinem,quam cõuerſionem Catholica Eccleſia Tranſubſtantiationem appellat: Fateor etiam ſub altera tantum ſpecie, totum atque integrum Chriſtum,verumq; Sacramentũ ſumi.Conſtanter teneo Purgatorium eſſe,Animaſque ibi detentas fidelium ſuffragijs iuuari.Similiter & Sãctos vnà cum Chriſto regnantes, venerandos atque inuocandos eſſe, eoſq;

orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias eſſe venerandas: Firmiſſimè aſſero imagines Chriſti, ac Deiparæ ſemper virginis,necnon aliorum ſanctorum habendas & retinendas eſſe,atque eis debitum honorem,ac venerationem impertiendam:Indulgentiarum etiam poteſtatem, à Chriſto in Eccleſia relictā fuiſſe,illarumq; vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem eſſe,affirmo: Sanctam Catholicam, & Apoſtolicam Romanam eccleſiam, omnium Eccleſiarū matrem, & magiſtram agnoſco,Romanoq; Pontifici, beati Petri Apoſtolorum principis ſucceſſori, ac Ieſu Chriſti Vicario veram obedientiam ſpondeo,ac iuro:Cętera item omnia à ſacris Canonibus,& œcumenicis Concilijs, ac præcipuè à ſacroſancta Tridentina Synodo tradita, definita,& declarata, indubitanter recipio,atque profiteor, ſimulq; contraria omnia, atque hæreſes quaſcumque ab Eccleſia damnatas,reiectas & anathematizatas,ego pariter damno,reijcio,& anathematizo: Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo ſaluus eſſe poteſt,quam in præſenti ſponte profiteor,& veraciter teneo,eandem integram & inuiolatam, vſque ad extremum vitæ ſpiritum,conſtantiſſimè(Deo adiuuante)retinere, & confiteri,atque à meis ſubditis vel illis, quorum cura ad me in munere meo ſpectabit,teneri, doceri,& prædicari,quantū in me erit, curaturum. Ego idem N.ſpōdeo,voueo,ac iuro: Sic me Deus adiuuet,& hæc ſancta Dei Euangelia. Volumus autē quod præſentes litteræ,in Cancellaria noſtra Apoſtolica, de more, legantur: Et vt omnibus facilius pateant, in eius Quinterno deſcribantur,ac etiā imprimantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginā noſtræ voluntatis & mandati infringere,vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationē omnipotentis Dei, ac Beatorū,Petri,& Pauli,Apoſtolorum eius,ſe nouerit incurſurum.

Dat. Romę,apud S. Petrū,anno incarnationis Dominicæ, M. D. LXIIII. Id. Nouemb. Pontificatus noſtri anno V.

Fed. Card. Caſius.

Ca. Glorierius.

Lectæ, & publicatæ fuerūt ſupraſcriptæ litteræ Romæ, in Cancell. Apoſt. anno incarnationis Dñicæ, M. D. LXIIII. Die vero Sabbati, ix. menſis Decemb. Pontificatus Sanctiſs. in Chriſto patris, & D. N. D. Pij Papę IIII. anno V.

A. Lomellinus Cuſtos.

INDEX IN CATECHISMVM, IIS LONGE COPIOSIOR, QVI HACTENVS EDITI SVNT:

In quo littera A, ſuperiorem paginæ partem, B, verò inferiorem denotat.

A

ABeatibus permiſſum eſt, vt interdum minores ordines adminiſtrent.pagina. 391.a
Abrahæ peregrinatio. 427.a
Abrahæ ſinus. 71.a
Abrenunciant Satanæ baptizandi & cur. 226.b
Abſoluendi qui ſint. 345.a
Abſoluendi poteſtas quibus data. 333.a.b
Abſolutionis forma. 312.a
Abſolutio quando pœnitentibus deneganda. 344.b
Abſolutio peccatorum eſt effectus pœnitentiæ. 328.b
Accidentia in Euchariſtiæ ſacramento manent ſine ſubiecto. 278.b
Accuſatores quo pacto non rectè ſuo funguntur officio. 548.b
Actiones Deo gratas ſine adiumento diuinæ gratiæ ſuſcipere non poſſumus. 632.a
Actio gratiarum erga Deum quo modo fiat in petitione de facienda Dei voluntate. 641.a
Actio gratiarum eſt vna de partibus orationis. 577.b
Adam ſibi & poſteris donum iuſtitiæ originalis amiſit. 646.a
Adam cibo indigebat in ſtatu innocentiæ ad reficiendas vires. 645.a
Inter Adam neceſſitates & noſtras multùm intereſt. ibid.
Adam non indiguiſſet multis rebus, quibus nos indigemus, ſi non peccaſſet. 645.b. *in paradiſo voluptatis otioſus non erat futurus.* 645.b
Adam & eius poſteritas fructu ligni vitæ immortalis permanſiſſet. 645.b
Adam in paradiſo nulla moleſtia affectus fuiſſet, ibidem. Adæ poſteritas fructus vitalis arboris priuata, & horribili ſententia maledicta. 646.a

Adam & Chriſti comparatio. 52.a.b
Adulterium quid. 514.a
Adulterij interdicto quæ peccata prohibeantur. ibid.b
Adulterij deteſtatio. 555.a
Adulterium quare prohibitum. ibidem.
Adulterij interdicto omne impuritatis & impudicitiæ genus quo corpus polluitur prohibetur. ibid.b
Adulterio intima animi libido prohibetur. ibid.
Adulterium inſignem turpitudinis notam inurit. 518.a
Adulterorum ſupplicium & damna. ibid.b. & 519.a
Aduocatus tempore neceſſitatis pauperi gratis debet patrocinari. 548.b
Aduocatorum alia officia. 548.b
Affectus carnis ita domitos habere vt omnino non excitentur, non eſt in hominis etiam iuſtificati poteſtate. 634.a
Affinitas patrinorum cum quibus contrahatur. 208.a
ad Agnitionem peccati quomodo homo perducatur. 659.a
Amen quid ſignificet. 700.a. *interpretatio.* 701.a. *cur in ſacrificio Miſſæ reſeruatur ſacerdoti pronunciandum.* 700.b. *Cur in alijs precibus hac voce miniſter vtatur.* ibid.
Amici amico periculosè ægrotanti quomodo perniciosè aſſententur. 545.b
Amor Dei in nos in redemptione erga homines oſtenſus maximè. 603.a
Angelorum creatio. 30.a
Angeli ab ortus ſui initio gratia præditi, & ſapientia & potentia ornati. ibid.
Angelicæ ſalutationi adiunxit Eccleſia preces & implorationem beatæ virginis. 584.b
Angelorum plurimi ex cœleſtibus ſedibus deturbati. 30.b
Angelorum ſcientia qualis. ibid.
Angelorum poteſtas qualis. ibid.
Angeli quare virtutes dicti. ibid.
Angelus multa edocuit Tobiam, de ratione matrimonij. 403.b
Angeli quomodo adorētur. 434.b
Angeli quare humana ſpecie effingantur, & cum alis. 442.a
Angelica ſalutatione Deus laudatur. 584.b
Angelica ſalutatio eſt actio gratiarum. ibid.
Angelum cuſtodem ſinguli habēt. 598.b
Angelorum cuſtodia erga homines. 599.b.600.a
Angelorũ obedientia erga Deum. 640.b
Angeli non adorantur vt Deus. 434.a
Angelorũ opera quotidie à maximis periculis liberamur. 435.a
Angelorum opera quanta Deus humano generi beneficia contulerit. 599.a
Angelos eſſe inuocandos ex Scripturis demonſtratur. 435.b. & *colendos.* 435.a
ab Anima Chriſti nunquam ſeparata eſt diuinitas. 60.a
in Anima Chriſti ab inſtanti ſuæ crea-

creationis fuit omnis gratia plenitudo. 50.a
Anima Chriſti cruciatus in inferiore ſui parte ſenſit. 56.b
Anima Chriſti re & præſentia ad inferos deſcendit. 71.b
Anima Chriſti deſcendens ad inferos communicauit meritum paſſionis animabus patrũ. 72
Anima eſt immortalis. 136.a
Animæ piorum ante Chriſti mortem in ſinum Abrahæ deferebantur. 73.b
Anima, quæ peccauerit, quomodo mori dicatur, & ob peccatum parentum puniatur. 448.b
Animæ præter naturam perpetuo ſeparantur à corpore. 138.b
Anima ſeparata a corpore propenſionẽ habet ad corpus. ibid.
Anima duabus alis ad cœlum peruenit. 576.a
Animantia omnia præter hominem in eo ſtatu permanſerunt, in quo creata ſunt. 630.a
Apoſtoli quare à Chriſto dati. 21.b
Apoſtolis auctoritas à Chriſto data. ibid.
Apoſtoli in duodecim articulos diſtinctum ſymbolum compoſuerunt. 13.a. & *quare.* ibid.b
Apoſtoli cæremoniarum inſtitutores. 223.b
Apoſtoli à Domino Chriſmatis compoſitionẽ didicerunt. 234.a
Appetitio proprij boni rebus omnibus ingeneratur. 630.a
Appetere Deum à principio homini datum. 630.b
Appetitionibus corruptæ naturæ etiam reclamantibus & aduerſantibus, voluntas remittendi iniurias ſufficit. 669.b
Aqua vide baptiſmus.
Archiepiſcopi partes quæ ſint. 390.a
Artibus malis quæ acquiruntur noſtra non ſunt. 650.b
Articuli quare ſinguli ſymboli ſententiæ ſint dicti. 14.b
de Articulo fidei primo 15. & *ſequentibus. de Secundo* 34. *de Tertio* 45.46. *de Quarto* 53. 54. *de Quinto* 69. *de Sexto* 82. *de Septimo* 89. *de Octauo* 98. *de Nono* 106. *de Decimo* 128. *de Vndecimo* 135. *de Duodecimo* 148.
Articulus de aſcenſione Chriſti eius maieſtatẽ & gloriam declarat. 84.b
Aſcendit Chriſtus vt homo corpore & animo in cælos. 82.b
Aſcendens Chriſtus in cœlum ſedet ad dexteram patris, & quo modo intelligatur. 83.b
Aſcendit Chriſtus propria virtute. 83.a
Aſcenſio Chriſti eſt tanquam finis ad quem cætera myſteria referuntur. 84.b
Aſcenſionis in cœlum Chriſti cauſa. 85.
beneficia quæ ex Aſcenſione Chriſti nobis donantur. 86
Aſſentatio vitium deterrimum. 544.b
Aſſentatores homines vitio obtrectationis peccant ſæpiſſime. 545.a
Auari reprehenduntur. 534. 651.b

B

Baptiſmi cognitio maximè neceſſaria. 184. illud ſacramentum in quanta veneratione habendum. 197. b. illud ſacramentum cum conditione non eſt ſine diſcrimine adhibendum. 221.a
Baptiſmus quare à Parochis ſit docendus. 184.b. & 191.a
quo tempore à Parochis de Baptiſmo diſſerendum ſit. 185.a
Baptiſmi vox quid ſignificet. ibid.b
Baptiſmi ſacramentum quibus nominibus ſignificetur. 186
Baptiſmi vt ſacramentum eſt, definitio. 187.a
Baptiſmi ſacramentum quibus rebus conficiatur. ibid.b
aqua quæ in ſacro fonte ad Baptiſmum conficiendum aſſeruatur, non eſt ſacramentum. ibid.
Baptiſmi materia eſt aqua elementaris. 188.a. Aqua cur potiſſimum ad id inſtituta. 190.a
Baptiſmus ignis quis ſit. ibid.b
Baptiſmi figura & prophetia. 189
Baptiſmus pignus eſt redemptionis noſtræ. 603.b
Baptiſmus cur myſterium, ſeu ſacramentũ fidei dicatur. 262.b
Aqua in baptiſmo quare chriſma addatur. 190.b
Baptiſmi forma quæ. 191.b
hęc explicatur. 192.a
Baptiſmi forma apud Græcos varia. ibid.b
cur Baptizabant Apoſtoli in nomine Ieſu. 195 a. hoc quomodo intelligẽdum ſit declaratur. 193 b. 194.a
Baptiſmus tribus modis confici poteſt. 194.b
in Baptiſmo vnica an trina ablutio fiat, nihil refert. 195.a
in Baptiſmo caput abluendum. ibid.
in Baptiſmo verba ſimul cum ablutione proferenda. ibid.b
Baptiſmus à Chriſto domino inſtitutus, & quando. ibid.
Quando vis ſanctificandi per baptiſmum aquis fuerit tributa. 196.a
In baptiſmo Chriſti tota trinitas apparuit, & cur. 196.a
Baptiſmi lege, quo tempore homines teneri cœperunt. 197.a
Baptiſmi miniſtri, qui, & quot. 198. 199
Baptizare ſacerdotes quare præſente etiam epiſcopo poſſint. 198.b
ordo inter Baptiſmi miniſtros ſeruandus. 200.b
Baptizandos ſuſcipere quibus non liceat. 203.b. & 204.a
Baptiſmus neceſſarius ad ſalutẽ. 204.b
Baptiſmi ſacramẽtũ pueris dandum. 205
Baptizantur pueri in fide parentum & Eccleſiæ. 206.a
Baptizandi ſunt quam primùm paruuli. 206.b
in Baptizandis adultis diuerſa ratio eſt ſeruanda ab ea, quæ in pueris. ibid. & 207.a
Baptiſmus adultis quando ſit ſtatim

tim conferendus. 208.a
Baptiʒandi quomodo affecti eſſe debeant. 208.b
Baptiʒandi cur interrogentur, an velint baptiʒari. 209.a
quando Baptiʒandi amentes & dormientes. 209.a
ad Baptiſmi gratiam conſequendam fides eſt neceſſaria. 209.b
Baptiʒandum peccatorum pœniteat oportet. 210.a
Baptiſmi ſacramento omne peccatum condonatur. 211.b
in Baptiſmo prorſus tolluntur peccata, & radicitus euelluntur. 212.b
in Baptiʒatis concupiſcẽtia remanet, ſed peccatũ non eſt. 213.a
Baptiſmi proprius effectus peccatorum omnium remiſſio. 213.b
Peccata, & peccatorum pœna per baptiſmum remittũtur. 214.b
Pœna ciuilibus iudiciꝭs perſoluenda per baptiſmum non condonantur. 215.a
poſt Baptiſmum quare non reſtituamur in ſtatum naturæ integræ. 215.b. 216.a
Baptiſmi fructus aliꝭ. 218
per Baptiſmum Chriſto incorporamur. 219.a
cur poſt Baptiſmum ægrè virtutes exerceamus. 219.b
Baptiſmus characterem imprimit. 220.a
Baptiſmum iterari ſacrilegium eſt. 220.b. 221.b
Baptiſmus cæli aditum patefacit. 222
ceremoniæ & precationes, quæ in Baptiſmo fiunt, ad tria capita rediguntur, & ab Apoſtolis emanarunt. 323.b
fons Baptiſmi conſecratur addito oleo myſticæ vnctionis. 224.a
certi dies expectantur ad conſecrãdam Baptiſmi aquam. ibid.
Baptiʒandi cur mox in Eccleſiam non admittantur. 224.b
Baptiʒandi fidei ſuæ profeſſionem faciunt. 227.a
Baptiʒãdis quæ nomina imponenda, & quare. 223.b. 229.a
Beatitudo æternę vitæ nomine deſignata. 149.b. *& cur.* 150. *amitti nunquam poteſt.* 151.a. *quid ſit.* ibid. *comprehendi non poteſt.* ibid.b. *omnium bonorum adeptione & omnium malorum liberatione definienda eſt.* 252.b
Beatitudo eſſentialis in quo ſita. 153.b
Beati lumine gloriæ eleuantur ad diuinam eſſentiam videndam. 155.a
Beati quomodo Dei formam induant. 154.a
Beati omnes ꝭſdem præmiꝭs non afficientur. 158.b
Beatitudinis imagines & ſimilitudines. 155.b
Beatitudo accidentalis in quo conſiſtat. 156.a. *conſtat omnibus bonis.* 157.a
Bella inteſtina hominis. 620.b
Bellum ſceleratis eſt cum Deo. 661.a
ſine Benedictionibus Dei opera noſtra proſperè non cedunt. 646.a
Benignitas Dei non vno modo eripit nos à malis. 693.a

Beſtias occidere, & eas edere licet. 500.b
Blaſphemare nomen Dei & ſanctorũ, deteſtabile ſcelus. 465.a
Bona humanæ vitæ quare optanda, & petenda. 643.b
Bona temporalia quomodo petenda. 644.a
Bona omnia à Deo. 615
Bona temporalia à Deo peti poſſunt. 648
Bona humanæ vitæ ad bona diuina nos dirigunt. 644.b
Bona humanæ vitæ adiumenta ſunt ad diuinorum bonorum adeptionem. ibid.

C

CÆLORVM *præſtantia.* 610.b
Caritatis præcepta duo. 485.a
Caritas proximi à caritate Dei ortum habet. 485.b
Caritatis officia quæ ſint. 507.a
Caritatis officiorum præſtantiſſimum quod. 507
Carnalis nequitia quæ ſit. 676.a
Caſtitas rectè petentibus non negatur. 521.b
Caſtitas non ſolum virginibus, ſed qui cælibem vitam agunt, & ijs qui matrimonio iuncti ſunt conuenit. 516.a
Caſtitatem ſeruare cupienti quæ cogitanda. 516.b.517
Caſtitatis remedia, quæ in actione conſiſtunt. 519.b.520.a
Catechiſmi neceſſitas. 2.a.5.a
Catechiſmi doctrina ad captum cuiuſcũque accõmodanda. 8.a
Cauſæ ſecundæ ſunt adminiſtræ Dei manus. 616.a
Ceremoniæ & precationes, quæ in baptiſmo fiunt, ad tria capita rediguntur. 223.b
Ceremoniæ, quæ ad pœnitentiæ ſacramentum adhibentur. 313.a 332.b
Ceremoniæ quæ in ſacramento extremæ vnctionis adhibentur. 363.a
Cereus quẽ tenet baptizatus quid ſignificet. 228.b
Character trium ſacramentorum effectus. 181.b
Character quid præſtet. 182.a
Characterem imprimit baptiſmus. 220.a
Characterem imprimit confirmatio. 244.b
Characterem imprimit ordinis ſacramentum. 395.a
Chriſma in baptiſmo cur adhibeatur. 227.b
Chriſma materia confirmationis epiſcopi conſecratione conficitur. 334.a
Chriſma quare ex oleo & balſamo conficiatur. 245.b
Chriſma cur ſacris precationibus cõficiendum ab epiſcopo. 236.a
Chriſtianorum omnium vnus ſpiritualis ortus, & vna nobilitas, & vnus pater. 608. *& ſunt ideò maxima neceſſitudinẽ cõpulati.* ibid.
Chriſtiani nunquam Deum in ipſorum obliuionem venire cogitare debent. 605.a
Chriſtiani cur Deum Patrem noſtrum inuocamus. 605.b

Chri-

Chriſtiani qua ratione Chriſti fratres cenſeantur. 606.b
Chriſtiani alij alijs præferre ſe nō debent. 607.b
Chriſtianorum dignitas ſumma eſt Dei eſſe filios. 609.a
Chriſtiani hominis ſcientia vno capite comprehenditur. 16.a
Chriſtiani doctoris opera in quo præcipuè verſari debeat. ibid.
Chriſtiani vita non in otio degenda. 7.a
Chriſtiana philoſophia & ſeculi ſapientia in quo differant. 17.b
Chriſtianus homo quantum Chriſto debeat. 44.b *ſe totum Chriſto debet tradere.* 45.a
Chriſtiani non de ſe ſolum, ſed de alijs ſolliciti eſſe debent. 652.b
Chriſtiani in omnibus calamitatibus Deum habent perfugiū. 690.a
Chriſtiani quare ſancti dicantur. 118.b.119.a
Chriſti cauſa libenter ſtultitiæ fama ſubeunda. 637.b
Chriſtus quomodo in nobis regnet. 623.b
Chriſtus frater noſter. 606.a
Chriſtus Eccleſiæ caput primariū, caput vnum viſibile Eccleſiæ præfecit. 117.a
Chriſti ſanguinis triplex effectus. 261.a
Chriſti corpus mox atque formatum eſt, ei & anima atque diuinitas eſt adiuncta. 49.a
Chriſti tria in Eccleſiam inſignia beneficia. 89.b
Chriſtus imitandus in referenda noſtra voluntate ad voluntatem Dei. 639.a
Chriſtus verus animæ panis eſt. 654.b
Chriſti paſſionis myſterium maximè Dei potentiam & benignitatem oſtendit. 603.a 657.a
Chriſti paſſionis patrocinio veniā peccatorū nobis meruit. 657.a
Chriſti aduentus duplex. 90
Chriſti regnum ſpirituale. 40.b
Chriſti nomen quid ſignificet. 39.a
Cur hoc nomen Domino noſtro ſit tributum. 439.b
Chriſtus à diuerſis naturis diuerſas proprietates accepit. 43.b
Chriſtus quare Dominus noſter dicendus. ibid.
Chriſtus non eſt dicendus filius Dei adoptione, ſed natura. 50.a
Chriſtus à Dauide originem traxit ſecundum carnem. 51.b
Chriſtus quare nouiſſimus Adam appellatus. 52.a
Chriſtus naſcens ſalutari doctrina nos inſtituit. 54.a
Chriſti ſanguine ſcelera noſtra expiantur. 133.a
Chriſtus ſacramentorū omnium auctor. 176.a
Chriſtus totus in ſacramento Euchariſtiæ continetur. 270.b
Chriſtus qua ratione ſit in ſacramento. 277.b.278.a
Chriſtus qua ratione pœnitentiæ ſacramentū inſtituerit. 309.a
Chriſti & eius matris & ſanctorum imagines pingi, non interdicitur præcepto legis. 439.b 440.a

Chriſti reſurrectio fraternitatem Chriſti cum hominibus non dirimit. 606.*b*
Chriſti diuinitas nunquam à corpore ſeiuncta. 60.*a*
Chriſtus pro peccatoribus paſſus. 63.*a*
Cibus multiplex, & delicatus non poſtulandus à Deo. 651.*a*
Cibus multiplex animæ. 653.*b*
Circunſtantiæ peccatorum ſunt in confeſſione patefaciendæ. 336.*b*
Clauium poteſtas eſt in eccleſia. 129.*b*
Clauium dignitas & amplitudo. 130.*b*.131.*b*
Clauium poteſtatem non omnes habent. 131.*a*
Clauibus Eccleſiæ aditũ in cœlum aperiri. 328.*b*
Clerici nomen vnde deductum. 380.*a*
Clericorum corona vnde ortum habuerit, & q̃d ſignificet.ibid. & 381.*a*
Colere Deos alienos qui maxime dicti ſunt. 440.*b*.441.*a*
Communia tribus perſonis diuinis ſunt omnia opera ad extra. 47.*b*
Communio vnum ex nominibus Euchariſtiæ. 248.*b*.
ante Communionem præparatio qualis eſſe debeat, & quam ſit neceſſaria. 286.*b*.287
præparatio ad Communionem maximè neceſſaria eſt pacem cũ alijs habere. 288.*a*
Communionem ſumpturus. nihil habere debet, quod conſcientiã grauet. ibid.*b*
Communicare volens, aliquam etiam corporis curam habere debet. 289.*a*
Communicandum ſæpe eſſe demonſtratur. 200. & 656.*a*. *quod fuiſſe olim in eccleſia vſitatũ oſtenditur.* 291
Communicãdum omnibus eſſe ſaltem in Paſchate. 289.*b*
Communicãdi ſub vna ſpecie quare eccleſia conſuetudinem approbauerit. 293.*b*. 294. *vide Euchariſtia.*
Concio ſacra à fidelibus attentè audienda. 48.*a*
Concupiſcẽtia in renatis remanet, ſed peccatum non eſt. 212.*a*
Concupiſcentia praua, ſtirps malorum omnium eſt. 553.*b*
Concupiſcentia rerum alienarum & alienæ vxoris quid inter ſe differant. 554.*a*
Concupiſcentia quid. 557.*a*
Concupiſcendi vis non ſemper in vitio ponenda. 557.*b*
Concupiſcendi vis recta Deo auctore à natura nobis iſita eſt.ibid. hac quæ bona nobis præſtet ſi recte rationi ſit conformis. 557.*b*
Concupiſcentia primorum parentum peccato deprauata. ibid.
Concupiſcẽtiæ vis, ſi moderata eſt, quaſnã vtilitates afferat. 558.*a*
Concupiſcentia quare à Paulo peccatum ſit dicta. 558.*a*
non concupiſces, quem ſenſum habeat. 558.*b*. & 560.*a*
Concupiſcenda non eſt aliena vxor. 562.*b*
Cõcupiſcere alienam vxorẽ quam graue peccatum ſit. 563

Concu-

Concupiſcendi vitio qui maxime laborent. 566.a
Concupiſcentia perpetua in membris noſtris latitat. 634.b
Concupiſcentia quomodo peccatum eſſe cognoſcatur. 559.b. *quādo eſt peccatum.* 560.a. *Concupiſcentia remedia.* 564.a. *& incōmoda quæ ab ea emanant.* 565.a
Confeſſarius qualis deligendus. 341.a. *nunquam debet audita in cōfeſſione manifeſtare.* 434.b
Cōfeſſarius erga pœnitentē quomodo ſe gerere debeat. 342.b. 343
citra Confeſſionem ſalutem recuperare non poſſunt, qui peccatis ſunt obnoxij capitalibus. 333
Confeſſio contritionem perficit. 318.b
Confeſſio peccatorum, & eius neceſſitas. 327.b. 328.a
Confeſſio quare inſtituta. 328.a
Confeſſionis vtilitas. 329
Confeſſio quid ſit, & cur accuſatio dicitur. 330.a
iudicium eccleſiaſticum quod fit in Confeſſione, longe diſſimile eſt forenſibus iudicijs. 330.a
Confeſſio à Chriſto ob eius bonitatem & miſericordiam inſtituta. 330.b. 331.a
Confeſſio ſacerdoti facienda. 331.b
Confeſſionis figura. 331.a
Cōfeſſionis legi quinam parere debeant. 334.a
Confeſſio quo tempore puero indicta. 334.b
Confeſſio quando facienda. 335
Confeſſio integra eſſe debet. 335.b
Cōfeſſio nuda & aperta eſſe debet. 338.b. *item prudens & verecunda.* 339.a. *per internuntium, & per litteras fieri nō debet.* 339.a *item frequens eſſe debet.* 339.b
Confeſſio quando iteranda. 337.b. *& quando non.* 338.a
Confeſſionis miniſter idoneus & legitimus quis ſit. 339.b. 340.a
in confeſſione ſcelera non excuſanda. 343.b
Culpa eorum qui verecundia impediti peccata Confiteri non audent. 344.b
Peccata diligenter perueſtiganda antequam quis Confiteatur. 344.b
Confeſſor quando à ſe pœnitentes dimittere debeat. 345.a. *pudori quorundam confitentium quomodo conſulet.* 345.b
Confidere oportet in officio precandi. 590.a
Confirmationis ſacramentum. 230.a
Confirmationis nomen vnde ducatur. 230.b
Confirmatio eſt vere ſacramentū. 231.a
Confirmationis ſacramētum à baptiſmo maxime diſiunctum. 232.b. 233.a
Confirmationis ſacramenti Chriſtus auctor. 234.a
Confirmationis ſacramentū chriſma appellatum. ibid.
Confirmationis materia Chriſma. 234.b
Confirmationis ſacramēti forma quæ ſit. 236.b. 237.a
In confirmatione tria obſeruanda. 237.b

Confirmationis ſacramenti miniſter proprius epiſcopus. 237.a
ad Confirmationem quare patrinus aduocetur. 239.a
affinitas quæ cum patrinis confirmationis contrahitur. ibid.
Confirmandi qua ætate eſſe debeant. 241.a
Confirmationis ſacramentũ quomodo ſit neceſſarium. 399.b
Confirmationis ſacramentum ad vniuerſos fideles æque pertinet. 240.b
Confirmationis ſacramentum ſuſcipientes adulti dolere debent de peccatis. 141.b
Confirmationis ſacramentum præcedere debet confeſſio in adultis. 242.a
Confirmationis ſacramentum nouam gratiam tribuit. 242.a
Confirmationis vocabulum vnde deductum. 243.a
Confirmationis effectus. 243.b 244.a
Confirmatio non poteſt iterari. 244.b
Confirmationis ſacramenti ærimonia & ritus. 245.a
Confirmationis ſacramentum quo tempore potiſſimum adminiſtretur. 245.a.b
Conſilia Euangelica ſequi nemo obligatur, ea tamen contemnens peccat. 463.b
Contra eos, qui medicamentis vtuntur dæmonum arte compoſitis. 510
Contritio cur peccati deteſtatio nominetur. 319.b. *cur hoc nomine & alijs hæc pœnitentiæ pars dicatur.* 320.a
Contritio quid. 317.b. *dolor cur dicatur.* 318.b
Contritionis vis & efficacia. 310.b
Contritionis proprius dolor ad ſingula peccata mortalia adhibendus. 322.b *quandoque tamen conteri generatim ſufficit.* 323.a
ad Contritionem veram quæ ſint neceſſaria. 323.b
ad Contritionem excitãdum eum qui de peccatis non doleat, quid faciendum. 327.a
Corona vincẽtibus parata à Deo, dæmones & alios hoſtes vincentibus. 686.a
Creationis opus ab ijs facilius creditur, qui de Dei omnipotentia non dubitant. 28.b
quare Deus creauit omnia. 29.a
de Creatione angelorum. 30 a. *de creatione hominis.* 31.b
Creator viſibiliũ & inuiſibilium Deus. 32.a
quæ creauit Deus, ea & conſeruat. 32.b
Creatio omnibus perſonis Trinitatis communis. 33.a
Creatura noua in Chriſto quæ. 424.b
Verbi huius, Credo, in materia fidei Euangelicæ acceptio & profeſſio. 15.b
Credere quis proprie dicatur. 15.b *quid primo Credendum.* 14 a
Credens inquirendi curioſitate eſt liber. 16.a
Credendum eſſe Deo. 17.b
Credens interiorem fidei actum aper-

aperta fidei profeſſione proferre debet. 17.a
Crucis ſupplicium cur Chriſtus ſubiit. 57.b
Crucis ſignum quare in baptiſmo toties adhibeatur. 226.a
Cultus diuini cupidos homines eſſe quantum oporteat. 447.a
Cultus externus Deo præcipitur adhiberi tertio præcepto. 467.b
Cultus ſabbathi quo tempore ſublatus eſt. 469.b. 470.a
Cultus diei feſti quare inſtitutus. 470.a
Cupiditas vitioſa quare prohibeatur. 559.a
Cupiditates propriæ etiam iuſtis aduerſantur. 634.b

D

DÆMONES in exitu animæ quomodo nobis inſidientur. 369.b
Dæmones eos maxime tentant: qui ab eis defecerunt. 673.b
Dæmonum odium in homines implacabile. 626.a
Dæmon, ſimulans angelum lucis, quæ bona non ſunt tanquam bona poſtulare pſuadet. 638.a
Dæmonum externi impetus & impreſſiones. 675.b
Dæmones quare principes appellati & rectores mundi tenebrarum. 676.a
Dæmones perpetuum bellum nobiſcum gerunt. 676.b
Dæmones quomodo à nobis uincantur. 685.a
Dæmones non ſinguli ſed plures quãdoque vnum hominem impugnant. 677.a
Dæmones quos non oppugnent. 677.b & quos maxime infeſtent. 677.b
Dæmonum vis alligata. 678.b
Dæmon quare malus præcipuè dicatur. 694.a eſt peccati auctor. ibid.
Dæmoni aſſignamus omnia mala quæ in nos à proximis proficiſcuntur, tanquam auctori & impulſori. 694.b
Debita, quæ dimitti poſtulamus, quæ ſint. 664.b
cuius debiti ſolutio ſit ad ſalutem neceſſaria. ibid.
Debita quare dicantur noſtra. 666.a
De Decalogo. 419. & ſeq.
Decalogus legum omnium ſumma & epitome. 419.a & ſeq.
Decalogi præcepta decem ex duobus caritatis pendent. 419
Decalogi Deum eſſe auctorem credere, maximam vim habet ad homines excitandos ad eam legem ſeruandam. 421
Decalogi lex quanta maieſtate data. 422.b. Vide lex. Vide item præceptum. 69
Deſcenſus Chriſti ad inferos cauſa. 69.b
ex Deſcenſu Chriſti ad inferos nihil eius dignitati detractum eſt. 71.b
Deſcendere ad inferos cur Chriſtus voluerit. 72.b
Deſideria piorum exaudit Deus. 572.b
Detractionis vitium quàm graue, &

ue, & quanta incommoda ex hoc vitio conſequantur. 542.b 543.a
Detractores qui dicendi ſint. 543.b
Detractoribus aures præbētes quā tum peccent. 544.a
Deum vnum ſolum eſſe, non plures confitendum eſt. 20.b
Deum pœnitere quomodo intelligatur. 304.b
Deus ſolus remittit peccata auctoritate propria. 132.a
Dei nomen creaturis cur aliquando tribuatur. 21.a
Deus generali ratione omnium hominum, peculiari verò Chriſtianorum pater dicitur. 21.b. 22.a
Deo omnipotēs vis tribuitur. 25.a
Deus omnipotens cur in ſymbolo prætermiſſis cęteris attributis dicatur. 26.b
Deus ſuam excellentiam etiā ethnicis cur manifeſtauerit. 18.b
Deo quomodo nulla fieri poſſit acceſſio. 612.b
Deo cur patris nomen tribuatur. 598.a
Deus omnium creator. 29.a. 31.a
Deus quæ creauit conſeruat. 32.b
Deo, & non ſanctis, ſacrificium offertur. 298.b
Deus eſt legis auctor. 420.b
Deus quare fortis in decalogo dicatur. 445.b
Deus totus eſt in ſingulis mundi partibus. 610.a
Deus auctor non eſt peccati. 680.a
Deus quare Zelotes appellatus. 446.a
Deus quare pœnam ad tertiam & quartam generationem comminetur. 448.a
Dei bonitas ſuperat eiuſdem iuſtitiam. 448.b
Dei nomen quomodo ſit intelligendum. 451.b
Dei nomen quomodo honoretur. 452.b
Deo multa īpoſita nomina. 451.b
Deus quibus modis laudandus. 452.a
Deus non habebit inſontem eum, qui nomen eius fruſtra aſſumpſerit. 465.b. 466.a
Deus primus diligendus, deinde parentes. 483.b
Deus deſideria piorum exaudit. 572.b
Deus omnium hominum pater vocatur. 597.b. 598.a
Dei prouidentia erga homines. ibidem.
Deus hominum non obliuiſcitur. 601.a. 605.a
Dei benignitas & miſericordia erga homines. 602.b. & 576.b
Dei amor erga homines in redemptione oſtenſus. 603.a
Dei manus cùm nos tangit, id non hoſtiliter facit, ſed amanter. 604.a
Deus quare caſtigat quos amat. 604.b
Deus calamitates noſtras non ignorat. 605.a
Deus omnium Deus eſt. 608.a
Deus eſt vbique, & quomodo. 609.b
Deus quare in cælis eſſe dicatur. 610.b

Deus quomodo ex animo ametur. 612.a
à Deo quid primo petendum. ibid.
Dei gloria quomodo petatur. ibid.
Dei nomen quomodo ſanctificari petamus. 613.b.614.a
Deo non pretio aliquo, ſed amore ſeruiendum. 640.a
Deo ſeruire regnare eſt. 636.a
Dei nomen ſanctum & terribile ſanctificatione non eget. 613.b
Dei nomen re, nõ verbis tantum, ſanctificandum. 616.b
Dei prouidẽtia erga hominum ſalutem plane regia. 619.a
Dei potentia & prouidentia. 622.a
Deus non ad otium & inertiam nos vocauit. 628.a
Deus nunquam nos deſerit. 628.b
Deus adminicula nobis concedit ad regnum cælorum conſequendum. ibid.
Deum amare, vt par eſt, ſine diuina gratiæ adminiculo non poſſumus. 632.a
Deum amare ſine modo debemus. 322.a
ad Chriſtianam prudentiam, niſi Deo auctore, & adiutore, nos aſpirare non poſſumus. 632.b
Deus in iuſtificatis mentem ſanat non carnem. 634.a
Deus requirit ſummum amorem in opera & ſtudio quod ei nauamus. 640.a
Dei opera omnia bona. 641.a
Deus omnibus operibus ſuis ſuã bonitatem impertiuit. 641.b
Dei voluntatem quare maxime colamus. ibid.
Dei viæ ininueſtigabiles. ibid.
Deus nobis melius conſulit, quam nos optare poſſimus. 642.b
ad Dei gloriam omnia ad vſus vitæ neceſſaria ſunt referenda. 643.b
Dei infinita potentia colenda. 652.a
Deus promptus & paratus ad cõdonandum peccata pœnitentibus. 663.a
Deus beneficentiſſimus parens. 663.b
Deus iuſtitiæ retinentiſſimus. 665.a
Deus quomodo tentet ſuos. 680.a
Deus quomodo tentari ſinat bonos. 680.b
Dei benignitas nullis hominũ iniuriis exhauritur. 602
Deus negat propitius, quæ concedit iratus. 571.b
Deus cur rogari vult, cum ſciat, quibus indigeamus. 573.a
Deo magis curæ eſt noſtra ſalus, quàm nobis. 656.b
ad Deum confugere in malis naturale eſt. 688.b
Deus quomodo nos in tẽtationem inducere dicitur. 681.a
Deus dat vires ad Sathanam proſternendum. 683.b
Dei benignitas non vno modo eripit nos à malis. 693.a
Deus non vult nos ab omnibus incommodis ſolutos eſſe. 693.b
Deus dat ſolatia iis, qui aduerſis premuntur. ibid.

Deus

Deus vtitur dæmone miniſtro in repetendis pœnis à ſceleratis. 604
Diabolo ſeſe homines per peccatũ addicunt. 660.*b*
Diaboli crudelis dominatus. 661.*b*
Diabolus quare mundi princeps & tenebrarum dicitur. 661.*a*
Diaboli proprium officium, tentare homines. 679.*b*
Diabolus cur malus dicatur. 693.*b*
Diabolus quo animo tentet homines. ibid.
Diabolus quare tentator dicatur. ibid.
Diabolus quibus modis vtitur ad tentandum. 679.*b*.580 *a*
Dies Dominicus cur pro ſabbatho inſtitutus. 476.*a*
cur diei Dominico alia feſta acceſſerunt. 476.*b*. vide feſta.
Dies Domini Chriſti nouiſſimus aduentus dicitur. 90.*a*
Die Dominico quid agere, & à quibus abſtinere fideles oporteat. 477
Diuitiæ non amandæ. 564.*a*
Diuites quare panem quotidianum petere debeant. 652.*b*
Diuites facultates ſuas Deo acceptas referant. 656.*b*
Diuites quare bonis cumulantur à Deo. 656.*b*. & 653.*a*
Diuortio nullo matrimonij vinculum diſrumpitur. 409.*b*
Doctoris legitimi opera neceſſaria fidelibus. 2.*a*
Doctrina catechiſmi ad captum cuiuſque accommodanda. 8.*a*
Doctrina fidei Catholicæ quibus rebus contineatur. 9.*b*
Doctrinæ Chriſtianæ capita quatuor. 10.*b*
Domus vocabulo quid intelligatur in nono præcepto. 560.*b*
Dubitare in oratione nõ debemus. 589.*b*.590.*a*

E

Ecclesiæ nomine quid ſit propriè intelligendum. 107.*b*.108.*a*
Eccleſia cur fidelium cœtus vocetur. 108.*b*
Eccleſiæ & ſynagogæ differentia. 109.*a*
Eccleſia multis nominibus vocatur. 109.*b*
Eccleſię nomen multa ſignificat. 113.*a*
Eccleſia militans & triumphans quales ſint. 110.*a*
Eccleſia militans & triumphans vna eſt. 110.*b*
in Eccleſia ſunt boni & mali. 110.*b*.111.*a*.112.*a*
Eccleſiam credere quomodo ad articulos fidei pertineat. 122.*b*
Eccleſiæ quanta ſit maieſtas propter Euchariſtiæ in ea myſterium. 269.*b*
Eccleſiæ Catholicæ agnitione Dei nomen ſanctificatur. 616.*a*
Eccleſiæ prærogatiuæ. 616.*b*
Eccleſia eſt regnum Chriſti. 625.*a*
Eccleſiæ figuræ & ſimilitudines. 111.*b*. quinam ab Eccleſia excludantur. 112.*b*
Eccleſię Catholicæ proprietates & præro-

prærogatiua. 113.*b*.114.*a*
Eccſileſia caput viſibile Pont. Ro. 114.*a*
Eccleſia eſt vna. 114.*a*.117.*b*
Eccleſia cur ſancta appellatur. 118.*b*.119.*a*
Eccleſia cur Catholica ſit. 120.*b*
Eccleſia vera dignoſcenda à falſa certiſſima regula. 120.*b*
Eccleſia eſt Apoſtolica. 121.*a*
Eccleſia non poteſt errare. 121.*b*
extra Eccleſiam verus Dei cultus non reperitur. 122.*a*
Eccleſia origenem ſuæ veritatis traxit ab Apoſtolis. 121.*a*
Eccleſiam vniuerſalem omnes tenere debent, qui ſalutem conſequi cupiunt. 121.*a*
Eccleſia auctor Deus. 123.*a*
Eccleſiam claues regni cœlorum habere fide intelligimus. 123.*b*
quare credere ſanctam Eccleſiam, & non in ſanctam, dicatur. 123.*b*
Effundere ſe in conſpectu Domini quid ſit. 577.*b*
Eleemoſyna purgat peccata. 672.*a*
Eleemoſynæ neceſſitas. 532
cohortatio ad Eleemoſynam faciendam. 533
Eleemoſyna facienda cauſa parce viuendum eſt. 533.*b*
Eleemoſyna orationi addenda. 596
Eleemoſyna medicina eſt accommodata ſanandis animæ vulneribus. 671.*b*
Epiſcopi tantum & ſacerdotes poteſtatem habent remittendi peccata. 131.*a*
Epiſcopi adminiſtratio quæ ſit. 389.*b*
Epiſcopus tantum ordines cõfert. 391.*b*
Epiſcopi & ſacerdotes quomodo honorandi. 492.*a*
Eſcarum conquiſitiſſima genera perſequi non licet. 567
Euchariſtia & pœnitentia vſu qui aliquandiu carent, plurimum damni patiuntur. 183.*a*
Euchariſtiæ inſtitutio. 247.*a*
Euchariſtiæ dignitas & excellentia. 246.*b*
Euchariſtiæ ſacramentum pluribus nominibus appellatur. 247.*b*
Euchariſtia quare dicatur communio, viaticum & cœna. 248.*b*.249.*a*
Euchariſtiam poſt cibum & potum ſumere non licet. 249.*b*
Euchariſtia verè eſt ſacramentũ, & vnum ex ſeptem. 250.*a*
in Euchariſtiæ ſacramento adoramus corpus & ſanguinem Chriſti. 250.*b*
quæ propriè ſacramenti rationem habeant in Euchariſtia. 250.*b*
Euchariſtiæ à cæteris ſacramentis differentia. 251.*a*
Euchariſtiæ ſacramentum perfectum facit materia conſecratio. 251.*b*
Euchariſtia eſt vnum tantum ſacramentũ & non plura. 251.*b*
Euchariſtiæ ſacramentum tria ſignificat. 252.*b*
Euchariſtiæ ſacramenti materia duplex. 253.*a*
panem ex quo Euchariſtia conficitur

citur azymum eſſe conueniens eſt.254. non tamen omnino neceſſarium. 255.a
aqua modica vino quare admiſceatur in Euchariſtia. 256.a
aquam in Euchariſtia adhiberi non omnino neceſſarium.256.b
in Euchariſtia ſacramento quid ſignificet panis & vinum. 257.a
Euchariſtiæ ſacramenti forma. 258.b
In hac forma quæ ſint non abſolutè neceſſaria. 259.b
Forma cõſecrationis vini, & eius declaratio. 260.261
in ſacramento Euchariſtiæ tria ſunt maxime admiranda. 264.b
in Euchariſtia verum corpus Chriſti & ſanguinem contineri. 265.b
Euchariſtiam verum Chriſti corpus continere demonſtratur. 266.267.268.
Euchariſtiæ ſacramentum non eſt tantum ſignum corporis Chriſti. 268
in Euchariſtiæ ſacramento totus Chriſtus continetur. 270.b
in Euchariſtiæ ſacramento quæ ſint ex concomitantia. 271.a
Duæ conſecrationes quare ſeparatim fiant in ſacramento Euchariſtiæ. 272.a
In qualibet vtriuſque ſpeciei particula Euchariſtiæ totus Chriſtus continetur. 273.a
Panis & vini ſubſtantia poſt conſecrationem in ſacramento Euchariſtiæ non remanet. 273.b
Poſt conſecrationem quare Euchariſtiæ ſacramentum panis vocatur. 275.b
Cõuerſio admirabilis in ſacramento Euchariſtiæ tranſſubſtantiatio vocatur. 277.a
Euchariſtiæ ſacramentum non curioſè ſcrutandum. 277.b
Qua ratione Chriſtus ſit in Euchariſtiæ ſacramento. 278.a
Panis & vini ſpecies in ſacramento Euchariſtiæ ſine aliqua re ſubiecta manent. 278.b
Euchariſtiæ ſacramentum quare ſub panis & vini ſpecie adminiſtrari Chriſtus inſtituerit. 279.b
Euchariſtia fons omnium gratiarum. 280.b
Euchariſtia ea commoda animæ cõfert, quæ cibus corpori. 281.a 283.a
Euchariſtia quomodo gratiã tribuat. 281.b
Prima gratia nemini tribuitur, niſi prius Euchariſtiæ ſacramentum voto perceperit. 282.a
Euchariſtia omnium ſacramentorum finis. 282.b
Euchariſtiæ figura eſt manna. 283.a
Euchariſtiæ vilitates. 283.b
Euchariſtiæ ſacramenti ſumendi tres modi. 285
Maximis bonis ſe priuant qui cũ parati ſint ſacramentaliter ſumere Euchariſtiam, ſpiritu tãtum accipiunt. 286.b
Euchariſtiam accipere nemini licet ante ſacramentalem confeſſionem, ſi ſacerdotis facultas data

data ſit, ſi peccatum mortale conſcientiam ſtimulet. 288.a
Ieiuni ad Euchariſtiæ ſacramentum accedere debemus. 289.a
Aliquot dies ab vxoribus abſtinendum ijs qui matrimonio iuncti ſunt, cum ad communionem accedere volunt. 289.b
Euchariſtiæ communio ſæpius iteranda. 290.a
Euchariſtiæ ſacramento quotidie alenda eſt anima. 290.b
Euchariſtiam olim fideles quotidie ſumebant. 291
ab Euchariſtiæ communione excipiuntur qui per ætatem rationis vſum non habent. 292.a
Euchariſtia quare infantibus negetur. 292.b
Euchariſtiæ ſacramentum amentibus non detur. 292.b
Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie laicis ſumere non licet. 293.a.b *vide communio, & transſubſtantiatio.*
quare Eccleſia conſuetudinem cõmunicandi ſub vtraque ſpecie prohibuerit. 293.b
Solis ſacerdotibus poteſtas tradita eſt ſacramentum Euchariſtiæ conficiendi. 294.b.295.a
Euchariſtia eſt ſacrificium. 296.a
Euchariſtia victima Deo gratiſſima. 296.b
Euchariſtia à Chriſto inſtituta duabus de cauſis. 297.a
Euchariſtia, vt ſacramentum eſt merendi, vt autem ſacrificium non ſolum merendi, ſed etiam ſatisfaciendi vim habet. 297.b
Euchariſtiæ ſacrificium quando inſtitutum. 298.a
Euchariſtiæ figuræ & oracula. 299.b
Euchariſtiæ ſacramentum inexplicabile pignus caritatis eſt. 655.a
Euchariſtiæ ſacramentum quare dicatur panis noſter. 655.b
Euchariſtiæ ſacramentum quare dicatur quotidianus panis. 655.b.656.a
Execrationes ſanctorum in ſcripturis ſunt prædictiones. 583.b
Exempla quæ ad bene ſperandum nos inducere poſſunt. 684.a
Exempla humanæ infirmitatis. 674.b
Exitus petitionum noſtrarũ Deo permittendus. 656.a
Exorciſmi vſus in baptiſmo. 226.b
Extrema vnctio. 359. *vide vnctio.*

F

FALSVM *teſtimonium quid* 540.a
Falſi teſtimonij damna. 541.b
Falſum teſtimonium non ſolum in iudicio, ſed extra iudicium vetatur. 540.a
Falſum teſtimonium dicere cõtra ſe, non licet. 540.b
in Falſis teſtimonijs mendacium numeratur. 541.b
Felicitas cur æterna vita nomine ſignificetur. 150.a. *hæc nequaquam comprehendi poteſt.* 151.b

Felicitas in omnium bonorum aggregatione conſiſtit. 151.b
Felicitas in quo conſiſtat. 151.a
Felicitas ſemel adepta nunquam amittitur. ibid. vide beatitudo.
Feſtorum dierum præceptum. 467
Feſti dies cur inſtituti. 470.b
Feſti dies præter ſabbathum alij apud Iudæos fuerunt. 476.a
Feſti dies præter diē Dominicum quare inſtituti ab Eccleſia. 476.b
dies Feſti celeberrimi in Eccleſia. ibid.
Feſtis diebus quibus operibus Chriſtiani ſe exercere debeant. 479.b
Fideles ad complectendā cæleſtem doctrinam quando ſint propenſiores. 429.a
Fides quid ſit & quomodo ſit ad ſalutem conſequendam neceſſaria. 12.a
Fides vnde concipiatur. 2.a
Fidei multi gradus. 12.b
notitia quæ Fidei diſciplina comparatur, multo certior eſt, quā quæ humanis eſt rationibus comprehenſa. 17.b
Fides de omnipotentia Dei quàm neceſſaria & vtilis. 26.b.27.a
Fides redemptionis ad ſalutem neceſſaria ſemper fuit. 35.b
Fides veterum & noſtra eadem. 37.b
Fides pœnitentiam antecedat oportet. 306.a
Fides non verè dicitur pars pœnitentiæ. 306.a
Fides neceſſaria in oratione. 590.a
Fide firmos eſſe, caput eſt ad ritè orandum. ibid.
Fides ad iuſtificationem neceſſaria. 78.a
Fides duodecim capitibus cur ab Apoſtolis comprehenſa. 13.a
Fidei Chriſtianæ excellentia. 17.a 18.19
Fidei doctrina præter philoſophicas ſcientias eſt ad ſalutem neceſſaria. 19.b
Fides in matrimonij bonis numerata quid ſit. 412.a
Fiducia impetrandi à Deo quæ in oratione petimus vnde ſit. 590.b
Fiduciam conciliat nomen patris in oratione. ibid.
Fiduciam orationis in nobis quæ iuuare poſſunt. 591.b
Figura & prophetia conceptionis & natiuitatis Ieſu Chriſti. 53.a
Figura crucis Chriſti. 59.a
Figura confeſſionis. 331.a
Filius Dei, & verè Deus eſt Ieſus Chriſtus. 41.b.42.a
Filius Dei quomodo generatur. 42.b
Forma ſacramenti Euchariſtiæ declaratur. 258.159.260
Forma ſacramenti pœnitentiæ. 311.b
Forma ſacramenti extremæ vnctionis. 362.a
Forma confirmationis ſacramenti. 236.b
Formas aliorum ſacramētorum, vide in proprijs locis.

Formula orandi diuerſa ad Deũ, & ſanctos. 586.a
Fornicationis peccati calamitas propria. 517. a *varia eius ſpecies.* 514.b. *vide adulterium, concupiſcentiam.*
Frugalitati conſulendum. 533.b
de Furto non faciendo præceptum auditoribus inculcandum maxime. 522.a
hoc præcepto Dei benignitas erga nos maxime percipitur. 623.a
hoc præceptum in duas partes diuiſum monſtratur. 623.b
Furti nomine quid intelligatur. 524.a
quare hoc præceptum ſub Furti nomine, non rapinæ datum ſit. 524.a
Furti, quod eſt iniuſta poſſeſſio & vſus rerum alienarum, variæ ſpecies. 525.a
Furandi etiam animus lege Dei prohibetur. 525.a
Furtum quam graue ſcelus ſit. 525.b
Furti immanitatem declarant, quæ furtum conſequuntur. 526.a
Furtorum multa genera. 526.b. 527.a
Furto ablata reſtituenda. 526.a
Furtum quibus rationibus ſit deteſtandum. 534
Fœnerari eſt rapinam committere, & quàm graue ſcelus illud ſit. 529.a
Furti excuſationem nullam accipit Deus. 535.a
excuſationes, quibus ſe homines defendunt in Furtis. 535.536
Fur diuinum nomen dedecorat. 536.a

G

GAVDIA *intima ſanctorum.* 654. b
Gloria inenarrabilis ſanctorum. 151.a.b
Gloria Dei quomodo in oratione petatur. 612.b
Gloria quid. 624.b
Gradus quibus ad orationem accedimus. 587.b.588
Gratia quid. 218.b
Gratiæ diuinæ in baptiſmo virtutes adiunguntur. 219.a
Gratiarum actione maxime vimur, cum ſanctos veneramur. 484
Gratia iterum quid ſit. 624.b
Gratiæ regno plerunque hic excidimus. 624.b
Gratia Dei præcedit conuerſionem. 621.b
Gratia præuenit, comitatur & ſequitur bona noſtra opera. 454.a
Gratia Chriſti quomodo ex eo, quod nobis communicetur, copioſior appareat. 353.b
Gratiæ gratis datæ & cæteræ dona toti ſunt Eccleſiæ communia. 127.a
Gratiam quomodo Euchariſtia conferat. 282
Gratiarum actio cum oratione iungenda. 595.b
Gradus in Eccleſia diuerſi non tollunt fraternæ neceſſitudinis nexum. 607.b

Grauitas relabentium in ſcelera. 64.a

H

HÆRESIS *quàm latè ſerpſerit.* 3.b
Hęreticis adhærentes legitimis relictis Eccleſiæ paſtoribus damnantur. 654.b
Hæretici ſunt adminiſtri diaboli ad tentandos homines. 680.a
Hæreticorum artes quibus ſunt vſi ad impia dogmata infundenda. 4.a.b
Hæreticus quis dicatur. 107.a
Hæreticorum peſtis quo irrepſerit. 4.a
Hebræorum gentem quare Deus delegerit. 427.a.428.a
Hebraici populi liberatio ab Ægypto. 427.b
Hebræos duriſſima ſeruitute premi quare Deus permiſerit. 428.b
Hebræo populo promiſſa præſtita poſt 400. *annos quare.* 429.a
Homicidium prohibens pręceptũ, auditu iucundum. 500.a
Homicidium prohibẽs præceptum duo continet. 500
Homicidium caſuale quãdo citra peccatum fit. 501.b
Homicidium caſuale quando eſt peccatum. 502.b
Homicidium ſuiÿpſius interdictum. 503.b
Homicidium peccatum eſt nefarium. 505.b.506.a
Homicidium quod hoc præcepto non vetatur. 501.a
Homicidij quot ſint rei. 503.b
Homicidij voluntas eſt peccatum. 504.a.505.a
Hominem occidere priuata auctoritate vetitum eſt omnibus. 503.a
omnes homines huius legis vi, Nõ occides, defenduntur. ibid.
Homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatus ſecundum animam. 31.b
Homo poſtremo creatus non vi natura, ſed diuino beneficio immortalis. ibid.
Homo Chriſtianus quantum Chriſto debeat. ibid.
Homo quid debeat Deo. 576.b
Homo quæ bona per peccatũ amiſerit. 630.b
Homo pueris comparatur. 632.a
Homo etiam iuſtificatus non ita habet domitos carnis affectus, vt illi poſtea excitari non poſſint. 633.b
Homo qua maledictione condemnatus poſt Adæ peccatum. 646.a
Homo nullus eſt qui ſe peccatorem non debeat verè agnoſcere. 659.b
Homo ne vnius quidem diei victum per ſe parare poteſt. 653.a
Homines nos perſequentes Dei miniſtri ſunt. 508.b
Homines diuini cultus quàm cupidos eſſe oporteat. 447.a
Homines comparantur agris, & ÿs qui guſtũ amiſerunt. 631.b

Homi-

Homines voluptuoſi à diuina voluntate alieni. 624.a
Hominis ruina prima. 35.a
Hominis inſtabilitas. 621.a
Hominis imbecillitas tanta eſt vt ſine Dei auxilio peccata vitare non poſſit. 639.a
Hominis inſcitia & imbecillitas. 642.a.647.a.674.b
Hominum miſeria propter peccatum primi parentis. 630.a
Hominum omnis labor, niſi Deus faueat, inanis eſt. 646.b
Honor Deo habendus quomodo, & vbi præcipiatur. 446.b
Honorare quam vim habeat. 487.b
Honoris vox rite in præcepto poſita. ibid.
Honorandi à nobis patres cuiuſcumque generis. 488
Honoris officia, quæ in parentes conferri debent. 489.b.490.a
Honor mortuis parentibus tribuendus. 491.b.492.a
Honorantes parentes quos fructus percipiant. 494.b.495
Honorantes parentes, etiamſi citò moriantur, huius præcepti præmium capiunt. 495.b
non Honorantium parentes pœna. 596.a
de Honorandis parentibus præceptum explicatur. 483
Hoſtes humani generis, quando omnes aduerſus nos artes excogitant. 673.a
Humiliter regnum Dei à nobis petendum. 627.b
Hypocritæ ex animo non orant. 594.a
Hypocritarum mos in orando fugiendus. ibid.

I

IEIVNIVM *& eleemoſyna orationi ſocianda.* 596
Ieſum Chriſtum filium Dei credentes quàm vtilitatem capiant. 34.a
Ieſus Dei filius ſolus potuit nos Deo reconciliare. 35.b
Ieſus quid ſignificet. 37.b
Ieſu nomen quomodo alia eius nomina contineat. 38.b
Ieſus Chriſtus, rex, ſacerdos, & propheta ſupremus. 39.a
Ieſus filius Dei & verus Deus. 461.b
Imagines pingere quæ ratione prohibitum eſt. 440.a
Imagines pingere abſolutè non eſt prohibitum. 439.b
Imaginem Trinitatis pingere quomodo liceat. 441.b
Imagines Angelorum cur fiant. 442.a
Imagines Chriſti & Sanctorum in eccleſia habere non ſolum licet, ſed maximo fidelium bono factum eſt. 442.b 443.a
ad Imaginē ſanctorum cùm quis orationem dominicam enunciat, quid ſentire debeat. 586.b
Impiorum pœna duplex damni & ſenſus. 95.b.96.a
Incarnatio verbi quanti facienda. 46
Incarnationis myſterium non vna per-

perſona confecit. 47.a
per Incarnationem nulla facta eſt naturarum confuſio. 47.a
Incarnationis verbi opus, quare ſpiritui ſancto peculiari quadam ratione tribuitur. 48.b
in Incarnationis myſterio quadã ſupra natura ordinẽ, quadam natura vi effecta. 48.b.49.a
mirabilia qua in verbi Incarnatione acciderunt. 49.a
Incarnationis Ieſu Chriſti myſterium quanto pietatis ſtudio recolendum. 33.b.34.a
Incommoda omnia æquo animo ferenda. 695.a
Indigentiam habemus externarũ rerum ad victum vitamque excolendam. 645.a
Indignari non debemus cum noſtras preces non exaudit Deus. ibid.
Infantes vide Baptiſmus.
Infelicitas hominis quomodo cognoſci poſſit. 621.a
Inferorum nominis ſignificatio. 70.b
Inferorum loca quot ſint. 70.b 71.a
Inferorum ad loca quomodo Chriſtus deſcenderit. 71.b. *vide anima Chriſti deſcenſus.*
Infidelis ad fidem conuerſus primam vxorem retineat. 409.a
Ingratitudo hominũ erga Deum. 681.a
Inhumanitas in egenos fugienda ab eo qui à Deo vult exaudiri. 588.b
Inimicorum dilectio praſtantiſſimum caritatis officium. 507.a
Inimicos diligentes ſunt filij Dei. 668.b
Inimicis non eſt iraſcendum ſed diabolo. 694.b
Inimicis parcendum ſi volumus nobis peccata dimitti. 325.b
Inimici diligendi. ibid.
Inimicis non parcentes quid a Deo petere debeant. 670.b
Inimici inuiſibiles quales. 676.a
Iniurias obliuiſci eſt Chriſtianis omnino perſuadendum. 508.b
Iniurias obliuiſci quomodo probandum. 668
Iniuria remittenda ab eo, qui vult, vt Deus ſibi ignoſcat. 588.b. 671.a
Iniuriarum obliuionem à nobis requirit Deus. 667.b
Iniurias qui condonant, qua commoda capiant. 510.a
Iniurias condonare nolẽtes in qua incommoda incidant. 510.b
remedia ad deponendas Iniurias. 511.b
Iniurias remittendi voluntas ſufficit reclamantibus corrupta natura appetitionib. 669.b
Iniuriarũ obliuio eſt optima eleemoſyna. 672.b
Iniurias non obliuiſci in animo habentes, vti debent hac precationis conditione, dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos & cur. 670
Inſtrumenta quibus quaritur & inuenitur regnum Dei paranda. 619.b
Interpretatio Cypriani verborum, ſicut in cœlo & in terra. 640.b

Inter-

Interpretatio huius vocis Amen. 701.a
Inuocans Deum in ſuis calamitatibus eum honorat, & contra faciens Deum inhonorat. 465.a
Iraſci quando ſit peccatum, vel non ſit. 504.a.b
Iudex omnium Chriſtus quare futurus. 93.b.94.a
de Iudicio finali. 89.*& ſequent.*
quare Chriſtus ad Iudicandum venturus. 90.b
Iudicium Chriſti de nobis duplex fiet. 91.a
Iudicij generalis neceſſitas. 91.b
Iudicium cur non perinde Patri, & Spiritui ſancto ac filio tribuatur. 94.a
Iudicium præcedentia ſigna. 94.b
Iudicij forma, & ratio. 95.a
Iudicantis Chriſti ſententiæ verba explicantur. 94.a
Iudicij vniuerſalis articulus, quã vtilis. 97.a
Iudices venales rapinas committunt. 529.b
Iudices in iudicando quot peccata poſſint committere. 541.a
Iuditia forenſia iure & ex legibus adminiſtranda. 546.b
Iurans quæ conſiderare debeat. 457.b
Iurando peccat, qui iniuſtum aliquid promittit. 458.a
Iurare cur liceat. 458.b 459.a
Iurandi neceſſitas excuſationem habet. 461.a
Iurandi nimia conſuetudo multa mala parit. 461.b
Iurans temere graui peccato ſe adſtringit. 461.b
Iurare falſum prohibitum eſt ſecundo præcepto. 462.a
Iurare falſum eſt peierare, & quot modis peierant homines. 463.a.b
Iurans verum, quod eſſe putat falſum, periurus eſt. 462.a
Iurans falſum, quod putat eſſe verum, quando peierat. 462.b
Iurans peccatum mortiferum, uel contra conſilia Euangelica, vt peccat. 463.a
Iurans per falſos Deos peccat. 464.a
Iurans leuibus coniecturis adductus peccat. 463.b
Iuramentum promiſſorium non ſeruans periurus eſt. 463.a
Iurandi præcepto quare mina adiunctę. 465.b
ad Iurandum malè ſumma hominum procliuitas eſt. 466.a
Iurandi lex quæ iubeat, & quæ prohibeat. 451.a
Iurandi frequens vſus minime laudandus quamuis iuſiurandum in ſe ſit bonum. 453.b
Iurare quare ſit inſtitutum, & quando. 454.a
Iurare quid. 454 b
Iurare per creaturas, iuſiurandum eſt. 455.a
Propter peccatum male iurandi diuerſis ſupplicijs affligimur. 466.b

Iuriſdictionis poteſtas vnde probetur. 340.a
Ius naturale, ſeu lex naturæ quid ſit. 420.a
Ius naturę violant qui inimicis non parcunt. 667.b
Iuſiurandum in iudicio quomodo fiat. 457.a
Iuſiurandum non exigitur à pueris ante pubertatem. 458.a
Iuſiurandum quando ſit laudabile. 459.b
Iuſiurandum à fide originem ducit. ibid.
Iuſiurandum ad quem finem tendere oporteat. 460.a
quomodo Iuſiurandum à Chriſto prohibeatur. 460
Iuſiurandum à malo eſſe quomodo Chriſtus dixerit. 461.a
Iuſiurandum per execrationem. 458.b
Iuſiurandum aſſertorum & promiſſorium. 455.b.456.a
Iuſiurandum vt rectum, ſanctumque ſit, quæ requirantur. 456.a
Iuſiurandum quomodo in veritate præſtetur. 456.b
Iuſtificati mentem ſanat Dei gratia non carnem. 634.a
Iuſtificari non poteſt, qui non eſt paratus ad omnia Dei præcepta ſeruanda. 424.b. 425.a
Iuſtificatio peccatorum eſt infinitæ Dei potentiæ opus. 131.b. *fit per ſacramenta tanquam inſtrumenta.* 169.b
Iuſtitia originalis ſupra naturæ facultatem homini à Deo data. 31.b
Iuſtitia iuramenti comes maxime in promiſſis requiritur. 448.a

L

LABOR *omnis in paradiſo iucundus fuiſſet.* 625.b
Labore manuum ea quærenda, quæ pauperibus tribuamus. 533.b
Lachrymæ in pœnitentia ſummopere optandæ. 322.a
Lex naturæ à lege ſcripta non diuerſa. 421.a
Lex in decalogo contenta non eſt noua lex, ſed naturæ lex, illuſtrata. 421.b
Legis iuſſa difficultatem non habent. 423.a
Legem mandans, dat etiam vim eam implendi. 423.b
Legem à Deo accepiſſe quantum ſit beneficium. 422.a
Lex cur tali in loco, & tali tempore data ſit. 429.a
Legi obtemperandum. 424.a
Legis obſeruantiæ fructus. 425.a
ad Legem obſeruandam propenſiores non reddit, ſcire Deum eſſe dominum noſtrum. 430.a
Lex omnis ad præcepta ſeruanda homines præmio, aut pœna inducit. 444.a
Legis ſeruandæ modus & ratio. 449.a
Lege non concupiſcendi præſcripta quid à Deo prouiſum ſit. 555.b
Lex Dei intimo animi ſenſu ſeruanda. 555.a
Legum diuinarum & humanarum

rum differentia. 556.a
Lex diuina quaſi ſpeculum quoddam eſt, in quo natura noſtra initia intuemur. 555.b
Libellorum famoſorum auctores damnantur. 546.a
Libellus repudij ab Euangelica lege damnatur. 408.a
Libello repudij ſeparati rurſus cõiungi poſſunt. 411.a
Liberum arbitrium homini datum. 35.b
Lingua vitium communiſſimum. 538.b. 539.a
Loquacitas in oratione prohibetur: non longa preces. 694.a
Loquacitas vitanda. 551.a
Lucris honeſtis trãquillitas ineſt. 650.b
Lumen diuinum quid in nobis faciat. 16.a

M

MAGISTRATIBVS *politicis honor deferendus*. 493.b
ijs quando eſt obtemperãdum & quando minime. 494.a
Mala cum patimur, ad Dei auxilium confugimus. 688.b.& 690.a
à Malis cum non liberamur, non indignari debemus. 695.a
Malorum omnium liberationem non petimus. 691.b
Mala quædam, quæ communiter mala putantur, ſunt tamen fructuoſa. ibid.
Mala illa deprecamur, quæ nullam animæ vtilitatem afferre poſſunt. 692.a
A quibus malis liberari petendum ſit. 692.a.b
Mala quæ in nos à proximis proficiſcuntur, dæmoni aſſignanda. 694.b
Malorum liberatio à Deo poſtulanda. 697.a
Mala animę & corporis deprecari debemus. 658.a
Maledictio qua condemnatus eſt homo poſt Adæ peccatum. 645.b
Maria Dei & hominis mater verè & propriè dicitur. 49.b
Maria verè mater Dei quare. 51.b
Marię perpetua & incorrupta virginitas in partu ſeruata. 52.a
Maria in partu Spiritus ſanctus affuit. 52.a
Maria cum Eua confertur. 52.b
Maria ex regibus orta. 51.b
Mariæ fœlicitatem gratulamur, cum eam angelica ſalutatione ſalutamus. 584.b
Mariam iure oramus, vt nobis peccatoribus veniam ſua interceſſione conciliet. 585.a
Maria mater miſericordiæ. ibidem.
Maria aduocata noſtra. ibid.
Mariæ merita apud Deum præſtantiſſima. ibid.
Maria ſumma voluntas adiuuandi humanum genus. ibid.
Mariti quæ ſint officia. 413.b
Materia ſacramenti Euchariſtiæ duplex. 253.a
Materia ſacramenti extremæ vnctionis. 361.b

Mate-

Materiam aliorum ſacramentorum vide in prop. ijs locis.
Matrimonium vnde dictum. 397.*b*
Matrimonij ſacramentum varijs nominibus appellatum. 397.*b*
Matrimonij definitio & eius declaratio. 398.*a*
in Matrimonio quot reperiantur res, quarum tamen nulla, niſi coniunctio eſt matrimonium. 398.*a*
Matrimonium inire non poſſunt, qui legibus à matrimonij conſortio excluduntur. 398.*b*
Matrimonij vis & natura in quo conſiſtit. 398.*b*
conſenſus Matrimonium efficit. 399.*a*
conſenſus verbis, quæ præſens tempus ſignificant, exprimatur. 399.*a*
conſenſus alterius tantum ad Matrimonium coniungendum ſatis eſſe non poteſt. 399.*b*
Matrimonij obligatio qualis. 400.*b*
Matrimonium non contrahitur per verba futurum tempus ſignificantia. 400.*a*
verborum loco in Matrimonio nutus & ſigna ſufficiunt. 400.*b*
ad verum Matrimonium concubitus neceſſario nõ requiritur. 401.*a*
Matrimonij duplex ratio eſt, vt eſt officium naturæ, & vt eſt ſacramentum. 401.*a*
Matrimonium, vt eſt officium naturæ à Deo inſtitutum. 401.*b*
Matrimonium indiſſolubile inſtitutum. 402.*a*
Matrimonium quibus cauſis inſtitutum. 403.*b*.404
Matrimonij natura vt ſacramentum eſt. 405.*a*
Matrimonium quid ſignificet. 405.*b*
Matrimonium ſacramẽtum eſſe, & vnum de ſeptem legis euangelicæ ſacramentis probatur. 406.*a*
Matrimonij ſacramẽtum à Chriſto inſtitutum. 407.*a*
Matrimonium gratiam ſignificat & tribuit. 407.*a*
Matrimonij ſacramentum quantum præſtet matrimonijs ante legem. 407.*b*
Matrimonia Iudæorum ſanctiora fuerunt matrimonijs gentilium. 408.*b*
Matrimonium neque in lege naturæ, neque in lege ſcripta decorem ſuum retinuit. 408.*a*
Matrimonium duorum tantum, & non plurium coniunctione definitur. 409.*a*
Matrimonij vinculum nullo diuortio diſſolui poteſt. 409.*b*
Matrimonium diſſolui non poſſe vtiliſſimum eſt. 410.*a*
Matrimonia fidelium perfectione & nobilitate, Gentilium, & Iudæorum matrimonijs longe præſtant. 411.*a*
Matrimonij bona tria. 411.*b*
Matrimonia clandeſtina, neque vera, neque rata eſſe poſſunt. 415.*a*
Matrimonij impedimenta tradenda

da ſunt. 415.*b*
Matrimonium contrahentes quo modo affecti eſſe debeant. 416.*a*
ad Matrimonium contrahendum parentum conſenſus requirendus. 416.*b*
Matrimonij vſus quis eſſe debeat. 417.*a*
à Matrimonij officio interdũ orandi cauſa abſtinendum. 417.*b*
Medicina à Deo homini data. 690.*b*
in Medicinæ remedijs quomodo ſpes ponenda. ibid.
Meditationes de Chriſti paſſione. 62.*b*
Mendacium quid ſit. 462.*b*
Mendacium dicere in vtilitatem proximi non licet. 541.*a*
Mendacio fallere ioco, & officij cauſa indignum eſt. 546.*a*
Mendacij ſumma miſeria & turpitudo. 549.*a*
Mendacij pater dæmon. 549.*a*
Mendacium quot incommoda ſocietati humanæ inferat. 549.*b* 550.*a*
Mendacia excuſare, error eſt. 551
Mendacio nemo ſtudeat. 552.*b*
Mens bona à Deo vbi poſtuletur. 651.*b*
Merendi ampla occaſio eſt patienti animo labores & incommoda ferre. 355.*b*
Mereri poſſumus cum diuina gratia vitam æternam. 353.*a*
Meretur oratio noſtra exaudiri per meritum Chriſti. 595.*b*
Meritum noſtrum ex diuina gratia ortum habet. 354.*a*
Meritis paria reddentur præmia in cœlis. 158.*b*
Merentur fructum paſſionis, qui ſacrificio Euchariſtiæ communicant. 297.*b*
Meritum præmij gloriæ immortalis operibus noſtris tribuitur. 353.*a*
Meritum operum noſtrorum ex merito paſſionis Chriſti pendet. 353.*b*
Meritum noſtrum non obſcurat Chriſti paſſionem, ſed multo clariorem reddit. 353.*b*
Meritorum communicatio eſt in Eccleſia. 125.*b*
Miniſter ſacramenti baptiſmi pro prius. 198.*a* *Et qui extra ordinem miniſtrari hoc ſacramentum poſſint.* 199.*b*
Miniſtrorum baptiſmi ordo quis ſeruandus ſit. 200.*b*
Miniſter proprius ſacramẽti confirmationis. 237.*b*
Miniſtrum confeſſionis ſciẽtia & prudentia præditum eſſe oportet. 341.*a*
Miniſter pœnitentiæ duplici poteſtate, ordinis ſcilicet & iuriſdictionis præditus eſſe debet. 340.*a*
Miniſtri ſacrificium facientes Chriſti perſonam ſuſcipiunt. 300.*b*
Miſeria humanis in hac vita demonſtratur. 620.*b*
Miſeria ſumma humani generis quæ mala ſunt non vt mala iudicare. 631.*a*
Miſeriæ humanæ cauſa potiſſima. 62.*b*

Miſeriæ

Miſeriæ hominis propter peccatum primi parentis quot & quanta 630.*b*
Miſeria hominum vnde. 630.*a*
Miſſæ ſacrificium idem eſt cum eo quod in cruce oblatum eſt. 300.*a*
Miſſæ ſacrificium non eſt nuda commemoratio ſacrificij in cruce peracti, ſed vere propitiatorium. 300.*a*
Miſſæ ſacrificium pro mortuis offertur, & illis prodeſt. 301.*b*
Miſſæ ſacrificium propitiatorium ſacrificium. 301.*a*
Miſſæ omnes communes dicendæ. 301.*b*
Miſſæ ritus non ſunt inanes, & ſuperuacanei 302.*a*
Mœchari prohibitum eſt præcepto ſexto. 513
Mœchia quare poſt homicidium prohibeatur. 513.*b*
præceptum de Mœchia quibus verbis tractandum. 513.*b*
Mœchiæ præcepti duplex vis. 514.*a*
Mœchiæ ſeu adulterij nomine quid prohibeatur. 514.*a*
reliqua de Mœchia vide in Adulterio & fornicatione.
Mortem Chriſtus in ligno crucis cur perpeſſus ſit. 57.*b*
Mortem Chriſti parochi ſæpe exponere debent. 58
Mortem Chriſtus verè ſuſtinuit. 59.*b*
Mortem Chriſtus ſubiuit ſponte. 60.*a*
locum Mortis, & tempus ipſe delegit. 60.*b*
Mulier quare ex latere viri formata non ex pedibus aut ex capite. 413.*b*

N

NATIVITAS *Chriſti duplex non facit duos filios.* 58.*b*
Neceſſitate noſtra cognita ad patrem adire cogimur. 647.*a*
Neceſſitati noſtræ quæ ſuperſunt cum alijs cõmunicanda. 653.*a*
Nequitia carnis & ſpiritus. 676.*a*
Nomen Dei Tetragrammaton, non pronunciare inanis eſt ſuperſtitio. 451.*b*
Nomina quare imponenda baptizatis. 228.*b*
Nomina gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur. 229.*a*
Nomina Deo impoſita quot. ibid.
Nomini diuino quomodo verus honor attribuatur. 452.*a*
Nomen clerici vnde deductum. 380.*b*
Nomen Dei quomodo ſanctificari petatur. 613.*b*
Nomen Dei cur à gentilibus blaſphematur. 617.*a*
Nomen Dei quomodo in infidelibus ſanctificari poſſit. 614.*b.* & *in peccatoribus.* 515.*a.* 143.*b*
Nomen Dei ſanctum & terribile ſanctificatione non eget. 616.*b*
Nomen Dei re, non verbis tantum, ſanctificandum. 616.*b*
Nota certa iudicandi quæ ſit praua, quæ recta petitio. 638.*b*

Nouiſſimorum commemoratio ſæpe populo faciẽda, et cur. 359.a

O

OBEDIRE *debent omnia diuinæ voluntati.* 642.a
Obſeruatio legis neceſſaria ad ſalutem. 423.a
Obtrectatio vitium peſſimum. 543.a
Obtrectatorum multa genera. 545.b
Odium Dei maximum omnium peccatorum. 449.a
Odium proximi multa peccata ſequuntur. 511.a
Odium dæmonum in nos infinitum. 676.b
Officium Parochi, quod auditoribus præſtare debet. 644.a
Omnis doctrinæ ratio fidelibus tradenda, in ſcripturam & traditionem diſtribuitur. 9.a
Opera, quæ ſine fide, & caritate fiunt, grata Deo eſſe non poſſunt. 354.b
Opera noſtra inania ſunt propter ſcelerum noſtrorum immanitatem. 646.a
Opera noſtra ex Chriſti gratia merentur. 354.a
Operibus regnum Dei comparatur. 628.b
Operibus cum gratia Dei factis diuinæ legi ſatisfacere poſſumus. 354.a
Operibus noſtris vitam æternam conſequi poſſumus. 354.a
Opus nullũ Dei gratũ ſine gratia Dei nullus præſtare põt. 642.a
Opus redimendi hominum genus eminet inter opera gubernationis & creationis. 603.a
Orandus primo Deus, deinde ſancti. 585.b
Orandus Deus aliter & aliter ſancti. 585.a
Orandi optimus modus. 576.b
pro quibus Orandum. 581.b. & *fuſius.* 582
Orandi ſancti, & qua ratione, vt noſtri miſereantur. 585.b
Orandi ratio optima. 592.a
Orandum eſt in ſpiritu & veritate. 592.b
Orandi in ſpiritu conſuetudinem infideles non habent. 593.b
Orandũ in nomine Chriſti. 595.a
Orandus Deus, cum proximus nos lædet, & quomodo. 694.b
Orantes Deo honorem habemus. 570.a
Oranti maieſtas diuina fit propior. 697.b. 698.a
Orare intra cubiculum quid ſit 594.b
Orantem Chriſtianum pro alijs Deus lubenter audit. 607.b
Orare alij ꝑ alijs debemus. 666.b
Orantes cum Deo colloquuntur. 697.b
Orantium fructus & munera. ibidem.
Orare ſicut oportet debemus, & qui non ſic orent. 644.a
Orandi modus, quem effundendi voce Scripturæ exprimunt quis ſit. 577.b
Orationis ſeu petitionis, ſeu gratiarum actionis multi ſunt gradus, 576.b

Quos

Quos peccatores in Oratione Deus exaudiat & iuuet. 578.a
Oratio ad Deum neceſſaria. 578
Orationis neceſſitatem quibus rationibus fideles intelligent. 568.b
*Oratione dæmones fugam*⁹. 569.a
Orationes pias ſemper exaudit Dominus. 571.a. *cur aliquæ non exaudiantur.* 571.b
Chriſtus in Oratione pernoctabat. 594.a
Orationis vtilitas & fructus. 570.a
Oratio eſt quoddam religionis argumentum. 570.a
Oratione Deo nos ſubiectos eſſe profitemur. 570.a
Oratio eſt cæli clauis. 570.b
Oratione ampliſſima dona conſequimur. 570.a
Oratio quibus partibus conſtet. 575.a
Orationis partes præcipuæ duæ. 575.b
Oratio eorum, qui nondum fidei lucem acceperunt, quomodo exaudiatur. 578.b
Orationum quæ fiunt in Eccleſia in die paraſceues antiquitas. 583.b
Oratio requirit aſſiduitatem. 594.b.595.a
in Oratione ſanctorũ feruor imitandus, & petitioni gratiarũ actio adiungenda. 595.b
Oratio noſtri deſiderij interpres eſt. 611.b
Oratio, ſiue impetretur quod petitur, ſiue non, quam ſalutaris. 556.a
Oratio Dominica quotidie recitanda. 653.b
Oratio quorum non exaudiatur à Deo. 579.a
Orationes pro impijs fieri debent. 582.a
Orationes pro mortuis in purgatorio ab Apoſtolis fluxere. 583.b
Orationes pro peccãtibus ad mortem non proficiunt. 583.b
Orationem dominicam ante imagines ſanctorum pronuncians quid ſentire debeat. 586.b
Oratio humilis eſſe debet. 587.b
Orationis præparatio. 587.a
in Oratione qui vult exaudiri, à quibus ei ſceleribus abſtinendum. 588
Orationem noſtram facit execrabilem contemptus diuinæ legis. 589.a
Oratio dubitationem non admittit. 589.b
Oratio mentalis vocalem non excludit. 592.b
Oratio mentalis principem locum tenet. 592.b
Orationis uocalis propria vtilitas & neceſſitas. 593.a
Oratio priuata & publica. 593.b
Orationis dominicæ expoſitio. 594.& ſeq.
Oratio pro altero facta Deo gratior, quam pro ſe. 607.b
Oratio niſi poſtulet cæleſtia, aut cum cæleſtibus coniuncta, inanis eſt. 611.a
Orationes ſunt arma contra ſatanam. 685.a
Orationes in principio timorũ ple-

ne, in fine exultationis. 699.*a*
Ordo ſeruãdus in oratione. 689.*a*
Ordo quid. 377.*b*
Ordinis ſacramentum multos habet gradus & varias functiones. 378.*a*
Ordo ſacer inter eccleſiæ ſacramẽta quare enumerandus. 378
ab Ordinis ſacramento omnia alia ſacramenta pendẽt. 371.*a*
Ordinis dignitate nulla in terris excellentior. 372.*a*
Ordinati rite ſunt legitimi Eccleſiæ miniſtri. 372.*b*
Ordinandi quales eſſe debeant. 373.*a. hi quem finem ſibi proponere debeant.* 373.*b*
Ordinis ſacramento initiati præcipua gerunt Eccleſiæ munera. 375.*a*
Ordinis poteſtas ad quę ſe extendat. 376.*a*
Ordines miniſtrorum quare plures inſtituti. 377.*a*
Ordinis ſacramenti quis ſit miniſter legitimus. 391.*b*
Ordines ſeptem qui. 379.*a*
Ordines maiores & minores.ibid.
Ordo oſtiarij, & munus. 381.*b*
Ordo lectoris, & officium. 381.*a*
Ordo exorciſtarum, & munus. 382.*b*
Ordo acolytorũ & munus. 383.*a*
Ordo ſubdiaconi & officium. 383.*b*
Ordinibus ſacris lex perpetua continentiæ imponitur. 384.*a*
Ordo diaconi, & munus. 385. 386.
Ordo ſacerdotij. 386.*b. vide ſacerdos & ſacerdotium.*
Ordines ſacri fiunt ſtatis diebus, quibus etiam ieiunia indicuntur. 392.*b*
Ordinandi prius ſacramento pœnitentię conſcientiam purgent. 393.*a*
Ordinis ſacramentum pueris & furioſis non conferendũ. 394.*a*
qui ætatis annus in ſingulis Ordinibus expectandus. ibid.
Ordinis ſacramentum gratiam confert. 395.*a*
Ordinis ſacramentum characterem imprimit. 395.*b*
Originalis iuſtitia donum homini datum. 31.*a*
Originale peccatum ex Adam propagatum. 35.*a*

P

PANIS *nomine multa in diuinis litteris ſignificari.* 647.*b.* 648.*a*
Panis nomine omnia neceſſaria victui & veſtitui intelliguntur. 649.*a*
Panis ad neceſſitatem, non ad luxuriam petendus. 650.*a*
Panis à nobis iure acquirendus, non iniuria, vel fraude. 650.*b*
Panis quare quotidianus appellatus. 651.*a*
Panis aſſiduè à Deo petẽdus quare. 651.*b*
Panem quotidianũ quomodo diuites petere debeant. 652.*a*
Panis ſpiritualis. 653
Panis, qui Chriſtus eſt, incredibili lætitia perfundit piorum animos. 654

Panis noſter ſubſtantialis Chriſtus in Euchariſtiæ ſacramento continetur. 655.a
Parentibus honor quis debeatur. 487.b
Parentibus in neceſſitate ſubueniendum eſt. 491.a. *iiſdem etiã mortuis honor tribuendus.* 491.b. 492.a
Parentum officia erga filios. 497.a
Parentes nimiam ſeueritatem, & indulgentiam fugiant. 497.b
Parochi, qui ſine diſcrimine cum conditione iterum baptizant ſunt irregulares. 221.b
Paſſionis Chriſti myſterium maxime Dei potentiam & benignitatem oſtendit. 603.a. 657.a
Paſſionis Chriſti tempus quare obſeruatur. 57.a
Paſſionis Chriſti cauſa. 463.b
Paſſionis Chriſti hiſtoria populo ſæpe inculcanda. 58.a
Paſſionis Chriſti beneficium qua ratione contemplari conueniat. 62.b
Paſſus eſt Chriſtus pœnas grauiſſimas. 65.a
Paſſiones Chriſti acerbiores, quàm ſanctorum. 66.b
Paſſio Chriſti quæ commoda nobis conferat. 67.a
Paſſio Chriſti nobis ueniam peccatorum promeruit. 657.a
à Paſſione Chriſti omnis ſatiſfactionis vis & ratio fluxit. 665.a
Paſtorum Eccleſiæ verba, tanquam Dei uerba recipienda. 2.b.
Paſtores etiã hodie neceſſe eſt verbum Dei prædicare. 3.a
Patris uox quid in Deo ſignificet. 25.b.
Pater quare dicatur prima perſona in diuinis. 23.b
Patris nomine qui uocẽtur. 484.a & 488.
Patres cuiuſcunque generis à nobis honorandi. ibid. & ſeq.
Pater, quare in principio orationis poſitum. 598.a
Pater omnium Deus. ibid.
Patrum veteris legis polygamia excuſatur. 408.b
Patriarcharum & Prophetarum & noſtra fides eadem. 37.a
Patriarchæ olim quot, & eorum gradus. 390.b
Patrini quare adiuncti ad baptiſmum, præter ſacramenti miniſtros. 200.b
Patrinorum vſus antiquus. ibi.b *quot eſſe debeant.* 204.a
Patrinorum affinitas cum quibus contrahitur. 202.a
Patrini partes. 202.b. & 203.a
Patrinis in baptiſmo eſſe quibus non liceat. 203.b
Patrinus quare ad confirmationem vocetur. 239.a
Patrini confirmationis, quàm affinitatem contrahant. 239.b
Patroni cauſarum officia. 348.a
Peccatum, & peccati pœna, ex Adam ad nos permanauit. 35.a
Peccata quædam remitti non poſſe, quomodo intelligatur. 315.a.
Peccata cogitationis quantũ referat à Deo fuiſſe prohibita. 556

Peccata omnia mortalia etiam co gitationis in confeſſione aperienda. 335.b.336.a
Peccata diligenter perueſtiganda ad ea confitenda. 344.b
Peccata in Eccleſia quomodo remittuntur. 129
Peccata pœnitentibus condonare, ſemper promptus eſt & paratus Deus. 663.a
Peccata quare debita dicantur. 664.a
Peccata ſine Dei auxilio vitare non poſſumus. 639.a
Peccati culpa dimiſſa, pœna non remittitur. 348.b
ad Peccati veniam conſequendam tria requiruntur. 658.b
Peccati veniam poſtulans qualiter affectus eſſe debeat. 670.b. 671.a
Peccati peſtis teterrima. 661.b
ad Peccati condonationem dolor, & malorum ſenſus quàm ſit neceſſarius. 662.b
Peccatum conſequuntur duo. 348.b
Peccatum, ideſt, peccati fomes, vbi habitet. 634.a
Peccatorum noſtrorum immanitate auerſus à nobis Deus operibus noſtris non benedicit. 646.a
Peccato omnes addictos eſſe. 659.b
Peccatorum recordatio qualis eſſe debeat. 660.a
Peccatorum turpitudo. 660.b. 661.a
Peccatum, etſi eius actio tranſierit, macula tamen & reatu permanet. 662.a
Peccatum ſemper inſequitur ira Dei. ibid.
Peccatis Deus offenditur. 663.b
Peccatorum remiſſionem petentes excuſatione non vtimur. 666.b. *quomodo noſtra ſint.* 666.a
Peierat is qui iurando iuſtitiam deſerit. 463.a
Peierare varijs modis ſolemus. ibidem.
ſumma hominum procliuitas ad Peierandum. 466.a
Pericula, in quibus aſſiduè verſamur ante oculos ponenda. 675.a
Periurij cauſa eſt cur diuerſis ſupplicijs affligamur. 666.b
Permiſſio in Deo quo modo intelligatur. 681.b
Perſonarum diuinarum proprietates. 23.a
Perſona prima in diuinis, quare pater dicatur. ibid.
quæ ad diuinas Perſonas pertinent ſubtilius exquirere non oportet. 24.a
Petere quid primum à Deo debeamus. 612.a
Petere regnum Dei non ſatis eſt ad illud acquirendum. 628.b
Petere vt Deus noſtris cupiditatibus non ſatisfaciat, difficile in animum inducimus. 637
Petere non debemus abundantem & exquiſitam copiam ciborum. 649.b
Petere ſubſidia rerum humanarum à Deo poſſumus. 648.a
cur hæc à Deo Petere liceat. 643.b

Petere non ſibi, ſed omnibus, eſt proprium Chriſtianæ caritatis. 652.b
Petere dimitti debita, quid ſibi velit. 664.b
Petere debemus malorum depulſionem, ſi id ad gloriam Dei faciat. 689.b
Petere non debemus, vt omnino non tentemur. 682.a
Petere non debemus, omnino ab omnibus malis liberari. 691.b
Petere debemus, vt Domini manus cibos ſuppeditet ſalubres. 652.b
Petenda à Deo quæ ſint. 579.b
Petendum quid ſit ſine adiunctione. 581.a
Petentibus pijs hominibus ſi quid negat Deus, argumentum eſt id eis vtile non fuiſſe. 656.b
tur cum Petitio de regno Dei cum omnibus coniungatur, ea tamen ſeparatim facienda ſit. 618.b
Petitio, fiat voluntas tua, quem ordinem habeat. 629.b
Petitiones quibus corporis & animæ ſubſidia petuntur quæ ſint. 642.a
Petitionum ordo ſequi debet ordinem rerum expetendarum. 612.a
Petitio omnis noſtra ad cæleſtia referri debet. 611.b
Petitores & accuſatores quomodo ſuo officio non rectè fungantur. 548.b
Petrus ſummus Pontifex, & caput omnium Apoſtolorum. 115.a
Petrus à Chriſto caput Eccleſiæ conſtitutus. 115.b.117.a
Petri ſucceſſor eandem cum Petro poteſtatem habet. 114.b 117.b
Philoſophi quid de Deo ſenſerint. 18.b
Philoſophia Chriſtiana à ſeculari ſapientia quid differat. 17.b
Pœnę grauiſſimæ quas Chriſtus perpeſſus eſt. 65.b.& 66.a
Pœnitentię vſu carere diutius plurima damna affert. 183.a
Pœnitentiæ ſacramentum eſt neceſſarium. 303.a
Pœnitentia reiterari debet 303.a 310.b
Pœnitentia ſecunda naufragij tabula. 303.b
Pœnitentia multiplex. 304.a
Pœnitentię nominis varia notio, & poteſtas. 304.a
Pœnitere Deum, per tranſlationem dicimus. 304.b
Pœnitentiæ variæ ſignificationes, in quo differant. 305.a
Pœnitentiam fides antecedat neceſſe eſt. 306.a
Pœnitentia virtus eſt, & ſacramentum. 305.a
Pœnitentia vt virtus eſt, quid ſit. 305.b
citra Pœnitentiam nullus condonationem peccatorum obtinere poteſt. 315.b
Pœnitentia quid ſit. 317.b
per Pœnitentiam cur peccatum non ita dimittatur, ſicut in baptiſmo. 349.b.350.a
per Pœnitentiam Chriſto aſſimila-

lamur. 351.b
Pœnitentia hæc intima quare ſit virtus. 306.a
Pœnitens verè quid ſibi proponere debeat. 307.a
quibus gradibus ad Pœnitentiam liceat aſcendere. 307.b
Pœnitentia regnum cœlorum ſacræ literæ pollicentur. 308.a
Pœnitentia exterior, eſt ſacramentum. 308.b.309.b.300.a
Pœnitentiæ ſacramentum quare Deus inſtituerit. 309.a
Pœnitentiæ ſacramenti materia, & forma. 312.a
Pœnitentiæ ceremoniæ & ritus. 313.a
Pœnitentiæ ſacramenti fructus. 314.a
Pœnitentia nos in Dei gratiam reſtituit. 314.a
Pœnitentiæ partes integrales. 316.a
Pœnitentia quare ex partibus conſtet. 317.a
Pœnitentia publica quare publico peccato indicatur. 351.a
in Pęnitentia duo animaduertenda. 352.b
Pœnitentiæ pœna à nobis ſuſcepta Dei animaduerſionem anteuertit. 352.b
Pontificem Romanum, catholica Eccleſia patrem orbis terrarum appellat. 391.a
Pontifex Romanus eſt Eccleſię caput viſibile. 114.a.b. *eius auctoritas patrum ſententijs roboratur.* 115
Pontifici Romano ſumma dignitas, & iuriſdictio iure diuino data. ibidem.
Pontifex Romanus moderator vniuerſalis Eccleſiæ, Petri ſucceſſor, & Chriſti verus & legitimus Vicarius. 391
Poſtulatio de regno Dei magnam vim donorum & copiam continet. 619.a
Poſtulatio dimittendi debita de quibus intelligatur. 664.a.b
Poteſtas Eccleſiaſtica duplex eſt, ordinis & iuriſdictionis. 375.b
Præcepta omnia legis Moſaicæ ex decem pendent præceptis, & illa decem ex duobus. 419.a
Præceptum primum decalogi. 430.
Præceptorum ordinis ratio. 431.a
Præceptum duplex continetur in verbis primi præcepti. ibid.
Præceptum omnium primum, & maximum eſt primum. 433.a
Præcepto primo non prohibetur ars ſculpendi, pingendi, & fingendi. 440.a
Præceptum primum quare à ſecundo ſeparatim traditum. 450.a
Præcepti ſecundi lex quid prohibeat, & quid iubeat. 451.a
Præcepti de diligendis parentibus vſus latiſſime patet. 484.a
Præcepta decalogi duabus tabulis inciſa, & quare. 484.b
Præceptum de diligendis parentibus quare matrem explicet. 489.b
Præcepta vltima duo quare ſimul coniuncta. 454.a

Præcepta duo poſtrema qui ſeruat, cætera omnia ſeruat. 553.b. *quo pacto hæc inter ſe differant.* 554.a
ex Præceptis his duobus poſtremis quanta ad homines promanet vtilitas. 555.b
Præceptorum duorum vltimorum duplex neceſſitas. 554.b.555.a
Prædicatio diuini verbi nunquã intermittenda. 3.a
Prædicare non debet aliquis, niſi mittatur. 2.a
Prædicatio verbi Dei fidem nobis acquirit. 2.a
Prædicantium verbum Dei auctoritas. 3.a
Præmia victoribus propoſita. 686.b
Præparatio ad orationem in quo conſiſtat. 587.& ſeq.
Præparatio ante communionem qualis & quam neceſſaria. 286.b
Præparatio ad communionem requirit, vt ieiuni accedamus. 289.a
Præſidia quot & quanta Deus nobis ad conſequendam ſalutem conceſſerit. 628.b
Precatione dominica ſinguli quotidie vti debent. 653.b
Precantes omnes Eccleſiæ nomine precantur. 670.a
Preces Deo aſſiduè faciendæ. 595.a
Preces etiam pro proximis faciendæ, etiam ſi ab illis læſi fuerimus. 694.b
Preces Chriſtianorum & infidelium in quo differant. 690.a
Preces cum non audit Deus, indignari non debemus. 695.a
Preces, quæ in litanijs fiunt Dominicam orationem explicant. 693.a
Pretium crucis Chriſti quanti ſit. 665.a
Prophetæ planius de Eccleſia, quàm de Chriſto locuti ſunt. 106.b
Prophetæ falſi exierunt in mundum. 3.a
Prophetarum falſorum impietas, quàm longè ſit progreſſa. 3.b
Prouidentia Dei erga homines. 619.a.622.b. 650.a
Proximus quis ſit. 540.b
Prudentiam ad ſalutem neceſſariam, niſi Deo auctore comparare non poſſumus. 632.b
Pudicitia & continentia omni ſtudio colenda. 516.a
Purgatorius ignis probatur. 71.a
Purgatorius ignis ante Chriſti aduentum Iudæis perſuaſus. 73.b

R

RAPINA *maius peccatũ quã furtum.* 524.a
Rapinæ & quot earum genera. 528
Raptores qui dicendi. 530.a
Redemptionis pondere quid acceperimus. 603.b
Regnum Dei ante omnia poſtulandum. 618.b
Regni Dei multæ ſignificationes. 622
Regnũ Chriſti non eſſe de hoc mundo

do quomodo intelligendum. 623. b
Regnum Dei in nobis quale. ibid.
Regnum Dei intra nos, quomodo intelligendum. 623.b
Regni cœlorum prędicatio eſt initium & finis Euangelij. 618.a
Regnum Dei quomodo petendum. 619.b
Regnum Chriſti quare iuſtitia dicatur. 623.a
Regnum gloria Dei quid. 624.a
Regnum gloria ſemel adeptum nunquam amittitur. 625.a
Regnum gratia prius ponendum, quàm gloria. 624.b
Regni Chriſti, quod eſt Eccleſia petitur à Deo propagatio. 626.a
Regni Chriſti deſiderium quibus rationibus in nobis excitabitur. 620.a
Regnum Dei quomodo veniat in peccatores. 626.a
Regnum Chriſti quomodo petatur, vt in nobis ſit. 626.a
Regni Chriſti excellentia. 627.a
Regni cœlorum conſequendi adminicula à Deo nobis conceſſa. 643.b
Regnum cœlorum ingredi cupientes petere debent à Deo, vt fiat voluntas eius. 629.a
Rei per legitimum magiſtratum interrogati mentiri non poſſunt. 547.a
Reliquiarum ſanctorum virtus vnde confirmetur. 438.b
Remedia ad diuerſas noxias cupiditates. 563.b.564
Remedia ægrotantis animæ, pœnitentia, & Euchariſtia. 671.b
Remedia ſanitatum tantum proſunt quantum Deus voluerit. 690. b
Remiſſio peccatorum, eſt cumulus bonorum, quibus per Chriſtum ſumus affecti. 657.b
Remiſſio peccatorum in Eccleſia reperitur. 120.a. *eiuſque poteſtas.* ibid.
Remiſſionem peccatorum nemo ſine pœnitentia conſequitur. 665. & 315.b
Remiſſa culpa, non ſemper pœna, quæ peccato debetur, condonatur. 349.b
Remittendi peccata poteſtatem Chriſtus epiſcopis, & ſacerdotibus in Eccleſia conceſſit. 131.a
Remittuntur peccata in Eccleſia virtute clauium. 129.b
Remittendi peccata poteſtas nulli homini ante Chriſtum conceſſa. 132.b
Renati inter huius vitę miſerias ſolidis gaudijs non deſtituuntur. 217.b
Reſtitutio pęnitenti eſt neceſſaria. 325.a. & *fuſius* 531.
qui cogendi ſunt vt Reſtituant. 357.a
Reſurrectio Chriſti, & de eius glorioſo myſterio. 74.a
Chriſtus ſua virtute Reſurrexit. 14.b
Reſurrectio Chriſti quas ob cauſas neceſſaria fuerit. 78.a
Reſurrectio Chriſti quot commoda humano generi attulerit. 79. b
Reſurrectionis beneficio Chriſtus pri-

primus omnium eſt affectus. 75.b. hoc quomodo intelligendum ſit exponitur. 76.a
Reſurrexiſſe Chriſtum tertia die, quomodo intelligatur. 67.b
Reſurrectionis Chriſti myſterium maxime neceſſarium ad credendum. 77.a
Reſurrectionis Chriſti finis. 79.a
Reſurrectio Chriſti quæ nobis exempla ſumenda proponat. 80.b
Reſurrexiſſe aliquem ſecundum ſpiritum ex quibus indicijs colligatur. 81.b
Reſurrectio quibus ſcripturis ſtabiliatur. 137.a. ſimilitudines & rationes quæ idem probant. 138.139.
Reſurgentium corpora qualia ſint futura. 142.143
Reſurrectionis mortuorum fide fides noſtra innititur. 135.b
Reſurrectio hominis quare reſurrectio carnis dicatur. 136.a
Reſurgentium varia conditio. 14.a
Reſurrecturi, omnes morituri ſunt nemine excepto. 140.b. 141.a
Reſurgent corpora noſtra immortalia, & eadem. 141.b
Reſurrectio mortuorum probatur. 142.a
eorum qui Reſurgent dotes. 145. 146
ex Reſurrectionis articulo qui fructus capiantur. 147.148
Romana Eccleſia omnium mater & magiſtra. 362.b
Romana Eccleſia deſertores damnantur. 654.b

S

SABBATHI *celebritas quare in ſacris litteris ſæpiſſime præcipiatur. 468.b*
Sabbathum quid ſignificet. 471.b
Sabbathum quare Domino conſecratum. 472.b. & 474
Sabbathum ſignum fuit. 473.a. & 474.b
Sabbathum cæleſte, & ſpirituale, quod ſit. 475.a
Sabbathum quare in diem Dominicum tranſlatum. 476.a
Sabbathum qua ratione colendum. 479.b. vide feſti dies & Dominicus.
Sacerdotibus ſolis data eſt facultas ſacramentum Euchariſtiæ conficiendi. 294.b.295.a. hi quamuis improbi ſacramentum conſecrare & miniſtrare poſſunt. 295.b
Sacerdotes quando Chriſtus inſtituerit. 299.a
Sacerdos quilibet in neceſſitate quemlibet pœnitentem abſoluere poteſt. 340.b
Sacerdotibus ad victum neceſſaria ſuppeditanda. 492.b
Sacerdotium Chriſti excellentius eſt ſacerdotio legis naturæ & legis ſcriptæ. 376.b.377.a
Sacerdotum Chriſti poteſtas in dijudicãda peccati lepra, quantum differat à poteſtate ſacerdotum legis. 312.b

Sacer-

Sacerdos quare presbyter nominetur. 386.b
Sacerdos ſilentio peccata in confeſſione audita comprimat. 341.b
Sacerdotes dij, & Angeli vocantur. 372.a
Sacerdotes noui teſtamenti cęteris omnibus praſtantiores. 372.b
Sacerdotum poteſtas maxima. ibidem.
Sacerdotes mercenarij, qui. 374.a
Sacerdotes per oſtium Eccleſia ingredientes qui ſint. 374.b
Sacerdotes in omni lege fuerunt. 376.b
Sacerdoti ab epiſcopo quanta poteſtas tradatur. 378.b
in Sacerdotibus ordinandis ceremonia. 381.a
Sacerdotalis ordo tametſi vnus eſt, varios tamen & dignitatis & poteſtatis gradus habet. 389.b
Sacerdotes ſimplices qui. ibid.
quid in eo qui Sacerdos creandus eſt requirendum. 392.a
Sacerdos quam cognitione m habere debeat. 393.a
Sacerdotis duo munera. 393.b
Sacerdotio initiandi quem finem ſibi proponere debeant. 373.b 374.
Sacerdotij dignitate nulla in terris excellentior. 372.a
Sacerdotij onus nemini temerè imponendum. 373.a
qui ad Sacerdotium vocari dicantur à Deo. ibid.
Sacerdotij poteſtas duplex. 375.b
Sacerdotij euangelici poteſtas à Chriſto ortum habet. 377.a
Sacerdotium externum non cadit in omnes Chriſtianos. 388.a
Sacerdotium duplex, internum & externum. 387
Sacerdotij munera propria. 788.a
Sacerdotij functio pracipua. 395
Sacramenti nomen quomodo accipiatur. 170.a
Sacramentum quid. 170.b. 171.a
Sacramentum quid ſit vberius explicatur. 165.b
Sacramentum non vnam tantum rem praſentem deſignat, ſed plures. 167.b
Sacramenta noua legis in quo excellant veteris legis ſacramentis. 172.b
Sacramenta ſeptem vnde ex ſcripturis demonſtrentur. 174.b
Sacramentorum virtus aqualis non eſt. 175.a
Sacramentum & ſacrificium in quo differant. 297.b
Sacramenti definitio ex Auguſt. 161.b
Sacramenta inter eas res, qua ſignificant, referuntur. 162.b
Sacramenta ſunt ſigna rei ſacra. 162.b. 163.a
Sacramenta ſunt ſigna à Deo tradita. 165.a
Sacramenti ſacra res eſt gratia Dei. 165.b
Sacramentum ſanctitatem ſignificat, & efficit. 165.b

Sacramenta non ſunt imagines ſanctorum & cruces. 165.b
Sacramenta plures res ſignificant. 166.a
Sacramenta legis Euangelicæ qua re inſtituta. 168.169.170
Sacramentum quodlibet ex duobus conficitur, ex materia & forma. 171.a
Sacramenta nouæ legis formam verborum præſcriptam habẽt, à qua ſi diſcedatur, ſacramenti ratio conſtare non poteſt. 172.b
Sacramentorum ceremoniæ ſine peccato prætermitti non poſſunt. 172.b
Sacramenta quare cum ſolennibus ceremonijs miniſtrentur. 173.a
Sacramentorum numerus. 173.b
Sacramentorum differentia inter ſe. 175.b
Sacramentorum auctor Chriſtus. 176.a
Sacramenta quare per homines Deus miniſtrari voluerit. 176.b
Sacramentorum miniſtri Chriſti perſonam gerunt. 177.a
Sacramenta nouæ legis impura conſcientia miniſtrare, quàm pernicioſum ſit ipſis miniſtris. 178.a
Sacramentorum effectus. 179.a
Sacramenta gratiam iuſtificantem conferunt. 179.b
Sacramentum vt eſt matrimonij bonum quid ſit. 413.a
Sacramentorum miniſtri ſua prauitate effectus ſacramentorum impedire non poſſunt. 177.a
Sacramentorum effectus cur initio mirabiliter deſignati. 180.a
Sacramenta, quibus rationibus veneranda ſint. 181.a
Sacramentorum nouę legis excellentia ad vetera comparatorum. 181.a
Sacramenta tria characterem imprimunt. 181.b
Sacramentorum vſu Chriſtianum ædificium fulcitur. 183.b
Sacramentum Euchariſtiæ ſoli ſacerdotes conficiunt. 294.b. 295.a
Sacramenta per improbos, ſi quæ ad eorum rectam rationem attinent, ritè ſeruentur, conficiuntur. 295.b
Sacramenti & ſacrificij differentia. 297.b.298.a
Sacrificium vni Deo & non ſanctis offertur. 298.a
Sacrificium noſtrum quando fuerit inſtitutum. 298.a
de Sacrificio doctrina vnde hauſta. 299.a
Sacrificium quibus figuris, & prophetijs deſignatum fuerit. 299.b
Sacrificium vnum ſunt cruenta, & incruenta hoſtia. 130.a *vide Miſſa & Sacerdos & Euchariſt.*
Sacrificium idem eſt, quod in Miſſa, & quod in cruce oblatum eſt. 300.a
Sal in baptiſmo quare adhibeatur. 225.b
Saliua quare nares & aures in baptiſ-

baptiſmo tingantur. 226.a
Sancti quomodo à nobis inuocentur. 585.b. 587.a
Sanctorum communio quàm vtilis, & quid ſignificet. 124.b 125
Sanctorum cultus non aduerſatur primo precepto. 434.a
in Sanctis venerandis Dei gloria non minuitur, ſed augetur. 436.a
Sanctorum patrocinium non eſt ſuperuacaneum. 437.b
Chriſtus etſi mediator propoſitus ſit, nō propterea ſequitur quin ad Sanctorum gratiam confugere liceat. 438
à Sanctis quomodo petere poſſimus, vt noſtri miſereantur. 586.b
Sanctorum imagines pingi non prohibentur diuino præcepto. 442.b
Satanæ auſus. 676.b
Satanæ incurſibus qui maxime omnium petantur. 677.b
Satan non poteſt tentare, quando & quantum vult, ſed quando, & quantum à Deo permittitur. 678.a
Satan quibus rebus vincatur. 685.a
de Satisfactione doctrina. 346
Satisfactio variè accipitur. 346.a
Satisfactio qua nobis Deum placatum reddidit ſolius Chriſti eſt. 346.b
Satisfactio canonica quæ. 347.b
Satisfactio à nobis ſumpta quæ ſit. ibid.
Satisfactio quæ eſt ſacramēti pars quæ ſit. 347.b
Satisfactione cur opus ſit poſt peccatorum remiſſionem. 350.a
ad Satisfactionem neceſſe eſt vt homo ſit in gratia. 354.b
Satisfactoriæ ſunt afflictiones, quæ extrinſecus inferuntur. 355.b
Satisfactionis definitio & neceſſitas. 348.a
Satisfactio noſtra Chriſti ſatisfactionem non obſcurat, ſed multo clariorem reddit. 353.b
Opera pœnalia, & afflictiua ſuſcipiuntur in ſatisfactione. 354
omne Satisfactionis genus ad tria præcipuè confertur opera. 355.a
Satisfacere vnus pro altero poteſt. 356.a
Satisfacturum ſe proximo, ſi quid de re, aut exiſtimatione detraxerit, polliceri debet pœnitens priuſquam à peccatis abſoluatur. 356.a
in Satisfactionis pœna irroganda quid ſit ſeruandum. 359.a
Satisfactionis opera à ſacerdote indicta pœnitens ſæpe etiam vltro ſuſcipiat. 378.b
Scelerati in Eccleſia participatione meritorum non gaudent. 126. b
Schiſmatici vt damnentur. 654
Sepulturæ Chriſti cur fiat expreſſa mentio in ſymbolo. 61.b
Sepultura, paſſio, & mors Chriſto vt homini, non vt Deo conuenit. 62.a
Serui aliorum non ſunt per cupiditatem

ditatem ſollicitandi. 561.b
Seruire Deo, nihil magnificentius. 635.b. 642.a
Sicut in cęlo & in terra, ad tres primas poſtulationes referri oſtenditur. 613.a. alię item eius clauſulę expoſitiones. 640.a
Sicut particula cum dicimus, ſicut & nos, quam vim habeat. 667.a
Signa à Deo inſtituta, tam in veteri quam in nouo teſtamento. 164.b. 165.a
inter Signa omnia verba maximã vim habent. 175.b. 172.a
Signa à natura adinuenta & diuinitus data. 161.b. 162.a
Signa quę dicantur. 162.b
Signa ante iudicium quę. 94.b
Signaculum totius orationis Dominicę eſt vox Amen. 697.a
Spes impetrandi maximum pondus ad impetrandum affert. 590.a
Spe cęleſtium prȩmiorum quomodo nos Deo dicare debeamus. 640.a
Spes noſtra in amore in Deum tota nitatur. ibid.
Spem vnde habere debeamus impetrandi veniam peccatorum. 663.a
Spes in tentationibus ex quibus naſcatur. 682.b
Spiritualis nequitia quę ſit. 676.a
Spiritus ſancti perſonam non debemus ignorare. 98.a
Spiritus ſancti nomen alijs perſonis commune eſſe poteſt. 99.a
Spiritus ſancti perſonę cur proprium nomen tributum non ſit. 100.a
Spiritus ſanctus Patri & Filio in omnibus omnino ęqualis. 100.b
Spiritus ſanctus eſt Deus. 101
Spiritus ſanctus eſt vna Trinitatis perſona per ſe ſubſiſtens. 102
Spiritum ſanctum à Patre, Filioque procedere demonſtratur. 103.b
Spiritus ſancti admirandi effectus, qui, quales, & quanti. 105.a
Spiritus ſanctus quare Dominus appellatus. 103.a
Spiritui ſancto cur opera quędam & dona peculiariter tribuantur. 104.b
Spiritus ſanctus noſtrarum orationum auctor eſt. 591.a
Superbia magnopere Deum offendit. 589.a
Symboli neceſſitas quę ſit. 14.a
in Symbolo propoſita quomodo curioſè ſcrutanda non ſint. 16.a
in Symbolo quomodo dogma de veritate Euchariſtię includatur. 269.b
Symbolum ab Apoſtolis compoſitum & quare ſic appellatum. 13.a
Symbolum in tres partes diſtributum. 14.b

TEN-

T

TENTARE quid ſit. 678.b
Tentari homines in malam partem, vel in bonam quid ſit. 679.a
Tentat, qui non impedit tentationem. 680.a
Tentat Deum quis in oratione. 587.a
Tentatio in hac vita triplex eſt. 676.a
Tentationum fluctibus agitati in precationis portum confugiamus. 673.b.& 674.a. 678.a
in Tentationem ne inducamur, orandus eſt Deus. 683.b
Tentatio eſt vita hominis ſuper terram. 682.a
in Tentationem inducere quomodo Deus dicatur. 680.a
in Tentationibus ſuperandis dux Chriſtus eſt ſocij ſancti. 684.b
Tentator quare diabolus dicatur. 679.b
Terra in media mundi parte conſiſtit, & quomodo creata. 31.a
Teſtem iuratum iudex reijcere non poteſt. 540.a
Teſtes in iudicio caueant, ne, quod exploratum non habent, pro certo affirment. 548.a
Teſtimonij falſi non dicendi praeceptum. 538.& ſeq.
Quid praecepto non dicendi falſum Teſtimonium prohibeatur. 539.b
Teſtimonium falſum dicere, aut mentiri propter amicum non licet. 541.a
Teſtimonium falſum in ſe ipſum dicere non licet. 541.a
Teſtimonium falſum quod vocat Apoſtolus. 541.b
Teſtimonij falſi damna. 542.a
Teſtimonium eſt confeſſio laudis Dei. 547.b
Teſtimonij veri in rebus humanis maximus vſus. 547.b
Tondendi caput in corona ſpeciem conſuetudinem Petrus primus induxit. 380.b
Tonſura prima quid ſit. 379.a
Traditione Apoſtolica declaratur purgatorius ignis. 71.a
Traditione patrum peruenit ad nos forma verborum extremae vnctionis. 362.b
Traditione Apoſtolica capilli in coronę ſpeciem clericis tondentur. 380.b
Traditio Apoſtolorum qua Epiſcopus à tribus Epiſcopis conſecratur. 392.a
Traditio de numero ſacramentorum. 173.b
Traditione Apoſtolica Epiſcopus eſt miniſter ordinandi ad ſacros ordines. 391.b
Transſubſtantiatio in concilijs approbata, in ſcripturis fundamentum habet. 274.a. eam patres quomodo agnouerint. 275.a. quomodo fiat Transſubſtantiatio. 276.a
Tribulationum commoda. 695.b
Trinitatis opera ſunt indiuiſa ad extra. 104.b

Trinitas apparuit in baptiſmo Chriſti, & cur. 196

V

V*Asa ſacra nemo non conſecratus tangere non poteſt.* 295.b
Verbum Dei inhonoratur, vel male interpretando, vel iocando. 464.a
Verba paſtorum Eccleſiæ tanquã Dei verba recipienda. 2.b
Verba inter omnia ſigna maximam vim habẽt. 171.b. 172.a
Verbi prædicatione & ſacramentorum vſu Chriſtianum ędificium fulcitur. 183.b
Verbi incarnatio. 47. *vide incarnatio.*
Verbũ Dei cibus eſt animæ. 654.b
Verbi Dei fames quare à Deo mittatur. ibid.
Verum confiteri debent rei & ſontes, cum ex iudicij forma interrogantur. 547.a
Verum tacere interdum licet, ſed extra iudicium. 548.a
Veſtis candida in baptiſmo data, quid deſignet. 228.a
Vicarium poteſtatis ſuæ Eccleſię Chriſtus præfecit. 117.b
Victoria contra diabolum quomodo paretur. 685.a
Victoria omnis eſt à Deo. 685.b
Vigiliæ tẽtationes vincunt. 685.a
Vir vxorem diligere debet, & vxor virum.
Viri officium erga vxorem. 413.b
Virginitas coniugio præſtantior. 403.a
Vita æterna quid ſignificet. 149.b
Vita quantum bonum ſit, etiam ſi multis ſit calamitatibus obnoxia. 152.a
Vita hæc quam calamitoſa ſit. 620.a. 688.a
Vita hominis tentatio. 682.a
Vita & ſalus noſtra ex Deo pendet. 651.b
à Vitio linguæ innumerabilia mala proficiſcuntur. 539.a
Vnctionis extremæ ſacramentum, quare ſic dictum. 359.b
Vnctio extrema eſt verè ſacramentum. 360.a. & *vnum tantum.* 361.a
Vnctionis extremæ materia, & forma, & ritus. 361.b. 362
Vnctionis extremæ ſacramentum quibus ſit conferendum & quibus non. 364. & 365
Vnctionis extremæ ſacramentum à Chriſto inſtitutum. 363.b
Vnctionis extremæ ſacramentum quo tẽpore adhibeatur. 365.a
Vnctionis extremæ ſacramentum ſuſcipere apti non ſunt qui rationis vſu carent. 365. a. & *pueri.* ibid.b
Vnctionis extremæ commonitio ſæpe populo facienda. 359
Vnctionis extremę forma cur verbis fiat deprecatorijs. 363.a
quæ partes corporis ſint Vngendæ. 365.b
Vnctionis extremæ ſacramentum poteſt iterari. 366.a
Vnctionis extremæ præparatio. 366.b
Vnctionis extremæ miniſter. 367.b
Vnctionis extremæ vtilitas. 368.a

Vnctionis extremæ tempus opportuniſſimum. 368.b
Vnctionis extremæ ſacramentum ſuſcipientes ægroti quare non ſanentur. 370.a
Vocationi ſuæ quiſque acquieſcat. 642.b
Voluntas Dei vt fiat, quare petamus. 629.b. 633.a
Voluntas Dei quam fieri petimus, eſt voluntas ſigni. 635.a
Voluntas Dei vt fiat, qui maxime petere debent. 635.b
Voluntas ſigni quæ. 635.a
Voluntas tua fiat, quomodo Deo ex animo dicendum. 638.b
Voluntatem ſuam Chriſtus ad patris voluntatem retulit in maximo acerbiſſimæ mortis dolore. 639.a
Voluntatem diuinam totum mundum cognoſcere debemus petere. 639.b
Voluntas Dei in terra ſeruanda, ſicut in cœlo ſeruatur. 639.b
Voluntas Dei ſumma omnium ratio eſt. 642.b
Voluntate Dei omnia eueniunt. ibidem
Voluntatem Dei quare maxime colamus. 641.a
Voluptuarij homines non faciunt voluntatem Dei. 625.a
Votum non ſeruans periurus eſt. 563.a
Vſura quid ſit. 529.a
Vxoris & viri mutua officia. 413.b
Vxoris partes erga virum. 414.a
Vxor viro ſubdita ſit. 414.b
Vxorum multitudo eſt contra primam matrimonij inſtitutionem. 408.b

Z

Zelus *quis Deo tribuendus.* 446.b

Deo Ieſu Chriſto æterno Deo æternique
Dei Filio laus & gloria.